AE
NES

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
13 63 E
10

THEOLOGICARVM INSTITVTIONVM COMPENDIVM,

CLEMENTIS MONILIANI

CARD. ARAE COELI.

Catalogus omnium contentorum in hoc volumine.

DE SYMBOLO APOSTOLORVM.

DE SACRAMENTIS.

DE PRAECEPTIS DIVINIS.

DE CONSILIIS EVANGELICIS.

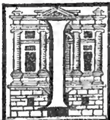
DE OECVMENICO CONCILIO.

Cum INDICE *copiosissimo omnium dicendorum.*

CLEMENS MONILIANVS CARD. ARAE COELI PIIS ET CATHOLICIS LECTORIBVS.

NTER *innumera huius nostri seculi aduersa, quibus iusto Dei iudicio premimur, nihil animum meum magis torquet, quàm quod Christi Nauem uideam ita fluctuari, ut nisi Gubernatoris numen adsit, non procul sit ultimum naufragij periculum. Paucis enim ante annis ambulabamus in domo Dei cum consensu, in qua non uersantur nisi unanimes, & qui uno ore benedicunt Dominum, cum fuerit in ea una fides, unum Baptisma, terra fuerit unius labij, & multitudinis credentium esset cor unum, & anima una. Idipsum dicebamus omnes, idipsum sentiebamus, idem sapiebamus, uno ore honorificabamus Deum, & patrem domini nostri Iesu Christi. Nunc nusquam desunt, qui hunc piorum consensum, & unanimitatem frangant, & qui praetergrediantur ueteres terminos, quos posuerunt Patres nostri, quiq; eorundem Patrum, & Matris Ecclesiae statuta transgrediantur, & confundant. Id adeo contra Augustini sententiam, qui tunc inquit, à nobis fidei limes defenditur, cum termini, quos posuerunt sancti Patres obseruantur. Hoc uerò tempore usq; adeò uiget impietas, eaq; tam longè ac latè grassata est, ut iam non inter populares homines sese contineat, sed ipsos etiam ecclesiarũ Antistites implacabilibus odijs inter se committat. Ac recentes hæreses, quas (ut inquit Apostolus) necesse est esse, ut qui probati sunt, manifesti fiant, ita obsunt Ecclesiæ, & Christi fidelibus tantum afferunt detrimenti, ut nisi præsens adhibeatur remedium, in errorem (si fieri possit) inducantur etiam electi. Atque ea cum ita sint, non tamen expedit hæreses, et hæresiarchas disputationibus, ac legis contentionibus aggredi sanare, quippè quos eiusmodi controuersijs ali, in diesq; augeri uideamus. Vnde Gratianus Imperator æqualis temporũ beati Hieronymi, de fide disputari prohibuit, edixitq;, ut omnes Imperio subditi, eam retinerent religionem, quam Apostolorum summus beatus Petrus tradidisset, & Damasus Romanus Episcopus custodisset. Neque tamen hæretici (ut Augustinus docet) permittendi sunt, ut laxatis habenis in profundum labantur malorum, & suæ relinquantur libertati, sed inuiti etiam ad salutem trahendi sunt. Cum planè constet Israelitas tergiuersantes et murmurantes, à Deo duris flagellis fuisse cohibitos, & in terram promissionis inductos. Neque Paulus est permissus sua uti mala uoluntate, qua Ecclesiam insectabatur. In scripturis quoque sanctis admonetur pater filium non modò duris corripere uerbis, sed & eius latera tundere, ut domitus ad bonam dirigatur disciplinam: hac de causa negligentes corriguntur Pastores, eisq; obijcitur quòd errantem non*

reuocauerint ouem, & perditam non inquisiuerint. Si igitur modis omnibus errantes reuocari, & perditi quæri debent, uoluntati Domini obsequuntur ij, qui pro munere sibi mandato, oues ad ouile Domini, & ad salutis portum reuocare student, melius enim errantibus est resipiscere, et Ecclesiæ unitati restitui, quàm in profundum malorum prolapsos, sententiam, contra eos, qui piorum consensum, & unanimitatem perfringunt, à Deo per os Prophetæ latam, experiri, quæ dicit: Veniat mors super illos, et descendant in infernum uiuentes, ut usu uenisse legitur Chore, Datan, & Abiron, qui schismatis auctores facti, uiui ad infernum descenderunt. In qua re cum beato Cypriano gloriari possumus, quòd non nos ab illis, sed illi recesserunt à nobis: perperam enim scripturam interpretantes, alienati sunt à nobis. Porrò non in legendo (ut ait Hieronymus) sed in intelligendo scripturæ consistunt, non in scripturarum uerbis, Euangelium est, sed in sensu, non in superficie, sed in medulla, non in sermonum folijs, sed in radice rationis. Ea enim mente præditi esse debemus, ut in ijs, quæ didicimus, permanendum esse putemus. Didicimus profectò ab ea, quæ firmamentum est, & columna ueritatis, Ecclesia. In illius denique interpretatione, definitioneq́ue nos acquiescere, neque fluctuantes omni doctrinæ uento circumagi oportet, cùm, ut ad Pauli lucernam legimus, deuitare prophanas uocum nouitates, quas consensui sanctæ catholicæ Ecclesiæ contrarias esse constat, iubeamur. Si enim recentes accipiantur opiniones, necesse fuerit sanctorum Patrum fidem, aut totam, aut magna ex parte uiolari. Deploranda profectò sunt tempora nostra, quibus uidemus terram (ut Esaias prædicat) Idolis plenam, & opera manuum ipsorum ab impijs coli. Vbi per Idola, catholici doctores, dogmata ueritati contraria interpretantur. Quare Augustinus, postquam de simulachris manu factis pleraque dixerat: Est, inquit, alius simulachrorum deterior error, quo phantasmata sua colunt, & quicquid animo errante, cum superbia, & tumore cogitando imaginati fuerint, religionis nomine obseruant. Per deos istos alienos, doctores sancti, errores ab Ecclesia separatorum intelligunt, quos propterea spargi nonnunquam patitur Deus, ut constantiam nostram probet in se diligendo, & sanæ doctrinæ adhærendo, & ut unusquisque quàm tenax, fidelis, ac fixus catholicæ fidei sit amator, appareat. Neque enim hæreses istæ, quæ nunc Ecclesiæ Dei tantum exhibent negocij nouæ omnino sunt, quippè quas magna ex parte mille abhinc annis confutatas scimus. Neque uerò tempora nostra ita deplorata sunt, ut desperandum sit, Deum, aliquem tandem finem tot dissidijs impositurum, & Ecclesiæ suæ pacem redditurum, qua ad optatum quietis portum aliquando possit peruenire. Bonum interim decet rectorem, ut ex sua infirmitate, aliorum infirmitatem pensans, magis mansuetudine studeat ab erroris laqueis homines eripere, quàm per rigidam seueritatem in foueam perditionis impellere. Nam prius lenia oportet adhiberi uulneri medicamenta, quæ cùm nihil proficere intellexerit, tunc acrioribus uti debet remedijs, & partem infectam, si res desperata fuerit, resecare, ne totum inficiat corpus. Hoc enim imitari debent ij, penes quos est potestas hæreticos puniendi. Deberent enim prius hæreticorum læsas sanare conscientias, & tandem

quod

quod sanari non potest, dolenter resecare. Hunc modum contra hæreses, & hæreticos obseruare uolui, adhibendo, ad Saluatoris nostri exemplum, eorum infirmitatibus pharmaca lenientia, quibus eorum morbi, & impietates facilè curari possint, cùm Christianæ charitati non conueniat, hæreticos primo congressu contumelijs afficere, & nullis omnino tentatis remedijs è uita tollere. Si uerò in tantum profundum malorum uenerint, ut desperanda sit eorum ad ueram religionem resipiscentia, tunc grauioribus utendum est cauterijs. Postquam electus fui Cardinalis, ne in domo Dei panem comederem ociosus, quamuis continuis infirmitatibus grauarer, & publicis negocijs assiduè distinerer, nolui deesse officio homines purgandi, illuminandi, & perficiendi, quod a nobis huius loci dignitas postulat, eo tempore maximè, quo impij uigilantissimi sunt, ut catholicos superstites ad suam impietatem perducant. Atque utinam Christi fideles, ijq; præcipuè, quorum munus est reddere rationem poscentibus de ea, quæ in nobis est, fide, & spe, tantam adhiberent diligentiam in suis, & aliorum moribus componendis, optimisq; institutis informandis, ac Christi membris in uera religione firmandis, quantum impij in moribus corrumpendis, & impietatibus suis diffundendis, & pertinaciter defendendis. Igitur quæ spiritualis exercitij causa, et ad confirmandos catholicos uiros in ea religione, quæ uera pietas est, et ad nos attrahendos eos, qui à ueritate deuij sunt, et ad membra præcisa, Christi corpori annectēda, ex sacris literis, & orthodoxis doctoribus collegi, inferius exponam. Si enim Ecclesiæ Dei præstare non ualeo multa, multa tamen cum fide, et sincero corde ad utilitatem Ecclesiæ, non in sublimitate sermonis, nec in persuasibilibus humanæ sapientiæ uerbis, sed in ostensione spiritus præstabo quod potero. Et si non munera digna hoc honoris gradu, cum paupercula tamen uidua in Gazophilacium Domini ponam æra minuta duo. Verùm, ne dum falsos aliorum errores exagito, in aliquem ipse ex incuria, aut ex ignorantia incurram, illud in primis testor, & testatum semper esse uolo, me nolle unquam ab ea fide, quam catholica & Romana tenet Ecclesia, discedere. Quod si fortè aliquid simile in præsenti Compendio nostro deprehendatur, nō ex industria dictū esse uolo, sed per inanimaduersionem, aut ignorantiam ab homine, qui errare potuit, elapsum, & iam nunc pro recantato haberi peto. Dicam etenim cum Augustino, quòd errare potero, sed hæreticus nunquam ero. In quinque igitur libros has nostras Theologicas institutiones partiti sumus, quibus quicquid ad instituendos catholicos, reuocandosq; impios ab errore, opus esse existimauimus, diligenter complexi sumus, speramusq; in his, neque infirmis curationem, neque sanis præseruationem, defuturam. Primum locum tenebit institutio de fidei Articulis, siue de Symbolo, quod est fidei regula, quo libro omnis mentis cæcitas expellitur, & non modò christianus instituitur, sed & remedia cōtra hæreses insurgentes, proponuntur. Altero libro agitur de medicina sacramentorum, quibus non modò homines militiæ Christi asscribuntur, ac Dei filij efficiuntur adoptiui; uerùm & armis spiritualibus communiuntur, quæ & consilia, & omnem altitudinem, extollentem se aduersus scientiam Dei, destruunt. Ad suauem tandem odorem præ-

ceptorum

ceptorum Dei ferimur, ut in eius Ecclesia læti, illi seruiamus, atq; in dies proficiamus; donec occurramus oẽs in uirum perfectũ, in mensuram plenitudinis Christi. Porrò professionem symboli præponẽdam esse cæteris, ostendit beatissimus Paulus. Accedentem, inquit, ad Deũ oportet credere. Et propheta Esaias, nisi credideritis, non intelligetis. Vt ergo intelligentiæ aditus pateat omnibus, primùm symboli professio proponitur, in qua fidei catholicæ fundamentum super quo Ecclesiæ ædificium surrexit constructum manibus Apostolorũ, & Prophetarum, continetur. Idq; mirabili breuitate sermonis, ut de hac summa diuini dogmatis beatus Paulus non immeritò dixerit, quia uerbum abbreuiatum fecit Dominus super terram. Et quoniam tota uirtus passionis Christi in applicatione sita est, ut scilicet eius gratiæ, quam nobis in ara crucis moriendo promeruit Christus, participes fiamus, dignatus est ipse post se sacramenta relinquere, quæ suo uerbo, & promissione firmauit, ut sciremus per illorum legitimum usum, fructum illius passionis nobis efficaciter, & certò communicari. Potuisset quidem ille sine omni uisibili forma gratiam suam nobis donare, ac nostras sanare infirmitates sed quoniam carnales sumus, & ad spiritualia percipienda admodum tardi, iccircò fragilitas carnis sub forma uisibili reparanda, incitanda, erudienda, fouenda, & confouenda erat. Sunt enim à Saluatore nostro noui testamenti sacramenta primùm instituta, ut sint certa, & efficacia signa uoluntatis, & gratiæ Dei, & erudientia nos, ut quod foris in specie uisibili explicari cernimus, intus per Dei uirtutem effici credamus. Tertium locum explanationi Decalogi non temerè dedimus, secuti ordinem, quem res ipsa, & Ecclesiæ institutum requirebat. Quippè quòd Decalogus regulam diuinam planè præscribat, ad quam credentibus, et sperantibus in Deum tota uita dirigenda est. Quartum locum obtinet institutio de Euangelicis Consilijs. Consilium enim differt à præcepto, & est persuasio melioris boni, ad quod non tenemur, cum (ut ait Ambrosius) consilium inuitet uoluntarios, præceptum uerò astringat etiam inuitos. Vbi enim præceptum, ibi lex, ubi consilium, ibi gratia: quod etiam maioris mercedis est, ut inquit Hieronymus. Consilia etiam ad perfectos pertinent, præcepta ad perficiendos. Per præcepta enim declinamus peccata, per consilia, occasiones peccatorum. Ad præcepta obligamur ex debito, ad consilia, non nisi ex uoto. Meritò igitur post præcepta subijcimus consiliorum explanationem, cum unusquisque antequam efficiatur perfectus per consilia, perficiendus sit per præcepta. Ad extremum annectitur de œcumenico Concilio breuis enarratio, & meritò, quia si quis fidei articulos contempserit, nolueritq; eis credere, sacramentaq;, quæ sunt animæ medicina, aut percipere neglexerit, aut negauerit, uel esse à Christo instituta, uel ad salutem necessaria, diuinisq; parere recusauerit mandatis, atque Euangelica consilia contempserit, rebellisq; Ecclesiæ extiterit, & Sacerdotis imperio, per Concilium ipsum œcumenicum, eiusq; decreta, uti contumax, pertinax, & impœnitens puniatur, & anathematizetur, ac gladium habenti pro modo delicti puniendus tradatur. Nihil autem fuit quòd ad tantarum rerum

plenam

plenam explanationem pertineret, quod non attigerim, quæ omnia uel ex sacris utriusque testamenti literis, uel ex Ecclesiæ et Apostolorum traditionibus, uel ex antiquis sanctis Patribus, aut ex præcipuis scholasticis Doctoribus, uel ex oecumenicis Concilijs, uel etiam ex recentioribus catholicis Doctoribus, comprobantur. Prætermisi nec immerito legis contentiones, cum Paulus mandet Tito, ut stultas quæstiones, contentiones, & pugnas legis deuitet. Quod reliquum est catholicorum Principum munus extabit; eos, qui hæretici, & impoenitentes per ecclesiasticum iudicem declarati fuerint, & Ecclesiæ tutela destituti, animaduersionis seueritate in suscepta semel fide, continere. Vt autem hoc quod optamus facilius ijdem Principes assequantur, omnium piorum est, Deum comprecari, ut eosdem unà cum sanctissimo Domino nostro, qui muneri suo nullo loco deest, quo Ecclesiæ catholicæ sibi meritò commissæ unitatis uinculum pariat, diu incolumes seruet.

MICHAEL

Ghislerius miseratione diuina tituli S. Sabinæ S. R. E. presbyter Cardinalis Alexandrinus uulgariter nuncupatus, contra hæreticam prauitatem in tota Repub. Christiana summus Inquisitor à sancta Sede Apostolica specialiter deputatus. Vniuersis omnibus, & singulis Typographis, ad quos præsentium notitia peruenerit: salutem in Domino, & sancti Spiritus consolationem. Noueritis qualiter Reuerendiss. ac Illustriss. Dominus meus D. Clemens de Olera.tt. S. Mariæ de Ara coeli.S. R. E. presbyter Cardinalis, nosterque in officio sanctæ Inquisitionis Collega, nobis exposuit se zelo iuuandi catholicam Ecclesiam, præcipue istis calamitosis temporibus, ad minuendos studij pauperum simplicium Sacerdotum labores, ex catholicis sanctisque Doctoribus nonnulla collegisse ad huiusmodi Sacerdotum, ac religiosorum, uel etiam laicorum catholicorum profectum excitandum, facientia, uidelicet de Symbolo, seu Articulis fidei, de Ecclesiæ sacramentis, de diuinis Præceptis, de Euangelicis consilijs, ac de oecumenicis Concilijs. Idcirco zelo præfati Illustriss. ac Reuerendiss. D. mei in aliquo deesse nolentes, quin labores præfatos ad publicam utilitatem in christifidelibus impartiri ualeat, uobis, & cuilibet uestrum, tenore præsentium, ut libros huiusmodi, cum pro parte ipsius Reuerendiss. fueritis requisiti, impressioni mandare possitis, facultatem concedimus, & impartimur. In quorum fidem præsentes manu nostra subscriptas, per infrascriptum secretarium nostrum fieri, & sigilli nostri, quo in similibus utimur, appensione muniri mandauimus. Dat. Romæ in sacro palatio Apost. in ædibus nostræ solitæ residentiæ, die xi. Aprilis 1562. Pont. sanctiss. in Christo Patris ac D.N.D. Pij, diuina prouidentia Papæ IIII. anno tertio.

F. M. G. Card. Alexandrinus.

Hieronymus Rusticutius Secretarius.

IN SYMBOLVM APOSTOLORVM PRAEFATIO.

BEATVS Cyprianus in principio ferè expoſitionis (quæ ſibi à non nullis aſcribitur) Symboli Apoſtolorum, inquit; Tradunt maiores noſtri, quòd poſt aſcenſionem Domini, cum per aduentum ſancti Spiritus ſuper ſingulos Apoſtolos igneæ linguæ ſediſſent, ut uariis diuerſiſq; loquerentur linguis ſiue loquelis, per quod eis nulla gens extera, nullæ linguæ barbaræ, inacceſſæ uiderentur, & in uia præceptum eis à Domino datum, ob prædicandum Dei uerbum, ad ſingulas quaſq; proficiſci nationes diſpoſuiſſent, diſceſſuri, normam prædicationis in commune conſtituunt, ne fortè alius ab alio abducti, diuerſum aliquid his, qui ad fidem Chriſti mutabantur, exponeret; Omnes ergo in uno poſiti, & Spiritu ſancto repleti, breue iſtud futuræ ſibi, ut diximus, prædicationis indicium, cõferendo in unum quod ſentiebat unuſquiſq;, componunt, atq; hanc credentibus, dandam eſſe regulam ſtatuunt. Symbolum uerò hoc, multis iuſtiſſimiſq; cauſis appellare uoluerunt: Symbolum enim græcè, indicium dici poteſt, & collatio latinè, hoc eſt, quod plures in unum conferunt; Eſt enim breuis credendorum collectio. Id enim fecerunt Apoſtoli in his ſermonibus in unum conferendo unuſquiſq; quod ſenſit; Indicium autem uel ſignum idcirco dicitur, quia illo tempore, ſicut & Paulus Apoſtolus 2. cor. xi. inquit, & in actibus apoſtolorum refertur. c. 15. Multi ex circumciſis iudæis ſimulabant ſe eſſe Apoſtolos Chriſti, & lucri alicuius, uel uentris gratia, ad prædicandum proficiſcebantur, nominantes quidem Chriſtũ, ſed non integris traditionum lineis nuntiantes. Quare hoc indicium poſuere, per quod agnoſceretur is, qui Chriſtum uerè ſecundum Apoſtolicas regulas prædicaret. In bellis enim ciuilibus hoc etiam obſeruatur, quoniam & armorum habitus par, ſonus uocis idem, & mos unus eſt, atq; eadem inſtituta bellandi, ne qua doli ſubreptio fiat, ſymbola diſcreta unuſquiſq; Dux ſuis militibus tradit, quæ latinè, uel ſigna, uel indicia nominantur, ut ſi fortè occurreret quis de quo dubitetur, interrogatus, ſymbolum prodat, ſi ſit hoſtis an ſocius; Idcirco hæc non ſcribi chartulis, atq; membranis, ſed retineri cordibus tradiderunt, ut certum eſſet neminem hac ex lectione, quæ interdum peruenire etiam ad infideles ſolet, ſed ex apoſtolorum traditione, didiciſſe ſufficeret. Diſceſſuri ergo, ut diximus, ad prædicandum, iſtud unanimitatis, & fidei ſuæ indiciũ Apoſtoli poſuere, nõ ſicut filii Noæ, qui diſceſſuri ab alterutro, turrem ex latere cocto, & bitumine cuius cacumen pertingeret uſq; ad cœlum, ædificare uoluerũt, ſed munimenta fidei, quæ ſtarent aduerſus faciem inimici, ex lapidibus uiuis, & margaritis Dominicis ædificarunt, quæ neq; uenti impellerent, neq; flumina ſubuerterent, neq; tempeſtatum ac procellarum turbines permouerent. Meritò ergo illi ab inuicem ſeparandi, turrem ſuperbiæ ædificantes, linguarũ confuſione damnati ſunt, uti ne unuſquiſq; poſſet aduertere proximi ſui loquelam. Iſti uerò, qui turrem fidei conſtruebant, omnium linguarum ſcientia, & agnitione donati ſunt, ut illud peccati, hoc fidei probaretur indiciũ. Tria enim ſunt ſymbola chriſtianæ fidei, ut inquit diuus Bonauen. in .3. parte centiloquii. c. 38. Primum, Apoſtolorum. Secundum, Nicœnum, Tertium uerò Athanaſii. Primum

E mum institutum est ab Apostolis, uidelicet. Credo in Deum,quod dicitur submissa uoce in principio diei, & fine, scilicet in prima, & completorio, propter duplicem fidei confessionem in principio regenerationis baptismalis, & ultimo uitæ corporalis,cùm fuerit conditum tempore ueritatis nondum propalatæ, ut certa fidei traditio in ecclesia perpetuò haberetur, & hoc dicitur maius,maioritate auctorum,& non contentorum. Symbolum uerò Nicænum,uidelicet,Credo in unum Deum, sic denominatur, eo quòd à.318. patribus in Concilio Nicæno, tēpore Siluestri Papæ, æditum fuit, hac ratione, ut ueritas iam tradita per sanctos Apostolos,propalaretur. In Missa enim Dominicis, certisq; aliis solēnibus diebus publicè cantatur,& hoc post Euangelium, cùm sit eius breuis colle-
F ctio,& ante communionem,cùm sit ad ipsam digna præparatio: Symbolū autē Athanasii, uidelicet. Quicunq; uult saluus esse &c. dicitur nocte finita, prima scilicet hora diei,quia fuit æditum tempore ueritatis cōcussæ per hæreticos,præualentis finaliter contra eos. De quo Dominus Alexander de Ales in tertia parte summæ q. 82: membro 2. inquit,quòd cantatur in prima hora canonica diei propter duo. Primo propter significationem,ut designetur,quòd fides est prima mentis illuminatio,& prima uirtutum, prima enim petit campum, dubia sub sorte duelli,pugnatura fides. Secundo,propter utilitatem,armamur enim symbolo fidei, secūdum quòd dicitur ad Phil. 6. In omnibus sumentes scutum fidei, propterea in hora prima,arma Dei sumimus, ut omnes tentationes expugnare
G ualeamus. Et subdit,quòd causa multiplicationis symbolorum fuit triplex, uidelicet: Institutio fidei,ueritatis explanatio,& errorum exclusio. Prima fuit ratio,quæ mouit Apostolos ad componendum eorum symbolum. Vnde ad hoc ordinatum est, ut in una fide credēdorum, saluti necessariorum ,fideles erudirētur. Fidei autem explanatio circa dubia emergentia, fuit occasio compositionis symboli, quod in Missa cantatur. Erroris uerò damnatio propter hæreses
H multipliciter pullulantes,fuit causa symboli Athanasii. Causa igitur symbolorum,siue collectionis articulorum, fuit instructio fidelium in una intelligētia,& confessione ueritatis,ac deuotione religionis. Cùm enim una sit ueritas, in qua beatificanda est humana natura, una intelligentia, una cōfessio, una religio debet esse in tendendo ad ipsam ueritatem. Quarè cùm tot essent hominum genera,natione,moribus, lingua, cognatione, aliisq; multis modis diuersa, Spiritū sancto illuminante,excogitauerūt sancti Apostoli & patres,colligere singula cre
I denda de ipsa diuinitate,& personarum trinitate, in unam confessionis coordinationem,ut omnium credendorum esset una confessio,una fides, una religio. De qua Act. 4. Multitudinis credentium erat cor unū,& anima una, Super quæ uerba beatus Augustinus in libro de symbolo, uel regula fidei, ad Catechumenos cap. 2. ait. Cū multæ animæ essent,fides eas unā fecerat. Ex qua unitate,symbolum dicitur unum. In naturali autem philosophia secundum eundem,ubi su-
L pra,symbolum dicitur,conuenientia. Inde dictum est symbolum, à συμβάλλω confero,quasi à pluribus in unum collatio. Et hoc duobus modis, uel quia in ordinando,siue componendo illud,Apostoli, siue patres singuli partem suam ap posuerunt,uel ex cōuenientia scripturarum,ex quarum aggregatione factum est symbolū. Vnde Augustinus ubi supra. Ista uerba quæ audistis,per diuinas scripturas sparsa sunt, sed tamen collecta, & ad unum redacta, ne tardorum hominū laboraret memoria,ut omnis homo possit dicere,possit tenere,quod credit.

Expoſitionis Symboli Apoſtolorum Cap. I.

OMINVS Egidius de Roma in tractatu articulorum fidei, inter alia ſcitu digna, inquit, quòd circa articulos fidei, quatuor conſideranda occurrunt, uidelicet. Vnde dicatur articulus. Quid ille ſit. In quo lumine articuli cognoſcantur. Et qualiter ſit accipiendus numerus articulorum, uel ſecundum duodecim numerum Apoſtolorum, uel ſecundum computationem Doctorum, qui magis diſtinctè de articulis loquũtur. Quò ad primum, ſciendum, quòd articulus uno modo ſecundum eundem Doctorem dicitur ab arcto arctas, eò quia ipſe eſt quid arctum, & indiuiſibile. Vnde ſicut in ſcientiis humanitus adinuentis, concluſiones reſoluuntur in principia, principia uerò ut huiuſmodi non reducuntur in alia, ſic in ſacris literis omnia credenda reducuntur, & reſoluuntur in ipſos articulos: articuli uerò, ut tales, nõ reſoluuntur in alia, & ſicut in ſcientiis naturalibus principia dicuntur eſſe minima in quantitate, & maxima in uirtute, ſic & in ſacra ſcriptura ipſi articuli, eò quòd omnia credenda, creduntur, & roborantur per ipſos articulos. Eſt ergo hoc modo articulus, quid minimum arctum, & indiuiſibile. Alio modo dicitur articulus, eò quòd arctat nos, & conſtringit ad credendum ea, quæ ſunt fidei, cùm ea plenè nota non ſint intellectui noſtro, eò quòd dum peregrinamur à Domino, cognoſcimus ea, quæ ſunt fidei per ſpeculum, & in ænigmate, & non clarè uidemus ea: oportet enim in talibus captiuare intellectum noſtrum, & arctare in obſequium Chriſti. Articulus igitur eſt indiuiſibilis ueritas credendorum. Dominus uerò Alexander Alenſis ubi ſupra mem. primo dicit, quòd ſumitur articulus uno modo ſecundum quòd arctatur ad partes ſymboli Apoſtolorum, eo modo, quo ipſum accipit Hugo de ſancto Victore, dicens, quòd articulus eſt natura cum gratia. Nam in articulis illius ſymboli, cõfeſſioni naturæ diuinæ, uel humanæ, additur effectus gratiæ, Verbi gratia, cũ dico, Credo in Deũ patrẽ & c. ſignifico naturam: cùm addo Creatorem cœli, & terræ, adiungo gratiã. Ex gratia enim, non ex debito fuit quod communicare uoluit ſuam bonitatem in creatione rerum. Eodem modo, cùm dico, & in Ieſum Chriſtum &c. conſidero naturam: cùm ſubiungo: Qui conceptus eſt, addo gratiam. Naturam uoco, uel quæ diuina, uel quæ aſſumpta eſt, uti humanitas. Alio modo ſumitur articulus, ſecundum quòd eſt obiectum fidei formatæ, uel informis, ſub qua ratione definitur à Ricar. de ſancto Victore, quòd eſt indiuiſibilis ueritas de Deo, arctans nos ad credendum. Articuli ſimpliciter ſunt ipſæ res ſimpliciter cognitæ, ut unitas Dei, Trinitas, Incarnatio. Secũdum uerò quid accepti, ſunt enunciabilia compoſita ex eiſdem, ut Deum eſſe trinum, Filium Dei eſſe incarnatum. Sciendum tamen, quòd non omne quod credendum eſt, eſt articulus. Sunt enim quædam antecedentia ad fidem, quædam ſequentia, quædam cum ipſa fide. Antecedentia ſunt ea, quæ ſunt de Iure naturali, & quæ in Decalogo exprimuntur, quæ fides ſupponit. Inde eſt quòd credẽdum eſt, quòd tranſgreſſio cuiuslibet præcepti eſt peccatum mortale, quia diſcredere ea, quæ fides ſupponit, infidelitatis eſt. Sequentia uerò ad fidem ſunt, quæ inferuntur ex articulis, ut quòd Deus eſt ubiq;: hoc enim elicitur ex immenſitate Dei; Vel quæ ad articulos reducuntur, ut ea quæ determinata ſunt in ſcriptura, quæ omnia tenemur implicitè, uel explicitè credere, ſeu ab Eccleſia tradita, ut ea quæ pertinẽt ad ſacramentalia eccleſiæ &c.

A B C D E G

Quædam uerò ſunt cum ipſa fide,& eæ ſunt particulæ fidei,quæ in ſymbolis cõtinentur, eo modo, quo hic ſumitur articulus. Si ergo dicatur,quòd cognitio philoſophica,quæ eſt de Deo, quoniam omnipotens, eſt acceptio ueritatis de Deo, & tamen non eſt propriè articulus: Reſpondeo, quòd illa acceptio,quæ philoſophica eſt,à nobis eſſe dicitur,quia per rationem naturalem inueſtigatur. Illa uerò,quæ eſt articulus, à Deo cum lumine gratiæ fidei infunditur. Et ad hæc reſpiciens Hugo,dixit, quòd articulus eſt perceptio ueritatis diuinæ,& non acceptio: Qui percipit,per alium capit: nõ enim à nobis,ſed per alium in nobis infunditur articulus. Iacobi primo: Omne datum optimum, & omne donum perfectum &c. Quando etiam ſubditur,arctans nos ad credendum, dico quòd hoc aliter, & aliter dicitur de cognitione philoſophica,& de Articulo, quia cognitio philoſophica arctat per lumen rationum euidentium. Articulus uerò,per lucem gratiæ infuſam. Cognitione philoſophica,per rationem arctatur intelle-
H ctus neceſſitate. Articulo uerò fidei,per fidem,& per lucem infuſam arctatur affectus,ut uoluntariè aſſentiat ueritati diuinæ propter ſe. Sed quia articulus formatus, prout definitur ab Hugone,eſt perceptio ueritatis diuinæ,tendens in ipſam: ideò exiſtens in mortali,propriè non credit articulum,ſicut nec in Deum. Articulus uerò,de quo in propoſito, ut ſcilicet eſt communis ad formatum, &
I informem,definitur à Ricar. ut dictum eſt ſupra. Quòd eſt indiuiſibilis ueritas, & hoc modo in peccato exiſtentes credunt articulos. Quo uerò ad tertiũ principale,uidelicet in quo lumine articuli fidei cognoſcantur, dicit Dominus Egidius ubi ſupra, conformiter ad Dominum Alexandrum Alenſem, quòd Deus cognoſcitur in triplici lumine, uidelicet per creaturas, per ſcripturas, & per eſſentiam. Per creaturas cognoſcitur in lumine intellectus agentis,ſiue in lumine nobis naturaliter indito: Per ſcripturas uerò cognoſcitur in lumine fidei: ſed per eſſentiam cognoſcitur in lumine gloriæ. Primo modo cognouerunt Deum Philoſophi. ſecundo cognouerunt Theologi. tertio cognoſcunt eum Beati. Credenda igitur non cognoſcuntur in lumine intellectus agentis,ſiue in lumine nobis naturaliter indito,cùm tale lumen non ſufficiat ad talia intelligenda: nec in lumine gloriæ,cùm ſit apertum,& clarum,& cognitio credendorum ſit obſcura, & ænigmatica. Relinquitur ergo quòd cognoſcantur in lumine fidei. Ad quartum dico,quòd articuli fidei,computando illos ſecundum numerum duodecim Apoſtolorum, ſunt duodecim,de quibus infra,qui ſunt actu indiuiſibiles, cùm articulus ſit indiuiſibilis credendorum ueritas: aliqui tamen diuiſibiles ſunt poteſtate, ut iſte. Paſſus ſub pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & ſepultus. Ille uerò uidelicet, Credo in Deum, eſt indiuiſibilis actu,& potentia.
L De ſymbolo Apoſtolorum inquit Epiphanius, quòd Marcellus ſcribens Iulio Epiſcopo Romano dicit. Hoc ſymbolum ab Apoſtolis fuit æditum, quorum unuſquiſq; appoſuit unam clauſulam,quam appellant articulum,& cùm fuerint duodecim tantum Apoſtoli, erunt ſecundum hanc computationem duodecim Articuli. Si igitur articuli reducantur ad duodecim apoſtolos, ita quòd ſint tantum duodecim articuli, ſicut ſunt duodecim apoſtoli, Tunc dicere poſſumus,quòd in ſymbolo numeratur unus articulus pertinens ad patrem,uidelicet.
M Credo in Deum patrem omnipotentem,creatorem cœli,& terræ. Sex ad filium ſcilicet, articulus,de generatione æterna, ibi. Et in Ieſum Chriſtum filium eius unicum Dominum noſtrum. Articulus de conceptione,& natiuitate,cùm dici-

tur.

tur. Qui conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria Virgine. Articulus de passione, morte, & sepultura, cũ dicitur. Passus sub Pontio Pilato &c. Articulus de descensu ad inferos, & de eius resurrectione, cùm subditur. Descendit ad inferos, tertia die resurrexit à mortuis. Articulus de eius ascensione, cùm dicitur. Ascendit ad cœlos, sedet ad dexteram patris. Et articulus de eius aduentu ad iudicium, ibi. Inde uenturus est iudicare uiuos & mortuos. Alii quinque spectant ad Spiritum sanctum, quorum, primus est de eius persona, cùm dicitur. Credo in Spiritum sanctum. Secundus de opere eius, quo unit, & sanctificat ecclesiam, ibi. Sanctam ecclesiam catholicam, sanctorum communionem. Tertius de remissione peccatorum, cùm subditur. Remissionem peccatorum. Quartus uerò de resurrectione mortuorũ, cùm subinfertur. Carnis resurrectionem. Vltimus de retributione mortuorum, cùm concluditur. Vitam æternam, Amen. Horum duodecim articulorum secundum Sco. 25. dist. 3. q. prima. Primum, posuit Petrus. 2. Ioannes. 3. subdidit Iacobus Zebedæi. 4. Andreas. 5. Philippus. Resurrectionem, Thomas. Ascensionem, Bartholomeus. Aduentum ad iudicium, Matthæus. Personam spiritus sancti, Iacobus Alphei. Opus gratiæ, dixerunt duo apostoli, nam Simon posuit effectum gratiæ, quò ad collationem boni, scilicet. Sanctam ecclesiam catholicam, sanctorum communionem. Iudas Iacobi, quò ad mali remotionem, uidelicet, Remissionem peccatorum. Effectum gloriæ posuit, Matthias, uel, secundũ aliquos, Thomas. Aliter tamen eosdẽ ordinat Dominus Fridericus Nausea in sua symboli apostolorum expositione, quia secundum eundem, Primum Articulũ posuit Petrus. 2. Andreas. 3. Iacobus Zebedæi. 4. Ioannes. 5. Philippus. 6. Bartholomeus. 7. Thomas. 8. Matthæus 9. Iacobus Alphei. 10. Simon. 11. Taddæus, siue Iudas Iacobi, apud enim Lucam 6. cap. dicitur Iudas, & apud Matthæum. c. x. Taddæus. Vltimum Matthias; & iste magis uidetur sequi ordinem apostolorum, positum Lucæ. 6. dempto, quòd ibidem Matthæus præcedit Thomam. Scotus uerò sequitur ordinem, quo apostoli posuerunt suum articulum, secundum sententiam Domini Alexandri de Ales, in. 3. parte summæ. q. 82. memb. 5. art. pri. Hi duodecim articuli figurati sunt Iosue. 4. ubi dixit Dominus ad Iosue. Elige tibi uiros singulos, per singulas tribus, & præcipe eis, ut tollãt de medio Iordanis alueo, ubi steterunt pedes sacerdotum, duodecim lapides, quos pones in loco castrorum, ubi fixeritis hac nocte tentoria. Verba ista sunt secundum eundem, Dei patris ad filium suum Iesum, qui elegit duodecim uiros, quos, & Apostolos nominauit: duodecim lapides durissimi, sunt duodecim articuli fidei, qui tolluntur de medio Iordanis alueo, idest de media profunditate scripturæ, ubi steterunt pedes sacerdotum, idest affectiones sanctorum patrum Patriarcharum, & Prophetarum. Ponuntur autem in loco castrorum, idest in sancta ecclesia, quæ est ut castrorum acies ordinata, in qua nocte præsentis uitæ, quæ est speculum in ænigmate, figunt tentoria omnes fideles, ut diabolo resistant fortes in fide, primæ Petri. 5.

N

O

De primo articulo, uidelicet, Credo in Deum. Cap. II.

HAEC tria, secundum doctores, & præcipuè beatum Augustinum in libro de Verbis Domini, non sunt penitus idem, uidelicet, credere Deum, credere Deo, & credere in Deum. Pro quo intelligendum, quòd Deus, siue prima ueritas, se habet ad actum credẽdi, tripliciter.

A Primò,ut obiectum materiale,quod creditur eo modo,quo credimus Deũ esse, de quo beatus Paulus ad hæbr. xi. Credere oportet accedentem ad Deum,quia est. Secundò,ut obiectum formale, siue ut ratio credendi, sicut cùm credimus aliquid ratione diuinæ reuelationis. Et hic actus dicitur credere Deo reuelanti, quia uerissmè credit quæcunq; ille in sacris suis scripturis,& oraculis tradidit, & reuelauit. Tertiò,potest considerari Deus,ut se habet per modũ finis,iuxta illud Ioannis 20. Hæc autem scripta sunt,ut credatis, & ut credentes uitam habeatis: Et ad hæbr. ubi supra,post illa uerba. Credere oportet accedentem ad Deum,
B subdit Apostolus. Quia inquirẽtibus se remunerator sit:Et hic actus dicitur credere in Deũ, quod est, omnem fiduciam,& spem nostram ex affectu dilectionis (quo in eo tendimus) in eo reponimus, & collocamus. Gentiles enim credunt Deum,licet non Deo, possunt enim cognoscere Deum esse per rationem naturalem, habendo aliquam notitiam de diuinis,ad Rom. primo. Quod notum est
C Dei, manifestum est in illis, non tamen credunt propriè Deo, quia notitiam talem non accipiunt à sacra scriptura,quam inspirauit Deus, sed solum ex sensibus, & per res,quas creauit Deus. Accipiendo etiam credere pro fide adhibenda testimoniis sanctorum, per quos locutus est Deus, Gentiles non credebant
D Deo. Fideles tamen peccatores, licet per amplius Deum credant,quàm Gentiles, eò ꝙ perfectiorem notitiam habeant,quàm illi, & credant Deo, recipiendo testimonia scripturarum, non tamen credunt in Deum, quia sic credendo, non tendunt in eum,tanquàm in finem, nec proponunt sibi finem ultimum bonum diuinum, sed aliquid citra Deum, quod est summa peruersitas,ut inquit beatus
E Augustinus,cùm fruantur utendis. Fideles uerò iusti, quia tria prædicta habent, ideò credunt firmiter Deum esse,omnemq; spem suam in eo reponũt, similiter & credunt omnibus reuelatis nobis in sacra scriptura, & quæ ecclesia nobis tradidit credenda. Credibilium,secundum diuum Augustinum in lib. 83. q. tria
F sunt genera. Quædam semper creduntur,sicut omnis historia,temporalia,& humana gesta percurrens. Alia uerò mox ut creduntur,intelliguntur,ut oẽs rationes disciplinarum, sicut sunt principia Geometriæ &c. Alia uerò primò creduntur,& postea intelliguntur,ut diuina,quæ nõ nisi à mundo corde percipiuntur. Articuli,ut dictum est in præcedenti capite, distinguũtur dupliciter, uel secundũ auctores,qui fuerunt Duodecim Apostoli,de quibus in præcedenti capite, uel secundum credita,de quibus infra,quæ secundum communem sententiam sanctorum,sunt quatuordecim,quorum Primus, ad unitatem essentiæ, uidelicet,
G Credo in Deum,pertinet. Secundus,ad personam patris, scilicet. Patrem omnipotentem. Tertius,ad personam filii,uidelicet. Et in Iesum Christum filium eius. Quartus, ad personam Spiritus sancti, ibi. Credo in Spiritum sanctum. Quintus,ad opus creationis,ibi. Creatorem cœli,& terræ. Sextus,ad credulitatẽ ibi. Qui conceptus est de Spiritu sancto,natus ex Maria uirgine. Septimus, ad passionem,& mortem,ibi. Passus sub pontio Pilato,crucifixus,mortuus,& sepul-
H tus. Octauus,ad descensum ad inferos,ibi. Descendit ad inferos, tertia die resurrexit à mortuis. Nonus,ad eius ascensum in cœlum,ibi. Sedet ad dexterã Patris. Decimus,ad eius aduentum ad Iudicium,ibi. Inde uenturus est iudicare uiuos, & mortuos. Vndecimus,ad opus recreationis ibi. Sanctam ecclesiam catholicã, & apostolicam,sanctorum communionem. Duodecimus similiter,ad idẽ opus, uidelicet. Remissionem peccatorum. Tertiusdecimus,ad opus glorificationis.

ibi.

ibi. Carnis resurrectionem. Vltimus, ad finalem retributionem, cũ subinfertur. Vitam æternam Amen. Et quia hunc ultimum ordinem sequuntur cõmuniter Doctores, cùm sit magis distinctus, & ordinatus, ideo secundum eundem de singulis sigillatim differemus in sequentibus.

De duplici credibilium fide, & sufficientia articulorum. Cap. III.

DOctores catholici duplicem ponunt fidem, explicitam scilicet, & implicitam, & secundũ hanc distinctionem aliquis articulus, uel aliqua ueritas explicitè creditur, & aliqua implicitè. Fides explicita est, actualis assensus catholicæ ueritatis, ut assensus istius, & similium. Omne reuelatum à Deo est uerum. Fides implicita, est fides, seu assensus habitualis omnium ueritatum, quæ in bona consequentia inferri possunt ex aliqua generali explicitè credita, ex cuius cognitione implicitè cognoscuntur omnia, quæ in bona consequentia eliciuntur ex illa generali. Exempli gratia, assensus actualis huius ueritatis, Omne contentum in scriptura canonica est uerum, est fides explicita, sed assensus omnium inclusarum in illa, quæ formali consequentia elici possunt ex illa generali, ut assensus istarum: In principio creauit Deus cœlum, & terram: Deus fecit hominem ad imaginem, & similitudinem suam, Christus lauit pedes discipulorum, & similium: est fides implicita, de quibus etiam posset esse fides explicita, si actualiter immediatè, & particulariter cognoscerentur. Habẽs igitur fidem infusam, omnia credibilia credit implicitè, etiam si actu nihil apprehendat, & careat usu rationis: ut infantes baptizati, imò stat, aliquem implicitè credere aliquam ueritatem, & explicitè ei dissentire. Vnde, si aliquis credat, sicut Ecclesia credit, & dissentiat huic: Abraham habuit plures uxores, credens ita Ecclesiam sentire, ille implicitè credit istam: Abraham habuit plures uxores, quia sic credit Ecclesia, & explicitè eam discredit. Hæc igitur fides implicita, qua fidelis credit quicquid Ecclesia credit, utilissima est catholico, quæ, si fuerit in corde, defendit eum ab omni hæretica prauitate, ut dicit dominus Ockam in tractatu de sacramento Eucharistiæ c. 1. Non enim hæreticari potest, qui corde credit, quicquid Ecclesia credit esse uerum, quoniam talis nunquam pertinaciter alicui errori fidei cõtrario adhæret. Si enim aliquid erroneum credit, postquam sibi ostenditur, contrarium credere Ecclesiam, continuò corrigit errorem. Vnde Innocentius Papa in de officio missæ, cui alludit textus cum glo. in c. damnamus de sum. trin. & fide catho. §. si quis, & glo. in uers. corrigenda, ita ait. Intantum ualet fides implicita, ut dicant aliqui, quòd si habens eam, falsò opinaretur (ratione naturali motus) quòd tres personæ, sint tres ab inuicem localiter distantes, uel simile, non est hæreticus, nec peccat: dummodo hunc errorem pertinaciter nõ defendat, eò quòd hoc ipsum credat, quia credit Ecclesiam sic credere, & suam opinionem fidei Ecclesiæ supponit. Imò (quòd amplius est) ne dum hæc fides implicita ab hæresi & peccato defendit, sed etiam meritum facit, & conseruat in eo, qui errans falsum opinatur, quia sic putat ecclesiam credere. Quod uerum est, si error fuerit inuincibilis; Vnde si quis simplex, & ineruditus audiret Prælatum suum prædicare aliquid contrariũ fidei, de quo non tenetur habere fidem explicitam, facta inquisitione, quam potest & debet, putans sic prædicatum, esse creditum ab ecclesia, & ita captiuaret intellectum

A (margin, line 1 of chapter) · B (beside "si actu nihil apprehendat") · C (beside "buit plures uxores") · D (beside "sic putat ecclesiam credere")

tellectum suum, credendo illud, propter Deum, putans hoc ecclesiam credere, talis, non modo non peccaret, sed etiā sic credendo, mereretur: eliceret enim actū propter Deum ex charitate, quæ omnia credit, secundum Apostolum primæ cor. 13. licet crederet secundum conscientiam erroneam: Peccat enim tantum ille, qui agit contra conscientiam culpabiliter erroneam: Inuincibilis autē error, qui manet postquam conscientia tantam inquisitionem fecerit, quantā debuit, culpam non habet. Pro adhuc clariori notitia dicendorum, est notādum, quòd
E fideles, qui sunt ecclesiæ membra, sunt in duplici differentia, quia quidam dicuntur maiores in ecclesia, quidam minores. Maiores sunt, qui sunt in statu perfectionis exercēdæ, & quibus incumbit ex officio alios purgare, illuminare, & perficere, similiter & alios regere, ac docere, uerbo ueritatis, & exemplo honestatis, ut pastores ecclesiæ, Episcopi uidelicet, & curati. Minores sunt simplices, & subditi, doctrina, & regimine indigentes, de quibus loquitur beatus Augustinus 14. de Trinit, c. primo. Non enim, ait, quicquid sciri ab homine potest, de rebus humanis, ubi plurimum superuacuæ uanitatis, & noxiæ curiositatis est, huic scientiæ attribuo, sed illud tantummodo, quo fides saluberrima, quæ ad ueram beatitudinem ducit, gignitur, nutritur, defenditur, & roboratur. Qua scientia non pollent fideles plurimi, quamuis polleāt ipsa fide plurimi. Aliud enim est scire, quid homo scire debeat propter adipiscendam uitam beatam. Aliud quemadmodum hoc ipso, & piis opituletur, & contra impios defendat, hæc Augustinus. Vbi innuit duplices ecclesiæ filios esse: Maiores scilicet, quorum interest, nō modo credere, sed & fidem defendere, ac in eadem simplices instruere: Et minores,
F qui maiorum instructione in fide nutriuntur, ac roborantur. Sanctus Thomas dist. 25. tertii. q. 3. ar. 3. inquit, quòd explicare articulos fidei contingit duobus modis. Vno quidem modo, quò ad ipsorum articulorum substantiam, secundum quam homo articulos distinctè nouit: Altero modo, quantum ad ea omnia, quæ continentur in articulis implicitè, quæ uidelicet, ex articulis inferri possunt, & ab impugnatione defendi. Ad primam totalem, & perfectam explicationem, tenentur omnes, qui habent officium docendi fidem, siue ex gradu dignitatis, ut Sacerdotes, siue ex reuelatione, ut Prophetæ, siue ex ministerio, ut Doctores, & Prædicatores, & hoc quantum officiun suum exigit, & requirit. Ad secundam
G explicationem non tenentur aliqui in uia perfectè, & totaliter quantum explicari possunt, cum hoc tantum possibile sit in patria. Tenetur tamen unusquisq;, cui incumbit officium docendi alios in fide, tantum scire de illa explicatione, quantum pertinet ad suum officium, idest quantum sufficit ad instructionē sibi commissorum salutarem secundum capacitatem eorum. Simplices uerò, qui nullum officium docendi alios, nec ministerium habent in ecclesia, non habent nisi seipsos regulare, & ideò sufficit eis illos articulos explicitè credere, per quos possunt propriam intentionem in finem ultimum dirigere. Et dico, quòd in ge-
H nere tria sunt, quæ simplices, & minores credere tenentur, uidelicet, quòd Deus sit, & quòd mediator, similiter, & remunerator humani generis existat. De primis duobus dictum est in præcedenti capite, declarando, quid sit Deum credere, de tertio habetur act. 4. Vbi beatus Petrus loquens de Christo Domino nostro, ait. Non est in aliquo alio salus, neq; aliud nomen sub cœlo datum est hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. Quæ uerba, tractans beatus Augustinus ad Optatum, post multa ad hoc propositum conducentia, subdit. Proinde

cùm

cùm omnes iusti,siue ante siue post incarnationem, nec uixerint, nec uiuant nisi ex fide incarnationis, cùm scriptum sit, non esse aliud nomen sub cælo, in quo oporteat nos saluari, ex illo tẽpore ualet ad saluãdũ, ex quo in Adã uitiatum est genus humanũ. Articulus aũt incarnationis ꝓsupponit articulum Trinitatis secundum diuum Tho. 22. q. 2. art. 8. ubi ait. Mysterium Christi explicitè credi non potest sine fide Trinitatis,quia in tali mysterio hoc continetur, ꝙ filius Dei patris carnem assumpserit, et ꝙ per gratiam Spiritus Sancti conceptus sit, & mundum renouauerit. Et ideò post tempus gratiæ diuulgatæ, tenentur omnes ad explicitè credendum trinitatis mysterium, sicut omnes, qui renascuntur in Christo, hoc adipiscuntur per inuocationem Trinitatis. baptizantur enim in nomine Patris,& Filii,& Spiritus sancti. Quod sic uidetur intelligi debere,eò ꝙ omnes tenentur credere, ꝙ in deitate sit pater, filius & Spiritus sanctus:& ꝙ hi tres sunt unus Deus, sic generaliter: Non autem distinctè, uidelicet, ꝙ in unitate sit distinctio personalis. Et sanctus Bonauentura 25. dist.3.inquit,ꝙ simplices,illos articulos credere tenentur explicitè,quos non solum prædicatio manifestat,sed usus ecclesiæ; ut est articulus de unitate, & trinitate, quem manifestat ipse actus consignationis,cùm se quis consignet in nomine Patris,& Filii,&Spiritus sancti:Et articuli de natiuitate, passione, resurrectione, &c. quos ostendũt ipsæ solennitates: ab his ignoratis,nullus excusatur. Alios articulos non ita manifestos,tenentur credere implicitè,sicut eos credit uniuersaliter sancta Ecclesia, hæc ille. Vnde sanctus Thomas in 25. dist.tertii q.4. art.3. dicit. Fides explicita, ad hoc necessaria est, quòd in finem ultimum intentionem dirigit, ad quam reductionem quatuor requiruntur. Primum, quòd propugnator noster institueretur, sicut factum est in natiuitate. Secundum, quòd propugnaret, quod fecit in passione. Tertium, quod uinceret, ut factum est in resurrectione, quando æternitatis aditum deuicta morte reserauit. Et quartum, quòd uictoriæ suæ oẽs suos participes faceret: quod erit in iudicio. Vnde ista præcipuè requiruntur, ut explicitè credantur.Omnes igitur explicitè,tempore gratiæ,obligantur credere, quæ in symbolo continentur, ut inquit Magister dist.supradicta.Sed nota,quòd licet simplices, & minores, non teneantur circa singula credibilia particularia, explicitam fidem habere, tenentur tamen omnes particulares errores, ne pertinaciter eis adhæreant, cauere: cùm quilibet talis error faciat hominem hæreticũ, si ei pertinaciter adhæreat, & tollat fidem infusam, quæ necessaria est omnibus ad salutem. Cauere autem errorem contingit bifariam. primo modo ne ei consentiatur. Altero modo ne ei pertinaciter quis adhæreat. Ad cauendũ autem pertinacem adhæsionem erroris eorum,quæ habentur in libris canonicis, necessaria est fides implicita, quam si quis habeat, non potest incidere (ut dictum est supra) pertinaciter in errorem, cùm nunquam ita adhæreat errori, quin paratus sit credere oppositum, si constat sibi, quòd sit scripturæ contrarius. Ex præmissis patet responsio ad secundam partem dubii, uidelicet, quòd omnes articuli fidei in symbolo Apostolorum sufficienter sunt collecti, & ab inuicem distincti. Et ratio est, quia nullum est credibile in tota scriptura canonica, quin reducibile sit ad aliquem articulorum: Siquidem ad hunc articulum, Credo sanctam ecclesiam catholicam, omnes ueritates totius canonis reducuntur. Nam credere illã, est credere eam sanctè, uerè, & sine errore approbasse, quæcunque approbauit. Approbauit autem totum canonem scripturæ, & ita omnia in eo contenta de sa-

cramentis,

cramentis, præceptis, hiſtoriis, & cæteris omnibus,ad hunc articulum reducuntur. Ad hæc dico, quòd licet Papa, aut Eccleſia non poſsit nouum fidei articulum inſtituere, aut inſtituto derogare, bene tamen poteſt nouum symbolum
P componere: & ratio eſt. Quia ordinando, uel faciendo nouum symbolum,ſicut factum eſt in Concilio Nicæno, non facit propter hoc nouas ueritates catholicas, ſiue articulos, ſed de nouo declarat ueritates aliquas fuiſſe, & eſſe catholicas. Pro adhuc maiori intelligentia dicendorum, dubitatur an ratio naturalis inducta ad oſtendendum fidei ueritatem, diminuat fidei meritum, ſuppoſito, quòd quædam ueritates poſſint demonſtrari, ut quòd Deus uiuat,intelligat,&c.
Q Reſpondetur,ſecundum beatum Thomam 22. q. 2. art. 10. quòd ratio humana inducta ad ea, quæ fidei ſunt, dupliciter ſe poteſt habere: uno modo, ut præcedens, uerbi gratia, cùm quis aſſentit ueritati fidei propter rationem conuincentem, aliàs non crediturus. Et hoc modo ratio inducta minuit meritum fidei,imò totum tollit. Nihil enim eſt meritorium, niſi uoluntarium, cùm conuictus rationi aſſentiat, & non diuinæ auctoritati, aut reuelationi. Alio modo,ut conſequens, cùm uidelicet homo habet promptam uoluntatem credendi auctoritati diuinæ, & diligit ueritatem creditam, ſuper quam excogitat, ſi quas rationes ad hoc inuenire poſſit, non quidem ut firmius credat (ſic enim humanam rationem diuinæ auctoritati præponeret) ſed ut credita magis intelligat,defendat, ac piis docendo opituletur. Hoc modo ratio humana non tollit meritum, ſed eſt
R ſignum maioris meriti. tollit quidem fidem acquiſitam,& actum fidei, quia non ſtant ſimul ſcientia, quam ratio humana gignit, & fides acquiſita in eodem, reſpectu eiuſdem, licet ſtent ſimul ſcientia, & fides infuſa.

De eodem primo articulo ſecundum ſupputationem paulo ante deſcriptam, uidelicet, Credo in Deum. Cap. IIII.

ICET enim de illo aliqua dicta ſint ſupra in generali, quia tamen nonnulla addenda erant conducentia ad notitiam omnium articulorum, ideo antequam de ſingulis articulis diſſeramus, uolui aliqua in præcedenti capite præponere,tanquam neceſſaria,maioribus & ſimplicibus in eccleſia.In præſentiarum præſuppono unum,quod tangit Magi
A ſter ſenten. diſt. 2. primi. Quòd de re ſumma & excellentiſſima cum modeſtia & timore agendum eſt, & attentiſſimis auribus, atque deuotis audiendum: quia nec periculoſius alicubi erratur,nec laborioſius aliquid quæritur,nec fructuoſius aliquid inuenitur. Proinde omnis qui audit, & legit, ea, quæ de ineffabili, & inacceſſibili luce diuinitatis dicuntur,ſtudeat imitari,atque ſeruare, quod uenerabilis Auguſtinus in primo libro de Tri. de ſe ipſo ait. Non pigebit me,inquit,
B ſicubi hæſito,quærere,nec pudebit,ſicubi erro, diſcere, &c. & in fine concludit, quòd illud ſummum bonum à purgatiſſimis mentibus cernitur: mentis enim humanæ acies inualida, in tam excellenti luce non figitur, niſi per iuſtitiam fidei emendetur. Sanctus Bonauentura in dubiis literæ diſt. prædicta, inquit, Quòd mens ad hoc quòd contempletur perfectè Deum, indiget purgari, quò ad intellectum, & quò ad affectum. Ideo dicit beatus Auguſtinus per iuſtitiam
C fidei, ideſt,per fidem,quæ facit iuſtum in opere, & per ſe purgat intellectum, & iuſtitiam ſimpliciter quæ purgat affectum. Vtriuſque autem purgationis triplex

est gradus: nam intellectus purgatus est, cum abstrahitur à sensibus, purgatior, C
cum mundatur à phantasticis imaginibus, purgatissimus, cum à physicis rationibus. Gradus purgationis affectus, sunt sequentes. Purgatus est affectus, cùm mundatur à culpa, purgatior, cum à sequela, purgatissimus, cùm ab occasione: hoc autem possibile est fieri in uia: ideo dicit Magister, quòd à purgatissimis mētibus cernitur. Differt tamen dicere, considerari, figi, & comprehendi. Considerari potest lux diuina à mente non munda, ut à philosophis, sed figi non potest D
in illa, nisi mens sit à uitiis pura. Primum igitur quód de Deo credere debemus, comprehendi uero no
est, quòd Deus sit: est enim nobis à natura insita, atque ingenita cognitio esse il- potest nisi a se ipsa
lius. Dicit tamen Damasc. primo lib. orthodoxæ fidei. c. 3. quòd posteaquàm naturæ hominum prauitas tantum inualuit, ut quosdam in irrationabilissimum perditionis barathrum detruderet, ac dicerent non esse Deum (quorum insipientiam detegens Dauid psal. 13. inquit: Dixit insipiens in corde suo, non est Deus) pauca, quæ nobis è prophetarum munere, & gratia, tradita sunt, Patrem, & Filiū, & Spiritum sanctum, primitus inuocantes, de hoc ipso esse, differemus. Habetur enim Exod. 3. quòd cùm Moyses Deum interrogasset, quod est nomen tuum? Respondit. Ego sum qui sum, hæc dices filiis Israel, Qui est, misit me ad uos. Vnde elicitur, quòd esse, seu qui est, ut distinguitur contra translatum, sit proprium E
Dei nomen, loquendo de ipso esse in sua omnimoda plenitudine, & infinitate, sic. n. abstractissimè, simplicissimè, ac perfectissimè cõsideratū, soli cõuenit creatori, ita quòd cõparatione illius increati, infiniti, ac perfectissimi esse. omne esse creatū, ē quasi nõ esse. De hoc ēt esse loquitur beatus Diony. Quòd inter oēs diuinæ bonitatis participationes, primū est esse, & quasi principiū alioꝝ unicum, licet minimè determinatum, & limitatum, de quo Damasce. lib. 1. c. 12. inquit. Videtur quidem omnibus principalius eorum, quæ de Deo dicuntur nominibus esse, qui est, quemadmodum ipse oraculo loquens Moysi in monte reuelauit, totum in seipso comprehendens, uelut quoddam pelagus substantiæ, infinitum, & indeterminatum esse. Conuenit igitur ei maxime appropriate, & primo, & hoc respectu creaturarum, cum nulli sic possit appropriari. Et beatus Iob 14. c. inquit. Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine? Non ne tu qui solus es? Idem, Hiere. 3. Qui creauit omnia, ipse est. In primo etiam Ti- F
mæi Plato dicit. Quòd Deo esse solum competit, iuxta ueram, sinceramq; rationem. Hoc esse ab aliquibus singulare uocatur, quoniam uni soli cõueniens est, & à cunctis propria & superessentiali excellentia indiuiduum, & separatissimum: quod potest etiam dici uniuersale, ratione suæ summæ, & generalissimæ causalitatis, & ratione suæ incontractissimæ, & illimitatissimæ perfectionis, quoniam omnem perfectionem, nobilitatem, eminentiamq; essendi in se, essentialiter, ac simplicissimè comprehendit, quæ omnia in ipso sunt unum infinitum, & superpurissimum esse, ut inquit diuus Dionys. in lib. de diuinis nominibus. De hoc esse beatus Paulus ad Hebr. 11. (ut dictum est supra) inquit. Credere oportet accedentem ad Deum, quia est. Qui enim sacra recipit Euangelia, & epistolas apostolicas, quomodo inficiari poterit Deum esse? Neque plurimis Græcorum quòd Deus sit, in controuersiam uenit, quia philosophorum quamplurimi (qui in Græcia, & potissimùm Athenis floruerunt) Deum esse indubitatò confessi sunt, & ad auctorem omnium cognoscendum, ex pulcherrimo mundi opificio, rationis ductu, sunt subuecti, ut Pythagoras, Anaxagoras, Socrates, Plato, Aristoteles,

&

& plerique alii, qui in piorum philoſophorum, pieq; de Deo philoſophantium ſecta, numerantur. Contra uerò, qui Deum eſſe negarunt, & diuinam prouidentiam curare mortalia, ut Epicurus Chryſippus, Bion, Boriſthenites, Protagoras, impii ſunt habiti, & è ſchola rectè philoſophantium exploſi. Quia ergo nullus
H credere poteſt in Deum, niſi credat Deum eſſe, ideo illud primò oſtendimus. Credere in Deum, dictum eſt ſupra, quid importet, cuius expoſitio eſt in ſymbolo Nicæno, ubi dicitur, Credo in unum Deum: credere enim tenemur eſſentiæ diuinæ unitatem, ſecundum illud Deut. 5. Audi Iſrael dominus Deus tuus unus eſt. & Deut. 32. Videte quòd ego ſim ſolus, & non ſit alius Deus præter me. & ad Eph. 4. Vnus Deus, una fides, unum baptiſma. Per hunc articulum
I nonnulli errores excluduntur. Primus quorundam gentilium, ſiue paganorum ponentium pluralitatem deorum, contra quos dicitur Exo. 20. Non habebis deos alienos coràm me. Secundus Manichæorum, qui ponunt duo principia: unum, à quo ſunt omnia bona: aliud, à quo omnia mala, contra quos dicitur Eſa 45. Ego dominus, non eſt alter formans lucem, & creans tenebras, faciens pacem, & creans malum. Quia ipſe ſecundum ſuam iuſtitiam infligit tunc malum pœnæ, cùm eſſe conſpicit in ſua creatura malum culpæ. Tertius eſt error Athropomorphitarum ponentium unum Deum, ſed corporeum, contra quos dicitur Ioan. 4. Spiritus eſt Deus. unde dominus Gregorius Nazianzenus de Theologia lib. 2. inquit. Quòd ſi Deus corpus eſſet, compoſitus eſſet: compoſi-
L tio uerò initium pugnæ, pugna autem ſeditionis, ſeditio uerò diſsolutionis, diſſolutio autem à Deo & prima illa natura alieniſsima eſt. Non ergo admittendũ eſt ibi diſſidium, ne deſtructio exiſtat, neq; pugna, ne diſsidio ſit locus, nec compoſitio, ne per hoc, & pugnæ pateat aditus, ac demum, neq; corpus, ne uidelicet compoſitio obrepat. Damaſce: ubi ſupra, neceſſariis cõcludit rationibus, Deum ipſum, in quem credere tenemur, eſſe omnium rerum opificem, increatũ, & immutabilem, cùm citra Deum omnia ab alio ſubſiſtant, creata ſint, & mutabilia: Ex pulcherrima mundi ordinatione, conſeruatione, & gubernatione, idẽ Damaſcenus, tanquam diuino quodam opificio, conuincit Deum eſſe, neq; abſurdè, cùm dicat Beatus Paulus ad Rom. primo. Inuiſibilia ipſius Dei à creatura mundi per ea quæ facta ſunt intellecta, conſpiciuntur, ſempiterna quoq; uirtus eius, & diuinitas. Certè enim omnia proclamant de Deo, Ipſe fecit nos, & non
M ipſi nos, paulo autem poſt, cõfutat eos, qui temeritati, & fortuito caſui attribuunt uim, & uirtutem producendi mũdum: Inquit enim, ſi ipſis admittatur productio rerum à caſu, temeritateq; eſſe facta, non poterunt illi, pulcherrimam rerũ ordinationem, quæ in toto conſpicitur uniuerſo, caſui aſcribere. Nam, quod inordinatum, indeterminatumq; eſt, ut caſus, quõ poterit ſtabilem, & certis conſtantem legibus ordinationem efficere? Quòd ſi adhuc concedatur, ordinatio rerum in hoc mundo à caſu profecta (quemadmodum dixit Empedocles, ignẽ caſu, ſupremo in loco, terram autem in imo collocatam aſſerens) à quo tandem erit ſapientiſſima mundi gubernatio, & aſſidua conſeruatio? Non enim hæc erit
N à caſu, quia quæ temerè fiunt, non ſemper, aut frequenter eodem cõtingunt modo, ſed plerumq; diſſimiliter, & raro admodum eueniunt. Mundi autem gubernatio, uniformiter, & ſuis uicibus, ſtatutiſq; temporibus, conſimiliter fit. Non erit igitur ipſius mundi adminiſtratio, & moderatio à caſu. Cæterum Deum cũ audis, ut ait beatus Cyprianus, aut alius quiuis auctor illius, in expoſitione ſymboli

[illegible] .Sub

substantiam intellige sine initio, sine fine, simplicem, sine ulla admistione, inuisibilem, incorpoream, ineffabilem, inæstimabilem, in qua nihil adiunctum, nihil creatum sit.

De eodem Articulo, & de quibusdam perfectionibus soli Deo conuenientibus. Cap. V.

EVS iste noster, qui unus est, & in quem credere debemus, natura-
liter, essentialiter, totaliter, purè, ac infinitè bonus est, imò bonitas **A**
ipsa, & ex consequenti appetibilis. Natura enim Dei, Deo ipso, sum-
mè, & incomparabiliter extat amabilis, & amanda, complacētissima,
atq; superdilecta, imò ratio amandi quæcunq; alia, cùm nihil aliorum amabile
sit, nisi inquantum aliquid diuinæ bonitatis participat: quin Deus ipse tantæ cō-
sistit bonitatis, ut eius respectu nihil creatum sit bonum, quantumlibet in suo
genere bonum dicatur. Vnde Marci.x. Nemo bonus, nisi solus Deus. Ideo ipse **B**
solus infinitè amabilis, appetibilisq; consistit, & præcipuè propter suam propriā,
puram, & incomparabilem bonitatem. Est & immensus, cùm ubiq; sit, præsen-
tia maiestatis, & non mole corporis. Hæc immensitas Dei quatuor in eo cōple-
ctitur. Primò infinitatem, quia cùm in Deo idem sint potētia, & essentia, cùm
essentia sit infinita, erit & potentia infinita, non negatiuè solum per abnegatio-
nem finis, nec priuatiuè, eò ꝙ sit apta nata finiri, sed contrariè, cùm habeat cō-
trariam dispositionem ad finiendum. Est enim Deus infinitus, non secundum **C**
dimensiuam quantitatem, quæ in Deo non est, sed secundum quantitatem uir
tutis, perfectionis, & essentiæ. Secundò, incomprehensibilitatem, cùm à crea-
tura comprehendi, siue cognosci, eo scilicet modo, quo est comprehensibilis,
non possit, est enim intelligentia nostra ad illam lucem, sicut uisus noctuæ, siue
Vespertilionis ad lucem solis. Et sicut uisus corporalis tripliciter impeditur, ui- **D**
delicet, per tenebras, per falsam lucem, & per auersionem à re uisibili, ita eodem
modo impeditur uisus spiritualis circa cognitionē Dei. Primò per tenebras pec
cati, uel erroris, primæ Ioannis.2. Qui facit peccatū, in tenebris est. Et.2.cor.3.
Adhuc cum legitur Moyses, uelamen positum est super corda eorum. Secūdò,
per falsam lucem, quod fit, quando quis metitur æterna secundum naturalia.
Tertiò per auersionem à re uisibili, hoc est, quādo quis spreto incōmutabili bo-
no, mutabilibus rebus adhæret, talium oculis, cum sint ægri, odiosa est lux,
purisq; & mundis est amabilissima Gustu autem cognoscitur duntaxat à bonis, **E**
quibus dicitur psal.38. Gustate, & uidete, quoniam suauis est Dominus. Cogno-
scibilium igitur, quædam sunt infra rationem, ut quæ sensu percipimus, sicut sē-
sibilia: quædam iuxtà, ut quæ ratione intelligimus, sicut uera, falsa, iusta, & iniu-
sta &c. quædam supra, ut quæ sola diuina reuelatione comprehenduntur, aut
auctoritate scripturarum, uel Ecclesiæ, creduntur. Tertiò, comprehendit incir- **F**
cumscriptibilitatem, cùm Deus sit ubiq;, & tamen nusquam est, quia nec abest
ulli loco, nec ullo circūscribitur loco. Vnde Hier.23. Deus omnia implet, cùm sit
intra omnia, & ubiq; præsens sit, & extra omnia, quia omnia continet, nec usq;
ualet coarctari. Vnde hæc præpositio (extra) dicit non modo actualem præsentiā
ad locum, sed & potentialem, quæ est Dei immensitas, cùm infinitos mundos

implere posset, si infiniti essent. Ipse etiam est super omnia, quia omnibus præsidet, nec aliquid ei æquatur. Infra omnia, quia cuncta sustinet, & sine ipso nihil consistere potest. Ante enim mundi constitutionem fuit, ubi nunc est, uidelicet,
G in seipso, cùm ipse sibi ipsi sufficiat. In rebus tamen, Deus est multipliciter, quia est ubiq; per essentiam, ex quo est immensus: per præsentiam, quia omnia uidet, & quia omnia nuda, & aperta sunt oculis Domini, ut inquit Apostolus ad Hebræ. 4. Et per potentiam, quia ubiq; operatur: non enim potest moueri folium arboris, quin cócurrat Deus, tanquã causa principalis. In bonis uerò per gratiam, Ioannis 15. Qui manet in me, & ego in eo. Per gloriã in beatis. Per unionem autem in carne humana. Dicitur etiam esse alicubi per occultorum reuelationem, ut gen. 8. Verè Dominus est in loco isto. Item & per uestigiorum eius excellentem repræsentationem, quo modo dicitur esse in cœlo, quia ibi maximè relucet sua potentia, sapientia, bonitas. Vel per naturæ idemptitatem, & hoc modo filius est in patre, pater in filio, & ambo in Spiritu sancto. Similiter & per miraculorum operationẽ, sicut exo. 8. dicitur. Digitus Dei est hic. Itẽ & per gubernationẽ, & conseruationẽ, sicut in mundo. Vnde Bernardus. Deus ubiq; regnat, ubiq; imperat, ubiq; maiestas eius omnia replet, & complectitur uniuersa. Est ẽt in angelo, ut decor. Vt ueritas in anima. Sicut sapor in Ecclesia. In domo ut paterfamilias. In electis, ut liberator à malis, adiutor in bonis. Deus etiã in anima fideli est, ut sponsus in thalamo. Rex in regno. Turris in castro. Magister in scholis. Fons in ortis. Lux in tenebris. Thesaurus in agro. Vinum in cellario. Carbunculus in auro. Manna in arca. Sigillum in charta. Medicina in apotheca.
H Cithara in conuiuio. Imago in speculo. Sicut fructus in arbore. Oleũ in lampade. Lilium in conualle. Postremò immensitas cóplectitur æternitatem, cũ nullo tempore, mensuretur, Aeternitas enim secundũ rem, est sine principio & fine, & mutabilitate, quæ soli & propiè Deo conuenit. Quã definit Boetius in. 5. de consolatione philo. prosa ulti. dicens. Quòd est interminabilis uitæ, tota simul iocunda & perfecta possessio. Pro qua notandum, ꝙ in quibusdam est terminabilitas simpliciter, cùm corrumpi possint, ut sunt generabilia, & corruptibilia, ad quorum differentiam de æternitate dicitur, ꝙ est interminabilis, per abnegationem termini, cùm diuina, nullo modo melius manifestẽtur, quàm per remotionem, ut inquit beatus Dionysius. In quibusdam uerò est interminabilitas essentiæ, sed non uitæ, ut in corporibus cœlestibus. Deus autem, ut inquit diuus Paulus primæ ad Tim. 6. solus habet immortalitatem. In omni enim mutabili natura mors dici potest ipsa mutatio, cùm faciat in ea aliquid non esse, quod prius erat. In aliis autem est interminabilitas uitæ, sed cum miseria, & infœlicitate, ut in dãnatis, ad quoꝶ differentiam subditur, Iocunda possessio. In quibusdam etiam, est interminabilis uitæ possessio, sed non tota, ut in omnibus beatis ante Iudicium. Quorum ex parte animæ, est beatitudo nõ corporis. Ideo dicitur tota, totum enim est, cui nihil est extra addere. In quibusdam est interminabilis uitæ possessio tota, sed non simul, ut in Angelis, & beatis ante iudicium, quia secundum totam suam substantiam habent fœlicem, & interminabilem uitam, sed non simul, cùm in eis sit aliqua successio reuelationum, & gaudiorum, ad quorum differentiam additur, simul. In quibusdam est interminabilis uitæ possessio tota simul, sed non perfecta, eo modo quo dicimus perfectum, quod nullo indiget. sicut erit in Angelis, & hominibus beatis post Iudicium. Ideo

subditur

subditur, perfecta, ideſt nullo indigens ad ſuum beatum eſſe. Sed in prefata definitione ponuntur tres conditiones, quæ ſunt ab æternitate increata inſeparabiles, quæ Deus eſt, & quæ propriè ſibi conuenit, uidelicet. Interminabilitas, ibi, interminabilis uitæ posſeſſio, Inuariabilitas, ibi, tota ſimul, nihil enim uariabile eſt in Deo, ſed totum ſimul. Et ſimplicitas, ibi, perfecta: Illud enim summè perfectum eſt, cui additio nulla eſt poſſibilis. Per primùm, ſeparatur Deus ab omni ſubſtantia corporali. Per ſecundũ, ab omni uariabili. Et per tertium ab omni compoſitione. Eſt enim quicquid eſſe poteſt, & habet quicquid habere poteſt, Si enim conſideretur Deus in ſe, ſic eſt infinitus, de quo in pſalmo. 144. Magnitudinis eius non eſt finis. Si in comparatione ad intellectũ creatum, ſic eſt incomprænhenſibilis ad Rom. xi. O altitudo diuitiarum, quàm incomprehenſibilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles uiæ eius: Et propter hoc dicitur ſedere ſuper Cherubin, ideſt ſuper plenitudinem ſcientiæ, & ſuper omnem intellectum. Si uerò in comparatione ad locum, ſic eſt incircumſcriptibilis. Sed ſi comparetur ad durationem, ſic eſt æternus, de qua primæ ad Tim. primo Regi sæculorum immortali, & inuiſibili, ſoli Deo honor & gloria in sæcula ſæculorum. In Deo tamen propriè non eſt longitudo, ſed Metaphoricè: eſt enim in ipſo latitudo charitatis, qua nos ab errore reuocat. Hiere. 31. Charitate perpetua dilexi te, ideo attraxi te, miſerans tui. Eſt & longitudo patientiæ, qua malos expectat. Diſſimulat enim peccata hominum propter pœnitentiam; Sap. xi Eſt in eo ſublimitas ſapientiæ, qua omnem ſenſum ſuperat, ad Hebr. 4. Omnia nuda & aperta ſunt oculis eius. Eſt demum in eo profundum iuſtitiæ, qua peccatores damnat. Matth. 25. Ite maledicti in ignem æternum. Poſtremò, quo ad hunc primum articulum, dico, ꝙ ſicut eſse, seu qui eſt (ut dictum eſt ſupra) eſt proprium nomen Dei, eò ꝙ deſignat abyſsalem, ac infinitam plenitudinem, & abſolutisſimam perfectionem diuini, increatiq; eſſe, quod tanquam pelagus quoddam immenſum, omnem nobilitatem, & ſuperexcellentiam eſſendi continet in ſe. Ita & ſanctum hoc nomen Tetragrammaton, & Adonai, diuinitus reuelatum, quod, ut Rabbi Moyſes fatetur, penitus abſolutè deſignat diuinam eſſentiam, prout in ſeipſa eſt ſine omni reſpectu & habitudine ad creata, atq; ut alii conteſtantur, ſignificat diuinam eſſentiam, ut incommunicabilem, ideſt impluriſicabilem, & ut omnimodè ſingularẽ, & in se indiuiſam, & à quocunq; diſtinctam. Vnde ſuper illud Exo. 6 Ego ſum qui apparui Abraham, & Iſaac, & Iacob, dicit Dominus, & nomen meum Adonai, non indicaui eis, dicunt expoſitores quòd Adonai notat uniuerſale Dominium, & interpretatur omnium uniuerſaliter Deus, ſic ꝙ ſoli Deo conuenit, qui per Eſaiam dixit. Ego Dominus, hoc eſt nomen meum. Etenim ipſe ſolus, propria, imparticipata, & illimitata poteſtate uniuerſorum liberrimè dominatur, iuxta illud pſalmi. 65. Qui dominatur in uirtute ſua in æternum: De quo Iob. 36. Ecce Deus excelſus in fortitudine ſua, & nullus ei ſimilis in legiſlatoribus. Nomen ergo iſtud Adonai eſt proprium Deo, quamuis non tam abſolutum, reuerentiale, & myſticũ, ut nomen hoc Tetragrãmaton, quod ab hebræis tantæ ſanctitatis, & reuerentiæ reputatur, ut nominari non liceat, niſi à ſummo ſacerdote, & ſolum in benedictionibus, quæ fiunt in templo, Ideo loco eius pronũtiatur hoc nomen Adonai. Et hæc ſufficiant pro primo articulo.

De secundo articulo, qui est, Patrem omnipotentem. Cap. .VI.

A DIco Patrem, qui ab æterno filium genuit sibi consubstantialem, coæternum, & in deitate æqualem: ex quo omnis paternitas in cœlis, & in terra nominatur, ad Eph. 3. Pro huius articuli declaratione, est notandum, Quòd hoc nomen, pater, dupliciter sumitur, secundum doctores, præcipuè Bielem in canone missæ lec. 20. uidelicet, essentialiter, & notionaliter, siue personaliter. Primò modo accipitur, quoties Deo attribuitur respectu creaturæ, quæ ab ipso dependet in esse, & conseruari, & sic cõuenit omnibus tribus personis simul, & singulariter, singulis. Tota enim trinitas, Pater, Filius, & Spiritus sanctus, unus pater est, sicut unus Deus, unus dominus, unus creator omnium, & singula persona pater est, sicut singula, Deus est, Non tamen
B tres patres, sed unus creaturæ pater. De quo ad Ephe. 4. Vnus Deus, & pater omnium: & Deut. 32. Nunquid non ipse est pater tuus, qui possedit, fecit, & creauit te? & Sapientiæ. 14. Tua autem pater prouidentia ab initio cuncta gubernat. De modis omnibus quibus pater accipitur essentialiter, dicetur infra diffusè, & luculentissimè. Cùm enim oramus, & dicimus de Deo: Pater noster, qui es in cœlis, sumitur pater eodem modo. Vnde Chryso. super Matth. Qui enim patrem dicit, & peccatorum dimissionem, & pœnæ destructionem, iustitiam, sanctificationem, redemptionem, adoptionem, hæreditatem, fraternitatem, quæ est ad unigenitum, & spiritus largitionem, per unam hanc confessus est nuncupationẽ. Alexander Alensis etiam exponit fraternitatem illam ad unigenitum, de fraternitate non naturali, sed adoptiua, alioqui pater non acciperetur essentialiter,
C sed personaliter. Altero modo sumitur notionaliter, ut est proprium primæ personæ, quæ à nullo est: & sic est dictio personalis, unam tantùm personam importans, quo modo semper accipitur, quando ponitur respectu prædicati, personalẽ proprietatem importantis, etiam cum exclusione cæterarum personarum, sicut cùm dicimus: Pater à nullo est, nec factus, nec creatus, nec genitus, nec procedens: similiter, Pater genuit sibi filium coæternum, & consubstantialem: hoc etiã modo sumitur à Christo, cùm dicit Ioan. 10. Ego & pater unum sumus: & ita generaliter accipitur, quoties in scriptura discernitur à persona Filii, & Spiritus sancti. Et specialiter in articulo præposito, uidelicet, Patrem omnipotentem, ubi sumitur Pater notionaliter, pro persona patris condistincta contra personam Filii, & Spiritus sancti. Similiter & secun. Petri. 1. Non enim indoctas fabulas sequuti: & paulò post. Accipiens enim à Deo patre honorem, & gloriam, uoce delapsa ad eum huiuscemodi à magnifica gloria. Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui, ipsum audite: Vbi sumitur pater notionaliter, cùm per pater-
D nitatem innotescat nobis pater. Notio autem secundum diuum Tho. parte prima suæ summæ. q. 32. art. 3. dicitur id, quod est propria ratio diuinam cognoscendi personam. Diuinæ autem personæ multiplicantur per originem, ad quam pertinet, à quo alius, & qui ab alio. Patris uerò personæ, per hoc, quòd à nullo est, conuenit innascibilitas, secundum doctores, quæ est eius notio. Per illud uerò à quo alius, idest filius habet esse, innotescit nobis paternitas. Prout uerò Spiritus sanctus est ab eodem, & à filio simul, innotescit nobis notio cõmunis utriq;,
E spiratio. scilicet actiua. Filius uerò, cùm sit ab alio, innotescit nobis per filiationem

tionem. Spiritus uerò sanctus, cùm sit ab aliis, patre uidelicet, & filio, innotescit E
nobis per processionem, siue spirationem passiuam. Ex quibus patet, quòd in diuinis personis sunt quinque notiones, uidelicet, innascibilitas, paternitas, filiatio, communis spiratio, & processio. Vnde ad hoc ꝙ sit proprium patri innascibilitas, oportet quòd in illo nomine intelligatur, quòd conueniat alicui personæ diuinæ, quæ sit principium alterius personæ, & importet negationem in genere, principii personaliter dicti in diuinis, uidelicet quòd omnino non sit ab alio: Et hoc modo ingenitus, siue innascibilis, non potest conuenire Spiritui sancto, F
quippè cùm spiritus sit ab alio, uel aliis: Nec diuinæ essentiæ, de qua potest dici ꝙ est in filio, uel Spiritu sancto, ab alio, scilicet patre, ut inquit diuus Tho. ubi supra. q. 33. arti. 4. Ponere enim duos innascibiles est ponere duos Deos, uel duas naturas diuinas. Vnde Hilarius in lib. de synodis inquit. Cùm unus Deus sit, duo innascibiles esse non possunt: Et hoc præcipuè, quia si essent duo tales, unus eorum non esset ab alio: & ita cùm non essent opposita relatiuè, necesse esset, ut distinguerentur diuersitate naturæ. Dictarum notionum tres tantùm constituunt personas diuinas, uidelicet, paternitas, filiatio, & processio. Nam communis spiratio, & innascibilitas, dicuntur notiones personarum, sed nõ personales, ut inquit idem Doctor. q. 32. art. 3. Sed dubium uidetur, an aliquis possit opinari cõtrariè de notionibus præfatis. Rñdet. idem doctor ubi supra ar. 4. ꝙ circa notiones absq; periculo hæresis, aliqui falsum sunt opinati, non intẽdentes sustinere aliquid contrarium fidei. Verùm si quis falsum opinaretur circa notiones, considerans ꝙ ex hoc sequeretur aliquid fidei contrarium, in hæresim laberetur: ubi ponit talem distinctionem. Quòd ad fidẽ pertinet aliquid dupliciter: Vno modo directè, ut ea quæ principaliter diuinitus sunt tradita, sicut ꝙ Deus H
est trinus, & unus &c. & circa hæc, opinari falsum, statim inducit hæresim, si adsit pertinacia. Altero modo indirectè, & sic ad fidem spectant ea, ex quibus cõsequitur aliquid fidei contrarium, sicut si quis diceret, Samuelem non fuisse filiũ Helcanæ, ex quo sequeretur scripturam diuinam esse falsam. Circa enim huiusmodi, absq; periculo hæresis, aliquis falsum potest opinari, antequã consideretur, uel determinatum sit, ꝙ ex eo sequatur aliquid contrarium fidei: eò maximè si cum pertinacia non adhæreat. Postquam uerò innotescit, & præcipuè per ecclesiam sit determinatum, ꝙ ex illo sequatur aliquid fidei contrarium, tunc in eodem errare non potest quis, sine hæresi. Articuli uerò fidei, ut patet, non sũt I
de notionibus, ut dicit idem Doctor ubi supra. Ad hæc addo quòd pater, de quo est iste articulus (ut inquit beatus Augustinus. 4. de Trini.) est principium totius deitatis. Nomen uerò illud principii, nihil aliud significat, quàm id, à quo aliquid procedit: & sic conuenientissimè conueniet patri, cùm ab eo procedat alius. Et licet Græci indifferenter in diuinis utantur tam nomine causæ, quàm principii. Doctores tamen latini (ut inquit sanctus Tho. L
ubi supra. q. 33. art. primo) utuntur duntaxat nomine principii, quod est communius nomine causæ. Nomen enim causæ importare uidetur diuersitatem substantiæ, nomine uerò principii utimur etiam in his, quæ nullam huiusmodi differentiã habent. Nec principium propriè significat prioritatem, sed originem, ut inquit idem doctor. Dico ultra, quòd nomen proprium cuiuslibet personæ, significat id per quod illa persona distinguitur ab omnibus aliis. Id autem, per quod distinguitur persona patris à cæteris omnibus, est pa- M

ternitas. Ideo proprium nomen personæ patris, est hoc nomen pater: quod significat paternitatem, de quo in psal. 88. Ipse inuocauit me, pater meus es tu. Et de quo ad Ephe.3. huius rei gratia flecto genua mea ad patrem domini mei Iesu Christi, ex quo omnis paternitas in cœlo, & in terra nominatur. Ipsum etiam nomen patris, dicitur in diuinis per prius secundum quòd personaliter sumitur uel dicitur, quàm secundum quòd essentialiter, cùm æternum prius sit
N temporali. Ab æterno autem Deus est pater filii: ex tempore autem pater creaturæ, & per consequens paternitas prius dicitur in Deo respectu filii, quàm respectu creaturæ. In prima enim persona saluatur tota ratio paternitatis perfectè, in creaturis uerò secundum quid, & quasi per similitudinem: Inde est ꝙ hoc nomen leo per prius dicitur de animali, in quo tota ratio eius saluatur, q̃ de aliquo homine, in quo inuenitur aliquid de natura illius, ut fortitudo, uel audacia, &
O per consequens de illo dicitur per similitudinem. Manifestum modò est, quòd perfecta ratio paternitatis & filiationis inuenitur in Deo patre, & Deo filio, cùm eorundem sit natura una & gloria. In creatura uerò filiatio inuenitur respectu Dei, non secundum perfectam rationem, cùm non sit una natura creatoris, & creaturæ: sed secundum aliqualem similitudinem, quæ quantò perfectior fuerit, tantò propinquius accedit ad ueram filiationis rationem. Dicitur .n. Deus
P alicuius creaturæ pater propter similitudinem uestigii tantùm, ut irrationalium creaturarum, iuxta illud Iob. 38. Quis est pluuiæ pater? aut quis genuit stillas roris? Alicuius uerò, ut rationalis, secundum similitudinem imaginis, quale est illud Deuter. 32. Non ne est ipse pater tuus, qui possedit, & fecit, & creauit te? Aliorum uerò est pater secundum similitudinem gratiæ, qui dicuntur filii adoptiui, secundum quòd ordinantur ad hæreditatem æternæ gloriæ per munus gratiæ acceptum, iuxtà illud ad Rom. 8. Ipse spiritus reddit testimonium spiritui nostro, ꝙ sumus filii Dei, ꝙ si filii, & hæredes. Finaliter uerò aliqui sunt filii secundum similitudinem gloriæ, eò quòd iam gloriæ hæreditatem possideant, iuxtà illud ad Rom. 5. Gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei. Ex quibus patet expresse, quòd paternitas per prius dicitur in diuinis, prout dicit respectum personæ diuinæ ad personam, quàm secundum quòd comparatur ad creaturam. Credimus igitur non modò Deum (prout dictum est supra) & in Deum patrem, modo præexposito, ut pater sumitur personaliter, & non essentialiter, sed omnipotentem. Pro quo notandum, quòd cùm audis omnipotentem, intelligis Deũ esse, ad cuius potentiæ, & maiestatis comparationem, nihil est hominum, aut
Q angelorum sublimitas. Et licet quilibet homo, uel angelus possit dici potens, absit tamen ut dicatur omnipotens, cùm hoc soli Deo conueniat. Et hoc facit ad confirmandam fidem imbecillium, & ad excludendas omnes ratiocinationes humanas in operibus diuinis. Quibus omnibus hoc uno uerbo respondetur. Quia nõ est impossibile apud Deum omne uerbum Luc. primo. Cùm enim infinita, & incomprehensibilis sit Dei potentia, stultum est disputare, quomodo hoc, uel illud fecerit: Ex quo fidelis homo hunc fructum capit: ut quemadmodum credit, Deum omnipotentem, hunc mundum, cùm nondum esset, condidisse, atq; alia omnia, quæ Deum fecisse sacra scriptura commemorat, ita cre-
R dat simul futurum quicquid ille futurum promisit, uel prædixit. Verùm cùm sit omnipotens; mori tamen non potest, falli non potest, nec mentiri. Similiter nec seipsum negare potest, ut ait Apostolus. 2. ad Tim. 2. cùm hæc omnipotentiæ

repugnent

repugnent. In hoc articulo cùm dicimus, patrem omnipotentem, filium, aut ſpiritum omnipotentem non negamus, ſed aſtruimus, cum dicat Athanaſius in symbolo, omnipotens Pater, omnipotens Filius, omnipotens Spiritus ſanctus. Cùm enim omnium trium perſonarum ſit eadem eſſentia, erit & eadem omnipotentia, & ſempiternitas. Attamen pro maiori huius articuli declaratione, eſt notandum ſecundum beatum Tho. parte prima ·q. 25· art. 3. quòd Deus dicitur omnipotens, quia poteſt omnia abſolutè. Dicitur autem aliquid poſſibile abſolutè, quando prædicatum non repugnat ſubiecto. Impoſſibile, quãdo repugnat. Quicquid igitur habere poteſt rationem entis, continetur ſub poſſibilibus abſolutis, reſpectu quorum, Deus dicitur omnipotens. Nihil autem opponitur rationi entis, niſi, non ens. Illud autem repugnat rationi abſoluti, quod implicat in ſe eſſe, & non eſſe ſimul, hoc eſt, contradictionem, quod ideò non ſubditur diuinæ omnipotentiæ, quia non eſt factibile. Quæ igitur contradictionem non implicant, ea omnia ſub illis poſſibilibus continentur, reſpectu quorum Deus dicitur omnipotens. Quæ autem implicant, nullo modo ſub tali omnipotentia comprehenduntur, cùm non poſſint rationem habere poſſibilium. Vnde conuenientius dicitur, quòd ea non poſsint fieri, quàm, quòd Deus ea non poſsit facere. Nec hoc eſt contra dictum angeli ſuperius allegatum: uidelicet. Quia non erit impoſsibile apud Deum omne uerbum: ex quo id quod cõtradictionem implicat, uerbum eſſe non poteſt, nullus enim intellectus, ualet illud concipere. S T

De eadem omnipotentia, & de eodem articulo. Cap. VII.

OCTOR Subtilis 42· diſt. primi, arridendo dictis beati Tho. ubi ſupra inquit, quòd omnipotens poteſt dici agens, quod poteſt in omne poſsibile mediatè uel immediatè, eo modo, quo actiua potẽtia primi motoris eſt omnipotentia, prout ſe extendit ad omnem effectum, in ratione cauſæ proximæ, uel remotæ. Et cõcludit, quòd ſi probari poſſit eſſe aliquod primum efficiens naturaliter, concludi etiam poterit, illud hoc modo eſſe omnipotens. Alio modo accipitur omnipotens theologicè propriè, prout poteſt in omnem effectum immediatè, & in quodcũq; poſsibile, hoc eſt, in quodcunq; quod non eſt ex ſe neceſſarium, nec includit in ſe contradictionem, ita (inquit) immediatè, quòd ſine omni cooperatione cuiuſcũq; cauſæ agentis, poteſt in illud poſsibile. Et hoc modo omnipotentia eſt credita de primo efficiente, & non demõſtrata: quia licet primum efficiens, habeat in ſe potentiam effectiuam eminentiorem poteſtate cuiuſcunq; alterius cauſæ effectiuæ, ex eo tamen non poteſt concludi omnipotentia ſecundum iſtum intellectũ, quia, & ſi uerum ſit, non tamen eſt manifeſtum ratione naturali, quòd poſsit immediatè in effectum immediatum cauſæ ſecundæ, cùm hoc non cõcludat ordo cauſarum ſuperiorum, & inferiorum: Poſuerunt enim hoc Philoſophi, cauſam uidelicet ſecundam, quaſi neceſſario concurrere propter imperfectionem aliquã addendam effectui. Et ratio eſt, quia ex quo cauſalitas primæ & immediatæ cauſæ perfecta eſt, ideò poſuerunt eam non poſse immediatè eſse cauſam alicuius imperfecti effectus, & ex conſequenti oportet cauſam agentem aliam concurrere imperfectiorem, ad hoc, ut illa prima non producat ſecundum ultimum poten- A B C

tiæ

tiæ ſuæ, ſed cùm illa cauſa agente ſecunda,effectum diminutum & imperfectum
D producat. Si enim philoſophi non potuerunt per rationem naturalem concludere, Deum poſſe contingenter cauſare, multò minus, quòd poſſit immediatè in quencunq; effectum, quod poteſt mediantibus cauſis ſecundis: Ideò propoſitio iſta. Quicquid poteſt cauſa effectiua prima cum ſecunda,poteſt ex ſe immediatè, eſt tantum credita. Omnipotentia tamen hoc modo ſumpta, licet nõ ſufficienter demonſtretur, probabiliter tamen poteſt concludi, ſicut uerum ,& neceſſarium , & probabilius quàm quædam alia credita. Et licet Ricar. primo de Trini. c. 3. dicat, Quòd ad omnia, quæ fide tenemus, non ſolum habeamus rationes naturales, ſed neceſſarias: Reſpondetur, ꝙ licet ſint neceſſariæ rationes ad omnipotentiam probandam,non tamen ſunt euidenter ueræ,aut neceſſariæ, cùm præmiſſæ non ſint notæ ex terminis. Ex fide enim credimus,ꝙ Deus perfectè,uerè & propriè ſit omnipotens potentia completa,quæ uidelicet, non poteſt deficere,nec ſuccumbere,nec indigere. Dicta etiam omnipotentia (ut dictum eſt ſupra)licet ſit communis tribus perſonis, attribuitur tamen à doctoribus ſpecialiter patri. Appropriare enim aliquid perſonis diuinis,eſt ipſa communia
E tribus perſonis,ad notitiam propriorum perſonalium facientia, alicui perſonæ tribuere. Vt patri, unitatem, æternitatem, principium, omnipotentiam. Filio ueritatem, ſpeciem,exemplationem, omniſcientiam: Spiritui ſancto, bonitatem,uſum,finem,uoluntatem,de quibus infra diffusè. Appropriatio igitur nihil aliud eſt, quàm ſpiritualis attributio, ratione alicuius conformitatis cum proprio illius perſonæ, ſicut dictum eſt. Vnde omnipotentia habet ſimilitudinem cum patre,qui eſt principium uniuerſale: ſapientia cum uerbo: & bonitas cùm amore, quam appropriationem habet conſuetudo ſcripturarum. Pro horum ta
F men attributorum clariori notitia,eſt notanda diſtinctio illa, quam ponit diuus Tho. in prima parte ſuæ ſũmæ.q. 39. art.8. Quòd uidelicet,in cõſideratione alicuius creaturæ, quatuor per ordinem nobis occurrunt. Nam primo conſideratur res ipſa abſolutè, ut eſt quoddam ens. Secundò, inquantum eſt una. Tertiò, ſecundum quòd ineſt ei uirtus ad operandum, & cauſandum. Vltimò ſecũdum habitudinem, quam habet ad cauſata. Vt autem Deus primo modo conſideratur abſolutè ſecundum eſſe ſuum, ſic ſumitur appropriatio Hilarii. 2. de
G Trini. ſecundum quam, æternitas patri, ſpecies filio, uſus uerò Spiritui ſãcto appropriatur. Aeternitas enim, prout ſignificat eſſe nõ principiatum,ſimilitudinem habet cum proprio patris, qui eſt principium non de principio. Species
H uerò ſiue pulchritudo, ſimilitudinem habet cum propriis filii, ad quam,ſcilicet ſpeciem,tria requiruntur, uidelicet,integritas ſiue perfectio, ſecundum quam, ſimilitudinem habet cum proprio filii,cùm ipſe habeat in ſe uerè & perfectè naturam patris: quæ enim diminuta ſunt,hoc ipſo turpia ſunt. Secundum requiſitum ad pulchritudinem,eſt debita proportio, ſiue conſonantia, quæ conuenit cum proprio filii,inquantum eſt imago expreſſa patris. Imago enim dicitur pulchra, ſi perfectè repræſentet rem cuius eſt imago: quamuis turpem. Tertiũ requiſitum ad pulchritudinem eſt claritas: quæ enim nitidum colorem habent, pulchra eſſe dicuntur: et hæc etiam conuenit cum proprio filii, inquantum eſt uerbum, quod lux eſt, & ſplendor intellectus. Vſus autem ſimilitudinẽ habet
I cum propriis Spiritus ſancti, ſumendo uſum impropriè, prout comprehendit ſub ſe frui, ſecundum quod, Vti,eſt aſſumere aliquid in facultatem uoluntatis,

& frui

& frui eſt cum gaudio uti, ut inquit beatus Auguſtinus .x. de Trini. Vſus ergo,
quo pater & filius ſe inuicem fruuntur, conuenit cum proprio Spiritus ſancti, in
quantū eſt amor. Et hoc eſt, quod inquit idem beatus Auguſtinus. Illa dilectio,
delectatio, fœlicitas, uel beatitudo, uſus eſt, quod oſtendit per ſequentia uerba,
dicens. Eſt in trinitate Spiritus ſanctus genitoris, genitiq; ſuauitas, ingenti lar-
gitate, atq; ubertate nos, uel creaturas perfundens. Secunda cōſideratio Dei eſt,
qua conſideratur, ut unus, & ſic diuus Auguſtinus in primo de doctrina Chri-
ſtiana cap. 5. appropriat unitatē patri, quæ quia abſolutè dicitur, & nullā præſup-
ponit perſonam, cùm ſit principium, non de principio, ideò uerè illi appropria-
tur. Filio æqualitatem, quæ importat unitatem in reſpectu ad alteꝶ. Nam æqua
le eſt, quod habet unam quantitatem cum alio. Ideò appropriatur filio, qui eſt
principium de principio. Concordia uerò, ſiue connexio, quæ importat unitatē
aliquorum duorum, appropriatur Spiritui ſancto, inquantum eſt à duobus. Ex L
quo ſēſu dicit idem ſanctus, Tria, eſſe unum propter patrem, æqualia, propter fi-
lium, connexa, propter Spiritum ſanctum. Vnitas autē ſtatim inuenitur in per-
ſona patris, remotis etiam, per impoſſibile, aliis perſonis. Ideò aliæ perſonæ à
patre habent unitatem, Remotis tamen aliis perſonis, æqualitas non inuenitur
in patre ante filii productionem, ſed ſtatim poſito filio, pater dicitur æqualis. Et
hac ratione dicuntur omnia æqualia propter filium, non ꝙ filius ſit principium
æqualitatis patri, ſed quia niſi eſſet patri æqualis, filius, pater, æqualis dici non
poſſet. Hoc ēt ipſum, ꝙ Spiritus ſanctus patri æqualis eſt, habet à filio. Simili- M
ter excluſo Spiritu ſancto, qui eſt duorum nexus, non poſſet intelligi unitas cō-
nexionis inter patrem & filium. Ideò dicuntur omnia eſſe connexa propter Spi
ritum ſanctum, cùm poſito Spiritu ſancto, inueniatur ratio connexionis in diui- N
nis perſonis. Secundum tertiam conſiderationem, dicitur ſumi tertia appropri-
atio, quæ fit, primò ſecundum rationem ſimilitudinis, uidelicet, potentiæ, ſiue
omnipotentiæ. Potentia enim habet rationem principii, unde habet ſimilitu-
dinem cum patre cœleſti, qui eſt principium totius diuinitatis, quæ deficit in- O
terdum patri terreno, propter ſenectutem. Secundo reſpectu ſapientiæ, quæ ha-
bet ſimilitudinem cum filio cœleſti, inquantum eſt uerbum, quod nihil aliud
eſt, quàm conceptus ſapientiæ, quæ etiam quādoq; deficit filio terreno, propter
defectum ætatis. Poſtremò ſecundum rationem bonitatis, quæ habet ſimilitudi-
nem cum Spiritu diuino, qui eſt amor: ſed repugnantiā habere uidetur ad ſpi-
ritum terrenum, ſecundum quod importat uiolentiam quandam, & impulſionē.
Quartò, & Vltimò ſecundum habitudinem, quam habet ad cauſata, ſecun-
dum quam Deus conſideratur in habitudine ad ſuos effectus, & ſic ſumitur
illa appropriatio apoſtoli, ex ipſo, per ipſum, & in ipſo. Vbi hæc præpoſitio P
(ex) ſumitur, ut dicit habitudinem cauſæ efficientis, quæ competit Deo ra-
tione ſuæ potentiæ actiuæ, & appropriatur patri, ſicut & potentia, ſiue omni-
potentia. Hæc uerò præpoſitio (per) deſignat quandam cauſam mediam, & ſic
eſt quandoq; propria filio, ut Io. primo, Omnia per ipſum facta ſunt: non quòd
filius ſit inſtrumentum, ſed quia ipſe eſt principium de principio. Quandoq;
uerò deſignat formæ habitudinem, per quā agens operatur, ſicut dicimus, quòd
artifex operatur per artem. Vnde ſicut ſapientia & ars appropriantur filio, ita
& (per quem). Hæc uerò præpoſitio (in) denotat habitudinem cōtinentis:
cōtinet autem Deus res bifariam. Vno modo ſecundū ſuas ſimilitudines, prout

res dicuntur esse in Deo, inquantum sunt in eius scientia: & sic (in ipso) appro-
Q priatur filio. Altero modo continentur res à Deo, inquantum eas sua bonitate conseruat, & gubernat, ad finem conuenientem adducendo. Et hoc modo (in quo) appropriatur Spiritui sancto, sicut & bonitas. Veritas etiam, cũ pertineat ad intellectum, licet approprietur filio, ut dicitur Ioan. 14. Ego sum uia, ueritas, & uita, nõ tamen est proprium eius. Liber etiam uitæ, in recto, importat notitiã,
R in obliquo uerò, uitam. Est enim dictus liber, notitia Dei de his, qui habituri sũt uitam æternam, & sic appropriatur filio, uita tamen appropriatur Spiritui sãcto, ut importat quendam interiorem motum, per quem modum conuenit cũ proprio Spiritus sancti, qui est amor. Quòd autem dicitur (qui est) appropriatur personæ filii, non secundum propriam rationem, sed ratione adiuncti, ut uidelicet, in locutione Dei ad Moysen præfigurabatur liberatio generis humani, quæ facta fuit per filium. Et ut finem imponamus huic secundo articulo: Credimus in patrem omnipotentem, ubi (ut dictum est) pater sumitur notionaliter, & ut proprium est primæ personæ, & non essentialiter, prout conuenit tribus in comparationem ad creaturas. Omnipotentia uerò sumitur theologicè, prout se extẽdit ad omne illud, quod non implicat contradictionem: & ad omne possibile absolutè, quæ appropriatur patri, licèt sit cõmunis tribus, & hoc propter rationes superius allegatas.

De Tertio articulo, uidelicet, & in Iesum Christum filium eius, unicum Dominum nostrum, cuius declaratio pendet à maiori symbolo. Cap. VIII.

A DOMINVS Alexander de Ales in tertia parte suæ summæ. q. 82. art. 2. inquit, quòd dictus Articulus potest dupliciter legi. Primò, ut dicas filium eius unicum, & sit ibi punctus: filium eius (idest patris) unicum, siue unigenitum: Vbi demonstratur, quòd licet filius procedat à patre, & Spiritus sanctus similiter, unus est tamen filius, qui procedit per modum generationis: Iesus Christus: non sic Spiritus sanctus, qui per modum spirationis procedit. Altero modo potest legi, filium eius unicum dominũ nostrum: Vbi Augustinus in lib. primo de symbolo, uel regula fidei ad Catechumenos cap. primo ait. Quando audis, unicum Dei filium, agnosce Deum. Si
B enim uerus est filius, hoc est, quod pater, & sic, si Deus pater, erit & Deus filius: quicquid enim est id quod generat, est etiam id quod generatur. Non enim generat homo, equum, aut ouis, canem, sed homo, hominem, & Deus, Deum. Et quia unus scilicet est ipse Deus, ut dictum est supra, ideo, unicum. Et ex consequenti, quando audis unigenitum, crede omnipotentem, & creatorem: quia quicquid habet pater, habet filius: Vnde Ioannis 16. Omnia quæ habet pater, mea sunt. Si quæratur (cum in symbolo Athanasii dicatur Dominus pater, Dominus filius, Dominus Spiritus sanctus) quare Dominium appropriatur magis filio, quàm patri, & Spiritui sancto: similiter & (nostrũ) cùm opera ad extra sint indiuisa, secundum beatum Augustinum? Respondet idem Dominus Alexander, ubi supra, quòd quoddam Dominium est increatum, & quoddam creatum. Primum non appropriatur filio, sed, secundum, ad ipsius honorem, ut inquantum homo, Dominus etiam creaturæ credatur. Dicit enim de seipso. Matthæi

ultimo

ultimo. Data est mihi omnis potestas &c. Et in psal. 8. omnia subiecisti sub pedibus eius, ubi glo. Potestati eius omnia subiecisti, ut omnes eum adorent. Dicitur etiam (noster) quia participat nostram naturam, quam sibi uniuit in unitate personæ, quod nec patri, nec Spiritui sancto conuenit, cùm neuter eorum sit incarnatus. Dicitur etiam (noster) propter executionem mysterii redemptionis nostræ, in carne humana. In symbolo Niceno, quò ad hunc tertium articulum, quædam ponuntur ad diuinitatem spectantia, per quæ magis exprimuntur, quæ sunt in symbolo Apostolorum. Ideò hic sunt addenda, & sunt quinq;, per quæ excluduntur errores quinq; Arrianorum, quos ipsi mentiebantur de filio Dei. Primus est, quòd non sit eiusdem cum patre substantiæ, contra quos, ibi dicit fides, consubstantialem patri. Et Ioannis. 15. de seipso inquit ueritas, Ego & pater unum sumus. Secundus, quòd filius sit minor patre, contra quos catholica fides confitetur Dominum Iesum Christum, idest, æqualem patri & Spiritui sancto in potentia. Vnde in psal. 109. Dixit Dominus Domino meo sede à dextris meis, dicit glo. interl. quasi æqualis, & glo. Cassiodori. Post laborem quiesce, & conregna secundum ꝙ homo. Tertius error, quòd filius sit adoptiuus, & non naturalis, quod euacuat fides dicens, filium Dei unigenitum. Ioannis primò, Deum nemo uidit unquam, nisi unigenitus filius Dei. Quartus, quòd sit natus ex tempore, & non ab æterno, contra quos fides profitetur. Et ex patre natum antē omnia sæcula. Quintus & ultimus est, quòd filius Dei sit pura creatura, quod fides excludit dicens, Deum de Deo, lumen de lumine. Et Ioannis primo. Deus erat uerbum. Ex quibus erroribus, adeò uenerūt in profundum malorum, & obscuratum est cor eorum, ut dicerēt Christum esse puram creaturam, & Deū per adoptionem, siue per gratiam, & nō naturalem, eo modo quo dicitur Moysi, Exo. 7. Ecce constitui te Deum Pharaonis. Contra uerò fides catholica profitetur. Deum uerum de Deo uero, genitum non factum. Et licet ad Rom primo dicatur. Qui factus est ei ex semine Dauid. Et ad Gal. 4. Misit filium suum, factum ex muliere &c. Beatus Augustinus, super Ioannem respondet, & in epistola ad Rom. Quòd factus est secundum humanitatem, & non diuinitatem. Et si obiiciatur illud Ioannis primo. Qui post me uenit, antè me factus est. Vbi Ioannes Baptista loquitur de Christo, glo. interl. in eodem loco inquit. Qui post me uenit tempore, antē me factus est dignitate, totum referens ad humanam naturam. Iste Dei filius, in quem credere debemus, tres habet excellentias, quæ tāguntur ad hebræ. primo, in illis uerbis. Qui cùm sit splendor patris, & figura substantiæ eius, portans omnia uerbo uirtutis suæ. Primam igitur dignitatem, siue excellentiam habet respectu patris, à quo producitur, & sic est splendor gloriæ illius, propter quod dicitur uerbum, filius patris, quoniam perfectè loquitur, & manifestat bonitatem, & summam eius liberalitatem, ex quo nihil habere uoluit, quod filio suo non communicaret. Est enim, ut inquit beatus Dionysius fontalis radius in se manifestans gloriam paternam. Secundam excellentiam habet respectu Spiritus sancti, quem ex se producit, propter quod dicitur figura, idest similitudo substātiæ patris. Et propter hoc dicitur filius imago patris, quia quāuis tres personæ sint æquales in æternitate, maiestate, ac potestate, filius tamē dicitur potius imago patris, quàm Spiritus sanctus, cùm non solum habeat conuenientiam cum patre in essentiæ idemptitate, sicut & Spiritus sanctus, sed in communi notione, quia sicut à patre procedit Spiritus sanctus, sic & à filio. Tertia

excellentia

excellentia notatur per illud quod sequitur,uidelicet. Portans omnia uerbo uirtutis suæ,propter quod dicitur, filius uirtus patris.primæ cor. primo. Nos autē prædicamus Christum,Dei uirtutem,& Dei sapientiam, non enim pater est sapiens sapientia genita,sed genuit filium,cui appropriatur sapiētia. Vnde pater dicitur fecisse omnia in sapientia,idest in filio suo,uel cum sapientia,quæ est filius, cùm opera ad extra sint indiuisa. Vnde hæc præpositio (In.) notat subauctoritatem in filio,cùm hoc ipsum habeat à patre,quod res creat. Generaliter enim uerum ē,quòd quicquid habet persona,uel operatur,hoc habet à Deo,à quo est. Filiorum dei,quidam est per gratiam unionis,ut homo Christus, quidam per ueritatem natiuitatis, ut Christus,in quantum Deus,quidam per adoptionem, ut sancti, Cæteri uerò per creationem, ut quæuis creatura. Idem filius Dei dicitur
G Imago,inquantum est expressa similitudo patris,& similitudo cōformis: dicitur uerbum,inquantū est similitudo expressiua, & intellectualis: dicitur filius,ut est similitudo hypostatica,& similitudo connaturalis &c. De quo Athanasius in altercatione contra Arrium inquit,quòd est sensus,quo omnia cogitantur: sapientia,qua cogitata disponuntur:uirtus,qua disposita perficiuntur:uerbum,quo clarificata nuntiantur:& lumen,quo perfecta clarescunt. Ipse igitur filius est ima-
H go, siue speculum, quia in eo uidetur pater, quem repræsentat, sicut & uerbum dicitur,eò quòd ipsum notificat. Vnde super. xi. caput Matt. dicit glo. In uerbo suo pater se declarat. Nulla autem persona omnino à Spiritu sancto plenitudinem diuinitatis accipit. Et ideò imaginem patris in se ipsa nō exprimit. Filius uerò est ens à patre, cōmunicans cum patre,in natura, & in ratione naturæ,hoc est,notione, qua sunt unum principium Spiritus sancti. Hæc igitur persona,uidelicet,filius Dei unigenitus,in quam per hunc tertium articulum credere debemus. Iesus Christus unicus Dominus noster dicitur. Iesus hebraice,græcè σωτήρ,
I latinè dicitur Saluator,cuius rationem assignauit angelus Dei,dicens Matt. primo. Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorū. Legimus in libris Moysi,quòd Auses Nauæ filius,cùm electus esset Dux populi,commutato nomine Ausæ, Iesus cognominatus est, quò scilicet ostenderetur, hoc esse nomen, quod Ducibus conueniret,iis duntaxat,qui salutē populis darent Dictus Auses nullius alterius, quàm redemptoris nostri typum, & imaginem gessit. Moyses enim,qui typus ueteris legis est,non potuit populum in terram repromissionis perducere,sed illi succedens Dux Iesus,qui & Iosue,perduxit. Et quemadmodū is,de terra ægypti populum eductum, deq; Eremi erroribus liberatum, in terrā repromissionis introduxit, ita hic Iesus redemptor noster,populum de ignorantiæ tenebris eductum,& de mundi erroribus euocatum,ad regna cœlorum prouexit. Nec enim est aliud nomen sub cœlo datum hominibus, in quo oporteat
L nos saluos fieri.act.4. Christus etiam,uel Pontificale, uel Regium nomen est. Nam & Pontifices unguento Chrismatis consecrabantur,& Reges, sed illi,uelut mortales unguento materiæ corruptibilis ungebantur, hic uerò sancto Spiritu perunctus,Christus efficitur,sicut de eo scriptura dicit,quem unxit pater Spiritu sancto misso de cœlis act. 10. Et Esaias præsignauerat capite.61.dicēs ex persona filii. Spiritus Domini super me,propter quod unxit me,Euangelizare pauperibus misit me. Et ne duo præfata nomina uidelicet. Iesus, & Christus,tanquam humana uocabula,crederes quòd aliquid tibi terrenum docerent, ideò subdit, Vnicum hunc, esse filium Dei Dominum nostrum. Vnicus ergo filius est, qui

cùm sit gloria, sempiternitate, uirtute, regno, potestate, hoc, quod pater est, omnia tamen hæc, non sine auctore, sicut pater, sed ex patre, tanquã filius, sine initio, & æqualis patri, habet. Et cùm ipse sit omnium caput, ipsius tamen auctor est pater, generando sine initio: quia nec pater præcedit filium, nec filius sequitur patrem, in faciendo quasi adoptiuum, sicut nos. Filiũ, sanè cùm audis, nolo cogitationem carnalis natiuitatis assumas: sed memẽto hæc de incorporeæ substantiæ simplici natura dici. Ex prædictis epilogando nonnulla, quæ dicta sunt de Iesu Christo unico Domino nostro, ut scilicet est filius Dei naturalis ex patre ab æterno per memoriam fœcundam genitus. Dico ꝙ filius est semper in patre, sicut principiatum in principio: & pater in filio, sicut principium in principiato, de quo filio Dauid in persona patris ꝑs. 2. dicit. Filius meus es tu, ego hodie genui te, hoc est in æternitate, quæ est semper ei hodie, siue præsens, in qua nulla est ratio præteriti, uel futuri. Et Esa. 66. Nunquid ego, qui alios parere facio, non parturiam? Et ego, qui aliis generationẽ tribuo, sterilis ero? Similiter, quia Deus pater communicat filio eandem naturam numero, ideò pater & filius non sunt duo dii, sed unus Deus. Et quia hæc altissima generatio est ab omni mutatione aliena: ideò Esa. 53. inquit Generationem eius quis enarrabit? Impossibile est enim, ut à uiatore clarè intelligatur, & per consequens enarretur. In scripturis etiam legimus, hanc in diuinis secundam personam, uerè dici uerbum, iuxta illud Ioannis primo. In principio erat Verbum, Et primæ Ioan. 5. Tres sunt qui testimonium dant in cælo, pater, uerbum, & Spiritus sanctus, & hi tres unum sunt. Et sic, si uerbum propriè accipiatur pro conceptu interiori intellectus, est nomen personale, & proprium filii, cùm conceptus mentis propriè significet aliquid ab alio procedens, quod pertinet ad rationem notionum personarum, eòꝙ personæ diuinæ distinguũtur secundum originem. Persona modò in diuinis, quæ procedit secundum emanationem intellectus, dicitur filius, & emanatio, dicitur generatio. Vnde relinquitur, ꝙ solus filius dicatur propriè uerbum. In uerbo tamen implicantur duo respectus: Vnus ad patrem: Alter ad creaturas. Verùm qui est ad creaturas, est duntaxat rationis, & non realis. Deus enim se cognoscendo, cognoscit omnem creaturam. Et ideò uerbum in diuinis est repræsentatiuum omnium, quæ à Deo intelliguntur: Et quia unico actu se, & omnia alia intelligit, necesse est, quòd unicum uerbum eius sit expressiuum, & patris, & omnium creaturarum, ita tamen, quòd respectu patris est tantùm expressiuum, siue repræsentatiuum, respectu uerò creaturarum, est non modò repræsentatiuum, sed & factiuum: quemadmodum & eius scientia respectu eius, est cognoscitiua, respectu uerò creaturarum, & cognoscitiua, & factiua. Verbum tamen Dei, & uerbum oris humani, inter se multis differunt modis. Primò, quia uerbum Dei est subsistens in propria hypostasi discretum à patre, nec principiũ sui, nec finem habens, sed patri coæternum est. Nostrum nec est per se subsistẽs, neq; personali singularitate discretum; sed cùm profertur, est in aere, ut accidens in subiecto, incipiens esse per prolationem, qua cessante, desinit esse. Secundò, quia diuinum uerbum ex substantia patris est genitum. Vnde dicitur in ꝑs. 109. Ex Vtero ante luciferum genui te. Nostrum autem neq; ex hominis est genitum substantia, neq; homini consubstantiale est, sed oris prolatione formatum. Tertiò, uerbum Dei est patri semper intimum, & immanens: non enim extra patrem subsistere posset, cùm enim pater ipse immensus sit, & ex cõsequẽti.

M N O P Q

Verbum ipsi omnino æqualē, immensum erit. Extra Deum uerò omnia sunt certa mensura determinata. Oris autem uerbum ad exteriora prodit, forisq; profertur. Quartò, uerbum Dei, est permanens, & minimè successione fluidum. Verbum uerò nostrum, cùm primùm profertur, in auras protinus euanescit. Vltimò, diuinum uerbum omnia habet, quæ sunt patris, ut potè potentiam, sapientiā, bonitatē, æternitatē. Vnde de seipso dicit, Ioannis. 16. Omnia, quæcūq; habet pater, mea sunt: & omnia mihi tradita sunt à patre meo Matth. xi. Et rursus. Omnia mea tua sunt, & tua mea sunt. Ioannis. 17. At uerbum oris nostri, non eas omnino sortitur proprietates, quas habet mens ipsius externi uerbi formatrix. Est enim uerbum à nostro proficiscens eloquio, auditu perceptibile, &
R quasi corporeo circundatum amictu, diffundens se per aera, & eidem coextensum. Mens autem nostra insensibilis est, extensionis expers, & naturæ corporalis immunis. Dico ultra, filium Dei esse imaginem patris, ut constat ex uerbis Apostoli dicentis ad col. primo. Qui est imago inuisibilis Dei, primogenitus creaturæ. Cùm uerò imago dicat repræsentationem & processionem, & ea, quæ important originem, & processionem, sint personalia, ex consequenti, hoc nomen imago erit personale, & proprium filio. Vnde beatus Augustinus. 2. de Trini. inquit, quòd solus filius est imago patris. Beatus etiam Tho. prima parte. q. 35. art. primo, dicit, quòd de ratione imaginis, est similitudo in natura specifica, signum autem speciei in rebus corporeis uidetur esse figura, cùm diuersæ species distinctas habeant figuras, sed nec ipsa similitudo rei uel figuræ sufficit ad rationem imaginis, sed requiritur origo, cùm igitur filius in diuinis procedat à patre per modum similitudinis in eadem natura numerali, sequitur, quòd est eius perfecta imago: quod negant latini à Spiritu sancto, cùm processio eius sit per modum amoris, & non similitudinis. Vnde ut inquit idem doctor ubi supra art. 2. licet Spiritus sanctus (quamuis sua processione habeat naturam patris sicut & filius, non tamen dicitur natus) accipiat speciē similem patris, non tn̄ dicitur imago, quia filius procedit ut uerbū, de cuius ratione est similitudo speciei ad id à quo procedit, non autē est de ratione amoris,
S quamuis hoc conueniat amori, qui est Spiritus sanctus, inquantum est amor diuinus. Ex quibus omnibus etiam patet, quòd ut ostēdatur, quòd genitus est cōnaturalis patri, dicitur filius, ut dicit idem sanctus ubi supra. q. 34. ar. 2. Vt ostendatur coæternus, dicitur splendor. Vt ostendatur omnino similis, dicitur imago: Et ut ostendatur immaterialiter genitus, dicitur uerbum: non enim potuit unum nomen inueniri, per quod omnia ista nomina designarentur. Rectè etiam unicus & solus est, quia natus est, nec comparationem aliquam habere potest, quia unicus est. Hic ergo Iesus Christus filius unicus Dei, in quem credere debemus, & qui etiam est Dominus noster unicus, & ad filium referri, & ad Dominum, potest. Vnus est quippè filius, uerè filius & unus uerè Dominus Iesus Christus: cæteri uerò licet dicantur filii, adoptionis gratia tantùm tales efficiuntur, non ueritate naturæ. Et si dicantur alii Domini, concessa, non ingenita, potestate dicuntur. Hic uerò solus est unicus filius, & solus unicus Dominus, sicut & Apostolus dicit ad Eph. 4. Vnus pater Deus, & unus Dominus Iesus Christus, per quem omnia, cui est gloria in sæcula sæculorum.

De quarto Articulo uidelicet, Credo in Spiritum sanctum, qui exponitur, & declaratur in Nicæno Concilio, in quo illi additur, Dominum Viuificantem, & ex patre ac filio procedentem, consubstantialem, coæternum, sanctificationis fontem, ac uerum Deum cum patre & filio non modo existentem, uerùm & simul adorandum, ac glorificandum. Caput VIIII.

REDO similiter in Spiritum sanctum, tertiam in diuinis personã A
ex patre & filio procedentem, & patri, ac filio coæqualem, qui uiuificat & sanctificat omnia, & extra quem, sanctum est nihil. Vnde Spiritus sanctus appellatur, quo inspirãte loquuti sunt prophetæ, & sancti Dei homines, primæ Petri Primo. Dauid enim uocat Spiritum sanctum, ut patet in psalmo. 50. Spiritum rectum, & principalem, dicens, Cor mũdum crea in me Deus, & Spũm rectum innoua in uisceribus meis &c. At uerò Spũm sanctũ esse, & deũ esse, & si indubitata fide sit tenẽdũ, ex sacris tamen literis, sanctissimi patres abundè comprobant. Primò ex eo beati Petri dicto ad Ananiam act. 5. B
Anania, cur tentauit satanas cor tuum, mentiri te Spiritui sancto? non es mentitus homini, sed Deo. Et patet, quòd ibi loquitur expresse de eodem Spiritu sancto, de quo erat superior locutio. Idemq; colligitur primæ cor. 12. ex Apostolo de distributione gratiarum Spiritus, dicente. Diuisiones uerò gratiarum sunt, idem autem Spiritus, & diuisiones ministrationum sunt, idem autem Dominus, & diuisiones operationum sunt, idem uerò Deus, qui operatur omnia in omnibus. Ecce quomodo primò Spiritum uocat, deinde Dominum, postremò Deũ, C
quò prorsus eliminetur impietas Macedonii, & complicum garrientium, Spiritum sanctum creaturam esse, patre & filio minorem, natura, & utriusq; seruum. Rursus Spiritus sanctus, creare dicitur, testimonio psal. 103. Emitte Spiritum tuum, & creabuntur &c. & Iob. 33. Spiritus Dei fecit me, & spiraculum omnipotentis uiuificauit me. Firmare itidem uirtutem cælorum perhibetur psal. 32. Verbo Domini Cæli firmati sunt, & Spiritu oris eius omnis uirtus eorum. Hæc autem solius Dei propria sunt opera. Insuper Spiritum sanctum ubiq; esse, & omnia replere asseritur, psal. 138. Quò ibo à spiritu tuo, & quò à facie tua fugiam? Et sap. primo Spũs Domini repleuit orbẽ terrarum. Quòd omnia cognoscat, ẽt occultissima Dei mysteria, astruitur primæ cor. 2. ubi beatus Paulus inquit. Quæ Dei sunt, nemo cognoscit, nisi Spiritus Dei. Scrutatur etiam profunda Dei, & diuinorum munerũ charismata, quibus uult, dispartitur. Spiritus enim ubi uult spirat, & uocem eius audis, Ioan. 3. Beatus quoq; Paulus primæ cor. 12. enumeratis gratiarum donis, quæ à Deo hominibus communicantur, subiũgit. Hæc autem omnia operatur unus atq; idem spiritus, diuidens singulis, prout uult. Præterea, sacratissimam Virginem, sine uiri consortio, reddidit cœlesti prole fœcũdã, ut inquit beatus lucas capite primo, Spiritus sanctus superueniet in te &c. D
& Matt. primo. Quod in ea natum est, de Spiritu sancto est. Id autem uirtutis creatæ nequaquam opus est. Blasphemia etiam in Spiritum sanctum, grauior esse innuitur, quàm ea quæ fit in filium hominis. Hæc enim remittenda, illa uerò non remittenda prædicatur, ut patet Matt. 12. In creaturam autem Dei, non difficilè remittitur, & ex consequenti Spiritus sanctus, non erit creatura, sed

Deus. Deniq;, quæ creata poterit uirtus omnium linguarum peritiam, diuinorumq; intelligentiam mysteriorum subitò in alios transfundere, quemadmodũ Spiritus sanctus in die Pentecostes, Apostolos linguarum omnium eloquio peritos reddidit, omnemq; ipsos docuit ueritatem, quippe qui eos literarũ prorsus expertes, & ineruditos repentino suo afflatu, totius mundi Doctores, constituit, & ut ad legem euangelicam, per totum orbem promulgandam, idonei ministri efficerentur? Est.n. Spiritus sãctus in se ipso, ut clarissimũ solis iubar in cælo. Idem uerò, in Apostolis, ut solaris splendor primùm exortus, in arduis apparens montibus. Verùm hæc diffusius, ex libro Dydimi Alexãdrini de Spiritu sancto, dinosci possunt. At uerò, quoniam Spiritus sanctus, Deus est, omnium creaturarum habet Dominium, & ipse nullius dominio subest: deificans est, & aliis summæ diuinitatis participationem, consortiumq; tradit. Non autem est Deificatus, idest, in Deiformitatem, deiq; assimilationem gratia & indultu diuino assumptus: quia tunc natura Deus non esset, sicut homines & angeli sunt hoc pacto deificati. Verũ (ut sacra testantur eloquia) cùm in principio creauit Deus cælum & terram, Spiritus Domini ferebatur super aquas, ad omnia suæ uirtutis efficaciam expandens: licet tamen sicut filius, ita & Spiritus sanctus suum esse, & quæuis alia sua, non à se, sed à patre, ut à fonte supersubstantialis deitatis, habeat. Quod & filius ipse de se testatur Matt.xi. Omnia (inquit) mihi tradita sunt à patre meo. Et Ioannis. 5. Non possum ego à me ipso facere quicquam, sed sicut audio, iudico. Et Ioannis. 8. A me ipso facio nihil, sed sicut docuit me pater, hæc loquor. Et demum Ioannis. 16. filius de Spiritu sancto, loquens, ait, Non enim loquetur à semetipso, sed quæcunq; audiet loquetur. Ex Spiritus humani manuductione beatus Damascenus, primò libro orthodoxæ fidei. c. 7. Spiritum Dei tertiam scilicet, in supersancta trinitate, personam etiam piè Confitendum esse ait. De qua uide multa ad propositum ibi, sicut & quomodo spiritus humanus à diuino multipliciter diuisus est. Doctores etiam communiter tenent, quòd hoc nomen, Spiritus sanctus (ut sumitur in ui unius nominis, sicut si imponeretur alicui nomen proprium, homo bonus) sit nomen proprium alicuius personæ diuinæ: & præcipuè beatus Tho. p. q. 36. art. primo. Quod probat per illud, quòd dicitur primæ Ioannis ultimo. Tres sunt, qui testimonium dant in cælo, pater, uerbum, & Spiritus sanctus, & hi tres unum sunt. Vbi Augustinus. 7. de tri. cap. 3. inquit. Cùm quæritur, quid tres? Dicimus tres personas. Dicit etiam beatus Tho. ubi supra, quòd ad significandum diuinam personam, quæ procedit per modum amoris, accomodatum est, ex usu scripturæ, hoc nomen Spiritus sanctus, cuius conuenientiæ ratio, sumitur ex propria significatione. Nam nomen, Spiritus, in rebus corporeis impulsionem, & motionem significare uidetur. Nam flatum, & uentum, Spiritum nominamus, modò, proprium est amoris, quòd moueat, & impellat uoluntatem amantis in amatum. Sanctitas uerò illis rebus attribuitur, quæ in Deum ordinantur. Quia igitur persona diuina procedit (ut dictum est) per modum amoris, quo Deus amatur, conuenienter Spiritus sanctus nominatur. Quando igitur dicimus, Credo in Spiritum sanctum, diligenter consideranda est hæc præpositio (in) quæ manifestè declarat Spiritum sanctum, Deum esse, patri, & filio coæqualem. Nam in quas personas pariter creditur, easdem necesse est, coæquales, atq; unum Deum esse. Nemo enim in creaturam ullam credit, hoc est summam

fiduciam

fiduciam collocat(ut dictum est in principio, super credere in Deum, & habetur ab Augustino in Ioannem c.14) Sed in unicum, solumq; Deum, sicut scriptum est. Deut.6. Audi Israel, Dominus Deus tuus unus est. De eodem Spiritu, dicitur Ioannis.4. Spiritus est Deus, &.2. cor.3. Dominus autem spiritus est. L
Cæterùm, quia Ecclesia catholica declarauit, tenendum esse, tanquam de substantia fidei, quòd Spiritus sanctus procedat à patre, & filio, ut patet, extra de sum.tri. & fide catholica.c.firmiter, & in symbolo Athanasii, ac Nicæni concilii, M
ubi dicitur, quod ex patre, filioq; procedit: ideò & nos idem uerissimè, & certissimè credere debemus. Et ratio est, quia, secundū diuū Tho. ubi supra art. 2. si spiritus sanctus non esset à filio, non personaliter distingueretur ab eo. Non enim dici potest (secundum eundem, & communem opinionem) quod, secundum aliquid absolutū, diuinæ personæ ab inuicem distinguantur, quia sequeretur, quod non esset trium una essentia, quicquid enim (secundum eundem) in diuinis absolutè dicitur, ad unitatem essentiæ pertinet. Relinquitur ergo, quod solis relationibus diuinæ personæ ab inuicem distinguantur. Relationes autem, personas distinguere non possunt, nisi secūdum quod sunt oppositæ. Quod ex hoc patet, quia N
pater habet duas relationes, quarum una refertur ad filium, & alia ad Spiritum sanctum, quæ tamen, quia non sunt oppositæ, non constituunt duas personas, sed ad personam patris tantùm pertinent. Si ergo in filio, & Spiritu sancto non inuenirentur nisi duæ relationes, quibus uterq; referretur ad patrem, cùm illæ non essent oppositæ, sicut neq; duæ, quibus pater refertur ad illos, sicut persona patris est una, ita & filius, & Spiritus sanctus essent una persona, habens duas relationes oppositas, duabus relationibus patris, quod est hæreticum dicere, cùm tolleret fidem trinitatis. Operæpretium ergo est, ut filius & spiritus adinuicem referantur oppositis relationibus, quæ non possunt esse nisi relationes originis, & tales accipiuntur secundum principium, & secundum quod sunt à principio. Relinquitur, quod necesse est dicere, uel filium esse à Spiritu sancto, quod nullus asserit, uel Spiritum sanctum esse à filio, quod nos confitemur. Et licet per uerba formalia non inueniatur in sacra scriptura, quod Spiritus sanctus procedat à filio, inuenitur tamen quantum ad sensum. Et præcipuè ubi dicit filius, Ioannis.16. de Spiritu sancto loquens. Ille me clarificabit, quia de meo accipiet. Et Ioānnis.15. Quem ego mittam uobis Spiritum ueritatis. Modò nullus mittit alium, nisi habeat auctoritatem super ipsum. Nullus uerò habet auctoritatem super alium, nisi aliquid tribuat illi. Sed nulla persona tribuit, nisi ab ipsa procedat, ex cōsequenti Spiritus sanctus procedit à filio. Vt beatus Paulus etiam ad Gal. 4. inquit. Misit Deus Spiritum filii sui. Ergo cum pater non mittat Spiritum, nisi filii, idē erit Spiritus utriusq;, sed eius est Spiritus, à quo procedit, & ex consequenti dicendum est, quod Spiritus procedit à patre & filio. O

Græcorum opinio, circa productionem Spiritus sancti. Caput. .X.

GRæci asserentes Spiritū sanctū à patre duntaxat procedentē, aduersantur nobis ex tribus causis, ut inquit diuus Bona in pri. dist.xi.q. pri. uidelicet. Ex ignorantia, ex superbia, & ex pertinacia. Ex ignorantia, quia nec scripturā intellexerunt, nec cōgruā habuerunt rationē, nec A

apertam reuelationē. Ex superbia, quia cùm reputarent se sciolos, & uocati nō fuissent, noluerunt profiteri, quòd non erat per eos inuentum. Ex pertinacia, ne conuincerentur, & irrationabiliter moueri uiderentur. Inuenerunt pro se apparentes rationes contra ueritatem, quibus suam ausi sunt defendere sententiam, & auctoritati Romanæ Ecclesiæ obuiare. Ideò facti sunt hæretici, cùm negent fidei ueritatem, & schismatici, cùm ab Ecclesiæ unitate recesserint. Et quia mos
B est hæreticorum, & schismaticorum, cùm se non possunt rationibus communire, aduersam partem accusare, & iniuriis afficere, ideò arguunt nos, tanquam curiosos, excommunicatos, ac schismaticos. Curiosos, quia sine huius articuli professione, salus erat, ideò, latini non debebant se in hoc intromittere, ex quo non erat necessariū. Quibus nos respondemus, quòd opportuna fuit inquisitio propter periculum, in quod ipsi inciderunt. Excommunicatos nos asserunt, quia symbola corrumpimus, quod per sanctos Patres, sub excōmunicationis pœna, prohibitum erat. Ad quos idem Doctor respondet, quòd falsum est, quòd corrumpamus, imò perficimus, nec sententia lata est contra perficientes, sed contra corrumpentes, ut inquit idem doctor in dubiis circa literam, ubi supra. Excommunicationis uerò sententia, non se extendit, nisi ad contradicentes, cū non fuerit mens patrum præcludere uiam ad explanationem fidei maiorē, si Deus alios
C magis illuminaret. Et si hoc dixissent, constat, ꝙ non bene moti fuissent, & sententia eorum meritò abolenda esset. Quando etiam addunt, Qui aliud docuerit, anathema sit, per aliud, sancti patres, intellexerunt contrarium, uel contrario modo. Vnde magister sen. in dist. xi. primi inquit. Nos illa uerba sanctorum Patrum ita declaramus, uidelicet. Qui aliud docuerit, uel contrario modo prædicauerit, anathema sit, ubi, Aliud, posuit, pro opposito, sicut & Apostolus ad gal. primo. Si quis, aliud, euangelizauerit (idest contrarium) Anathema sit. Non dicit, si quis addiderit. Nam si illud diceret, sibi ipsi (ut ait beatus Augustinus) contradiceret, qui cupiebat uenire ad quosdam, quibus scribebat, uidelicet Thessallo: ut suppleret, quæ eorum fidei deerant. Qui autē supplet, quod mi-
D nus est, addit, & non quod inerat, tollit. Qui autem prætergreditur fidei regulā, non incedit per rectam uiam, sed recedit ab ea. Dicunt tandem nos schismaticos, quia à nobis incœpit diuisio. Cùm enim hoc scilicet, Spiritum sanctum procedere à patre & filio, uellemus asserere, noluimus eos uocare. Ad quod respondet diuus Bonauen. eadem dist. q. prima. Quòd eos uocare non fuit opportunum, cùm Ecclesia hoc posset sine ipsis. Fuisset etiam illis, propter distantiam, difficile, & infructuosum propter insipientiam. Non enim erat in eis sapientia, qua aliàs florebant, sed ad latinos transierat. Erat quoq; periculosum, quia quod pro
E certo habendum erat, periculum fuisset, ne reuocaretur in dubiū. Quibus omnibus patet, ꝙ eorum accusationes erant friuolæ. Dico ultra, ꝙ idem Spiritus sanctus procedit à patre & filio, ut sunt unum fœcunditate uoluntatis. Vnde beatus Anselmus in libro de processione Spiritus sancti. Nullus intellectus capit, Spiritum sanctum, esse patris, & filii, secundum ꝙ alter est pater, alter filius, sed secundum ꝙ uterq; est idem Deus. Idem inquit beatus Augustinus in .7. de
F Trini. Et ratio est, secundum beatum Bonauenturam, ubi supra. q. 2. Quia pater prior est omni emanatione, scilicet generationis, & processionis, cùm nec generetur, nec procedat. Hinc est, ꝙ utroq; modo ē principiū. Quia uero filius prior est, emanatione processionis, non generationis, cùm generetur, quia tamen est

inspirabilis

inſpirabilis, hinc eſt, q̀ eſt principium ſpirandi, non generandi, & quia Spiritus ſãctus neutro modo ſe habet, neutro modo eſt principium. Inde ſequitur, quòd quamuis Spiritus ſanctus à duobus procedat, quia tamen procedit, non ut ſunt differentes, ſed ut eſt in eis una uoluntatis fœcunditas, patet q̀ Spiritus ſanctus procedit ab eis inquantum ſunt unum. Sanctus tamen Tho. 1. p. q. 36. art. 4. dicit, Quòd ſicut pater & filius ſunt unus Deus, propter unitatẽ formæ ſignificatæ per hoc nomen (Deus) ita ſunt unum principium Spiritus ſancti, propter unitatem proprietatis ſignificatæ in hoc nomine (principium) Et licet pater & filius ſint duo ſpirantes, non tamen duo spiratores. Et ratio eſt, quia, cũ nomen adiectiuum, ut eſt (spirans) ſignificet ſecundum numerum ſuppoſita, & ſubſtãtiuũ, ut (ſpirator) secundum formam, poſſumus, ut dictũ eſt, dicere q̀ pater & filius ſunt duo ſpirantes, & non duo spiratores, & hoc propter unam ſpirationẽ. Hoc etiam nomen (amor) secundum beatum Gregorium in homil. penteco. eſt proprium Spiritus ſancti, quod intelligendum eſt, quando accipitur perſonaliter, in quantum utimur nomine amoris ad exprimendam habitudinem rei, quæ procedit per modum uoluntatis, ſicut uerbum exprimit habitudinem rei, quæ procedit per modum intellectus. Si uerò amor non dicat niſi habitudinem amãtis ad rem amatam, eſt nomen esſentiale, & commune tribus. Quòd ſi esſentialiter ſumitur pater & filius, non ſe diligunt, Spiritu sancto, ſed secũdum q̀ amor sumitur notionaliter, quod nil aliud eſt, quàm spirare amorem, ſicut, dicere, eſt producere uerbum, & florere, producere florem, ita pater & filius diligunt ſe Spiritu ſancto, ſiue amore procedente., quo etiam ſe diligunt, & nos. Ad hæc dico. Quòd quando hoc nomen (Donum) ſumitur perſonaliter in diuinis, eſt proprium Spiritus ſancti. Pro quo aduertendum, quòd Donum propriè eſt datio, & traditio irreddibilis, cùm non detur ſpe retributionis, & ſic importat gratuitam donationem. Ratio autem gratuitæ donationis eſt amor. Ideo enim damus gratis aliquid alicui, quia uolumus ei bonum. Primum ergo, quod damus ei, eſt amor, quo uolumus ei bonum, hinc eſt, quòd amor habet rationem primi doni. Et per hunc modum beatus, inquit, Auguſtinus. Per id quod eſt Spiritus sanctus, multa propria dona diuiduntur in membris Chriſti. Nec obſtat, quòd filius datus ſit nobis. Eſa. 9. quia ſicut filius procedit per modum Verbi, de cuius ratione eſt, quòd ſit ſimilitudo ſui principii, propriè tamen dicitur imago, & non Spiritus sanctus, licet ſit ſimilis patri, Ita dicendum eſt de Spiritu ſancto, qui à patre procedit, ut amor, quòd dicitur donũ. Quamuis etiam filius detur, hoc enim ipſum, quòd filius eſt nobis datus, ex patris amore procesſit, ſecundum illud, ſic Deus dilexit mundum, ut filium ſuum unigenitum daret. Io. 3. & Eſa. ubi ſupra. Paruulus natus eſt nobis: & filius datus eſt nobis. Symbolum Conſtantinopolitanum quod in miſsa cantatur, ut æqualitatem Spiritus ſancti in diuinitate cũ cæteris perſonis indicaret, addidit quaſdam uoces de eodem, ut dictum eſt supra, appellans illum, Dominum uiuificantem, & qui ex patre, filioq; procedit, ſimiliter, Qui cum patre, & filio ſimul adoratur, & glorificatur: & qui locutus eſt per prophetas. Sanctum appellauit, quia unicus eſt Spiritus, natura sanctus, ex ſe omnia sanctificans, quæ sancta sunt. Vocatur quoq; à Paulo ad Rom. primo, Spiritus sanctificationis angelorum, hominum uerò piorum spiritus. Sancti quoq; dicuntur, non sanctificantes, ſed ſanctificati per Spiritum creatorem. Sanctus etiam Spiritus ſic nuncupatur, ad diſcretionem

tionem

tionem aliorū Spirituū. Nam in scripturis legimus in diuersis spūs fuisse diuersos, ut in Saule Spūm malū .1. reg.16. Spūm mendacē in ore Prophetarū.3.reg.
N .22. in quibusdam aliis. Spiritum Vertiginis.1.reg.28.Spiritum Pytonicum act. 16.Spūm fornicationis Luc.xi.Spiritū neq̃.2.cor.12.Spūm immūdū prouer.16. Spūm huius mundi Luc.xi.Spiritū satanæ,Io.16.&. Spiritū tumidū,& elatū.His omnibus, Spiritus sanctus contrarius est,eiiciens eos. Nam depellit omnem malitiam : feroces,mites reddit : deducit in omnem ueritatem : reuelat scripturarū mysteria:per fidem purificat corda :largitur ueram charitatem, quæ non cogitat malum,nec perperam operatur : inspirat huius mundi contemptum : eximit ab omni consortio satanæ:& subiectos reddit Deo, quia spiritus Dei est, & spiritus Christi (ut distum est) à patre,& filio procedens,à patre quidem,attestante scriptura . Ioan.15. Spiritus,qui à patre procedit,à filio uerò,quia secundum Euangelium, filius, post resurrectionem mittens discipulos suos prædicare, insufflauit in faciem eorum, & dixit : Accipite Spiritum sanctum . Ioannis. 20. & Apostolus ad Rom.8. Si quis spiritum Christi non habet, hic non est eius, qui Spiritus nominatur in diuinis literis,diuersis nominibus: dicitur Dei digitus,in quo Christus eiiciebat dæmonia,Luc.xi.Paracletus,idest consolator,qui confirmat,& consolatur nos in omni tribulatione nostra . Matth.x. Aduocatus, eò quod postulat pro nobis.2. cor. primo,idest,ad postulandum nos incitat, & impellit. Dicitur etiam Spiritus rectus : qui deducit nos in uiam rectam,ps.50. à terrenis affectibus, quibus inambulabamus,nos purgans,& ad cælestia eleuans,à circuitu in quo impii ambulant, reuocans,& in uiam rectam mandatorum Dei reducens. Dicitur etiam Spiritus principalis,quòd confirmat nos, ut nullis perturbationibus,siue terroribus à Christo separemur. Dicitur quoq; Spiritus bonus, quem dat Deus petentibus eum,diffundens charitatem in cordibus nostris. Et
P tandem dicitur Spiritus adoptionis filiorum Dei,in quo clamamus, Abba, pater. Tribuitur in primis Spiritui sancto,bonitas,quoniam per ipsum fit remissio peccatorum,& largitio donorum, quibus ornat animam,abolitis peccatis. Item charitas,quia per ignem amoris sui congregantur,& conglutinātur fideles, sicut membra corporis nostri cohærent integra,beneficio spiritus nostri. Et,ut finem imponamus huic quarto articulo, cum sanctis patribus, & ecclesia,credimus in
Q Spiritum sanctum, Deum uerum &c. procedentem à patre,& filio. Credimus, quòd in illo,pater,per Christum,& in Christo,omnia operatur, fouet, & uiuificat. Credimus, quòd hoc ducente & gubernante per filium ueniemus ad patrē, quodq; per hūc à Deo patre excitemur, uocemur,& trahamur. Credimus,quòd ille,per eam fidem,formatam scilicet, quæ in Christum est, donetur. Quòd per illum inhabitantem, efficimur templū Dei, ut inquit beatus Paulus ad Rom.8. Templum enim Dei sanctum est,quod estis uos,& primæ cor.6. Nescitis, quia corpora uestra templum sunt Spiritus sancti,qui in uobis est? Credimus, quòd hic est,qui conscientias nostras reas arguit de peccato,& mortificat in nobis carnales concupiscentias,quòd extinguat opera carnis, quòd motus in nobis excitet bonos,& fructus gignat spirituales. Est itaq; certissimum pignus uocationis nostræ,quoniam cùm sentimus opera eius in nobis,idest conuersionem nostrarum animarum ad Deum uiuentem, ipse Spiritus reddit testimonium spiritui nostro,quòd sumus filii Dei. Si autem filii, & hæredes : hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi : quo imbuti cum fiducia clamemus, Abba,pater. Nā

qui hoc Spiritu uacant, mundano Spiritu imbuti, falsò dicunt Christo: Domine Domine: quia hoc Spiritu carent, non facientes uoluntatem patris, nec fructus Spiritus. Proindeq; secundum Ioannis testimonium, nemo Iesum appellat Dominum, nisi in Spiritu sancto, Dominum enim Iesum appellare non potest quisquam, qui se illi totum non committit, & subdit, quod fit Spiritu sancto docente. Ergo fratres, ut diuus Paulus inquit. Debitores sumus non carni, ut secundum carnem uiuamus. Si enim secundum carnem uixeritis moriemini: si autem spiritu facta carnis mortificaueritis, uiuetis. Quicunq, enim Spiritu Dei aguntur, hi sunt filii dei, ad Rom.8. R

Quintus articulus est de opere creationis, ibi Creatorem cæli & terræ Caput: .XI.

STE articulus, sicut & nonnulli alii, propter surgentes hæreses, magis explicatur in symbolo Nicæno, uel Constantinopolitano, quàm hic. Ideò ad eas confutandas, addam ad symbolum Apostolorum nonnulla de Nicæno, quæ iudicabuntur pro eiusdem maiori explicatione necessaria. Hic articulus sumitur à primo capit. Geneseos, ubi dicitur: In principio creauit Deus cælum & terram, ex qua auctoritate Manichæus sumit occasionem suæ ruinæ, dicens, quòd cùm cælum & terra sint uisibilia, Deus est causa duntaxat uisibilium. Hunc errorem excludit Ecclesia catholica in symbolo maiori, quæ exponens supradictum articulum, addidit: Visibilium omnium & inuisibilium. Pro cuius articuli intelligentia, dico, quòd soli Deo conuenit creatorem esse. Et ratio est, quia creare, illi causæ conuenit, quæ aliam uniuersaliorem non præsupponit, ut inquit diuus Thomas in opusculo .3. cap. 7. Sed hoc soli Deo competit: ideò solus ipse est creator, cùm solus habeat potentiam infinitam, quæ requiritur ad creare aliquid propriè. Nulla creatura etiam Angelica potest in terminum creationis. Vnde Augustinus.9. super Genesim cap.13. Angeli omnino nullam creare possunt naturam. Et capite .22. Creare naturam tam nullus angelus potest, sicut nec creare seipsum. Et Damascenus libro.2.ca.3. Qui dicunt angelos esse conditores alicuius naturæ, sunt omnes filii patris sui diaboli. Et idem Augustinus libro .3. de Trinitate cap. 9. Non est creator nisi, qui principaliter ista format, nec quisquam hoc potest nisi ille penès quem, primitus, sunt omniū, quæ sunt, mensuræ, numeri, & pondera. Sed ut adhuc melius præfata intelligantur, supponitur iuxta principia scripturæ, & doctorum, quòd sumendo creationem, ut est mutatio simpliciter prima. Creatio est productio alicuius de nihilo primordiali, quæ est actio soli Deo competens. Et dicitur productio, quasi à procul ductio, de qua beatus Hieronymus in interpretatione tripartita. Productio est in longum tractus. Quia igitur primus terminus, à quo simpliciter Deus producit aliquid, est simpliciter primordiale nō esse eius: ideò eius productio à tam procul, est creatio. Vnde Augustinus in gen. contra Manichæos libro primo cap.2. inquit: Hæc facta sunt, nec ea genuit de seipso, ut hoc essent, quod ille est, sed ea fecit de nihilo: ut non essent æqualia, nec ei à quo facta sunt, nec filio eius, per quem facta sunt. Et beatus Ambrosius primo Hexameron cap. 4. ait. Auctorem enim angelorum, & dominationum, & potestatum facilè intelligimus eum, qui momento imperii sui, hanc tantam pulchritudinē

A B C D

mundi

E mundi ex nihilo fecit esse, quæ non erat, & non de extantibus, aut rebus, aut causis, donauit habere substantiam. Et idem Ambrosius primo cap. eiusdē libri, contra Vuitcleff, ponentem, quòd creare sit producere aliquid, non ex omnino nihilo, sed ab esse intelligibili siue ideali, dicit. Tantum ne opinionis assumpsisse homines, ut aliqui eorum tria principia constituerent omnium, Deum, exemplar, & materiam: sicut Plato, discipuliq; eius, & ea incorrupta, & increata, ac sine initio esse asseuerarent, Deumq; non tanquam creatorem materiæ, sed tanquam artificem ad exemplar, hoc est, ideam intendentem, fecisse mundum de materia, quam uocauit Hylen. quæ gignendi causas rebus omnibus dedisse asseratur: ipsum quoq; mundum incorruptum, nec creatum, aut factum existimarent. Et Paulo post cap. 2. in Euangelio, Dei filius, dicentibus sibi. Tu quis es? Respondit, Principium, qui & loquor uobis. Et ita ipsum dedisse gignendis rebus initium, & ipsum esse creatorem mundi, non idea quadam duce, imitatorē materiæ, ex qua non ad arbitrium suum, sed ad speciem propositam, sua opera formaret. Annihilatio uerò, est mutatio primaria creationi diametraliter opposita, & est ex parte passi, generalis cessio creaturæ in primordiale non esse, de quo

F non esse, Augustinus in primo super Gen. cap. 2. contra Manichæos. Sed & si in principio (inquit) temporis, Deum fecisse cælum, & terram credamus, debemus utiq; intelligere, quòd ante principium temporis non erat tempus. Deus enim fecit, & tempora, & ideò antè quàm faceret tempora, non erant tempora. Non ergo possumus dicere fuisse aliquod tempus, quando Deus nondū aliquid fecerat. Quomodo enim erat tempus, quod Deus nōn fecerat, cùm omnium tēporum ipse sit fabricator? Et si tempus cum cœlo & terra esse cœpit, non potest inueniri tempus, quo Deus nondum fecerat cœlum & terram. Ex quibus planè patet, tempus intelligibile, non fuisse tempus, sed cum illo tempore, uerum non esse temporis, computari, quousq; haberet esse per creationem. Hoc ergo, non esse, est uerus terminus à quo creationis formalis: & uerus terminus ad quem annihilationis oppositæ. Vnde Augustinus ubi supra, ait, quod si Deus potentiā suam fabricatoriam subtrahat à rebus, ita non erunt, sicut ante quàm fierent, nō fuerunt, ubi loquitur de annihilatione perfecta, in quam solus Deus potest, sicut & in terminum creationis: cum sit regula theologalis, uidelicet. Quod non potest fieri nisi creetur, non destruitur, nisi annihiletur. Vnde Ambrosius in Hexameron libro primo .c.5. loquens de Deo. Ex ipso (inquit) materia, Per ipsum operatio, quæ ligauit atq; constrinxit uniuersa. In ipso, quia & quandiu uult, omnia eius uirtute manent atq; consistunt: & finis eorum in Dei uoluntatem recurrit, & eius arbitrio resoluuntur. Et ibidem de partibus integralibus huius mundi loquens, ut fortuitò (inquit) iungerentur, ita fortuitò ac temerè dissoluerentur, nisi in sui gubernatoris uirtute diuina consisterent, hæc ille. Patriciani, de quibus beatus Augustinus de hæresibus, hæresi .lxi. ponunt carnem à diabolo conditam, quod est expressè contra scripturam, cùm fecerit Deus corpora carnea: Genesis primo. Hoc os nunc de ossibus meis, & caro de carne mea, & subdunt, quòd fatuum fuerit Christum filium Dei, in se opus diaboli assumpsisse, cùm ut dicitur Ioannis. 14. diabolus in eo non habuerit quicquam. Vuitcleff igitur (ut dictum est supra, & habetur .c. xi. primi trialogi sui) inquit cōtra creationem rerum. Quòd potentia diuina non se extendit ad nihilum, & uacuum, cùm res creandæ ante quàm crearētur habuissent perfectissimum esse ideale, cō-

tra quem beatus Iob c.26. Quis extendit Aquilonem super uacuum, & appendit terram super nihilum? Vnde idem Vuitcleff concludebat, quòd productio rei, nõ erat ab omnino nihilo: in quo arridebat errori Aristotelis dicentis, Quòd ex nihilo, nihil fiebat. Error etiam fuit Manichæorum dicentium, aliquid esse nihil: contra quos beatus Augustinus, cap. 24. de natura boni. Neq; inquit, audienda sunt deliramenta hominum, qui nihil hoc loco, aliquid intelligendũ putant. Sunt igitur fatuitates Manichæorum, ponere nihil esse aliquid quoquo modo: maximè illud nihil, ex quo Deus cuncta creauit, cùm illud sit simpliciter, & omnino nihil, dicente, in eodem loco, Augustino. c. 25. Quòd Deus omnia, quæ de se non genuit, sed per uerbum suum fecit, non de his rebus, quæ iam erant, sed de his, quæ omnino nõ erãt, hoc est, de nihilo fecit. Vnde dicitur in. 2. libro Machabæorum cap. 7. Peto nate ut aspicias ad cœlum & terrã, & ad omnia, quæ in eis sunt, & intelligas, quia ex nihilo fecit illa deus, Apl'us ẽt ad Rom. xi. inquit, quòd ex ipso, per ipsũ, & in ipso sunt omnia. Et Augustinus de uera religione, cap. 34. concludit. Quòd materia informis, ex qua factus est mundus, facta est ex omnino nihilo. Et in libro de magistro, cap. 2. (inquit) De nihilo: Nihil, quid aliud significat, nisi illud, quod non est? Et in libro de natura boni in principio. Tam omnipotens est Deus, ut possit etiam de nihilo, idest ex eo, quod omnino non est, bona facere, & magna, & parua, cœlestia, & terrestria, spiritualia, & corporalia. Quia uerò & iustus est, ei, quod ex se genuit, ea, quæ de nihilo fecit, non æquauit. Et infra cap. 10. Ideò autem non incommutabiles naturæ sunt, quia nihil est, unde factæ sunt. Sacrilega enim audacia coæquantur, nihil, & Deus, si quale est illud, quod de eo natum est, tale uelimus esse illud, quod ab eo de nihilo factum est, hæc ille. Et beatus Gregorius in homilia, cùm esset serò die illo (inquit). Mirabilius namq; est cœlum, & terram ex nullis existentibus condidisse, quàm ipsum hominem ex terra reparare. Et Augustinus de uerbis Domini sermone ultimo, dicit. Quid est amplius ex nihilo facere homines, qui uiuant, an eos, qui facti sunt, atq; uixerunt reparare post mortem? Vtiq; plus est facere quod nunquam fuit, quàm reparare, quod fuit. Quomodo nos suscitare non potest conuersos in puluerem, qui, si & in nihilum rediremus, facere posset, ut essemus, sicut & fecit nos esse, cùm nunquam antea fuissemus? Ecce igitur quòd ex nihilo Deus ista producit, et si in nihilũ rediremus, adhuc facere posset Deus, ut essemus. Insanit ergo Vuitcleff, dicens quòd Dei potentia non se extendit ad nihil. Concludunt igitur omnes doctores, & præcipuè diuus Thomas prima parte. q. 45. art. 5. de mẽte beati Augustini in. 3. de Trin. quòd neq; boni angeli, neq; mali possunt esse creatores alicuius rei: sed quòd creare sit propria actio solius Dei. Sic enim (inquit) impossibile est, quòd alicui creaturæ conueniat creare, neq; uirtute propria, neq; instrumentaliter, siue per ministerium. Vnde art. 6. (inquit) quòd creare, est propriè causare, siue producere esse rerum. Ideò creare conuenit Deo, secundum suum esse: quod est eius essentia, quæ est communis tribus personis: Et ideò creare non est propriũ alicui personæ, sed commune toti trinitati. Diuinæ tamen personæ, secundum rationem suæ processionis, habent causalitatem respectu creationis rerum. Vnde & Deus pater operatus est creaturam per suum uerbum, quod est filius, & per suum amorem, qui est Spiritus sanctus. Et secundum hoc, processiones personarum sunt rationes productionis creaturæ inquantum includunt essentialia

attributa

M attributa,quæ ſunt ſcientia,& uoluntas. Vnde ſicut natura diuina,licet ſit communis tribus,ordine tamen quodam eis conuenit, inquantum filius accipit naturam diuinam à patre, & Spiritus ſanctus ab utroq;. Ita etiam & uirtus creandi, licet ſit communis tribus perſonis,ordine tamen quodam eis conuenit,quia filius habet eam à patre,& Spiritus ſanctus ab utroq;. Vnde in hoc Articulo, creatorem eſſe, attribuitur patri,ut ei,qui non habet uirtutem creandi ab alio. De filio autem dicitur,per quem omnia facta sunt,inquantum habet eandẽ uirtutem,sed ab alio. Nam hæc præpoſitio (per) ſolet denotare cauſam mediam, ſiue principium de principio,ut dictum eſt ſupra. Sed Spiritui ſancto,qui habet eandem uirtutem ab utroq;,attribuitur, quòd dominãdo gubernet, & uiuificet, quæ ſunt creata à Patre per filium. Et ratio poteſt aſſignari, quia patri attribuitur,potentia, quæ maximè manifeſtatur in creatione,ſimiliter & creatorem eſſe. Filio uerò appropriatur ſapientia, per quam agens per intellectum operatur, ideò dicitur de filio,per quem omnia facta ſunt. Et Spiritui ſancto, bonitas,ad quam pertinet gubernatio, deducens res in debitos fines,& uiuificatio. Nam uita in interiori quodam motu conſiſtit. Primum autem mouens eſt finis, & bonitas. Sicut igitur ordinatio rerum ad ſapientiã,& iuſtificatio impii ad miſericordiam,& bonitatem ſe ſuperabundanter diffundentem, ita creatio, quæ eſt

N productio ipſius ſubſtantiæ rei,reducitur ad potentiam. Res etiam creatæ non fuerunt ab æterno,ut patet Ioannis.17. ubi dicitur. Clarifica me pater apud temetipſum claritate,quam habui priuſquam mundus fieret. Potuiſſet tamen eſſe mundus antequam eſſet, ſecundum Dei potentiam, & ex habitudine extremorum, quæ ſibi non repugnant, ſecundum quod impoſſibile opponitur poſſibili,ut patet.5. Metaphy. Et concluſiuè dico,quòd mundũ incepiſſe, eſt articulus fidei, nec demonſtrari poteſt,cùm fides ſit de non apparentibus,ad hebræos.2. Ad hoc propoſitum dicit beatus Gregorius in homil. prima Ezechielis, quod Moyſes prophetauit de præterito, dicens. In principio creauit Deus cœlum &

O terram, ex quo nouitas mundi trahitur,quæ tantùm per reuelationem habetur. Et ſic mundũ non ſemper fuiſſe, ſola fide tenetur. Credimus igitur quòd Deus condidit cœlum,& terram,& quæcunq; cœlo, terràq; continentur, uiſibilia, & inuiſibilia,idq; ex nihilo per coæternum uerbum ſuum. Vnde in pſal.148. dicitur.Ipſe dixit & facta ſunt: ipſe mandauit,& creata ſunt. Et Ioannis primo, Omnia per ipſum facta ſunt. Et ad Coloſſen: primò. Quoniam per ipſum condita ſunt uniuerſa,ſiue Throni,ſiue Dominationes, ſiue Principatus &c. Fecit & ho

P minem ,ut creaturis cæteris dominaretur: & conſtituit eum ſuper opera manuũ ſuarum. Et ut hæc propter hominem,ita hominem,ac omnia alia propter ſe,tametſi ipſe nullius indigeat, creauit. Siquidem hic eſt finis omnium rerum conditarum, ut cognoſcant & glorificent conditorem ſuum. Omnia enim propter ſeipſum creauit altisſimus. Et quis eſt tam cæcus,qui non uideat cœlos enarrantes gloriam Dei? Et hanc uniuerſitatem rerum conditarum demonſtrare, ac teſtari Deum omnipotentem eſſe,ſapientem,bonum,& iuſtum? Vnde Paulus ad Rom. primo,oſtendit diuinitatem in natura conſpici. Inuiſibilia enim Dei à creatura mundi per ea,quæ facta ſunt intellecta conſpiciuntur, ſempiterna quoq; eius uirtus,& diuinitas,ita ut omnes pronunciet inexcuſabiles,eò quòd,cùm cognouiſſet ex creatura Deum,non ſicut Deum glorificauerunt. Per hunc gradũ etiam Ethnici uenerunt ad aliquam ſummæ illius mentis, unde omnia ſunt con

dita

dita,notitiam in quibus tamen nihil est tam egregium,quin infinitis partibus sit infra primam causam. Christiani igitur hominis est,non solùm intelligere hunc orbem à Deo ex nihilo conditum,sed etiam Deum esse ubiq; præsentem,sustentantem,& gubernantem omnia: adeò quòd si per ictum oculi suam subtraheret manum, statim in nihilum redigerentur,sicut scriptum est ps.103. Aperiente te manum tuam,omnia implebuntur bonitate,auertente autem te faciem, turbabuntur, auferes spiritum eorum,& deficient,& in puluerem suum reuertentur. Adeò,quòd in hoc articulo,nomine creationis,non modò conditio, sed et sustentatio, gubernatio,et conseruatio rerum conditarum intelligi potest. Vnde Act. 17. beatissimus Paulus dixit ad Athenienses. Deus qui fecit mundum, et omnia, quæ in eo sunt, hic cœli & terræ cùm sit Dominus, non in manufactis templis habitat, intellige,circunscriptus loco, quia si loquamur de esse in loco non circunscriptiuo, Deus est ubiq;: cum hoc tamen stat quòd singularius, & particularius inhabitat templa,hoc est Ecclesias. Nec manibus humanis colitur, indigens scilicet aliquo, cùm ipse det omnibus uitam,& necessaria. Non enim longè est ab unoquoq; nostrum. In ipso enim uiuimus,mouemur,& sumus. Et ad Coloss. primo, Omnia per ipsum creata sunt,& ipse est ante omnes,& omnia in ipso constant. Et Matth. 6. Respicite uolatilia cœli,quoniam non serunt. neq; metunt,& pater uester cœlestis pascit illa. Et ps 144. Oculi omnium in te sperāt domine,& tu das illis escam in tempore opportuno. Et ps.99. Ipse fecit nos (loquendo de Deo) & non ipsi nos: Nos autem populus eius, & oues pascuæ eius. Quæ omnia ostendunt nos non nasci,aut uiuere, aut ali,aut hoc, uel aliud operari casu, uel tantùm nostris uiribus, aut prouidentia, sed Deo dante,uiuificante,ac conseruante. Vnde beatus Paulus primæ ad Timo. 6. uocat Deum uiuificantem omnia,qui præstat nobis omnia abundè ad fruendum,& est saluator omnium hominum maximè fidelium. Ideò ab eo omnia cum fiducia sunt petenda, & non solis humanis uiribus, aut prouidentia comparanda. Quo fit, ut quis syncero affectu totam spem in illum,tanquam in principalem nostræ salutis causam transferat. Et tandem uiua charitate erga Deum afficiatur, & in illum tendat, quem nouit esse summè bonū,nihil illi in amore,aut præferens,aut æquās, ut libeat potius relinquere omnia sua,imò & uitam (si Deus ipse iusserit) quàm ipsum offendere, & quicquid ueneratur,metuit, uel amat præter eum,eius causa amet, metuat, ac ueneretur, omnia ad illius gloriam referens, semper gratias agens,siue contingant prospera,siue aduersa, certus, diligentibus Deum omnia cooperari in bonū, & Deū nō derelinquere sanctos suos,sed in æternū cōseruare.

Q R S

De sexto Articulo uidelicet. Qui cōceptus est de Spiritu sancto,natus ex Maria Virgine. Cap. .XII.

NOn mō christiano,necessariū ē credere filiū Dei,sed & incarnationē eius,quā beatus Ioa. insinuat nobis,cùm dicit cap. pri. sui Euangelii. Et uerbū caro factū est, & hoc factū est,qn̄ ex purissimis sanguinibus Beatissimè uirginis, uirtute Spūs sancti, formatū ē corpus Dn̄i nostri Iesu Christi in utero eius,& unitū est uerbo diuino in unitate hypostatica. Et ut præfata incarnatio filii Dei melius intelligatur,est multū accōmodata similitudo matrimonii,de quo Apl'us ad Eph. 5. inquit. Sacramētū hoc magnū est: Ego aūt dico in Christo, & Ecclesia. Vbi nobis explicat duplex spirituale matrimoniū.

A

Primùm, personæ filii Dei, cũ natura humana, cũ dixit in Christo, quòd matrimonium, siue unio Christi cum natura humana dicitur incarnatio filii Dei. Secundum uerò, filii Dei incarnati cum Ecclesia, quòd notatur cũ subditur, & Ecclesia. Prætermissa secunda unione, quæ non facit ad propositum, dicendum est in præsentiarum duntaxat, de prima quæ maximam habet similitudinem cũ carnali matrimonio, cùm certum sit, quòd omnes ferè conditiones, quæ in carnali obseruantur matrimonio, reperiantur in incarnatione filii Dei. In dicto carnali
B matrimonio quædam sunt antecedentia, quædam concomitantia, quædam consequentia. Prima, sunt sponsalia, quæ nuptias antecedunt. Secunda, nuptiæ ipsæ, & mutua contrahentium donatio, eò quòd concomitetur, hinc inde, omnium bonorum, & titulorum communicatio respectiuè. Tertia sunt consequentia, uidelicet, fidelis cohabitatio, & generatio. Quæ omnia eminentiori, & perfectiori
C modo, obseruata fuere in incarnatione filii Dei. Primò igitur fuerunt sponsalia, siue promissio de futuro cum Abraham, quando dictum est ei Gen. 22. Benedicentur in semine tuo, omnes tribus terre, & cùm Dauid ps. 131. De fructu uentris tui ponam super sedẽ tuam. Vnde beatus Hieronymus Matth. primo, inquit, Quòd, horum duorum dicitur filius, quia ad hos tantùm de Christo facta fuerit repromissio. Secundò, fuerunt nuptiæ, hoc est mutuus hinc inde cõsensus, quãdo uidelicet immaculata uirgo angelo assensum præbuit, dicẽs. Ecce ancilla Domini &c. Et fuit hinc inde facta donatio, cùm natura humana communicauerit filio Dei humanitatem, & filius Dei, humanæ naturæ suum esse personale. Filius etiam Dei cõmunicauit naturæ humanæ suum existere, & attributa, ac essentialia, & ex consequenti quæcunq;, cõueniunt essentiæ diuinæ per communicationem idiomatum; sic quòd propter hanc communicationem prædicantur nunc de supposito, in quo humana subsistit natura, ob quàm causã humana natura est donata honoribus, priuilegiis, titulis, & prærogatiuis filii Dei. Vnde dicimus ab eo tempore, quòd homo est filius Dei, omnipotens, creator, gubernator omniũ, immensus, æternus &c. Natura etiam humana communicauit personæ filii Dei suas cõditiones, per quas filius Dei dicitur homo, corporalis, passibilis, mortalis, passus, & mortuus, & sic de aliis, quæ non importãt defectũ seu deformitatẽ. Sed quia natura humana non habet propriũ esse subsistentiæ, sed subsistit in suppo-
E sito filii Dei, ideò nõ dicimus, quòd in Christo sint duo supposita, quia tũc essent duæ personæ. Natura igitur assumpta à uerbo, licet esset singularissima, quia (secundũ Damascenũ) assumpsit naturã in atomo, non tñ erat supposítata, siue personata, cùm Christus non sit nisi unicũ suppositũ, & una persona, uidelicet Verbi diuini. Ipsa enim singularissima natura assumpta, naturaliter debebat suppositari in supposito proprio, sed fuit preuenta, & dependentiam eius terminauit suppositum alienũ, uidelicet diuinũ, propter quod, Deus dictus est homo, & homo Deus. Indiuiduũ .n. in genere substãtiæ, et in natura rationali, non est necesse ꝙ habeat rationẽ suppositi, uel personæ. Sed hoc sibi tantũ cõtingit, quando per se existit. Tertiò in incarnatione, & matrimonio filii Dei cũ natura humana fuerũt cõsequẽtia ad matrimoniũ, uidelicet, fidelis & indiuidua cohabitatio. Natura .n.
F humana in Christo inuiolatã fidẽ seruauit filio Dei, ob quã causam dicebat. Qui me misit, mecũ est, & nõ reliquit me solũ, quia ego, quæ placita sunt ei, facio sẽper Io. 8. Nec obstat ꝙ in morte fuerit diuinitas ab humanitate seperata, quia nõ

ab anima,

ab anima,& corpore :quia (secundũ Damascenũ). Quod semel assumpsit,nunquam dimisit, quod intelligitur (secundũ Doctores) de partibus essentialibus. De hoc incarnationis matrimonio,exponi potest prophetia Adæ consentientis connubio Euæ ex costa sui lateris formatæ,dicentis,Hoc nũc os,ex ossibus meis, & caro de carne mea. Gen. 2. Quia natura humana in Christo habet corpus, ex ossibus,& carne Christi,hoc ẽ ex Beatissima uirgine,quæ dicitur specialiter caro eius,propter speciale priuilegium præseruationis ab originali peccato. Alii omnes sunt natura filii iræ, & diaboli: cùm habeãt characterem eius,uidelicet originale. Præterea sicut in matrimonio carnali relinquit homo patrem, & matrem, ut adhæreat uxori suæ, sic Christus,ut adhæreret naturæ humanæ,reliquit patrẽ Io.6. Exiui à patre,& ueni in mundum. Quod sic intelligitur, quia antequã ueniret in mundum,non habebat naturam humanam,nec matrẽ. Et hæc dimissio intelligitur de secũda persona in diuinis,quo ad aliquẽ effectũ personalem,quia uidelicet contraxit matrimonium cum natura humana,& assumpsit eam,in unitate suæ personæ,& nõ pater. Ideò non dicimus,quòd pater in diuinis sit homo, neq; quòd homo sit pater. Similiter non assumpsit naturam Beatæ uirginis,quæ est eius uera mater ,sed, ut dictum est,assumpsit præcisè naturam singularem humanam in eadem uirgine, Spiritus sancti uirtute, formatam. Communicatio .n. idiomatum,non potest fieri, duabus naturis separatis,nisi illæ hypostaticè uniãtur in uno supposito,hoc est,nisi sit unum suppositum sustinens,& terminãs illas duas naturas, sicut in Christo. Pater enim,& Spiritus sanctus hoc modo non cõmunicant suam personalitatem,ideò non dicuntur terminare naturam humanã, & per consequens nec incarnari,quia si terminarent unà cum filio, tunc idẽ homo diceretur, pater,filius,& Spiritus sanctus, quod non conuenit,sed bene congruit,ut tantùm secunda persona in diuinis incarnaretur, ut ille,qui ex patre filius erat in diuinis,idem esset etiam filius in humanis. Incarnatio etiam, ex quo facta fuit in remedium peccati Adæ,qui peccauit appetendo scientiam, ut patet ex uerbis serpentis promittentis homini scientiam boni & mali, ideò congruũ fuit,ut qui per inordinatum appetitum sciẽtiæ recesserat à Deo,per uerbũ,quod est sapientia Patris, reduceretur in eundem,& instauraretur ab eo.

Quomodo magna miseratio Dei per incarnationis mysterium,parabolico sermone,insinuatur in Euangelio,per hominẽ illum,qui de Hierusalẽ descendit in Hierico,& incidit in latrones. Cap. .XIII.

ANE is homo, secundum mysticam significationem, erat primus parens,qui de perfectione suæ cõditionis decidit in mutabilitatẽ, & instabilitatem, per peccatum. Hierico enim ,luna interpretatur, & Hierusalem,uisio pacis. Incidit in latrones,qui eum despoliauerunt, & plagis impositis, abierunt, semiuiuo relicto,Luc.x. quia in Dæmonis incidit potestatem,qui nudauit eum gratia,& ueste immortalitatis. Vulnerauit insuper animam eius, ignorantia,pronitate ad malum, affectuq; mundi. Sed tamen semiuiuum reliquit,eò quòd Dei agnitionem,& pœnitudinis locum, illi penitus non abstulit. Hunc Sacerdos,& leuita saucium, & miseris affectum modis, uidentes, præterierunt: quia nec ueteris legis ritus, sacrificia, & sacerdotium, neq; Moyses, Aaron,aut quispiam Patriarcharum, Prophetarum, uel antiquorum patrum, potuit uulnerato homini efficaciter mederi. Samaritanus uerò

illac transiens,& misericordia motus,impendit illi subsidium, alligauit uulnera eius, infundens uinum,& oleum, quia Dominus noster Iesus Christus hominum custos (Samaritanus enim custos interpretatur) per dispensationem carnis in hunc mundum ueniens, salutiferam nostris uulneribus attulit medicinã, sacramentorum efficacem gratiam contulit, misericordiæ dulcedinem nobis infudit, ac intra stabulum, idest sinum,& septa ecclesiæ reductos, ad integram sanitatem reuocauit. Sed obiiciet quispiam,non esse differendam medicinam, sed B statim lethifero adhibenda est morbo, ne ex dilatione,ægrotus incurrat mortis periculum. Cùm igitur adeò noxius fuerit morbus ille, quo tantùm laborauit genus humanum, paulò post lapsum,mittendus erat Dei filius, qui per incarnationem perditum hominem redimeret. Cui respondendum est, nunquam medicinam magni ponderis, & momenti cuiquam adhiberi ægroto debere,nisi antè fuerit præparatus per purgatorias potiones. Alioqui efficax non esset,neq; operatoria medicina illa,quæ daretur crudis adhuc, & indigestis humoribus totum corpus occupantibus. Ita sanè, si protinus post lapsum fuisset exhibitum mundo diuinæ incarnationis mysterium, nemo illud propter sublimitatem rei C capere potuisset, cùm non fuissent prædispositi hominum animi ad illius comprehensionem. Ideò Deus noster infirmitatis non ignarus, uoluit prius per Prophetarum oracula, uelamenta figurarum,& promissiones cœlitus factas, præparari mentes ad expectationem tanti beneficii, & demum dispositis hominibus, & præmonitis,hoc tantum munus cœlo demittere ab alto, ne repentina illa Luce effulgente desuper, obtunderentur oculi nostri,& immensitate claritatis diuinæ,eorum acies perstringerentur. Proinde & in legis naturæ decursu, & Mosaicæ,uaria dedit contra dictum morbum remedia,nunc circumcisionem, nunc sacrificia,& expiationes. Nullo enim tempore post lapsum, destitit homini necessariis ad salutem adesse remediis. Idcirco Dominus Damascenus libro.3.capite primo ait. Quòd Deus multis prius,ut pædagogus instruxit hominem. Siquidem pædagogus, puerìq; ductor,seueritate disciplinæ coercet illum à uitiis, ad bonumq; inflectit, eundem etiam terrore,ac minis potius absterret ab inhonesto, quàm suauitate adhortationis. Sic Deus per totum ueteris testamenti decursum,nunc horrenda punitione malorum, nunc legis Mosaicæ in clangore, D strepituq; tubarum datæ, durissimo iugo, genus humanum à uitiis deterruit, ad uirtutemq; induxit. Cùm autem uenit plenitudo temporis, & misit Deus filium suum in hunc mundum, tunc dulcedine paterni amoris, & lenitate legis euangelicæ ad bonum allecti sunt, & prouocati homines. Vnde Paulus ad Galatas tertio, inquit. Itaq; lex, pædagogus noster fuit in Christo, ut ex fide iustificemur. At ubi uenit fides, iam non sumus sub pædagogo,sed omnes filii Dei per fidem,quæ est in Christo Iesu. Vt tamen grata foret, & idonea reconciliatio, debuit reconciliator ipse expers esse peccati, & nequaquam per peccatum esse subiectus morti,necessitatiq; moriendi. Talis profectò erat Dñs noster,in quem mors (quæ per peccatum intrauit in mundum) nullũ habuit Dominium, ius, & auctoritatem, sed spontè seipsum morti tradidit, ut nos,spiritu mortuos,uiuificaret. Pertulitq; mortem indebitam, ut nos à debita E morte,cùm corporis,ne esset perpetua, tum animæ,liberaret. In nouissimis igitur diebus terminata uetustate temporum antiquorum circa hominem, magnũ patefecit clementiæ diuinæ pelagus, qua Deus humanam assumpsit carnem,

per

per quam inutile uas,& cõfractum humanæ massæ,solidatum est, & innouatum reparata natura nostra. Ignis per eum in terram missus & succensus, quo excoctum est in nobis, quicquid prius erat terrenum,& imbecille, & cœlestis uirtus animis nostris indita. Sacratissima nanq; caro Christi diuinitatem in se latitantem obuelans, fuit ut esca occultans hamum, quam quidem escam piscis uolens deglutire,ab hamo clanculum latente captus detinetur. Sic satanas immaculatam Christi carnem ad mortem,sua suggestione,deduxit, sperans eiusdem se ga uisurum spolio. Verùm à diuinitate in ea delitescente prostratus est,& collectam anteacto tẽpore p̄dam humani generis,meritò amisit:sic leuiathan(ut ait Iob.40. cap.)hamo captus est,& armilla diuinitatis perforata eius maxilla,uomuit omnes quos antè insatiabili ingluuie, tãquam suos absorbuerat. Res tamen dubia fuit, quis nam esset redempturus genus humanum. Non enim id potuit præstare purus homo, tametsi deberet; quia erat peccato obnoxius,& debitor Deo,pro suo proprio peccato. Omnes enim peccauerunt,ut inquit diuus Paulus ad Rom.3. & indigent gratia Dei: Neq; id redemptionis humanæ munus præstare debuit Deus,& si posset,nam is non offenderat. Consentaneum est enim æquitati,eundem emendare iniuriam,qui intulit,nõ quidem secundum singulare suppositũ, sed naturæ affinitatem. Huic enim dubiæ rei inuenta est decentissima solutio, quòd secundum diuinæ sapiẽtiæ ordinationem,redempturus humanum genus esset Deus & homo,peccati prorsus immunis. Quia enim Deus, satisfacere potuit,cùm sit omnipotens, & immensus: & quatenus homo, debuit satisfacere. Et si insistas, angelum fuisse ad hoc opus mittendum: protinus obuiat diuinæ sapientiæ ratio, quæ exigit,ut satisfaciat is,qui debet illam præstare satisfactionẽ & possit. Neutrum autem horum congruit angelo. Non enim debuit pro homine satisfacere, quia non habet naturæ consortium cum eo, qui peccauerat. Neq; ex parentum nostrorum origine traductum est in angelos peccatum, aut obligatio ad pœnam. Neq; etiam potuit huiusmodi satisfactionem condignam Deo exhibere,cùm condigna satisfactio exigat,ut æquum,aut amplius reddatur ei, qui læsus est,quàm fuerit idipsum, quod in irrogatione iniuriæ fuerat ablatũ, quod angelus præstare nequit. Nam cùm culpa primorum parentum, quoquo pacto rationem habeat infinitatis, attendendo conditionem eius, qui offensus est, sola infinitæ dignitatis persona,potuit Deo rependere dignum satisfactionis obsequium. Quòd si iterum obiectes Christum,ut hominem,omnino fuisse peccati immunem, ut inquit Esa. 53. c. Qui peccatum non fecit,nec inuẽtus est dolus in ore eius, & proinde eum non debuisse satisfacere pro homine. Fatemur nos Dominum nostrum Iesum Christum,pro seipso,nihil satisfactionis debuisse,cùm in eo nulla fuerit contra Deum offensa. Verùm quia naturæ nostræ communicationem suscepit, & ex uitiata Adæ massa(sine tamen corruptione & uitio) carnem sumpsit, ratione huius cognationis cum hominibus, congruũ fuit,ut quia caro,& frater noster est,eam redemptionem,& salutem nostrã operaretur,fieretq; nobis iustitia,sanctificatio,& redemptio pri. cor. primo. Nusquã igitur angelos apprehendit,sed semen Abrahæ ad hebr.2. quæ tamen miseratio in homines,non est à ratione decentiæ aliena,quia scilicet homo ea magis indigebat, quàm angelus,utriusq; naturam attendẽdo, tum quia minus indignus erat, tum deniq; quia magis ei prodesse poterat, quòd filius Dei naturam suam assumeret. Magis quidem indigebat, quia totus lapsus erat, minus indignus erat,

D iii quia

quia per alium corruerat. Deniq; plus ei proderat, quia adhuc in malo obstinatus non erat. Huic accedit quòd assumptio humanæ naturæ, magis spectat ad totius uniuersi perfectionem, quàm angelicæ. Quia enim homo compositus est ex natura corporali, & spirituali, & quodammodo communicat cum omni creatura: idcirco cùm humana assumitur natura, & deificatur, quodammodo omnis
M natura creata in ea exaltatur, & euehitur, dum filio Dei unitur sibimet consimili. Postremò congruum fuit potius naturam humanam, quàm angelicam assumere, propter diuinorum operum excellẽtem consummationem: cùm in incarnatione præfata, ultimum coniunctum sit primo, ubi est perfecta consummatio, sicut apertè patet in circulo, qui est perfectissima figurarum, qui ad idem punctum regreditur, à quo incœpit. Deus enim creaturarum omnium principium est, homo uerò finis, & ultimum totius uniuersi, quòd postremus omnium conditus sit. In angelicæ uerò naturæ assumptione, non ita luceret totius naturæ uniuersi exaltatio, cùm nõ ita habeat cum omni alia natura commercium, & affinitatem,
N nec (ut patet) fieret ita diuinorum operum consummatio per coniunctionẽ principii ad finem, cùm angelus minimè finis fuerit, & ultimus eorum, quæ à Deo condita sunt. Sed superest dissoluenda inquisitio, cur potius unigenitus Dei filius (ut inquit Damascenus ubi supra) humanam sibi carnem uniuit, quàm Pater, aut Spiritus sanctus? Cui respondetur: Neq; id quidem præter diuinæ sapientiæ rationem factum. Vnde maximè decens, & congruum fuit, ut qui filius Dei erat ab æterno, à patre scilicet ante secula genitus, etiam filius hominis esset in seculo, ex substantia matris in tempore natus. Ad hæc dico, quod beneficium incarnationis, ad hoc ordinatum est à Deo, & indultũ hominibus, ut simus filii Dei. Congruum itaq; fuit, ut filii Dei adoptiui efficeremur per eũ, qui est filius Dei naturalis, secundum beatum Augustinum dicentem. Vt homo ex Deo nasceretur, primò ex ipso natus est Deus. Insuper decentissimũ fuit hominem inter creaturas medium locum potitum, per mediam in beatissima trinitate
O personam reparari, ut congruè medium, medio responderet. Homo enim cùm in meditullio creaturarum sit collocatus, spiritualem scilicet supra se, & corporalem infra se habens, par fuit & æquum, per mediam trinitatis personam redimi. Cæterum quid decentius, quàm per eum reparari naturam lapsam, per quẽ fuerat condita? Nõ ne consentaneum est rationi, per eundem reparationem fieri, & primam formationem? At per filium Dei fuerat homo conditus, quia per ipsum omnia facta sunt Ioan. primo, igitur per eundem fuit reparandus, & pristinæ restituendus dignitati. Porrò in hac suscipienda carnis dispensatione, uni
P genitus Dei filius, inhumiliabilem (ut inquit Damascenus ubi supra) suam altitudinem, inhumiliate humiliauit. Siquidem altitudo diuinitatis, secundum substantiam, & maiestatẽ suam, inhumiliabilis est, quia summa & superimmensa, neq; aliquo pacto diminui, aut exinaniri in se, & secũdum se potest, sicut nec exaltari. Secundum uerò commercium, & annexionem ad alterum, humiliata dicitur ipsa deitatis sublimitas, quia coniuncta est, & unita humanæ substantiæ plurimo interuallo, & improportionali graduum interstitio, ab ea distanti, & lõgè inferiori loco constitutæ. Perinde atq; si Imperatoriam gerens maiestatem uxorem ducat filiam uiri infimæ sortis, non propterea maiestatis Imperatoriæ quicquàm indignitatis aut imperfectionis ille contrahit ex huiusmodi cõnubio, sed plurimum splendoris adiicit uxori, quam ignobili genere natam, euehit ad

impera

Imperatorium fastigium,ita neq; diuina natura quicquam sustinet imminutio nis, quòd humanæ naturæ longè subsidenti sit unita,sed hanc potius superexaltat ultra suam sortem ad summæ diuinitatis consortium. Si enim solaris radius ad hæc ima porrectus,non deiicitur à suæ perfectionis gradu, quòd fluminibus & aquis irradiet, à quibus uapores substollens sursum reducit, quis nisi mentis inops putauerit,diuinæ naturæ sublimitatem,aliquid diminutionis subire posse, quòd ineffabiliter carni coniuncta, eam ad altã,& humanæ naturæ metas excedentem extollit unionem? Demum per hoc incarnationis & natiuitatis sacramẽtum descendisse dicitur Dei filius de cœlo, non quia cœlo se dimisit, & terram tunc primùm,diuinitate sua impleuerit, sed quia nouo existendi modo,ut potè per dispensationem carnis,præsentem huic mundo se exhibuit, cùm in terris uisus est,& cum hominibus conuersatus Baruch. 3. quo quidem modo prius non se terris obtulerat. Q R

De beneficio ex Christi incarnatione humano generi exhibito. Caput. .XIIII.

Ominus Ioannes Damascenus de Orthodoxa fide libro .4. capite.4. inquit. Filium Dei ea potissima ratione incarnatum, & ex uirgine natum, ut repararet in homine quod in prima ipsa conditione illi indiderat,& rursus ei impartiret, quod prius in creatione dederat, sed per præuaricationem labefactum fuerat. Siquidem creauit hominem Deus ad imaginem & similitudinem suam, Gen. primo. Imaginem quidem quantũ ad naturales animæ uires,intellectum,uoluntatem,memoriam fœcundam. Similitudinem uerò,quantùm ad uirtutum assimilationem, quibus à principio insigniuerat hominem, & decoratum reddiderat, quantùm ipsius ferebat natura. Impressitq; illi suæ diuinitatis signacula,immortalitatem,sapientiam, iustitiam, uirtutem,& cætera id genus,non tamen adeò expresè,& exactè, sicut in ipso reperiuntur signata, quia excedunt captum ipsius hominis. At quoniã hanc Dei imaginem nobis à principio inditam labefactauimus per peccatum,& ab illa diuina similitudine longè excidimus, per auersionem dissimiles ei facti, ipse ut hanc nostram repararet ruinam, assumpsit nostræ naturæ impotentiam, assumpsit Dei filius & fragilitatem,ut uirtutem pristinam nobis repararet, mortalitatem,& passibilitatem sponte suscepit, ut morte & passione sua, in nobis mortẽ destruens,immortalitatem,& impassibilitatem humano generi conferret. Et ut uno uerbo claudantur omnia,imperfectiones nostras in se sustinuit,ut ad perfectionem nos reduceret. Languores enim nostros ipse tulit (ut ait Esaias capite .53.) & dolores nostros ipse portauit. Posuit enim Deus in eo iniquitatem omnium nostrum,& liuore eius sanati sumus, Esa. ubi supra. Cumulatissima bona ex filii Dei incarnatione,& natiuitate,nobis prouenientia enumerans, Damascenus ubi supra,dicit,quòd per hanc benignam Dei misericordiam,qua uisitauit nos oriens ex alto,cessauit in primis Dæmonum mortifera cultura. Sanè cùm Moyses eduxit populum Israeliticum ex ægypto,dicuntur omnia ægypti simulacra corruisse,& eorum templa,aut fulmine tacta,aut terremotu diuina uirtute diruta fuisse,ut habetur.c. 31. Numerorum,prout non nulli contendunt, cùm ibidem dicatur. Nam & in Diis eorum exercuerat ultionem. Id itaq; figura erat A B C D

cultus

cultus Idolorum porſus extirpandi. Cùm uerus legifer noſter Dominus noſter
(cuius Moyſes typum gerebat) genus humanum ex ægypto ſpirituali, tenebris
ſcilicet & umbra mortis, carcereq;, & ergaſtulo peccati, & à duriſſimo Principis
huius mundi imperio per Pharaonem ſignificato, liberaret. Quod utiq; futurũ
E Propheta Eſaias pronuntiauerat. c. 19. dicens. Ecce aſcendet Dominus super nu
bem leuem, & ingredietur Aegyptum, & mouebuntur ſimulacra Aegypti, Ete-
nim super leuem nubem aſcendit Dominus, quando carnem, de intemerata uir
gine nullo peccati pondere prægrauata, animo in cœleſtibus ſemper ſuſpenſa, &
superni luminis illuſtrata ſplendore, ſumpſit. Aegyptũ tunc ingreſſus eſt, quan
do humanæ carnis trabea indutus, ſubiit hanc tenebrarum uallem: ut eam cœle
ſtis gratiæ lumine perfunderet. Et tunc commota ſunt Idola Aegypti, quoniam
per aduentum eius, & euangelicam promulgationem, ſuperſtitioſus, & peſtifer
Idolorum cultus eſt exterminatus. Idem quoq; & Daniel futurum uidit in ſpiri
tu, cùm conſpexit lapidem exciſum de monte ſine manibus, qui Chriſtum ſigni
F ficabat, percuſſiſſe ſtatuam quatuor præcipuorum Regnorum, in quibus Idolorũ
cultura maximè inualuerat, deſignatiuam, & eam prorſus comminuiſſe. Demũ
Ezechiel. c. 30. Diſperdam (inquit) ſimulacra, & ceſſare faciam Idola de Mem-
phi, & Dux non erit amplius de terra Aegypti. Hanc etiam futuram culturæ ido
lorum ceſſationem præcognouerunt (fortaſſe Dæmonum miniſterio) ſapientes
gentilium, atq; deplorarunt. Quos acerrimè confutat beatus Auguſtinus. 8. de
ciuit. Dei, c. 23. & ſumpto ex ipſis argumento, noſtram religionem mũdam eſſe,
& immaculatam mirumimmodum confirmat. Cuius quidem ſynceræ religio-
nis, ſi plantatio prima inſpicitur, cognoſcitur profectò, Euangelii diuulgationẽ,
& diſſeminationem chriſtianæ fidei, omnino fuiſſe diuinæ uirtutis opus.

Dicti Articuli planior explanatio, ac errorum circa illum occurrentium
confutatio. Caput. XV.

A VM ergo ex ſupradictis pateat Chriſtum, ſecundum naturam diui-
nam, ab æterno ineffabiliter ex patre natum. Eundem in hoc arti-
culo intelligimus ex tempore de Spiritu ſancto conceptum, & ex uir
gine natum, quemadmodum antè multa ſæcula uaticinatus erat,
Eſaias. c. 7. cùm diceret. Ecce uirgo concipiet, & pariet filium &c. In quo articu
lo innuitur primò, quòd Spiritus ſanctus Dominicæ carnis, & templi eius eſt
formator, ſic tamen, ut intelligas totam trinitatem hoc adorabile myſterium co-
operatam eſſe, ut patet in reſponſione angeli beatæ uirgini. D. Spiritus ſanctus
ſuperueniet in te &c. Et quod naſcetur ex te ſanctum, uocabitur filius Dei. Vbi
per (altiſſimum) intellige patrem fontem & auctorem deitatis. Adeſt etiam uir-
tus altiſſimi, uidelicet. Filius, qui propriè carnem aſſumpſit. Adeſt & Spiritus
ſanctus, cui hoc opus peculiariter attributum, ſcriptura ſibi dedicat. Sequitur.
B Natus ex Maria uirgine, ex quibus uerbis, Nicæni Concilii, adimpletur ſcriptu
ra, prophetico myſterio perpetuam integritatem uirginis Mariæ, repræſentans,
cùm ait, Ezechielis. 44. Porta hæc clauſa erit, & non aperietur, & uir non tranſi-
bit per eam, eritq; clauſa à principio, clauſa fuit in ea uirginitatis porta, & ſoli
Deo Chriſto principi patuit, reſpiciens ad orientem, unde ſol oritur (ut inquit
beatus Cyprianus) nunquam occidens, qui uiſitauit nos oriens ex alto. Luc.
primo

primo. Vt illucescat his qui in tenebris & in umbra mortis sedent. Per hāc portam prodiit sol ille iustitiæ, qui illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum. Spectabat enim porta ad uiam sanctuarii exterioris, quoniam ea natiuitas, erat extra uulgarem hanc nostram natiuitatem, nihil habens admistum humanæ concupiscentiæ, suscipiēs uerbum carnem, non est mutatum in carnē, quia manens Deus suscepit hominem. Virginem uerò designat ex nomine, uidelicet, Maria, idq; non temerè, quod & Lucas facit, dicens. Missus est angelus, ad uirginem desponsatam uiro, & subdit paulò post, & nomen uirginis, Maria. C
Hæc est illa, ad cuius nomen, omnes animæ recreantur piorum. Eua siquidem diabolo assentiens, mortem orbi, & maledictionem intulit. Maria uerò angelo fidem adhibens, benedictionem & uitam protulit. Per Euam serpentis affatu deceptam, uenit calamitas. Per uirginem, Spiritus sancti afflatu grauidam, rediit beatitudo. Per præuaricationem Euæ, iræ filii nascimur. Per Mariam uero Deo perfectè subditam, dicto angelico credētem, Christum accepimus, per quem renascimur, & filii Dei adoptiui efficimur. Io. primo & .3. Eua Dei mandatum cōtēnens gratiam Dei amisit, audiuitq; multiplicabo ærumnas tuas, in dolore paries &c. Maria apud Deum inueniens gratiam, humilis audiuit. Aue gratia plena Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus uētris tui, D
nimirum in quo benedicentur omnes tribus terræ. In hoc quidem sexto articulo, multi errauerunt, ideò patres in maiori symbolo, uidelicet in synodo Nicæna, multa addiderunt, quibus omnes destruuntur errores. Origines enim, prout beatus Thomas in .5. opusculo scribit, & in declaratione huius articuli, asserit, quòd Christus est natus, & uenit in mundum, ut etiam saluentur dæmones, saltem in fine mundi, quod est contrarium scripturæ dicenti Matth. 25. Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & angelis eius. Quare E
ad hunc eliminandum errorem, additur. Qui propter nos homines, & non propter Dæmones. Similiter & propter nostrā salutē. Fotinus uerò, & si dicat Christum natum de beata uirgine, addit tamen uenenum, dum subdit, quòd sit purus homo, qui tamen bene uiuendo, & uoluntatem Dei exequēdo, meruit filius Dei fieri, sicut & cæteri sancti. Contra quem Io. 6. Descendi de cœlo, non ut faciam uoluntatem meam, sed eius qui misit me. Constat autem quòd non descendisset, nisi ibi fuisset, ibi autem non fuisset, si esset purus homo. Ideò ad excludendum hunc errorem dicitur. Descendit de cœlo. Manichæus uerò inquit, quòd licet filius Dei fuerit semper, & descenderit de cœlo, non tamen habuit ueram carnem, sed phantasticam, uel apparentem, quod est erroneum, attribuere uidelicet doctori ueritatis, mendacium, non enim dixisset Luc. 24. Palpate & uidete, quia spiritus carnem, & ossa nō habet, sicut me uidetis habere. Propter hoc, additum est in symbolo, & incarnatus est. Hebion uerò genere hebræus dixit, q͞p Christus natus erat ex beata uirgine, sed ex uirili semine. Contra quem G
dixit angelus, quod in ea natum est, de Spiritu sancto est. Valentinus, licet confiteatur, quòd Christus cōceptus sit de Spiritu sancto, addit tamen blasphemiā, quòd, uidelicet, Spiritus sanctus portauit unum corpus cœleste, & posuit in Beata uirgine, quod fuit corpus Christi, adeò quòd secundum eum beata uirgo præparauit tantùm sibi locum. Cui angelus aduersatur dicens Luc. primo. Quòd enim ex te nascetur sanctum, uocabitur filius Dei. Et ad Gala. 4. At ubi uenit plenitudo temporis, misit Deus filium suum, factum ex muliere. Ideo additum est,

in symbolo

F in symbolo Nicæno. Ex Maria uirgine. Arrius uerò, & Apollinarius dixerunt quòd licet Christus fuerit uerbum Dei,& ex Beata uirgine natus,non habuit tamen animã,sed loco eius data fuit sibi diuinitas,quod est expresse cõtra scripturam, cùm ueritas dixerit Io.12. Nũc anima mea turbata est,& Matth. 26. Tristis est anima mea usq; ad mortem. Ad hunc autem errorem excludendũ sancti patres subdiderũt,Et homo factus est, Anima modò,ut habetur,extra de sum.tri. & fide catholi.cap. Firmiter,est forma hominis,nec potest esse homo sine ea, & dicens oppositum,anathematizatur. Conclusiuè igitur dico, quòd non sufficit nobis credere supradicta,cùm dæmones credant,& cõtremiscant.Iaco.2. Exclamantes,
G Iesu filii Dei altissimi,uenisti ante tempus torquere nos. Matth. 8. Sed operæpretium est, ut credamus,omnia prædicta in hoc articulo propter nos facta, quemadmodum Nicænum demonstrat symbolum,dicens.Qui propter nos homines,& propter nostram salutem descendit de cœlis &c. Venit igitur de cælis Deus homo factus ex uirgine(secundum beatum Augustinum lib 7. confessionum. c.18.)Vt esset mediator Dei,& hominum, homo Christus Iesus, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Vt esset uia per quam ueniremus ad patrem, Io. 14. Ego sum uia &c. Non enim est aliud nomen sub cælo,in quo oporteat nos saluos fieri. Verbum enim caro factum est, ut lactaret infantiam nostrã, sapientia Dei, per quam creata sunt omnia, induit humanam naturam æterna ueritas,ut subditos erigeret ad seipsum, ut aperiret uolũtatem Dei nobis,ut erudiret nos abnegare omnem impietatem, & secularia desideria, ut inquit beatus Augustinus,de symbo. ad catechumenos, ut nos diuerteret à nobis ipsis, & ad se reduceret, ut carnales faceret spirituales, ut filios hominum, per adoptionẽ faceret filios Dei. Conceptus de Spiritu sancto, sine omni humana, & carnali actione. Idq; propter nos,ut conceptionem nostram carnalem ac impuram mũdaret, nosq; per infinitam suam,patrisq; misericordiam,in Spiritu sancto regeneraret. Natus ex Maria Virgine, illæsa ipsius uirginitate,ac pudore permanẽte. Idq; propter nos,& ut natiuitatem nostram originalis peccati macula pollutam, purgaret Deus,& homo.Nam quis posset hæc,nisi esset pariter Deus, & homo? Quis enim(ut Iob ait)potest facere mundum de immundo conceptum semine, non ne tu qui solus es?

De septimo Articulo,uidelicet. Passus sub pontio Pilato, crucifixus, mortuus,& sepultus. Caput. XVI.

A IAM mysterium illud excessiuæ charitatis,& passionis filii Dei ingrediamur,& dicamus cũ sãcta matre nostra Ecclesia.Credimus Christũ uerè in humana natura passũ,de quo Esa.53.c.clamat.Verè langores nostros ipse tulit,& dolores nostros ipse portauit. Et Lu.22.de seipso dñus dixit.Desiderio desideraui,hoc pascha mãducare uobiscũ,anteq̃ patiar. Et .c. 24.dicitur. Nõ ne oportuit Christũ pati, & ita intrare in gloriã suam. Et primæ Petri. 2. Qui cum pateretur, non comminabatur. Proposuerat enim nos Deus pater redimere,non corruptibilibus, auro,& argento,sed pretioso sanguine filii sui. Passus igitur est Saluator noster in corpore,dolorem,& in anima tristitiã,de qua dixit. Tristis est anima mea usq; ad mortẽ. Et cõstitutus in agonia, factus est sudor eius,sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram. Absit autem, ut

creda-

credamus Christum,damno aliquo,impassibilis diuinitatis,in carne passum,aut passionem,quã in carne & animo sustinuit, per diuinitatis unionem absorptam esse. Pro maiori tamen prædictorum declaratione,notanda sunt quædam, quæ de huiusmodi passione dicit diuus Thom. in tertia parte summæ.q.46. art. 5. uidelicet. Quòd passiones humanæ si considerentur quo ad speciem, sic nõ oportuit Christum pati omnem passionem,cùm multæ similes sibi inuicem contrarientur, sicut combustio in igne,& submersio in aqua. Et loquimur in præsentiarum,de passionibus ab extrinseco illatis,cùm nõ decuerit Christum pati passiones à natura,siue ab intrinseco causatas,ut ægritudines,secundum magistrum sententiarum dist.15. tertii senten. Secundum uerò genus, passus est omnẽ humanam passionem. Et hoc uel ex parte hominum à quibus passus est,ut à Gentilibus,à Iudæis,à masculis, & fœminis,sicut patet de Ancillis accusãtibus Petrũ. Similiter de principibus,ministris eoꝝ,& popularibus,iuxta illud ps.2. Astiterũt Reges terre,& Principes cõuenerũt in unũ, aduersus Dñum & aduersus Christũ eius. A familiaribus etiam,& notis,ut patet de Iuda eum prodente, & de Petro negante. Vel ex parte etiam eorum in quibus homo potest pati. Et sic passus est Christus in suis amicis eum deserentibus,in fama per blasphemias contra eum prolatas, in honore & gloria,per irrisiones,& contumelias sibi illatas, in rebus per hoc,quia etiam uestibus expoliatus fuit, in anima per tristitiam, tædium, & timorem, in corpore per uulnera,& flagella. Vel ultimò potest considerari passio, quantum ad corporis membra,quia idem passus est in capite pungentiũ spinarum coronam, in manibus & pedibus fixionem clauorum, in facie alapas, & in toto corpore flagella. Fuit enim passus secundum omnem sensum corporeũ. Secundum enim tactum clauis affixus. Secundum gustum, felle, & aceto potatus. Secundum olfactum,in loco cadauerum pædore infecto appensus patibulo. Secundum auditum,lacessitus uocibus blasphemantium,& irridentium. Secundum uisum, respiciens matrem & discipulum,quem diligebat, flentes. Dolor etiam Christi maior fuit, & intensior omnibus doloribus, de quo Tren. primo,ex persona Christi dicitur. Attendite,& uidete,si est dolor sicut dolor meus, fuit profectò maximus propter quatuor causas. Primò propter doloris causam, nam doloris sensibilis causa fuit, læsio corporalis,quæ acerbitatem habuit ex genere passionis, cùm mors crucis esset acerbissima, ex quo claui infiguntur in locis neruosis,& maximè sensibilibus, uidelicet, in manibus,& pedibus. Pondus etiam corporis pendentis,& doloris diuturnitas,augent dolorem, cum non statim moriantur, sicut ii qui gladio interficiuntur. Doloris etiam interni causa fuerunt, omnia peccata humani generis, pro quibus patiendo satisfaciebat, & specialiter casus iudæorum,& aliorum in eius morte delĩquentium, & præcipuẽ discipulorum,qui scandalum passi sunt in Christi passione. Similiter & amissio uitæ corporalis,quæ est ultimum terribilium, & naturaliter horribilis humanæ naturæ. Secundò ex perceptibilitate patientis, secundum animam, & corpus, secundum enim corpus, quia erat optimè complexionatus, ex quo corpus suum miraculosè formatum erat uirtute Spiritus sancti (unde & illa quæ per miraculum fiũt sunt aliis potiora,sicut dicit Chrysostomus de uino, in quod Christus conuertit aquam in nuptiis.) In eo etiam maximè uiguit sensus tactus,ex cuius perceptione sequitur dolor. Anima etiam secundum uires interiores tenacissimè apprehendit omnes tristitiæ causas. Tertio magnitudo doloris Christi

potest

potest considerari, ex doloris, & tristitiæ puritate. Nam in aliis patientibus, mitigatur interior tristitia, & exterior dolor, ex aliqua consideratione rationis per quandam redundãtiam à superioribus uiribus ad inferiores, quod in Christo patiente nõ fuit, quia unicuiq; uirium permisit agere, quod est sibi proprium, sicut inquit Damascenus. Quartò potest considerari ex hoc, quod passio illa, & Dolor à Christo fuerunt assumpta uoluntariè propter finem, liberationem (scilicet) hominis à peccato. Et ideò tantam quantitatem doloris assumpsit, quanta erat proportionata magnitudini fructus, qui inde sequebatur. Anima etiam Christi patiebatur secundum omnes uires inferiores, quia in singulis uiribus animæ inferioribus, quæ circa temporalia operantur, inueniebatur aliquid, quod erat causa doloris Christi. Sed secundum hoc, superior ratio non patiebatur in Christo ex parte Dei obiecti sui, qui non erat animæ Christi causa doloris, sed delectationis & gaudii, secundum autem illum modum passionis, quo potentia aliqua dicitur pati, ex parte sui subiecti, sic omnes potentiæ animæ Christi patiebantur, cum omnes radicentur in essentia eius ad quam peruenit passio, passo corpore, cuius est actus. Hæc beatus Thomas ubi supra articulo .7.

Opinio diui Bonauenturæ super hoc passionis Christi articulo Caput. .XVII.

A Dictus enim Doctor. Dist. 15.3.q. pri. inquit. Quòd congruum fuit Christum assumere naturam nostram passionibus afficiendam, & hoc præcipuè ex tribus, uidelicet, propter pretium nostræ salutis, propter exemplum uirtutis, & propter fulcimentum nostræ fragilitatis. Propter primum, quia proposuerat redimere nos, nõ corruptibilibus, auro, & argento, sed pretiosissimo sanguine suo, & animam suam ponere pro animabus nostris, ad quod non esset idoneus, nisi naturam deficientem, & passibilem assũpsisset, & propterea pœnalitates nostras debuit in seipso habere. Propter uirtutis exemplum fuit etiam congruum, & specialiter humilitatis, patientiæ, & pietatis, quibus peruenitur ad cœlũ, & in quibus uoluit Christus, ut nos se se imitaremur, uñ dixit Matth. 11. Discite à me quia mitis sum, & humilis corde Postremò assumpsit pœnalitates nostras propter fulcimentum nostræ fragilitatis, ob quã, rationalis natura difficultatem habet ad credendum uera, irascibilis ad sperandum ardua, & concupiscibilis ad amandum bona, ideò saluator noster, nõ modò uoluit nobis assimilari in natura, sed etiam in pœnalitatibus, ut manifestando in se ueritatẽ humanæ naturæ, præberet fulcimẽtum nostræ rationali ad credẽdum. Ostendẽdo etiam immensitatem suæ misericordiæ, per susceptionem nostræ miseriæ, præberet irascibili fulcimentum ad sperãdum. Ostendendo uerò magnitudinem suæ beneuolẽtiæ, præberet cõcupiscibili incitamẽtum ad se amãdum. Ideò, licet incõgruum uideatur huiusmodi defectus reperiri in Christo, si per se considerentur, tamen, si ad finem referantur, magnam in eis inuenies congruitatis condecentiam. Quæstione uerò sequenti, pro maiori adhuc prædictorum intelligentia, ait, quòd quidã sunt defectus, qui sunt ex culpa: et quidã, qui sunt
B ex culpa, & ad culpam, sicut pronitas ad malum, & difficultas ad bonum: Et hos omnes nõ decuit Christum assumere, cùm fuerit minister iustitiæ, omnino segregatus à peccatis. Alios autem defectus decuit assumere, sed non omnes, quia

quidam

quidam ſunt naturales,quidam perſonales.Naturales uoco,qui totam reſpiciũt, naturam humanam,ſicut fames,ſitis, fatigatio, & ſimiles. Perſonales uerò ſunt qui reſpiciunt aliquas perſonas ſpecialiter,ſicut diuerſę ægritudinum ſpecies. Quoniam ergo Chriſtus uenerat naturam humanam redimere communiter ſine C perſonarum diſtinctione, hinc eſt quòd defectus naturales nõ perſonales,pœnales tantùm,non uitioſos debuit in ſe habere. Dicit etiam in eadem Diſt. art. 2. q. 2.Quòd non modo fuit uerus dolor in Chriſto,ſed & triſtitia, nõ tamen omnino eo modo,quo in nobis eſt. Pro quo notandum,quòd eſt quædam triſtitia, quæ eſt præter rationis imperium,& iſta eſt quæ conſurgit,ex quadam neceſſitate,& ſubreptione,ſicut primi motus,prout dictum eſt in tractatu decẽ præceptorum,ſuper illud.Non occides, & hæc eſt cõmunis ſapiẽtibus,& inſipientibus,bonis,& malis. Eſt & alia triſtitia,quæ eſt contra rectum rationis iudicium,& hæc ẽ D in qua ratio ſubiicitur ſenſualitati,quæ nõ tantùm turbatur, ſed ẽt conturbatur. Alia eſt,quæ eſt ſubiecta rationis imperio,& iudicio,& hæc eſt,quãdo quis triſtatur ratione dictante,& ſuadente ipſum tantùm,& taliter super aliquo debere triſtari. Et ſic dico,quòd in Chriſto fuit triſtitia hoc ultimo modo, cũ de nullo triſtatus fuerit,niſi prout dictabat ei ratio,& hoc idem innuitur Io.xi. ubi dicitur. Ieſus autem infremuit ſpiritu,& turbauit ſemetipſum,in quo oſtenditur, quòd turbatio,& triſtitia rationi nõ præſidebat,ſed ſubiacebat. Primis uerò duobus modis relegata erat ab eo penitus triſtitia. De ira,an fuerit in eodẽ, dicit idem ſanctus ubi ſupra.q 3.Quòd ira uno modo dicit purè affectionem, & hoc modo eſt E affectus deteſtationis alicuius mali apparentis,uel exiſtentis. Alio modo ira dicit affectum cum pœna,& ſic ira habet perturbationem, & inquietudinem annexam,& hoc in triplici differentia,quia,aut perturbatio illa tangit ſolùm potẽtias inferiores,& non oculum mentis,aut tangit dictum oculum ad tempus turbando, aut attingit ipſum perturbando,& obnubilando. Et hoc modo,ſecundum F catholicos doctores,motus irę in quatruplici differentia reperitur. Vno modo, ut purè dicit affectum deteſtationis,& hoc modo potuiſſet eſſe in Adam in ſtatu innocentiæ. Alio modo ut dicit motum deteſtationis cum inquietatione,& perturbatione partis ſenſualis,ſine aliqua perturbatione mentis, & hoc modo affectio iræ fuit in Chriſto,ſicut enim dicit Euangelium,Infremendo conturbauit ſe ipſum. Tertio modo, dicit affectum deteſtationis cum cõmotione, & perturbatione,non modò partis ſenſualis,ſed etiam rationalis ad tempus,& hoc modo reperitur ira in uiris iuſtis,qui iraſcuntur ex zelo,de quibus dicit Gregorius, quòd inde mens perturbata proficit,ut clareſcat,ſicut oculus per collyrium immiſſum ad tempus perturbatur,ut poſtmodum clarior efficiatur. Quarto modo ira dicit affectum deteſtationis cum cõmotione ſenſualitatis,& etiã mentis, ita quòd cõmotio illa habet ſecum perturbationem mentis annexam, uel ad illam eſt ordinata,& ſic ira eſt ex uitio,& reperitur in criminoſis,ac prohibetur à Deo. Ad pro G poſitum dico,quòd in Chriſto fuit paſſio iræ,ſiue affectio, prout uidelicet dicit affectum deteſtationis,& cõmotionẽ partis ſenſitiuæ,quæ tamen ſubiecta eſt rationi. Non aũt fuit in eo ira,prout dicit perturbationem oculi mentalis,& prout dicit affectum repunitionis,inquantum uidelicet ille affectus eſt ex libidine uindictæ,& non ex zelo iuſtitiæ,cùm ſic ſit paſſio perturbans. Addit idem, diſt. 16. ubi ſup.q.2. Quòd paſſio & dolor Chriſti inter oẽs paſſiones fuit acerbiſſima, & acutiſſima quod patet,ſi illa cõſiderẽtur,quæ doloris paſſionẽ acerbiorẽ reddere H

ſolent,& hæc ſunt tria,uidelicet cauſa pasſionis,modus patiēdi, & conditio patientis. Si conſideretur cauſa, ob quam Chriſtus paſſus eſt, fuit in eo doloris afflictio magna, non enim patiebatur pro culpa propria,ſed aliena,& non modò pro amicis,ſed etiam pro inimicis,& pro his,quos uidebat ingratos. Si autem cō ſideretur modus patiendi, fuit in eo dolor acerbior propter generalitatē, quia in omnibus membris affligebatur. Si uerò conſideretur qualitas, uel conditio patientis,maxima fuit afflictio, propter perfectiſſimam cōplexionis æqualitatē, & propter ſenſus uiuacitatē. Vnde quia nullus potuit ei in talibus,æqualitate cōplexionis,uel ſēſus uiuacitate æquari,dolor illius omniū dolorū fuit acerbiſſimus

De Pasſione corporis Chriſti,& impasſibili eius diuinitate. Cap. XVIII.

A QVanuis Saluator noſter uerè uulnera,plagas, & mortem, paſſus ſit, non tamen ſecundum utranq; naturam hæc ſuſtinuit,ſed duntaxat ſecundū humanā. Diuinitas autē, quia ſuapte natura eſt impaſſibilis ab omni pasſiōis iniuria credi debet aliena. Vnde Casſiodorus ſuper ꝑs. 21. inquit, paſſus ē impasſibilis,per pasſibilem, quam ſuſcepit, humanitatē. Immortalis mortuus eſt,& qui nunq̄ moritur,reſurrexit. De quo loco beatus Cyrillus locutus eſt. Gratia uerò Dei pro omnibus guſtauit mortem, tradens ei proprium corpus, quanuis naturaliter ipſe uita ſit,& reſurrectio mortuorum. Similiter & beatus Ambroſius,idem patiebatur,& non patiebatur,moriebatur,& non moriebatur,ſepeliebatur,& non ſepeliebatur. Hæc Casſiodorus. Vbi affirmatiua uerba ad humanam, negatiua uerò ad diuinam accommodantur ſubſtantiam. Nempe idem Chriſtus patiebatur ſecundum humanitatem, & non patiebatur ſecundum diuinitatem, & ita de aliis. Cæterùm ad familiarem manuductionem,qua intelligatur propoſitum, Diuus Damaſcenus libro tertio cap. 26. ponit exemplum de corpore & anima humana, inquiens, ꝙ inciſo corpore noſtro,anima illi coniuncta nō incidatur, ſymbolum quoddam eſt, & exēplum diuinitatis,non ſuſtinentis pasſionem, quanuis ei caro coniuncta pasſioni fuerit expoſita,nomine carnis totam naturam humanam intelligendo. Quòd uerò patiente corpore inciſionem,anima illi compatiatur,in eo diſſimile eſt exē
B plum, nam neq; compaſſa eſt,neq; condoluit diuinitas carni patienti,cū ſit prorſus aliena ab omni pasſibilitate & mutatione. Et hoc præſignatum fuit in immolatione ipſius Iſaac facta ab Abraham, in qua Iſaac ereptus fuit à gladio, angelo inclamante,ne extenderet pater in eum manus. Et ſic aries hærens cornibus inter uepres immolatus eſt pro Iſaac. Quippè in eo ſacrificio,Iſaac diuinitatis gerit typum nulli moleſtiæ, aut pasſioni obnoxiæ, Aries uerò humanitatem Chriſti oblatam pro peccato deſignat,qui quidē cornibus hæſiſſe inter uepres traditur, quia Chriſtus ut homo inter duo brachia crucis,ſuſpēſus eſt. Et,ut ait ſcriptura in perſona Chriſti,ſpinis peccatorum ſuorum circūdedit me populus hic. Vnde, Gen. 22. c. dicitur. Quòd angelus Dñi de cælo clamauit dicens. Non extendas manum tuam ſuper puerum,neq; facias ei quicq̄, ubi glo. interli. inquit. Quia
C caro crucifigi,diuinitas tangi non potuit. Et Leuitici. 14. Mundatus à lepra iubetur offerre pro ſe duos paſſeres uiuos; quorum unum immolari curabat, alterum aūt uiuum dimittere præcipiebatur, ut in agrum auolaret,nempe per duos paſſeres,glo. eodem loco intelligendas eſſe dicit,Chriſti diuinitatem, & humanitatē, per paſſerem unum,qui immolari ꝑcipitur, ſignificari aſſerit id quod in Chriſto

paſſibile

pasſibile eſt,& occidi pōt,per alterū uerò,qui uiuus dimiſſus auolabat in deſertū, D
glo. accipi debere ſētit diuinitatē Xp̄i impasſibilē. Deniq; idē myſteriū, arduūq; ſacramentū humanitatis in Xp̄o paſſæ,& diuinitatis à paſſione immunis,atq; expertis,ſub occulto figuræ uelamine deſignatur leuitici,16. cap. ubi deſcribitur ritus purgationis totius populi,obſeruandus in die expiationis ſolēni:in quo quidem ritu obſeruatur,quòd Aaron ſuſcipere debeat ab uniuerſa multitudine filio rum Iſrael duos hircos pro peccato,quos ſtare faciat coram domino in oſtio tabernaculi teſtimonii,mittens ſuper utrunq; ſortem, unam domino, alteram capro emiſſario. Cuius exierit ſors domino,offeret illum pro peccato,cuius autem in caprum emiſſarium,ſtatuet eum uiuum coram domino, ut fundat preces ſuper eum,& emittat illum in ſolitudinem. Nempe Chriſtus,quia pro totius mundi expiandis peccatis oblatus eſt,hircus pro peccato non abſurdè nuncupatur. Duorum autem hircorum,is,qui miſſa ſorte immolabatur,ſanctiſſimam Chriſti carnem ſignificat, pro peccatis noſtris oblatam,& grauiſſima paſſam ſupplicia, is uerò ſuper quem uenit emisſionis ſors, Chriſti diuinitatem inſinuat impasſibilem. Quod & glo. eodem loco comprobat, dicens. Quia Chriſtus Deus, & homo,ſecundum humanitatem paſſus,ſecundum diuinitatem impaſſibilis. Sumuntur duo hirci,& ſtatuuntur coram domino in oſtio tabernaculi, ipſe enim eſt uerum oſtium,quod ducit ad oſtiū tabernaculi teſtimonii,quod eſt in cælis. Mittit Aaron ſuper utrunq; ſortem, qua diuinitatem,& humanitatem diuidi intelligamus, ut hæc patiatur,illa confortet patientem,unam domino,alteram capro emiſſario,Chriſto ſcilicet. Et paulo poſt ſubiūgit. Et abiit hircus emiſſarius in ſolitudinem,ideſt Chriſti diuinitas in ſinum patris,quò nullus accedit niſi ipſe,& Spiritus ſanctus. Abiit ergo,quia operandi uirtutem cohibuit, & portauit iniquitates noſtras,non ut haberet,ſed ut conſumeret. Deus enim ignis conſumens eſt, Deut.4. Et rurſum. Abiit in ſolitudinē, de qua dicitur. Terra deſerta inuia,& inaquoſa, p̄s. 62. Ibi hoſtis locum non habet,ubi Deus manet. In cælum enim diuinitas tempore pasſionis abiiſſe dicitur,non locū mutans,ſed quodammodo uirtutem cohibens,ut poſſent impii conſūmare pasſionem. Cæterū E
Dominus Damaſcenus ubi ſupra,alio ſenſibili exemplo manuducit imbecillitatem noſtram ad rectè intelligendum,quo nam modo id fieri poſſit, quòd carne mortem patiente,diuinitas illi coniuncta manſerit impaſſibilis, exemplo inquā ſolaris radii arborem ſuperillucentis,dum ait. Nam quemadmodum ſole arborē ſuperillucente, ſi ſecuris incidat arborē, inincisſus,& impasſibilis perſeuerat ſol: multò magis Chriſti diuinitas ſecundum hypoſtaſin carni copulata,carne patiēte,impasſibilis perſeuerabit. Non tū neceſſe eſt,hæc exempla rerum ſenſibiliū, undequaq; ſimilitudinem habere,ut nullū inter ea ſit diſcrimen. Quod & beatus Hieronymus in expoſitione fidei catholicæ atteſtatur,cū ait. Ad hoc primò omnium illud dicimus,cùm etiam in exteris rebus præferuntur exempla, nō per omnia ſeruare poſſunt ſimilitudinem rei illius,cui præbere putātur exemplum, ſed unius alicuius partis,pro qua uidentur aſſumpta, ſimilitudinē tenent. Quēadmodum exemplo fermenti,& retis,quorum utriq; in euangelio regnum cælorum comparatur,idem deinde diffuſius explicat, poſt quæ demum ſubiungit. F
Ex quibus conſtat,exempla non in omnibus iis,quorum exempla ſunt, eſſe ſimilia, alioqui ſi eadem eſſent in omnibus,iam non exempla dicerentur,ſed ipſæ potius res,de quibus agitur,uiderentur &c.

De secunda parte & tertia, articuli supradicti, uidelicet, de Crucifixione, & morte Christi. Caput. XVIIII.

A MOrtis genus audis, quando dicitur Crucifixus, quod, ut erat maximè cruciabile, ac lentum, ita erat maximè ignominiosum, & præcipuè apud iudæos, cùm in lege eorum scriptum esset, Maledictus homo, qui pendet in ligno. Cur autem hoc mortis genus omnium acerbissimum elegerit Deus, præter scripturæ uaticinium, quæ hāc, & typis, & prædictionibus apertissimis futuram prodiderat, non oportet christianum admodum in inquirendo esse curiosum, modò credat, ac sciat id mortis genus ad redimendū naturam humanam, ne dum optimum, sed & decentissimum fuisse. Decebat .n. ut qui in ligno, per superbiæ & uoluptatis stimulos, uicerat, in ligno quoq;, per profundissimam humilitatem, & ingentissimos dolores, uinceretur. Decebat ēt, ut Christus expansis brachiis à terra sublimis, penderet, qui pro sua ineffabili misericordia quærebat omnes complecti, quemadmodum ipsemet. Io. 12. id mor-
B tis genus discipulis suis prænuntiauit, dicens. Ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipsum. Decebat quoq; eum propter quem omnia, & per quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, per crucem consūmari. Decebat iterum ut sponsus noster thalami sui lignum ascenderet, & latus eius, qui in huiusmodi thalami lecto dormiret, aperiretur, & Ecclesia uirgo prodiret, desponsanda Christo, ut eo modo, quo Eua facta est ex latere Adæ dormientis, ita & Ecclesia formaretur ex latere Christi in cruce pendentis, ex quo manauit sanguis, & aqua, quæ sunt Ecclesiæ sacramenta. Decebat deniq; ut Christus, qui sibi tria regna subiecturus uenerat, de quibus Apostolus ad Philip. 2. c. inquit. In nomine Iesu omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, & infernorum, in aerem su-
C blimatus, aereas subiugaret sibi potestates. Extenderetq; manus, ut & populi nō credentis, incredulitatē exprobraret, & inuitaret credentes. Fixa demum Cruce in terra, indicaret, ꝙ & inferna sibi regna subiiceret. Crux igitur ista triumphus erat, seu potius triumphi insigne, quod trophæum appellamus, nempe deuicti hostis indicium: Vnde Dominus Gregorius Nazianzenus in oratione, in Cyprianum inquit. Ita enim res se habet, ꝙ cùm multa sint, quæ nos ad meliora producunt, ac multa, quæ ad uirtutem erudiunt, uerbum, lex, Prophetæ, Apostoli, Christi passiones ipsæ, martyris primi, qui in crucem ascendit, ac me secū deduxit, ut peccatum meum illic affigeret, de serpente triumpharet, lignum sanctificaret, uoluptatē superaret, Adam rursus saluaret, imaginem, ruinam minantē reuocaret, inter tanta tamen, & talia non minus nos martyres instruunt. Et Paulus ad Heb. 12. Per patientiā curramus ad propositū nobis certamen, aspicientes
D in auctorē fidei, & consummatorē Iesum, qui proposito sibi gaudio, sustinuit crucem confusione contempta. Sequitur, Mortuus, Ecce hostia pro peccato in ara crucis immolata. Ecce Christum Dei & hominis filium obediētem patri usq; ad mortem; mortem autem crucis. Ecce Iesum, gratia Dei, pro omnibus mortē gustantem, atq; ideò participantem carnē, & sanguinem, ut per mortem destrueret eum, qui habebat mortis imperium, idest diabolum, & liberaret eos, qui timore mortis per totā uitam obnoxii erant seruituti. Vnde Oseas. 13. prædixit, ò mors ero mors tua, & morsus tuus ero inferne. Et ad hebr. 9. Ideò Christus noui testamenti mediator est, ut morte intercedente, in redemptionem earum præuarica-

tionum

tionum,quæ erant sub priori testamento,repromissionem accipiant, qui uocati sunt æternæ hæreditatis. Vbi enim testamentum est,mors necesse est,intercedat testatoris. Testamentum enim in mortuis confirmatum est. Obtulit autem semetipsum uoluntariè sacrificium Deo. Sanctus .n. Thomas in tertia parte summæ.q.50.ar.pri.q.prima,super hoc mortis mysterio,inquit Quòd cõueniens fuit ipsum mori (iuxta illud Ioannis xi.Expedit ut unus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat, quod Caiphas propheticè dixit, ut testatur Euangelista).Primò quidẽ ad satisfaciẽdũ pro humano genere,quod erat morti adiudicatum propter peccatum, iuxta illud Gen. 2. Quacunq; hora comederitis morte moriemini. Conueniens autem satisfaciendi pro alio modus est, cùm quis se subiicit pœnæ,quã alius meruit. Ideò Christus mori uoluit,ut moriendo pro nobis satisfaceret,secundum illud primæ Petri tertio. Christus semel pro peccatis nostris mortuus est. Secundò ad ostendendam ueritatem naturæ assumptæ. Si enim (ut inquit Eusebius) post conuersationẽ cum hominibus,euanescens subitò euolaret, fugiens mortem,ab omnibus compararetur phãtasmati. Tertiò ut moriendo nos à timore mortis liberaret. Vnde ad hebræ.2. Communicauit carni & sanguini,ut per mortem destrueret eum,qui habebat mortis imperium, & liberaret eos,qui timore mortis (ut dictum est supra) per totam uitam obnoxii erant seruituti. Quartò,ut corporaliter moriendo,similitudini peccati,idest pœnalitati,daret nobis exemplum moriendi spiritualiter peccato. Vnde dicitur ad Rom. 6. Quod autem mortuus est peccato, mortuus est semel, quod autem uiuit, uiuit Deo, ita & uos existimate mortuos quidem esse peccato, uiuentes autem Deo. Quintò ut à mortuis resurgendo,& uirtutem suam ostenderet,qua mortem superauit,& nobis spem resurgendi à mortuis daret,unde Apostolus primæ Cor. 15. Si Christus prædicatur,quòd resurrexit à mortuis, quomodo quidã in uobis dicunt,quòd resurrectio mortuorum nõ est? Christus igitur secundum quòd Deus,est fons uitæ,non autem secundum quòd homo. Ideò mortuus est, secundum quòd homo, & non secundum quòd Deus. Absit ergo quòd Christus sic senserit mortem, ut quantùm in se est uita, uitæ fontẽ Deum scilicet perdiderit. Si enim hoc ita esset,uitæ fons aruisset. Sensit ergo mortem participatione humani affectus, quam sponte susceperat, non tamen naturæ suæ diuinæ perdidit potentiam,per quam cuncta uiuificat. Postremò subinfertur, & sepultus. Sepultus est,ut sepulchrum clausum,resurrecturo ad uitæ nouitatem, testimonium præberet, sicut nascituro,uirginalis uterus. Sepultus autem in monumento nouo è uiuo solidoq; lapide exciso,ut sicut in hoc sepulchro nullus alius mortuus sepultus ẽ,nec ãte,nec postea,sic in illo utero,nec ante,nec post,quicq̃ mortale cõceptũ est.Christus etiã in triduo,quo fuit in sepulchro,erat uerè mortuus. Propter quod in epistola synodali Cyrilli dicitur. Si quis non confiteatur Dei uerbum passum carne, crucifixum carne,& quòd mortem gustauerit carne, Anathema sit. Ad ueritatem autem mortis eius,ut inquit sanctus Tho 3.p.q.50. art 4. pertinet, quòd per mortem desinat esse homo, & licet Hugo de sancto Victore dixerit,Christum in triduo fuisse hominem,hoc fecit, ut dicit idem Tho. quia credidit,& falsò,animam esse hominem. Magister uerò sent. in.22.dist. tertii, ex alia ratione dixit Christum in triduo fuisse hominem,quia scilicet credidit, q unio animæ, & carnis non esset de ratione hominis. Communis tamen opinio Doctorum,& præcipuè Parisiensium, ut inquit diuus Bonauen. in dicta

I dist.22. q.prim. est,ꝙ non fuerit homo,cùm secundum eundem nihil faciat hominem esse in actu, nisi actualis coniunctio animæ cum carne. Si quæratur, an carni in sepulchro fuerit diuinitas unita, cùm secundum Damasce. in.3. suæ orthodoxæ fidei.c.24. Quod semel assumpsit,nunquã dimisit. Respondetur quòd
L sic. dictum enim Damasceni intelligitur de partibus essentialibus, ut exponunt Doctores. Erat igitur in triduo diuinitas unita cum anima Christi,& cum carne. Verùm caro ipsa erat in loco determinato, uidelicet,in sepulchro, licet diuinitas, propter suam immensitatem,esset ubiq;. Et licet in sacramento,corpus Christi sit in pluribus locis, est tamen secundum Innocentium ibi tantùm sacramentaliter,sicut in cœlo localiter,& personaliter ubiq;, hæc Bonauentura,ubi supra.
M Si iterum quæratur, an in triduo corpus Christi fuerit in sepulchro, respondet idem sanctus,quòd ex quo non conueniebat corpus Christi statim post mortem suscitari,nec sic stare usq; ad resurrectionem mortuorum, cùm nostræ fidei certitudo,qua credimus nos surrecturos, fundata sit supra ueram Christi resurrectionem, tenendum est, quòd tantùm per triduum fuerit in sepulchro,nõ tamen integrum,& completum,sed per ultimam partem diei ueneris,per totam diem sabbati, & per primam partem diei Dominicæ. Ita quòd requietio illa per triduum intelligẽda est per synecdochen,& in hoc omnes sancti conueniunt, nec fuit cor
N ruptum corpus illud,ut dicit Cassiodorus super illud ps. 15. Non dabis sanctum tuum uidere corruptionem,idest putrefactionem. Tertio enim die cùm reuiuificari promeruerit carnem,probata est non potuisse corrumpi.

Dicendum est consequenter de fructu,quem habemus ex Christi passione,crucifixione,morte,& sepultura. Cap. .XX.

ET primò,an Christus meruerit nobis aliquid in passione. Rñdet di-
A uus Bonauen. 18. tertii ar. pri.q.3.ꝙ non tantum meruit in actione, sed & in passione, cùm non fuerit passus frustra, sed ex rationabili causa,& propter amorem ueritatis & iustitiæ. Verùm in passione duo sunt consideranda,uidelicet passionis causa, & passionis sustinentia, passionis causa est à uiolentia agentis,sed passionis sustinentia,est à uoluntate patientis. Primo modo passio nec meritoria est, nec demeritoria,cùm sit ab extra. Secundo modo potest esse meritoria,si quis eam perferat ex uoluntate bona, & demeritoria,si sustineatur impatienter & ex iniqua uoluntate. Sed quia Saluator noster sustinuit eam ex optima uoluntate,hinc est,quòd fuit maximi meriti, & inter omnia merita tenuit principatum. Vnde beatus Augustinus exponens illud uerbum apostoli ad Philipp.2. uidelicet. Propter quod & Deus exaltauit illum, inquit. Vt Christus clarificetur in resurrectione, prius humiliatus est in passione. Si quæratur an sibi meruerit per mortẽ, præmium substantiale. Respondet idem sanctus,ubi supra art.2.q.pri. Quòd non conceditur, quòd sibi meruerit
B præmium,ut dicit Magister in litera. Et ratio est, quia meritum dicit dispositionem,& uiã ad præmiùm, ideò est necesse meritum præcedere præmium tempore uel natura. Neutro modo in Christo præcessit, propter hoc,quia anima Christi non fuisset ad unionem, idonea,nisi esset beatissima & deiformissima, quod fit per gloriæ influentiam, ideò gloria in Christo præcessit omnia merita. Quo non obstante,meruit sibi glorificationem corporis,& in agendo,& patiendo,ut dicit

dicit idem Magiſter diſt. præfata. Et ratio eſt, quia Chriſtus mediator Dei & hominum fuit ſimul comprehenſor propter ſuam dignitatem, & uiator propter noſtram neceſsitatem. Ideò partim debuit eſſe in ſtatu gloriæ, & partim in ſtatu miſeriæ. Cùm ergo remunerari non poſsit quantum ad ſtolam primam, ſed ſecundam, merebatur utiq; tunc Chriſtus sui proprii corporis gloriam. Meruit ultra hoc nobis, ut idem ſãctus inquit, ianuæ paradiſi apertionem. Vnde Auguſtinus super Epiſtolam ad Hebr. Per aliam hoſtiam non potuit nobis aperiri aditus, & fieri salus noſtra, niſi per mortem unigeniti, cui fuit tanta humilitas & patientia, ut eius merito pateret credentibus in eum aditus regni. Pro quo notandum, ꝙ Paradiſus eſt duplex, terreſtris ſcilicet, & cœleſtis. Peccante Adam utriuſq; ianua clauſa fuit, & determinauerat Deus neminem ad suum aſpectum admittere, niſi facta eſſet ſibi ſatisfactio pro illo peccato. Et quoniam talis facta fuit per Chriſtum, hinc eſt, ꝙ per meritum eius patuit nobis ingreſſus in cœlum. Dico ultra, ꝙ per Chriſti paſsionem, & mortem, fit remiſsio omnium peccatorum, de qua Apoc. primo. Lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo, & ad Hebr. 9. Omnia penè emundantur in ſanguine, & ſine sanguinis effuſione, nõ fit remiſsio peccatorum. Et paulo poſt. Sanguis Chriſti, qui per Spiritum sanctum ſemetipſum obtulit immaculatũ Deo, emundabit cõſcientias noſtras ab operibus mortuis, ideſt peccatis. Et in cõſecratione sãguinis dicitur. Hic eſt calix noui & æterni teſtamenti, qui pro uobis & multis effundetur in remiſsionem peccatorum, quod trahitur ex Euãgelio. Dicit igitur diuus Bonauen. ubi ſupra diſt. 19. q. pri. ꝙ noſtra iuſtificatio attribuitur tã paſſioni, quã reſurrectioni, de qua ad Rom. 4. Traditus eſt propter delicta noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram. Attamẽ neutri attribuitur iuſtificationis cauſa propriè, ſiue deletio culpæ, habent tamen ambæ rationem excitantis, & regulantis reſpectu noſtræ iuſtificationis, ſecundum duo quæ in dicta iuſtificatione habent cõſiderari, ſcilicet ablatio mali, & collatio boni. Ablatio mali, appropriatur ipſi paſſioni, collatio uerò boni, reſurrectioni, & hoc eſt quod dicitur in glo. ſuper illud. Traditus eſt propter delicta noſtra. Mors Chriſti sola, interitum uitæ ueteris ſignificat, & in reſurrectione, ſola uita noua ſignificatur. Et ſic patet, qualiter noſtra iuſtificatio ſit à paſſione Chriſti. Eſt enim ab ea per modum meriti, per modum exemplaris, & ſigni. Quæſtione uerò ſequenti, inquit, ꝙ dicta paſſio, & mors delet chirographum decreti, quod erat nobis contrarium, de quo ad Colloſſen. 2. Donans nobis delicta, & delens, quod aduerſum nos erat, chirographum decreti. Chirographum autem culpæ dicitur memoriale (ſecũdum beatum Auguſtinum, & glo. ibi) quo anima tenetur aſtricta, & obligata alicui pœnæ, ſicut aliquis, quando ſe obligat alicui, facit ei Chirographũ. Et hoc innuit Auguſtinus in lib. de agone chriſtiano, cùm dicit. Culparum chirographa deleta ſunt, quibus debitores ante tenebamur. Et tale dicitur chirographum culpæ, & decreti, quia talis obligatio conſurgit ex noſtra culpa, tanquam ex merito, & ex diuina ſententia, tanquam ex decreto. Et per conſequens chirographum dicitur eſſe memoriale illud, quo quidem peccatum manet quantum ad reatum, ratione cuius diuina iuſtitia habet nos punire, diabolica malitia poteſt accuſare, & detinere, & conſcientia noſtra poteſt contra nos remurmurare. Et illud chirographum aduerſum nos habet inſcribi, non modò pro peccatis noſtris actualibus, ſed etiam pro peccato primi parentis, ratione cuius ipſe diabolus habet in nos aliquam poteſtatem ſimpliciter,

citer, uel ad tempus. Quoniam ergo Christus per passionem & mortem suam, non solum impetrauit nobis remissionem culpæ, quantum ad maculam, sed etiã quantum ad reatum, hinc est, ꝙ dicit Apostolus, & Augustinus de peccatorũ meritis & remissione lib. 2. cap. 30. contra pelagia: ꝙ Christus per passionem suam deleuit chirographum culparum. Apostolus dicit singulariter delens chirographum decreti, quia loquitur de memoriali transgressionis primi parentis. Augustinus uerò pluraliter (ubi supra) cap. 31. quia loquitur de remissione omniũ peccatorum, quantum ad reatum, ut perfectum exprimat ipsius passionis effectum.

L Et sic patet, quomodo per passionem deletur chirographum decreti. Vltra prædicta, dico, ꝙ eadem passio, & mors Christi liberat nos omnes, à potestate diaboli, ut dicit Magister sent. dist. supradicta, quo ad sufficientiam, sed saluãdos, quo ad efficaciam. Diabolus enim ante passionem Christi habebat duplicem manũ,

M uidelicet attrahentem, & impellentem. Prima erat potestas trahendi ad limbum iustos, & sanctos. Secunda erat potestas præcipitandi in malum, uel per fallaciã, uel per uiolentiam, quia tentabat, ut Draco, & ut Leo. Et prima manus uidelicet attractiua erat tantæ potentiæ, ut nullus posset ei resistere, quæ fuit ei omnino amputata per passionem, & Christi mortem, iam enim nullum iustum potest ad limbum trahere, cùm per Christi passionem (ut dictum est supra) deletum sit chirographum peccati Adæ. Manũ autẽ impellentem habebat ita fortem, ut cũ magna difficultate posset quis ei resistere. Et ideò in multis, & ferè in omnibus regnabat, & superabat eos, uel per fraudolentiam, uel uiolentiam. Et hæc potestas debilitata est per passionem, per quam lumen ueritatis aperitur contra fraudolentiam, & adiutorium uirtutis tribuitur contra diabolicam uiolentiam. Apparuit autem lumen ueritatis interius, per diuinam inspirationem, & exterius, per humanam instructionem. Adiutorium etiam uirtutis tribuitur, per gratiæ infusionem, quæ reprimit concupiscentiam, & per angelicam protectionem, quæ comprimit, & reprimit potestates aduersas, & hoc etiam uirtute passionis, merito cuius mittitur nobis Spiritus sanctus, mittuntur etiã & ipsi angelici spiritus,

N ut superetur aduersarius. Vnde diabolus super omnia abhorret memoriam passionis, & figuram crucis, per quam sumus à potestate eius liberati. Si quæratur de ultimo fructu dictæ passionis, an uidelicet per Christi passionem, & mortem absoluamur a pœna peccati, idem Doctor Seraphicus ubi supra ar. pri. q. 4. dicit ꝙ sic, iuxta illud beati Petri primæ, cap. 2. Peccata nostra pertulit in corpore suo

O super lignum, quod exponens Magister sen. ubi supra in litera, inquit quòd portare peccata nostra, est portare pœnam peccatorum nostrorum, quod confirmatur per illud. Esa. 53. Verè languores nostros ipse tulit, & infirmitates nostras ipse portauit. Et Zacha. 9. Tu autem in sanguine testamenti tui eduxisti uinctos de lacu, in quo non erat aqua: Et prò maiori adhuc prædictorum intelligentia, est notandum, ꝙ Christi passio, siue mors liberauit nos à pœna tẽporali, & æterna, & ab ea, quæ est inter utranq; media. Dico igitur primò, quòd uirtute illius condonantur nobis peccata non solùm quantum ad culpam, & reatum pœnæ æternæ, sed etiam quantum ad dimissionem pœnæ satisfactoriæ, & hoc per sa-

P cramentum baptismi. A pœna æterna nos liberat, liberando à culpa, dum enim per passionem Christi nobis gratia impetratur, per quam culpa dimittitur, nobis debitum pœnæ æternæ mortis relaxatur. Liberat etiam à pœna media, quæ est carentia uisionis diuinæ ex merito peccati Adæ. Et si fuerit ad tempus, pro-

pter

pter gratiam repertam in eis,qui detinebantur in limbo, deberet tamen habere æternitatem,habito respectu ad culpam Adæ. Vnde quantumcunq; passio sensus in eis non esset, diuina tamen præsentia fuisset eis subtracta, nisi Deus adinuenisset aliquam uiam. Et ab hac dãni pœna liberati sumus per Christi passionem. Et sic patet, ꝙ per omnem modum uerum est, passionem Christi efficacẽ esse ad liberandum nos à pœna peccati. Et licet uerum sit, ꝙ etiam resurrectio Christi liberat ab illa,hoc tamen conuenit sibi ratione termini ad quem, uidelicet,collationis boni, ipsi uerò passioni respectu termini à quo, scilicet ratione amotionis mali, ut dictum est supra. Q

Qualiter Deus adumbrauit à mundi primordio multis figurarum inuolucris,passionem,crucem,& mortem Christi,in supradicto Articulo contentas. Cap. .XXI.

LEgimus enim Gen.2. Deum immisisse soporem in Adam,& dum ille dormiret,formauit Euam matrem nostram de costa ipsius, quã cùm ille experrectus uideret,ait. Hoc nunc os de ossibus meis, & caro de carne mea,propter hãc homo relinquet patrẽ & matrem, & adhærebit uxori suæ,& erunt duo in carne una. Quid hoc mysterium significet, Paulus A
ad Eph. 5. exponit dicens. Sacramentum hoc magnum est. Ego autem dico in Christo & Ecclesia. Et Augustinus super Ioannem, & in lib.2. de Gen. contra Manichæos.c.24.inquit,ꝙ Adam figura fuit Christi apertissima, ut enim Adam dominus fuit mundi, & pater omnium hominum secundum carnem,& ex terra nunquam maledicta sine hominis cooperatione formatus,ita Christus rex regũ, & dominus dominantium,pater omnium bonorum secundum spiritum,& absq; B
opere uirili de terra nũquam maledicta,hoc est de beata uirgine, quæ nulli unꝗ̃ peccato subiacuit,formatus est. Neq, minus clara figura Ecclesiæ, mater nostra Eua fuit.Eua enim mater omnium uiuentium secũdum carnem, & Ecclesia mater omnium uiuentium secũdum spiritum,nemo enim uiuit nisi per eam, & extra Ecclesiam nemo saluatur.c. firmiter de sum.trin. & fid. cath. Eua dilecta mirumimmodum ab Adam, & Ecclesia mirè dilecta à Christo. Volumus uidere quantũ Adã dilexerit Euã? Ne cõtristaret eam, & se,& nos perdidit,ex sententia Augustini lib.14.c.11 de ciui.dei,sed multo plus Christus dilexit Eccl'am,qui se ipsum tradidit pro ea. Et cũ sufficeret una gutta sanguinis, penè totũ dedit. Cũ sufficeret minimus dolor, totus plenus fuit doloribus, & non solùm matrẽ suã propter illam reliquit, sed & patrem suum quodammodo,dum exiuit à patre,& uenit in mundum,ubi exinaniuit semetipsum,& in morte derelinqui ab eo uoluit,ut plenius & copiosius Ecclesiam redimeret. Dormit Adam,& sopore tene- C
tur uehementi,dum de ipsius latere formatur Eua. Et dum Christus dormiebat in cruce somno profundissimo mortis,pectus eius aperuit lancea longinus, & fluxerunt de latere Christi aqua & sanguis, figuræ præcipuorum sacramentorũ, quibus formatur Ecclesia. Euigilans Adam,dicit de Eua, Os nunc de ossibus meis,& caro de carne mea, hæc uocabitur uirago,quia ecclesia futura erat plusꝗ̃ uirilis,in perferendis huius uitæ tribulationibus, à Christo tamen fortitudinem suam, delitiasq; suas spirituales,& non aliunde habitura. Abel innocens,uirgo, D
martyr,& secundum Augustinum de mirabilibus sacræ scripturæ,lib. pri. cap.3.

sacerdos,

sacerdos, occisus in campo à suo ipsius fratre Cain ex inuidia, figura fuit Christi uirginis, martyris, innocentisfimi, & sacerdotis in æternum, occisi in campo Caluariano, opera & studiis sui ipsius populi Israelitici, qui ex inuidia ferre non poterat gloriam, & claritatē Christi nominis. Noe inebriatus à uino uineæ, quā plantauerat, Gen. 9. & discoopertus inter dormiendum. Eaq; de causa irrisus à filio suo Cham, figura fuit aperta Christi, qui irrisus fuit à filiis Israel, cùm ille præ ebrietate quadam amoris in uineam, quam plantauerat, nudus penderet in cruce, & somno mortis dormiret. Vnde Noe interpretatur requies, & Christus requies animarum nostrarū. Noe secundus pater orbis, & Christus secundus Adā, qui nos perditos in uitam, & libertatem uocauit. Noe inuentus est perfectus, iustus, & in tempore iracundiæ factus est reconciliatio, & eius merito saluatúm est genus humanum, cùm factum est diluuium, & testamenta sæculi apud eum posita sunt, ne deleri posset diluuio omnis caro. Et Christus iustitia sempiterna est, ut inquit Daniel, & omnibus donis sapientiæ, scientiæ, gratiarum, donorum, & uirtutum plenus, & perfectus fuit, & ipse est propitiatio nostra, cuius meritis, &
E propter promissiones ei factas, nos uiuimus. Nemo saluatus est tempore diluuii, nisi qui de generatione fuit Noe, & intra Arcam, quam ille fabricatus est, fuit inuentus. Ita nemo saluatur modò, nisi qui regeneratur à Christo, & intra ecclesiā est, quam ille suis doloribus, lachrymis, & proprio sanguine, construxit. Et ideò irrisus est Noe à filio suo, quia de populo iudaico, quem Deus sæpè filium suum primogenitum appellabat, non defuturi erant, qui antè Christum pendentem in cruce prætereuntes dicerent, Vah qui destruis templum Dei, & in triduo reædificas illud. Matt. 27. &c. Isaac unigenitus Abrahæ, eiq; dilectissimus, super humeros portans ligna, Gen. 22. quibus erat sacrificandus, per obedientiam sui patris, ligatis manibus & pedibus reclinatus super altare, in quo erat interficiēdus, quid fuit aliud quàm typus Saluatoris, qui licet unigenitus esset filius Dei patris, tamē in passione crudelibus se funibus ligari passus est, ut obediret patri suo, & super humeros suos baiulauit crucem, in qua erat immolandus patri? Isaac. n. interpretatur risus, & Christus gaudium est mundi. Isaac extenditur supra altare, ut immoletur Deo, & Christus in altari omnium altarium sanctissimo, in cruce uidelicet extensus est, ut patri immolaretur. Et ꝙ tandem non sit mortuus Isaac, sed ab Abrahā immolatus sit aries, hoc significabat, ꝙ moriēte Dei filio, nō moriebatur eius diuinitas, sed humanitas duntaxat spinis omni ex parte corona-
F ta. Quia uerò in Christo duæ fuerunt naturæ, non potuit una re totum mysteriū depingi, atq; ideò adiunctus est aries eidem Isaac, ut in uita illius, uita figuraretur diuinitatis indeficiens, & in morte arietis mors exprimeretur suæ humanitatis. Vnde mons in quo immolatus fuit aries, dicitur mons in quo Dominus uidebit, quia in monte extollendus erat Christus, ut eum omnes intueri possent.
G Scala etiam, quam uidit Iacob, Gen. 28. cuius cacumen cælum tangebat, & per quam angeli ascendebant, & descendebant, in loco ubi postea ædificatum est tēplum Salomonis, ut colligitur ex primo Paral. c. 22. typus fuit expressissimus crucis, cuius meritis nobis cæli aperti sunt, & angeli descendunt ad inseruiendum nobis, & consolandum nos, ascenduntq;, ut offerant orationes nostras ante thronum Dei. Et addit scriptura, Iacob uidisse Dominum innixum scalæ, & ei inde magnifica beneficia promittentem. Erat enim in futurum Dominus omnium cruci affigendus, & magnifica inde collaturus beneficia matri suæ, Ioanni, latroni, &

ni,& omnibus,qui ipſius paſſionem pio affectu meditarentur, & ipſum in cruce pendentem contuerentur. Ioſeph filius Iacob uenditus eſt à fratribus ſuis triginta argenteis,Gen. 37 & ab eiſdem in ciſternam ueterem coniectus, poſteaq; in carcerem miſſus,eò quia noluit acquieſcere Dominæ ſuæ ſolicitanti ſeſe ad adulterium.Et hoc totum adumbratio quædam fuit Chriſti Saluatoris noſtri,quem diſcipulus ſuus Iudas triginta uēdidit argēteis,cùm eſſet unus ex Apoſtolis ſuis, H
quos ille oēs uocabat fratres,qui fuit poſitus in carcere Pilati gētilis, licet primò in carcere iudæorū ex inuidia phariſeorū, cū nollet aſſentire adulteræ ſynagogæ in peruerſis & iniquis cōſtitutionibus,quas cōtra deū, & ipſius legē conſtituerat, tametſi in omnibus ei inſeruiret uti dominæ, ad ſuam ſalutem neceſſariis. Vide quàm pulchrè omnia ſibi reſpondeant. Ioſeph uocatur augmentum, & præfectus.Chriſtus uerò omnia bona noſtra auxit, ſacramenta,ſcientiam,uirtutes,ſtatus,religionem,Dei cultum,diuinorum notitiam,fidelium numerum, & ſanctorum, Princeps eſt,& rector fratrum, Dominuſq; cæli & terræ. Ioſeph dilectiſſimus patri. Et Chriſtus antonomaſicè filius patris cæleſtis dilectus. Ioſeph pulchra facie,Chriſtus uerò ſpecioſus forma præ filiis hominum,ps.44. Ioſeph adorant pater & fratres, Chriſto uerò curuantur Maria,Ioſeph,& diſcipuli ipſius.Ioſeph Saluator mūdi, & ſtabilimentum populi dictus eſt.Eccleſiaſtici 49 Et Chriſtus firmamentum,& salus eſt mundi. Patriarcha ille ſanctiſſimus & ſingulare patientiæ exemplum Iob,expoliatus primò omnibus bonis & filiis ſuis, deinde ulcere peſſimo percuſſus à ſatana à planta pedis,uſq; ad uerticem capitis, adeò ut teſta ſaniem raderet ſedens in ſterquilinio,& poſtremò à propria uxore ibi deſpectus,quid aliud ſignificabat,quàm Chriſtum nudum in cruce,& expoliatum omnibus suis bonis,ac diſcipulis,à plantaq; pedis uſq; ad uerticem capitis uulnerādum,& à ſynagoga deridendum, quæ ipſius erat uxor? Iob enim interpretatur dolens uel gemens,& Chriſtum,uirum dolorum appellauit Eſaias, nempe quòd in anima,& omnibus partibus corporis plenus fuerit doloribus. Iob orientalis, & Chriſti regio oriens,à sūmo enim cælo egreſſio eius,unde eum orientē appellauit Zach. c. 6. dicens. Ecce uir,oriens nomen eius. Ditiſſimus etiam fuit Iob inter omnes orientales,& Chriſtus diuitiæ eſt mundi,ac omnes gentes in conſpectu eius tanquam nihil. Iob habitauit in terra Hus,quæ interpretatur conſilium, de Chriſto autem ſcriptum eſt, Ego ſapientia habito in conſilio. De Iob teſtatus eſt Deus per ſe,& per ſcripturam,quòd erat uir ſimplex,rectus,timens Deum,recedens à malo,& quòd non erat ei ſimilis in terra,ſimiliter quod docuit plurimos,& confortauit, ac iuge ſacrificium pro filiis ſuis obtulit, Chriſtum uerò ſcimus plenum fuiſſe Spiritu ſancto,ſcientia,gratia,uirtutibus,ac doctorem fuiſſe populorum,ſimiliter & robur,ac firmamentum imbecillium,& fragilium, & quod à die cōceptionis ſuæ nunquam ceſſauit ſacrificium pro omnibus nobis offerre, inſomneſq; ſæpè in orationibus,& lachrymis pro nobis noctes duxit, neq; aliqua creatura,fuit ei ſiue in cælo,ſiue in terra ſimilis,non ſolum quia Deus fuit & homo, uerùm quia omnes omnium hominum,& angelorum uirtutes collatæ ad Chriſti uirtutes,nitorem,decoremq; ſuum amittunt. Vnde ſponſa in Cant. cap. primo,inquit,nolite conſiderare me,quòd fuſca ſim,quia decolorauit me ſol. Qui te fuſcam dicit ò ſponſa,quæ pulcherrima mulierum diceris in cāticis,intelligebat profectò,quòd,quantacunq; tua eſset pulchritudo,nulla eſset,ſi ad pulchritudinem gratiarum,& uirtutum ſolis iuſtitiæ compararetur. Quòd uerò Iob à tanta

proſperitate

proſperitate ſubito in tantam deiectus calamitatem,apertè ſignificabat, id quod in Chriſto paſsionis tempore,uiſum fuit. Nam cùm ſolennisſimè receptus fuerit quinq; retro diebus à toto populo Hieroſolymorum inclamãte, oſanna filio Dauid,ſubita tamen & repẽtina mutatione idem populus ad eum,uſq; ad mortem perſequendum, conuerſus eſt. Et cùm uenerunt ad eum conſolandũ tres eius amici,non cognoſcebant eum, hoc nimirum ſignificat,quod Eſaias, magis ut euangeliſta,quàm ut Propheta,ait cap. 53. Non eſt ſpecies ei,neq; decor.& uidimus eum,& non erat aſpectus. Et ubi cognouerunt eum, exclamantes plorauerunt,ſciſſisq; ueſtibus,ſparſerunt puluerem ſuper caput ſuum in cælum, neq; tamen ei loquebantur uerbum,quia uidebant dolorem eius eſſe uehementem, figurantes quippe dolorem,luctum,& taciturnitatem, quam beatisſima uirgo, euangeliſta Ioannes,tres Mariæ, & aliæ ſanctæ, ac piæ mulieres habituræ erant

M ſtãtes iuxta crucẽ Saluatoris mutæ,& ſtupefactæ de admirabili ſpectaculo,quod uidebant. Agnus etiam Paſchalis,cuius ſanguine ex præcepto Domini ungentes iſraelitæ utrunq, poſtem, Exo.12. et ſuper liminaria domorum ſuarum, defenderũt ſe ab angelo percutiente,qui percuſſit omnia primogenita ægypti, figura fuit manſuetisſimi agni,qui coràm tondente ſe,in paſſione obmutuit,& nõ aperuit os ſuum,& in ara crucis igne amoris, & doloris aſſatus eſt pro nobis, ut ipſius ſanguine à deuaſtante angelo protegamur,quicũq; utrumq; poſtem animarum noſtrarum,intellectum,ſcilicet,ac uoluntatem,ipſius ſanguine reſperſerimus. Et ut apertum fieret,figuram fuiſſe paſſionis Dominicæ Agnum Paſchalem (quanuis Iudæi nolebant eum interficere in Die feſto,ne fortè tumultus fie

N ret in populo) admirabili Dei prouidentia factũ eſt,ut in feſto Agni typici Agnus ille uerus pro nobis occideretur. Et ſicut occiſo Agno Paſchali, & nõ antè,populus Iſrael egresſus eſt de ægypto,ita ſãcti patres,occiſo Chriſto,egredi potuerũt, & non antè,de ergaſtulo Limbi. Serpens etiam æneus, quem erexit Moyſes in

O deſerto,ut eius,aſpectu ſanarẽtur,qui à morſibus ſerpentium peribant. Nume.21. typus fuit (ut ipſemet Chriſtus expoſuit Ioannis.3.) Saluatoris noſtri,qui in cruce,paſsionis tempore exaltatus eſt, uti peccator ſerpentinus, ut nos attendentes in eum,& expendentes,quanta humilitate,patientia,& charitate patiebatur, ſanaremur ab infirmitatibus ſuperbiæ, inuidiæ,& aliorum uitiorũ, quæ morſibus, & aſtutia dæmonum incurreramus. Sed ne tædio afficiam legentes,mittã apertiſſimas alias figuras,quæ in Regibus,patriarchis,dominis,ſacerdotibus, & prophetis præceſſerunt. Conſentaneum enim fuit, ut in ſupradictis ueluti in omnium ordinum primordiis, eius paſſio exprimeretur, eò quòd Rex, Dominus, Pater,Prophetarum lumen,& ſacerdos,paſſurus erat.

Poſtremò applicanda ſunt ſupradicta omnia ad noſtrum ſpiritualem profectum. Caput. .XXII.

A I uolumus grandia myſteria ſupradicta noſſe,ſentiat unuſquiſq; noſtrum,ac meditetur in ſe,quæ in Chriſto Ieſu fuerunt,iuxta illud beati Pauli ad Philip.2. Hoc enim ſentite in uobis,quod & in Chriſto Ieſu. Ibi proculdubio inueniemus magna,& intellectum noſtrum exuperantia myſteria. Vnde Eſa. 9. Eum admirabilem appellandum prædixit, quia omnẽ captum,& intelligentiam noſtram exuperat in ſe, in ſuis uerbis,operibus, & paſſionibus.

& passionibus. Perpendamus omnes, quæ in Christi passione fuerunt, quia inde regulam uitæ, doctrinam morum, documenta totius Sãctitatis, & spirituales profectus colligemus. Quid putamus esse passionem & mortem Christi? Nempè inter omnia opera Dei, eam maximè nobis fuisse mirabilem, lamentabilem, & utilissimam, dicunt doctores, sine illa enim neq; saluari de communi lege, neq; dãnationem euadere poteramus, neq; redire in gratiam Dei. Itaq; passio Christi remissio est omnium peccatorum nostrorum, reconciliatio hominum cum Deo, uictoria dæmonis, salus mundi, reseratio mysteriorum absconditorum, apertio regni cælorum, & deniq; singularis mundi doctrina. Per ipsam liberati sumus à tyrãnica dæmonis captiuitate, & libertate donati, per ipsam redempti sumus, per ipsam adoptati in filios Dei, ex peccatoribus facti iusti, ex immundis sancti, ex inimicis beneuoli, ex filiis iræ filii gratiæ, & hæredes regni, quod repromisit Deus diligentibus se. In ipsa intelligimus quid ueteres significarent figuræ. Ab illa uirtutem suam habent sacramenta. Ipsius gratia augemus uirtutes, & in charismatibus proficimus spiritualibus. Deniq; ab ea habemus omnia beneficia à Deo nobis post Adæ lapsum collata, & si illam bene contemplemur, discemus profectò in ipsa charitatem, cùm pro seruis ingratis, & malis, omnium dominus extrema passus sit supplicia. Iustitiam uidebimus, quia omnia debita nostra pretio sui sanguinis exoluit. Liberalitatem, dum se totum nobis ille impendit. Patientiam dum coràm tondente se, obmutescit. Fortitudinem, & Magnanimitatem, dum iniustas accusationes, & contumelias, ac falsa in se testimonia paruipendit. Humilitatem, & obedientiam, dum pro nostra salute, & per obedientiam patris acerbissimæ morti se subdit. Passio quoq; Christi non modò est summè utilis, sed est ex omnibus Dei operibus admirabilis, & maximis fœcũda mysteriis. Nam Deo non est difficile magna operari, sed difficile uidetur, ꝙ qui omnium est auctor omniaq; sustentat, & nutu suo gubernat, magna patiatur à suis creaturis, & labore ac tristitia afficiatur ingenti. Excedit profectò omnem intelligentiam creatam mysterium incarnationis, neq; id quispiam hominum uel angelorum consequi potuisset, nisi Deus illud nobis reuelasset. Fide fuit opus nos illustrari, ut rem adeò mirabilem crederemus. Sed & hoc mysterium excedi uidetur à mysterio passionis, & mortis. Eximium enim, & omnem scientiam superuincens, Deum fieri hominem, immortalem mortalem, & ut quem cæli capere non poterant, fœmineo circumdaretur utero. Sed & aliquantò incredibilius (nisi Deus reuelasset) mihi uidetur, Deum pati, Deum angustiari, & præ mœrore sudare guttas sanguinis, Deum flagellari, Deum spinis pungi, Deum mori & sepeliri. Angeli admirati sunt, quando uiderunt rem adeò nouam. Dæmones stupefacti sunt. Prophetæ, quando Deus eis hoc tantum mysterium reuelabat, & reuelare aliis præcipiebat, obmutescebant, & quidam ex eis dicebant, adhæsit lingua mea faucibus meis, & alius, Domine quis credet auditui nostro? Alter quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lachrymarum? Similiter quis adhibebit fidem rei tã imperuestigabili? Alius quoq;, Dñe audiui auditũ tuum, & timui, uerè attonitus sũ, & stupore & timore corripior, dũ audio, quod te factum prædicis. Hoc est autem, quod maximè admirari debemus, ꝙ Deus sic seipsum exinaniuerit, ut nõ modò nõ uideretur Deus, sed neq; homo, nisi abiectissimus, & leprosus, percussusq; à Deo, & humiliatus. Sed præter prædicta, Christi passio est etiam admodum lamẽtabilis, quia, si in aliquẽ usum optandæ sunt lachrymæ,

illas maximè optare debemus, ut defleamus eius passionẽ. Legimus enim Gen. 50. Ioseph flentem in faciem patris cõcidisse, & cum lachrymis deosculatũ fuisse eum, neq; potuisse lachrymas continere, cùm uideret patrem morientẽ, tametsi in eximio honore, & non morte crudeli. Et nos ergo siccis oculis spectabimus patrem spirituum nostrorum morte morientem acerbissima? Timere certè debet, se eum non habere patrem, qui neq; dolore cõcutitur, neq; cùm meditatur, aut legit passionem Christi, effundit lachrymas. Vnde si quæratur, an Christi
E passio sit deflenda, respondetur, ꝙ sic, ob tria potissimùm, & hæc uellem alta mẽte reponeremus, quia gratiores lachrymæ nostræ Deo erunt, si propter has tres causas defleuerimus. Primò quidem ex compassione ipsius, cùm nunquam homo adeò fuerit afflictus in hac uita, nunquam tam tribulatus, & tam crudeliter uexatus, sicut ipse. Secundò flere debemus grauissima, quæ in Deum ob passionem, & mortem Christi, sunt crimina commissa, & generaliter omnium nostrũ peccata, quæ piissimo Domino tanti doloris extiterunt causæ, atq; hoc præcipuè dolore cuperem semper condiremus dolores nostros, quos ex compassione habemus Saluatoris. Reflectamus igitur dolorem ipsum super nos, qui tantarum ei passionum causam præstitimus. Tertiò flendum est ex compassione erga beatam uirginem, quæ maximè omnium, tempore passionis, crucifixionis, mortis, & sepulturæ, post Christum, afflicta est. Tanta enim fuit offensa, ut totum mundum ad compassionem, & luctum commouerit. Sol induit se ueste lugubri, dum totus est ecclipsatus. Luna tincta sanguine apparuit in testimonium in signis crudelitatis in Christum commissæ. Terra contremuit tentans infandum
F à se excutere sacrilegium, petræ scissæ sunt, monumenta aperta, uelum tẽpli scissum. Perpendamus in hoc septimo articulo magnum mysterium, & admirabile diuinæ sapientiæ consilium, cùm passio Christi maximè fuerit utilis; maximeq, admirabilis, & lamentabilis.

De octauo Articulo qui est, Descendit ad inferos, Tertia die resurrexit à mortuis. Caput. XXIII.

VM Articulus sit, Christum ad inferos descendisse, & non possit intelligi ratione diuinitatis, secundum quam est ubiq;, nec ratione cor
A poris, secũdum quod fuit in Sepulchro, restat, ꝙ intelligatur ratione animæ. Anima igitur Christi deitati coniuncta descendit in Infernũ, locumq; imum, in quo erant iusti, qui detinebantur ibidem ob reatũ peccati primi parentis, qui uulgò solet limbus patrum appellari, descendit inꝗ non secundum solam uirtutis suæ operationem, & manifestationem, in uinctoꝝ liberatione, & aduersarioꝝ spoliatione (quod utiq; si uoluisset, facere potuisset) sed etiam secundum præsentiæ exhibitionem, & assistentiã, ut re uera anima Xp̃i sanctissima, diuinitati unita præsens fuerit, seq; ipsam exhibuerit eidẽ loco, quo sancti patres aduẽtum eius præstolabãtur, ut quemadmodum his, qui in terra, iustitiæ ortus est sol (ut inquit Dama. lib. 3. orthodoxæ fidei. c. 29.) sic & his, qui sub terra in tenebris, & in umbra mortis sedebant, lux appareret, & ut quẽadmodum in terra euangelizauerat pacem, captiuis remissionem, cæcis uisum, & credentibus, factus est causa salutis æternæ, incredulis autem, infidelitatis improperium, & redargutio, sic & iis, qui in inferno erant exhiberet se præsentem, ut ipsi omne genu flectatur cælestium, terrestrium, & infernorum. Quòd autem

autem ſecundum ueritatem, & præſentiam deſcenderit ad inferna, liquido conſtat ex eo loco pſalmi.15. Quoniam non derelinques animam meam in inferno, cùm non niſi de anima, quæ in inferno aliquando fuerit, non tamen ibidem derelicta, aptè quiſpiam dixerit. Et beatus Petrus ad iudæos in actis Apoſtolorum c. 2. de Chriſto conteſtatur, quem Deus ſuſcitauit à mortuis, ſolutis doloribus inferni, iuxta quod impoſſibile erat illum ab eo teneri. Chriſtus uerò, pſ. 29. ad patrem ait, Domine abſtraxiſti ab inferno animam meam, ubi manifeſtè indicat ſe ad infernum deſcendiſſe, alioqui inde eductus non eſſet. Et pſ.70. Cõuerſus uiuificaſti me, & de abyſſis terræ iterum eduxiſti me, ideſt de profunda uoragine inferni ſuſcitans me, rurſus in uitam me reuocaſti. Et Zacha. c.9. ad Chriſtum. Tu quoq; in ſanguine teſtamenti tui eduxiſti uinctos de lacu, in quo non erat aqua. Beatus uerò Paulus ad Ephe. 4. inquit. Quòd autem aſcendit, quid eſt, niſi quia & deſcendit primò in inferiores partes terræ, ideſt ad inferos, ut exponit gloſa: cuius probatio præmiſſa eſt, quia captiuam duxit captiuitatem, quã inde traxit. Et beatus Ambroſius eundem Apoſtoli locum ad literam exponens, continuò uerbis Apoſtolicis ſubnectit. Verum eſt, quia ideò deſcendit, ut aſcenderet, non ſicut homines, qui ad hoc deſcenderunt, ut illic remanerent. Ex ſententia enim tenebantur apud inferos, quæ ſententia Saluatorem tenere non poterat, quia uicit peccatum. Triumphato ergo diabolo, deſcendit in cor terræ, ut oſtenſio eius, prædicatio eſſet mortuorum, ut & quotquot cupidi eius eſſent, liberarentur. Nec poterat non aſcendere, qui ad hoc deſcenderat, ut ui poteſtatis ſuæ, calcata morte, cũ captiuis, quorum cauſa pati ſe permiſit, reſurgeret, hæc ille. Ex quibus planè uerbis conſtat, apoſtolum eo loco ſermonem facere de Chriſti deſcenſu ad inferos, licet ſufficeret nobis fidẽ habere huic articulo, quòd Chriſtus deſcendit ad inferos ex ſymbolo apoſtolorum. Hæc enim ſola (ceſſantibus cæteris aſſertionibus contra hæreticos, qui hunc Articulum ex ſacræ ſcripturæ litera minimè haberi aſſerunt) approbatio ſufficit, ut quiſq; indubitata mente adhæreat huius articuli ueritati. Dionyſius etiam Carthuſianus in elementatione theologica de incarnatione Chriſti, propoſitione. 126. de huiuſmodi deſcẽſu ad inferos, inquit, Paſſionis tẽpore ſeparata ẽ anima Chriſti à ſuo corpore, & ẽ cõuerſo, ideò uerè mortuus eſt, utrunq; tñ manſit uerbo æterno, ac diuinæ naturæ unitum. In puncto. n. mortis anima Chriſti deſiit informare, & uiuificare corpus ipſius, & receſſit ab eo realiter, atq; localiter, deſcẽdendo in limbũ ſanctorũ patrũ, quos protinus uiſitans, ſua illuſtrauit pſentia, qui eodẽ momento à ſuperbeatiſſima trinitate repleti ſunt lumine gloriæ, & Deũ uidere cœperũt facie ad faciem, quia iam ſatisfactũ fuerat per Chriſtum pro originali peccato, pro cuius reatu detinebantur ibidem. Idcirco obſtaculo illo deleto, mox in ſpirituali paradiſo ſunt conſtituti, hoc eſt in diuinæ eſſentiæ beatifica uiſione. Vnde Saluator noſter in cruce latroni dixit, Lucæ.23. Hodie mecum eris in Paradiſo. Hic autem deſcenſus ad inferos fuit conueniens, ſecundum beatum Tho. par.3 ſuæ ſummæ. q.52. art. primo, ex tribus rationibus. Primò, quia ipſe uenerat pœnam noſtram portare, ut nos à pœna eriperet, ſecundum illud Eſa 33. Verè languores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portauit. Ex peccato autem, homo incurrerat non modò mortem corporis, ſed etiam deſcenſum ad inferos, ideò ſicut conueniens fuit eum mori, ut nos à morte liberaret, ita decens fuit, eum deſcendere ad inferos, ut nos ab illo deſcenſu liberaret. Vnde dicitur Oſeæ. 13. Ero mors tua, ò mors

ero morſus tuus inferne. Secundò, decentiſſimum erat, ut uicto diabolo per paſſionem, uinctos eius eriperet, qui detinebantur in inferno, ſecundũ illud ad Coloſ. 2. Expolians principatus & poteſtates, traduxit cõfidenter palã. Tertiò, ut ſicut poteſtatem ſuã oſtendit in terra uiuendo & moriendo, ita eandem oſtenderet in inferno, ipſum uiſitando, & illuminando. Vnde dicitur in ps. 23. Attolli-
G te portas principes ueſtras, glo. ideſt principes inferni, auferte poteſtatem ueſtrã, qua uſq; nunc homines in inferno detinebatis, ut ſic in nomine Ieſu omne genu flectatur, non ſolùm cæleſtiũ, ſed etiam infernorũ, ad Phil. 2. Paſſio enim Chriſti ex quo fuit uniuerſalis humanæ ſalutis cauſa, applicari debet ad ſingulares effectus, per aliquid ſpeciale. Vnde ſicut uirtus Chriſti paſsionis applicatur uiuentibus, per ſacramenta configurantia nos paſsioni Chriſti, ita etiam applicata eſt mortuis, per deſcenſum Chriſti ad inferos, propter quod ſignanter dicitur, Zacha 9. Quòd eduxit uinctos de lacu in ſanguine teſtamenti ſui, ideſt per uirtutẽ ſuæ paſſionis. Diuus Bona. 22. diſt. 3. inquit, ꝙ nomine inferni aliquãdo pœna aliquando pœnæ locus, intelligitur, & ſecundũ hoc, duobus modis poteſt aliquis dici deſcendere ad inferos, aut quia uidelicet, deſcendit ad pœnam, aut quia de-
H ſcendit ad locum pœnæ. Primo modo non conuenit Chriſto, cùm in eo nec fuerit pœna damni, nec pœna ſenſus. Secũdo uerò modo competit ſibi, eò quia deſcendit quantum ad illam partem, in qua erãt iuſti, qui detinebantur merito peccati primi parentis, quæ quidem pars conſueuit limbus appellari: ad illam inquã partem deſcendit non compulſus neceſſitate, ſed ſua uoluntate, & poteſtate. Ratio autem quare uoluit deſcendere ad eripiendos illos, qui tenebantur ibi compediti, cùm etiã facere poſſet hoc non deſcendendo, fuit duplex, uidelicet pro-
I pter conſolationem uinctorum, ut inquit Damaſc. ubi ſupra, magna quippè fuit conſolatio de præſentia ipſius animæ Ieſu Chriſti, & maximæ fuit dignationis in hoc oſtenſio, quòd ipſe perſonaliter uoluit deſcendere ad eos. Secundò propter confuſionem aduerſariorum, ut ipſi dæmones confunderentur, ex ſua præſentia, & ſicut uicerat eos in terra, in natura aſſumpta, ſic anima eius de eiſdẽ triũpharet
L apud inferos, ipſos inuitos expoliando. Si uerò quæratur, an Xp̃us deſcẽderit ad infernum damnatorum. Reſpondet diuus Tho. ubi ſupra art. 2. ꝙ dupliciter dicitur eſſe aliquid alicubi, uno modo per ſuum effectum, & hoc modo Chriſtus in quemlibet infernorum locum deſcendit, aliter tamen, & aliter, nã in inferno dãnatorum habuit hunc effectum, quòd deſcendens ad inferos, eos de ſua incredulitate, & malitia confutauit. Illis uerò, qui detinebantur in purgatorio, ſpem cõſequendæ gloriæ dedit, ſanctis autem patribus, qui pro ſolo originali detinebantur in inferno, lumen æternæ gloriæ infudit. Alio modo dicitur aliquid eſſe ali-
M cubi per ſuam eſſentiam, & hoc modo anima Chriſti deſcendit ſolum ad locum inferni, in quo iuſti detinebantur, ut quos ipſe per gratiam interius uiſitabat ſecundum diuinitatem, eos etiam ſecundum animam uiſitaret, & loco. Sic ergo in una parte inferni exiſtens, effectum ſuum aliqualiter ad omnes inferni partes deriuauit, ſicut & in uno loco terræ paſſus, totum mundum ſua paſſione liberauit. Sed quia (inquit diuus Auguſtinus, in libro tertio, de ſymbolo ad catechumenos cap. 7. Totus filius ad patrem, totus in cælo, totus in terra, totus in uirginis utero, totus in cruce, totus in inferno, totus in paradiſo, quò latronem introdu-
N xit, quærendum eſt, cùm anima Chriſti ſeparata fuerit à corpore, quomodo uerificatur dictum Auguſtini, ꝙ totus ſit in inferno? Reſpondet idem Tho. ubi ſupra

pra art.3. ꝙ maſculinum genus,ut totus refertur ad hypoſtaſim, uel perſonam. Neutrum autem genus,ut totum,pertinet ad naturam. In morte autem Chriſti, licet anima fuerit ſeparata à corpore,neutrum tamen fuit ſeparatum (ut dictum eſt ſupra) à perſona filii Dei, ideò in illo triduo mortis Chriſti dicendum eſt, ꝙ totus Chriſtus fuit in ſepulchro,quia tota perſona fuit ibi per corpus ſibi unitũ. Et ſimiliter totus fuit in inferno,quia tota perſona Chriſti fuit ibi ratione animæ ſibi unitæ. Totus quoq; Chriſtus,ideſt perſona eius,quæ eſt perſona uerbi, ſiue ipſum diuinum uerbum,tunc etiam erat ubiq;. Traxit quoq; moram poſt eius mortem anima Chriſti in inferno uſq; ad horam reſurrectionis, ſecundum illud,quod dicit beatus Petrus Act. 2. Quem Deus ſuſcitauit, ſolutis doloribus inferni,iuxta quod impoſsibile erat teneri illum ab eo. Statim enim ꝙ Chriſtus ad infernum deſcendit, ſanctos ibi exiſtentes liberauit, non quidem educendo eos de loco inferni, ſed in ipſo,eos luce gloriæ illuſtrando. Conueniens tamen fuit,ut tandiu anima eius remaneret in inferno, quãdiu corpus manebat in ſepulchro,& licet uectes inferni dicantur impedimenta,quibus ſancti patres de inferno exire prohibebantur propter reatum culpæ primi parentis;Chriſtus tamen ſtatim ut deſcendit ad inferos,uirtute ſuæ paſſionis, & mortis,confregit, & licet dixerit in cruce latroni,hodie mecum eris in paradiſo, hoc intelligendum non erat de paradiſo terreſtri,ſed de ſpirituali, in quo eſſe dicuntur quicunq; diuina gloria perfruuntur. O

An Chriſtus ad inferos deſcendens,ſolos ſanctos patres, an aliquot etiam damnatos,uel qui in Purgatorio erant, aut pueros decedentes cùm ſolo originali peccato,inde liberauerit, Caput. .XXIIII.

AD primam partẽ reſpondet diuus Auguſtinus in ſermone ſecũdo,de deſcenſu Chriſti ad inferos in die Paſchatis,ꝙ Xp̃us, quãdo ad inferos deſcendit,portã inferni,& uectes confregit,& oẽs iuſtos, qui originali peccato aſtricti tenebantur,abſoluit. Beatus uerò Tho. ubi ſupra art.5.inquit. Quòd Chriſtus deſcẽdens ad inferos operatus eſt in uirtute ſuæ paſſionis,per quam liberatum eſt genus humanum,non modò à peccato, ſed ẽt à reatu pœnæ,cui homines erant duobus modis aſtricti. Vno modo pro peccato actuali,quod quilibet in ſua perſona commiſerat, alio modo pro peccato totius humanæ naturæ,quod à primo parente in omnes originaliter deuenit, ad Rom. .5. cuius quidẽ peccati pœna eſt mors corporalis,& excluſio à uita gloriæ, ut patet Gen. 2. &.3. Nam Deus hominem de paradiſo poſt peccatum eiecit,cui ante peccatum mortem fuerat comminatus,ſi peccaret. Et ideò Chriſtus deſcendens ad inferos uirtute ſuæ paſſionis,ab hoc reatu ſanctos abſoluit,quo erãt à uita gloriæ excluſi,ne poſſent Deum per eſſentiam uidere,in quo conſiſtit noſtra beatitudo,ſaltem initiatiuè. Per hoc autẽ ſancti patres detinebantur in inferno, quia eis ad uitam gloriæ,propter peccatum primi parentis,aditus non patebat, & ſic Chriſtus deſcendens ad inferos, ſanctos patres ab inferis liberauit, unde contulit eis adeptionem gloriæ, & per conſequens ſoluit eorum dolorem, quem patiebantur ex dilatione gloriæ,ex cuius tamen ſpe magnum habebãt gaudium, iuxta illud Ioannis.8. Abraham pater ueſter exultauit, ut uideret diem meum, uidit, & gauiſus eſt. Quare Auguſtinus in epiſtola.99. ad Euodium inquit. C

D Quòd à quibuſdam,ſcilicet à ſanctis patribus ſecundum beatificam præſentiam ſuæ diuinitatis, nunquam receſſerit,inquantum uidelicet ante aduentum Christi erant beati in ſpe,licet nondum eſſent perfectè beati in re. Sancti igitur patres,dum adhuc uiuerent, liberati fuerunt per fidem Christi ab omni peccato tam originali,quàm actuali,& à reatu pœnæ actualium peccatorum, non tamen à reatu originalis peccati,per quem excludebãtur à gloria, nondum ſoluto precio redemptionis humanæ, ſicut etiam nunc fideles Christi liberantur per baptiſmum à reatu actualium peccatorum,& à reatu originalis,quantum ad excluſionem à gloria, qui tamen remanent adhuc obligati reatu originalis peccati, quantum ad neceſſitatẽ corporaliter moriendi. Renouantur enim ſecundũ Spiritum,ſed nondum ſecundum carnem, iuxta illud ad Rom. 8. Corpus quidem mortuum eſt propter peccatum,ſpiritus uerò uiuit propter iuſtificationem. Statim igitur, Christo mortuo,anima eius ad infernum deſcendit, & ſuæ paſſionis fructum exhibuĩt ſanctis in inferno detentis, quanuis ex loco illo non exierint, Christo apud inferos commorante, quia ipſa Christi præſentia pertinebat ad
E cumulum gloriæ. Eius enim deſcenſus ad inferos illis ſolis liberationis contulit fructum,qui fuerunt Christi paſsioni coniuncti, per fidem Charitate formatam, per quam peccata tolluntur. Illis autem, qui erant in inferno damnatorum, aut qui penitus fidem paſsionis Christi non habuerunt, ſicut infideles, aut ſi fidem habuerunt,nullàm conformitatem habebant ad charitatem Christi patiẽtis, nec à peccatis ſuis erant mundati,deſcenſus iſte Christi ad inferos non contulit libe-
F rationem à reatu pœnæ infernalis. Pueri etiam decedentes cum originali in deſcenſu Christi ad inferos non fuerunt liberati. Vnde ad Rom.3. inquit Apoſtolus,quòd Deus propoſuit Chriſtum propitiatorem per fidem in ſanguine eius. Pueri modò,qui cum ſolo peccato originali deceſſerunt, nullo modo participes erant fidei Christi, & ex conſequenti non perceperunt fructum propitiationis
G Christi,ut per ipſum ab inferno liberarentur. In ſolis enim ipſis effectum liberationis habuit Christi deſcenſus ad inferos,qui per fidem,& charitatem, paſsioni Christi coniungebantur,in cuius uirtute, deſcenſus Christi ad inferos liberatorius erat. Pueri autem,qui cum originali deceſſerant,nullo modo fuerant coniuncti paſsioni Christi per fidem,& dilectionem. Neq; enim fidem propriam habuerant,ex quo carebant uſu liberi arbitrii,neq; per fidem parentum,aut per aliquod fidei ſacramentum fuerant ab originali mundati, & ex conſequenti talis deſcenſus eos non liberauit ab inferis. Et licet Sancti Patres adhuc tenerentur aſtricti reatu originalis peccati,inquantum reſpicit humanam naturam, tamen liberati erant per fidem Christi ab omni macula peccati,ideò capaces erãt illius liberationis,quam Chriſtus attulit deſcendens ad inferos, quod de pueris dici
H non poteſt. Vnde ſicut peccatum Adæ ad eos tantùm peruenit, qui per ſeminalem rationem carnaliter ab eo deſcenderunt, ita gratia Christi ad illos tantùm peruenit,qui ſpirituali regeneratione eius membra ſunt facti,quod non competit pueris decedentibus cum originali peccato. Sed quid dicendum de animabus exiſtentibus in Purgatorio, an eas liberauerit Chriſtus in ſuo deſcenſu ad inferos? Reſpondet beatus Gregorius.13. moralium dicens, Dum conditor ac redemptor noſter, clauſtra inferni penetrans,electorum exinde animas eduxit,
I nos illò ire non patitur,unde iam alios deſcendendo liberauit. Patitur autẽ nos ire ad purgatorium,& ex conſequenti deſcendens ad inferos animas à purgatorio

rio non liberauit. Vnde diuus Tho. ubi supra art. 8. ait. Quòd descensus Christi ad inferos liberatorius fuit (ut dictum est supra) uirtute passionis illius. Passio autem eius non habet temporalem uirtutem, & transitoriam, sed perpetuam, secundũ illud ad heb. x. Vna oblatione consummauit in sempiternũ sanctificatos. Et sic patet, quòd nõ habuit tunc maiorem efficaciam passio Christi, quàm nunc, ideò illi qui fuerunt tales, quales nunc sunt, qui in purgatorio detinẽtur, non fuerunt à purgatorio liberati per Christi descensum ad inferos. Si qui autẽ inuenti sunt tales, quales etiam nunc uirtute passionis Christi à purgatorio liberãtur, nihil prohibet, per dictum Christi descensum ad inferos, à purgatorio esse liberatos. Aliquibus tamen fuit illud beneficium collatum, illis uidelicet, qui iã sufficienter purgati erant, uel etiam, qui, cùm adhuc uiuerent, meruerũt per fidẽ & deuotionem ad mortem Christi, ut eo descendente liberarentur à temporali purgatorii pœna. Diuus tamen Bonauentura. 22. dist. tertii. q. 5. breuissimè absoluit dubium de pueris, & damnatis, dicens, quòd liberauit eos duntaxat, pro quibus patiebatur, quantum ad efficaciam, qui soli erant electi. Ad illos ergo se extendit, qui membra eius effecti erant per fidem, uel per aliquod fidei sacramẽtum, cuius modi non sunt pueri præfati. Dictus etiam sanctus ultimò, quò ad hunc articulum, quærit, an statim post mortem introduxerit electos in cælum, & dicit expressè, quòd non. Vnde Micheæ. 2. dicitur de Christo, Ascendit pandens iter ante eos, sed Christus non ascendit ad cælum, usq; ad quadragesimum diem post resurrectionem: & ex consequenti, nec animæ Sanctorum. Ideò eædem animæ non statim, post mortem Christi, perductæ sunt in cælum, quantum ad locum, uerùm statim, post resolutionem animæ Christi à corpore in eiusdem descensu ad inferos, uiderunt lumen æternum, & beatæ factæ sunt, & patefactum est cælum eis, quantum ad præmium. Vnde in loco etiã infernali existentes habuerunt Paradisum, & apertam Dei uisionem, quæ est uita æterna, modo præexposito. Io. 17. Hæc est uita æterna, ut cognoscant te, & quem misisti, filium tuum. Licet igitur beatitudinem statim post Christi mortem habuerint, nõ tamen locum beatitudinis statim adepti sunt, quoniam ipse Christus debuit in omnibus primatum tenere, ut primogenitus esset in multis fratribus, tanquam caput omnium. Resurrectio autem Christi, & eius ascẽsio differri debuit, propter nostræ fidei confirmationem. Ideò enim dilata fuit resurrectio, ut ostenderetur, quòd uerè Christus mortuus fuerit, itidem dilata fuit ascensio, ut per multa argumenta ostenderetur, quòd uerè Christus resurrexerit, secundũ quòd dicitur act. primo. Præbuit semetipsum in multis argumentis apparens eis. Quoniam ergo nulla anima in cælum debuit ascendere ante Christum, & Christi ascensio, propter nostram salutem, debuit differri, hinc est, quòd animæ sanctorum nec statim fuerunt de limbo eductæ, nec in cælesti paradiso fuerunt (stante diuina dispẽsatione hoc faciẽte ad nostram salutem) statim collocatæ. In morte autem fuit aperta ianua subitò, quo ad meritũ: In resurrectione uerò, quãtum ad egressum de limbo. Et in ascensione, quantum ad ascensum in cælum. Limbus olim dicebatur sinus Abrahæ, quia ibi Abraham fuit, sed nunc cælum Empireum dicitur sinus Abrahæ, quia iam est ibi Abraham. A nullo prædictorum locorum est trãsitus modo ad alium. Verùm olim à tertio, idest purgatorio erat transitus ad quartum, scilicet limbum sanctorum patrum: cùm purgati à tẽporali pœna transirent ad locum iustorum, & purgatorum. Ex quibus patet quare

re

te cantamus, libera animas omnium fidelium defunctorum de pœnis inferni, & de profundo lacu, ubi infernus sumitur pro purgatorio, sicut & ibi sumitur pro limbo, quando dicitur, Christū ad inferos descendisse, uel infernū destruxisse.

In duobus præcedentibus capitibus uisum est de prima parte octaui articu li, uidelicet de descensu Christi ad inferos, consequenter uidendum est, de altera eius parte, Resurrectione scilicet illius. Caput. XXV.

A Christus Dominus noster tertia die surrexit à mortuis, resumēdo corpus, nō quale prius habuit, sed impassibile, & immortale. Caro enim Christi, quæ in natiuitate floruit, in passione aruit, per gloriā resurrectionis refloruit, & renouata est, ut aquilæ iuuentus Christi, ps. 102. Tunc leo catulum suum suscitauit. Tunc Phœnix reuixit. Tunc ut dicitur Hiere. 16. Figulus ex eodem luto fracti uasis, fecit uas aliud, sicut placuit in oculis eius. Tunc Ionas de uentre Ceti illæsus exiuit. Tunc uestitum est candelabrum auro. Tunc suscitatum est tabernaculum Dauid, quod cecidit. Tunc refulsit sol, qui prius erat in nubilo. Tunc uiuificatum est granum frumenti, quod cadens in terram mortuum fuerat. Tunc Ceruus resumpsit cornua. Tūc Samson tulit portas cum postibus. Tunc Ioseph eductus de carcere constituitur Dominus Aegypti. Tunc conscissus saccus circūdatur lætitia. Resurrectionis Christi ueritas patet, ex multis scripturæ locis, & præcipuè Luc. ultim. Vbi dicitur. Oportebat Christum pati, & resurgere, à mortuis. Manifestatur & per angelos, qui non mentiuntur Matt. 28. Respondens autem angelus dixit mulieribus, quem quęritis? surrexit, non est hic. Per inimicos, quorum ualidissimum est testimonium. Matt. ultimo, ubi dicitur. Ecce quidam de custodibus uenerunt in
B ciuitatem, & nuntiauerunt Principibus Sacerdotum omnia, quæ facta fuerant, & congregati cum senioribus, consilio accepto, pecuniam copiosam dederunt militibus, dicentes. Dicite, quòd discipuli eius nocte uenerunt, & furati sunt eum uobis dormientibus, & si hoc auditū fuerit à Præside, nos suadebimus ei, & securos uos faciemus. At illi accepta pecunia fecerunt sicut erant edocti, & diuulgatum est uerbum istud apud iudæos, usq; in hodiernum diem. Manifesta etiam facta est per comestionem Luc. 24. Et quòd non habebat phantasticum corpus, Io-
C an. 20. per tactum. Probauit etiam Deus noster eam in eodem corpore, quo fuit facta per ostensionem cicatricum. Item probauit eam fuisse in corpore glorificato unito Deitati, & hoc per ingressum in domum ianuis clausis. Probauit quoq; eam multis apparitionibus. Apparuit enim quinquies in ipsa die resurrectionis, ut habetur ex scripturis. Primò Mariæ Magdalenæ Ioannis. 21, ei dicendo. Mulier quid ploras? Secundò Mulieribus redeuntibus à monumento Matt. ultimo. Tertio, Petro Luc. 24. Quartò duobus discipulis euntibus Emaus, ibidē. Quintò Discipulis congregatis propter metum iudæorum ianuis clausis, quādo Thomas non fuit cum eis, Ioannis. 20. Item apparuit inter resurrectionem, & ascensionem quinquies, scilicet. Thomæ cum aliis, ibidem. Discipulis piscantibus ad mare Tiberiadis, Ioannis. 21. Discipulis in Monte tabor, Matt. ultimo. In Hierusalem, Marc. ultimo. Postremò quando comedit cum disci pulis, Matt. & Lucæ ultimo, & Actorum primo. Concluditur enim act. 10. Quem Deus suscitauit tertia die, & dedit eum manifestum fieri, non omni populo, sed testibus præ-

ordinatis

ordinatis à Deo. Et ad hæc dico, quòd secundum beatum Tho. parte 3. q. 53. articulo primò. Necessarium fuit Christum resurgere propter quinq;. Primò quidem ad commendationem diuinæ iustitiæ, ad quā spectat exaltare illos, qui se propter Deum humiliant, secundum illud Luc. primò. Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles. Quia igitur Christus propter charitatem, & obedientiam Dei, se humiliauit usq; ad mortē crucis, oportebat, quòd exaltaretur à Deo usq; ad gloriosam resurrectionem, unde in eius persona dicitur in ps. 138. Tu cognouisti me, idest approbasti sessionem meam, humilitatem, & passionem, similiter & resurrectionem meam, idest glorificationem in resurrectione, ut glo. exponit. Secundò ad fidei nostræ instructionem, quia per eius resurrectionem confirmata est fides nostra, circa diuinitatem Christi. Vnde .2. cor. ult. dicitur. Et si crucifixus est ex infirmitate, uiuit ex uirtute Dei. Si enim Christus non resurrexit, inanis est prædicatio nostra, inanis est, & fides nostra, ut inquit Apostolus primæ cor. 15. unde glo. super illud ps. 29. Quæ utilitas in sanguine meo &c. quasi dicat, nulla. Si enim statim non resurgo, corruptumq; fuerit corpus meū, nemini annuntiabo, nullum lucrabor. Tertiò ad subleuationē nostræ spei, quia dum uidemus Christum resurgere, qui est caput nostrum, speramus & nos resurrecturos, unde idem Apostolus ubi supra. Si Christus prædicatur, quòd resurrexit à mortuis, quomodo quidam dicunt in uobis, quoniam resurrectio mortuorum non est? Et Iob. 9. c. ait. Scio, uidelicet per certitudinem fidei, quòd redemptor meus uiuit, à mortuis resurgens, & ideò in nouissimo die de terra surrecturus sum, reposita est hæc spes mea in sinu meo. Quartò ad informationem uitæ fidelium, secundum illud ad Rom. 6. Quomodo Christus resurrexit à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate uitæ ambulemus. Et paulò post. Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur, ita & uos existimate mortuos quidem esse peccato, uiuentes autem Deo. Vltimò ad complementum nostræ salutis, quia, sicut per hoc, quòd mala sustinuit, humiliatus est moriendo, ut nos liberaret à malis, ita glorificatus est resurgendo, ut nos promoueret ad bona, secundum illud Apostoli ad Rom. 4. Traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram. Dico ultra, quòd conueniens fuit, Christū die tertia resurgere, iuxta illud, Matt. 20. Tradent eum gentibus ad illudendum, flagellandum, & crucifigendum, & tertia die resurget. Resurrectio enim Christi necessaria fuit, ut dictum est, ad instructionem fidei nostræ. Est autem fides & de diuinitate, & de humanitate Christi, nec sufficit unū sine altero credere, & ideò ad hoc ut confirmaretur fides de ueritate diuinitatis illius, oportuit, quòd citò resurgeret, & quòd dicta resurrectio non differretur usq; ad finem mūdi. Ad hoc autem ut cōfirmaretur fides de ueritate humanitatis, & mortis eius, oportuit moram esse inter mortem, & resurrectionem. Si enim statim post mortem resurrexisset, uideri posset, quòd eius mors uera non fuisset, & per consequens nec resurrectio uera. Ad ueritatem igitur mortis Christi manifestandam, sufficiebat, quòd usq; ad tertiam diem eius resurrectio prorogaretur. Quia non contingit, quin intra triduum, si Christus non fuisset uerè mortuus, apparuissent in eo aliqua indicia uitæ. Ostenditur etiam secundum mysterium, quòd Christus una morte sua corporali, quæ fuit lux propter iustitiam, duas nostras scilicet animæ & corporis destruxit, quæ sunt ptopter peccatum tenebrosæ, ideò, ut dictum est, una die integra, & duabus noctibus permansit in morte, ut inquit beatus Augustinus

.4. de

.4. de Tri. Per hoc etiam signatur, quòd per Christi resurrectionem, tertium incipiebat tempus. Nam primum fuit ante legem. Secundum sub lege. Tertium sub gratia. Incœpit etiam in Christi resurrectione tertius status sanctorum, quia primus sub legis figuris fuit. Secundus sub ueritate fidei. Tertius erit in æternitate gloriæ, quam Christus resurgendo inchoauit. Nec ex hoc sequitur, quòd sancti tertia die debeāt resurgere, sed differri usq; ad uniuersale iudicium, quia licet
M caput & membra conformentur in natura, non tamen in uirtute, cùm excellentior sit uirtus capitis, quàm membrorum. Resurrexit igitur Christus circa diluculum, illucescente iam die, ad significandum, quòd per suam resurrectionem nos ad lucem gloriæ inducebat.

Quomodo Christus post resurrectionem uerum habuit corpus, & primò resurrexit, fuitq; causa suæ resurrectionis, similiter & quomodo resurrexit cum integritate carnis, corporeq; glorioso, in quo cicatrices retinuit. Caput. XXVI.

A QVO ad primam huius capitis partem dicendum, iuxta sententiam diui Tho. 3. parte sum. q. 54. art. primo, quòd habuit uerum corpus, unde discipulis, qui conturbati existimabant se spiritum uidere, ac si haberet corpus phantasticum, dixit Luc. ultimo. Palpate & uidete, quia spiritus carnem, & ossa non habet, sicut me uidetis habere. Ideò secundum Damasce. in .4. cap. 28. dicendum. Quòd illud dicitur resurgere, quod cecidit, corpus autem Christi per mortem ceciderat, inquantum fuit ab eo anima separata, quæ erat eius formalis perfectio. Quare oportuit ad hoc, quod esset uera Christi resurrectio, ut idem corpus Christi iterato animæ suæ uniretur. Et quia ueritas naturæ est ex essentiali forma, consequens est, ut corpus Christi, post resurrectionem, & uerum corpus fuerit, & eiusdem naturæ, cuius erat prius. Si enim dictum corpus fuisset phantasticum, non fuisset uera resurrectio. Vnde beatus Augustinus in sermone tertio octauæ paschæ, inquit, quòd quidam sic disputant. Si corpus erat, si hoc resurrexit de sepulchro, quod pependit in ligno, quomodo ianuis clausis potuit ad discipulos ingredi? Et ipsemet eisdem respondet. Si comprehendis modum, non est miraculum; ubi deficit ratio, ibi est fidei ædificatio. Et super Ioannem dicit. Moli corporis, ubi diuinitas erat, ostia clausa
B non obstiterunt, ille quippè non eis apertis intrare potuit, quo nascente, uirginitas matris inuiolata permansit? Idem inquit beatus Gregorius, in quadam homil. de octaua Paschæ. Christus igitur resurrexit ad immortalem gloriæ uitam. hæc modò dispositio est corporis gloriosi, ut sit spirituale, hoc est spiritui subiectum, ut dicit apostolus primæ cor. 15. Ad hoc autem, quòd sit omnino corpus spiritui subditum, requiritur, quòd omnino actio corporis, subdatur spiritus uoluntati. Dicit enim Aristo. 2. de Anima, quòd ad hoc ut aliquid uideatur, fit per
C actionem uisibilis in potētiam uisiuam. Ideò quicunq; habet corpus gloriosum, secundum Tho. ubi supra, in potestate sua habet, uideri, quando uult, & nō uideri. Hoc habuit Christus, non modò ex conditione sui corporis gloriosi, sed ēt ex uirtute diuinitatis, per quam fieri potest, ut corpora etiam non gloriosa, miraculosè non uideantur, sicut legitur præstitum fuisse beato Bartholomeo, ut si uellet uideretur, & non uideretur, nolens uideri. Christus Dominus noster ab oculis

oculis discipulorum euanuit,nō quia corrumperetur, aut resolueretur in aliqua inuisibilia,sed quia sua uoluntate desiit ab eis uideri,tā præsens,quàm recedens, per dotem agilitatis,de qua diffusè differemus in articulo.13.uidelicet,de carnis resurrectione. Accepit igitur in resurrectione gloriam claritatis, unde mutata est effigies,dum ex mortali effectus est immortalis,ut hoc sit,acquisiuisse uultus gloriam,non uultus substantiam perdidisse,nec tamen illis discipulis in specie gloriosa apparuit,sed sicut in potestate eius erat,ut corpus suum uideretur, uel non uideretur,ita in potestate eius erat,ut ex eius aspectu formaretur in oculis intuentium, uel forma gloriosa,uel non gloriosa,aut etiam commista. Ad secundā partem uidelicet ,quòd primò resurrexit,respondet beatus Paulus primæ cor.15.dicens,Christus resurrexit à mortuis primitiæ dormientium, ubi glo. Quia prius tempore,& dignitate surrexit. Sanctus Tho. ubi supra.q.53.art.3.ait. Quòd resurrectio est reparatio à morte ad uitam. Dupliciter modò aliquis eripitur à morte, uno modo à morte duntaxat in actu, ut aliquis uiuere incipiat, postquā mortuus fuerat,alio modo ut aliquis liberetur non solùm à morte, sed etiam à necessitate moriendi,& à possibilitate:& hæc est uera & perfecta resurrectio,quia quādiu aliquis uiuit subiectus necessitati moriendi,quodammodo mors ei dominatur,secundum illud ad Rom.8.Corpus quidem mortuum est propter peccatū. Illud autem quod possibile est,secundum quid dicitur esse,uidelicet potentialiter. Et sic patet, quòd illa resurrectio,qua quis eripitur solùm ab actuali morte, est resurrectio imperfecta,qua quidam surrexerunt ante Christū ad præmonstrandam,quasi in quodam signo,resurrectionem illius. Loquendo igitur de resurrectione perfecta,Christus est primus resurgētium,quia ipse resurgendo primò peruenit ad uitam penitus immortalem,secundum illud ad Rom.6. Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur. Et licet resurrexerint multi cum Christo,Augustinus tamen sentire uidetur in Epistola ad Euodium,quòd resurrexerint iterum morituri. Ad idē pertinere uidetur, quod Hieronymus inquit super Matt. ꝙ sicut Lazarus resurrexit,sic & multa corpora sanctorum resurrexerunt, ut Dominum ostenderent resurgentem, quanuis hoc in sermone de assumptione sub dubio relinquat. Ad tertiā partē capitis supradicti uidelicet, ꝙ Xp̄us fuerit causa suæ resurrectionis,respōdetur affirmatiuè, quòd sic, unde ip̄e de se dicit Ioan.x. Nemo tollit animam meam à me,sed ego pono eam, & iterum sumo eam , & sequitur,potestatem habeo ponendi animam meam,& iterum sumendi eam. Modò resurgere non est aliud,quàm iterato animam sumere,& ex consequenti,propria uirtute Christus resurrexit. Ideò dico,quòd tā anima Christi mortui,quàm eius caro considerari potest dupliciter, uno modo ratione diuinitatis, alio modo ratione ipsius naturæ creatæ: respectu autem uirtutis diuinitatis, & corpus reassumpsit animam,quam deposuerat,& anima corpus,quod dimiserat: & hoc modo Christus propria uirtute resurrexit,de quo secundæ cor.ultimo.Nam & si crucifixus est,ex infirmitate,sed uiuit,ex uirtute Dei. Si uerò consideremus corpus,& animam Christi mortui secundum uires naturæ creatæ, sic non potuerunt sibi inuicem reuniri, sed operæpretium fuit Christum à Deo suscitari, quā resurrectionem inquantum homo meruit à Deo. Ad quartam partem,uidelicet quòd Christi corpus resurrexit integrū,dico quòd sic, per illud Luc. ultimo,ubi Dominus post resurrectionem discipulis dixit,spiritus carnem & ossa nō habēt, sicut me uidetis habere. Dico igitur de mente dicti beati Tho. ubi supra.q 54. art.2.

art. 2. quòd corpus Christi in resurrectione fuit eiusdem naturæ, sed alterius gloriæ. Vnde quicquid ad naturam corporis humani pertinet, totum fuit in corpore Christi resurgentis. Ad naturã autem corporis humani pertinent carnes, ossa, sanguis, & huiusmodi, ideò omnia ista in corpore Christi resurgẽtis fuerunt integraliter, alioqui non fuisset perfecta resurrectio, si non fuisset reintegratũ quicquid per mortem ceciderat. Vnde idem Dominus discipulis suis promisit, dicẽs
L Matt. x. Vestri autem capilli capitis omnes numerati sunt, & Luc. 21. Capillus de capite uestro non peribit. Dicere uerò, quòd Christi corpus carnem, & ossa non habuerit, & alias humano corpori partes naturales, pertinet ad errorem Euthicis Episcopi Constantinopolitani, dicentis, quòd corpus nostrum in illa resurrectionis gloria erit impalpabile, & uentis, aereq; subtilius. Et quòd Dominus post confirmata corda discipulorum palpãtium, omne illud, quod palpari potuit, in subtilitatem aliquam redegit. Quod Gregorius super dicta loca Matt. & lucæ allegata, impugnat, quia corpus Christi post resurrectionem immutatum nõ fuit, secundum illud ad Rom. 6. Christus resurgens ex mortuis &c. Si enim inconueniens fuit, ut Christus alterius naturæ corpus in sua conceptione acciperet, puta cæleste (ut Valentinus asseruit) multò maius fuit inconueniens, quòd in resurrectione, alterius naturæ corpus reassumpserit, quia corpus in resurrectione reassumpsit ad uitam immortalem, quod in conceptione assumpserat ad mortalẽ. Quinta pars fuit, quòd corpus Christi resurrexit gloriosum, iuxta illud Apostoli ad Philip. 3. Reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori clari-
M tatis suæ, & hoc triplici ratione. Primò, quia resurrectio Christi exemplar fuit, & causa resurrectionis nostræ, ut habetur primæ cor. 15. Sancti autem in resurrectione habebũt corpora gloriosa, ut ibidẽ dicitur. Seminatur corpus in ignobilitate, resurget in gloria, unde cũ causa sit potior causato, & exẽplar exẽplato, multò magis corpus Christi resurgentis fuit gloriosum. Secundò quia per humilitatem passionis meruit gloriam resurrectionis. Vnde dixit ipsemet, nunc anima mea turbata est, quod pertinet ad passionem, & subdit postea, Pater clarifica nomen tuum, in quo petit gloriam resurrectionis, ut inquit idem Tho. ubi supra art. 3. Tertiò quia, ut dictum est supra, anima Christi à principio suæ cõceptio-
N nis fuit gloriosa per perfectam fruitionem diuinitatis: fuit autem dispensatiuè factum, ut ab anima gloriosa gloria non redũdaret in corpus, ut mysterium redẽptionis nostræ sua passione impleret, ideò peracto hoc mysterio passionis & mortis, statim anima in corpus per resurrectionem reassumptum, suam gloriam deriuauit, & sic factum est corpus illud gloriosum. Porrò, si corpus gloriosum non indiget cibo (sicut de iustis dicitur Apocalypsis. 7. quòd non esurient, neque sitient amplius &c.) quid est quòd credimus Christum caput nostrum, cuius resurrectio, ut cæteris prior, atq; præclarior, ita & cæterarum causa est, post resurrectionem suam manducasse? Dicit Beda, & beatus Gregorius, quòd id fecit, non
O quasi cibo indigens, sed ut eo modo naturam corporis surgentis astrueret. Dico ultra respondendo ad ultimam propositi capitis partem, uidelicet, quòd cum cicatricibus Christus uerè resurrexit, de quibus Dñus dicit Thomæ. Ioa. 20. Infer digitum tuum huc, & uide manus meas, & affer manum tuam, & mitte in latus meum, & noli esse incredulus, sed fidelis, quod congruum fuit propter quinq; respectus. Primò propter ipsummet Christum, unde Beda super Lucam inquit, quod non ex impotentia curandi, cicatrices in resurrectione Christus sibi reseruauit,

sed

ſed ut in perpetuum uictoriæ ſuæ circumferat triumphum, unde Auguſtinus. 22. de ciu. Dei cap. 20. ait, Quòd fortaſſis in cæleſti regno, in corporibus martyrũ uidebimus uulnerum cicatrices, quas pro Xp̃i nomine pertulerũt. Nõ.n. deformitas in eis, ſed dignitas erit, & quædam, quanuis in corpore, nõ corporis, ſed uirtutis pulchritudo fulgebit. Secundò ad confirmandum corda diſcipulorum, circa fidem ſuæ reſurrectionis, ut fecit in Thoma, prout dictũ eſt paulò antè. Tertiò, ut patri pro nobis intercedẽs, quale genus mortis pro homine pertulerit, sẽper oſtendat. Quartò, ut ſua morte redemptis, quàm miſericorditer ſint adiuti, propoſitis eiuſdem mortis indiciis, inſinuet. Poſtremò, ut in iudicio quàm iuſtè dãnentur impii, ibidem denuntiet. Vnde ait beatus Auguſt. in lib. 2. de ſymbolo ad catechũenos, cap. 8. Sciebat Xp̃s, quare cicatrices in ſuo ſeruaret corpore. Sicut.n. demonſtrauit, Thomæ non credenti niſi tangeret & uideret, ita etiam inimicis uulnera demonſtraturus eſt ſua, ut conuincens eos, ueritas dicat. Ecce hominem, quem crucifixiſtis, uidetis uulnera, quæ infixiſtis? agnoſcitis latus, quod pupugiſtis, quoniã per uos, & propter uos apertum eſt, nec tamen intrare noluiſtis? Ex quibus patet quòd cicatrices illæ in eius corpore ſemper remanebunt; quia, inquit beatus Augu. ad cõſentium epiſtola 145. De reſurrectione carnis; ego proinde domini corpus, ita in cælo eſſe credo, ut erat in terra, quando aſcendit in cælũ. Reſurrectionem autem ſuam, ut habetur act. pri. oſtendit multis argumentis ſaluator noſter, non Q ut argumentum eſt ratio rei dubiæ faciens fidem (quia talis probatio argumẽtatiua proceſſiſſet ex aliquibus principiis, quæ ſi non eſſent nota diſcipulis, nil per ea eis manifeſtaretur, cùm ex ignotis nihil poſſit ſciri. Si uerò eſſent eis nota, nõ tranſcenderet rationem humanã, & ita non eſſent efficacia ad fidẽ reſurrectionis aſtruendam, quæ humanam excedit rationem): Sed ut argumentũ dicitur aliquod ſignum ſenſibile, quod inducitur ad alicuius ueritatis manifeſtationẽ, quo etiam modo, Ariſt. utitur nomine argumenti. Probauit igitur Xp̃s reſurrectionẽ ſuam diſcipulis per ſcripturæ auctoritatẽ quæ eſt fidei fundamentum, cùm dixit, R Oportet impleri omnia, quæ ſcripta sunt in lege, pſalmis, & prophetis de me, ut habetur Luc. ult. Reſurrectionis igitur ſigna oſtẽdit Saluator diſcipulis ſuis propter duo. Primò, quia nõ erant corda eorum diſpoſita ad hoc, ut de facili fidẽ reſurrectionis acciperent, unde eos reprehendit dicens, ò ſtulti & tardi corde ad credendũ, Luc. ult. & Marc. ult. Exprobrauit incredulitatẽ eorum, & duritiã cordis. Secũdò, ut per huiuſmodi ſigna eis oſtẽſa efficacius eorum teſtimonium redderetur, ſecundum illud pri. Io. pri. Quod uidimus, & audiuimus, & manus noſtræ contrectauerunt, hoc teſtamur. Auctoritas uerò beati Ambroſii, quæ inquit, Tolle argumenta, ubi fides quæritur, ſimiliter & dictum beati Gregorii, quòd fides nõ habet meritum, ubi humana ratio præbet experimentum, loquuntur de argumẽtis ſecundum humanam rationem procedentibus, quæ inualida ſunt ad ea, quæ sũt fidei, oſtendenda. Meritũ enim fidei eſt ex hoc, quòd homo ex mandato Dei credit, S quod nõ uidet. Vnde illa ſola ratio meritũ excludit, quæ facit uideri per ſcientiã, id quod ad credendũ proponitur. Huiuſmodi aũt demonſtratiuas rationes Xp̃s non induxit ad ſuã declarandam reſurrectionẽ, cuius typus fuit, ut ipſemet Dñs Io. 21. inquit, Ionas propheta, unde ad iudæos dixit. Generatio hæc praua ſignũ T quærit, & ſignum non dabitur ei, niſi ſignum Ionæ prophetæ. Sicut.n. Ionas fuit in uentre Ceti tribus diebus, & tribus noctibus (quod, ut dictũ ẽ ſupra, per ſynecdochen intelligitur) ita filius hominis erit in corde terræ. Porrò in euãgelio ni-

hil est, quod tam sæpè inculcet Xps, tam euidẽter prædicet & pdicat, q̃ se passurum, & tertia die resurrecturum, ut postquã factum fuerit, quod prædixerit, incõcussa fide teneremus, Xp̃m Deum & hominẽ, ut hæc omnia nostræ salutis causa perageret, de cælis descendisse. Resurrexit ergo Xp̃us pro nobis, sicut passus est pro nobis. Primùm, ut eum, quẽ auctorẽ salutis nostræ agnoscimus, in quo omne psidium incolumitatis nostræ collocamus, immortalem sciremus. Deinde, ut nos simul cũ illo, per pœnitentiã cõmortui peccatis, & per baptismũ cõsepulti, simul etiã cũ illo in nouitate uitæ resurgeremus, ut quomodo Xp̃us surrexit à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate uitæ ambulemus, ut excitati per gratiã, ac spiritum ipsius, ipsi piè uiuendo, & in mandatis Dei ambulando, seruiremus. Si enim mortui sumus cum Xp̃o, ad Rom. 6. credimus, q̃ simul etiam uiuemus cũ illo. Quòd.n. mortuus est peccato, mortuus est semel, q̃ autẽ uiuit, uiuit Deo. Ita & uos existimate, uos mortuos quidem esse peccato, uiuentes autem Deo in Xp̃o Iesu, mortificatos legi per corpus Xp̃i, ut sitis alterius qui ex mortuis resurre
V xit, ut fructificetis Deo. Fructus aũt spiritus sunt, charitas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas: aduersus quæ non est lex. Qui.n. sunt Xp̃i, carnem suã crucifixerunt cum uitiis, & concupiscentiis ad gal. 5. Et itẽ, si consurrexistis cũ Christo, quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens, quæ sursum sunt, sapite, non quæ super terram. Mortui.n. estis, & uita uestra abscõdita est cũ Xp̃o in Deo. Induite ergo uos, sicut electi Dei, sancti, & dilecti, uiscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, modestiam, supportantes inuicem, & donantes uobismetipsis, si quis aduersus aliquem habet querelam, sicut & Dominus donauit uobis, ita & uos, super omnia autem hæc, charitatem habete, quæ est uinculum perfectionis, & pax Christi exultet in cordibus uestris, in qua & uocati estis in uno corpore, & grati estote. Proinde, piissima est oratio Pauli ad hebræos. 13. Deus pacis, qui eduxit de mortuis pastorem magnum ouium in sanguine testamenti æterni, Dominum nostrum Iesum Christum, aptet uos in omni bono, ut faciatis uoluntatem eius, faciens in uobis, quod placeat coram se, per Iesum Christum, primæ cor. 15. Deniq; Christus surrexit primitiæ dormientium, ut nobis certam spem resurrectionis faceret. Ipse est enim caput corporis Ecclesiæ, qui est principium, primogenitus ex mortuis, qui autem primus est, solus esse non potest, neq; caput deseret sua membra. Si enim, ut diuus colligit Paulus, Christus resurrexit, & nos resurgemus.

De nono Articulo, qui est, Ascendit ad Cælos, sedet ad dexteram Dei Patris. Caput. XXVII.

A CONSVMMATIS his, quæ in terra gerebãtur, & animabus de inferni captiuitate reuocatis, cõsummatoq; redẽptionis mysterio, ascẽdit in cælum, non secundum deitatem, qua semper æqualis est patri, & ubiq; est, sed secundũ hominem assumptum, gloria, & honore coronatum, subiectis sibi omnibus, & quæ in cælo, & quæ in terra. Ascendit in altum, captiuã ducens captiuitatẽ, corporis aspectũ subducens discipulis, & animos eorũ ad cælestia subuehens, promittens dona spiritus ex alto. Ascendit autem post quadraginta dies à resurrectione, intra quos seipsum discipulis suis uiuum præbuit

buit,in multis argumentis apparens eis,& loquẽs de regno Dei. Pro maiori prædictorum intelligentia est sciendum,quòd differentia est inter ascensionem, assumptionem ,& euolationem,quoniam ascensio pertinet ad Christum, eò quòd sit propria ascendentis uirtute .Vnde de dicta ascensione loquebantur angeli,dicentes Esa.63. Quis est iste,qui uenit de Edom, tinctis uestibus de Bosra,gradiẽs in multitudine uirtutis suæ? Et Micheæ.2. de Christo,dicitur, Ascendit,pandẽs iter ante eos, sed quia beatus Leo Papa in sermone de Ascensione,exponens illud uerbum, Videntibus illis eleuatus est,inquit, cùm audis eleuatum, agnosce militiæ cælestis obsequium ,in eo,qui eleuat,diuinam potentiam, in eo, qui eleuatur,humanam agnosce naturam, ex consequenti uidetur,quòd fuerit eleuatus,& ita uectus. Cui arridet glo. super illud ps.90. Angelis suis Deus mandauit de te,dicens,Manibus angelorum sublatus est Christus in cælum. Dominus Alexander de Ales in.3. parte suæ sum. q.23. membro.2. respondet distinguendo,quòd uidelicet,ferri dicitur dupliciter. Vnó modo necessitate sustentationis,quando scilicet uirtus corporis non est sufficiens ad complendum motũ. Alio modo obsequio uenerationis,sicut Papa fertur à suis ministris,& Rex à suis. Cùm ergo dicitur,corpus Christi fuit latum per angelos in ascẽtione,solùm fuit obsequio uenerationis, & non necessitate sustentationis, & hoc modo locuntur Leo Papa,& Glo. quæ dicit,& in manibus portabunt te,idest angeli qui obsequebantur Regi. Quo etiam sensu intelligitur illud ps. 67. Currus Dei decem millibus multiplex ,millia lætantium. Secundum igitur propriam uirtutẽ ascendit, quod hoc modo intelligitur, secundum diuum Tho tertia parte sum.art.3. uidelicet, quòd in Christo duplex est natura,diuina scilicet,& humana,& secũdum utranque potest accipi propria uirtus eius, secundum humanam adhuc potest Christi uirtus accipi, uel pro naturali,quæ procedit ex principiis naturæ, & tali uirtute manifestum est,quòd Christus non ascendit in cælum,uel pro uirtute gloriæ,secundum quam Christus ascendit in cælum, cuius uirtutis rationem assignat ex parte glorificatæ animæ, ex cuius gloriæ redundãtia glorificabitur corpus,ut inquit beatus Augustinus ad Dioscorum. Erit enim tanta obedientia corporis gloriosi ad animam beatam ,secundum eundẽ .22.de ciui. Dei,Vt certè ubi uolet spiritus,ibi protinus erit corpus,nec uolet aliquid spiritus,quod nec spiritum possit decere,nec corpus. Decet autem corpus gloriosum & immortale esse in loco cælesti,& ideò ex uirtute animæ uolentis, corpus Christi ascendit in cælum. Christus igitur ascendit in cælũ non modò uirtute diuina,sed & uirtute animæ glorificatæ mouentis corpus,ut ipsamet uult,de quo glo. super illud ad Ephe.4. Quòd autem ascendit,quid est, nisi quia descendit? inquit, Constat, quod secundum humanitatem Christus descendit,& ascendit. Assumptio autem uirginis uirtute Christi assumentis fit,quia filius specialiter obsequitur matri. Euolatio uerò fit ministerio angelorum. Alia posset etiam assignari differentia,quia locus Euolantium est distinctio chororum, locus uerò assumptæ uirginis est super choros angelorum,locus uero Christi ascendentis est supra, uel ultra locum beatæ uirginis. De hac Christi ascensione dicitur Esa 63. Iste formosus in stola sua, gradiens in multitudine fortitudinis suæ. Et beatus Gregorius in homil. Ascensionis,ait, quòd Elias in curru legitur ascendisse, ut uidelicet apertè demonstraretur,quia homo purus adiutorio indigebat alieno. Redemptor autem noster,non curru,non angelis subleuatus legitur, nisi eo modo, quo dictum est

supra,uidelicet obsequio uenerationis, quia qui fecerat omnia,super omnia sua uirtute ferebatur. Vnde Augustinus in sermone tertio de Ascensione ait, de nostro fuit,quòd filius Dei pependit in cruce,sed de suo, quòd ascendit. Ex supra dictis patet,quomodo secundum naturam diuinam,& quomodo secundum hu-
I manam ascendit. Quòd autem ascenderet,fuit conuenientissimum. Dixit enim de seipso, Io.20. Ascendo ad patrem meum,& patrem uestrum.Et ratio est,quia locus debet esse proportionatus locato. Christus uerò post resurrectionem,uitã immortalem, & incorruptibilem inchoauit. Locus autem in quo habitamus est locus generationis,& corruptionis.Cælestis autẽ locus est incorruptissimus,ideò non fuit conueniens,quòd Christus post resurrectionem remaneret in terris,sed condecens,ut ascenderet cælum. Nihil enim sibi ipsemet adauxit, quantum ad
L ea,quæ sunt de essentia gloriæ animæ & corporis,sed sibi addidit aliquid,quoad loci decentiam,quod est ad bene esse gloriæ,de qua decentia gaudium quoddã habuit,non de nouo ascendendo,sed quia nouo modo de hoc gauisus est, sicut de re completa. Vnde glo. super illud ps.15.Delectationes in dextera tua,usq; in finem,dicit. Delectatio & lætitia erit mihi in consessu tuo, humanis obtutibus
M subtracto. Ipsa autem ascensio Christi in cælum, qua corporalem suam præsentiam nobis subtraxit, magis fuit utilis nobis,quàm fuisset præsentia sua corporalis,licet quo ad diuinitatem,& eucharistiæ sacramentum,sit semper futurus nobiscum,iuxta illud,Matt.ultimo. Ecce ego uobiscum sum usq; ad consummationem sæculi. Primò quidem propter fidei augmentum, quæ est de non uisis. Vnde Saluator discipulis,Ioannis.16. inquit,quòd Spiritus sanctus adueniens arguet mundum de iustitia,eorum qui credunt,ut dicit Augustinus super Ioannem. Erit igitur uestra iustitia,de qua mundus arguetur,quoniam in me,quem non uidetis,creditis. Secundò ad spei subleuationem. Vnde ipsemet de seipso, Ioan.14. ait,si abiero,& præparauero uobis locum,iterum ueniam,& accipiã uos ad meipsum,ut ubi ego sum,& uos sitis,ubi enim fuerit corpus,illic congregabũtur & aquilæ,Matt. 24. Tertiò ad dirigendum charitatis affectũ in cælestia. Vnde dicitur ad Colossen.3. Quæ sursum sunt quærite,ubi Christus est in dextera Dei sedens, quæ sursum sunt sapite,non quæ super terram. Et Ioan.16.Expedit,ut ego uadam,si enim non abiero paracletus non ueniet ad uos,si autẽ abiero, mittam uobis eum, ubi Augu. Non potestis capere spiritum, quandiu secundum carnem nosse persistitis Christum. Christo autem discedente corporaliter, non solùm Spiritus sanctus,sed etiam pater & filius aderit spiritualiter.

Quomodo Christus ascenderit super omnes cælos,& omnem creaturam,& an dicta ascẽsio sit nostræ salutis causa. Caput. XXVIII.

A Conclusio affirmatiua certa ẽ ex scriptura,q; scilicet ascẽdit super omnem creaturã,unde ad Eph.3.dicitur,ascendit super omnes cælos, ut adimpleret omnia. Et ratio est,quia quãtò aliqua corpora perfectius participãt bonitatem diuinã,tantò sunt superiora corporali ordine, qui est ordo localis. Vnde uidemus, quòd corpora, quæ sunt magis formalia, sunt naturaliter superiora,per philosophum.4. Phy.& .2. de cælo. Per formã.n. unũquodq; corpus participat diuinũ esse. Plus aũt participat de diuina bonitate corpus per gloriam, quàm quodcunq; corpus naturale per formã suæ naturæ.

Modò

Modò inter cætera corpora gloriosa,manifestũ est,ꝙ corpus Xp̃i maiori refulget gloria ,ideò cõuenientissimũ est sibi,ꝙ sit super omnia corpora cõstitutũ in alto. Vnde glo.super illud ad Eph.4. Ascendens in altũ,dicit,loco scilicet & dignitate. Et licet dicatur,quòd sedes Dei sit in cælo,hoc non est uerum,sicut in continente,sed magis sicut in contento . Vnde non oportet aliquam partem cæli eo superiorem esse, sed ipsum esse super omnes cælos,de quo in p̃s. 8. Eleuata est magnificentia tua super cælos Deus. Corpora etiam gloriosa,& maximè corpus Christi,non indigent continentia cælestis corporis,cùm nihil recipiant à corporibus cælestibus,sed à Deo,mediante anima . Vnde dicit Tho. parte 3 suæ sum.q.57. art. 4. Quòd nihil prohibet corpus Christi esse extra totam continentiam cælestium corporum , & non esse in loco continente . Nec oportet ex hoc inferre , ꝙ extra cælum sit uacuum,cùm non sit ibi locus,nec est ibi potentia aliqua susceptiua alicuius corporis, sed facultas illuc perueniendi est in Christo . Quòd autẽ Arist. 2. cæli dicit,extra cælum non esse corpus,intelligendum est de corpore in puris naturalibus constituto . Corpus enim gloriosum non habet ex principiis suæ naturæ,quòd possit in cælo,aut supra cælũ esse,sed habet hoc ex anima beata,ex qua recipit gloriam . Et sicut motus gloriosi corporis sursum,non est uiolentus,ita nec quies uiolenta ,unde nihil prohibet eam esse sempiternam . Nubes etiam illa,quæ suscepit eum ab oculis discipulorum , act. primo , nõ præbuit adminiculum Christo ascendenti per modum uehiculi,sed apparuit in signũ diuinitatis,secundum quòd gloria Dei Israel , apparebat super tabernaculum in nube . Dico ultra quòd ascẽdit super omnes spirituales creaturas,idest angelos . Vnde ad Eph. primo,inquit apostolus . Constituit illum supra omnem Principatum,& potestatem,& supra omne nomen, quod nominatur , siue in hoc sæculo,siue in futuro. Alicui enim rei tantò debetur altior locus,quantò est nobilior, siue debeatur ei locus per modum cõtactus corporalis,sicut corporibus, siue per modum contactus spiritualis , sicut spiritualibus substantiis,quibus , secundum quandam congruẽtiam,debetur locus cælestis,qui est supremus locorum , quia illæ substantiæ sunt supremæ,in ordine substantiarum . Corpus uerò Saluatoris nostri,licet considerando conditiones naturæ corporeæ,sit infra spirituales substantias,considerando tamen unionis dignitatem,qua est personaliter Deo coniunctum,excellit dignitatem omnium spiritualium substantiarum. Ideò propter hoc debetur sibi locus altior,ultra omnem creaturam,etiam spiritualem . Vnde beatus Gregorius in homil. Ascensionis,inquit, Quòd qui fecerat omnia, super omnia sua uirtute ferebatur. Pro ultima parte præsentis capitis , dico de mente beati Tho. ubi supra art. 6. quòd Christi ascensio causa est nostræ salutis,de qua ipsemet , Ioannis.6. dixit . Expedit uobis,ut ego uadam, idest recedam à uobis per ascensionem,& hoc tam ex parte nostri, quàm ex parte ipsius . Ex parte nostri , inquantum per Christi ascensionem,mens nostra mouetur in ipsum , quia per eius ascẽsionem augetur fides,subleuatur spes, & charitatis affectus erigitur in cælestia,ut dictum est supra . Et ultra hoc reuerentia nostra augetur ad ipsum, dum non iam existimamus eum sicut hominem terrenum, sed sicut Deum cælestem, ut inquit Apostolus secundæ cor. 5. Et si cognouimus secundum carnem Christum,idest mortalem,per quod putauimus eum tantùm hominem , ut glo. exponit , nunc iam non nouimus eum talem , sed iam immortalem effectum . Ex parte autem sui , quantum ad ea , quæ ipse fecit ,ascendit propter nostram

salutem, Primò quidem quoniam uiam nobis præparauit ascendendi in cælum, prout ipsemet dicit, Ioannis. 14. Vado parare uobis locum, quia enim ipse est caput nostrum, oportet illuc sequi mēbra, quò caput pcessit. Vnde ipse ibidē subdit. Vt ubi ego sum, & uos sitis. Et in signum huius, animas sanctorum, quas de inferno eduxerat, in cælum traduxit, quia uidelicet eos, qui fuerāt à diabolo captiuati, secum duxit in cælum, quando captiuam duxit captiuitatem, quasi in locū peregrinum humanæ naturæ, bona captione captiuos, ut potè per uictoriam acquisitos. Secundò, quia sicut Pontifex in ueteri testamento intrabat sanctuariū, ut assisteret Deo pro populo, ita & Christus intrauit cælum ad interpellādū pro nobis, ad Heb. 7. Ipsa enim repræsentatio suiipsius, ex natura humana, quam in cælum intulit, est quædam interpellatio pro nobis, ut ex quo Deus humanam naturam, sic exaltauit in Christo, etiam eorum misereatur, pro quibus filius Dei humanam naturam assumpsit. Tertiò, ut in cælorum sede, quasi Deus, & homo cōstitutus, diuina dona hominibus mitteret, secundum illud ad Eph. 4. Ascendit super omnes cælos, ut adimpleret omnia, scilicet donis suis, secundum glo. Est igitur Christi ascensio causa nostræ salutis, non per modum meriti, sed per modum efficientiæ, sicut dictum est de resurrectione. Et licet passio Christi sit causa nostræ ascensionis in cælum propriè loquendo, per remotionem peccati prohibentis, & per modum meriti, ascensio tamen Christi est directè causa ascensionis nostræ, quasi inchoando ipsam in capite nostro, cui oportet membra coniungi. Et ultra hoc dicit beatus Tho. ubi supra, ꝙ Christus semel ascendens in cælum adeptus est sibi, & nobis in perpetuum ius & dignitatem cælestis mansionis, cui tamen dignitati non derogat, si ex aliqua dispensatione, Christus quandoq; corporaliter ad terram descendat, uel ut ostēdat se omnibus, sicut in iudicio, uel ut ostendat se alicui specialiter, sicut Paulo, de quo habetur act. 9. Vnde ipsemet Paulus primæ cor. 15. testatur, ꝙ sibi apparuit ad confirmandam resurrectionis fidem, dicens, Nouissimè omnium tanquam abortiuo uisus est & mihi, quæ quidem uisio ueritatem resurrectionis non probaret, nisi uerum Christi corpus uisum fuisset ab eo. Ex præfatis circa ascensionem Christi sunt octo consideranda, quæ circunstant ascensionem. Primum, quòd eleuatus est, uidentibus omnibus discipulis, act. primo, ut desiderium eundi ad eum excitaretur in eis. Secundum, quòd nubes suscepit eum ab oculis eorum, Luc. 24. Vbi per umbram nubis figuratur, quòd in hoc mortali corpore Iesum in alto uidere non possumus. Tertium, quòd eleuatis manibus ferebatur in cælum. Eleuauit autem manus, & ut suos patri offerret, & ut inimicos altè retracta manu percuteret. Quartum, quòd benedixit eis, ut eos contra hostem muniret, & bonis cælestibus impleret. Quintum, quòd ascendit in iubilatione, quod refertur ad uocem iocunditatis redemptorum ascendentium cum ipso, qui prius uoce lachrymabili in portis inferni clamauerunt. Aduenisti desiderabilis, quem expectabamus in tenebris, ps. 46. Sextum, quòd ascendit in uoce tubæ, quod refertur ad sonū prædicationis Apostolorum, qui sonus fuit eis iniunctus, Matt. 28. Euntes in mundum uniuersum prædicate Euangelium omni creaturæ, ex tunc enim in omnem terram exiuit sonus eorum. Septimum est, quòd ascendens in altum captiuam duxit captiuitatem, idest captiuos captiuitate inferni, quos secum uictor captiuos eduxit, ad Eph. 4. Vltimum, quòd dedit dona hominibus, quia omnia bona nostra desursum sunt, quò Christus ascendit, ps 67.

H I L M N

De ſeſſione Chriſti ad dexteram Patris. Caput .XXIX.

E hac ſeſſione loquitur Damaſce. li. 4. de orthodoxa fide .c. 2. Vnà cum commento. Conſeſſum Chriſti ad dexteram patris, intelligere debemus ſublimationem eius,& exaltationem in beatitudine cæleſti,ſuper omnem creaturam,& ad æqualem cum patre honorificentiam,& ſubleuationem,ad quam noſtram ſubuexit ſibi unitam naturam. Nunc autem Chriſtus non ſolùm ut Deus,ſed etiam ut homo,propter idẽptitatem hypoſtaſeos,gloriam & honorem habet ſuper omnia. Exaltauit enim illum Deus propter humiliationem & obedientiam uſq; ad mortem, & donauit illi nomen,quod eſt ſuper omne nomen,ut in nomine Ieſu omne genu flectatur; cæleſtium, terreſtrium,& infernorum,& omnis lingua confiteatur, quia Dominus Ieſus in gloria eſt Dei patris,ad Philip. 2. Et ad Eph. primo,Pater Chriſtum conſtituit ſuper omnem principatum,poteſtatem,dominationem, & uirtutem, & ſuper omne nomen, quod nominatur non ſolùm in hoc ſæculo, ſed etiam in futuro. Chryſoſtomus etiam exponens illud ad hebr. primò de Chriſto, uidelicet, Sedet ad dexteram maieſtatis in excelſis,ait,non loco concludit Deum, ſed oſtendit hominem Chriſtum omnibus altiorem,& eminentiorem,ſic & per dexteram non Deum deformauit,ſed ſimilitudinem honoris demonſtrauit. Cõſeſſus enim nihil aliud demõſtrat,niſi honoris æqualitatem, & quòd ſublimatus eſt Chriſtus ad æqualitatem patris. Si enim humano more loquamur, non poſſet quiſpiam auguſtæ auctoritatis,& inſigni dignitate præditus,alterum ſibi familiarem maiori honore afficere,aut illum euidentius ſibi poteſtate adæquare, quàm ſi ipſum ad dexteram ſuam aſciuerit,& ſibi collateralem collocauerit. Porrò nõnulli conſeſſum Chriſti ad dexteram patris interpretantur (& non abſurdè) iudiciariam poteſtatem uniuerſorum, ipſi à patre traditam,à quo conſtitutus eſt iudex uiuorum,& mortuorum. Non enim pater iudicat quempiam,ſed omne iudicium dedit filio,ut omnes eum honorificent,ſicut honorificant patrem. Poteſtatẽ dedit ei iudicium facere,ut habetur Ioa 5. Quia filius hominis eſt. Enimuerò iudicis eſt, cùm cauſam examinat,& fert ſententiam,ſedere ad maturitatem animi,& prudentiam diſcuſſionis propoſitæ rei exprimendam. Proinde angeli continuò poſt aſcenſionem Chriſti,diſcipulis denuntiarunt futurum eius aduẽtum ad iudicium,dicentes. Hic Ieſus,qui aſſumptus eſt à uobis in cælum,ſic ueniet,quemadmodum uidiſtis eum, euntem in cælum. De ſeſſione eius ad dexteram habetur Mar. ultimo,ubi dicitur, Dominus Ieſus poſtquam locutus eſt eis, aſcendit in cælum,& ſedet à dextris Dei. Sanctus uerò Tho. par. 3. q. 58 art. pri. dicit,quòd nomine ſeſſionis intelligere poſſumus, uel quietem, ſecundum illud Luc. ultimo. Sedete hic in ciuitate; uel regiam,aut iudiciariam poteſtatẽ, iuxta illud Prouer. 20. Rex, qui ſedet in ſolio iudicii,diſſipat omne malum intuitu ſuo. Vtroq; enim modo conuenit Chriſto ſedere ad dexterã patris. Primò,quia æternaliter manet incorruptibilis in beatitudine patris,quæ eius dextera dicitur, ſecundum illud ꝑs. 15. Delectationes in dextera tua uſq; in finem, & beatus Auguſtinus in lib. primo de symbolo,uel regula fidei ad catechumenos. Per ſedere ad dexteram patris intelligite,habitare,eo modo,quo dicimus de quocũq; homine,in illa patria ſedit per annos tres, ſic ergo credamus Chriſtum habitare in dextera Dei patris, beatus enim eſt, & ipſius beatitudinis nomen eſt dextera

patris. Vnde glo. ad Eph. primo super illud, Constituens illum ad dexteram, dicit, idest æternam beatitudinẽ. Secundò Christus sedere dicitur in dextera Dei patris, inquantum patri corregnat, & ab eo habet iudiciariam potestatem, sicut
G ille, qui considet Regi ad dexteram, assidet ei in regnando, & iudicando. Vnde idem Augustinus in alio sermone de symbolo, inquit, ipsam dexteram intelligite potestatem, quam accepit ille homo susceptus à Deo, ut ueniat iudicaturus, qui prius uenerat iudicandus. Item beatus Gregorius in homil. Ascensionis ait, sedere, iudicantis est, stare uerò, pugnantis, uel adiuuantis. Stephanus in labore certaminis positus, stantem uidit Iesum, quem adiutorem habuit, act. 7. Sed eundem post ascensionem, Marcus sedere describit, quia post ascensionis suæ gloriã,
H iudex in fine uidebitur. Dominus Alexander de Ales parte. 3. q. 24. mẽb. primo inquit, quòd sedere ad dexteram patris soli Christo conuenit, ita quòd alicui creaturæ non conuenit iste cõsessus, nec angelis, de quibus ad Hebr. primo. Cui .n. angelorum aliquando dixit. Sede à dextris meis? quasi dicat nulli. Sed notandum secundum dictum dominum Alexandrum ubi supra, quòd hæc duo differunt, uidelicet esse ad dexteram patris, & sedere ad dexterã patris, quia esse ad dexteram, & si possit conuenire alteri à Christo, non tamen sedere ad eius dexteram, quia sedere importat unionem, uel æqualitatem, aut quandam beatitudinis communionem cum patre, quod nulli alii à Christo conuenit, sed esse ad dexteram, est esse in æterna beatitudine, quod bene aliis à Christo conuenit. Vnde
I Chrysostomus, Locus ille, idest consessus dexteræ, inuius est omnibus, non solũ hominibus, sed etiam angelis. Et licet filii Zebedæi peterent, medio matris, ꝙ unus sederet ad dexteram, alter ad sinistrã in regno Christi, beatus tamen Tho. ubi supra inquit, ꝙ non petebant sedere ad dexteram patris, sed excellentiam habere præ aliis, in participando iudiciariam Christi potestatem. Et si adducatur illud apostoli ad Eph. 2. Quòd consedere nos fecit in cælestibus, intelligitur in hoc ipso, quòd caput nostrum, scilicet Cristus, ibi sedet. Addit Dominus Alex. ubi supra mem. 2. Quòd cõsessus in dextera patris, potest intelligi, uel secundũ rationem æqualitatis, uel ratione unionis ad illum, qui est æqualis patri, si primo
L modo, sic Christo non conuenit iste consessus secũdum humanam naturam, ut, secundum, dicit conditionem naturæ. Si uerò intelligatur secundum rationem unionis ad illum, qui est æqualis patri, sic conuenit Christo secundum quod homo. Vbi, secundum, dicit unitatem personæ. Conuenit enim humanitati Christi uniri in una persona filii Dei, qui est æqualis patri, quo modo secundum Damasce. Adoratur una hypostasis cum carne ab omni creatura. De qua loquitur Leo Papa, & glo. super illud. Et occursus eius. Quia occurrit plenitudine diuinitatis ad æqualitatem patris, quæ plenitudo est per unionem ad diuinitatem. Et si iterum quæratur, an Spiritui sancto conueniat sedere ad dexteram patris. Respondet idem Dominus Alex. ubi supra mem. tertio, ꝙ est loqui de æqualitate propriè, uel per appropriationem. Prout sumitur propriè, non dicit aliud æqualitas in diuinis, nisi diuinam essentiam, uel uirtutem, quæ non est maior in una persona, quàm alia, sed una eadem, in qua coæquantur personæ, hoc modo est una æqualitas in diuinis personis, sicut una essentia. Vnde æqualitas est ipsa di-
M uina essentia. Alio modo sumitur æqualitas in diuinis secundum appropriationem, ut dicatur æqualitas conformitas in notione, & hoc modo appropriatur filio. Aequalitas enim, ut dicit conformitatem in essentia diuina & uirtute, conuenit

uenit cuilibet personæ, et ita sedere ad æqualitatem patris conuenit Spiritui sancto. Sed si sedere ad patris æqualitatem sumatur secundum appropriationẽ, quæ est cõformitas in notione (quia sicut pater est persona, à qua alia est per spirationem, sic eodem modo filius est persona, à qua est alia persona per eandem spirationem) sic soli filio, & non Spiritui sancto conuenit sedere ad dexteram patris. Ex prædictis epilogando dico, quòd nomine dexteræ, tria intelligi possunt. Primum, secundum Damasce. Gloria & honor diuinitatis. Secundum, per Augustinum. Beatitudo patris. Tertium per eundemmet, iudiciaria potestas. Sessio enim, uel habitationem, ut dictum est, uel Regiam seu iudiciariam dignitatem designat. Et sic sedere ad dexteram patris, nihil aliud est, quàm simul cum patre habere gloriam diuinitatis, beatitudinem, & iudiciariam potestatem immutabiliter, & regaliter, & hoc conuenit filio Dei, secundum quòd Deus. Vnde manifestum est, quòd Christus, secundum quòd Deus, sedet ad dexteram patris: ita tamen quòd hæc præpositio (ad) quæ transitiua est, solam distinctionem personalem importat, & originis. Dico ultra pro maiori declaratione eorum, quæ dicta sunt, quòd duo intelliguntur per dexteram. Primum æqualitas maiestatis, ad quam Christus sedet secundum diuinitatem, de qua dextera loquitur apostolus ad heb. 8. Talem habemus Pontificem, qui considet in dextera sedis magnitudinis in cælis. Secundum est, ꝙ per dexteram intelliguntur potiora bona gloriæ, in quibus Christus sedet secũdum humanitatem, quoniam collatũ est ei à Deo, quicquid conferri potuit. Et licet ab instanti conceptionis Xp̃us acceperit bona gratiæ, & gloriæ in anima, eadem tamen bona fuerunt in ascensione manifestata, & in loci congruentia completa. De hac dextera dicitur ad Colossen. 3. Quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens. Vnde super illo loco glo. inquit, quòd sursum, ubi sedet Christus, sunt potiora bona gratiæ, & gloriæ. Dicimus ergo quòd ascensio Christi fuit tam ad locum, quàm ad dignitatem, inquantum fuit ad locum, sic ascendit super omnes cælos, idest ad dignissimum locum cœli empyrei, siue ad altissimam eius partem, eò quòd nobilissimo Christi corpori congruit locus talis, nõ tamen dicimus, quòd corpus eius sit obligatum ad locum illum, sed quia locus ille sit sibi secundum congruentiam deputatus. Inquantum autem ascensio fuit ad dignitatem, sic sedet ad dexteram patris, non tamen quo ad situm, qui patri nõ conuenit, sed quo ad duplicem excellentiam præfatam, quia, ut dictum est, per dexteram intelligitur, uel æqualitas maiestatis, quæ competit Christo secundum diuinitatem, uel perfectio præmii, quæ sibi competit ratione humanitatis. Meritò igitur Christus sedere dicitur ad dexteram Dei, sedere quidem, quia laborauit p̃s. 87. In labore fui à iuuẽtute mea. Ad dexteram autem, quia diu fuit in sinistra aduersitatis p̃s. 37. Afflictus sum & humialiatus sum nimis. Dei, quia post abiectionem, meritò debet consequi gloriam, iuxta illud. Qui se humiliat exaltabitur, Lucæ 14. Vide quantum Christo debeas; ut enim te à seruitute diaboli redimeret, factus est homo, & ut certus de liberatione tua esses, tradidit se in mortem, animam suam pro te posuit, teq; precioso sanguine suo redemit, ut in nouitatem uitæ resurgeres, ut certa fiducia crederes te, in die illo extremo, eodem, quod gestas, sed glorificato corpore reuicturum. Ipse primus à mortuis resurrexit, ut scires, unde petenda esset fœlicitas, ut hoc mundo; non aliter, quàm peregrinus ac in transitu utereris, aliam inquirens patriam, omnemq; curam ad illam cælestem æternamq; uitam transferres, sub-

uehendus tandem in terram uiuentium. Ipse primus ascendit in cælum, ut non timeres, uel à mũdo, uel à morte, uel à diabolo. Sedet ad dexteram uirtutis Dei, paratus misereri tui. Ideò enim, ut Paulus ait ad Hebr. 2. Debuit per omnia fratribus assimilari, ut misericors fieret, & fidelis Põtifex ad Deum, & ut repropitiaret peccata populi. In eo enim, in quo passus est ille, & tentatus, potens est eis, qui tentantur opitulari.

De decimo Articulo, uidelicet, Inde uenturus est iudicare uiuos, & mortuos. Caput. .XXX.

A DIVVS Bernardus in aduentu Domini de uerbis Esaiæ ad Achaz, Pete tibi signum &c. sermone secundo, inquit. Triplicem aduentum Christi nouimus, scilicet, ad homines, in homines, & cõtra homines. In primo uenit in carne, & in infirmitate. In secundo, in spiritu & uirtute. In tertio, in gloria, & maiestate. In primo, Christus fuit redemptio nostra. In secundo, est requies, & consolatio nostra. In ultimo, apparebit uita nostra. Primum exposuimus in articulo de conceptione & incarnatione Christi, de secundo uerò subiungam nonnulla hic, sed de tertio diffusè differemus.
B Secundus igitur aduentus est in mentem per gratiam gratum facientem. Licet enim Deus communiter sit in omnibus rebus, sicut causa in suis effectibus, bonitatem ipsius participãtibus, & hoc, aut per essentiam, eò quòd adest omnibus, ut causa essendi, aut per potentiam, sicut Rex in regno, inquantum omnia potestati eius subduntur, uel per præsentiam, sicut paterfamilias, eò quòd omnia nuda, & aperta sunt oculis eius, nouo tamen modo existit, ubi prius erat, per hũc
C secundum aduentum. Nouus autem modus, secundum quem Deus est in creatura rationali per hunc secundum aduentum, est sicut cognitum in cognoscẽte, & amatum in amante, cognoscere autem Deum, & amare Deum, inquantũ est obiectum beatitudinis, est per gratiam gratum facientem. Et sic aduentus Christi in mentem, secundum gratiam gratum facientem, intelligendus est. Quẽ aduentum desiderabat sapiens, cùm dicebat, sap. 9. Mitte illam de cælis sanctis tuis & à sede magnitudinis tuæ, ut mecum sit, & mecum laboret, idest, mitte Christũ Dei uirtutem, & sapientiam, ut mecum sit per uirtutem gratiæ gratificãtis, & mecum laboret per dilectionem gratiæ subleuãtis, ut sciam quid acceptum sit apud te, per splendorem gratiæ illustrantis. Petit igitur aduentum Christi in mentem, ut gratificetur quo ad modum essendi, & consoletur quo ad statum uiuendi, & illustretur quo ad actum intelligendi. Et de hoc aduentu sparsim dictum est in tractatu sacramentorum, per quæ, tanquam per signa sensibilia, confertur nobis
D gratia, uel eius augmentum, aut effectus gratuitus. In hoc articulo differemus tantùm de tertio aduentu, de quo Luc. 21. Tunc uidebunt filium hominis uenientem in nube cum potestate magna & maiestate. Scotus doctor subtilis dist. 47. 4. sen. q. prima, ponit quatuor congruentias dicti iudicii uniuersalis, ex quo ipsum non potest rationibus naturalibus demonstrari. Prima est, quia congruum est finaliter separari omnes malos ab omnibus bonis, ex quo malus non communicat bono, nisi, uel ut malus corrigatur, uel ut bonus per eum exerceatur, iuxta
E illud Augustini super ps. 54. Nunc autem ueniet finalis determinatio, ubi nec ultra boni exerceantur, nec mali corrigantur, & ex consequenti congruum est ferri

finaliter

finaliter generalem sententiam,& generale iudicium esse, ut separatio illa generalis appareat iusta. Secunda, quia in secretis iudiciis, quæ fiunt circa singulas personas, licet sit iustitia, non tamen omnibus manifesta. Rationabile est ergo, quod Deus habeat aliquod iudicium generale, in quo manifestetur sententia, uel iustitia, quam exercuit in iudiciis particularibus: Tertia est, quia sicut res sunt à primo efficiente, ita reducuntur in primum, ut in finem, sed propter speciales exitus rerum à Deo, per illam operationē, de qua dicit Saluator Ioan. 5. Pater meus usq; modo operatur, & ego operor, cùm fuerit unus exitus uniuersalis in prima rerum creatione, ita à simili præter singulares reductiones congruit esse unam finalem in finem suum, & per consequens adhæc, unam finalem sententiam discretiuam, mali autem non reducuntur. Quarta, & ultima, quæ est melior, quia propter hoc, quòd unusquisq; ascribitur regno, uel carceri, tota multitudo ordinata ad regnum debet aliquando determinari ad possidendum illud, & tota alia multitudo, relinqui carceri, ut sic sit sequestratio duarum familiarum, seu ciuitatum, sicut tractat Augustinus, per totum de ciui. Dei. Licet ergo singulariter nūc iste, nunc ille ascribatur regno, nunc iste, nunc ille carceri, tamen cōgruū est aliquod iudiciū generale, futurū esse, per quod tota multitudo ꝓuisa ad regnū, mittatur in possessionē illius, & tota alia relinquatur carceri. Notandum ad hæc, quòd ultimum aduentum Christi, quædam sunt antecedentia, quædam uerò concomitātia, & quædam sequentia. Antecedentia, ut dicit beatus Tho. opusculo. 60. de ultimo Christi aduentu, ultra illa septem, quæ uulgaria sunt. Quorum primum erit iniquitatis abundantia, & fidei, ac charitatis defectus, secundum illud Luc. 18. Filius hominis ueniens, putasne inueniet fidē in terra? & primæ ad Tim. 4. Quòd in nouissimis temporibus discedent quidam à fide; & Matt. 24. Quoniam abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum. Secundum bellorum commotio, de quo Matt. 24. Audituri estis prælia, & opiniones præliorum, & Mar. 13. Exurget gens contra gentem, similiter, & Luc. 12. Et in terris pressura gentium. Tertium fames, Matt. 24. & Mar. 3. Erit fames per loca, & Luc. 21. Arescentibus hominibus, scilicet famis inedia. Quartum pestis. Matt. Mar. & Luc. ubi supra. Erunt Pestilentiæ per loca. Quintum, terremotus per loca, ut dicunt tres Euangelistæ præfati in dictis locis. Sextum discessio, de qua Apostolus. 2. ad Thess. 2. Rogamus ne terreamini, neq; per spiritum, neq; per sermonem, neq; per epistolā tanquam per nos missam, quasi instet dies Domini. Nemo uos seducat, quoniā nisi uenerit discessio primùm ab obedientia Romani Imperii, ac etiā ab obediētia Romanæ Ecclesiæ, & fidei catholicæ, ut dicit ibi beatus Tho. non erit Iudiciū. Septimum signum, est prædicatio Euangelii in uniuerso mūdo, ut habetur Matt. Mar. & Luc. ubi supra, licet ex supradictis signis, non possit inferri certitudinaliter aduentus Christi ad iudicium, cùm in præfatis Euāgelistis dicatur, quod oportet hæc primùm fieri, sed nondum finis. Vnde Beatus Matthæus addit, prædicabitur Euangelium regni in uniuerso mundo, in testimonium omnibus gentibus, & tūc ueniet consummatio. Sunt alia tria, Primū est Antichristus cum ueritatis contradictione. Vnde Apostolus. 2. ad Thessal. 2. cum glo. inquit. Non ueniet ad iudiciū Dominus, nisi prius, ut dictum est, fiat discessio à Romano imperio, siue ecclesiarum, à spirituali obedientia Romanæ Ecclesiæ, siue hominum à fide. Et nisi manifestus fiat homo peccati seruus scilicet & fons Antichristus, filius perditionis, idest diaboli, qui aduersabitur Christo in membris suis. Extolletur. n.

super

ſuper omne, quod falſa opinione dicitur aut colitur Deus, ut ſunt Dii gentium, ita ut in templo Dei ſedeat à Romanis deſtructo, quod iudæi reædificabunt. Naſcetur autem Antichriſtus in Babylone de tribu Dan reprobata, ſicut dicit glo. ſuper Apocalypſim. Et beatus Ambroſius in libro de benedictionibus Patriarcharum, fuit enim filius Iacob ex Bala concubina, ancilla Rachelis. Poſt hæc ueniet in Hieruſalem, & circumcidet ſe, dicens iudæis, ſe eſſe Chriſtum in lege promiſſum. Vnde plebs iudæa ſpecialiter ei adhærebit, ut dicit Haymo ſuper Apocalypſim. c. xi. Donec Enoch, & Elya prædicantibus, qui ex illis fuerint ſaluandi ad Chriſtum reuertantur. Angelus bonus deputabitur primò Antichriſto ad cuſtodiam, ſed quando ueniet in profundum malorum, & obſtinabitur taliter in peccato, quòd dicet ſe eſſe Deum, & extollet ſe ſuper omne, quod dicitur Deus aut colitur, ut inquit Apoſtolus .2. ad Theſſal. 2. tunc deſeret eum angelus bonus ex toto, nec habebit eum poſtmodum ad protectionem, ſed ad accuſationē, ut inquit Viguerius in tractatu de iudicio uniuerſali de mēte beati Tho. Ipſe autem erit incontinentiſſimus Dan. xi. In aperto tamen per hypocriſim ſimulabit caſtitatem, & ſanctitatem, ut alios facilius decipere poſſit. Cor ſuum per ſuperbiam magnificabitur contra Principem principum conſurgens, id eſt contra uerum Deum, ut dicit glo. ſuper .8. cap. Daniel. In tantum enim eleuabitur per ſuperbiam, ut leges & cæremonias mutare conetur. Tantæq; præſumptionis erit quòd nō putabit ſe à Deo puniendum, propter hoc, quòd Iudiciū differtur ps. x. Auferuntur iudicia tua à facie eius. Erit & blaſphemus, ut dicitur Apoc. 12. unde Daniel .xi. inquit, aduerſus Deum Deorum loquetur magnifica. Et ad maiorem Dei contumeliam faciet imaginem ſuam adorari, & omnes ſuo charactere ſignari in manu dextera, & frontibus ſuis. Confitebitur enim uerè ſe filium Dei & hominis. Affirmabit ante ſe nullum fuiſſe Chriſtum, ſed Antichriſtos, ut dicit glo. ſuper .2. ad Theſſ. 2. Quia ſicut in Chriſto omnis plenitudo diuinitatis habitat ad Colloſ. 2. ita & in Antichriſto plenitudo omnis iniquitatis, quia in ipſo erit caput omnium malorum diabolus. Vnde glo. ſuper illud. Matt. 24. Cùm uideritis abominationem deſolationis, quæ dicta eſt à Daniele Propheta, ſtantem in loco ſancto, dicit, hoc eſt, Antichriſtum ſedentem in templo ſancto Hieruſalem, & ſe adorari facientem.

L M N O

De origine Antichriſti, de eius ſæuitia in Chriſtianos, deq; eius malis qualitatibus, ſimiliter & de Elia, & Enoch, ac illorum morte & reſurrectione. Caput. .XXXI.

A ORiginem uerò huius Antichriſti referens Dominus Damaſce. lib. 4. Orthodoxæ fidei .c. 27. Oſtendit planè eam ad ortum Chriſti oppoſito modo prorſus ſe habere. Nempè Chriſtus ex matre uirgine Spiritus ſancti uirtute conceptus, & natus eſt ſupra naturæ legem, & cum ſumma munditia, puritate, integritateq; matris. Antichriſtus autem non ex immaculato nuptiarum toro, ſed ex turpi fornicatione, inconceſſoq; cōcubitu naſcetur, ut talia in eo iaciantur, ab ipſo exortu, ſuæ malitiæ fundamenta, qualia deinde conſequentur eius opera, ſapit enim plerunq; ramus ſuæ radicis naturam.
B Inſuper Chriſtus Dominus noſter, ab ipſo conceptus ſui Articulo, Spiritu ſancto fuit omniquaq; plenus, & ſeptiformi illius dono repletus. Antichriſtus

ſtus uerò ſtatim, ab ipſo natiuitatis exordio, diabolico ſpiritu replebitur, cuius ſuggeſtione per tyrannidis uiolentiam inducet multos in ſuæ ueſaniæ conſenſum, cùm ſaluator noſter, per ſummam manſuetudinem, & benignitatem, induxerit hominum corda in ſuæ doctrinæ & legis ſuſceptionem. Chriſtus item ipſam docuit ueritatem, & cæleſtem hominibus diſciplinam attulit. Antichriſtus autem, fraude, dolis, aſtu, & multiplici calliditate circumueniet homines, & ad ſuam pertrahet ſententiam, edoctus à patre mendacii, cuius ſuaſu & inductione tentabit omnia. Deniq; Chriſtus uera fecit miracula, mortuos ſuſcitauit, cæcos illuminauit, & leproſos mundauit. Antichriſtus uerò ſigna mendacia, & prodigia faciet, inducentia hominibus admiratiõe, ſed ab eo, cui mille nocẽdi ſunt artes, & fraudum nomina mille, inſtructus, nulla ſecundum ueritatem faciet miracula uel ſigna, ſed ad ſolam opinionem, phantaſiam, & apparentiam. Quæ omnia, ex teſtimoniis ſcripturæ à Damaſceno in dicto capite adductis, perſpicua ſunt. Cæterùm, quemadmodum tyranni, Reges, & Principes, paulo poſt exordium legis Euangelicæ ſuſcitarunt graues perſecutiones in Eccleſiam Dei, ita faciet & Antichriſtus, quinimò longè acerbiores, & duriores, ut de tempore illius loquens Saluator, Matthei. 24. conteſtatus fuerit. Quòd erit tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi uſque modò, neque fiet. Surgent enim pſeudoChriſti, & pſeudoprophetæ, & dabunt ſigna magna, & prodigia, ita ut in errorem ducantur, ſi fieri poteſt, etiam electi. Et niſi breuiati fuiſſent dies illi, non fieret ſalua omnis caro, ſed propter electos breuiabuntur. Breuiabuntur inquam non menſura, ſed numero, ne mora temporum fides concutiatur credentium. Graſſabuntur enim hæc mala tribus annis, & dimidio, quemadmodum Daniel. c. 12. dicit de Antichriſto, quòd durabit per tempus, tempora, & dimidium temporis. Inter omnes perſecutiones quas à tyrannis perpeſſa eſt Eccleſia, illa maximè inſignis fuit crudelitate, & ſæuitia perſequentium, quæ Imperatoribus Maximiano, & Diocletiano auctoribus, facta eſt, cùm & exquiſita tunc in profeſſores Chriſtiani nominis tormenta ſint excogitata, & illis irrogata. At perſecutio ab Antichriſto futura ab ore ueritatis denuntiatur grauior uentura, & uiolentior, quàm quæcunque præterita infeſtatio Eccleſiæ. Verumtamen non deſeret ſuam dilectam ſponſam Deus, tunc ſine adiutorio, neque deſtituet ipſam ſuo præſidio, ſed mittet duos propugnatores ſuos, Eliam & Enoc, Hiere. 33. & conuertent, ſicut dicitur Malach. ultimo, corda patrum in filios ad inſtructionem præteritorum de fide Saluatoris, inquantum & ipſi crediderunt, & cor filiorum ad patres eorum, ubi glo. Quia ſuſcipient fidem, quam illi habuerunt. De eorum prædicatione, & ſancta conuerſatione, dicitur Apoca. xi. Dabo duobus teſtibus meis, ſcilicet, Eliæ, & Enoch, & prophetabunt diebus mille ducentis ſexaginta amicti ſaccis, glo. Prædicantes pœnitentiam, & eiuſdem exemplum oſtendentes. Hi ſunt duæ oliuæ, & duo candelabra in conſpectu Domini ſtantes, Glo. ideſt lumen dantes aliis. Et cùm finierint teſtimonium ſuum, faciet ſcilicet filius perditionis aduerſus eos bellum, & uincet eos, & occidet, & corpora eorum iacebunt in plateis ciuitatis magnæ, quæ uocatur ſpiritualiter Sodoma & Aegyptus, ubi & Dominus eorum crucifixus eſt, & uidebunt de tribubus, & populis, & gentibus, & linguis corpora eorum, per tres dies, & dimidium, & corpora eorum non ſinent poni in monumentis. Et poſt tres dies & dimidium, ſpiritus uitæ à Deo intrauit in eos, & ſteterunt ſuper pedes ſuos, &

audierunt uocem magnam de cælo dicentem eis. Ascendite huc, & ascenderũt
in cælum in nube,& uiderunt illos inimici eorum. De aduentu supradicto Eliæ
dicitur Iohelis ultimo Ecce ego mittam uobis Eliam Prophetam,antequam ue-
L niat dies Domini magnus,& terribilis. Ex quo loco,& supradicto Apoc.xi. Eli-
cio falsum esse,quòd nonnulli, asserunt Mahumeten illum spurcissimum,& exe-
crandæ legis auctorem, fuisse uerum in persona Antichristum à sacris literis præ
nuntiatum, cùm nec tempore suo,nec post eius mortem completa sint, aut cō-
plenda uideantur,quæ uentura sunt circa finem mundi. Et præcipuè quæ dicun
tur specialiter de Elia & Enoch mittendis contra Antichristum. Tandem Deus
M occidet Antichristum spiritu oris sui,ut dicitur .2. ad Tess. 2.Vbi glo. idest inuir
tute spiritus sui. Et subdit,quòd, secundum Doctores,occidetur in monte oli-
ueti in papilione,& solio suo,in illo loco,in quo Dominus noster ascendit ad cæ
los. Interfecto autem Antechristo, non statim ueniet Dominus ad iudicium se-
cundum glo. Daniel.12 Sed concedentur quadraginta quinq; dies ad refrigeriũ
sanctorum,& ad conuersionem,& pœnitentiam subuersorum.Ministri uerò An-
tichristi post mortem illius gaudebunt,ducentes uxores,& dicentes,licet Prin-
N ceps noster mortuus sit, habemus tamen potestatem, pacem, & securitatem,
Matth. 24. Et cùm talia dixerint, repentinus eis ueniet interitus,primæ Thess.5.
Iudæi uerò tunc conuertentur ad fidem Hierem.33. Et sancta Ecclesia usque in
finem pacificata quiescet, quia tunc fraudulentia, & sæuitia diaboli penitus
ubique deficiet. Secundum principale præcedens iudicium,siue ultimum Chri
O sti aduentum,sunt signa cum horribili coruscatione. Vnde Luc.21. Erunt si-
gna in Sole, Luna, & Stellis, de quibus expressius dicitur Matthæi .24. Quòd
Sol obscurabitur,& Luna non dabit lumen suum, & stellæ cadent de cælo,quia
lumine carebunt,ut dicit glo. Rabani, Nihil prohibet ueraciter intelligi solē, &
Lunam cum cæteris sideribus ad tempus suo lumine priuari, sicut de Sole con-
stat factum tempore passionis. Vnde Iohelis .2. dicitur. Sol conuertetur in te-
nebras, & luna in sanguinē, antequàm ueniat dies Domini magnus,& horri-
bilis. Quod quidem fieri potest diuina uirtute, tum ut uicinum indicent Do-
mini aduentum, secundum glo. Tum etiam ad terrorem hominum, ut ad re-
uerentiam iudicis uenturi,& subiectionem, homines præparentur. Verùm, ut
inferius dicetur, peracto die iudicii, & mundo innouato, maius lumen dictæ
stellæ, similiter sol & luna recipient, ut dicit glo. super Matthæum. Tertium,
P quod præcedet ultimum Christi aduentum, erit ignis cum uehementi confla-
gratione,de quo in ps. 96. Ignis ante ipsum præcedet,& inflammabit in circui-
tu inimicos eius. Vbi notandum, quòd ignis iste quatuor habebit effectus se-
cundum diuum Thom. Opusculo .60. de ultimo Christi aduentu. Primus est,
quòd mundum purgabit,unde glo. super illud primæ cor.7. Præterit figura
huius mundi,inquit,idest pulchritudo. Et super illud secundæ ad Thessa. pri-
mo. In flamma ignis dantis uindictam. Quòd ignis erit in mundo, qui præce-
det iudicium, tantum spacium aeris occupans, quantũ occupauit aqua diluuii:
qui exuret terram,& crassitudinem eius. Purgabit autem mundum à culpæ in-
fectione,& impuritatis commistione,quæ sunt contrariæ dispositiones ad quan-
dam gloriæ perfectionem, quam Christus in aduentu suo mundo cōferet,ut sen
sus carnis glorificatus delectabilius in ipso mundo Deũ cōtēpletur. Secundus
Q effectus est, ꝙ bonos purificabit,ut dicit glo. ubi supra, in flãma ignis, quia ille

ignis

ignis purificabit electos Dñi Iesu, unde boni, in quibus nihil purgãdũ inuenietur nullũ dolorẽ ex igne sentient, sicut nec pueri senserũt in camino. Dan. 3. Quanuis eorum corpora non seruabuntur integra, sicut puerorum seruata fuerũt: Et hoc diuina uirtute fieri poterit, ut sine doloris cruciatu resolutionem corporum patiantur, de quibus Augustinus. Hoc erit incendium mundi sanctis, quod fuit caminus tribus pueris, in quibus fuerit aliquid purgandum per illum ignem: Aliis uerò nullam molestiam ingeret. Sunt autem tres causæ, quare subitò illi, qui uiui reperientur purgari poterunt. Vna, quia pauca in eis purganda reperientur, cùm terroribus & persecutionibus præcedentibus fuerint purgati. Alia, quia uiui uoluntariè sustinebunt. Pœna autem uoluntaria in hac uita suscepta, multò plus purgat, quàm pœna post mortẽ inflicta, sicut patet in martyribus, qui ultro ad carceres & mortem exponebant corpora sua. Vnde si quid in eis purgandum fuerit, passionis flamma tolletur, cùm tamen pœna martyrũ fuerit breuis in comparatione ad illam, quæ sustinetur in purgatorio. Vltima, quòd iste ignis recuperabit in intensione, quantum amittit in temporis abbreuiatione. Tertius effectus est, quòd cruciabit malos. Vnde in ps. 49. Ignis in conspectu eius exardescet, dicit glo. Ignis iste materialis erit, quo comburetur facies huius mundi, & mali puniuntur, boni uerò purgabuntur, pœna enim terret, quos præmia non inuitant. Quartus effectus huius ignis, secundum Doctores, est quòd tam bonorum, quã malorum corpora incinerabit, & quantum ad omnes prædictos effectus, præcedet iudicium, sed quantum ad cruciatum malorum, sequetur iudicium, propter enim diuersa officia huius ignis præcedentis, & sequentis iudicium, dicũtur duo ignes, ut tangit glo. primæ cor. 3. super illud, uniuscuiusque opus quale fuerit, ignis probabit.

Q

R

S

T

De comitantibus uniuersale iudicium. Caput. XXXII.

Aluator noster expressè nobis manifestauit concomitantia hoc iudicium, & eius ordinem, cùm dixit Matt. 15. Cùm uenerit filius hominis in sede maiestatis suæ. In quo declarantur quatuor iudicii generalis mysteria omnibus ualdè notanda, ideo ea in hoc capite differemus. Primum est generalis citatio, ibi congregabuntur ante eum omnes gentes, ipsum autem iudicium præcedet trina citatio. Prima fuit per Prophetas, prouer. primo. Vocaui, & renuistis. Secunda per apostolos & pdicatores, Lucæ. 14. Misit seruos suos hora cænæ dicere inuitatis &c. Tertia erit per ultimã uocẽ tubæ, & hæc citatio erit peremptoria. Veniet igitur dies, in qua conuocabit omnes angelos, & sanctos, qui sunt in cælo, & omnes homines, qui tunc erunt in terra, & omnes dæmones, & damnatos, qui erunt in inferno, similiter & eos, qui erunt in purgatorio. Vnde dicitur, Cùm uenerit filius hominis in maiestate sua & omnes angeli cum eo, à fortiori dæmones non deficiẽt, ne unus quidem. Et beatus Paulus. 2. cor. 5. Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Iesu Christi. Non erit quæstio comparendi per procuratorẽ, sed oportebit in propria persona comparere ad portandum processum, & respondendum categoricè, prout gestum est in corpore, siue bonum, siue malum. Beatus Tho. addit ad prædicta, quòd intererunt etiam pueri decedentes cum originali, quod probat per illud Apoc. 20. Vidi mortuos magnos, & pusillos stantes in conspectu throni, & aperti sunt

A

B

C

ti sunt libri, & iudicati sunt mortui, ex his quæ scripta sunt in libris eorum. Et quamuis in libris illorum paruulorum non sint scripta peccata actualia, peccati tamen originale scriptum est, ideò iudicabuntur, non tamen tristabuntur, sed lætabuntur de gloria corporali iudicis, quam misericorditer Christus, secundum dictum Doctorem, eis ostendet. Et cùm per dexteram intelligatur potior & nobilior locus, dextera in iudicio erit in aere, in qua erunt boni, & sinistra in terra, in qua ex uno latere erunt damnati, & ex alio paruuli illi sub bonis. Et quo ad illam sententiam dicendum est, quòd ignis nomine omnis pœna intelligitur, & quòd illa sententia est generalis, & applicatur singulis secundum proportionem peccatorum, & demeritorum. Et quantum ad dexteram, uel sinistram intelligitur de his, qui habuerunt usum rationis. Omnes ergo comparebunt. Nec obstat illud ps. primi. Non resurgent impii in iudicio, quia debet intelligi, de immutari in melius. Vnde Apostolus primæ cor. 15. Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur. Mali quidem resurgent, sed non immutabuntur in melius. Si quæratur quis faciet illos resurgere. Respódet Apostolus, quòd Deus in nouissima tuba. Canet enim tuba, quæ erit ualde terribilis, quod considerans Iob. 31. dicebat. Semper enim quasi tumentes super me fluctus, timui Deum, & pondus eius (scilicet citationis & tubæ) ferre non potui, quin uidelicet caderem in terram. Quæ uerba exponens beatus Gregorius ait. Iob flagellatus, simplex, & iustus, à Domino approbatus, timuit uidelicet hanc tubam, & Apoc. 14. Ioannes Euangelista beatissimus, uirgo, electus à Domino, & inter cæteros magis dilectus, cùm audiuit uocem de cælo, tanquam uocem aquarum multarum, & tanquam uocem tonitrui magni, cecidit tanquam mortuus, propter scilicet terribilem sonum, quem non poterat sustinere. De hac tuba beatus Hieronymus dicebat. Siue comedam, siue bibam, siue quid aliud faciam, semper insonare uidetur in auribus meis illa terribilissima Tuba, surgite mortui, uenite ad iudicium. Secundum principale notandum de iudicio uniuersali, & tactum in Euangelio, est diuersa situatio, unde subditur in eodem. Separabit eos ab inuicem, sicut pastor separat oues ab hædis. Statuet quidem oues à dextris, hædos autem à sinistris, per dexteram intelligens digniorem in sacris literis, & potiorem locum, siue maius bonũ, & hoc modo boni erunt in eminentiori loco, quia in aere, mali autem erunt in terra ex latere sinistro, respectu Christi, non immutati in bonum, sed inuoluti doloribus, tormentis, ac igne conflagrationis, associati, & circundati dæmoniis. Tunc adimplebitur illud ps. 76. Mirabilis mutatio dexteræ excelsi. Multi tamen in hac peregrinatione sunt in parte dextra, qui tunc erunt in sinistra, & è contra. Illi dicuntur esse in dextera huius mundi, de quibus ps. 143. Promptuaria eorum plena, & paulo post, beatum dixerunt populum, cui hæc sunt. Pauperes uerò iusti, afflicti, angustiati, sunt in sinistra parte huius mundi, sed in iudicio fiet mutatio dexteræ excelsi, & illi, qui in mundo fuerunt in dextra, erunt in sinistra, & qui in sinistra, in dextra. Tunc uerificabitur illa eiusdem ps. sententia. Beatus populus, cuius Dominus Deus eius. Hæc mutatio figurata fuit in cancellatione manuum Iacob, gen. 40. cùm benediceret filios Ioseph. Hæc dexteræ mutatio, & separatio inchoabitur in resurrectione ẽt apud eos, qui uiui reperiẽtur, quia dictũ ẽ, unus assumetur, & alter relinquetur. Tũc separabũtur uiri ab uxoribus, & parẽtes à filiis, si unus eorum fuerit bonus, & alter malus, nec fiet cum benedictione talis separatio, sicut in hac uita sed

D E F G H

ta,sed cũ maledictione,& improperio maloꝝ,quæ egerũt,& ingratitudinẽ beneficioꝝ. Tũc uerificabitur illud Hiere.9. Vnusquisq; à proximo se custodiat,& in omni fratre suo non habeat fiduciam,quia omnis frater supplantans supplantabit,& illud Marci .24. Tradet frater fratrem in mortem,& filii insurgent in parẽtes,& morte eos afficient. Tertium notandum circa iudicium est singularis discussio,& examinatio,ibi,tunc dicet his,qui à dextris &c.de qua Iohelis.iii. Cõgregabo omnes gentes in ualle Iosaphat ,& ibi disceptabo cum eis, tunc processus cuiuslibet examinabitur, & expostulabitur ratio uillicationis . Sed quia dicitur Ioan.5. Pater non iudicat quenquam,sed omne iudiciũ dedit filio , & paulò post. Potestatem dedit ei iudicium facere ,quia filius hominis est, posset dubitari de ministro huius discussionis,super quo dicunt Theologi , quòd potestas iudicandi auctoritatiua pertinet ad solum Deum,delegata uerò,& instrumentalis ad Christum secundum humanam naturam unitam filio Dei, & hoc propter bonorum consolationem,quibus recitabit omnia merita , & de eis ipsos coram toto mundo commendabit ,& præmia prænunciabit. Similiter & propter acriorem exprobrationem malorum,quorum demerita etiam manifestabit, & exprobrabit eorum malitiam ,& negligentiam ,quippè cùm eos interius inspirauerit, & exterius monuerit,ac exẽplum præbuerit. Allegabitq; omnia,quæ pro eis ipse fecit,& sustinuit,exaggerabitq; illorum ingratitudinem . Posset ulterius quæri,an huiusmodi discussio,& examinatio fiet in instãti , uel in tẽpore,& an uocaliter. Beatus Augustinus .20. de ciui. Dei.c.pri.inquit, Per diem iudicii intelligimus nouissimum tempus,nam per quot dies hoc iudicium tendatur,incertum est, sed scripturarum more sanctarum,diem solere poni pro tempore,nemo, qui illas literas quàmlibet negligenter legerit,nescit. Vnde Ioelis.3.dicitur.In diebus illis . Quòd autem in iudicio generali sit duratio successionis , ex ordine iudicii à Christo reuelato apparet Iudicium etiam uniuersale erit ad manifestãdam diuinam iustitiam de quibuscunq; operibus bonis & malis,coram toto mundo. Et quanuis saluati clarè uidentes diuinam essentiam,omnia distinctè in instãti cognoscere possint , propter diuinæ essentiæ perfectionem,omnia distinctè repræsentantem;mali tamen,qui ad huiusmodi uisionem non eleuabuntur,omnia distinctè simul intueri non poterunt. Et quanuis Angeli, qui sunt altioris naturæ, quàm homo,possint plura distinctè per speciem intelligere , non tamen omnia. Fient igitur omnia in tempore breui,diuina uirtute ad hæc iuuante. Nec obstat quod dicit Apostolus primæ cor.15. In momento,in ictu oculi ,quia uel illud refertur ad resurrectionem,uel accipitur pro tempore breuissimo, mira enim celeritate,secundum dictum Augustinum,enumerabuntur. Aderit enim quædã uis diuina,qua fiet,ut cuncta peccata breui tempore ad memoriam reuocentur. Vnde Malach.3. dicitur,ero testis uelox maleficis. Et habet beatus Augustinus pro inconuenienti , quòd legatur aliquis liber materialis in iudicio. Vltimum est finalis omnium retributio,ibi. Ibunt hi in supplicium æternum,iusti autem in uitam æternam, de qua in sequenti capite,similiter & de sententiis ferendis in iudicio,ac eorum executione. Antequam ueniamus ad sententiæ prolationẽ , dicendum est de persona iudicis. De qua diuus Bonauentura.47. dist. 4.q.prima, art. pri. (inquit)quòd Iudex in aliquo,duplici dicitur ratione,aut quia ipsius est ferre sententiam,aut quia assistit ferenti,secundum quòd aliqui iudices assistũt, & quodammodo consulunt iudici principali. Qui ergo fert sententiam , ille est

L M N O P

Q principalis iudex,& talis est solus Christus, sicut patet, Matt. 25. Vbi exprimitur modus quo feret sententiam. Qui autem assistunt iudici,etiam nomen & dignitatem iudicantis sortiuntur,& tales sunt uiri perfecti,qui ultra opera necessitatis præceptorum,supererogauerunt perfectionem consiliorum,ut Apostoli,tanquã capita,& eorum perfecti imitatores. Assistentia illa non erit ad consulendum, cùm Dominus consilio non indigeat,sed erit ad quendam honorem, & appropinquationem ad iudicem,quam possumus,iuxta uerbum Domini, appellare honorabilem confessionem,ratio autem huius honorabilis confessionis meritoria,est perfectio supererogationis,sed ratio finalis est ad condemnationem malo
R rum,ex uitæ suæ comparatione,& ad gloriam Christi,per sententiæ eius approbationem. Sententiam enim Domini ut iustam approbabunt, & malorum uitam sua comparatione, condemnabunt. Ex quibus sequitur, quòd quidam sancti & Apostoli dignitate iudicabunt,non tamen ut Christus. Vnde dicitur de eisdẽ Apostolis Matt. 19. Sedebitis super sedes duodecim,iudicãtes duodecim tribus Israel. Et. c. 12. Loquens Dominus iudæis de Apostolis,dicit. Ipsi iudices uestri erunt,ubi glo. inquit,quòd habebunt iudicandi auctoritatem. Similiter ibidem, Viri Niniuitæ, & Regina Austri surgent in iudicio contra generationem istam. De Angelis idem sanctus Bonauentura. q. 2. ait, quòd iudiciaria potestas tripliciex causa communicata est Apostolis,uidelicet,Ratione comparationis,& sic iudicium erit bonorum & malorum. Ratione approbationis, & sic erit bonorum,
S & angelorum tantùm. Et ratione confessionis honorabilis, quod erit bonorum solummodo. Propriè autem loquendo, iudiciaria potestas non erit in angelis,nisi eo modo,quo dictum est,ratiõe scilicet approbationis, ratio autem quarè aliis à Christo attribuatur iudicium,est quia seruarunt consilia. Quia igitur perfecerunt illa Apostoli & sancti,& fuerunt similes Christo in uera perfectione,iccirco
T ei in iudicando,modo supra exposito assistent. Si quæratur an omnes iudicabuntur. Respondet idem Doctor,ubi supra. q. 3. Quòd est iudicium extenso nomine,& sic est collatio manifesta meriti ad præmium. Et est iudicium propriè, quod dicitur discussio meritorum, & prolatio cum quadam discussione, & sententiæ definitione. Similiter est iudicium appropriatè,quod est ipsa condemnatio,unde iudicatus dicitur condemnatus. Primo modo omnes iudicabuntur, quia omnes conuenient,& patebit quomodo Deus omnibus retribuet secundũ merita,& hoc est quod dicit Apostolus, Omnes manifestari oportet. Secũdo modo non omnes iudicabuntur,sed erũt quatuor ordines,ut distinguit beatus Gregorius in moral. & Magister sen. in supradicta dist. In iudicio enim duæ erunt
V partes,electorum scilicet,& reproborum,& bini ordines in eisdem singulis partibus continebuntur. Alii enim iudicabuntur,& peribunt,quibus dominica inclamatione dicetur, Esuriui,& non dedistis mihi manducare. Alii non iudicantur,& pereunt,ut illi quibus Dominus ait, Qui non credit iam iudicatus est, Ioannis. 3. Eorum enim damnatio toti Ecclesiæ nota est & certa, & ideò dicuntur tunc non iudicari, quia ad conspectum districti iudicis cum aperta damnatione suæ infidelitatis accedent. Qui uerò professionem fidei sine operibus habent,iudicabuntur,& peribunt,idest redarguentur ut pereant, Qui autem fidei sacramẽta non tenuerunt,increpationem iudicis in se fieri non audient, quia infidelitatis suæ tenebris præiudicati, eius,quem despexerant, inuectione, redargui non merentur. Illi ergo uerba iudicis audient,qui eius fidem,saltem uerbo tenuerũt

Et

Et hi iudicandi dicuntur,non autẽ illi qui æterni iudicis,nec uerba perceperunt, X
nec eius reuerentiam, uerbotenus ſeruare uoluerunt. Ex electorum uerò parte.
Alii iudicantur,& regnant,uidelicet qui uitæ maculas lachrymis tergunt, & eleemoſynarum ſuperinductione operiunt,quibus iudex uenturus in dextera conſiſtentibus dicet. Eſuriui,& dediſtis mihi manducare. Alii autem non iudicantur & regnant,qui etiam præcepta legis perfectiori uirtute tranſcendũt, quia nõ Y
hoc ſolùm,quod lex præcipit,implere contenti ſunt,ſed & quod ad perfectionẽ, de quibus Eſa. 3. Dominus ad iudicium ueniet cum ſenatoribus ſuis, & Salomõ Prouer. 35. de Eccleſiæ ſponſo loquens,ait,Nobilis in portis uir eius,quando ſederit cum ſenatoribus terræ. Hi ergo rectè ſub generali iudicio nõ tenentur, ſed AA
iudices ueniunt, quia & præcepta generalia uiuendo uicerunt, & omnibus relictis, Chriſtum ſequuti ſunt. Rectè pauperibus iudicium tribuit,qui quantò huic mundo humilitate deſpecti ſunt,tantò tunc maiori culmine poteſtatis excreſcẽt, de quibus dicitur Apoc. 3. Qui uicerit,dabo ei ſedere mecum in throno meo,ſicut & ego uici,& ſedi cum patre meo in throno eius. Vincẽs Dominus, cum pa BB
tre in throno ſedit,quia poſt paſſionis certamen,& reſurrectionis palmam, quòd patri eſſet æqualis omnibus claruit. Nos uerò in throno filii ſedere,eſt ex eiuſdem filii poteſtate, iudicare. Quia enim iudicandi principatum ex eius uirtute percipimus,quaſi in throno eius reſidemus. Tertio modo,ſecundum quòd dicitur iudicium condemnationis,iudicabuntur,ut dictũ eſt,mali ſoli. Et iſtud iudi- CC
cium incipit in præſenti,per executionem in infidelibus, & per expoliationem in dæmonibus,& conſummabitur in futuro. Vnde iudiciũ non iterabitur, ſed conſummabitur. Quò ad angelos dicit idẽ Bonauentura,ubi ſupra. q. 4. quòd Dæmones iudicabuntur iudicio condemnationis,ſed non diſcuſſionis,ratio cõ- DD
demnationis uenit,tum ex parte iuſtitiæ Dei,tum ex parte gloriæ Chriſti, tũ ex parte meriti,tum etiam ex parte cõſummationis ſupplicii. Ex parte iuſtitiæ Dei, quia ſicut iudicium hominum uniuerſale fiet,ut iuſtitia Dei hominibus innoteſcat,& appareat,ſic etiam iudicium angelorum,& condemnatio fieri debet. Ex parte gloriæ Chriſti,quia Chriſtus triumphauit de diabolo,& iudicatus fuit eius EE
ſuggeſtione à membris eius, ideò debet iudiciariam auctoritatem ſuper ipſum accipere. Ex parte meriti,quia enim participes fuerunt culpæ humanæ, debent & participes eſſe contumeliæ, & pœnæ. Ex parte ſupplicii conſummandi,ſicut enim omnes homines expectant iudicium,uel ad conſummationem gloriæ, uel pœnæ,ita & Dæmones iudicium euadere non debent,ut ſi quid pœnarũ eis deeſt,ſuppleatur plenè. Vnde ſimul inuoluentur cum omnibus damnatis, & ſimul FF
incarcerabuntur,& ita ad iudicium deducentur,& iudicabuntur. Quòd autem, Ioan. 16. dicitur,Princeps huius mundi iam iudicatus eſt,iccirco iudicatus dicitur,quia poteſtas eſt ei aliquo modo ſubtracta,quantum ad bonos, ſed non om- GG
nino,ideò oportet tunc eius iudicium conſummari,ſicut ſupra de infidelibus dictum eſt. Antequam ferantur ſententiæ,ſunt prænotanda quædam ſcitu digna, poſita à Domino Ioanne Scoto. 47. diſt. 4. q. prima. Videlicet, quòd iudicium HH
primò ſumitur generaliter, pro quacunq; certa notitia communi ſenſibilibus,& intelligibilibus,de quo Ariſt. 2. de Anima. t. c. 145. Quòd ſenſus communis iudicat de ſenſibilibus diuerſorum ſenſuum. Secundò,pro certa apprehẽſione intellectuali,quo modo definitiua cognitio de aliquo,dicitur iudicium de ueritate illius,iuxta illud primi Ethi. c. 3. Vnuſquiſque bene iudicat, quæ cognoſcit,

& hic

II & hic est bonus iudex. Tertiò iudicium accipitur magis proprie, ut dicitur de uero aliquo complexo, secundum enim Augustinum .3. de libero arbitrio, nullus iudicat de regulis æternis, sed secundum eas de aliis, & sic iudicium est certa apprehensio de aliquo per aliud, omne enim uerum complexũ apprehenditur esse tale per aliud, etiam si esset immediatum, cùm iudicetur uerum per rationes terminorum primo post.t.c.6. Principia enim cognoscimus, inquantum terminos cognoscimus. Quartò modo dicitur iudicium de uero complexo, quod est con-
LL clusio, cùm de ea iudicetur, nõ modò per terminos, sed & per principia. Quintò, & specialius dicitur iudicium de conclusione practica, cùm iudicium sit dictamẽ intellectus practici, consonum iustitiæ, quæ non respicit speculabilia, sed operabilia. Sextò, cum lex non tantũ determinet de agendis, & fugiẽdis, sed & de præmiis reddendis, bene meritis, & suppliciis, malè meritis, ut ex amore præmiorũ, illi alliciantur ad bene agendum, & ex timore pœnarum isti retrahantur à malè agendo, ideò magis propriè accipitur iudicium pro determinatione certa, de p̃-
M M miis, uel suppliciis reddendis. Vltimò, & strictissimè iudicium accipitur, prout pertinet ad habẽtem auctoritatem determinãdi iuxta illud de regulis iuris in .6. Sententia à non suo iudice lata nulla est, & ex consequenti completissima ratio iudicii stat in hoc, quòd est completa determinatio, & auẽtica reddendi alicui
NN secundum merita sua. Completa inquam quia includit determinationem firmã intellectus, & uoluntatis efficacem, hoc est uoluntatis potentis, & intendentis, secundum determinationem intellectus retribuere. Et hoc est quòd specificatur, per illud, auctẽntica, quia per hoc intelligitur quòd sit illius, qui secundum uolũtatem suam efficacem potest determinationem intellectus, & uoluntatis perdu-
OO cere ad effectum, Ex quibus apparet diuisio iudicii, in genere, in approbatiuum & condemnatiuum. Nam iudici possunt esse manifesta aliqua, ex quibus sequi-
PP tur in particulari, illum esse præmiandum, puta quia bene meruit, uel puniendũ, quia malè egit, & prima sententia est approbatiua, secunda cõdemnatiua. Iuxta ista, quandoq; in nobis feruntur duæ aliæ sententiæ, una quando pro aliquo proponuntur digna merita, & iudex inueniat proposita non esse uera, sequitur sententia repulsiua à præmiò. Altera, quando contra quempiam proponũtur aliqua digna supplicio, & inueniuntur esse falsa, sequitur sententia absolutiua, qua talis coram iudice accusatus, pronuntiatur innocens. Addit ad hæc Scotus, quòd
QQ in illo iudicio aliquid erit præuium, uidelicet, innotescentia meritorum, uel demeritorum, propter quæ feretur talis uel talis sententia, & aliud completiuum, uidelicet latio sententiæ, & executio illius, licet possint distingui latio, & executio, de quibus infra per ordinem dicetur, & primò de sentẽtia bonorum, secũdò de sententia malorum de quibus non nulli dicunt, quòd per locutionem ferendæ sunt, iuxta illud, Matth.25. Tunc dicet his, qui à dextris eius erunt, & cætera. Et illud quod Saluator dixit Pharisæis Ioan.8. Multa habeo de uobis loqui, & iudicare. Cæterum, ut dictum est supra, secundum humanam naturam iudicabit, cùm dicat de seipso Christus, Ioan. 5. Data est mihi omnis potestas iudicium faciendi, similiter. Venit hora, quando mortui audient uocem filii Dei. Citatio insuper fiet in uoce Archangeli, & tuba Dei. Sanctus tamen Tho. tenet, quòd superius allegata intelligantur mentaliter, adeò quòd mentaliter percipient omnia supradicta, & quãuis Xp̃s corporaliter appareat, & uideatur ab omnibus, ut iudex cognoscatur, nõ inde sequitur, quòd corporaliter audiatur, uisio .n. subitò fieri

potest

poteſt,non ſic locutio,cũ tempore menſuretur. Alia tamen opinio oppoſita poteſt probabiliter teneri,quia quo ad bonos,ſententia,licet pauca uerba cõtineat, magnam tamen mercedem comprehendit,& quamuis uideatur eadem retributio omnibus data ſecundum uerba,erit tamen diuerſa, ſecundum diuerſitatem meritorum,ut dicitur Ioan. 14. In domo patris mei manſiones multæ ſunt. Per uerbum, Venite, inuitantur omnes ad denarium diurnum,hoc eſt ad uiſionem diuinæ eſſentiæ,non tamen eodem modo,& æqualiter participãdam, de qua tamen omnes erunt repleti,ſatiati,& contenti,qui tamen maiorem habuerunt charitatem,& plus meruerunt,cũ maiori delectatione fruentur ea Quo ad poſſeſſionem Regni notandum,quòd cùm omnes ſint morituri ante huiuſmodi ſententiã qui mortui fuerint in gratia,iam quantum ad animam ante reſurrectionem habebunt regnum. Ideò non dicit Saluator,accipite, ſed poſſidete regnum, non mutabile,ſed æternum. Efficientur enim omnes electi Reges: regiæ enim dignitati conuenit,obedientia,conformitas,ac executio uoluntatis Regis. Vnde omnes ſancti mutuò uolent,quæ alii uolẽt,& exequentur. Erunt & ſacerdotes,quia omnes in gratiarum actione offerent Deo Chriſti Paſſionem, cuius merito erũt ſaluati,offerent & ſacrificium laudis. Hoc regnum & ſacerdotium dicitur paratum,hoc eſt figuratum à cõſtitutione mundi in requie Domini, qui ſeptimo die requieuit ab omni opere,quod patrarat,per hoc ſignificãs,quòd iuſti per impletionem mandatorum Dei,in eo requieſcerent. Saluator deinde aſſignabit rationem huius inuitationis,dicens,Eſuriui enim &c. per quæ uerba exprobrãtur hæretici, qui negant merita. Si enim per bona opera nil mereremur, nõ allegaſſet Chriſtus hanc rationem, Eſuriui. Hæc coniunctio (enim) rationalis eſt. Tũc boni ineffabili lætitia repleti,ut Regina Saba uiſo templo, & Sapiẽtia Salomonis, præ admiratione non habebunt ultra Spiritum, dicentq́;, Quando uidimus te eſurientem &c. Reſpõdebit,quod uni ex minimis meis feciſtis,mihi feciſtis. Tũc omnes humillimè in maximam gratiarum actionem prorumpent.

RR SS TT VV

De ſententia malorum,ac executione illius, ſimiliter & de conſequentibus uniuerſale iudicium. Caput. XXXIII.

VM prædicta fient,mali timore, & tremore correpti,uidentes ſe derelictos,turbabuntur de iudicis benigna cõuerſione ad bonos, & eorum retributione,& tunc dicent illud ſapien. 5. Hi ſunt,quos aliquãdo habuimus in deriſum,nos inſenſati uitam illorum æſtimabamus inſaniam,& finem illorum ſine honore. Ecce quomodo computati ſunt inter filios Dei,& inter ſanctos ſors illorum eſt. Quibus exiſtentibus in tali turbatione, & conſcientiis eorum eos accuſantibus,iudex uidelicet Saluator noſter in forma terribili uertet ſe contra eos ſententiam ferendo,& dicet. Ite maledicti in ignem æternum,qui paratus eſt diabolo,& Angelis eius. In qua exprimuntur principalia inferni tormenta. Primum uerbum in dicta ſententia contentũ, uidelicet, Ite. ſignificat pœnam priuationis Regni,quæ eſt maxima pœnarum, ad quam ſequitur maius tormentũ,q̃ à pœna gehennæ. Exemplum habemus in perditionibus bonorum,quia quantò maius bonum ex culpa perditur, tantò maiorem generat triſtitiam. Secundum uerbum eſt, Maledicti,maledici enim à Deo, & expelli cũ opprobriis, & contumeliis eſt maximum tormentum. Vnde Naum. 3. dicitur. A

dicitur Maledictio Dei est maius opprobriũ, quod possit inferri, maximè cùm ex culpa propria obiicitur. Hoc opprobriũ maximum generabit in eis cruciatum, de quo in figura, exemplum habemus gen.25. in Esau, qui amittens benedictionem primogenituræ, quæ sibi debebatur, irrugiit clamore magno, & consternatus est, & maledixit Lentis edulio, & nisi Isaac pater eius cõsolatus fuisset eum, dicendo. In rore cæli, & pinguedine terræ erit benedictio tua. Gen. 27. præ angustia mortuus fuisset. Tertium uerbum est, in ignem, per quod exprimitur pœna sensus extrinsecè afflictiua, qua mirabiliter torquebuntur. Mitti enim in tormentorum ignem, qui inter agentia uehementius agit, præcipuè ut instrumentũ diuinæ iustitiæ, pœna est grauissima, per quæ uerba damnantur, qui dicunt non esse ignem in inferno. Et quanuis post diem iudicii, in quo cessabit motus cæli, & per consequens omnes motus, & alterationes, ignis ipse non aget naturaliter, aget tamen, & cruciabit, ut instrumentum diuinæ iustitiæ secundum diuersitatẽ demeritorum, iuxta illud Deut.25. Secundum mensuram delicti, erit & plagarũ
B modus. Et illud Apoc. c.18. Quantũ se glorificauit, & in deliciis fuit, tantũ date illi tormentum, & luctum. De quo igne dicitur Esa. 33. Quis de uobis poterit stare cum igne deuorante? aut quis habitabit, idest habitare poterit, cum ardoribus sempiternis? Quartum uerbum est, æternum. Quoniam damnati nunquã ab illo cruciatu & igne sunt liberandi. Quintum uerbum est, qui paratus est dia-
C bolo, & angelis eius. Si enim damnati mitterentur ad societatem eis gratam, haberent inde aliquam consolationis occasionem, sed mitti ad diabolum & angelos eius, qui ad peccandum eos induxerunt, & ex consequenti eorum ruinæ occasio fuerunt, ut sine fine & absq; pietate ab eis, qui sunt eorũ letales inimici, crudeliter torqueãtur, generabit in eis ingentem tristitiam, & desperationem. Vbi notandum, quòd non dixit Saluator, qui paratus est diabolo, & angelis eius à cõstitutione mundi, sicut de regno iustorum, ad ostẽdendum, quòd aliter se habet Deus ad miserendum, & aliter ad puniendum. Ad miserendum enim ex suo proprio æterno, ad puniendum uerò ex malorum proprio crimine. Vnde Esa. 30. dicitur, Ab heri præparata est Tophet, hoc est ruina: Et quãnuis ille ignis præuisus sit ab æterno, & ante mundi constitutionem, non est tamen præparatus ab æterno, uel à cõstitutione mundi, sed ab heri secundum dispositionem creaturæ: quotidie enim præparatur per multiplicationem culpæ, quæ puniẽda est per dæ-
D mones, & horribiles tortores. Resolutoriè damnati ex huiusmodi sententiæ publicatione, ex multis maximè cruciabuntur. Primò ex aspectu iudicis, qui eis apparebit terribilis. Secundò, ex sonitu, cùm nunquam fuerit tale tonitruũ auditum tamque tremendum, qualis erit hæc sententia in auribus damnatorum, iuxta illud primi reg.2. Dominum formidabunt aduersarii eius, & super ipsos in cælo tonabit. Legitur.n. Ioã.18 quòd quando milites furibundè uenerunt ad cõprehendendũ Iesum, ipsemet ultro eis obuiam ueniẽs, dulciter interrogauit. Quẽ quæritis? responderunt, Iesum Nazarenum, qui dulciter subdens. Ego sum Iesus, paratus ad saluandum uos. Sequitur, ut ergo dixit eis, ego sum, abierunt retrorsum, & ceciderunt in terram, ubi beatus Augustinus ait, Quid iudicaturus faciet, qui iudicandus hoc fecit? Rationem sententiæ condemnatiuæ allegabit Christus, dicens, Esuriui, & non dedistis mihi manducare &c. Vnde Origenes inquit. Quòd si improperabit eis minora peccata, à fortiori maiora. Omissio etiam operum misericordiæ exprimitur, tum quia illa sunt homini magis con-

naturalia,

naturalia, tum etiam quia illa includunt charitatem, saltem acquisitam uirtutũ reginam, tùm tertiò, ut appareat, quàm iustè negetur reprobis misericordia, cũ illam proximis impendere noluerint, tum quartò, ut homines excitentur ex his ad opera pietatis, & ad insinuandum, quòd salus nostra, ex misericordia Dei proficiscitur, & pendet. Vltimò, quia in illis omnia uirtualiter includuntur. Tunc illi desperati blasphemando respondebunt, dicentes. Quando te uidimus esurientem &c? eis tamen exprobrabit, dicens, Quandiu non fecistis uni de minoribus qui in me credunt, nec mihi fecistis. Matt. 25 Latam sententiam, beata Virgo, F Apostoli, & alii sancti approbabunt, asserentes non modo eam esse iustissimam, sed quòd maiori digni essent supplicio, iuxta illud Matt. 19. In regeneratione, cũ sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & uos super sedes, iudicantes duodecim tribus Israel. Tunc uerificabitur illud ps. 57. Letabitur iustus cùm uiderit uindictam, manus suas lauabit in sanguine peccatoris. Si ergo mater misericordiæ, & peccatorum aduocata & omnes eius sancti, eos condemnabunt, ad quem miseri illi recursum habere poterunt? Non ad dæmones, qui executóres sententiæ Christi erunt, nec ad alias creaturas, quia ut dicitur Sapientiæ. 9. Armabit omnem creaturam in ultionem inimicorum suorum, non poterunt fugere, quia grauitate mirabili tenebuntur, & ignis conflagrationis eos circũdans impediet. Tunc, sicut dicitur Matt. 13. Exibunt angeli, hoc est dæmones executores, ut inquit beatus Hieronymus, & separabunt malos de medio iustorum. Iustum est enim, ut cùm homines peccatores dæmonibus se subdiderint peccando, subiiciantur eis in pœnis. Ibi etiam miserorum societas pœnas non minuet, G sed augebit. Executio autem huius sententiæ præfigurata fuit in punitione Dathan, & Abiron, ad quos absorbendos, ut habetur ps. 105. aperta est terra, & deglutiuit Dathan, & operuit super congregationem Abiron. Sic post sententiam ministerio dæmonum aperietur terra, & damnati cum igne cõflagrationis, & immunditiis terræ & maris, in infernum detrudentur, ubi erit fletus & stridor dentium. Vnde concludit Euangelista, Ibunt hi in supplicium æternum, iusti autem in uitam æternam. Postremò dicendum est de sequentibus uniuersale iudicium, H & de innouatione mundi, de qua Esa 65. Ego creabo cælos nouos, & terram nouam, & non erunt priora in memoria. Item Apoc. 21. Vidi cælum nouum, & terram nouam. Pro quo notandum, quòd omnia corpora facta sunt propter hominem, & dicuntur ei omnia subiecta, quæ seruiunt ei dupliciter. Vno modo ad sustentationem uitæ corporalis. Alio modo ad profectum cognitionis diuinæ, in quantum uidelicet homo, per ea quæ facta sunt, inuisibilia Dei conspicit, ad Rom. pri. Primò ergo, ministerio creaturarum uidelicet ad sustentationem, homo glorificatus nullo modo indigebit, cùm eius corpus omnino incorruptibile sit futurum, uirtute diuina id faciente per animam, quam immediatè glorificat. Secundò, etiam ministerio non indigebit, quãtum ad cognitionẽ intuitiuã, quia I tali cognitione Deum sancti uidebunt immediatè per essentiam, ad quam uisionem diuinæ essentiæ oculus carnis attingere non potest. Ideò, ut eius solatium et sibi congruum de uisione deitatis præbeatur, inspiciet deitatem in suis effectibus corporalibus, in quibus manifesta inditia diuinæ maiestatis apparebunt, & præcipuè in carne Christi, post hæc in corporibus beatorum, & postremò in omnibus aliis corporibus. Et ideò oportebit, ut etiam alia corpora maiorem influẽtiam à diuina bonitate suscipiant, non tamen speciem uariantem, sed addentem

cuiusdam gloriæ perfectionem,& hæc secundum diuum Tho. in.60.opusculo.c.
L de iudicio finali. Erit mundi innouatio. Ad quæ sanctus Bona. in 48. 4. art. 2. q. pri. circa remunerationem corporum cælestium,addit,quòd remunerari contingit uno triũ modoꝝ, uidelicet,uel quia est aptũ natum mereri,& hoc est liberum arbitrium. Vel quia est ipsi merenti coniunctum,ut corpus humanum. Aut quia est ad ipsum ordinatum,sicut ad obsequium. Et secundum hoc,præmiatur homo aliquando in se ipso,aliquando in corpore,aliquando ex eis,quæ sunt sibi utilia,sic etiam præmiatur in corpore suo,& in ipso mundo,qui eius est habitaculum. Vbi concludit,quòd corpora supercælestia præmiari, non est aliud,quã hominem præmiari in illis,quia Dominus totum mundum,hominis amore,reddet pulchriorem. Et ideò,quia propter hominem præmiantur corpora supercælestia,secundum eam proprietatem p̃miantur,secundum quam sunt consona corporibus gloriosis. Hæc autem est lux, ideò in luce & splendore augebuntur & crescent.
M Dicit ultra.q. 2. ubi supra de mẽte Isidori,ut inquit Magister in dicta dist. quòd sol,& luna post iudicium non tendent ad occasum, sed stabunt in ordine suo,in quo creati sunt,quia etiam motus corporum cælestium ordinatur ad cõplendum numerum electorum,& illum necesse est compleri,ideò & motum terminari, quamuis per naturam non habeat terminum sui. Elementa etiam,ut idẽ sanctus dicit.q.3. ubi supra,innouabuntur, ubi uerò est innouatio,substãtia remanet eadem,sed sub aliis proprietatibus, ideò concludit,quòd omnia elementa secundum substantiam remanebunt, sed quantum ad qualitates innouabuntur. Vnde omnes res,quantum est de se,appetunt esse perpetuum & diuinũ, sed quædam formæ sunt,quæ appetunt continuare esse per multiplicationem sui in altero,ut puta formæ accidentales,& substantiales actiuæ, quædam autem appetunt continuare esse suum per continuam adhærentiam cum materia,ut sunt formæ,& qualitates passiuæ. Quia igitur post iudicium auferetur ab elementis omnis ratio multiplicandi se, & dabitur uirtus cõtinuandi se in se,quia erunt incorruptibilia,hinc est,quòd elementa,quæ habent qualitates actiuas,dicuntur totaliter absumi,quia omnino auferetur ab eis ratio agendi,& se multiplicandi.
N Alia uerò duo dicuntur in meliorem faciem restitui,quia appetitus continuandi in se esse,qui modò est in eis secundum esse imperfectum,complebitur & perficietur. Manebunt ergo qualitates omnium elementorum,quantum ad substantiam,sed quantum ad rationem corruptionis innouabuntur, similiter & formæ substãtiales. Quid uerò dicendum de plantis,& animalibus brutis? Respondet idem Doctor ubi supra. q. 4. quòd non innouabuntur,quia eorũ ultima perfectio est corruptibilis per naturam,& ortum,& radicem habent à materia,unde non sunt idonea ad uiuendum,siue durandum æternaliter.
O Formæ autem corporum supercælestium sunt incorruptibiles, similiter formæ elementoꝝ incorruptibiles sunt secundum totum,& secundum partem,quantum est in se,quia sunt corpora simplicia,quòd enim corrumpantur,hoc est per actionem uenientẽ ab extrinseco, & ideò remota illa actione,remanent incorruptibiles,manifestum autem est, ꝙ plantæ & animalia non sunt ad ornatum terræ, sed ad hominis obsequium, nec ad Dei laudem, aut ad uniuersi perfectionem, nisi secundum statum eundem,
P qui est corruptibilis, & uariabilis,& ideò non oportet illa innouari. Sunt enim de perfectione uniuersi ea parte, qua est habitaculum hominis uiuentis corporaliter,ideóq; sunt homini concreata,qui homo alimoniis indigebat. Postq; uerò

homo

homo spiritualis fuerit effectus, nequaquam erunt necessaria. Imponendo finē huic articulo concludo, quòd credimus Christum propter nos uenturum iudicare uiuos,& mortuos, ut pios à corporali morte, ac cæteris angustiis liberatos in suum cæleste regnum, ubi perpetuò cum eo erimus, subuehat. Impios uerò debitis afficiat pœnis, quemadmodum ipse dixit Matt. 25. Et ibunt hi, nimirum impii, in ignem æternum. Iusti uerò, in uitam æternā, cui sententiæ arridet Apostolus ad Rom. 2. dicens. Qui reddet unicuiq; secundum opera sua, his quidē, qui secundum patientiam boni operis, gloriam, honorem, & incorruptionem quærunt, uitam æternam, his autem, qui sunt ex contentione,& qui non acquiescunt ueritati, credunt autem iniquitati, ira, indignatio, tribulatio,& angustia in omnem animam hominis operantis malum, Iudæi primùm,& Græci. Non enim est personarum acceptio apud Deum. Proindeq; omnes Pii, hunc aduentum cū summo præstolantur desiderio, Expectantes beatam spem, & aduentum gloriæ magni Dei,& Saluatoris nostri Iesu Christi, ad Tit. 2. Et primæ ad Thessa. 5. Ab omni specie mala abstinete uos, ipse autem Deus pacis sanctificet uos per omnia ut integer spiritus uester,& anima & corpus sine querela in aduētu Domini nostri Iesu Christi conseruetur, fidelis est, qui uocauit uos, qui etiam faciet. Diligentibus enim aduentum eius, magna repromittitur beatitudo, ut beatus Paulus, secundæ ad Tim. 4. De cætero, inquit, reposita est mihi corona iustitiæ, quā reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex, non solum autem mihi, sed & his qui diligunt aduentum Domini. Voluit autem Saluator hunc diem aduentus sui esse ignotum ad excitandum nos, quò semper in officio,& ea qua uocati sumus, uocatione, parati inueniamur. Vnde beatus Marcus cap. 13. Euangelium suum claudit, dicens. Videte, uigilate, & orate, nescitis enim quando Dominus Domus ueniet, sero, an media nocte, an galli cantu, an mane, ne cùm uenerit repentè, inueniat uos dormientes. Quod autem uobis dico, omnibus dico uigilate. Vnde Augustinus in symbolo inquit, Vigilemus ergo & oremus, quia breuis est,& incerta ista uita,& nescimus tempus, quando uenturus est Dominus.

Q R S

Vndecimus Articulus est, sanctam Ecclesiam Catholicam, sanctorum Communionem. Caput. XXXIIII.

NON dicit iste Articulus, Credo in sanctam Ecclesiam &c. sicut non nulli alii scilicet. Credo in Deum, Credo in filium & c. Sed Credo Sanctam Ecclesiam Catholicam, idest credo Ecclesiam à Deo congregatam esse, non in sanctam Ecclesiam, ut in Deum. Hac ergo præpositione (in) creator secernitur à creaturis, & diuina separantur ab humanis. Sic enim in solum Deum credēdum est. Vnde Augustinus, super illud Creditis, in Deum, Io. 14. ait. Nunquam aliquis Apostolorum ausus est dicere, Credite in me. Et super illud ad Rom. 4. Omni credenti in eum, dicit, Aliud est credere illi aliud illum, aliud est credere in illum. Et cum dicitur in symbolo, Credo in Spiritum sanctum, Sanctam Ecclesiam, illa præpositio (in) non refertur ad Ecclesiā, sed ad Spiritum sanctum, illam sanctificantem. Ecclesia græca uox est ab ἐκκαλεῖν, quod est euocare. Vnde Ecclesia dicitur quasi euocata concio. Fides .n. ut Apl'us ad Rom. xi. inquit, ex auditu est, auditus autem per uerbum Christi, qui ergo uel interna uocatione, uel per Christi uerbum, aut alio Spiritus sancti instrumen-

A B

C to euocati sunt,à simulachris mortuis ad Deum uiuum,ab ignorantiæ tenebris, ad lucem christianæ ueritatis,& obtemperarunt, ecclesia Dei dicuntur, quæ tamen multipliciter dicitur. Ideò ne laboremus in æquiuoco, uidendũ est de singulis ecclesiæ (secundum catholicos doctores,& sacras literas) significatis. Ecclesia enim uno modo sumitur pro domo materiali diuinis obsequiis, & orationi mancipata, quo modo accipitur Iudith. 6. Conuocatus populus per totam noctẽ intra ecclesiam orauerunt, petentes à Deo auxilium, de qua etiam loquitur beatus Paulus primæ cor. xi. dicens. An ecclesiam Dei (hoc est domum orationis,
D secundum glo.) contemnitis? Sumitur etiam ecclesia pro uniuersitate omnium iustorum & sanctorum tam uiatorum, quàm comprehensorum, & hoc modo, eã accipit Apostolus ad Eph. 5. dicens de Christo, Ipsum constituit caput super omnem ecclesiam, hoc est sanctorum congregationem, angelorum & hominũ, quæ
E in cælo,& quæ in terris est. Accipitur quoq, ecclesia pro congregatione omniũ iustorum duntaxat comprehensorum, sicut eam accipit beatus Augustinus in Enche. c. 56. dicens, quòd est cœtus ille beatarum animarum cum Christo regnãtium, qui & regnat cum Christo securus in æternum,& hæc dicitur ecclesia triũphans in qua non est ruga neque macula, quam describit beatus Ioan. Apoc. 7. sub infrascriptis uerbis. Hi (inquit) sunt qui uenerunt de tribulatione magna, & lauerunt stolas suas,& dealbauerunt eas in sanguine Agni, & ideò sunt ante thronum Dei,& seruiunt ei die ac nocte in templo eius, & qui sedet in throno, habitabit super illos, non esurient, neq; sitient amplius, neq; cadet super illos sol, neq; ullus æstus, quoniam agnus, qui in medio throni est, reget illos,& deducet eos ad fontem aquarum, & absterget Deus omnem lachrymam ab oculis eo
F rum. Alio etiam modo sumitur ecclesia pro congregatione hominum in charitate existentium, de qua Apostolus ad Eph. 5. ait, Christus dilexit Ecclesiam, & tradidit semetipsum pro ea, mundans eam lauacro aquæ in uerbo uitæ, & tales dicuntur esse de ecclesia, numero,& merito, qui etiam ita sunt in ecclesia, & domo Dei, ut & ipsi sint domus Dei, seu templum Spiritus sancti, qui constituunt urbem illam beatam Hierusalem, de cælo descendentem, à Deo paratam, constructam uiuis ex lapidibus; de quibus idem Apostolus primæ cor. 12. Multi unũ corpus sumus in Christo Iesu, quos ad Rom. 12. uocat populum emundatum ab omni iniquitate, Déo acceptabilem, sectatorem bonorum operũ. Ecclesia sic accepta nota ẽ soli Deo, ut inquit beatus Paulus ad Eph. 4. Nouit Dñs, qui sũt eius.
G Verùm ad hunc modum non accipitur ecclesiæ nomen, ubi Xp̃s de audienda ecclesia præcipit, uel patres post Apostolos, de auctoritate ecclesiæ disserunt. Illam .n. quã audire,& cuius auctoritatem sequi debemus, nobis cognoscibilem, atque uisibilẽ esse oportet. Altero mõ sumitur ecclesia, ut cõplectitur omnes, qui communionẽ professionis fidei, similiter & doctrinæ, ac sacramentorũ, secundũ catholicã,& apostolicã traditionẽ habent. Ad ecclam hoc mõ acceptã nimirũ attinent
H tã boni, q̃ mali, qui per quandã colligantiã eiusdẽ professionis, ac exterioris participationis sacramẽtorũ sunt in ecclesia Dei. Et quemadmodũ humano corpori plerũq; adhærent mẽbra, aut mortua, aut arida, aut putrida, aut lãguida, quæ nõ nunq̃; resecanda ueniunt, ne cætera mẽbra horũ contagione inficiantur, interdũ toleranda, ne fortè si abscindantur, totum corpus in periculum ueniat, quæ, & si membris uiuis in uitali spiritu non communicent, colligantia tamen quadam
I uiuis adhærent, proinde adhuc corporis membra dicuntur,& corporis esse partes,

tes, ita de ecclesia ad hunc modum accepta, sentiendum est, ut sit populus in unam fidei possessionem, & communionem sacramentorum uocatus, cohærens saltem secundum unitatem professionis, & uisibilem quandam Christianæ fidei formam. In quo cætu & bonos & malos dicimus esse permistos, qui & si nō sint colligati omnes unitate spiritus, & uinculo charitatis, colligati tamen sunt secūdum unionem unius signaculi fidei, & corporaliter coniuncti, secundum uisibilia ecclesiæ sacramenta, quanuis non nulli inter eos, impii, peccatores, auari, & id genus homines, secundum exteriorem fidei professionem sint, formam quidē pietatis habentes. 2. ad Tim. 3. uirtutem tamen eius abnegantes. Verùm in supradictis, ut Augustinus contra Cresc. Gram. c. 31. ait, tenenda est beatissimi Cypriani ad Max. plenissima charitatis, pietatisq; sententia, dicentis. Quanq; in ecclesia uideamus esse zizania, non tamen debet perturbari aut fides, aut charitas nostra, neq; de ecclesia recedere debemus ob id, quòd zizania in ecclesia esse cernimus, quin potius ubi uidemus ecclesiam opprimi per impios, hic fidei articulus, quem tractamus, nos confirmabit, ne desperemus, sed sciamus ecclesiā esse permansuram, ut nauiculam iactandam quidem, sed non submergendam. Et hæc est ecclesia militans, in qua criminosi licet sint numero, non tamen merito. Et de hac ecclesia loquitur Dauid ps. 21. dicens. Erit apud te laus mea in ecclesia magna, et in medio ecclesiæ laudabo te. Quæ comparatur sagenæ missæ in mari, ex omni genere piscium congreganti. Vbi glo. exponit, magna, hoc est in toto orbe diffusa. Quandoq; etiam accipitur pro ecclesia particulari, ut secūdæ cor. pri. ecclesiæ, quæ est corinthi. Aliquando pro Præsidēte in ecclesia, ut in fraterna correctione, Matt. 18. Si te non audierit, dic ecclesiæ. Aliquando pro subditis tantum, ut act. 12. Oratio autem fiebat ab ecclesia ad Deum pro eo. Aliquādo pro solis ecclesiasticis, aut eorum maiori parte, ut in. c. primo. 63. dist. Ecclesia tamē, de qua communiter loquūtur doctores, accipitur pro cœtu fidelium uiatorum, qui numero, uel merito adunati sunt, in fide, & cultu uisibili unius ueri Dei, & non, ut hæretici dicunt, pro congregatione sanctorum in spiritu, quā nescimus ubi sit, aut ubi eam inquirere, aut inuenire possimus. Sed (ut dictum est in quinto modo acceptionis eius) præcipuè accipere eam oportet pro congregatione omnium uiatorum fideliū, siue sint boni, siue mali, cuius auctor est Deus sapientissimus, & omnipotens, finis uerò eius est omnium fidelium salus, quia quantū in ipso Deo est, uult omnes fideles baptizatos saluos fieri. Vnde inquit Mar. ult. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Nulli enim extra ecclesiam salus contingere potest, ut habetur in. c. firmiter, extra de sum. trini. & fide catho. Quæ optimè figurata fuit per arcam Noe, extra quam existentes submersi sunt. Ex quibus omnibus apparet, quòd Ecclesia catholica est uisibilis, sensibilis, siue euidens, & manifesta, & tam prælatus, qui est illius caput, quàm subditi, qui sunt membra, sunt manifesti, & uisibiliter Baptismi sacramento sunt intincti, aliàs in uanum dixisset Christus, dic ecclesiæ, si esset incognita, & inuisibilis. Similiter & si ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus. Notādum etiam, quòd licet ecclesia secundum rationem uniuersitatis non possit stare in uno cōpletiuè, tamen quo ad fidem, in qua fundatur ecclesia, & à qua aliquis dicitur de illa, bene potest seruari in uno. Vnde beatus Hieronymus super ps. 33. dicit. Vbi uera fides est, ibi ecclesia est, & iuristæ inquiūt, quòd uniuersitatis ius in uno seruari potest. Dicitur etiam de beata Maria matre Christi, quòd in ea sola in tri-

duo sepulturæ filii, mansit fides explicita de diuinitate Christi, quanuis nō nulli alii per iudæam existentes habere tunc potuerint fidem Catholicam actualē, & implicitam, non tamen explicitam de eius diuinitate. In maiori uerò symbolo iste articulus magis exprimitur sic. Et unam sanctam Catholicam, & Apostolicam Ecclesiam. Vbi dictæ ecclesiæ quatuor attribuuntur notæ, quibus cognosci possit, & ab ecclesia malignantiū discerni. Est.n.una, est sancta, ē catholica, & Apostolica.

De prima Ecclesiæ nota uidelicet, quòd est una. Caput. XXXV.

A PRimò dicitur, quòd est una unitate qua secerni possit ab his, qui uel præcisi sunt ab ea, cuius generis sunt: quibus interdictum est piorum cœtu, quos excommunicatos uocamus: uel qui ipsi se ultro præciderunt, quales sunt hæretici, & schismatici. Hanc illius unitatem significauit inconsutilis illa Christi tunica, quam, qui Christum crucifixerunt, milites Ioan. 19. non scindendam, sed (iuxta id, quod prædixerat Dauid ps. 21.) Sortē
B super eam mittendam esse censuerunt. Hanc significauit una illa domus, in qua comedebatur agnus, qui figura fuit agni illius incontaminati Christi, ab origine mundi in diuina præordinatione occisi. Hanc expressit Apostolus cùm dixit ad
C Eph. 4. Vnum corpus, unus spiritus, sicut uocati estis in una spe uocationis uestræ, illa enim uisibilibus rebus, nimirum sacramentis, fidei confessione, bonis operibus, publicis orationibus, in locum etiam sæpè uisibilem, quæ domus orationis dicitur, congregatur, & proptereà uocat eam diuus Paulus unū corpus,
D quòd ex multis uisibilibus (ut dictum est) membris constet. Porrò qui congregat eam, qui uitam huic præstat corpori, Spiritus sanctus est, ideò spiritum etiam unum appellat, quòd per eam in cordibus hominum diffusa charitate, retinetur, Similiter & unitas in uinculo pacis, ut idipsum dicant, idipsū sentiant, idē sapiāt oēs, atq; unanimes uno ore honorificent Deum, & patrem Domini nostri Iesu
E Christi, ad Rom. 5. Sola ergo sancta catholica Ecclesia una est, terra est unius labii, Gen. xi. unus in ea Christus adoratur, una ueritatis regula obseruatur. Deniq; multitudinis credentium est cor unum, & anima una, Act. 4. Vnde Beda in secundam Ioan. Epistolam idem testatur his uerbis. Reuera omnes per orbē catholici unam ueritatis regulam sequuntur, non autem omnes hæretici, & infideles unanimo errori consentiunt. Sed semet non minus alterutrum, quàm ipsam
F ueritatis uiam īpugnant. De unitate huius nostræ ecclesiæ, & dissensione synagogæ hæreticorum, scribit uenerabilis Beda in quintum caput beati Marci, Benè in Babilonis constructione linguarum unitas per spiritum superbiæ scissa, in Hierosolyma per gratiam Sancti Spiritus linguarum uarietas adunata est, ita ut illa confusio, hæc uisio pacis interpretetur, quia uidelicet electos in pluribus linguis, & gentibus, una fides, ac pietas toto orbe pacificando confirmat, repro-
G bos autem plures sectæ, quàm linguæ, dissociando confundunt. De quibus Hilarius libro. 7. de trin. Fidem illi nostram, dum sibi aduersantur, confirmant. Bellum enim hæreticorum, pax est Ecclesiæ catholicorum. Tertulianus de sui temporis hæreticis, de præscriptione aduersus eosdem hæreticos, scripsit, ꝙ etiam à regulis ipsi suis uariant inter se. Hilarius quoq; in libro ad Constantium Augustum, inquit, periculosum nobis admodum, atq; ēt miserabile est, tot nunc fides existere, quot uoluntates, & tot nobis doctrinas esse, quot mores, & tot cau

sas

ſas blaſphemiarum pullulare,quot uitia ſunt,dum aut ita,fides ſcribuntur, ut uolumus,aut ita,ut uolumus,intelliguntur. Et cùm ſecundum unum Deũ & Dominum,& unum baptiſma,etiam fides una ſit,excidimus ab ea fide, quæ ſola ẽ, & dum plures fiunt,ad id cœperunt eſſe,ne ulla ſit. Epiphanius in confutatione ſynodi,quæ falsò ſeptima dicta eſt,ait.Hunc morem habẽt hæretici, quoties uno uerbo pietatem contempſerint,& à ueritate aberrauerint,in multos & uarios errores labi, uniformis enim res ueritas,mendacium autem in uaria diſtrahitur. H

Eccleſia tamen iſta noſtra uiſibilis, de qua in propoſito,eſt una multiplici unitate. Primò,unitate fidei,de qua ad Eph. 4. Etenim in uno ſpiritu, omnes nos in unum corpus baptizati ſumus.Et beatus Hieronymus ad Euandrum Epũm,nec altera Romanæ urbis Eccleſia,altera totius orbis exiſtimanda eſt. Secundò, unitate ſpei,de qua Apoſtolus ad Eph. 4. Vocati eſtis una ſpe uocationis ueſtræ,ubi glo. hoc eſt ad unam rem ſperatam. Hæc unitas poteſt etiam dici unitas finis ultimi,qui eſt beatitudo,ad quam ordinatur. Vnde beatus Auguſtinus ſuper pſ.85. inquit, Multæ gentes,& una gens,ſed quare una gens? quia una expectatio. Dicitur poſtremò una unitate unius Præſidentis, Rectoris,& gubernatoris uiſibiliter conuerſantis cum illa. Vnde Iohelis pri. Congregabuntur filii Iudæ, & filii Iſrael pariter,& ponẽt ſibi caput unũ. Et Ioa.x. dicitur. Fiet unũ ouile,& unus paſtor,ob quam cauſam dixit Petro,Paſce oues meas,Ioan.21. Hanc unitatem eccleſia retinere non poteſt,niſi aliquis unus toti præſit eccleſiæ,cui omnes pareãt. I L

Chriſtus uerò huius corporis licet ſit caput,tamen,quia ad patrem ſuum cæleſtẽ ex hoc mundo migraturus erat,atq; ita facturus, ut genus humanum corporali ſua præſentia deſtitueret,cùm ſub ſuæ tempore paſſionis oraſſet patrem,Ioan.18. ut eos,quos dederat ſibi ſeruaret,ut eſſent unum,ſicut ipſe cum patre unum eſt, quò facilius unitas hæc ſempiternis temporibus retineri poſſet,aſcenſurus ad patrem uni curam Eccleſiæ ſuæ mandauit,uni Petro paſcendas oues ſuas commiſit, unum illum Principem multis deſignauit argumentis,ut ipſe quidẽ in cælis auctor eſſet unitatis perpetuæ,& Petrus ac quiſquis ei ſucceſſiſſet,unitatis retinendæ dux,& princeps in terris haberetur. Vnitatis itaque cõſtituendæ principium Chriſtus, & retinendæ per eundem,Petrus,& eius ſucceſſor, ſtatuitur. Hoc uniuerſa credidit antiquitas. Hoc ſacroſanctum Nicænum Concilium confeſſum eſſe legimus: de quo Ezech. 37. Paſtor erit unus omnium eorum. Quem unum & ſolum eſſentialiter bonum paſtorem libenter Chriſtum agnoſcimus, libenter eum eſſe caput,& fundamentum Eccleſiæ principale profitemur. Vnde licet ſacramenta perficiat omnia,& ipſe ſit qui baptizat, & qui peccata dimittit. Similiter licet ſit uerus ſacerdos,qui ſua uirtute corpus ſuum, & ſanguinem, ex eo, quod panis erat, & uinum,conficit,ut iterum offeratur, non in mortem, ſed in mortis recordationem, tamen,quia cum ſuis fidelibus non erat in corpore permanſurus,miniſtros elegit,quibus in ſacramentis adminiſtrandis uteretur. Sic igitur ipſe caput, ipſe gubernator eſt Eccleſiæ ſuæ, ipſe ordinem in ea ſimul, & unitatem conſeruat. Quoniam uerò præſentiam ſui corporalem & inuiſibilem eccleſiæ ſubtracturus erat,unius uti miniſterio uoluit,per quem unitas hæc retineretur,cui præ cæteris oues loco ſui paſcendas commiſit, & cognomen tribuit Ioan. 21. Nam cùm petram eſſe Chriſtum dicat Apoſtolus primæ cor.x.cum Petro in cõſortium indiuiduæ unitatis aſſumpto,nomen hoc communicare dignatus eſt. Tu es (inquiens) Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo eccleſiam meã. M N O P

Q Matt. 16. Neque enim quisquam est, qui inficietur Christũ esse petram illam inuiolabilem, esse lapidem illum angularem, qui fecit utraq; unum, esse fundamentum, præter quod nemo potest aliud ponere. Cum hoc tamen stat, quòd, (cũ secundum beatum Dionysium de diui, nominibus. c. 4. Bonũ sit sui ipsius maximè diffusiuum, & communicatiuum) ad gloriam suam illustrandam, & ad incredibilem suam bonitatem toti mundo manifestandam, illud, quod sibi ipsi potestate proprium est, participatione quadam esse sibi cum homine commune uoluisse diceretur. Nunquid non solus ipse est lux inaccessibilis, quæ illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum, Ioan. 8? & tamen Apostolis legitur dixisse. Vos estis lux mundi. Nunquid non ipse solus bonus est? Nam nemo
R bonus, nisi solus Deus, Matt. 19. Et tamen Luc. 5. dicitur. Bonus homo de thesauro cordis sui profert bona. Nunquid non solus ipse remittit peccata? hoc enim non est nisi proprium Dei Eandem tamen potestatem sacerdotibus quoq; concessit, dicens Ioan. 20 Quorũ remiseritis peccata, remittuntur eis. Sed quid
S opus est tot recensere? Potest ne quicquam esse gloriosius, quàm dici filiũ Dei? ipsius tamen filii Dei bonitas contulit humano generi, ut quod ille solus natura est, homo esset per adoptionis gratiam, nosq; Dei patris filios, & hæredes, fratres autem suos, & cohæredes, esse uoluit. Nunquid non dicitur primæ ad Tim. pri. Soli Deo honor & gloria? & tamen idem Apostolus ad Rom. 2. inquit. Gloria
T autem, honor, & pax omni operanti bonum. Adducens autem Basilius locum illum Euangelii, Matth. c. 16. uidelicet. Tu es Petrus &c. in libro de pœnitentia inquit, si petra est, non ut Christus petra est, sed ut Petrus petra. Christus enim reuera petra est immobilis & inconcussa. Petrus enim talis dicitur propter hanc inconcussam petram. Largitur enim Deus suas dignitates, non euacuans se, sed habens dat. Lux. est, ideò ait uos estis lux mundi. Sacerdos est, sacerdotes facit. Ouis est, ecce inquit mitto uos tanquam oues in medio luporum, Petra est, petram facit. Et quæ propriè sunt illius, largitur seruis. Vnde Ambro. in. c. 9. beati Lucæ ait. Continet itaq; uirtute sua, molem Ecclesiæ Christus, ac inuisibiliter eam gubernat, sed quemadmodum in sacramentis, cùm ipse solus inuisibiliter operetur omnia, ministerio tamen utitur uisibilium sacerdotum, sic uisibilem
V in terris elegit ministrum, per quem Ecclesiæ molem hanc sustineret, per quem gregem suum uisibilem inuisiblis ipse gubernaret. Est igitur petra Christus, est petra fides de Christo, quam confessus est Petrus, est petra Petrus ipse confitens Christum. Hæc adeò sibi non aduersantur, ut nisi credas Ecclesiam super Petrũ confitẽtem Christum ædificatã esse, nihil credas, nec ubi sit Ecclesia, scire queas. Quamobrem si talem esse uolumus Ecclesiam, quæ uideri & agnosci possit, necesse est, ut uisibilem esse petram statuamus, super quam sit uisibilis ædificata; ut petræ nomine, Petrum, petriq; succesforem confitentem Christum intelligi uelimus. Et hoc est quod dicit Hieronymus libro primo contra Iouinianum. Super Petrum fundatur Ecclesia, licet idipsum (in alio loco) super omnes Apostolos fiat, & cuncti claues regni cælorum accipiant, ut ex æquo super eos eccle-
X siæ fortitudo solidetur, tamen unus inter duodecim eligitur, ut capite constituto, schismatis tollatur occasio. Ante etiam illum à Cypriano de simplicitate prælatorum dictum fuit. Hoc erant utique cæteri Apostoli, quod fuit Petrus, pari consortio præditi, honoris, & potestatis, sed exordium ab unitate proficiscitur, ut ecclesia una monstretur. Sed ante eum Anacletus, qui uixit Apostolorum tẽporibus

poribus, Epiſtola.3. dixit. Licet omnes pares eſſent Apoſtoli, Petro tamen à Domino eſt conceſſum,& ipſi inter ſe id ipſum uoluerunt, ut reliquis omnibus præeſſet Apoſtolis, & Cephas ideſt caput,& principium teneret Apoſtolorum. Quoniam itaq; una eſt eccleſia,ſuper unum,qui claues eius accepit Domini uoce fundata eſt, per quem fit,ut Epiſcopatus etiam unus ſit multorum Epiſcoporum concordi numeroſitate diffuſus,ſicut ad Iubaianum,& ad Antonianū lib.4. epiſtola.2. ſcribens teſtatur Cyprianus. Hieronymus etiam contra Luciferianos,ſalutem eccleſiæ dicit à ſummi ſacerdotis dignitate pendere, cui ſi non exors quædam,& inter omnes eminens detur poteſtas, tot in eccleſiis efficientur ſchiſmata,quot ſacerdotes. Vnde idem Cyprianus ad Florentium Pupianū li.4. epiſtola.9. & ad Cornelium libro primo epiſtola.3. ſcribens,teſtatur dicens.Vnū itaq; toti præeſſe eccleſiæ uſq; eò neceſſarium eſt,ut abſq; hoc, eccleſia una eſſe non poſſit, ſuam igitur unitatem,ut dictum eſt, ſpecialiter ab unitate capitis & prælati habet. Y

De ſecunda Eccleſiæ nota,uidelicet,quòd eſt ſancta. Caput. XXXVI.

Licet uerò Eccleſia ſit ſancta, nō tamen in ea ſunt ſoli iuſti & ſancti,ut dictum eſt ſupra. Vnde Matt. 13. Deſignatur nomine Areæ, in qua ſicut eſt triticum,ita ſunt & paleæ. Vocatur ager, in quo cum tritico creſcunt & zizania. Eſt & Sagena,in qua congregantur boni,& mali piſces. Vocatur Vinea,in qua ſunt palmites proferentes uuas, & qui producunt labruſcas. Comparatur gregi,in quo ſunt & hædi & oues,ſunt & arietes,& hirci. Cōfertur domui,in qua ſunt uaſa aurea& argētea,ſimiliter et lignea, ac fictilia,quædam in honorem,quædam uerò in contumeliam. Comparatur decem uirginibus,quarum quinq; erant fatuæ, & quinq, prudentes.Quamobrem permiſti ſunt mali bonis in hac eccleſia,quæ militans dicitur. Quarè, non ideò ſancta dicitur eccleſia,quòd in ea non ſint reiecti,& reprobi, ſed quia quicunq; ſancti ſunt, non niſi in hac eccleſia ſancti ſunt,extra quam ſpecies ſāctitatis eſſe non poteſt. A meliori itaq; ſui parte ſancta dicitur, ſicut regnum cælorum ſæpè uocatur à Chriſto,quòd non niſi intra ipſius ſeptá continentur,quibus potiri datum eſt regno cælorum. Dicitur quoque ſancta,quaſi Chriſti ſanguine tincta. Chriſtus.n.eā lauit à peccatis ſuis in ſanguine ſuo,Apoc. primo. Qui ſic eā dilexit ad Eph.5. ut ſeipſum traderet pro illa,ut eam ſanctificaret,atq; ab operibus mortuis emundaret ſanguine ſuo. Hac ratione fideles omnes olim,ſicut teſtatur Auguſtinus in ps. 45. Sancti uocabantur. Cæterum apud eos, qui latinè ſcripſerunt,ſanctum dici legimus,quod firmum eſt & munitū,ut uiolari facilè non poſſit, neq; debeat,ſic muros,leges uocant ſanctos,ſic tribunos,ſanctos,ſic ærarium quoq; ſanctum appellatum legimus. Qua ratione eccleſia etiam dicitur ſancta, qua nihil firmius, nihil fortius. Vel quia Chriſto dicata eſt, cui quod dedit pater, nemo poteſt ab eo eripere. Vel quia ſupra petram ædificata eſt,ita ut neque pluuiæ,neque flumina,neque uenti irruentes eam ſubuertere poſſint, intantum, ut nec portæ inferi præualere poſſint contra eam. Habet enim firmum,& ſtabile fundamentum,de quo beatus Apoſtolus primæ cor. 3. Fundamentum aliud nemo ponere poteſt,præter id quod poſitū eſt,quod eſt Chriſtus Ieſus. Huic fundamento cùm innitatur,nulla eſt neq; fuit neq; erit uis unquam tanta, qua ſupe

rari

tari possit. Ideò Chrysostomus Tomo.5. homil. de expulsione sancti. Fortiorem eam terra, imo fortiorem esse dicit ipso cælo, ubi radices eas fixas habere affirmat non in terra, solem, ut extingui sit facilius, quàm ecclesiam obscurari. Hæc est
E illa terra, quam fundauit in sæcula altissimus, ps.77. de qua idem Propheta. Fundasti eam super stabilitatem suam, non inclinabitur in sæculum sæculi. Aciē huius ecclesiæ perrumpere conati sunt pagani, omnia suppliciorum genera de piis sumendo. Conati sunt Tyranni, libertatem eripiendo. Conati sunt falsi fratres,
F charitatem exterminando. Conati sunt Iudæi, fidem impugnando. Conati sunt schismatici, obedientiam tollendo, & eius unitatem scindendo. Conati sunt hæretici, scripturas adulterando, ueritatem earum obscurando, prauèque eas interpretando, sed fuit hæc acies terribilis omnibus, uicit, fudit, fugauit omnes, uicit paganos, pro Christi fide, uitam cum sanguine profundendo, tanta animi constantia, tanta alacritate, ut gauderent etiam, eò quòd digni essent habiti pro nomine Iesu contumeliam pati, act. 5. Vicit Tyrannos, in Deo spem, & fiduciam collocando, ac pro se persequentibus deprecando. Vicit falsos fratres, tolerando Vicit Schismaticos, ordinem retinendo, & unitatem capitis conseruando. Vicit
G iudæos & hæreticos, uerum scripturarum sensum, ab illis non intellectū, sed prauè detortum, aperiendo. Vnde ecclesiæ suæ dixit Saluator noster, Luc. 21. Ego dabo uobis os & sapientiam, cui non poterunt resistere, & contradicere aduersarii uestri. Est ergo uerè sancta, inuicta, & inexpugnabilis ecclesia, quæ tot, tantisque grauissimorum hostium oppugnationibus, non modò fracta non est, seu debilitata, uerùm magis confirmata, & corroborata, ut uerè dicere possit illud ps. 128. Sæpè expugnauerunt me à iuuentute mea, etenim non potuerūt mihi. Imò semper sibi proprium fuit, ut oppugnationibus cresceret. Qua de re scripsit Clemens Presbyter Alexandrinus lib. 6. stromatum. Græcam quidē Philosophiā, si quisuis magistratus prohibuerit, ea statim perit, nostram autem doctrinā à prima usque prædicatione prohibent simul Reges, & Tyranni, duces singuli, & magistratus cum uniuersis satellitibus nos pro uiribus excindere conantes, illa autē
H magis etiam floret. De qua Hilarius. 7. de trinitate. Ecclesia nostra dum persequitur, floret, dum opprimitur, crescit, dum contēnitur, proficit, dum læditur, uincit, dum arguitur, intelligit, tunc stat, cùm superari uidetur. Et beatus Ambrosius lib. 9. in capit. 20. Lucæ de eadem. Vt uinea dum iugatur, inquit, erigitur, dum humiliatur, attollitur, dum reciditur, coronatur. Quanti ab initio oppugnarunt ecclesiam, ostendit Chrysostomus in sermone de Pentecoste dicens. Cū fidei semina iacerentur, arma contra eam commota sunt, sed quantò magis impugnabatur, tantò clarior reddebatur. Hæc igitur nota ita est ecclesiæ propria, ut
I eam hæretici sibi nulla ratione queant usurpare. Verùm ecclesia non dicitur sancta per naturam, siue per essentiam, sicut Deus, qui ut dicitur in hymno angelico est solus sanctus, & primi reg. 2. Quis sanctus ut Dominus? Sed dicitur sancta per participationem gratiæ, fideles enim omnes in gratia existentes, dicuntur sancti. Vnde Dauid ps. 85. dicebat de seipso. Custodi animam meam, quia sanctus sum. Et licet in ecclesia mali sint permisti bonis, & in maiori numero, quā boni, iuxta illud, Matth. 20. Multi sunt uocati, pauci uerò electi, inde non sequi-
L tur, quin ecclesia non dicatur sancta, cùm à nobiliori fiat denominatio, nec per hoc quòd ecclesia dicitur sancta, sequitur aut datur intelligi, quòd omnia illius membra sint in charitate existentia, sed solùm illa, quæ numero & merito (ut dictum

ctum est supra) sunt de ecclesia, quæ sunt propriè membra Christi, uita gratiæ uiuentia. Nec etiam sic intelligẽdum est, ecclesiam dici sanctam, quòd aliqui de ecclesia fuerint semper sancti, cùm constet omnes, dempto Christo, & beata Virgine, sub peccato esse conclusos, iuxta illud ad Rom. 5. Per unum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccauerũt, multi enim fuerunt in gratia, per quam erant membra uiuentia, qui decidentes ab ea, facti sunt membra arida, sed dicitur ecclesia semper sancta, quia in omni tempore in ecclesia, quæ utitur uisibilibus sacramentis, fuerunt aliqui iusti & sancti. M

De tertia Ecclesiæ nota, quæ est, quòd est Catholica. Caput. XXXVII.

PRO huius tertiæ notæ declaratione, notandum quòd ecclesia dicitur Catholica (hoc est uniuersalis, & per totum orbem diffusa) dupliciter. Vno modo, quia constat ex diuersis ecclesiis, ut sumitur in .c. Alienus. 24. q. pri. ubi ex sententia beati Cypriani dicitur, Alienus est, prophanus est, hostis est, nec potest Deum, habere patrem, qui uniuersalis ecclesiæ non tenet unitatẽ, quo modo Ecclesia Romana non est uniuersalis, sed pars ecclesiæ uniuersalis, prima tamẽ & præcipua, uelut caput in corpore, ut habetur .c. Quanuis. 21. dist. Alio modo ecclesia dicitur Catholica, idest uniuersalis, quia sub se continet ecclesias uniuersas, seu quia præest uniuersis, & isto modo ecclesia Romana dicitur uniuersalis, ut habetur in dicto .c. Quanuis. Quo etiam modo accipiendo ecclesiam uniuersalem, Papa dicitur Pastor, & Rector uniuersalis ecclesiæ, ut in .c. In nomine Domini. 23. dist. & Ioannis. 20. Erit unum ouile, & unus Pastor, cui omnes oues indistinctè erunt commissæ, quod factum fuit cùm dictũ est Petro, Ioan. 21. Pasce oues meas. Vnde tota synodus Calcedoneñ. acclamauit Leoni Papæ, Sãctissimus, Apostolicus, Oecumenicus, idest uniuersalis Patriarcha, per multos annos uiuat. Nec obstant .c. nullus, &. c. Ecce, 99. dist. ubi prohibetur, Romanum Pontificem dici uniuersalem, quia dicta prohibitio facta est, ne putetur quòd Papa præficiatur cuilibet particulari ecclesiæ, ut proprius & specialis illius ecclesiæ rector, quia sic cessarent omnium aliorum Pontificum potestates. Sed propter hoc non prohibetur dici uniuersalis, hoc est supremus, & principalis post Christum. Ecclesiæ autem particulares possunt dici Catholicæ, nõ ratione diffusionis, sed ratione fidei Catholicæ, quæ est communis omnibus ecclesiis, quo etiam modo omnes fideles dicuntur Catholici. Ex præmissis apparet, quòd nulla alia à christiana religiõe debet dici Catholica Vnde beatus Augustinus lib. de uera religione, ait. Quia licet quælibet secta proponat, quæ tradit ab omnibus uniuersaliter credenda, & obseruanda, hoc tamẽ, iure non competit cuicunque sectæ, quæ si hoc sibi uendicare præsumat, ad hoc tamẽ nunquam pertinget. Et quanuis Idololatria ad omnes mundi partes pertigerit, non tamen iuridicè, neque etiam Idololatria erat una religio uniuersaliter obseruata, sed apud diuersos, diuersa, cùm diuersi diuersos Deos colendos sibi instituissent. Non etiam ab omnibus nationibus fuit recepta, cùm à ueris Dei cultoribus fuerit reprobata, similiter & à sapiẽtibus gentilibus asserentibus huiusmodi cæremonias esse obseruandas tanquam legibus iussas, non tanquam diis placitas, ut de Seneca inquit beatus Augustinus. 16. de ciui. Dei. Ecclesia tamen nostra

A B C D

ſtra licet à ſui exordio fuerit ſemper catholica,& uniuerſalis,uniuerſitate puritatis,ſanctitatis,& ueritatis, nõ tamen uniuerſitate dilatationis,aut uniuerſitate p̃ceptorum,& remediorũ,unde dicitur in p̃s. 75. Notus in Iudæa Deus, & p̃s. 147.
E Non fecit taliter omni nationi,& iudicia ſua nõ manifeſtauit eis. Vnde lex Moyſi non obligabat gentiles. Hac uniuerſitate dilatationis,cœpit eccleſia eſſe catholica,cùm fides annunciata eſt per Apoſtolos & cõcionatores in uniuerſum mũdum. Beatus Auguſtinus ſermone .131. & 181. de tempore,declarãs hoc nomen (catholicam) inquit.Eccleſia,ideò catholica,quia toto orbe diffuſa,unde diuerſorum hæreticorum eccleſiæ,ideò catholicæ non dicuntur,quia per loca,atq; per ſuas quaſq; Prouincias cõtinentur. Hæc uerò à ſolis ortu uſq; ad occaſum unius
F fidei ſplendore,diffunditur,quam græci uocant catholicam, & latini uniuerſalẽ, pertinet enim ad uniuerſa loca,ad uniuerſa tempora,ad uniuerſa hominum genera,& ad nationes uniuerſas. Apoſtoli enim in mundum uniuerſum ire iuſſi ſunt,& prædicare euangeliũ omni creaturæ, Marci ultimo. Hinc eſt quòd diuus Paulus commendans Romanos. Fides, inquit, ueſtra, annunciatur in uniuerſo mundo ad Rom. primo. Sumpſit quoq; exordium cum orbe condito, duratura uſq; ad finem seculi. Fundauit enim eam Deus in æternum, qui dixit Matt. 28. Ego uobiſcum ſum uſq; ad conſummationem seculi, ideò pertinet ad uniuerſa tempora. Quòd autem pertineat ad omnia hominum genera,cuiuſcunq; ſtatus,
G conditionis,ætatis,ſexus,ſiue gentis fuerint, teſtis eſt beatus Paulus ad Rom. 10. Non eſt in ea diſtinctio iudæi,& græci,non eſt in ea circuncisio, & p̃putium,non barbarus,& ſcytha,non ſeruus,& liber,non maſculus,neq; fœmina,ſed omnia in omnibus Chriſtus,idem Dominus omnium, diues in omnes,qui inuocãt eum. Quòd autem pertineat ad uniuerſas nationes,indicat ille locus, Apoc. 5. Redemiſti nos Deus in ſanguine tuo,ex omni tribu,lingua,populo,ac natione, & feciſti nos Deo noſtro regnum. Oſtendit,& beatus Petrus. Act.x. inquiens. In ueritate comperi,quia non eſt perſonarum acceptor Deus, ſed in omni gente, qui timet eum,& qui operatur iuſtitiam,acceptus eſt illi, poſita eſt enim ſuper eum mõtem eccleſia, quẽ uidit Nabuchodonoſor ex lapide ſine manibus exciſo creuiſſe in montem magnum,& orbem uniuerſum impleuiſſe, Dan. 2. In quo, cõ-
H minutis regnis aliis uniuerſis,iuxta Danielis interpretationem. Deus cæli ſuſcitauit Regnum,quod in æternum non diſſipabitur,& alteri populo non tradetur. Hunc Danielis locum adducens beatus Bernardus ſermone .66. ſuper Cant. cõtra ſui temporis hæreticos. Ita ne (inquit). Lapidem de monte abſciſum ſine manibus,montem factum,& implentem mundum,ueſtris creditis intruſum antris? habet & ſemper habebit integram Chriſtus hæreditatem ſuam, & poſſeſſionem ſuam terminos terræ. Si quis dixerit, Matt. 24. Ecce hic eſt Chriſtus, ecce illic, monet nos ipſe,nolite credere,ſi dixerint uobis, ecce in deſerto eſt,nolite exire. Ecce in penetralibus,nolite moueri. Non eſt caput niſi in corpore ſuo, non eſt
I Chriſtus,niſi in ſua ſancta catholica eccleſia, quæ ibi eſt, ubi eſt fides catholica, fides autem catholica ea eſt.quæ per orbem uniuerſum iuxta Chriſti p̃ceptum,eadem ſemper annunciatur, nec uel tempore,uel locis unquam uariatur, à qua ſi quis diſſentiat, is catholicus non eſt,quòd ſingularem quandam opinionem,nõ unam communem omnium fidem complecti uideatur.

De quarta

De quarta Ecclesiæ nota, uidelicet Apostolica. Caput: XXXVIII.

CVM uerò uocamus Ecclesiã Apostolicam, non excludimus Patriarchas, & Prophetas, quia non ab Apostolis, sed ab ipso Adã, uel eius filio Abel initium sumpsit ecclesia, quæ ædificata est supra fundamentum Apostolorum, & Prophetarum ad Eph. 2. Nam quòd Apostoli factum esse prædicauerunt, id Prophetæ futurum prædixerunt. Dicitur itaq; ecclesia Apostolica, in qua & doctrina Apostolorum, & legitima Episcoporum est successio, à temporibus Apostolorum, ad hæc usq; nostra, deducta. Porrò doctrina Apostolorum non scripto tantum, uerùm & traditione constat, quos, quæ ad cõstituendam ecclesiam, quæ ad fidem, quæ ad religionem, quæ ad ritus & cæremonias spectant, multa docuisse dubium nõ est, quæ nusquã scripta reperiuntur. Beatus enim Paulus scribens ad Thessal. c. 2. epistolæ. 2. inquit. State & tenete traditiones, quas didicistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram. Qua etiam ratione Eucharistiæ sacramentum celebrari debeat, uerbo tradidisse uidetur, unde primæ cor. xi. ait. Cætera (de eodem loquens sacramẽto) cùm uenero disponam. Ex quo loco beatus Augustinus, ad Ianuarium, Epistola. 118. à Paulo inquit, totum illum ordinem agendi, quem uniuersa per orbẽ tenet ecclesia, institutum esse, quòd nulla morum diuersitate uarietur. Idẽ Paulus eodem loco, laudat Corinthios, quòd tenerent præcepta quæ tradiderat illis, & 2. ad Tim. 2. Quæ audisti, inquit, à me per multos testes, hæc commenda fidelibus, qui idonei erunt & alios docere. Ireneus lib. 3. c. 4. dicit. De multis rebus quæ literis mandatæ non erant, edoctam ab Apostolis recentem illam ecclesiam fuisse, quas successores Apostolorum Episcopi sibi per manus ab illis traditas, suis uicissim ipsi successoribus ecclesiæq; tradiderunt. Hilarius suo quoq; tẽpore in lib. ad Constantium Augustum, cùm dixisset quidam. Nolo uerba quæ scripta non sunt dici, dic, inquit, prius (si rectè dici putas). Nolo aduersus noua uenena, nouas medicamentorum comparationes. Nolo aduersus nouos hostes, noua bella. Nolo aduersus nouas insidias, consilia recentia. Athanasii ẽt uerba sunt hæc in lib de decretis Nicænæ synodi contra Eusebium, cùm ex diuersis doctoribus probasset filium eiusdem esse cum patre essentiæ. Ecce, inquit, nos quidem ex patribus ad patres, per manus traditam fuisse hanc sententiam demõstrauimus. Apud etiam Theodoretum lib. primo. c. 8. Legimus, ex non scriptis sermonibus, piè tamen intellectis, Arrianos esse damnatos, cùm reiicerent illi uocẽ Homousii, propterea quòd nusquam in scripturis reperiretur. Athanasius quippè, & qui cum eo faciebant Episcopi Catholici, testimonio patrum, qui doctrinã hanc ab Apostolis receperant, eos redarguebat. E scripturis Eluidius Mariæ perpetuam uirginitatem, è scripturis etiam Donatistæ paruulorum baptismum impugnabant, sed sicut illum Hieronymus, ita hos Augustinus ecclesiæ traditione refellit, cuius tantam esse uim Paulus ad Gal. pri. uoluit, ut audacter diceret. Etiam si nos, aut angelus de cælo euangelizet uobis, præterquam quod euangelizauimus uobis, anathema sit. Sicut prædiximus, & nunc iterum dico, si quis uobis euangelizauerit præter id quod accepistis, anathema sit Non dixit, si uos docuerit aliter q̃ scripsit aut Matthæus, aut Marcus, aut Lucas, aut Io. nes, aut q̃ ipsi scripsimus, sed præter id quod euangelizauimus, hoc est pdicauimus uobis, præter id quod ipsi corã tradidimus uobis. Quatuor sunt enim euangelia quæ scriptura

F ptura nobis prodit,& tamen si quis ea non credit hæreticus est. Vnde ideò credimus,non quia scriptum est, sed quia sic ab Apostolis legitima episcoporum, & sacerdotum successione per manus nobis traditum est. Tres etiam personas esse dicimus,non quia scriptura dicit tres personas esse,ut inquit Augustinus lib. 7. de tri.c.4. Sed quia scriptura non contradicit,& quia sic ab Apostolis & eorum successoribus traditum accepimus. Quorum etiam esse traditionem, ut paruuli
G baptizentur. Diuus Dionysius c.7. Eccle.Hierar.& orig. lib.5.in epistolam ad Rom. testantur. Quòd etiam in missæ sacrificio pro defunctis oretur, Apostolorum esse traditionem narrat Chrysostomus Homil. 3. in epist. ad Philip. Similiter quòd de maioribus ecclesiæ causis, ad sedem apostolicā sit referendū, Apostolos instituisse,scribit Zepherinus Papa,& Martyr. Symbolum Apostolorum,
H quod præ manibus habemus,ab apostolis confectum esse narrat Clemēs,in epistola ad Iacobum fratrem Domini. Hieronymus ad Pāmachium aduersus hæreses Ioannis Hierosolymitani. Augustinus serm. 115. &.181. de tempore.Et Leo epistola 13.&.24. Multa etiam esse refert beatus Augustinus lib.2.c.7.de baptismo paruulorum,quæ neq; in literis Apostolorum,neq; in conciliis posteriorum reperiuntur. Tamen,quia per uniuersam seruantur ecclesiam, non nisi ab ipsis apostolis tradita, & commendata creduntur. Reuertendo ad principale,beatus Gregorius in registro exponens symbolum,ait. Credo unam fidem, unum ba-
I ptisma,unam Apostolicam & uniuersalem ecclesiam,quæ dicitur apostolica triplici ratione,tum quia apostoli primò Christo adhæserunt, & primitias spiritus habuerunt. Vnde apostolus secundæ Thess. secundo· Elegit nos Deus primitias in salutem,in sanctificatione spiritus,& fide ueritatis. Et ad Rom. 8.Nos ipsi primitias spiritus habentes,ubi glo. dicit,tempore prius,& cæteris abundantius, tū etiam,quia Apostoli post ascēsionem Domini in fide, & sancta doctrina,uerbo, & exēplo sanctitatis,& miraculis eā fundauerūt. Vnde beatus Paulus ad Ephe. 2. Superædificati scilicet estis, super fundamētum Apostolorum, & prophetarum, hoc est super nouum & uetus testamentum, quia quæ apostoli prædicauerunt, hæc prophetæ prædixerunt. Postremò,dicitur apostolica magis quam prophetica:eo quia apostoli fidem magis explicitam tradiderūt,quàm prophetæ. Vnde glo super illud ps 17. Tenebrosa aqua in nubibus aeris,dicit, obscura doctrina est in prophetis. Similiter quia prædicatio Apostolorum fuit uniuersalior,& diffusior quàm Prophetarum,cùm in omnem terram exiuerit sonus eorum, prædicatio uerò Prophetarum soli populo iudæorum nota fuit. Et quia omnis christianæ religionis,& sacrarum institutionum ecclesiasticarum obseruantia,per traditionem Apostolorū deriuata est ad ecclesiam, ut habetur in .c. Ecclesiasticar .xi. dist. Hinc sedes beati Petri,quæ nobis mater est,& magistra rationis, quæ ēt à tramite Apostolicæ traditionis nunquam recessit,iuxta.c.à recta, 24.q. pri. specialiter apostolica nominatur. Spiritus enim sanctus,qui remittit peccata, non alibi residet,quàm apud ecclesiam apostolicā. Apostolis enim Iesus dixit Io. 20. Accipite Spiritum sanctum,quorum remiseritis peccata, remittūtur eis. Hic.n. Spiritus copulat, & sociat omnia ecclesiæ membra, non secundum corporalem congregationem in unam patriam,prouinciam,regionem, sed secundum spiritualem copulam,in uno fidei sacramēto,in una professione,in uno grege,in uno ouili;sub uno pastore,& sub una cathedra. Sequitur in articulo,Sanctorum cō-
L munionem,quæ propriè est explanatio pcedentium. Declarat enim quid intelli-

genduw

gendum sit per sanctam Ecclesiam,& quem fructum referat, qui Ecclesiæ catholicæ membrum uiuum est. Proinde credimus aliorum omnium piorum hominum benefacta,nobis subuenire,nos iuuare,defendere,ac confirmare, donec tamen membra corporis,hoc est Ecclesiæ fuerimus.Hinc est quòd Saluator noster nos orare docens,iubet non sibi quenque peculiariter aliquid rogare, sed uelut unius corporis membra,eodem animata spiritu,quod communiter omnibus expediat,postulare. Alter enim alterius onera portemus, & sic adimplebimus legē Christi, ad Gal. 6. Extra hanc sanctorum communionem,quæ est Ecclesia, ne propria quidem benefacta etiam eximia conducunt quenquam ad salutem. Qua propter & si pro Christi nomine quis sanguinem fundat, si in hac uita non tenuit Ecclesiæ catholicæ unitatem (secundum Cypri. in tracta. qui sibi ascribitur de symbolo) non habebit æternam salutem. Nam si unam sanctam Ecclesiā, sanctorumque communionem credimus,quæ est Christi corpus mysticum,consequens est, eum nullam cum sanctis communionem habere, qui hanc deserit unitatem, in corpore quoq; Christi mystico non esse,qui ab illa recedit,nec pertinere ad Christi præmia,qui relinquit eius Ecclesiam. Alienus est, prophanus est, hostis est,deniq; habere non potest Deum patrem,qui non habet Ecclesiam matrem,in qua sola est remissio peccatorum,secundum Augustinum de symbo. ad catechum. libro secundo.c. 10. Communio bonorum (ut dictum est) fit in Ecclesia,inter alia uerò membra ecclesiæ,principale est Christus,quia est caput, ad Eph. primo. Ipsum dedit caput super omnem ecclesiam, quæ est corpus ipsius, bonum enim Christi communicatur omnibus christianis,sicut uirtus capitis omnibus membris, quæ communicatio fit per ecclesiæ sacramenta,in quibus operatur uirtus passionis Christi,quæ operatur ad consequendam gratiam in remissionem peccatorum,non modò enim nobis communicatur uirtus passionis, sed & meritum uitæ Christi,& quicquid boni egerunt omnes sancti,communicatur in caritate existentibus, ex quo omnes unum sunt,iuxta illud ps.118 Particeps ego sum omnium timentium te. Specialiter tamen illi pro quo specialius fit aliquod bonum. Excommunicati autem, quia sunt extra ecclesiam,amittunt partem omnium bonorum,quæ fiunt,quòd est maius damnum,quàm damnum amissionis omnium bonorum temporalium. Per illa enim suffragia (ut inquit diuus Tho. opuscu. 7. de symbolo) impeditur diabolus, ne possit nos tentare, quando enim quis excluditur à dicta communione,diabolus facilius uincit eū, hinc est,quòd in primitiua ecclesia cùm aliquis excommunicabatur,statim diabolus uexabat eum corporaliter.

De Duodecimo Articulo,idest peccatorum remissione. Caput. XXXIX.

EX superioribus euidentissimè patet,quòd nec Deus pater ob aliam causam misit filium suum, nec ipsemet filius propter aliud suscepit hominem sanandum,nec Spiritus sanctus sua dona ob aliud infudit, nisi ut nostræ animæ sarcinis peccatorum leuarentur. Suscepit igitur Christus totum hominem,& in anima & in corpore curandū, à cura tamen animæ cœpit,tādem etiam corpori daturus fælicitatem,immortalitatēq;. Quin priorem curam animæ adhibendam esse,quàm corpori, Matt.9. demonstrauit, cùm paralyticum sanaret. Fili,inquit,confide remittuntur tibi peccata tua,deinde cū uidisset peruersam iudæorum mentem,ut (inquit) sciatis quia habet potestatem

B filius hominis in terra dimittendi peccata, ait Paralytico. Surge, tolle grabbatum tuum, & ambula, Mar. 2. Congruum est enim ut prius interius sanus sit, qui exterius saluus esse desiderat, quemadmodum Dominus alibi, ait. Munda prius quod intus est, ut fiat & id quod deforis est mundũ. Credimus ergo in sola Xp̃ĩ ecclesia, & non alibi esse remissionem peccatorum per baptismũ, & post baptismum, per pœnitentiam, & claues ecclesiæ datas. Baptismus enim extra ecclesiam esse potest apud hæreticos, baptizantes in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, sed prodesse non potest adultis ad remissionem peccatorum, nisi baptizatus ante uitæ suæ finẽ catholicæ ecclesiæ reconciliatus, redditus, & incorporatus fuerit. Dictus baptismus omnia prorsus delicta delet, & originalia, ac propria, similiter & omnem pœnam peccatis debitam. Si uerò post baptismum, in peccata quamuis grauia & crebra ceciderimus, superest secunda post naufragium tabula, nempe pœnitentia, per quam lapsis in uirtute sanguinis Christi, & aliorum ad iustificationem concurrentium, donatur remissio peccatorum, ministerio clauiũ ecclesiæ in persona Petri traditarum, de quibus inquit Saluator, Matt. 16. Tibi dabo claues regni cælorum, & quodcunque ligaueris super terram, erit ligatũ & in cælis, & quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cælis. Et ut melius supradicta, & articulus iste intelligantur, uolui hic inferius iustificationis articulũ annectere, quò quis salutem, & animæ uitam per peccata perditam, cõsequi possit. De resurrectione uerò corporis diffusè in sequenti articulo differemus. Ad impii iustificationem, multa requiruntur. Primùm, Dei præueniens gratia, gratia uidelicet gratis data, de qua p̃s. 58. Misericordia eius præueniet me, & p̃s. 78. Citò anticipent nos misericordiæ tuæ, & Ioan. 6. Nemo uenit ad me, nisi pater meus traxerit eum, & Ioan. 15. Sine me nihil potestis facere, & .2. cor. 3. Non sumus sufficientes cogitare aliquid à nobis &c. & ad Phil. 2. Deus est qui operatur in nobis, & uelle, & perficere. Et ego sto ad hostium, & pulso, si quis aperuerit, ingrediar ad eum; & cænabo cum eo, Apoc. 3. Propter hoc declinamus à Pelagianorum hæresi dicente. Liberum arbitrium nostrum propriis uiribus, & absque gratia illa præueniente, à peccatis resurgere, ac iustitiam acquirere posse. Secundũ requisitũ est liberi arbitrii cooperatio, cũ in facultate nostra sit assentire, uel dissentire uocationi, pulsationi, & attractioni diuinæ. Vnde prouer. 1. Vocaui (inquit Deus) & renuistis, extendi manũ meã, & nõ fuit qui aspiceret. Vnde August. de uerbis Dñi. Sine uoluntate tua non erit in te iustitia Dei, & in libro de spiritu & anima, Consentire diuinæ uocationi, & ab ea dissentire, propriæ est uoluntatis. Tertiũ, requisitũ ẽ motus dicti liberi arbitrii in Deũ, per fidẽ, spem & charitatem, unà cum pœnitentia interiori peccatorum. De p̃exigentia fidei habetur. Hebr. xi. Credere oportet accedentẽ ad Deũ, & sine fide impossibile est placere Deo, cùm ipsa sit totius spiritualis structuræ fundamẽtũ. De spe habetur p̃s. 36. Saluauit eos, quia sperauerunt in eo, & p̃s. 90. Quoniã in me sperabit, liberabo eũ, & ad Ro. 8. Spe salui facti sumus, & secundũ beatũ Ambro. Nemo potest bene agere pœnitẽtiam, qui non sperauerit indulgẽtiã, ut habetur de pœnitentia dist. pri. c. Nemo. De charitate p̃requisita, qua liberũ arbitriũ cõuertitur ad creatorẽ, & in eũ tẽdit. patet, quia ab eius mãdato uniuersa lex pẽdet Matt. 22. & Luc. 10. Hoc fac. (idest dilige) & uiues, & .1 Ioan. 3. Trãslati sumus de morte ad uitã, quoniã diligimus fratres, qui. n. non diligit, manet in morte. Quòd pœnitẽtia, ẽt p̃exigatur habetur Eec. 17. Pœnitẽtibus, dedit Deus uiã iustitiæ, & Mar. 13. Nisi pœnitẽtiam egeritis,

C

D

E

F

G

ōēs peribitis,& act.3. Pœnitemini, ut deleāt peccata ueſtra.Et de pœnitētia diſt. pri.c. Quis aliquando. Nullus unq; ſine pœnitentia Deo reconciliari poterit Si dicatur quomodo prærequiritur pœnitentia,cùm ſit ſecunda tabula. Reſpondetur,quòd,prout habetur de pœnitentia ubi ſupra. Duplex eſt pœnitentia, quædam interior tantùm ,quæ eſt quædam diſplicentia,& deteſtatio peccati, & hæc ſemper præexigitur baptiſmo adultorum in iuſtificatione,de qua Auguſtinus ad Felicianum. Omnis qui ſuæ uoluntatis arbiter eſt conſtitutus, & ad ſacramenta fidelium accedit,non poteſt nouam inchoare uitam,niſi eum ueteris uitæ pœniteat,& hæc non eſt ſecunda tabula. Alia enim eſt pœnitentia exterior, quæ dicitur ſecunda tabula, & ſub ſe continet contritionem, confeſſionem, & ſatisfa-ctionem ,quæ non præexigitur baptiſmo,ut inquit beatus Ambroſius ad Roma. Sine pœnitentia ſunt dona ,& uocationes Dei,quia gratia Dei in baptiſmate nō requirit planctum,& patet quòd loquitur de exteriori pœnitentia,licet ſit neceſſaria poſt perditam per mortale ,primam gratiam, ſeu gratiam baptiſmalem. In iuſtificatione uerò infidelium adultorum neceſſariò requiritur præfata interior pœnitentia,qua uoluntas dolet de peccatis ,& ab eis abſtinere de cætero proponit, & Deo obedire, ac diabolo & pompis eius renuntiare. In ſupradictis omnibus,dempto primo,concurrit uoluntas noſtra actiuè, ſiue cooperatiuè, merè liberè, diuinæ uocationi aſſentiendo,& intellectui ,ut credat,imperādo, & actus ſpei, dilectionis,& pœnitentiæ eliciendo. His præmiſſis, Deus peccatori ſic diſpoſito,occurrens, gratis ei omnia errata condonat, omnemq; culpam remittit ut cauſa effectiua ,de qua Eſa. 43. Ego ſum ipſe qui deleo iniquitates tuas propter me, & Mar. 2. Quis poteſt dimittere peccata niſi ſolus Deus? Concurrit etiam tanquam cauſa meritoria Saluator noſter, qui pretioſiſſimi ſui ſanguinis aſperſione ſatisfecit pro nobis æterno Patri. Adæque debitum ſoluit, ac chirographum decreti deleuit,ad col. 2. Lauit etiam nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo. Apoc. 1. In quo etiam habemus redemptionem per ſanguinem eius, remiſſionem peccatorum,ad Eph.1. & primæ Ioan. primo.Sanguis Chriſti emundat nos ab omni peccato. Culpa ſic remiſſa, ſequitur ſecundus actus iuſtificationis, qui eſt infuſio gratiæ, cuius Deus eſt mera cauſa efficiens,de qua Ezech. 36. Effundam ſuper uos aquam mundam,& mundabimini ab omnibus inquinamentis ueſtris. Cauſa uerò meritoria eſt piiſſimus Ieſus, qui per eandem ſui ſanguinis effuſionem meruit nobis gratiam,& gloriam. Vnde ad Eph. 1. Gratificauit nos in dilecto filio ſuo, in quo habemus redemptionem per ſanguinem ipſius. Ad iſtum uerò infuſionis gratiæ actum, uoluntas noſtra ſe habet merè paſſiuè, cùm gratia ſecundum Theologos ſit creationis terminus,in quē (ſecundum Auguſtini ſententiam ſuper Gen. c. 22. lib. 9.) Non poteſt etiam ſupremus Angelus,ſicut nec creare ſeipſum. Et ſimul cum ipſa gratia gratum faciente, uel charitate, Deus in animam infundit habitum fidei & ſpei. Poſt quæ ſtatim ſequitur tertius actus, uidelicet immutatio,ſeu innouatio mentis uel animæ,de quo .2. cor. 4. Is qui intus eſt homo noſter renouatur. Mox enim ut anima habitu charitatis,fidei, & ſpei ex alto induitur,deponens ſecundum priſtinā conuerſationē ueterem hominem, renouatur ſpiritu mentis ſuæ,induitque nouum,qui ſecundum Deum creatus eſt in iuſtitia,& ſanctitate ueritatis,ad Eph.1. Imago quoque Dei in nobis,quæ per peccatum denigrata fuerat,priſtino decori reſtituitur. Datque Deus cor nouum homini,& ſpiritum nouum, Ezech. 36.

Et ſicut homo ante huiuſmodi iuſtificationem , per infidelitatem erat membrũ à myſtico corpore Chriſti præciſum, & ſi fidelis erat,mortali tamen culpa infectus,aridum,& ſterile,ita quòd nihil boni operis meritorii uitæ æternæ operari poterat. Sic in renouatione iſta,eidem Chriſti corpori, per gratiam annectitur, P eiuſque membrum efficitur,& ab ipſo capite Chriſto uegetatur,& tanquam fœcundiſſimus Palmes ueræ uiti,quæ Chriſtus eſt, inſeritur,& unitur. Vel ſi per fidem unitus erat,uiuificatur,ita ut uberes bonorum operum fructus,uitæ eternæ dignos,producere poſſit,prout ipſemet Ioan. 15. dicit de ſe. Ego ſum uitis, & uos palmites,qui manet in me,hic fert fructum multum &c. In ſupradictis totus proceſſus iuſtificationis fidelium,& infidelium adultorum exprimitur, in quo ta-
Q men eſt triplex differentia. Quia in iuſtificatione infidelium, quæ fit per baptiſmum,non præexigitur pœnitentia exterior,ſed interior tantùm. In iuſtificatione uerò fidelium,qui à gratia baptiſmali,per mortale exciderũt, requiritur unà cum interiori,exterior pœnitentia, quæ tres habet partes, ut dictum eſt in tractatu de Sacramentis, titulo de pœnitentia .c. 4. 5. & .9. uidelicet contritionẽ, confeſsionem, & ſatisfactionem, quaꝝ prima in actu neceſſariò requiritur, aliæ uerò duæ,ſi actu haberi nequeunt, requiruntur ſaltem in uoto. Secunda differẽtia eſt,quia in prima iuſtificatione per gratiam baptiſmalem remittitur omnis culpa,tam originalis,quàm actualis, ſimiliter & omnis pœna,tam æterna, quàm temporalis, ita ut nulla maneat iuſtificato ſatisfactio in hac,uel aliena uita peragenda. In ſecunda uerò deletur tantùm culpa actualis,& remittitur in ea pœna æterna,& non temporalis,pro qua remanet ſatisfactio in hac uita,uel in purgatorio facienda. Tertia autem differentia,quia in prima,iuſtificatus,qui antea per infidelitatem erat totaliter ſeparatus à Chriſto,& ab eius corpore ſeiunctus,eidẽ Chriſti corpori per gratiam baptiſmalem annectitur, & unitur. In ſecunda, iuſtificatus, qui per culpam mortalem effectus erat membrum aridum, ſterile, & mortuum,ſed non ab ipſo corpore Chriſti præciſum,eidem corpori non unitur, cùm præfato corpori per fidem adhæreat,ſed uireſcit per pœnitentiam, ac uiuificatur. Et ſpiritualem, à Chriſto tanquam à capite, uegetationem accipiens, fructuoſus,& ad producendum bonorum operum fructus,fœcundus efficitur. Et hæc,quòad remiſsionem peccatorum, ſufficiant.

De Articulo tertiodecimo, uidelicet de Carnis Reſurrectione. Cap. XL.

A DOminus Ioannes Damaſcenus capite .28. quarti libri Orthodoxæ fidei, inquit.Credimus reſurrectionem mortuorum, quæ indubitatò erit. Reſurrectionem uerò dicentes, corporum intelligimus, ſiue cõpoſiti. Eſt enim reſurrectio ſecunda eius,quod interiit,ſtatio. Nam animæ cùm immortales ſint,quomodo reſurgent? Siquidem mortem definientes dicimus eſſe ſeparationem animæ à corpore, & ſic ſecundum eundem, Reſurrectio omnino erit cõiũctio rurſus animæ & corporis,& ſecũda,iterataq; eius, quod diſſolutũ fuerit,ieritq, peſſũ,animalis reſtitutio. Ne quis igitur ſe difficilẽ præbeat in ſuſcipiẽda fidei reſurrectione,idẽ Santus Doctor Damaſce.ad omnipotentiam Dei conſiderandã nos inducit, quæ ſicut prius ex limo terræ potuit
B corpus humanũ formare,ita ipſum in puluerẽ reſolutũ poterit denuo in priſtinũ

ſtatum

ſtatum reparare. Et reuera qui ſolum naturæ uirtutem attendebant, ut rerum naturalium perſcrutatores philoſophi, impoſſibilem putabant eſſe corporum reſurrectionem, & Apoſtolos eam prædicantes, ut deliramenta quædam, & friuola aſſerentes irridebant, quemadmodum acta Apoſtolorum.c.17. de Paulo Athenis prædicante atteſtantur. Verùm huiuſmodi rerum indagatores defecerunt ſcrutantes ſcrutinio, quia uirtutem Dei infinitam intenſiuè, & immenſam uoluerũt concludere finibus, & metis uirtutis naturæ finitæ, & certo limite determinatæ, & unam alteri æquare contenderunt. Attamen ex his quæ in natura nobis perſpecta ſunt, & ex operibus Dei præteritis, poſſumus faciliter manuduci in credendam mortuorum reſurrectionem, modo nos ipſos præbeamus dociles & perſuaſibiles. Et hac uia ſancti patres plurimùm tentarunt ipſam reſurrectionem nobis credibilem oſtendere. Vnde beatus Gregorius ad infirmos in fide, apud ſe hæc conquirentes de futura reſurrectione, quando homo ex puluere reducitur? quãdo agitur, ut cinis animetur? ſic reſpõdet. Longè minus eſt Deo reparare quod fuit, quàm creaſſe quod non fuit. Aut quid mirum, ſi hominem ex puluere reſuſcitet, qui omnia ex nihilo creauit? Mirabilius namq; eſt cælum & terram ex nullis exiſtentibus condidiſſe, quàm ipſum hominem ex terra reparare. Videmus enim quòd in uno grano paruiſſimi ſeminis, latet tota, quæ naſcitura eſt, arboris moles. Quid ergo mirum, ſi oſſa, neruos, carnem, capilloſq; reducat ex puluere, qui lignum, fructus, folia in magna mole arboris, ex paruo quotidie ſemine reſtaurat? Si enim tolleretur mortuorum reſurrectio, tunc in nullo à brutis animalibus, & ratione carentibus (ut inquit Damaſce. ubi ſupra) diſcreparemus. Si.n. non eſt reſurrectio, ex conſequenti non erit anima ſuperſtes poſt mortem, præmium, aut pœnam pro ſuis operibus receptura. Ideò ſi anima noſtra poſt mortem non permanet, eadem eſt humana conditio, quæ & brutorum, in quibus anima interit cum corpore. Quinimò deterior erit, & infelicior noſtra ſors, quàm animalium ratione carentium. Rectè enim rationis iudicio à cupiditatibus, & uoluptatibus corporis nos in hac uita abdicamus, atq; frænamus, ſi igitur futuræ uitæ oblectamentis non perfruemur, quibus bruta animalia paſſim in hac uita perfruuntur, erunt ipſa eo ipſo beata, homo uerò undiq; miſer, ut cui omnes abnegatæ ſunt uoluptates, cuiq; & præſentis uitæ & futuræ interdictæ ſunt delectationes. Quare beatus Paulus primæ cor.15. inquit. Si in hac uita tantùm in Chriſto ſperantes ſumus, & mortui non reſurgunt, miſerabiliores ſumus omnibus hominibus. Aliud inconueniens quod adducit idem Doctor eſt, quòd tollentes reſurrectionem, etiam tollunt Dei prouidentiam, & rectum ſeu iuſtum iudicium, cùm non relinquant locum corpori cum anima, præmiis affici, aut pœnis pro qualitate operum. Qandoquidem in præſenti uita huiuſmodi non exercetur iudicium, in qua ipſi peccatores, & abundantes in ſeculo diuitias obtinẽt, & rerum proſperitatem ps.72. boni uerò calamitatibus affliguntur, & ærumnis q; plurimis. Porrò & ſi Deus in præſenti uita bonos ſinat tribulationibus agitari, ac premi, malos uerò rebus gaudere ſecundis, & fortunatos florere, non tamen idcirco, aut iudicium eius non eſt iuſtum, aut prouidentia non recta. Nam hoc in mundo non exercet extremum ſuum iudicium, ſed illud reſeruat in finem mundi, & in uita futura conſummandum, quo iuſtis præmia pro ſuis reddat operibus, & malis ſupplicia. Et illud erit maximæ æquitati conſentaneum, quandoquidem pro bonis, tunc bona retribuet, & pro malis intermina mala, quemad-

modum Lazaro ulceribus, fame ,& paupertate afflicto ,ſinum quietum Abrahæ
L conceſſit, Lucæ .16. Malis quippè ,huius mundi opes & bona impartit, ut ſuæ
beneficentiæ muneribus reuocet eos ad uitæ rectitudinem, & ex diuinæ in eos
benignitatis largitate reducat ad ſalutem,atq; ad ſuum benefactorem colēdum.
Verùm ipſi ſuæ uoluntatis prauitate,eiſdem abutuntur bonis, ad illecebras ſuarum uoluptatum,& ad grauioris iudicium dānationis, illa ſibi materiā faciunt.
M E diuerſo bonis infert Deus hic tribulationes, ad expurgationem terrenæ fecis
hærentis animæ,& peccatorum contractorum, quia meliora illis bona præparat,
uidelicet, æterna. Quocirca non uult animos impleri bonis huius uitæ,fluxis,&
caducis,ſed,quemadmodum dicit beatus Gregorius. Qui humiliter hic flagella
ſuſcipiunt,poſtea ad requiem ſublimiter ſuſcipiuntur,ſic uua,inquit,calcibus tūditur,
N & in uini humorem liquatur, ſic oliua contuſionibus expreſſa, amurcam
ſuam deſerit,& in olei liquorem pingueſcit ,ſic per trituram areæ à paleis grana
ſeparantur,& ad horreum purgata perueniunt. Idem Damaſcenus ſcripturæ teſtimonio probans futuram reſurrectionem adducit inter cætera illud in Gene.
c. 9. uerbum Domini ad Noe poſt diluuium,quo prohibuit humani ſanguinis
effuſionem ,quòd de manu omnium beſtiarum ipſum eſſet requiſiturus, quod,
ſecundum glo. in præfato Damaſceni loco,ſic intelligitur,de manu omnium be-
O ſtiarum requiret Deus humanum ſanguinem,quia hominum etiam à beſtiis interfectorum corpora,in extrema reſurrectione reuocabit ad uitam, rurſus unito
corpori ſanguine,qui, dum uitam hic agebat,prius in eo fuerat. Matt. etiā .22.
dicitur. Quod Dominus non eſt mortuorum Deus,neq; morientium. Mortuos
& morientes ſcriptura appellat,nullo modo ſubſiſtentes ,& qui omnino ,& quātum ad corpus,& quantum ad animam interierint,horum quidem non dicitur
Deus,quia refertur duntaxat Deus ad exiſtentes, & in natura quoquo pacto habentes eſſe. Cùm itaque Deus ad Moyſem ſe appellauerit Deum Abrahā,Iſaac,
& Iacob,iam morte reſolutorum conteſtatur,probatam eſſe,& oſtenſam mortuorum reſurrectionem,quo argumento uſus eſt Dominus noſter in Sadducæos negantes reſurrectionem. Matt. 22. Adiicit & aliud ſcripturæ teſtimonium Damaſce. ex p̄s.103. depromptum,ſcilicet. Emitte ſpiritum tuum,& creabuntur, ubi,
P ſecundum eundem, de iterata animarum ad corpus unione, eſt ſermo, ſiquidē
emittet ſpiritum ſuum Deus,cùm uirtutem uiuificandi (quæ Spiritu ſancto fit)
expandet in omnes mortuos,& è tumulis rediuiuos excitabit,ut Ezechiel.37. capite,latius explicuit, Et tunc ſanè creabuntur,quia è puluere terræ, quaſi ex nihilo ſuſcitabuntur corpora,& renouabitur facies terræ,quia terrena corporis humani moles in meliorem commutabitur qualitatem. Inſuper ſubnectitur ab eodem Damaſce. ex Daniele,aliud eiuſdem rei argumentū,qui .12. cap. ait. Quòd
multi dormientium in terræ puluere reſurgent, quod non ideò dictum putetur,
quia multis ad iteratam reſurgentibus uitam, & aliqui futuri ſint reſurrectionis
expertes,& minime reſurrecturi, cùm dicat beatus Paulus ſecundæ cor. 5. Omnes enim nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, ut referat quiſque,prout
geſſit in corpore, ſiue bonum,ſiue malum ,& primæ cor. 15. Omnes quidem reſurgemus. Sed eſt haud dubiè omnium futura reſurrectio. Verùm conſuetudo
Q loquendi ſacræ ſcripturæ eſt (ut inquit beatus Auguſtinus.20. de ciui. Dei) Omnes multorum appellatione denotare,& multos,pro omnibus interdum dicere.
Itaque multi dormientium reſurgent,ideſt,omnes mortui reſurrecturi ſunt, cuiuſuis

iusuis fuerint ætatis dum uitam agerent,sexus,aut conditionis. Quinimò & qui in ipso iudicis aduentu, aut paulò ante inuenientur uiui, morientur per ueram animæ à corpore dissolutionem ,ut compleatur in eis illa ps. 88. sententia. Quis est homo,qui uiuet,& non uidebit mortem? & illa Pauli ad hebræos.9. Statutum est hominibus semel mori. Ex Euangelio etiam beati Ioannis.c. 5. Damasce. ubi supra,astruit resurrectionem ,ubi omnes,qui in monumētis sunt,dicuntur audituri uocem filii Dei,uidelicet. Surgite mortui, & uenite ad iudicium, R
nam eius fiet iussu,& imperio. Archangeli autem,& cælestium spirituum, eadē uox erit,ut exequentium Dei iussum, & formationem uocis administrantium, ut dicit Apostolus primæ ad Thess. 4. Quoniam ipse Dominus in iussu,& in uoce Archangeli,& in tuba Dei,descendet de cælo. Dicitur autem uox illa, tuba, S
quia officium tubæ ueteris testamenti fungetur,& simile cum illa peraget ministerium. Si quidem,secundum Mosayca instituta, tuba ordinata fuit ad conuocandum populum ad concilium,ad præparandum milites in bellum,& denique ad inuitandum homines ad festum. Illa autem diuina uoce accersentur omnes ad iudicium Dei. Armabitur omnis creatura,in accusationem malorum. Nam pugnabit pro eo orbis terrarum contra insensatos,sap.5. Et inuitabuntur iusti ad perpetua festa cælorum. Deniq;,facto, & opere, Dominum nostrum comprobasse mortuorum resurrectionem,ostendit Euāgelista Ioannes.c.xi eò quòd Lazarum resuscitauit quatriduanum à monumento. Verùm quia mortuorum resurrectio fit ad uitam immortalem,& nullo unquam fine terminandam, ideò Lazarus,adolescens, & puella, à Christo suscitati,cùm non fuerint suscitati, nisi ad T
mortalem,& passibilem uitam, completam resurrectionem non habuerunt, sed potius imaginem quandam futuræ resurrectionis sortiti sunt.

De qualitate suscitandorum,quò ad omnes in generali,& in specie,quò ad bonos,& malos. Caput. XXXXI.

Anctus Thomas opusculo.6. super hoc articulo,inquit. Quòd quò ad omnes, quatuor conditiones attendi possunt in resurrectione. A
Prima de idemptitate corporum resurgentium, cùm idem numero corpus surrecturum sit,quò ad carnem,& ossa,de qua,primæ cor.15. Oportet corruptibile hoc induere incorruptionē,& Iob. 19. Rursum circundabor pelle mea,& in carne mea uidebo Deum Saluatorem meum. Secunda erit quantum ad qualitatem,quia corpora resurrectura,erunt alteriùs qualitatis,quàm nunc sint,quia,& quò ad beatos,& quò ad malos, corpora erūt incorruptibilia,cùm boni sint futuri semper in gloria, & mali semper in miseria. Tunc etiam propter eorum immortalitatem,& incorruptibilitatem, nō erit usus ciborum,& ucnereorum, Matt.22. In resurrectione,neque nubent,neque nubētur,sed erunt,sicut angeli Dei in cælo. Tertia conditio concernit integritatem, B
quia omnes,& boni,& mali resurgent cum omni integritate, quæ ad perfectionem hominis pertinet,non enim erit ibi cæcus,uel claudus. Vltima est quantū ad ætatem,quia omnes resurgent in ætate perfecta,idest, triginta trium,uel duorum annorum. Et ratio est,quia,qui nondum peruenerunt ad tempus hoc,non habent perfectam ætatem, senes uerò eam iam amiserunt, ideò iuuenibus, & pueris addetur quod deest,senibus uerò restituetur,ut dicitur ad Eph.4. Donec

occurramus

C occurramus omnes in uirum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Ad hæc secundum diuum Bonauenturam dist. 43. quarti art. primo. q. 5. sciendum, quòd in resurrectione tria est reperire. Primùm est corporis ex pulueribus reformatio, & hoc est contra naturam, idest, contra solitum naturæ cursum, quæ potest perfecta destruere, non autem destructa reparare. Secundum est ipsi corpori reformato, animæ unio, & hoc est animæ naturale, quòd, uidelicet, corpori optimè organizato, cui desiderabat uniri, uniatur, licet non possit seipsa eidem uniri, sed uirtute duntaxat diuina. Tertium est unitorum inseparabilis colligatio, & hoc est supra naturam, uidelicet, quòd ex corruptibili fiat incorruptibile, & inseparabile. Quoniam igitur primùm, & ultimum sunt supra, uel contra naturam, ideò nullo modo habemus dicere resurrectionem esse naturalem, sed
D supra naturam. Si quæratur causa nostræ resurrectionis, dicit idem sanctus, ubi supra. q. 6. Quòd in Christo est assignare nostræ resurrectionis duplicem causam, uidelicet, efficientem, & exemplarem. Prima adhuc est duplex, scilicet, uel ut primum principium, aut ut instrumentum, efficiens ut primum principiū, erit beata trinitas, efficiens uerò ut instrumentum, erit uox Christi, ad cuius uocationem, & uocis prolationem, mortui resurgent. Exemplaris etiam est duplex, una, in qua res cognoscitur, & disponitur, & sic est Dei filius, secundum diuinam na-
E turam, & tota trinitas. Secunda, in qua res inchoatur, & exemplificatur, & hoc modo Christi resurrectio est causa, de qua Augustinus in libro de tri. Talia erūt corpora nostra, quale Christus sua resurrectione monstrauit, unde est quasi exemplum, in quo nostra resurrectio est inchoata, tanquam membrum in capite, ut dicitur ad Eph. 2. Conuiuificauit nos Christo, & corresuscitauit, & consedere fecit in cælestibus in Christo Iesu. Ex quibus patet, quomodo Christi resurrectio & uox eius est causa nostræ resurrectionis, & quòd resurrectio, & uox est filii Dei
F in carne. Ideò inquit beatus Augustinus super primum caput Ioannis. Quòd per uerbum carnem factum, fit resurrectio corporum. Quantum uerò ad qualitatem bonorum, dicunt Doctores, quòd erit specialis gloria, quia habebūt corpora glorificata. Modum ponit Apostolus, primæ cor. 15. dicens. Insipiens tu, quod seminas, non uiuificatur, nisi prius moriatur, & quod seminas, non corpus, quod futurum est, seminas, sed nudum granum. Deus autem dat sibi corpus, sicut uult, & unicuiq; seminum proprium corpus, quasi diceret. Quod in seminibus, quæ tu in terram iacis, per annos singulos fieri uides, hoc in tua carne, quæ lege Dei seminatur in terra, futurum esse non credis? Nonne, cùm diuersa semina quis in unum permiscet, & hæc indiscreta seminat, ac passim spargit in terrā, uniuscuiusq; seminis satio, quocunq; loco fuerit, competenti tempore, secundum naturæ suæ speciem, germen producit, & culmū suæ formæ, suiq; corporis, repa-
G rat? Quid ergo mirum si Deus, uniuscuiusque carnis substantiam, quamuis uariè dispersam, mutatis qualitatibus refingat sic, ut unicuique animæ, non confusum, aut extraneum corpus, sed suum, quod habuerat reparetur, ut subinde idem corpus cum sua anima sancta coronari, uel peccatrice puniri possit? Sicut igitur portamus imaginem terreni, uidelicet Adam, ita & portemus cælestis, scilicet, Christi, qui, ut inquit Paulus, primæ cor. 15. Resurrexit à mortuis primitiæ dormientium, quoniam quidem per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum, & sicut in uno homine omnes moriuntur, ita & in Christo omnes uiuificabuntur, primitiæ, Christus, deinde qui sunt Christi, qui in aduentum

eius

eius crediderunt. Et statim post uerba ista (*stella, à stella, differt in claritate*) ponit dotes corporis gloriosi, uidelicet. Seminatur in corruptione &c. Dotes corporis præfati sumuntur, secūdum quatuor defectus, quos corpus singulorum H
habet à quatuor elementis, ex quibus componitur, habet enim ab igne caliditatem, & inde nigredinem, à terra crassitiem, ab aere passibilitatem, ab aqua frigiditatem, & inde tarditatem, quæ omnia tolluntur per quatuor dotes corporis, quas Saluator noster habuit in corpore suo, & ostendit ante passionem suam, ut dicit Hugo de sancto Victore, claritatem in transfiguratione, Matt. 17. Agilitatē quando ambulauit supra Mare. Marc. 6. Subtilitatem, in natiuitate, quia salua uirginitate matris, & integritate, natus fuit, Luc. 2. Impassibilitatem, quando corpus suum discipulis manducandum dedit, quod intelligendum est secundū I
actum, & nō habitum, quia aliter diuinis derogaretur miraculis. Dos prima corporis beati & resuscitati est claritas. Pro qua nota, quòd aliquid dicitur clarum duobus modis, aut quia peruium, ut uitrum clarum, aut quia lucidū, sicut stella à sua luce dicitur clara. Duo enim sunt quæ nunc causant obscuritatem, scilicet materiæ impuritas, & luminis defectus, tunc autem tolletur utrunq; uidelicet, impura densitas, & obscuritas, quæ ex defectu luminis est, ideò erunt corpora clarissima, imò septies clariora, quàm modò sit sol. Vnde Matt. 13. dicitur, quòd iusti fulgebunt sicut sol. Et Esa. 30. Erit lux lunæ, sicut lux solis, & lux L
solis septempliciter, sicut lux septem dierum. Claritas tamen sanctorum non erit æqualis, quoniam melior anima habebit corpus lucidius. Claritas etiam sanctorum erit sicut stellarum, in comparatione ad claritatem Christi, sancti enim plus uel minus lucebunt, secundum differentiam meritorum. Pueri uerò qui immediatè moriuntur post baptismum, claritatem habebunt similem claritati lunæ, M
quæ lucem habet per participationem, hoc est à sole, sic illi gloriam habent, ex merito precisè alieno uidelicet Christi, cùm baptismus ex Christi passione suam habeat efficaciam. Secunda Dos est impassibilitas, quæ resultat ex uirtute animæ corpus suum potenter continentis, ut à nullo exteriore agente ualeat immutari. Et quāquam corpora sanctorum erunt composita ex contrariis, illa tamen contrarietas erit ad omnimodam æqualitatē, & concordiam redacta. Et hæc impassibilitas erit, non posse pati. Impassibilitas uerò Adæ fuit posse nō pati, sicut puerorum in limbo erit nihil pati, & hoc non erit ex potentia resistendi læsioni extrinsecæ, quam non habebunt, sed ex ordinatione diuinæ misericordiæ, quæ non N
permittet aliquid eis adhiberi, per quod possint lædi. Vnde si ponerētur in igne, læderentur, nisi obstaret diuina misericordia, secus est de corporibus glorificatis, quæ si ponerentur in inferno, nullam sentirent læsionem. Tertia Dos est subtilitas, quæ aufert crassitiem corporis causatam ex materialitate elementi, & compositione elementalium qualitatum, quæ non prouenit ex raritate partium, sed ex perfecta uictoria formæ super materiā. Et huiusmodi subtilitas est unita substantiæ, sicut dicitur cælum subtile. Verùm sicut duo corpora non beata nō possunt esse simul in eodem loco, ita nec duo corpora gloriosa. Corpus autèm gloriosum bene potest esse simul cum corpore non glorioso, ut dicunt Doctores in O
49. dist. 4. Vltima Dos est agilitas, quæ tanta erit, ut inquit beatus Augustinus quòd protinus ubi uolet spiritus, ibi erit & corpus. Sed melior anima habebit corpus agilius, ita tamen quòd uoluntas sanctorum erit omnino coniūcta rationi. Vnde uoluntas eorum nunquam appetet, quod non deceat. Voluntas P

enim

enim Animæ ſanctioris, uolet rationabiliter citius moueri corpus ſuum, quàm alterius,& ſpiritus minoris gloriæ,non uolet corpus ſuum tam citò moueri, quã alterius. Quarè modo corpora ſunt tarda,hæc eſt ratio, quia in corpore duplex eſt motor, uidelicet natura elementi prædominantis,quæ mouet ad medium locum,& uoluntas animæ, quæ mouet indifferenter ad quemlibet locum. Nunc autem corpora tarda ſunt ex contraria inclinatione naturæ ad uoluntatem, cùm terra prædominans naturaliter trahat deorſum. In futuro uerò natura erit totaliter uoluntati ſubdita, unde tunc corpus mouebitur ad imperium Spiritus.

Q

R Eæ quatuor corporis dotes,uel qualitates ponũtur ab Apoſtolo primæ cor. 15. ubi ait. Seminatur corpus in corruptione,reſurget,ſcilicet per dotem impasſibilitatis,in incorruptione. Seminatur corpus ignobile,reſurget in gloria, per dotem claritatis. Seminatur corpus animale, reſurget ſpirituale,per dotem ſubtilitatis. Seminatur corpus in infirmitate,reſurget in uirtute, per dotem uidelicet agilitatis. De his quoque idẽ Apoſtolus ad Philip.3. ait Saluatorẽ expectamus, qui reformabit corpus humilitatis noſtræ configuratum corpori claritatis ſuæ, De quibus etiam loquitur beatus Auguſtinus.22.de ciui. Dei,dicens. Aberit à corporibus noſtris omnis deformitas,omnis tarditas, omnis infirmitas, omnis corruptio. Omnis deformitas,per claritatem,omnis tarditas, per agilitatem. Omnis infirmitas,per ſubtilitatem, uel penetrabilitatem, omnis corruptio, per impasſibilitatem. Hæ demum corporis dotes tanguntur ſapientiæ.3.ubi dicitur, Fulgebunt iuſti,& tanquam ſcintillæ in arũdineto diſcurrent. In fulgore notatur claritas. In ſcintilla,impasſibilitas. In arundineto, ſubtilitas,& in diſcurſu,agilitas. De quibus diuus Bonauentura in.49. diſt.4 art. primo.q. 2. partis ſecundæ inquit. Quòd eſt loqui de dotibus corporis,in quibus eius glorificatio conſiſtit, uel quantum ad diſpoſitionem,uel quantum ad conſummationem. Si primo modo,dicit, quòd ſunt diſpoſitiones, & qualitates abſolutæ corporis, quæ ſibi à Deo elargiuntur in ſua reformatione. Si uerò quantum ad conſummationem,concludit,quòd ſunt à gloria animæ. Vnde ſicut in præſenti uita anima in corpus influit,per quam influẽtiam corpus eſt coloratius, durabilius,uirtuoſius, & agilius,quàm cùm anima ſeparatur.Sic dicit in propoſito,quòd ſuo modo anima glorioſa influens in corpus omnes dictas dotes,ad quas, diſpoſitiones habebat per ſui reformationem,perficit, & conſummat. Vnde credit quòd ſi corpus ſepararetur,ſi eſſet clarum,ſubtile,agile, & impaſſibile, non tamen ita ut tunc quando anima beata erat ſibi coniuncta. Dãnatorum uerò conditio, ut inquit diuus Tho. opuſculo.6. in declaratione huius articuli,contraria erit conditioni

S beatorum, quia erit in eis pœna æterna, in qua quadrupliciter afficientur eorũ corpora,quia erunt obſcura,de qua Eſa.13. Facies combuſtæ uultus eorum erũt. Pasſibilia,licet nunquam corrumpentur,ſemper enim in igne ardebunt, & nunquam conſumentur, Eſa. 66. Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. Erunt & grauia,quoniam anima erit ibi quaſi catena, de qua in ps.149. Ad alligandos Reges eorum in compedibus. Poſtremò erunt quodam modo carnalia,anima ſcilicet,& corpus,de qua Iohelis primo. Computruerunt

T iumẽta in ſtercore ſuo.Ex fide enim huius articuli,& ſpe reſurrectionis, quatuor conſequimur utilitates. Primò enim ualet ad tollendas triſtitias,quas ex mortuis cõcipimus. Difficile eſt enim quòd homo non triſtetur de morte chari ſui, ſed per hoc,quia ſperat eum reſurrecturum, ualdè dolor mortis temperatur. Vnde

primæ

primæ ad Thessal. 4 dicit Apostolus. Nolumus uos ignorare fratres de dormientibus,ut non contristemini,sicut & cæteri,qui spem non habent. Secundò au fert mortis timorem,nam si homo post mortem non speraret aliam meliorem uitam,dubio procul mors esset ei ualde timenda,& prius eligeret quodcũq; incõmodum quàm mortem, sed quia meliorem speramus uitam,ad quam, functi uita corporali,ex Dei misericordia perueniemus,constat quòd nullus debet mortem timere,aut eius timore aliqua mala operari. Vnde idẽ Apostolus ad hebr. 2. Vt per mortem destrueret eum,qui habebat mortis imperium, idest diabolum, & liberaret eos, qui timore mortis per totam uitam obnoxii erant seruituti. Tertiò reddit sollicitos & studiosos ad bene operandum, quia enim credimus, quòd per hæc bona,quæ facimus in hac peregrinatione, recipiemus bona æterna in resurrectione, ideò studemus bene operari. Vnde primæ cor. 15. Si in hac uita (ut dictum est supra) tantùm in Christo sperantes sumus,miserabiliores sumus omnibus hominibus. Vltimò retrahit à malo,sicut enim spes præmii allicit ad bonum,ita timor pœnæ,quam credimus malis reseruari, retrahit à peccatis; Ioannis quinto. Et procedent qui bona fecerunt in resurrectionem uitæ, qui uerò mala egerunt in resurrectionem iudicii. Credimus ergo per Spiritum sanctũ resuscitandam omnem carnem,hoc est,omnes homines secũdum corpus & carnem reuicturos,tam pios,quàm impios,tam bonos,quàm malos,sic,ut eadem caro,quam circunferimus, quæ mortua est, & sepulta,resuscitanda sit,quod apertè ostendit Apostolus cum resurrectionem carnis tradit,addito pronomine,hoc,uidelicet. Oportet corruptibile, hoc,induere incorruptionem,primæ cor. 15. cùm enim dicit,hoc,in carnem,quam gestamus quasi digitum intendit. Quid enim aliud est dicere, mortale hoc,quàm quòd hæc uisibilis caro sit reuictura? Resurget ergo hoc corpus ad immortalitatem,quæ piis,atq; impiis communis erit,sed longè diuersa ratione,nam piis æternam beatitudinem,impiis uerò æternos cruciatus afferet, quemadmodum Danielis. 12. Legimus. Tunc resurgent qui sunt in terræ puluere,hi quidem in uitam æternam,hi autem in opprobrium, & confusionem æternam. Procedent enim qui mala egerunt in resurrectionem iudicii, idest æternæ damnationis,ut expressius in symbolo tangitur Athanasii.

De ultimo Symboli Articulo, uidelicet uita æterna, ibi.
Vitam æternam. Caput. XLII.

DVlcis profectò & iucunda est huius sancti symboli conclusio, qua in Christo manentibus,post gloriosam resurrectionem corporum,promittitur æterna uita,à catholicis doctoribus, Aurea dicta, quæ nõ est nisi beatitudo illa essentialis, uel substantialis,& secernitur ab aureola,quæ est gloria incorruptionis, secundum profectum trium uirium animæ in carne operantium,ut sunt uis irascibilis, concupiscibilis, & rationalis. Aureola uirginum ẽ gloria de incorruptione corporis uel carnis, attestante incorruptione mentis. Aureola martyrum est gloria de inuicta sustinentia mortis, pro fide uel iustitia. Aureola uerò prædicatorum est gloria de incorruptione doctrinæ ad alterum uerbo,& exemplo prolatæ. Tribus igitur generibus hominum debetur aureola propter opera excellentissima trium potentiarum animæ, excellentissimum enim opus concupiscibilis,est obseruantia uirginalis castitatis, singularissimum

ſimum opus rationalis, eſt prædicatio ueritatis, & perfectisſimum opus iraſcibilis, eſt perpesſio mortis: uirginibus enim, prædicatoribus, & martyribus cõuenit Aureola. Per dictas profectò uirtutes, reportamus de hoſtibus in ſpirituali militia (quæ eſt uita hominis super terrã. Iob. 7.) Victoriam, Martyres enim uincũt mundum, uirgines carnem, prædicatores ueritatis, diabolum, quem non ſolum
C de ſe, uerùm & de cordibus audientium expellunt. Cæterum quia pasſionum, quædam ſunt innatæ, quædam illatæ, & quædam in cordibus aliorum inflictæ. Primas ſuperat uirginitas. Secundas, martyrium. Tertias, prædicatio, ſecundum quas Chriſto Saluatori perfectiſſimè conformamur. Fuit enim Saluator noſter Doctor, ueritatem mundo manifeſtando, Matt. 22. Martyr, à mundo paſſionem & mortem ſuſtinendo, Ioan. 19. Fuit & uirgo, uirginitatem illibatam ſeruando,
D Ioan. 8. Aureola diminutiuum eſt ab aurea, quæ quidem aurea (ut dictum eſt) præmium eſt ſubſtantiale, quod metaphoricè dicitur corona, tum ex parte meriti, cum non reſpondeat generi operis, ſed radici charitatis, tum ex parte præmii, cum per hoc efficiatur homo particeps diuinitatis, & per conſequens Regiæ poteſtatis, tum etiam ratione perfectionis, quam ſignificat figura circularis.
E Aureola ergo eſt præmium accidentale, & illud ſolummodo, quòd reſpondet operi excellenti, & priuilegiato, ut uirginitati, martyrio, & prædicationi. Palma uerò eſt præmium accidentale, quod nec radici, nec operi debetur, ſed uolũtati. Tale enim præmium habuit non modò beatus Antonius Patauinus, in cuius hiſtoria dicitur. O martyr deſiderio, ſed & ſanctus Epiſcopus Martinus, pro uoluntate ſuſcipiendi martyrium, de cuius anima, ſancta mater Eccleſia cantat, O ſanctisſima anima, quam, & ſi gladius perſecutoris non abſtulit, palmam tamen martyrii non amiſit. Aureola prima debetur martyribus, in quibus eſt perfectiſ-
F ſima uictoria de impugnatione exteriori, quæ uictoriæ perfectio, cõſideratur primò ex magnitudine pasſionis, cùm inter omnes illatas exterius, mors ſupremum obtineat locum. Dolor etiam tactus ſingulis aliis præeminet, propter quod in eo
G glorioſior uictoria eſt. Secundò ex cauſa pugnæ, quæ ipſe Chriſtus eſt. Martyrẽ enim non facit pœna, ſed cauſa, id eſt mors propter Chriſtum ſuſcepta. Martyrio ſiquidem non debetur præmium, prout alicui exterius infligitur, ſed ſecundum quòd uoluntariè pro Chriſti nomine ſuſtinetur, cum propriè non mereamur, aut demereamur, niſi per ea quæ ſunt intra noſtram, & in noſtra facultate, Quantò autem id, quod quis uoluntariè pro Chriſti nomine ſuſtinet, difficilius eſt, & uoluntas magis naturaliter refugit illud, tantò uoluntas, quæ propter Chriſtum id ſuſtinet, ſtabilior, firmiorq; oſtenditur, & cæteris paribus, excellentius ei præmium debetur. Aureola ſecunda, debetur uirginibus, propter ſingularem uictoriam, quam obtinẽt de carne, contra quam quotidie bellum geritur, licet .n. uiduæ pugnent contra carnem, perfectius tamen triumphant uirgines, quia no-
O bilisſimum genus uictoriæ eſt, hoſti nunquam cesſiſſe. Illis uerò uirginibus tantùm debetur aureola, qui, uel quæ ſeruandi integritatem carnis, propoſitum habuerũt, tametſi propoſitum hoc, quãdoq; interruptũ fuerit, dũmodo in eiſdẽ remaneat integritas carnis, & dũmodo in fine uitæ inueniãtur ad primũ propoſitũ rediiſſe, cũ uirginitas mentis recuperari posſit, non autem corporis. Verùm aliqua poteſt carne corrumpi, quæ non amittet aureolam, ut illa quæ uiolenter op-
P primitur. In ſuo enim agone dicebat beatisſima Lucia, ſi inuitam me corrũpas, merces mihi duplicabitur ad coronam, quod de duplicata aureola non eſt intel-

ligendum

ligendum,ſed quia duplex erat reportatura præmium , unum pro integritate ſer-
uata,alterum pro iniuria perpeſſa. Aureola tertia eſt prædicatorum, ex prædica-
tione enim perfectisſima uictoria obtinetur,dum aliquis non modò diabolo im
pugnanti non cedit, uerũ ipſum de eius regno,& ab aliis expellit. Nec eſt dicẽ-
dum, ut quidam aſſerunt,quòd hæc aureola debeatur illis duntaxat quibus cõ-
petit ex officio,prædicare,& docere, cùm etiam quibuſcunque exercentibus li-
citè actum iſtum, meritò conueniat. Prælatis uerò non debetur hæc aureola, Q
eò quòd illis incumbat ex officio prædicare,ſed quia actu prædicant,cum aureo-
la non detur habitui,ſed actui pugnæ, ſecundum illud Apoſtoli ſecundæ ad Ti-
mot. 2. Non coronabitur niſi qui legitimè certauerit. Notandum etiam quòd
Dos ſumitur uno mõ iuridicè,& ciuiliter, de qua diffuſè dicetur in ſacra. matri-
monii. Alio modo naturaliter,& phyſicè pro proprietate,& uirtute alicuius rei, R
ſicut dicitur,hic eſt bene dotatus in fortitudine. Sumitur ultimò theologicè,&
ſupernaturaliter,& ſic ſecundum beatum Tho.49. diſt.4.Eſt ornatus perpetuus,
collatus corpori,& animæ, uitæ ſufficiens, in æterna beatitudine conſiſtens.
Hoc tertio modo ſumendo eam,ſecundum Doctores in ſupradicta.49. diſtin.4.
ſen. Dotes ſunt ſeptem,quatuor pertinentes ad corpus, de quibus dictum eſt in
præcedenti Articulo, & tres ad animam. Quæ,ut adhuc melius intelligãtur, eſt S
prænotandum, quòd ſponſis carnalibus dantur tria, uidelicet. Dos, donatio
propter nuptias, & Parapherna. Dos eſt donatio facta ſponſæ ex parte patris,& T
hoc ad uſum ſponſi propter onera matrimonii, ſed ad poſſeſſionem ſponſæ. In
diuinis uerò Deus pater dat ſponſæ dotem ad posſidendum Chriſtum ſponſum
ad gloriam,& honorem,& non ad uſum, cùm bonorum noſtrorum non egeat.
Donatio autem propter nuptias eſt,quæ à ſponſo datur ſponſæ. Et hoc erit in
futuro gaudium,quod habebit anima in uiſione Chriſti hominis. Parapherna
ſunt,quæ habet ſponſa præter dotem,ut ſunt munera quæ ei donãtur ab amicis,
& huiuſmodi. Hæc erunt in patria,gaudium,quod habebit anima de ſocietate
beatorum,& de congratulatione fœlicitatis eorum. Dotes etiam animæ ſunt,
quibus Deo,tanquam principio uitæ,coniungitur, & per quas introducitur in
amplexus ſponſi ſui indiſſolubiles, & in fruitionem. Dos etiam in patria eſt il-
lud,quod immediatè animam Deo coniungit, & dotes dicuntur tantùm dona
præcipua, per quæ ad actum uitæ glorioſæ diſponitur, ſicut in matrimonio cor-
porali,non dicitur propriè dos quodcunque donum datum ſponſæ, ſed præci-
puum,de quo ſuſtentari debeat. Dotes uerò animæ,ad ſubſtantiale,corporis ue-
rò,ad accidentale ſpectant præmium. Chriſtus Dominus noſter dotes non ha-
bet, quia ſponſus eſt, ſed anima eius ſponſa. Dos autem eſt poſſeſſio ſponſæ, V
quæ uſum eius habebit poſt mortem uiri. Angeli etiam non habent dotes,quia
in nuptiis eſt conſenſus animarum, & unio corporum, angeli uerò, licet pri-
mum habere poſſint, cùm careant ſecundo, ideò propriè non poſſunt dici
ſponſæ, ut homo,& ex conſequenti,non habent propriè dotes. Omnes enim
uires,quæ habent per gratiam actum in Deum, ut inquit diuus Bonauentura
.49. diſtin. 4. artic. primo. quæſt. 5. habebunt per gloriam actus perfectos,
euacuatis imperfectis. Vnde rationalis, cuius eſt modò credere per fidem, X
tunc uidebit apertè. Concupiſcibilis, cuius eſt amare, diliget tunc perfectè,
Iraſcibilis, cuius eſt erigi, & inniti per ſpem, tunc perpetuò, & certè tene-
bit. Vnde,ſecundum hos tres actus,diſtinguntur tres dotes,ſcilicet,uiſio,de qua

Ioan. 17. Hæc eſt uita æterna,ut cognoſcant te,& quem miſiſti filium. Et beatus Auguſtinus primo de tri. c. penultimo. Viſio eſt tota merces. Dilectio, de qua idem Auguſtinus primo de Doctrina Chriſtiana.c.6. Summa merces eſt,ut ipſo perfruamur,frui modò eſt actus uoluntatis. Eſt enim amore inhærere alicui propter ſe. Et comprehenſio,ſiue tentio,Erunt enim ſancti perpetuò beati,& de ſua corona ſecuri. Vnde Matt.25. dicitur, Ibunt iuſti in uitam æternam. Et ps. 83. dicitur de beatis, In ſæcula ſæculorum laudabunt te. Tentio uerò uno modo,ut
Y inquit Scotus diſt. præfata .q. 6. pertinet ad uoluntatem, ut eſt concupiſcibilis, & dicitur ſuccedere ſpei,ſicut uiſio,fidei, & fruitio, charitati, eo modo quo per ſpem uoluntas deſiderat ſibi bonum habendum,& per tentionem amat illud bonum habitum, & illa tentio eſt amor concupiſcentiæ, boni præſentis. Alio modo tentio dicitur eſſe, quidam actus aſſecutionis, uel paſſio conſequens ſpem paſſionis. Et hoc modo, eſt in iraſcibili. Et nullo iſtorum duorum modorum tentio eſt de eſſentia beatitudinis. Ratio primi eſt, quia amor præſentis commodi, non pertinet ad beatitudinem, ut inquit dictus doctor ubi ſupra, ſed amor boni honeſti, uel boni in ſe. Ratio ſecundi, quia cùm ſit in iraſcibili,magis appropinquat ad ſecuritatem,quæ ſuccedit ſpei paſſioni, quam ſpei uirtuti.

De Dei cognitione in cœleſti gloria habenda. Caput. XLIII.

A ILla ergo beatitudo conſiſtit in Dei cognitione,dilectione,& fruitione, in qua cognoſcitur Deus facie ad faciem,ſicuti eſt, hoc eſt Deus per Deum. Vnde ps. 35. In lumine tuo uidebimus lumen,ideſt Deũ patrem in filio Deo, & filium Deum in patre Deo, & Spiritum ſanctum in utroq;. Vnde Apoſtolus primæ cor. 13. Tunc cognoſcam, ſicut cognitus ſum. Deus enim cognoſcit nos,per ſe Deũ, pari modo & nos cognoſcemus ipſum. Tunc oculo ad oculum Deus manifeſtabitur in omni attributo diuinæ naturæ ſuæ,uidelicet, potentia,ſapientia,bonitate. Hæc ergo beata cognitio iuſtitiam conſummatam facit,& immortalitatem adducit,iuxta illud ſapientiæ.15. Noſſe te, conſũmata iuſtitia eſt,& ſcire iuſtitiam & uirtutem tuam, ideſt totam diuinam naturam,totam ſapientiam,potentiam, bonitatem tuam, radix eſt immortalitatis. In hac pcipuè cognitione eſt gloriandum, ut dicitur Hier. c. 9.
B Qui gloriatur, in hoc glorietur, ſcire, & noſſe me. In eadem beata cognitione, quicquid cognoſcitur in Deo,uel de Deo,ducit ad Deum, & in Deum, ſiue ſit potentia,ſapientia,bonitas,ſiue charitas. Tanta eſt enim in Deo iucunditas, & amabilitas,ut cognitus ab anima,ſtatim ipſam ad ſe trahat, eamq; uehemẽter in ſe abſorbeat ad ſimilitudinem adamantis. Hoc modo cognoſcens Dominũ Saulus per uocem dicentem Ego ſum Ieſus Nazarenus, act. 9. mox tractus fuit ad
C obſequendum diuinæ uoluntati, dicens. Domine,quid uis me facere? Idem fecit Magdalena,ut cognouit,quòd Ieſus accubuit in domo Phariſæi,quæ in feruore ſpiritus uenit,afferens ſecum alabaſtrum unguenti pretioſi. In præfata etiam beata uiſione cognoſcitur ipſe Deus,propter Deum, cùm finis cognitionis ipſe ſit,licet enim anima ex illa faciali cognitione percipiat æternam beatitudinem, ſicut habetur Ioan. 17. Hæc eſt uita æterna,ut cognoſcant te ſolum Deum &c.

Illam

Illam tamen beatitudinem non percipit finaliter pro suo priuato commodo, sed pro manifestatione gloriæ Dei, ut glorificetur in anima ,beata trinitas. Ibi enim limpidè cognoscet anima, quomodo uidelicet æternus Deus immẽsus sit, unus in substantia,& trinus in personis, quomodo etiam filius æternaliter nascitur à patre,& Spiritus sanctus continuè, & æqualiter ab utroq; procedit, & quòd una persona non est maior uel minor altera,aut prior,siue posterior, sed quòd in singulis,est uera æternitas ,& coæqualis maiestas. Cognoscet etiam quomodo diuinitas, & humanitas inseparabiliter unitæ sunt in persona uerbi, similiter & quòd quicquid Deus habet per naturam,habet ille homo per gratiam. Et licet dicat Salomon Ecclesiastes.8. Quòd omnium operum Dei, nullam possit homo inuenire rationem eorum,quæ fiunt sub sole,& quantò plus laborauerit ad quærendum, tantò minus inueniet. Ibi tamen manifestè cognoscet anima omnia opera diuina,& creaturarum,rationem creationis cæli, & terræ ex nihilo, distinctionẽ omnium ordinum angelorum,sapientissimum discrimen donorum gratuitorũ, & naturalium,& in singulis diuinis operibus,anima supra modum delectabitur, luculentissimè cernens singula opera Dei,esse optima, ac suo tempore, optimo modo ordinata, adeò quòd nec meliori modo potuissent fieri. Item & apertè uidebit anima singula dona à fonte diuino fluentia, non tamen taliter,ut ab ipso recedant, ueluti riuus à fonte, sed perpetuò in ipso integraliter manent, sicut sol, qui non amittit suam plenitudinem ex eò quòd sine sui diminutione communicat lumen omnibus, sine enim damno & diminutione bonorum suorum omnibus desiderantibus dat affluenter Iac. primo. Dona etiã Dei ibi semper noua sunt,cùm nec sit ibi præteritum,nec futurũ,sed præsens,& quod semel dat, semper dat. Rursus anima ibi uidebit, quæ hic sunt occulta, quomodo, uidelicet, Deus idem ipse immutabilis, simplex,indiuisibilis,non æqualiter participatur ab angelis,& sanctis,sed magis & minus secũdum quòd magis & minus diuinis moribus assimilantur ,ad instar solis, qui unum magis, alium minus calefacit. Et licet teste Apostolo ad Rom. xi. Incomprehensibilia modò sint iudicia Dei de damnandis,& inuestigabiles uiæ eius,circa saluandos ,ibi tamen,scilicet in illa beata patria apprehendet anima, quòd uniuersæ uiæ Domini in iudiciis peragendis,misericordia,& ueritas,misericordia restringet iustitiã, ne nimis seuerè animaduertat in damnandos,iuxta illud Habacuc.3. Cùm iratus fueris, misericordiæ recordaberis, iustitia uerò temperabit misericordiam,ne faciliter condonet delicta,& sit incentiuum delinquendi. Iustitia enim semper misericorditer punit,& misericordia semper superexaltat iudicium. O quàm occulta sunt hic mõ diuina iudicia. Quis .n. inuestigare poterit illud,quod dixit Dominus, ad Rom. 9. Cùm nondum nati essent, aut aliquid boni egissent, Iacob dilexi,Esau uerò odio habui? Quod tunc uitium detestabatur in Esau, & quam uirtutem diligebat in Iacob, cùm,secundum beatum Tho. in opusculo. 63. c. primo,Nullum iudicet,nisi secundum præsentem iustitiam? Similiter cùm duo deferuntur ad baptismum, unus natus de fideli,qui moritur antequam baptizetur, & descendit ad Limbum, alius uerò natus ex infideli baptizatur,moriturq;, & statim euolat ad cælum? Quarè etiam Dominus Iesus tantam gratiam contulit uni latroni,& alteri nullam? Similiter quarè Iudam finaliter cadere permisit, & nullum aliorum Apostolorum? Cur etiam unius grauia, & multa peccata,diu tolerat,ut Dauid, Saulem uerò uno duntaxat peccato admisso damnat? Hæc

soluit glosa super gen. dicens. Nouit dominus cui parcat,usq; ad consũmationē in melius,sicut pepercit Aaron,quem non perdidit cum aliis in conflatione uituli aurei,sicut & pepercit Ezechiæ,contra quem dederat mortis sententiam,cuius dehinc uitæ tempus annorum quindecim superaddit. Nouit etiam cui parcat ad tempus,quamuis præsciuerit eum mores uitiosos nunquam emendaturũ. Ante etiam diluuium peccatoribus dedit centum annorum spatium ad pœnitendum,postmodum uerò omnes perdidit per diluuium, præter octo animas. Nouit insuper quibus non parcat, intantum, ut nec mutationem eorum expectet,quales fuerunt Sodomitæ,quos igne,& sulphure combussit,Datan, & Abiron,quos terra in momento absorbuit uiuos. Hæc omnia clarissimè anima uidebit in speculo æternitatis,sicut & omne illud,quod augere potest suam beatitudinem, de quibus omnibus mirum inmodum gaudebit cum electis. Cognoscet etiam ibi,quomodo sapientissimus Deus omnia diuina opera, angelica, & humana,semper conuertit ad optimum finem,hoc est ad manifestationem gloriæ suæ,& angelis,& hominibus ad fruitionem diuinæ naturæ, & sapientiæ. Similiter,& quòd singula mala opera ordinat ad magnum bonum sapientissimus Deus,qui in domo sua nihil inordinatum relinquit. Vnde miserabilem, & irrecuperabilem casum angelorum,& eorum consummatam,& obstinatam malitiã, ordinauit ad exercitium,& coronam iustorum. Similiter unicum casum solius hominis Adæ,conuertit in admirabilem humanæ naturæ exaltationem. Ex hoc enim humana natura diuinæ inseparabiliter unita est in persona filii Dei. Reuera enim magnum,& mirabile est, carnem nostram sursum sedere, & ab angelis omnibus adorari,quod nequaquam factum fuisset,si Adam non peccasset. Non enim uenisset,ut redemptor tunc,sed ut glorificator duntaxat. Iniquam quoq; uenditionem Ioseph conuertit in salutem ægypti,& fratrum suorum,quia si uenditus non fuisset,tota ægyptus, & circuniacentes Prouinciæ, inedia periissent. Eodem modo grauissimum peccatum,quod ab initio factum fuit, cùm de consilio iudæorum uenditus fuit filius Dei, traditus,blasphematus, & ad turpissimã mortem condemnatus,crucifixus,& inter latrones suspensus,sapientissimus Dominus ordinauit ad peccati destructionem, Angelicæ ruinæ reparationem,diabolicæ potestatis diminutionem,captiuorum in limbo liberationem, cælestis ianuæ apertionem,& reserationem,& ut quilibet peccatorum,functi hac uita,multò facilius,quàm antiqui patres, promereri possent immediatum transitum ad diuinam fruitionem. Grauem etiam illam Petri negationem conuertit ad nonnullorum ecclesiæ membrorum aridorum bonum,ut apud eum, quem dicta ecclesia Pastorem,& caput habere debebat,uberiorem compassionẽ, & misericordiam inuenirent. Ex quo etiam Petri casu,præsumptionem dominus omnibus amputauit hominibus. Graue quoq; infidelitatis peccatum sancti Thomæ redegit Saluator noster ad profectum totius Ecclesiæ, maiorem enim fidem adhibere debemus,de resurrectione Domini,beato Thomæ, pro uisu,& tactu cicatricũ, quàm beatæ Magdalenæ,quæ pro solis uerbis credidit Angelorum. Pertinaciam etiam Sauli conuertit Deus in salutem omnibus ecclesiis, cùm prostratus ex lupo uersus in agnum, Euangelii factus est intrepidus prædicator. Graue quoque peccatum,& contumeliam, quam sustinuit in mẽbris suis, Prophetis uidelicet, Apostolis,& Martyribus,saluator noster,conuertit in fulcimentum spei cunctis fidelibus. Vnde Esa. primo dicitur. Nisi Dominus reliquisset nobis semen,uidelicet,

licet, in Apostolis,& martyribus,quasi Sodoma fuissemus,& quasi Gomorra essemus. Cognoscet itidem anima in illa uita beata prouidentiam Creatoris circa salutem humani generis,quæ in hoc apparuit, cùm unumquenq; hominem ad suam creauerit imaginem,& unicuiq; angelũ custodem deputauerit, qui eundẽ in materno utero conceptum ab insultu dæmonum custodiret, necessaria corpori & conuenientissima singulis momentis ministrauit,ab originali peccato unda baptismatis animam mundauit,conferens Spiritum sanctum cum omnibus donis suis,in filiũ ẽt adoptauit,in adolescẽtia, quandoq, per sonũ quãdoq; interna inspiratione ad æternã salutẽ inuitauit,exterius uerò per creaturas,ac uiuorũ, & mortuorum exempla,ut ad inuisibilem Creatorem animam introduceret, excitauit. Eodem modo Saluator ipse noster,per sacram,& diuinam scripturam, lucidissimè demonstrat,quomodo homo ad Deum,qualiter ad proximos, similiter amicos,& inimicos,qualiter quoque ad Prælatos,& ad subditos, ad uiuos, & mortuos,se habere debeat. Sed quia non omnes diuinam intelligunt scripturam,addidit Doctores,& Nuncios fidelissimos,qui eam omnibus fideliter,& deuotè exponunt. In qua quidem scriptura,per suos ueros prædicatores,& nõ per adulterantes uerbum eius,nunc minis terret,nunc blanditiis,& promissis allicit miseros ad salutem,qui fortè nihil de propria sunt solliciti conuersione. Vnde dicit sponsus animæ,in Canticis. 5.c. Aperi mihi soror mea, quia caput meum plenum est rore, quod beatus Gregorius exponens,inquit. Dum spõsa dormit, dilectus ei,ut aperiat,pulsat,quia dum mens sibi per ocium intendit, Christus multa peccatorum opera in hac uita tolerat,quia,nisi spirituales uiri ad doctrinam se accingãt,nunquam infirmi seipsos carnales,cognoscunt,uel corrigere curant. Vult ergo sponsus,ut aliquando ocium dimittatur,& ad ædificationẽ proximorum spirituales intendant,quia,dum perfecti sibi solum per interiorẽ quietem occupantur,dolet spõsus,quòd infirmi,uel imperfecti, in dies ad peiora corruant. Quoniam autem hæc omnia pro salute minimè suffecissent, propter diuersa peccatorum uulnera, ideò benignissimus pater,ineffabili motus diligẽtia, & charitate,filium unicum suum misit,qui diligenter animaduertens, quomodo in singulis membris omnipotentem Deum peccatores offenderent,abundantiorem emendam,quam meruerat genus humanum,exhibuit in cruce Deo patri in singulis membris,in qua cum clamore ualido,& lachrymis,in singulis partibus uulneratus,salutem perditam humano generi restituit, à patre pro sua reuerentia exauditus,ab hebr. 5. Et innumera simul contulit alia beneficia, quæ breuitatis causa omitto. Nihil enim ꝑtermisit eorum,quæ ad nostram spectabãt salutem,dicente Esa.c. 5.Quid ultra debui facere tibi,& non feci? hoc solum nõ fecit,quòd uiolenter ad cælum nos trahere noluit,quòd ideò prætermittit, quia suæ non conuenit iustitiæ,inuitum aliquem scilicet coronare,cui liberum dedit arbitrium à nemine cogendum.

De dilectione,& fruitione Dei in cælis Caput. XLIIII.

VLtra cognitionem intuitiuam,& facialem, sancti, in illa cælesti patria,diligent Deum. Pro cuius intelligentia notandum,quòd in beato Ioanne.c.5. scriptum est,quòd pater diligit filium, & cap. 14. in persona Christi. Ego diligo patrem. Hæc dilectio non est minor, quàm

quàm diligens,& dilectus,quia Spiritus sanctus est amor patris, & filii, nec minus amatur ab amante,& amato ipse amor,quàm amans ab amato,& amatus ab amante. Et hæc est illa serenissima,& iucundissima,ac perfectissima trium personarum in una substantia,dilectio ,ubi amans est idem , quod amatus, & amatus idem,quod amans, Amor uerò,idem quod amatus,& amans,& è conuerso , idest,amatus,& amans,idem quod amor. Vbi etiam amans,amatus,& amor, penitus unum esse communicant ,in uno uelle conueniunt, unum nolle habent, idem posse participant,imò totum possident. Ibi unum summum bonum,quod
B est omne bonum,in solidum possidetur,& nullius boni sine dilectione ē possessio. In qua quidem dilectione nullus defectus, nulla omissio,nulla unquam turbatio,nulla interpolatio. De qua totum mutum est, quod loquimur, etiam si summo studio loqueremur. Hæc est cuius unio animam sibi unitam uerè beatā facit. Hæc est gaudium,de quo dicitur Ioan.15. Vt gaudium meum in uobis sit,
C & gaudium uestrum impleatur. Quod est gaudium patris,& filii, nisi amare, & amari? & taliter amari,quòd anima famelica non saturabitur, nisi huic gaudio uniatur,& ipsa in hoc gaudio,& gaudium hoc,in ipsa sit,& eius sic gaudium impleatur,cùm amanti,ita unita fuerit,& amato, quòd se in tam fœlicissima unione,amare sentiat,& amari. Amor enim Dei uehementer ducit Deum in animā, & animam in deum, iuxta illud primæ Ioan.4. Qui manet in charitate, in Deo manet,& Deus in eo. Et quare? quia Deus charitas est. O quàm fœlix anima, quæ se, absq; interpolatione,ex omni uirtute sanctæ trinitatis, ad omne, & propter omne, sentit se amari,& Deum tanto amore circa se occupari, ut dicit bea-
D tus Tho. in opusculo.63. c.2 quasi omnium creaturarum sit oblitus, cuius beatitudo augetur, cū è conuerso in amore beatissimæ trinitatis cum omnibus uiribus suis penitus se immergit. Et tunc implebitur illud præceptum Deut.6. quod secundum expositionem beati Augustini,in hac uita impleri non potest, uidelicet. Diliges Dominum Deum tuum,ex toto corde (idest,intellectu,sine errore) ex tota anima (idest,memoria,sine obliuione) ex tota mente (ut uoluntate,sine contradictione). Tunc enim anima nunquam errabit in amore Dei, ut ei aliquā creaturam æquet, uel præponat, nunquam obliuiscetur ad momentum amoris diuini, qui semper præsens est,nunquam contrarium sentiet amori Dei, sicut, in hac uita, ubi frequenter aliquid æquiparat Deo,uel præponit, uel aliquid diligit,propter quod Deum minus diligit,& sæpè Dei obliuiscitur, uel appetit aliquid diuinæ contrarium uoluntati. Quid enim est diligere toto corde (secundū
E expositionem Chrysostomi) nisi,ut cor tuum ad nullius rei dilectionem, magis inclinatum sit,quàm Dei,nec delectetur in specie, plusquam in Deo,non in honoribus,non in auro, non in amicis,sed præ his omnibus Deum amet? Quid est diligere Deum tota anima,nisi certissimum habere animum in ueritate, & firmū esse in fide? Quid est Deum diligere tota mente,nisi ut omnes sensus nostri, intellectus,sapientia,cognitio, memoria, Deo uacent? Qui ergo aliquem horum sensuum occupat circa temporalia iam non ex tota mente diligit Deum, quod etiam est impossibile hic impleri. Vltra prædicta in illa beata patria frue-
F tur anima Deo. Fruitio uerò,est delectatio proueniens ex coniunctione intellectus,& affectus in Deum. Cùm enim anima figit intellectum in æternitatem,immensitatem,omnipotentiam,sapientiam,bonitatem,largitatem,charitatem, nobilitatem Dei,&c. statim affectus animæ delectatur in singulis intellectis, & non

solum

ſolum in ſeipſo,ſed & in ſingulis angelis,& ſanctis,& ſingulis uirtutibus,& donis eorum gratuitis,& naturalibus. Et ita ſecundum Apoſtolum primæ corin. 15. Deus erit omnia in omnibus, ideſt,ipſe in omni creatura,quã ipſe plenè & propriè poſſidebit. In ſingulis quæ ab ipſo ſunt,uidelicet,angelis,& ſanctis. De hac fruitione,dicit Eſa. 60. Tunc uidebis,& afflues, & mirabitur, & dilatabitur cor tuum, uidebis intellectu diuinam naturam,& diuina opera. Et afflues,te in ſingulis delectando. Et mirabitur cor tuum, trinitatem in unitate, & unitatem in trinitate, & ſingula opera diuina contemplando, ſimiliter, & quomodo in ſingulis ſit totus. Et dilatabitur cor tuum,ad ſuſcipiendam trinitatem, cum omni quod habet,& poteſt. Hanc delectationem operabitur in nobis ipſe Deus, ſicut per Eſa. 66. dicit. Quomodo, ſi cui mater blandiatur, ita ego ipſe conſolabor uos, quia delitiæ meæ eſſe cum filiis hominum. Ibi igitur fruetur anima Deo, propter Deum, quia frui, ſecundum beatum Auguſtinum, eſt amore alicui inhærere propter ſe, & non propter priuatum commodum. Delectatio enim, qua anima Deum apprehendit,accendit eam ad deſiderandum multò uehementius diuinæ gloriæ manifeſtationem,quàm propriam beatitudinem. Valdè enim manifeſtatur diuina gloria,dum ſe fideli animæ Deus exhibet ad fruendum,& tanta puritate afficitur anima circa Deum,ut ſi ſibi neceſſe eſſet eligere unum de duobus,uel æterna carere beatitudine,uel diuinam uoluntatem in ſe, uel in aliis impediri,multò lubentius eligeret æterna priuari fœlicitate,quàm Dei uoluntatem in aliquo retardare, & magnam ſibi reputaret beatitudinem,cum proprio detrimento,diuinam in omnibus implere uoluntatem. Sic Eleazarus, ut ſcribitur in ſecundo libro Machabæorum .c. 6. potius uoluit in inferno puniri, quàm ex timore mortis, mandatum legis,de non comedendo carnes porcinas,tranſgredi. Et ne tædio afficiam legentes, ut huic citius imponam finem Articulo, qui potius ſcrutari deberet, quàm legi, uel audiri. Concludo, quòd ſupradicta ſunt, quæ nos uerè fœlices,& beatos faciunt, non quæ uulgo expetenda, & optabilia uidentur, uita uidelicet contemplatiua, non uoluptuoſa, modeſta, non affectibus obtemperans, ſtudioſa,non inerti ocio torpens, Dei cognitione illuſtris,nõ falſo inflantis ſcientiæ nomine cæca,futuræ uitæ ſpe firma,non præſentis fiducia fluctuans, Dei charitate fœlix,non mundi amore miſera,& captiua,& ad eas capeſſendas Metamorphoſi opus eſt, hic ſit inopia, illic opes, hic lachrymæ, illic lætitia, hic nuditas, & mendicitas, illic copia, & abundantia, hic labor, illic quies: hic contumeliæ, illic gloria: hic malorum perpesſio,illic omnium bonorum conſecutio: Ideo ſi hic compatimur,in cæleſti illo regno corregnabimus. O beata regio ſupernarum uirtutum: ubi beata trinitas à beatis,facie ad faciem, uidetur: ubi illa ſublimia agmina, pẽnarum applauſu ſanctus, ſanctus, ſanctus Dominus Deus ſabaoth, clamare non ceſſant. Locus eſt uoluptatis,ubi torrente uoluptatis tuæ potabis eos. Locus ſplendoris,ubi iuſti fulgent,ſicut ſplendor firmamenti. Locus lætitiæ,ubi lætitia ſempiterna ſuper capita eorũ. Locus abundãtiæ,ubi nihil deeſt uidentibus eum. Locus ſuauitatis, ubi apparet Dominus ſuauis uniuerſis. Locus pacis,ubi in pace factus eſt locus eius. Locus admirationis,ubi ſunt mirabilia opera eius. Locus ſatietatis,ubi ſatiabimur cùm apparuerit gloria eius. Locus uiſionis, ubi magna uidebitur uiſio. O Regio ſublimis plena diuitiarum, de ualle lachrymarum ſuſpiramus ad te, ubi ſapientia, ſine ignorantia, memoria,ſine obliuione: intellectus,ſine errore, ratio,ſine obſcuri-
tate

tate ſplendebit. Regio, in qua Dominus tranſiens,miniſtrabit electis ſuis,ideſt, talem ſe, qualis eſt, oſtendet. Illic erit Deus omnia in omnibus, ubi rerum uniuerſitas mirabiliter ordinata,dabit creatori gloriam, lætitiam creaturæ. Oculus non uidit Deus abſq; te,quæ præparaſti diligentibus te. Pax enim eſt, quæ exuperat omnem ſenſum, pax ſuper pacem,indeficiens exultatio, torrens uoluptatis diuinæ, flumen lætitiæ, gaudium plenum. Cogita quicquid uis, quicquid potes exopta, excedit cogitatum omnem, deſiderium omne exuperat illa fœlicitas, æternitas illa,beatitudo illa. Ad quam nos ſua miſeratione perducat,præueniens in benedictionem dulcedinis,& indeficienter interim tribuens, promiſſam centupli gratiam,ad ſolatium utiq;,& remedium laboris huius, ne deficiamus in uia,ut de exhibitione præſentium munerum,firma ſit expectatio futurorum, qui uenit, ut uitam æternam habeamus, & abundantius habeamus, Ieſus Chriſtus Dominus noſter &c.

AMEN.

QVoniam omnia ſupradicta uerisſima eſſe indubitatè credimus, & quæ, uel ad creationem, uel redemptionem,uel iuſtificationem noſtram pertinent patrem cœleſtem per uerbum ſuum,in, & cum Spiritu ſancto operatum eſſe,& nobis certò per Dei miſericordiam obuētura credimus,idcircò dicimus, Amen, quæ uox eſt ſermonem confirmantis,& ratum fore præcantis, hoc eſt, ita certò fiat.

Finis Symboli

ABsoluimus in superiori tractatu (Deo optimo labori nostro aspirante) Apostolici Symboli expositionem, accuratisq; lucubrationibus (ut par erat) contentarum in eo rerum medullas enixè expressimus, quęstionesq; enucleauimus. Nunc de Sacramentorum materia eorumq; explanatione consequenter agendum est: Et primò in generali, minutatim postmodum de singulis disserturi.

CAPVT PRIMVM.

ACRAMENTI vocabulum Sancti Patres, & qui Biblia transtulerunt, accommodarunt ad significandum id quod græcè mysterium dicũt, quod sacrum secretum, aut religiosum arcanum, dicere possumus. In qua tamen significatione, interdum latius, interdum restrictius, accipitur. Nam in genere accepto vocabulo, significat omne religiosum arcanum, seu omnem rem sacram absconditam, etiam quòd alterius rei signum nõ sit, uti dicimus sacramentum diuinitatis, de quo Paulus Ephesiis cap. 1. scribens, ait; Deus nobis sacramentum voluntatis suæ notum fecit secundum beneplacitum suum, quod aliis generationibus non est agnitum, sed absconditum à sæculis, quippe cùm gentes cõcorporales sint, & comparticipes promissionis eius, in Christo Iesu, in quo omnes habemus fiduciam, ac accessum in confidentia per fidem ad ipsum: Et primæ Tim. 3. Et manifestè magnum est pietatis sacramentum, quod manifestatum est in carne: nimirum, ipsum Christum, innuens, magnum esse pietatis sacramẽtum, quòd cùm sit filius Dei inuisibils, manifestatus est in carne. Frequentius verò sacramentum dicitur sacræ rei signum, quòd eius similitudinem gerit, cuius signũ est, quemadmodum signa, & figuræ veteris testamenti, sacramenta appellantur: id quod familiare est patribus; Vnde Augustinus contra Faustum Manichæum lib. 19. c. 13. ait. Sacramenta, quæ obseruabantur ex lege, prænũciatiua tantùm fuisse Christi venturi. Deniq; quod ad propositum nostrum attinet, patres strictissimè sacramẽti vocabulum, ad significandum peculiariter sacramenta nouæ legis deflexerunt: ea scilicet, quæ sunt signa visibilia inuisibilis gratiæ, quam Deus efficaciter, & certè in ipsis operatur, modò ritè tractentur, & accipiantur. Sunt ergo sacramenta omnia nouæ legis principaliter instituta, vt sint non modò signa certa gratiæ, sed causa, cùm id efficiant, siue conferant, quod significant. Causa verò potissima institutionis sacramentorum dictæ nouæ legis hæc est, vt sint pręsentissima remedia contra peccata, & efficacia signa gratiæ Dei. Proindeq; sic sunt signa, vt non tantùm signent, sed & sanctificent. Quamobrem Dominus Iesus Christus leui iugo suo, & leui sarcinæ nos subdens, sacramentis numero paucissimis, obseruatione facillimis, significatione præstantissimis societatẽ noui populi, colligauit. Et sic cælestis medicus humani generis reparatiuus, tali modo sanauit ægrotum, sicut optimè competebat ægrotanti, ægritudini, occasioni ægrotandi, & ipsius ægritudinis curationi, Aegrotus erat humanum genus. Morbus originalis culpa. Origo verò istius culpæ, licet principaliter fuerit ex consensu voluntatis, occasionem tamen sumpsit ex sensibus exterioribus. Ad hoc, ergo vt medicina respõdeat morbo, oportet, vt non tantùm spiritualis sit, verùm etiã aliquid habeat de sensibilibus signis: vt sicut sensibilia fuerant animæ occasio labendi, ita essent ei occasio resurgendi. Et hac ratione medicina nostri vulneris consistit, in ecclesiasticis sacramentis. Propter quod quęritur, an congruum fuerit in qualibet lege institui aliqua sacramenta, ad prolapsi generis

M humani

humani reparationem. Manifestum est enim, ꝙ sacramenta in nulla lege sunt necessaria simpliciter: cùm sic necessarium sit solùm illud, quod per nullam potentiã potest non esse, vt Deus qui est ens necessarium simpliciter. Nec sacramenta sunt homini necessaria in ordine ad finem, qui est beatitudo: cùm Deus eam possit homini conferre sine sacramentis, Non enim (ut inquit magister sentent. pri. dist. 4.) Deus suam potentiam alligauit sacramentis. Ex suppositione tamen diuinæ ordinationis (qua ordinauit nullũ de massa ꝑditionis propagatũ, saluare regulariter, si nõ excusat suscipiẽdi impotẽtia, nisi ꝑ sacramẽta) ipsa sacramẽta sunt ad salutẽ necessaria. Vnde Io. 3. de sacramento baptismi dicitur. Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest introire in regnũ cælorum. Quęstio igitur est de institutionis sacramentorum congruitate. Pro quo notandum, secundum Doctores, quòd tres sunt hominis status. Primus naturæ perfectæ. Secundus naturæ integræ, nondum à perfectione suæ conditionis lapsæ. Tertius naturæ lapsæ, siue corruptæ per peccatum Adæ. Primus erit in patria, de quo Boet. 3. de consol. Beatitudo est status omnium bonorum aggregatione perfectus. Secundus fuit in Paradiso terrestri, sub præcepti obedientia. Tertius est hominis in præsentis exilii miseria. Sacramenta etiam sunt quædam animæ medicinæ, secundum Hugonem lib. 1. de sacra. parte 9. c. 4. dicentem. Ipsa medicina, ipsa sunt sacramẽta: & capite 3. Ea vasa esse, inquit, medicinalia: cùm ait. Deus, medicus, homo, ægrotus, Sacerdos, minister, vel nuncius, gratia, antidotũ, vas, sacramentum. Medicus donat, Minister dispensat, Vas seruat, quæ sanat percipientem ægrotum, gratiam scilicet spiritualem. Et Deus vt magister, contra peccati originalis, & actualis vulnera, sacramentorum remedia instituit. Ex quibus elicitur, ꝙ ante lapsum hominis, sacramentorum institutio curatiua, non fuit congrua, cùm tunc non esset morbus. Non enim opus est valentibus medico. Matt. 9. Et licet in illo statu indiguerit gratia, prout ipsa est ornatus animæ, disponens, vel cooperans ad meritum, & beatitudinem; non tamen gratia sacramentali, vnde Ricar. dist. pri. 4. ar. 2. q. pri. inquit, ꝙ hominibus non dispositis ad aliquam infirmitatem, prout erant homines tempore innocentiæ, non est danda medicina, sed ordinatum regimen percipiendum. Et præcipiendum erat, vt rectè viuerent, per cuius præcepti obedientiã, mererẽtur cõfirmationẽ gratiæ, qua ꝑpetuò ꝓseruarent̃ à lapsu. Et licet matrimonium institutũ fuerit in statu innocentiæ, non tamen sacramentũ matrimonij, cùm ibi institutum fuerit in officium tantùm, nec fuit efficax gratiæ signum. In qualibet tamen lege, hominis lapsi, congruum fuit sacramenta institui. Et ratio est, quia, vt dictũ est supra, congruũ est hominibus vnius religionis, in aliquibus signis exterioribus communicare, per quæ ab aliis alterius instituti distinguantur. Et hoc scire congruit. Quia cùm cognoscunt se esse eiusdem legis, se mutuò iuuent ad eius obseruationem: & si alterius, se vitent, & caueant tanq̃ mutuò impediẽtes, & talia signa expedit esse practica, respectu alicuius effectus inuisibilis cooperantis, ad religionis suæ obseruantiam. Huiusmodi autem signa in religione christiana sunt sacramenta. Et ideò eorum institutio toti cõmunitati fidelium fuit congrua. Vnde beatus Augustinus lib. 19. contra Faustum Manichæum cap. 11. In nullum nomẽ religionis, seu verum, seu falsum, homines coagulari possunt, nisi aliquo signaculorum vel sacramentorum visibilium consortio, colligentur, Nec congruit signa ipsa esse certa, certitudine euidentiæ, quia sic auferrent à suscipiente debitam præparationẽ: cum sufficeret sibi qualitercunq; indisposito, signa illa suscipere, quòd impediret suscipientis deuotionem, & profectum: sed congruit ꝙ sint certa, vt in pluribus, idest

semper

ſemper, niſi ſuſcipientis indiſpoſitio impediret. S. Bona. pri. quarti q. prima, aſſignat rationes congruitatis inſtitutionis ſacramentorum ex parte Dei, & noſtri. Ex parte Dei, ſummam miſericordiam, iuſtitiam, & ſapientiam. Miſericordiam, qua homini, qui malè gratiam propter voluntatis vertibilitatem ſeruauerat, ſacramenta præparet, ad quæ recurrens, gratiam certè inueniret. Iuſtitiam, qua hominis, qui per ſuperbiam ceciderat, humiliationem requireret, per quam ad gratiam ſe diſponeret: hinc ſacramenta inſtituit, vt ſuſcipiendo illa quæ infra eum ſunt, ſe humiliaret, & ſic gratiam quaſi ex pacto inueniret. Sapientiam, vt in eo, in quo homo ceciderat, reſurgeret: & ſicut à viſibilibus occaſionem lapſus acceperat, ita in ſacramẽtis viſibilibus gratiam inueniret. Ex parte noſtri fuit congruum ſacramenta inſtitui, quia homo lapſus, cęcatus erat in rationali: ideò data ſunt ei ſacramenta ſenſibilia ad eruditionem. Elatus erat in iraſcibili, ideò data ſunt ad humiliationem, torpebat in concupiſcibili, ideò dari debuerunt ſacramenta ad exercitationem. H

Congruebat diuerſa ſacramenta inſtitui pro ſtatu diuerſarum legum ad hominis vulnerati curationem. Cap. II.

Iuerſa autem ſacramenta congruebat inſtitui in diuerſis legibus quantũ ad ſenſibilia ſignificantia, & quantum ad perfectionem ſignificati, ſimul & modi ſignificandi. Et ratio eſt, per Sco. in pri. diſt. 4. quia in proceſſu generationis humanæ ſemper creuit notitia veritatis, vt patet per Beatum Gregorium homil. 16, ſuper Ezech. Lex etiam poſterior regulariter in progreſſu humani generis fuit priore perfectior: lex autem perfectior, eminẽtioribus ad ſui obſeruantiam indiget adiutoriis. Et notitia veritatis clarior, exigit ſigna manifeſtiora: & ad hoc magis congruebat inſtituere alia ſigna, q̃ priora de nouo confirmare, vt ſic tolleretur ſignorum ęquiuocatio, quæ eſt mater dubiorum, & errorum. Præterea lex Moyſi, propter pronitatem populi ad Idololatriã, data erat in onus, & hac ratione dicta eſt lex ſeruilis, & timoris: ideò multis cæremoniis, & ſacramentis (ſumendo ſacramenta impropriè) oneranda erat: vt populus ille iugo legalis ſeruitutis oneratus, ab Idololatria arceretur. Lex verò Euãgelica, quæ eſt lex gratiæ, & amoris, & à ſeruitute legis liberans, potioribus, facilioribus, paucioribus, & magis manifeſtis ſacramentorum auxiliis indigebat: prout Beatus Auguſtinus 19. lib. contra Fauſtum Manichæum cap. 13, inquit. Cùm Chriſtus ſuo aduentu veteris legis ſacramenta impleuiſſet, ablata ſunt, & ideò ablata, quia impleta: non enim venit ſoluere legem, ſed adimplere: & alia ſunt inſtituta, virtute maiora, vtilitate meliora, actu faciliora, numero pauciora, tanq̃ iuſtitia fidei reuelata, & in libertatem vocatis filiis Dei, iugo ſeruitutis ablato, quod duro, & carni dedito populo congruebat. hæc ille. Videndum eſt primò de ſacramentis legis naturæ: nullo enim tempore dimiſit Deus cultores ſuos ſine remedio neceſſario ad ſalutẽ. Omni nanq; tempore poſt lapſum fuit neceſſaria ad ſalutem deletio originalis peccati: & ad hoc, omni tempore, poſt lapſum fuit aliquod efficax remedium. Vnde Dominus Alexãder de Ales. parte 4. q. 5. mem. pri. quẽ Sco. pri. diſt. 4. q. vltima imitatur, tenet, quòd licet peccatum originale in adultis potuerit deleri, per aliquem bonum motum intrinſecum, in paruulis tamen, in quibus talis motus fuit impoſſibilis, non potuit deleri per actum proprium eorum, ſed per actum aliorum, ad paruulorũ ſalutem relatum: de quo nullus potuit eſſe certus, niſi hoc eſſet inſtitutum à Deo. Cùm ergo non ſolum adultis ſuis cultoribus prouiderit Deus, de remedio neceſſario ad

A B C D

M ij ſalutem,

ſalutem, ſed & paruulis eorum,& de tali remedio de quo parentes poſſent eſſe certi; ſequitur ꝙ pro tempore legis naturæ,erat à Deo inſtitutum aliquod ſignum certum, & efficax ad deletionem originalis: & magis probabile eſt, ſignum huiuſmodi fuiſſe ſenſibile q̃ intelligibile tãtùm, Cui opinioni concordat dictum Auguſtini ſupra allegatum contra Fauſtum,videlicet, Quòd in nullũ nomen religionis homines coagulari poſſunt, niſi aliquo ſignaculorum, vel ſacramentorum viſibilium conſortio colligentur: Ad illud verò, quòd beatus Gregorius 4. moralium dicit. Quòd apud
E nos valet aqua baptiſmi, hoc egit apud veteres, pro paruulis, ſola fides, & pro maioribus virtus ſacrificii, Reſpondent præfati, quòd per ſolam fidem, non intelligit ſolum habitum, aut actum interiorem fidei, ſed actum ſenſibilem exteriorem,fidem proteſtantem, & ille actus ſufficienter habere potuit rationem ſacramenti, etiam ſi illa proteſtatio fieret in aliquo verbo ſolùm, inuocando Deum, vel paruulum eidẽ offerẽdo.Et ſic diſtinguitur fides ſola, ideſt ſolitaria ſine ſacrificiis, contra fidem in ſacrificiis proteſtatã. Et primum ponit idẽ beatus Gregorius ſufficere pro paruulis: Secundùm verò, videlicet, fidem proteſtatam in ſacrificiis, requiri in adultis,vt pa-
F tet ex ſcriptura, eò quòd pro tẽpore illo placuerunt Deo ſacrificia, vt patet de oblatione Abel,Gen. 4. Noe Gen.8. Melchiſedech Gen.14. Abrahæ diuidentis vaccas, Gen.15. Non autem placuiſſent. niſi fuiſſent à Deo inſtituta: imò præſumptuoſum reputaretur, ſi talia obtuliſſent ſine diuina inſpiratione,vel præcepto. Subdit ad hęc
G idem doctor,ꝙ aliud eſt inſtitutio ſacramentorum,aliud promulgatio:& ſecundum, ſcilicet promulgatio ꝑſupponit inſtitutionem per ſe,vel alium factam. Inſtitutio autem ſacramentorum (quæ non ſolum repræſentant, ſed certè, & efficaciter ſignificãt, & cauſant ſacramẽtalẽ effectũ) per ſolũ Deũ fieri poteſt. Cùm ipſe ſolus inſtituere poſſit ſacramentum, qui cauſare poteſt ſacramẽtalem effectum, cùm enim ſit ſupernaturalis, excedit facultatem creaturæ. Et licet ſolus Deus poſſit ſacramenta inſtituere, alius tamen à Deo poteſt huiuſmodi inſtitutionem promulgare: cùm hoc non excedat facultatem hominis. Inſuper licet inſtitutio ad ſignificandum ſimpliciter poſſit committi creaturæ, non tamen inſtitutio ad certè, & efficaciter ſignificãdum, cùm illa non poſſit fieri, niſi per determinationem voluntatis diuinæ producendo effectum ſignatum. Si quæratur vnde habeant ſacramenta efficaciam, an ex
H inſtitutione diuina,an ex Xp̃i ꝑaſſione. Reſpondet Biel pri.diſt.4. q.2. Quòd ſacramenta ex tribus habent efficaciam,videlicet, à Deo tanq̃ à cauſa principali inſtituẽte, à paſſione Chriſti, tanq̃ à cauſa prima merente, & à fide eccleſiæ cauſam minus principalem principali cauſæ continuante. Vnde Auguſtinus de prima cauſa merẽte, 15. de Ciuit. Dei.c.26. declarans oſtium Arcæ Noe ait; Illud eſt vulnus, quãdo latus crucifixi lancea perforatum eſt, hac ad illum venientes ingrediuntur, quia inde ſacramenta manarunt, quibus credentes initiantur: manarunt inq̃ tanq̃ à cauſa meritoria. Si quæratur quæ ſint partes integrales ſacramentorum. Reſpondet ma-
I giſter in litera, ꝙ duobus ſacramenta conſiſtunt,verbis ſcilicet, & rebus: quæ duo beatus Auguſtinus tractatu 81. cap.15. ſuper Ioannem,nominat elemẽtum,& verbum. Accedit, inquit, verbum ad elementum, & fit ſacramentum. Per rem, ſiue elementum intelligens actum aliquem ſenſibilem, ſiue rem, vt ablutionem,vnctionẽ, calicis traditionem &c. quæ cum verbis ſignificant effectum ſacramentalem. Per verba autem,orationem prolatam ore miniſtrantis ſacramentum. Elementum ſiue res dicitur materia. Verba verò dicuntur forma. Vltra etiam ꝑfata requiritur intẽtio actualis, vel virtualis in conferente ſacramentum, qua intendit miniſtrare illud, ideſt

idest rē, & verba exhibere, tanq̃ ea quæ ad certū effectū instituta sunt à Christo, hoc est exhibere in fide ecclesiæ, etiam si non crederet sequi effectum. Hæc autem intelliguntur dūtaxat de sacramentis nouæ legis: quoniam sacramenta veteris legis cōsistunt in rebus, & non coexigunt aliqua verba, vt patet de circuncisione, cui non p̄scribitur aliqua forma. Congruitas autem, quarè in sacramentis nouæ legis requirūtur verba, est, quia ipsa sunt perfectiora sacramentis veteris legis, non modò in causando, sed & in significando. Perfectissima autem significatio fit per verba: quæ certius, expressius, & distinctius significant, secundum omnem mentis conceptum ex impositione, q̃ ex naturali similitudine.

Sacramenti variæ descriptiones, idem ferè significantes. Caput. III.

Acramentum secundum beatum Thomam, & Duran. in 4. dist. pri. dicitur à sacrando actiuè, sicut ornamentum ab ornando: est enim medicamentum, quo aliquis sacratur. Interior enim contritio præparās, vel gratia formaliter sanans, non est sacramentum: quippè cùm sacramentum sit aliquod sensibile extrinsecus ad sanctificādum hominem, appositum: Sacramentum autem sumptum pro signo gratiæ efficaci, & certo, primò definitur ab Augustino, in libro de corpore Christi. Quòd est, per quod sub tegumēto rerum visibilium, diuina virtus secretius salutem operatur. Secunda definitio est magistri dicentis. Sacramentum est inuisibilis gratiæ, visibilis forma, vt ipsius imaginem gerat, & causa existat. Scotus verò pri. dist. 4. q. 2. (licet concludat, q̄ definitio propriè dicta non sit, nisi entis positiui, per se vnius, realis, cōpositi realiter, vel quo ad conceptus, vniuersalis, & solius talis.) Ponit tamen (eo videlicet modo, quo entia rationis possunt definiri) talem sacramenti descriptionem, scilicet. Quòd est signum sensibile, gratiam Dei, vel effectum eius gratuitum, ex institutione diuina efficaciter significans, ordinatum ad salutem hominis viatoris. Et hæc ratio est eadē cum definitione magistri, si illa rectè intelligatur: per hanc enim, illa supplenda est: nam quod illa per formā intelligit, hæc per signum sensibile explicat, eo modo quo imago Herculis dicitur formà Herculis, Et quòd additur, visibile, debet intelligi p̄ sensibili cuiuslibet sensus: cum visus sit excellentior omni sensu, & plurium differētiarum cognitiuus, pri. Meta. in proœmio. Ponitur ibi gratia inuisibilis, pro effectu Dei gratuito interiori, ordinato ad salutem hominis viatoris. Suppleri autem debēt differentiæ specificantes signum: puta, ex institutione, contra signum significans naturaliter: & efficaciter, contra signum æquiuocum, quod est signum incertum: cùm æqualiter habeat secum signatum concomitans, vel oppositum; Signum enim diuiditur in rememoratiuū, quod est p̄teriti: prognosticum, quod est futuri: & demostratiuum, quod est p̄sentis. In supradicta etiā definitione, efficaciter, includit, tam certitudinaliter, q̃ prognosticè: accipiendo prognosticum pro signo non tantùm priori duratione signato, sed etiam natura. Tria autem sunt necessaria ad sacramētum. Primum quòd sit res sensibilis habens naturalem similitudinem ad gratiam, siue effectum Dei gratuitum, quem repræsentat, naturalem similitudinem dico, per proportionabilitatem, quæ est similitudo duarum proportionum, vt sicut se habet aqua ad abluendas maculas corporales, ita se habet gratia ad abluendas spirituales: hæc Sanctus Tho. dist. pri. 4. q. pri. Secundum necessarium est, quòd sit à Deo actualiter institutum, ille enim solus potest instituere sacramentum, qui potest eius signo dare

A

B

C

D

E certitudinem, & efficaciam, & iste est solus Deus. Tertium est, quòd sit signum efficax, & certum: ita ꝙ semper habeat effectum suum, quē signat infallibiliter: nisi suscipiens ponat obicem: Significare, & repræsentare differunt, quia signa æquiuoca repræsentant, sed non significant. Sacramenta verò primò significant gratiam, seu effectum gratuitum, respectu cuius (vt dicetur in sequenti capite) habent aliquam causalitatem. Secundò principalem causam meritoriam gratiæ, videlicet Christi
F passionem. Postremò verò finem effectus sacrāmentalis, qui est vita æterna, ad quā omnia sacramenta ordinantur. Exemplum, baptismus primò significat gratiam baptizato collatam, qua mundatur à peccato. Ad hanc enim significādam, & causandam est institutus. Significat secundò Christi passionem, & mortem. Vnde ad Rom. 6. Quicunq; baptizati sumus in Christo Iesu, in morte eius baptizati sumus, consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem. Significat finaliter futuram gloriam, ad quam perueniemus per finalem resurrectionē. Vnde Apostolus vbi supra.
G Si enim complantati sumus facti similitudini mortis eius (scilicet per baptismū) simul, & resurrectionis erimus. Est ergo baptismus similitudo mortis Christi, resurrectionis Christi, & resurrectionis nostræ ad gloriam. Quo ad primum sacramenta sunt signa demonstratiua, habentia semper effectum concomitantem. Quo ad secundum, sunt signa rememoratiua. Quo ad tertium prognostica, hæc Tho. vbi supra.q.2.& Paludanus ibidem. Verum vt dictum est supra, quia sacramenta ordine
H naturæ ꝑcedunt effectum sacramentalem; ideo respectu illius possunt dici signa ꝓgnostica, per Scot. vbi supra, qui.q.3. ponit tres conditiones signi efficacis. Prima est quòd sit practicum, idest habens aliquam causalitatem respectu signati. Secūd quòd sit certum, certitudine vt in pluribus idest semper, dum non ponitur impedimentum ex parte suscipientis. Tertia ꝙ sit naturaliter prius effectu signato.

Quomodo saluatur ꝙ sacramenta sint causa gratiæ. Caput. IIII.

A EST ergo modus saluandi ꝙ sacramenta sint, prout sunt causa gratiæ talis, videlicet, quia susceptio sacramenti est dispositio necessitans ad effectum signatum, per sacramentum, non quidem per aliquam formam intrinsecam, per quam necessariò causaret terminum, sed secūdum diuum Bonauenturam, per assistentiam Dei causantis illum effectum, non necessariò absolutè, sed necessitate respiciente potentiam ordinatā. Disposuit enim vniuersaliter Deus, & de hoc certificauit suam ecclesiam, ꝙ suscipienti tale sacramētum, ipse conferret effectum signatum. Nec obstat, ꝙ susceptio sacramēti est aliqd circa corpus suscipientis, gratia autem creatur in anima. Quia sufficit ꝙ dispositio, & forma sint in eodem supposito, maximè quando dispositio non est ex parte Dei, sed
B in ordine ad agens voluntarium. Scotus enim vult, & sanctus Bona. in pri. dist.4.q.4. Quòd cum necessitas eorum quæ sunt ad finem, sumatur à fine, & finis sacramenti, secundum omnes, sit gratia, vel aliquis effectus Dei inuisibilis, disponens hominē ad salutem, & iste finis possit sufficienter haberi, eo modo quo habetur per sacramētum, absq; hoc ꝙ dicatur sacramentum habere aliquam actionē propriè dictam, respectu gratiæ, quam non potest attingere, cùm illa creetur; sequitur ꝙ non sit ponēda talis actio. Si verò fiat altercatio propter auctoritates sanctorum de isto vocabulo, virtus, an sit aliqua virtus supernaturalis in sacramento. Et propter decretū Eugenii quarti in regulis traditis Armenis, qui ponens discrimen inter sacramenta veteris legis, & nouæ, dicit, quòd Sacramenta legis antiquæ non causabāt gratiam, sed

eam

eam per passionem Christi dandam figurabant: nostra verò & continent gratiam, & eam dignè suscipientibus conferunt. Respondet sanctus Bonauentura, vbi supra, dicens, quòd est assistentia diuinæ virtutis, quæ est causa gratiæ: & fides, ac deuotio suscipientis, quæ disponũt ad dictam gratiam. Et ponit exemplum: quia ad verbum Elisæi, Naamam se lauit, cui astitit virtus diuina, sanitatis effectiua, & deuotio ac obedientia ipsiusmet Naamam dispositiua: causalitas tamen, nec fuit in verbo Elisæi, nec in aqua iordanis. Si ergo Deus ita instituisset, vt ad verbum Elisæi, non solùm ipse Naamam, sed cæteri accedentes curarentur: & hoc ex quadam pactione, ita ꝙ semper assisteret vis diuina: aqua illa diceretur curare, & sanare lepram, ac esse causa curationis, & habere virtutem curãdi. Eodem modo dici potest de sacramẽtis (secundum eundem) quæ dicuntur habere virtutem, & dicũtur causa, & efficere, secundum cõmunem modum loquendi, propter assistentiam diuinę virtutis. Scotus tamen addit saluando ibi virtutem, propter auctoritatem Augustini super Ioannem homil. 80.d. Quæ est ista virtus aquę tanta, quæ corpus tangit, & cor abluit? Quòd virtus vno modo est vltimum de potentia pri.cæli.t.c. 116. Vltimum autem potentiæ signi practici, est ꝙ significet efficaciter, hoc est præuiè, & certitudinaliter. Nam non potest signo, inquantum practicum est, competere maior potentia, Et sic talis virtus potest (secundum eum) concedi in sacramento esse, sed illa nõ est aliqua forma absoluta, sed relatio conformitatis signi ad signatum. Et ad Augustini auctoritatem Respondet Scotus, quòd aqua abluit cor, idest animam, tanq̃ instrumentum siue dispositio proxima, & immediata ad gratiam. Donum.n.gratiæ, vt inquit diuus Tho. in 2. parte summæ.q.112. art. pri. excedit omnem facultatem naturæ creatæ. Nam cũ aliud nõ sit, q̃ quædam participatio diuinę naturę, quę excedit omnem aliã naturam, ideo impossibile est, ꝙ aliqua creatura causet gratiam, sic enim necesse est, ꝙ solus Deus deificet, cõicando consortium diuinæ naturæ, per quãdam similitudinis participationẽ, sicut impossibile est, ꝙ aliq̃d igniat, nisi sit ignis. Itẽ ibidẽ, humanitas Christi, non causat gratiam, cùm gratia & veritas per Iesum Christũ facta sit, sed virtute, scilicet, diuinitatis adiunctę, ex qua actiones humanitatis Christi, sunt salutares. Dicit etiam vbi supra.q. 76.art.2.ꝙ gratia non acquiritur nostris actibus, sed ex Dei munere. Et in 3. parte q.64. art.pri. inquit ꝙ solus Deus operatur interiorem effectum sacramenti, cũ solus illabatur animæ in qua sacramẽti effectus existit. Et infra subdit, ꝙ virtus meriti passionis Christi operatur in sacramẽtis, nec minister illud operatur, sed impetrat operandum à Deo. Si dicatur quæ erit igitur tunc differentia sacramentorum veteris, & nouæ legis. Respondet. Sco. quòd est ex efficacia signi & gratiæ, quę cõpletè confertur ex oꝑe oꝑato. Et ad magistrũ dicentem, ꝙ sunt causa gratiæ, respondet, ꝙ ideò hoc inquit, quia sunt signum efficax, per quod intendit, signum practicum, certum, verum, & præuium naturaliter ad suum signatum. Neutra enim sacramenta, nec nouæ, nec antiquæ legis agunt ad aliquid spirituale in anima, vt dictum est supra de mente Scoti. Sed noua causant, tanq̃ signũ efficax, siue sm̃ alios, instrumentaliter. Vetera vero nõ. Si verò decretũ Eugenij & p̃res antiq̃ plus attribuãt cãlitatis sac̃ris, q̃ Bona. & Scotus, ego ẽt sentẽtiæ dictorũ p̃rum, & Eugenij oĩno me subscribo. Hugo verò de sacramẽtis, lib. pri. inquit, ꝙ sacramẽta ꝑfata veteris legis instituta fuerunt primò ad significandum, vel passionem Xp̃i, vt sacrificia, vel nr̃a sacramenta, vt baptisma eorum, baptisma nostrum. Sed ad efficiendum non sunt instituta, nisi solum exterius circa carnem. Sed quia significant id quod fides credit, in eorum perceptione est perfectio fidei, non tantùm ver-

bo,

bo, sed & facto, & quia talis fides disponebat ad iustificationem, ideò sacramenta
illa per accidẽs iustificabant. Sacramẽta autem nouæ legis, ex prima sua institutio-
ne sunt ordinata ad iustificãdum, & obtinendam gratiam. Ideo ista per se iustificãt,
illa per accidẽs. Augustinus vero in p̃s.73. assignat aliam differentiam, videlicet.
F Quod veteris legis sacramenta promittebant tantùm, & significabant, hæc vero
nouæ legis, dant salutem, vbi accipitur promissio, non gratiæ iustificantis, sed glo-
riæ, & illa promittebant, & non dabant, quia ianua nondum erat aperta. Hæc autẽ
promittunt, & dant. Sacramentorum in veteri lege, secundum Frãciscum de May-
ronis in pri.4.q.pri. fuerunt quatuor genera. Quædã moralia, quæ ordinabant ho-
minem ad perfectum statum, vt p̃cepta decalogi. Quædam sacramentalia, quæ or-
dinabant ad cultum diuinum, sicut ritus sacerdotales. Quædam cęremonialia, quæ
pertinebant ad ritum humanum. Vnde cęremonialia dicuntur, quæ non habebant
ex se rationem manifestam suæ vtilitatis, vt Non arabis in Boue, & Asino &c. Quę-
dam iudicialia ad directionem populi, sicut illud. Dentem pro dente &c. Omnia p̃-
fata fuerunt euacuata in lege noua, pręter primum. Sacramenta enim legis nouæ, vt
vult Sco. pri.dist. 4.q.6. ex virtute operis operati conferunt gratiam: ita ꝙ non re-
quiritur ibi bonus motus interior, qui mereatur gratiam: sed sufficit, ꝙ suscipiens nõ
ponat obicem. In sacramentis vero veteris legis conferebatur gratia, non quia non
G ponebant obicem, sed ex virtute boni motus interioris, tanq̃ meriti: Circũcisio ve-
ro secundum Magistrum fuit propriè sacramẽtum in lege p̃ceptum, & obseruatum,
non tamen in ea institutum, quod ratione operis operati, & remittebat originale, &
conferebat gratiam per Scotum, vbi supra dicentem, Quod non est possibile de po-
tentia ordinata culpam originalem, nec aliquam mortalem dimitti, sine infusione
gratiæ: quia licet absolutè, & sine contradictione, possit esse medium in specie hu-
mana, inter filium regni, & perditionis, vt homo in puris naturalibus, tamen secũ-
dum legem sapientiæ diuinæ post lapsum, nullum est medium inter gratum, qui est
filius regni, & peccatorem, qui est filius carceris, & ideò nullum liberat à culpa, nisi
H cui dat gratiam. De facto enim circũcisio delet culpam originalem, propter aucto-
ritates sanctorum. Aduersatur autem Glo. ad Rom.4. super illud. Signaculum ac-
cepit circũcisionis, inquiens, ꝙ peccata ibi solum dimittebantur, sed gratia ad bene
operandum non p̃stabatur. Et Augustinus in p̃s.73. Illa, inquit (de sacramẽtis legis
veteris loquens) tantum promittebant, & signabant, hæc autem videlicet, legis no-
uæ, dant salutem, Circũcisio etiam, secundum Bedam, Luc. 2. non aperiebat ianuã,
quę patet habẽti gratiam secundum Augustinum.15. de tri.c. 19. dicentem, ꝙ ipsa
diuidit inter filios regni, & perditionis, Et ad hoc est ratio, quia Deus nullo tempo-
re reliquit genus humanum, sine remedio necessario ad salutem: maximè illos q̃bus
legem dedit, vt per eius obseruantiam pertingerent ad salutem. Frustra enim fuisset
data lex sine tali remedio. Non autem potuissent attingere ad salutem sine deletio-
ne originalis culpæ: & ideò Gen.17. dicit̃ Masculus cuius caro p̃putii &c. Rñdetur tñ
ꝙ, his non obstantibus, conferebat gratiã, secundum sanctum Bona. dist. pri. 4.ar.2.
I q.3 dicentem, ꝙ in circũcisione dabatur gratia, paruula tamen respectu eius quæ
datur in baptismo. Et ratio est, quia gratia quãtũcunq; parua plenum effectum ha-
bet ad delendũ omnem culpam mortalem, sed semiplenum ad habilitandum po-
tẽtias animę & ad proficiendum: ideo circũcisio dicitur ordinari ad effectum abla-
tionis culpę, non quia ipsum solum habeat, sed quia solum completum habet effe-
ctum illum, & quia sacramentum non omne significat quod facit, sed quod plenius,
& perfectius

& perfectius facit. ideò in circũcisione solum est signum ablationis effectus completi, qui est remissio originalis: & per hoc respondetur ad obiecta in cõtrarium supra, Quia nec glo. nec doctores adducti voluerunt negare, ꝙ nullo modo daretur gratia habilitans: sed ꝙ ita parum habilitans, & reprimens concupiscentiam, ꝙ solum merebatur dici deletiua culpæ, non habilitatiua potentiæ, Concludit ergo Sco. vbi supra ꝙ circũcisio per modum sacramenti cõferebat gratiam ex virtute operis operati, & non tantùm ex virtute operis operantis, idest ex motu interiori. Non tamẽ tantam conferebat, quantam Baptismus, Et licet non contulerit gratiam, vt dispositionem immediatam ad gloriam, cùm non aperuerit ianuam, hoc non fuit ex defectu eius, sed quia fluxit tempore. quo precium non fuit solutũ. Quantũcunq; enim iustus accedat ad baptismum, vberiorem recipit gratiam: cùm baptismus generaliter augeat ibi gratiam iam habitam: sed non est ita in circũcisione: Vnde Abrahę iam iustificato, signaculum tantùm fuit. Nihil enim sibi interius contulit, quia gratia Abrahę iam attigerat, vel transcenderat illum gradum videlicet gratię, ad quẽ determinata fuerat circũcisio, intelligendo sic ꝙ nihil sibi intus cõtulit per modum sacramenti siue ratione operis operati. Sed credidit, ꝙ sibi contulerit per modũ meriti siue virtute operis operãtis: Est enim verisimile ꝙ actus circũcidendi se, ex obedientia Dei, & ex charitate fuerit ei meritorius, sicut, & immolatio Isaac &c. Et si dicatur, ꝙ cùm circuncisio non habeat semper certum effectum non potest esse sacramentum. Dico ꝙ satis significat circuncisio certitudinaliter gratiam, tũc in fieri, si non sit obex, vel tunc inesse, & sic fuit signum certum, cùm ex parte sui semper habuerit effectum concomitantem. Et hoc modo soluuntur auctoritates in oppositum. Quia vel loquebantur de sacramentis veteris legis impropriè dictis, scilicet, de ceremoniis, vel si loquantur de circũcisione, quę fuit propriè sacramentum, negãt eam conferre gratiam, secundum aliquem sensum supradictũ. Sanctus tamen Tho. 3. parte sum. q. 70. art. 4. dicit ꝙ in circũcisione conferebatur gratia, quantũ ad omnes effectus gratię, aliter tamen q̃ in baptismo, nam in baptismo confertur gratia, ex virtute illius baptismi, quam habet inquantum est instrumentum passionis Christi, iam perfectæ. In circuncisione autem conferebatur gratia, non ex virtute circuncisionis, sed ex virtute fidei passionis Christi, cuius signum erat circuncisio. Ita scilicet quia homo qui accipiebat circuncisionem, profitebatur se suscipere talem fidem, vel adultus pro se, vel alius pro paruulis. Et quia baptismus operatur instrumentaliter in virtute passionis Christi, non autem circuncisio: ideo baptismus imprimit characterem incorporantem hominem Christo, et copiosiorem gratiam confert, quàm circuncisio, maior enim est effectus rei iam prę̨sentis quàm spei: Et in responsione ad quartum, dicit, sed & circuncisio si haberet locum post passionem Christi introduceret in regnum, ante tamen passionem Christi non introducebat, sicut nec baptismus. Certum modo est, quòd regnum non consequitur quis, nisi sit in gratia gratum faciente: hęc opinio differt à prę̨cedente in hoc, quia ibi dicitur, ꝙ circuncisio ex opere operato, cõferebat gratiam, hęc verò ꝙ ex virtute fidei passionis Christi, adherendũ verò est illi opinioni, quæ magis rectę consonat rationi, ac orthodoxę ecclesię determinationibus, à cuius humillima subiectione, ne me vnquã vis vlla amouere queat, certa firmaq; deliberatione mecum ipse decreui. Quippe cùm, me à primæuis, vsq; annis, in sacra religione educatum, neq; vlla vnquã fraude, neq; terroribus, neq; mortis timore, è gremiò piæ matris ecclesiæ euelli posse, deceat.

De ratione

De ratione qua vnum sacramentum est altero maius. Caput. V.

A Acramentũ vnũ dicit̃ maius altero, multipliciter: Vno modo, significatione: & sic matrimoniũ dicit̃ maius, cùm significet vnionẽ Xp̃i, & Ecclesię, & naturarũ in Xp̃o. Alio modo, cõtinẽtia, quo modo Eucharistia est maius: cõtinet̃ enim realiter, & verè corpus, & sanguis Xp̃i, sub illis speciebus, videlicet panis, & vini; similiter, & anima Xp̃i, cùm sit corpus viuũ: Christus enim semel mortuus (vt inq̃t beatus Paulus) iam nõ morit̃, mors illi vltra nõ dominabit̃; viuet ergo ꝑpetuò: q̃bus ẽt est coniũcta diuinitas, ex eo q̃a, quod semel assumpsit (secundũ Damascenũ) nunq̃ dimisit, loquendo de partibus essentialibus, anima scilicet, & corpore, quibus à sua conceptione fuit vnita diuinitas. Et talis vnio etiam in morte integra remansit, cùm, nec ab eius corpore, nec ab anima, fuerit separata di-

B uinitas tempore mortis. Tertio modo, efficacia, vt baptismus, per quem remittitur omnis culpa, & pœna. Quarto, dignitate ministrantium, siue dispensantium, vt cõfirmatio, cùm detur à summis Sacerdotibus, siue Episcopis. Quinto, quia in nobiliori ecclesię gradu constituit; vt ordinis sacramentum. Cęterùm septem sunt ecclesię sacramenta, videlicet, Baptismus, Cõfirmatio, Eucharistia, Pœnitentia, Extrema vnctio, Ordinis sacramentum, & Matrimonium, de quibus concilium Tridentinũ, sessione sexta, inquit. Si quis dixerit sacramenta nouę legis non fuisse omnia à Domino nostro Iesu Christo instituta, aut esse plura, vel pauciora, q̃ septẽ videlicet supradicta, aut etiam, aliquod horum septem, non esse verè, & propriè sacramentum anathema sit. Per baptismum renascimur in vitam quandam nouam, qua non iam nobis viuimus, sed viuit in nobis Christus, quem in baptismo sumus induti: vnde baptismus dicitur sacramentum fidei. Sed postq̃ in baptismo semel Christo desponsi sumus, non ad fidem ociosam, sed ad pugnam periculosam nos vocati sumus. Dolet enim satanas ereptum sibi bolum ex faucibus: quamobrem omni telorum genere

C nos oppugnat, vt in suam iterum nos reducat seruitutem. Vnde, Iob. 7. scriptum est. Militia est vita hominis super terram. Quò igitur simus in ꝓlio gerendo fortiores, signamur in frõte, & vngimur Chrismate salutis: quo signo datur nobis Spiritus sanctus, qui pręsto nobis sit pugnantibus, robur pręstet, fiduciamq; resistendi suppeditet: Vnde vocatur confirmatio spei sacramentum, eo ꝙ per illud in bonam spem erigimur, ex hostibus victorię deportandę. Sed quia, qui pugnãt, indigent alimento, aliter vires non suppeditarent, de illo pater misericordiarum, nobis prouidit: qualis enim vita per baptismum, & qualis pugna per confirmationem, talis, & alimonia. Omnia enim in p̃fatis spiritualia sunt, quia spiritus est, qui viuificat, Ioannis. 6. Quamobrem, non ea carne, quę videri, quę tangi, & quę sensu aliquo cõꝑhendi possit, sed ea, quam sola fide complecti licet, sua videlicet vera, & viua carne, suo vero, & viuo sanguine, nos reficere dignatur: qua in re cũ maxima sit illius in nos charitas, qua nos ad illum amandum inflammamur vicissim, rectè dicit̃ Eucharistia sacramentum charitatis, per quam vnum cum Christo capite, vnum inter nos corpus efficimur. Sed quia sępe nostra culpa fit, vt, cum hostibus dimicantes succũbamus, grauiterq; sauciati prosternamur, hac quoq; in parte de remedio Pater noster Celestis prouidit, pœnitentięq; medicinam concessit, qua sanati resurgere possemus, Deo quoq; per hoc sacramentum reconciliaremur, neq; tamen tam gratis, sicut in baptismo, cum requiratur aliquid à nobis, si redire velimus in gratiam, vt à peccatis cessemus, vt ea detestemur, & odio habeamus, vt corde cõtrito, & humiliato (quod Deus non despicit) nõ solum recogitemus in amaritudine peccata nostra,

verùm

verùm etiam miniſtro reconciliationis, Euangelico Sacerdoti ea confiteamur, & ab eo abſolutionis beneficium petamus. Poſtremò, vt per ieiunia, orationes, eleemoſinas, ac alia pia vitę ſpiritualis exercitia, dignaq; pœnitentiæ opera, ſatisfaciamus, non quidem pro pœna ęterna, quę meritò Chriſti paſſionis, & mortis per ſacramentum, vel ſacramenti votum, vna cum culpa nobis remittitur, ſed pro pœna temporali, quę non tota ſemper, vt fit in baptiſmo, remittitur. Sacramentum enim hoc ad iuſtitiam refertur: cùm iuſtum ſit, vt qui gratię quam acceperat ingratus, Spiritum ſanctum contriſtauit, & templum Dei violauit, non ſine ſatisfactione reconcilietur; Sed planum eſt, quòd non alio tempore grauius, & periculoſius certamen inſtat, q̃ cùm graui infirmitate conflictatis ex hac vita migrandum eſt: qua de re non dedignata quoq; eſt Dei benignitas, deditq; ſacramentum extremę vnctionis, quo vires tam corporis, q̃ animi refocillari poſſint, vt cum ad congrediendum, cum tam potenti aduerſario accedimus illius gratia adiuti, nõ omninò ei impares eſſe poſſemus. Hoc ſacramentum ad fortitudinem refertur, cuius pars eſt perſeuerantia, quam huius vnctionis beneficio, conſequimur, fortes in pugna perſeuerantes, ac ſumpto ſcuto fidei, omnia tela nequiſſimi ignea extinguimus. Sed quia ſine miniſtris vita conſtare non poteſt, de illis etiam Eccleſię ſuę Deus prouidit non ſine ordine, qui nõ ſolùm ad decorem facit plurimum, verũ etiam ad concordiam, & vnitatem retinendam. Vnde dedit minores ordines quatuor: dedit & maiores, ſubdiaconatum, diaconatum, & ſacerdotium, cum ſuis miniſtris. Refertur autem hoc ſacramentum ad prudentiam, quandoquidem fidelem eſſe ſeruum, & prudentem oportet, quem cõſtituit Dominus ſuper familiam ſuam. Fidelem, vt bonum in cõmunem vtilitatem ordinet. Prudentem, vt rationem diſpenſandi agnoſcat: perſonę enim vtilitas in diſpenſatione attendenda, non eſt principaliter, ſed eccleſiæ, vt inquit, Paulus primę cor. x. Sine offenſione eſtote iudæis, & gentibus, & Eccleſiæ Dei, ſicut & ego omnibus per omnia placeo, non quęrens quod mihi vtile eſt, ſed quod multis, vt ſalui fiãt. Quoniam verò vnius hominis ætas longa non eſt, breui defecturi erant, qui per baptiſmum renati, Chriſti ſe militiæ aſcriberent, etiam huic rei, remedium Deus cõtulit, ac matrimonium in ipſo paradiſo inſtituit, vt noui Chriſti milites conſcriberentur, ſi modò parentes non alia volũtate liberos procrearent, q̃ vt per baptiſmũ ex mẽbris primi hominis, in membra Chriſti tranſlati, in eiuſdem Chriſti militum locum, ſiue album, referrentur, atq; ijs, qui vita functi eſſent, noui ſemper ſuccederent. Hoc ſacramentum ante Adæ peccatum erat tantùm in officium, & miniſteriũ: poſt verò non modò in officium, ſed, & in remedium inſtitutum erat: qua propter ad eam virtutem refertur, quæ temperantia dicitur, vt eſt incontinentiæ remedium.

Nouæ legis ſacramenta, quarè inſtituta ſint, & quomodo differant à ſacramentis veteris legis. Caput. VI.

Acramenta nouæ legis Chriſtus Saluator noſter inſtituit, qui cũ ſit ſummę bonitatis, ſummę veritatis, & ſummę virtutis: ratione primi promiſit p̃mia beatificantia: ratione ſecundi, dedit p̃cepta ad bonum dirigentia: ratione verò tertij inſtituit remedia adiuuantia, vt per ſacramenta reparetur virtus ad implenda pręcepta, quibus perueniatur ad præmia; A
Initiauit quędam ſacramenta ante aduentum ſuum, vt matrimonium, & pœnitentiam, ſed ea perfecit, & confirmauit in lege Euangelica dum pœnitentiam prędicauit, &

uit, & nuptijs interfuit. Alia quinq; in dicta noua lege instituit. Confirmationem, paruulis manus imponendo Mar. x. Vnctionem, discipulos ad curandum mittendo qui infirmos vngebant oleo, Marci.6. Baptismum, illud suscipiendo, & formam tra-
B dendo. Ordinem, potestatem ligandi, & soluendi tribuendo. Eucharistiam consecrando, ac discipulis potestatem conficiendi conferendo. Sacramenta à peccato mũdant; in bono conseruant; mystico Christi corpori incorporant, iustificant, ad futuram vitam ꝑparant, erudiendo illuminant, & demum à malo preseruant, vt patebit infra cùm de singulis eorum differemus. Sacramenta semper habent sanctificationẽ veritatis, non tamen semper efficaciam curationis: non propter defectum ex parte sui, sed suscipientis, quia nulli repugnanti, & charitatis fontem impugnanti, datur
C gratia: non.n. sanctificant, nisi dignè absq; fictione accedentes. Primum, vt baptismus, est intrantium: Secundum, pugnantium, vt confirmatio. Tertium, vires sumẽtium, vt Eucharistia. Quartum, resurgentium, vt pœnitentia. Quintum exeuntium vt extrema vnctio. Sextum. ministrantium, vt ordo. Septimum, nouos milites intro ducentium, vt matrimonium. Ordinãtur verò contra triplicem culpam, & quadruplicem pœnam. Baptismus contra originale. Pœnitentia contra mortale. Extrema vnctio contra veniale. Ordo contra ignorantiam. Eucharistia contra malitiã. Cõfirmatio contra impotentiam. Matrimonium contra concupiscentiam, quam temperat. Huiusmodi sacramentorum dispensatio committitur homini, nõ ratione sanctitatis, quę variatur, sed ratione virtutis, & assistentiæ diuinæ, quę semper adest quantum est de se. Triplex est status fidelium in acie Ecclesiastice Hierarchię, vt dicetur infra in sacramẽto ordinis, videlicet, fidei genitę, fidei roboratę, & fidei multiplicatę. Per primum fit distinctio fidelium ab incredulis in baptismo. Per secundũ, fortium ab infirmis, & hoc in confirmatione. Per tertium Clericorum à laicis, in sa-
D cramento ordinis. Hinc est, quòd hęc tria sacramenta imprimunt characteres, vt habetur in cõcilio Tridentino, ꝑ quos indelebiliter impressos semper distinguntur habentes à non habentibus; vnde nullatenus iterari possunt. Character baptismalis est incipientium. Confirmatio proficientium. Ordo vero perfectorum. Character baptismalis est omnium characterum fundamentum, & ideò illo nõ habito, non possunt cęteri characteres imprimi. Vnde si quis ordinaretur nondum baptizatus, nihil prorsus fieret. Ab initio enim instituta sunt sacramenta (largè sumẽdo sacramentum) ad curationem hominum, & semper cum morbo cucurrerunt, in lege naturę fuerunt oblationes, sacrificia, & decimationes. In lege scripta: introducta est circuncisio quę sola erat verum sacramentum, & conferebat gratiam,
E eo modo quo dictum est supra, cui adiuncta est expiatio, oblatio, & sacrificiorum distinctio. In lege noua, vt dictum est, statuta sunt sacramenta, numero pauciora, vtilitate potiora, virtute efficaciora, & digniora, ac significatione euidentiora: in quibus est impletio simul, & euacuatio omnium prędictorum, vt inquit Hugo de Sancto Victore in libro de Sacramentis. Primi temporis sacramenta fuerunt sicut vmbra. Secundi, sicut imago, & figura. Tertij scilicet gratię, sicut corpus, quod intra se veritatem continet, & gratiam, quam significatione representant. Sacramenta veteris legis nutriebant paruulos, exercebant perfectos, & duros onerando domabant. Sed sacramenta nouę legis conferunt, quę vetera de longinquo monstrabant.
F Vnde priora sacramenta pręparauerunt, & perduxerunt ad noua, sicut via ad terminum, sicut figura ad veritatem, & sicut imperfectum ad perfectum. Item legalia secundum Augustinum fuerunt ante passionem Domini viua, post passionem verò

mortua:

mortua, sed postquam claruit euangelij veritas, fuerunt omnino sepulta. Nostra verò sacramenta vsque ad finem in suo semper vigore manebunt. In sequentibus dicemus, si sint apud hæreticos sacramenta, & si vtilia vel ne, similiter quomodo sacramentum nō est melius propter ministrum, & quomodo sacramenta ipsa extra Ecclesiam non prosunt.

Antequàm de baptismo Christi differamus, prius de baptismo Ioannis dicendum est, & cur dicatur illius, similiter & quid operabatur. Cap. VII.

QVAESTIO igitur est de baptismo beati Ioānis Baptistę, quò pręuenit baptismū Christi, ad quā dicimus, Quòd nō dicebatur pręcisè Ioannis, A quia hunc Ioānes ministraret; cùm tunc similiter esset dicendus baptismus Petri, quo ipse baptizabat, quòd reprobatur 1. Cor. 1. &. 3. Nec dicitur baptismus Ioannis, quia fuerit à Ioanne institutus, cùm à Deo, à quo missus fuerat baptizare, fuisset ordinatus; vnde ipsemet Ioannes ait. Qui misit me baptizare, ipse mihi dixit &c. Ioannis 1. Ille enim institutor est rei; cuius pręcepto; & au ctoritate fit, vt inquit beatus Augustinus lib. 3. de baptismo contra Donatistas, vbi propriè loquitur de dicto baptismo Ioannis. Nec etiam dicitur baptismus Ioannis, eò quòd primus ipse dicto baptismo baptizauerit, sicut nec esset baptismus Apostoli, si aliquis apostolorū primus baptizasset baptismo Christi: sed dicitur Ioannis, quia B ipse primus fuit illius baptismi promulgator, & eiusdem minister, cùm solus illo baptismo, & nullus discipulorum suorum baptizauerit. Vnde Augustinus vbi supra inquit, Nulli prophetarum, nulli prorsus hominum est concessum baptizare in aqua poenitentiæ in remissionem peccatorum, sed tantùm Ioanni, qui mirabili gratia, suspendens in se corda populorum, viam pręispararet in eis, illi, quem se tantò pręidicabat esse maiorem. Ex quo sequitur, quòd talis baptismus durabat duntaxat tempore eius: & ita congruum erat, vt adueniente baptismo Christi, cessaret baptismus eius, qui fuit pręparatorius ad ipsum, sicut cessat generaliter dispositio, introducta forma. Dicitur etiam baptismus Ioannis, eò quòd Ioannes fuit auctor totius quod agebatur exterius, cùm per baptismum fieret exterior corporis lotio, quam totam Ioannes operabatur, & non interior, cùm per baptismum eius non conferretur gratia ex opere operato, & ex consequenti, nec remissio peccatorum. C vnde Matthęi 3. Ego vos baptizo in aqua, ille autem baptizabit vos in Spiritu sancto. & Act. 1. Ioannes baptizauit aqua, vos autē baptizabimini Spiritu sancto. Quia verò beatus Marcus 1. cap. dicit. Fuit Ioannes in deserto baptizans, & prędicans baptismum poenitentię in remissionem peccatorum; videtur dicto baptismo attribuere remissionem culpę. Dicendum quòd remissio peccatorum non determinat participium baptizans, sed nomen baptismus. Dicitur enim baptismus Ioannis, baptismus poenitentię, quia baptizando prędicauit poenitentiam: vel quia baptizatis imposuit fructus dignos poenitentię. vbi glo. Poenitentię baptismum dedit; baptismum verò in remissionem peccatorum prędicauit, & non dedit. vnde Hugo de Sacramentis lib. 2. parte 6. c. 6. Solùm sacramentū fuit ibi scilicet in baptismo Ioannis, sed non remissio peccatorum. Vltimò dicebatur Ioannis, quia non dabatur in forma, quam instituit Christus. Si quis petat. In qua ergo forma baptizabat, tenet Magister, & post eum D. Alexander Alensis, Petrus de Palude, & Thomas, quòd in forma venturi, iuxta illud Act. 19. Ioannes baptizabat populum baptismo poenitentię

tentię, dicens, quòd in eum, qui venturus erat post ipsum, crederent, hoc est in Iesum venturum, non quantum ad carnis præsentiam, sed quantum ad effectum redemptionis, siue passionis, vel quantum ad actum baptizandi, & docendi. Fuit ergo hæc forma sua, secundum eosdem. Ego te baptizo in nomine (idest in fide) venturi, secundum Alexandrum, licet Duran. teneat, quòd non baptizabat in aliqua forma verborum, cui etiam arridet Gabriel Biel dist. 2.4.q.2.

An baptizati baptismo Ioannis, erant rebaptizandi baptismo Christi. Cap. VIII.

AD hoc dubium respondeo secundum doctrinam sancti Thomę, sancti Bonauenturæ, Scoti, Petri de Palude, & communiter aliorum, quòd omnes baptizati baptismo Ioannis, iterum rebaptizādi erant baptismo Christi. Non enim sufficiebat dictus baptismus ad salutem, ex quo non conferebat gratiam, cùm esset tantùm præparatio ad baptismum Christi, non obstante, quòd baptizati habuissent fidem trinitatis, & non ponerent in eo spem, sed ipsum referrent ad baptismum Christi. Magister tamen senten. aliter sub distinctione respondet, dicens, quòd baptizati baptismo Ioannis, erant in duplici differentia; quidam enim in eo spem ponebant, non referentes baptismum illum ad baptismum Christi, nec habentes fidem trinitatis, sed erant de illis, qui dicebant. Neque si Spiritus sanctus est, audiuimus Act. 19. Et tales erant rebaptizandi baptismo Christi. Quidam autem spem in baptismo Ioannis non fixerant, & fidem trinitatis habuerant; & tales non erant baptizandi baptismo Christi, sed per impositionem manuū ab Apostolis factam recepturi erāt Spiritū sanctum in robur, quē prius receperant in remissionem peccatorum. Et pro hac Magistri opinione adducitur illud Act. 8. Quòd Apostoli in Samariam venientes, baptizatos à Philippo, nō rebaptizabant, sed tantùm eis manus imponebant, vt acciperent Spiritum sanctū. Adducitur & illud quod beatus Hierony. super illud Iohelis. 2. Effundam de spiritu meo, inquit, scilicet, hæc est causa, quare quidam baptizati à Ioanne, Christi batismo iterum baptizati sunt à Paulo, quia fidem trinitatis non habebant. Sed quia communiter in hoc Magister non tenetur, ideò ad duas auctoritates præfatas respondeo. Ad primam, quòd baptizati à Philippo, baptizati erant baptismo Christi, & ideò non erant rebaptizandi: in quo baptismo dabatur Spiritus sanctus in remissionem peccatorum, non autem ad robur, cùm sic daretur per sacramentum confirmationis, quod tantùm per Apostolos, qui erant Episcopi, conferebatur. Iste enim Philippus fuit vnus ex septem Diaconibus, qui cùm non esset Episcopus, nec Apostolus, ex consequenti, non poterat imponere manus. Ad secundam verò dicitur, quòd admissis verbis Hieronymi, conceditur, quòd baptizati baptismo Ioannis, nō habentes fidem trinitatis, rebaptizandi erant baptismo Christi, sed non sequitur à contrario sensu, quòd habētes fidem eiusdem trinitatis, & baptizati baptismo Ioānis, non sint rebaptizandi: quoniam secundum Tho. consequentia à contrario sensu non tenet, nisi in causis præcisis. Modò non sola infidelitas fuit causa rebaptizationis, sed præcipua fuit, quia baptismus Ioannis non erat verus baptismus, nec conferebat gratiam. De Apostolis autem an fuerint baptizati, glo. super illud Ioan. 13. Qui lotus est non indiget, & cęt. dicit quòd sic, licet quando, & vbi, nō legatur. Notādum tamen ad hæc, quòd refert dicere, Iterum baptizari, & iterato baptismo, baptizari.

baptizari. Nam iterum baptizatur, qui secundò abluitur, siue prima ablutio fuerit verus baptismus, siue non: sed iterato baptismo baptizatur, qui post verum baptismum, secundò baptizatur: & ideo quando baptizati baptismo Ioannis, baptizabantur baptismo Christi, non iterato baptismo baptizabantur, cùm primus non fuerit verus baptismus. Concludo igitur, quòd vniuersaliter omnes (dempto Christo) baptizati baptismo Ioannis, post sufficientem baptismi Christi promulgationẽ, erant baptizandi baptismo Christi: Christus verò nõ erat rebaptizandus, cùm esset super legem, & super omnes. Circuncisi enim ante promulgationem baptismi, per circuncisionis sacramentum sine baptismo saluabantur. vnde Augustinus super Ioa. homil. 5. ait. Quos baptizauit Ioannes, iterum sunt baptizandi, planè iterum, sed non iterato baptismo. Quos enim baptizauit Iudas, baptizauit Christus: non sic quos baptizauit Ioannes. Et in libro de baptismo contra Donatistas, inquit. Tali baptismo Christus mundat Ecclesiam, quo accepto, non erat alter necessarius. Si dicatur ex quo baptismus Ioannis non conferebat gratiam, ad quid fuit institutus? Respondent doctores, quòd fuit vtilis propter quatuor rationes. Prima, ad figurandum baptismum Christi. Secunda, ad prçparandũ populum ad Christi baptismum, nam suo baptismo assuefecit populum, vt non horreret Christi baptismum. vnde glo. Matth. 2. in persona Ioannis, ait. Quia soluere peccata nequeo, sicut Christo nascendo, & prædicando præcurro, sic baptizando, ad baptismum Christi dirigo. Tertia, ad manifestandum Christum, & nostri baptismi materiam consecrandam. vnde Matth. 3. Cum baptizaret Christum, aperti sunt cœli, & visus est Spiritus sanctus descendere in specie columbæ super eum, & vox patris dicentis. Hic est filius meus dilectus. In hoc etiam baptismo Christus contactu suæ mundissimæ carnis, vim regeneratiuam contulit aquis, secundum Bedam, idest aquam ordinauit, siue sanctificauit, vt esset materia sacramenti regenerationis. Quarta ratio est, vt reuocarentur iudæi à circuncisione. Potest autem dici baptismus Ioannis finis veteris testamenti, secundum illud Matth. 11. Lex, & prophetæ vsque ad Ioannem. Dubitatur etiam, quare baptismus Christi magis habuit præparatorium, quàm circuncisio, & quàm alia sacramenta nouæ legis. Respondet Alexander par. 4. q. 9. mem. 1. Quòd perfectè obedientibus non est necessarium præparatorium; sed ad obediendum duris. Circuncisio data est Abrahæ, qui fuit credulus, & obedientissimus verbis Dei. Populus autem Israel, cui erat dandus primò baptismus, ex quo erat duræ ceruicis, indiguit præparatorio, quod Abrahæ, cùm esset obediens, necessarium non fuit. Similiter filiorum est acquiescere præceptis, & doctrinæ patris; sed anteq̃ sint filij, necessaria est quædam præparatio, vt fiant filij, & acquiescant doctrinæ, & præceptis patris. Nunc autem per baptismum, ex filijs iræ, efficiuntur filij Dei, ideo baptismus indiget præparatorio. Sed iam facti filij Dei per baptismum, non indigẽt eodem ad alia sacramenta percipienda. Dubitatur tertiò, quibus conueniebat baptismus Ioannis. Respondetur, quòd Christo, & multitudini virorum, sed alia, & alia ratione: Christo, vt humilitatem impleret, vt baptismum Ioannis approbaret, vt aquam sanctificaret, ac vt ipse innotesceret. Populo autem iudæorum conueniebat, vt ad pœnitentiam, quam Ioannes prædicabat baptizando, instrueretur, & incitaretur. Ideo baptismus pœnitentiæ prædicabatur, vt ad baptismum Christi prçpararetur, & à circuncisione auocaretur. Propter hoc non conueniebat pueris, qui pœnitentiæ incapaces erant, nec ad Christi baptismum prçparari poterant, cùm vsu carerent rationis. Sed dubiũ est, an mulieres baptizatç fuerint baptismo Ioannis.

nis. Alexander de Ales in 4. parte suę summę opinatur, quòd non: tum propter honestatem, ne in conspectu multitudinis virorum ad baptismum Ioannis concurrentium, nudarentur: tum quia non fuit opus eas reuocari à circuncisione, ad quàm non tenebantur: tum etiam, quia satis per baptismum virorum inclinari poterant, & disponi ad baptismum Christi, quo vniuersaliter omnes erant baptizandi.

De Baptismo Christi, qui est ianua omnium sacramentorum, & de eius institutione. Caput VIIII.

A BAptismus, primum Sacramentum nouæ legis, non fuit institutus, quando Saluator noster à Ioanne baptizatus fuit, cùm eum baptizauerit in forma propria, & non Christi. Dedicauit tamen tunc aquam tanq̃ materiam idoneam suo baptismo, ex contactu suæ mundissimæ carnis; Nec in illo verbo dicto Nicodemo Ioannis 3. Nisi qs renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto &c. Cùm non fuerit congruum, vt tam necessarium Sacramentum institueretur coràm persona priuata: quæ nõ debebat fieri præco illius institutionis. Neq; prorogata fuit institutio vsq; ad tempus ascensionis, cùm certum sit, quòd Discipuli Christi ante illud tempus baptizauerint Christi baptismo. Vnde Discipuli
B Ioannis dicebant ad eum (Ioann is 3.) Rabbi, cui testimonium perhibuisti, ecce ipse baptizat, & omnes veniunt ad eum. Et capite sequenti. Quanq̃ Iesus non baptizaret, sed eius discipuli. Sacramentum ergo principale Euangelicæ legis, per quod intratur in eius obseruantiam; debuit esse nouum, & proprium illi legi: debuit esse euidens in significatione, cùm lex nostra sit lex veritatis, euacuãs vmbram: Debuit esse copiosum in gr̃æ collatione, cùm hæc sit lex gr̃e: Gratia enim, & veritas per Iesum Christum facta est, Ioannis pri. Debuit etiam esse facile, cùm eius iugum suaue sit, & leue, Matt. 11. Debuit postremò esse commune, quia Deus ad legẽ Moysi recipiendam elegit vnum tantùm populum: sed ad legem nouam, totum mundum, iuxta illud p̃s 18. In omnem terram exiuit sonus eorum &c. Hæc quatuor inueniuntur in baptismo videlicet, ablutio cum verbis, quia hoc euidenter significat mundationem animæ, quæ est effectus principalis, & dat gratiam copiosè, de qua p̃s. 22. Aqua refectionis educauit me. Est facilis, & nullo modo periculosus, sicut fuit Circuncisio. Et est cõmunis omni sexui, & ætati, de quibus vide Scotum dist. 3. 4. q. 4.
C Dico vltra quòd institutio huius præcessit promulgationem: cùm ante institutionẽ non promulgetur: à determinatione enim legislatoris suam habet firmitatem: & potest dicta determinatio nuncupari institutio. Super quo dico duo, primum quòd per institutionem non erat simpliciter necessarium baptizari: vnde dicitur Ioannis 15. Si non venissem, & locutus eis non fuissem peccatum nõ haberent. Nullus enim obligatur ad aliquod præceptum diuinum, nisi per aliquem ministrum idoneum, & auctenticum: vel fama veridica, & testimonio bonorum, cui debet quilibet rationabiliter credere, sibi promulgetur. Et hoc est verum de lege positiua, quæ non est nota interius in corde. Per solam ergo illam institutionem præcedẽtem promulgationem non obligabatur populus ad baptismum. Nec præceptum positiuum Circũcisionis debuit statim dimitti: ex quo erat à Deo institutum, nisi certum esset præceptum baptismi fuisse datum ab eodem: quæ certitudo non potuit sine promulgatione auctentica haberi. Promulgatio baptismi potest poni duplex; Altera per modũ
D consilij: & altera per modum præcepti; Prima adhuc ex duobus: quia lex Euangelij

perfectissima

perfectissima non debuit præcipitanter imponi, sed homines primò ad illam allici, vt iam exercitatis posset sub præcepto imponi. Secundò, quia lex vetus non erat mala, ideò non debuit subitò aboleri, sed synagoga cum honore sepeliri, vt ostēderetur eam fuisse bonam pro tempore suo. Impositio autem baptismi per modū præcepti euacuauit circuncisionem, saltem quantum ad necessitatem. Pro quo nota, quòd promulgatio facta de consilio diuino, obligat ad non contemnendum: cùm tunc contemneret consulentem. Promulgatio verò per modum præcepti obligat ad obseruandum, si sit affirmatiuum, vel cauendum, si sit negatiuum. Secus est de consilio, & præcepto humano: quia licet illud tanq̃ irrationale, & infructuosum iudicare, quanq̃ non licet, dum est Prælatus, contemnere, non obseruando, Matt. 23. Super Cathedram Moysi sederunt Principes, & Pharisæi, quęcunq; dixerint vobis facite. Et sic patet obligatio prima baptismi per modum consilij ad non contemnendum: & per modum pręcepti ad suscipiendum. Prima durauit à principio, ex quo pręedicabatur Euangelium, vel baptismus per Christum, vel ꝑ Apostolos, vsq; ad p̄dicationem solénem eiusdem post ascensionem Christi. Secundum autem tempus (vt credunt aliqui) incœpit à die pentecostes in Hierusalem, quia vsq; ad illum diem Apostoli non pręedicauerunt publicè, iuxta illud Luc. 24. Vos autem sedete in illa ciuitate, donec induamini virtute ex alto. Non enim incœpit tempus simul apud omnes, sed de Sion exibat lex, & verbum Domini de Hierusalem. Esa. 2. Quibusdam enim incœpit tempus præcepti baptismi post mensem, alijs post annum &c. E F

Quo tempore baptismus fuit necessarius, & quo euacuata circuncisio. Cap. X.

Vpposito tanq̃ verissimo Baptismum fuisse in noua lege institutum, & quòd in baptismo non est distinguere, nisi duo tempora: primum quo erat sub consilio: & secundum quo erat sub præcepto, vt patet ex dictis in capite pręcedenti. Vidēdum est, an ex eodem fuerit circuncisio euacuata. Sanctus Bonauētura in dubijs circa literam dist. 3.4. dicit de mēte Hugonis de Sancto Victore, quòd non est culpandus aliquis, nisi ex culpa sua sit ingratus, consilij, aut pręcepti. Fuit autem Nicodemo reuelatum tanq̃ consiliū amico. Cùm verò dictum est Matt. vltimo. Ite, docete omnes gētes, baptizantes eos &c. Omnibus informandis expositus est sub præcepto. Vnusquisq; autem ex eo tempore debitor esse cœpit baptismi, quo ad ipsum per prædicationem institutio peruenit. Scotus tamen dist. 3. quarti. q. 4. distinguit eiusdem circūcisionis quatuor tempora. Primum, in quo erat necessaria. Secundum in quo vtilis. Tertiū in quo licita. Quartum in quo erat omnino mortifera. Primum tempus præcessit vtrūq; tempus baptismi. Secundum tempus comitabatur primum tempus baptismi: iudæus enim tunc poterat eligere vtrunq;, & sic licitum, & vtile fuit pro illo tempore circuncidi, licet magis vtile fuisset, dimissa circuncisione, baptizari. Tertium tempus cucurrit cum secundo tempore baptismi, & hoc quo ad iudæos, vsq; ad tempus, quo beatus Paulus dixit ad Galatas 5. Si circuncidimini, Christus nihil vobis proderit, & forte vltra, cum tempore purificationis Pauli, videbantur fratres Hierosolymis approbare obseruantiam legis, & de ea consulere Paulo. Sed quo ad gentiles conuersos, nō est dubium, quin cucurrerint secundum tempus baptismi, & quartum circuncisionis simul: maximè post illud tempus, quo Paulus ascendit hierosolymam ad seniores super illa quęstione, consulens, Act. 15. Vbi primo Petrus allegat factum Cornelij, de A B C

quo Act. 10. Et deinde Iacobus tanq̃ Epiſcopus hieroſolymitanus (ſecundum magiſtrum hiſtoriarum) profert ſententiam, dicẽs, Act. 15. Ego iudico nõ inquietare eos, qui ex gentibus conuertuntur ad Deum, ſed ſcribere ad eos, vt abſtineant ſe à contaminationibus &c. De illis quatuor duo ſunt neceſſaria, videlicet, abſtinere ab immolatis ſimulacrorum, & fornicatione: duo alia ſcilicet abſtinere à ſuffocato,
D & ſanguine, non erant neceſſaria: verùm congruebat, vt abſtinerent, ne iudæis cõuerſis eſſent abominabiles. Quo verò ad iudæos conuerſos, nec in principio ſecũdi temporis ipſius baptiſmi, nec poſt illud tertium Concilium Apoſtolorum circuncisio omnino excluſa eſt tanq̃ illicita, nec etiam cętera legalia: ſed multo poſt tempore, licitè ſeruabãtur. Si dicatur, quòd Paulus ad Galatas. 2. Reſtitit Petro in Antiochia dicens; Cũ veniſſet Cephas in faciem ei reſtiti, quia reprehenſibilis erat, & reddit cauſam. Prius enim q̃ veniſſent quidam à Iacobo, edebat Petrus cum genti-
E bus, cùm verò applicuiſſent, ſegregabat ſe ab illis, timens eos, qui ex circunciſione venerant, & ſimulationi eius conſenſerunt cæteri iudæi. Paulus ægrè ferens dixit. Si tu iudęus cum ſis gentiliter viuis, & non iudaicè, quomodo gentes cogis iudaizare? Et hoc fuit paulò poſt illud tertium Concilium; nam quarto Claudij anno venit Petrus Romam, & in via, cùm tranſiret Antiochiam facta ſunt iſta. Reſpondeo, quòd de hoc facto eſt controuerſia inter Hieronymum, & Auguſtinum. Scotus tenet cum Paulo, & Auguſtino, hac ratione, quòd licet Apoſtoli in actibus, aut verbis, vt homines potuerint errare, Nullus tamen Apoſtolus vel Propheta, inquantũ ſcriptor
F alicuius libri canonici aliquo modo errauit; Quia ſecundum eundem Auguſtinum in epiſtola ad Hieronymum. Si ad ſcripturas diuinas admiſſum fuerit aliquod mendacium etiam officioſum, quid in eis remanebit auctoritatis? quaſi dicat, nihil. Vbi ſubdit, his ſolis libris ſcriptorum, qui Canonici dicuntur, hanc didici habere reuerentiam, quòd nullum eorum in ſcribendo erraſſe firmiter credam. Cùm ergo Paulus (ad Galatas, quæ eſt pars ſcripturę canonicę) in faciem Petri reſtiterit, quia reprehenſibilis erat, & quia non ambulabat rectè ad veritatem Euangelij; neceſſe eſt dicere, illa verba eſſe ſimpliciter vera, aliter totius ſacræ ſcripturę auctoritas auferretur. Poterat ergo dici reprehenſibilis: quia, vt dicunt beati Ambroſius, & Auguſti-
G nus. Ad quamcunq; Eccleſiam veneris, illi te conformes: ideò Eccleſię gentium liberè debebat ſe conformare, & non dare occaſionem gentibus (ſubtrahendo ſe ab illis, ne ſcandalizaret iudęos venientes ad eum) ſeruandi legem. Vel quia oſtendebat facto illud eſſe neceſſarium, ſaltem ad hoc, vt conuerſi ex iudæis, vellent communicare cum eis &c. Poteſt ergo intelligi ad hunc ſenſum illa Pauli reprehenſio, quia ſimulabat, non reputans mente hoc faciendum, quod fecit opere, licet Scotus credat, omne illud, quod fuit reprehenſibile in Petro fuiſſe veniale, & non mortale peccatum. Concludit tamen, quòd nullum illicitum eſt committendum, propter ſcandalum euitandum. Cùm vtilius ſcandalum naſci permittatur, quàm veritas relinquatur. extra de reg. iur. c. Qui ſcandalizauerit. Breuiter ergo Paulus licitè in-
H ter iudęos ſeruauit legalia, & multo tempore poſt tertium Concilium prędictum. Et hoc fuit licitũ, dũmodo nõ poneret in eis ſpẽ: tametſi illud, neq; vtile, neq; neceſſarium eſſet. Inter gentes autem eiſdem ſe conformabat, quia licuit ſibi non ſeruare legem, pro illo ſecundo tempore baptiſmi. Petrus autem hieroſolymis ſimiliter ſeruans legem non peccauit: quia licuit iudæo, & inter iudæos tunc temporis legem ſeruare. In Antiochia autem inter gentiles conuerſos non ſeruans legem, ſed conformans ſe gentibus, in cibis, & potibus, non peccauit. Sibi enim licuit

non

non seruare legem, Peccauit autem segregans se postea ab eis, in cibis, propter iam dicta, vt verba Pauli prędicta saluentur. Nec obstat, quod habetur de baptismo, & eius effectu. c. Maiores. Vbi dicit Innocentius. Absit vt in illam damnatam hęresim incidamus, quę perperam affirmabat legem cum Euangelio, & Circuncisionem cũ baptismo seruandam. Cùm non videatur, quòd ecclesia hoc iudicauerit hęresim ex sola omissione iudęorum quadam necessitate dispersionis, vel huiusmodi, non seruantium legem; sed vt inquit Scotus, videtur, quòd hoc fuit propter aliquã reuocationem simpliciter factam à Deo. Et si dicatur quòd circũcisio Abrahę in fœdus sempiternum data fuerit Gen. 17. Respondetur, quòd erat fœdus sempiternũ inter Deũ, & Abraham, & specialiter eius semen, cùm nunq̃ fuerit aliud signum specialiter inter Deum, & illud genus: cũ hoc tamen futurum erat aliquod signum fœderis, inter Deum, & totum genus humanum. Et melius erat semini Abrahę esse sub illo fœdere cõmuni, q̃ remanere sub signo fœderis specialis. Quantum ergo ad gentiles cõuersos, pręceptum de circuncisione reuocatum erat in tertio Cõcilio auctoritate Petri, & Iacobi: imò & Spiritus sancti, cum dixerit Iacobus, visum est nobis, & Spiritui sancto. Quantum autem ad iudęos, supponitur aliquando reuocata, licet tempus non fuerit simpliciter explicitum in scriptura. I

De definitione baptismi, & eius propria forma. Cap. XI.

Agister Sent. dist. 3. 4. sic describit baptismum. Baptismus dicitur intinctio, siue ablutio corporis exterius facta, sub forma verborũ pręscripta. Vbi dicit beatus Bonauen. quòd ablutio auctoritate Eccesię determinatur ad standum pro ablutione aquarum, similiter & corpus ad standum ꝓ corpore humano. Vt sit sensus, ꝙ baptismus est ablutio corporis humani in aqua facta. Ablutio enim facta in elemento, est sacramẽtum. Et subdit, quòd in baptismo concurrit lotio tribus modis nuncupata. Nam ille qui mergit dicitur lauare: & ex consequenti baptizare. Similiter & aqua dicitur lauare, & corpus lauari; & sic lotio est hominis, & aquæ lauantis, & corporis loti. Quia ergo ad baptismum hæc trina lotio necessariò concurrit, per illam potissimũ describitur, quę alias claudit, & ꝓsupponit. Et hęc est lotio corporis passiua, quæ immediatè respicit baptismum, & pręsupponit duplicem lotionem prędictã, factam ab homine, & ab aqua, quę lotio est signum effectus gratiæ, nec habet perfectam significationem, nisi prout coniungitur lotioni aquæ, & ministri. Illa enim est signum, quòd anima purificatur à Deo. Doctores tamen nõnulli, quibus arridet Dominus Gabriel Biel in 4. dist. quarti q. vnica, assignant talem quid nominis baptismi definitionem, dicentes. Quòd est lotio hominis viatoris non dissentientis, facta in aqua elementari fluida, ab alio, simul formam debitam cum intentione debita proferente, ex institutione diuina efficaciter significans ablutionem à peccatis. Descriptio causalis est, simul indicans quidditatẽ baptismi, subiectũm, materiam, formam, suscipientem, & finem. Dicitur ablutio in aqua, nõ aqua, cũ baptismus nõ sit aqua, quę est res ꝑmanẽs, sed lotio in aqua, quę est oꝑatio trãsiens. Dicit̃ hominis viatoris, ꝑ quod tãgit̃ subiectũ, recipiens baptismum. Pro quo nota, quòd omnis homo, qui lauari, seu tangi potest secundum se totum, vel aliquam sui principalem partem, potest baptizari. Paruulus verò in ventre baptizari non potest, eò quia secundum beatum Paulum 1. Cor. 15. Non prius quod spirituale, sed quod animale. Dicitur non dissentientis, quia in paruulis carentibus

vsu

viu rationis, requiritur fides Ecclesię, in adultis fides propria, vnà cum pœnitentia
interiori peccati mortalis à se commissi, non vt recipiant sacramentum, sed vt con-
D sequantur gratiam, quę est res sacramenti. Dicitur in aqua elementari: aqua enim
simplex, siue elementaris est materia sacramenti baptismi, iuxta illud Ioannis 3.
Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & cęt. Vnde in concilio Tridentino sess. *6.* titulo de
sacramento baptismi c. 2. dicitur. Si quis dixerit aquam veram, & naturalem non
esse de necessitate baptismi, atque ideò verba illa domini nostri Iesu Christi, Nisi
quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto ad metaphoram aliquam detorserit,
anathema sit. Per aquam igitur excluditur omnis humor, qui specie differt ab ele-
mentari: vnde in aquis artificialibus distillatis, quia specie differunt ab aqua com-
E muni, vt ex eorum proprietatibus patet, nō potest fieri baptismus, nec in quocunq;
humore misto, vt vino, sanguine, flegmate, saliua, vrina, & similibus, quę specie
differunt ab aqua elementari. Si verò non mutatur species, potest in ea fieri ba-
ptismus. Dicitur fluida, quia in niue, aut glacie, nisi prius resoluantur, non potest
quis baptizari. Aqua enim elementaris congruit significationi effectus baptismi, &
vsui. Congruitatem tangit Scotus q. 3. dist. 3. 4. dicens, quòd aqua est frigida, lucida,
communis, & necessaria: quę proprietates conueniunt humori, in quo debet fieri
baptismus, qui est ad reprimendum æstum concupiscentię, ad flectendum rigorem
F inobedientię, ad illustrandum claritatem fidei, ad introducendum in viam salutis.
Dicitur facta ab alio, cùm nemo baptizari possit à se ipso: cuius ratio est diuina in-
stitutio, sicut & omnium aliorum, quę sunt essentialia in quolibet sacramēto. Vnde
Matth. vlt. habetur. Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos: eos, dicit, non vos
ipsos: oportet ergo esse distinctionem personalem inter baptizantem, & baptizatū,
cùm baptismus sit regeneratio spiritualis Ioannis 3. Nisi quis renatus fuerit, & cęt.
Nemo (vt inquit beatus Augustinus in lib. de Tri.) vt sit, generat seipsum. Dicitur
consequenter, simul debitam formam cum intentione proferentem: vbi duo tan-
guntur, videlicet forma debita, scilicet verba ad hoc à Deo instituta, & simultas
prolationis formæ, cum lotione. Nam ea, quæ sunt constituta pro reuerentia sacra-
mentorum, & non sunt sacramento substantialia; sunt de necessitate ministri: ea
G enim omittendo peccaret, & tamen verum esset sacramentum, quod ministraret.
Si tamen sint de necessitate sacramenti, cùm sint etiam de necessitate ministri, si
omittantur, non est sacramentum. Est quoque aduertendum, quòd forma baptismi
exprimitur de baptismo, & eius effectu cap. 1. vbi dicitur. Si quis puerum ter in
aqua immerserit in nomine patris, & filii, & Spiritus sancti. Amē, & non dixerit, ego
baptizo te in nomine patris, & filii, & Spiritus sancti, non est puer baptizatus. Amen
verò, non est de complemento formæ, ideo nihil refert si addatur, siue omittatur.
Hæc oratio videlicet, Ego te baptizo in nomine patris, & filii, & Spiritus sancti, est
H forma baptismi necessaria, quantum ad omnes suas partes, necessitate ministri, Ec-
clesiæ Romanæ subiecti. Peccaret enim non obseruando, cùm teneatur illius legi-
bus parere. Ecclesia enim prædicta statuit hanc formam seruari, vt habetur vbi su-
pra, de baptismo, & eius effectu. c. si quis. Nec potest quispiam se excusare de igno-
rantia, si incumbat sibi ex officio baptizare; cùm quilibet teneatur ea scire, quæ
spectant ad suum officium. Apud græcos autem, forma quantum ad aliquos termi-
nos minus principales, est mutata. Verba principalia sunt, quibus inuocatur trini-
I tas, scilicet; In nomine patris, & cęt. Minus principalia sunt, quibus significatur su-
scipiens, actus, & minister, videlicet; Ego te baptizo: baptizant enim græci in hac
forma

forma. Baptizetur seruus Christi in nomine patris, & cęt. qua ideò vsi sunt, ne gloriarentur de ministris baptizantibus, contra illud 1. Cor. 1. Vnusquisque vestrum dicit. Ego quidem sum Pauli,&cęt. Melius tamen potuisset nomine proprio exprimi suscipiens, quàm per seruum Christi: & ratio est, quia non est seruus Christi cùm baptizatur, sed vt sit seruus Christi spiritualis, eo modo quo christiani sunt eius serui, baptizatur. Hæc tamen forma, quandiu toleratur ab Ecclesia Romana, & pro tempore, quo fuit instituta; fuit rationabilis: quòd autem toleretur, patet per decretum Eugenij IIII. pro doctrina Armenorum in fine concilij Florentini. Pro qua forma notandum, quòd licet de substantia formæ sit expressio actus, & suscipientis, non est tamen de substantia, quòd determinatè exprimatur per verbum indicatiuum, vel optatiuum: similiter quòd per pronomen primæ, vel tertiæ personæ, quia licet Saluator Matth. vlt. exprimat actum, & suscipientem, non tamen exprimit sub verbis innuentibus præceptum. Quousque igitur Ecclesia Romana sic L
permittit, non peccant græci, sed secundum Durandum dist. 3. 4. q. 1. verè baptizant, cùm secundum eum, in forma sua sint omnia substantialia formæ, & reuertentes ex eis ad obedientiam Ecclesiæ Romanæ, non rebaptizantur. Statutum autem Ecclesiæ, licet possit ligare ministrum, non tamen euacuare sacramentum. Si igitur minister intendit facere quod Christus instituit, & non sit mutatio circa substantialia, licet sic faciens credat Ecclesiam catholicam errare, & se bene sentire, verum sacramentum confert. Mutatio tamen verborum principalium formæ, quæ sunt, in nomine patris, & filii, & Spiritus sancti, in alia verba eis synonyma, nisi Deus dispēset, tollit sacramenti veritatem, & amouet eiusdem efficaciam. Hoc patet per verba Christi Matth. vlt. supra allegata, videlicet; Baptizātes eos in nomine patris, &c. M
Vnde de consecratione dist. 4. c. In synodo, dicit Zacharias Papa. In synodo Anglorum decretum firmissimè præceptum, & diligenter demonstratum esse dignoscitur, quòd quicunque sine inuocatione trinitatis mersus fuisset, sacramentum regenerationis non haberet. Dicitur verborum principalium, quia in verbis, quæ exprimunt actum, & suscipientem, quorum expressio non est necessaria, admittitur aliqua variatio per terminos non synonymos, ut dictum est de græcis. Additur non synonyma, quia licet illorum verborum, videlicet, in nomine patris, &c. ponere eorum synonyma in alia lingua, cùm in omni lingua, latina, hebraica, græca, teutonica, &c. possit tradi baptismus dummodo verba, infrascriptis, fuerint synonyma latinis, videlicet in nomine patris, &c. Quamuis Sacerdos latinus sub Romana Ecclesia constitutus, peccaret in alia lingua solenniter ex officio baptizando, sicut etiā N
si consecraret eucharistiam in alia lingua: cùm ordinauerit dicta Ecclesia Romana, vt officia ecclesiastica dicantur, & ministrentur in latina, & græca. Nec intelligo per verba synonyma, verba æquipollentia, quæ idem significant, vt vult glo. in c. Multi, de consecratione dist. 4. sed per synonyma intelligo verba idem, & eodem modo significantia ex natura sua, vel ex propria institutione, aut ex communi vsu accommodato, & hoc modo Pater, & Genitor, quantumcunque idem significent, differunt tamen in modo significandi. Si autem esset tanta corruptio verborum, quòd sensus eorum non perciperetur ab audientibus, & latinum intelligentibus, tunc nihil fieret, nisi Deus dispensaret. Hoc modo ex dispēsatione diuina Apostoli ex fami O
liari Spiritus sancti consilio, in principio nascentis Ecclesiæ, baptizabant in nomine Christi. Act. 2. & Ioan. 10. In quo tamen implicitè tota trinitas designatur, & inuocatur. Nam qui dicit Christum, idest vnctum, dicit eum qui vnxit, scilicet patrem

trem, & cum quo vnctus est, Spiritum sanctum, vt inquit Magister ex auctoritate beati Ambrosij. Et hoc fecerunt, vt nomen Christi Iesu, in quo est salus, diuulgaretur, & amabile redderetur, quod tunc plurimis odiosum erat incredulis, & erubescibile infirmis. Dum enim videbant super baptizatos in nomine Christi descendere Spiritum sanctum in signo visibili, excitabantur ad amorem, & venerationem nominis eius, vt inquit dominus Alexander de Ales in 4. par. suæ summæ. Sed ratione illa cessante, & nomine Christi iam diuulgato, Ecclesia redijt ad priorem formam à Christo institutam. Quia cessante ratione dispensationis, etiam ipsa dispensatio cessauit, vt dicit. S. Thomas in 4. Ex quibus, secundum nonnullos, sequitur, quòd si quis nunc baptizaretur in nomine Christi, non esset baptizatus, sed veniret iterũ baptizandus: cum deficeret forma, & dispensatio locum non haberet. Concordant
P Thomas, Bonauentura, Durandus, & Petrus de Aliaco. Scotus tamen videtur dubitare, nec audet dicere quòd baptizatus hodie in nomine Christi, esset baptizatus; nec quòd non esset baptizatus, ex quo non legit, vbi fuerit dicta dispensatio reuocata: & circa ipsum (secundum eundem) agendum foret, vt in dubijs, hoc est rebaptizandus esset sub conditione, vt habetur de baptismo, vbi supra. Ex quibus sequitur, quòd si quis baptizaretur in nomine trinitatis, aut in nomine genitoris, & geniti, & procedentis ab vtroque, non esset baptizatus, secundum sententiam ferè omnium doctorum. Pronomen (ego) non est substantiale in forma baptismi, cùm, vt dictum est, græci sine eo baptizent. Si dicatur, quòd beatus Ambrosius in libro de trinitate ait. Si vnum in sermone comprehendens, vel patrem, vel filium, vel Spiritum sanctũ: fide autem, nec patrem, nec filium, nec spiritum sanctum abneget; plenum est sacramentum fidei, idest baptismus. Respondet dominus Alexander cum cæteris, quòd ibi sumitur signum pro signato: vnde cùm dicitur plenum fidei sacramentum, hoc est, plena est fides, quæ per sacramentum designatur. Dominus verò Gabriel Biel tertia dist. 4. q. vnica, aliter de mente domini Alexandri Alensis respondet: quere eum ibi.

De ministro huius sacramenti. Cap. XII.

A DOminus Gregorius Nazianzenus dictus Theologus in sanctum lauacrũ oratione tertia, elegantissimè inquit. Ne dicas, Episcopus me baptizet, & hic Metropolitanus, vel Hierosolymitanus, si quidem, non locorum est gratia, sed spiritus. Ne dicas, nobilis ille sit: indignum etenim est, si baptizatori ignobilitas exprobretur. Ne dicas, senior sit, sed & cælebs, & ex continentibus illis, qui angelica viuunt conuersatione: nam molestum esset si purgationis tempore sordibus inquinarer. Verùm, ne tu quęras prædicatoris, seu baptizatoris dignitatem, alius enim rei huius est iudex, & absconditorum censor: quandoquidem homo secundum faciem; Deus autem iuxta cor diiudicat. Tibi aũt vnusquisque ad purgationem fidedignus censeatur; tantummodo sit ex approbatis, & non manifestè damnatis. Noli iudicare iudices, tu qui indiges medela, noli mihi dignitates eorum qui te purgant curiosè expendere, neque ex maiorum prosapia iudica: etenim alius alio melior vel humilior: at te vnusquisque est sublimior. Addit subinde ad hoc exemplum accõmodum, inquiens, cæterum ita considera. Sint annuli duo, aureus hic, ferreus alius, vterque eadem regia imagine sculptus, ceræ
B ambo imprimantur, quid inter signum hoc, & illud intererit? nihil, discerne materiam

riam, etiam si sapientissimus existas, dic quodnam ferri, quodue sit auri signaculum. sed quo pacto vnum est? quia inter materiam, non characterem, est diuersitas. Ita & tibi sit omnis baptizator, qui tametsi conditione excellat, æqualis tamen baptisinatis vis est, ac vnusquisque tibi æqualis sit expurgator, qui fide eadem est formatus. quin nec tu diues vnà cum paupere baptizari dedigneris, nec tu generose cum ignobili, nec tu domine cum eo, qui hucusque seruus fuit. Beatus Hierony. aduersus Luciferianos de ijs, qui sua dignitate, & auctoritate sanctissimum baptismatis sacramentum administrant, ait. Ecclesiæ salus in summi Sacerdotis dignitate pendet, cui si non exors quædam, & ab omnibus eminens detur potestas, tot in ecclesijs efficientur schismata, quot Sacerdotes. Inde venit, vt sine chrismate, & Episcopi iussione, neque presbyter, neque diaconus ius habeant baptizandi: quod frequenter (si tamen necessitas cogit) scimus etiam licere laicis. Beatus autem Augustinus libro 2. contra epistolam Parmeniani cap. 13. inquit. Et si laicus aliqua pereuntis dederit necessitate compulsus, quod cum ipse acciperet, dandum esse addidicit, nescio an piè quisquam dixerit, esse repetendum. Nulla enim cogente necessitate, si fiat, alieni muneris vsurpatio est. Si autem necessitas vrgeat, aut nullum, aut veniale delictum est: sed & si nulla necessitate vsurpetur, & à quolibet, cuilibet detur, quod datum fuerit, non potest dici non datum, quanuis rectè dici possit illicitè datum, non enim per deuotum militem, quod à priuatis vsurpatum est, signum regale violabitur. Proprius enim minister huius sacramenti est Sacerdos, secundum Isidorum in libro de officijs, & habetur de consecr. dist. 4. c. Cōstat, dicentem, quòd solis Sacerdotibus est traditus baptismus, quod intelligitur, nisi necessitas aliud postulauerit: quo tempore cuilibet baptizare licet. Vnde de Eunucho scribit Hilarius in psal. 67. Quòd sacramentum baptismatis, adeo impatientis cupiditate desiderij præuenerit, vt à diacono Philippo, videlicet ministerium apostolici officij, salutis suæ cupidus, exigeret. Verùm quia sacramentum baptismi est necessitatis, ideò ea adueniente, in absentia Sacerdotis, Diaconus, & eo absente, Subdiaconus, & deinde Accolytus, & consequenter vsque ad Clericum, & in absentia eius, laicus, & in absentia viri, mulier conferre potest. Vnde in c. Mulier, de consecr. dist. 4. dicitur. Mulier quanuis docta, & sancta, viros docere, vel baptizare non præsumat, nisi cogente necessitate. Neque verò ad integritatem baptismatis quicquam refert, qua vita sit præditus, qui baptizat, nam neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus 1. Cor. 3. Vnde beatus Ambrosius in prologo librorum suorum de Spiritu sancto inquit. Non mundauit Petrus, non Ambrosius, non Gregorius, nostra enim seruitia, sed tua sunt sacramenta, Neq; enim humani operis est diuina conferre, tuum domine munus, & Patris est, qui loquitur per Prophetas, dicens. Effundam de Spiritu meo super omnem carnem. Et ad Anastasium Augustum, scribens Anastasius Papa dist. 19. c. Secundum. Baptisma quod procul sit ab Ecclesia, siue ab adultero, siue à fure fuerit datum, ad percipientem munus peruenit illibatum, quoniam vox illa, quæ per columbam sonuit, omnem maculam humanæ pollutionis excludit, qua dicitur: Hic est qui baptizat in Spiritu sancto. Porrò Christi baptismus cuiuscunque tandem ministerio semel datus, iterari fas non fuit, adeò vt etiam, si ab hæretico datus esset, modò intendat facere quod Ecclesia facere intendit, eum repeti non liceret. Quodq; maius est, etiam si non baptizatus, baptizasset, modò formam debitam obseruasset, valere baptismum, nec eum iterandum esse, visum est: vt expresè habetur in decreto Eugenij IIII. pro doctrina

Armenorum

Armenorum, in fine concilij Florentini. Verùm illud interea ſcire oportet, baptiſmum eſſe quidem extra Eccleſiam poſſe, prodeſſe non poſſe: Eccleſia enim paradiſo comparata (ſicut ab Auguſtino libro 4. de vnico baptiſmo c. 1. ſcriptum eſt) indicat nobis, poſſe quidem eius baptiſmum homines etiam foris accipere, ſed ſalutem beatitudinis extra eam neminem vel percipere, vel tenere. Nam & flumina de fonte paradiſi foras largiter manauerunt Gen. 2. nec tamen in Meſopotamia, vel in Aegypto, quò illa flumina peruenerunt, felicitas vitæ eſt, quæ in paradiſo commemoratur. Ita fit, vt cùm paradiſi aqua ſit extra paradiſum, beatitudo tamen non ſit niſi intra eandem. Quamobrem, & ſi redeuntes ad Eccleſiam hæretici, re-
G baptizandi non ſint; verumtamen non niſi poſt abiuratam hæreſim, per manuum impoſitionem ſunt ſuſcipiendi, vt quod acceperant ad perniciem, habere iam incipiant ad ſalutem, ſicut copioſè de eo contra Donatiſtas ſcribens, multis in locis diſſerit Auguſtinus. Et licet non ſit de neceſſitate ſacramenti baptiſmatis, quòd baptizandus leuetur ab aliquo, præcipuè in neceſsitate: extra tamen neceſsitatis caſum peccaret Sacerdos baptizans ſine leuante, propter ritum à ſanctis Apoſtolis inſtitutum, prout beatus Dionyſius c. vltimo ſuæ eccleſiaſticæ Hierar. dicit, quia, cùm baptiſmus ſit quædam regeneratio, ſicut in generatione carnali paruulus eget nutrice, & pędagogo, ſic in ſpirituali, propter imbecillitatem ſpiritualem, quæ reperitur etiam in adultis, de quibus primæ Petri 2. Sicut modò geniti infantes, lac concupiſcite. Vnde ſicut nouitij in religione egent ſpetiali inſtructore, circa ea quæ ſunt religionis, ſic nouiter baptizati. Tenentur autem leuantes ad inſtructionem. Vnde beatus Auguſtinus in quodam ſermone paſchatis dicit. Vos autem tam viros, quàm mulieres, qui filios in baptiſmate ſuſcepiſtis, moneo, vt cognoſcatis vos fideiuſſores apud Deum extitiſſe pro illis, quos viſi eſtis de ſacro fonte
H ſuſcipere. Nota tamen quòd licet non baptizatus, & infidelis poſsint baptizare, non poſſunt tamen leuare, vt declaratum eſt in concilio Maguntino.

De quibuſdam ritibus adhibendis circa ſacramentum baptiſmi non ſimpliciter neceſſarijs, licet peccaret quiſpiam ſi ſine neceſſitate, & ex contemptu, illos prætermitteret. Caput. XIII.

ADhibentur autem ij ritus maioris cuiuſdam ſolennitatis, & decoris gratia, tribus præcipuè ex cauſis. Primò vt tantò maiore pietate, ac re-
A uerentia ad hoc accedatur ſacramentum, ne communis quædam ablutio eſſe putetur, ſi citra ſolennitatem vllam fiant, & ſic ſacramentum hoc contemni incipiat. Secundò vt per benedictiones, obſecrationes, & alia ſimilia vis dæmonis arceatur, qui nihil intentatum relinquit, vt impediat, ne fructus huius ſacramenti percipiatur. Tertiò, quò per hæc exteriora, qui ex fidelibus indigent lacte, & non ſolido cibo, diligentius inſtruantur: eorum enim vſus eſt vetuſtiſsimus, cùm ab ipſis Apoſtolis per longam Epiſcoporum, & Sacerdotum ſucceſsionem ad nos peruenerint. Cęterùm cùm ritus, & cæremoniæ præfatæ, non vacent myſterio, ideò breuiter pro rudiũ inſtructione, quicquid nonnullę earũ ſignificent, explicabo. Principiò, non ſtatim baptizandus templum ingreditur, neq; ſe dignum iudicat, vt domum illam ingrediatur, quam decet ſanctitudo, cùm adhuc diaboli poteſtati ſit ſubiectus. In hunc, ante fores templi conſtitutum, inſufflat Sacerdos, neq; id ſine Chriſti exemplo, qui & ipſe in diſcipulos inſufflaſſe legitur, Spiritum ſanctũ eis daturus,

turus, exsufflantur enim, & exorcizantur paruuli, vt dicit Augustinus de Symbolo ad catechumenos libro pri. c. pri. vt pellatur ab eis diabolica potestas, quæ decepit humanum genus, vt illud possideret. In libro autem de gratia, & peccato originali. c. 60. asserit, eam esse priscam traditionem, & rectè, præcipuè cum beatus Dionysius. c. pri. Ecclesiasticæ hierar. exsufflationis præfatæ, & exorcismi meminerit. Insufflatione facta, sacerdos exorcizat: cuius rei meminit Chrysostomus in homil. de Adã & Eua. Exorcizare verò nihil aliud est, quàm per diuina verba spiritum immundũ adiurando expellere: quod Apostolorum temporibus factum legimus. Cùm exorcizatur quis, signat eum sacerdos signo crucis in fronte primùm, vbi sedes est verecundiæ, deinde in pectore, vt intelligat diabolus expelli se eius virtute, qui in cruce pependit, vnde suam virtutem crux contra eum accepit, ne impedimento sit, quò minus, qui baptizatur, corde credat ad iustitiam, & ore confiteatur ad salutem. Quantũ autem exorcismo (qui adhibetur ante baptismum secundum Augustinũ serm. 10. de verbis Apostoli) & catechismo tribuat, ex Chrysostomo homil. 40. in Epist. ad Corinthios. Possumus videre, vbi quæ præcedũt baptismum, vocat arcana verba, & metuenda, ac horribiles canones de Cœlo transmissos. Post exorcismum, leguntur super baptizandum orationes, vt fiat catechumenus, idest, vt edoceri possit mysterium sacræ fidei: quæ cum Dei donum sit, ab eo petenda est, qui adiuuat incredulitatem nostram. Rectè etiam exorcismus præcedit catechismum, cùm prius eripi vasa necesse sit de manu iniusti possessoris, q̃ transferri in possessionem illius victoris, qui captiuam duxit captiuitatem. Quòd verò sal postmodum in os infantis imponit baptizans, & 9 aures, & nares sputo postea linít; aurium linitio, significat receptionem sanę doctrinæ, narium, approbationem: Sal in ore, confessionem. Idẽ enim fecisse Christum Ioannis. 9. & Mar. 7. legimus. Liniuisse enim lutũ super oculos cęci, & iussisse abire, vt ablueret: Misisse etiã digitos in aures surdi, dixisseq;, effeta, quod est adaperire, expuentemq; tetigisse linguam muti. Dum autem catechizatur baptizandus, legitur Euangelium, admonenturq; patrini, vt manus imponant super caput infantis baptizandi, ac eius nomine profiteantur symbolum, & orationẽ dominicam. Vnde Augustinus sermone 163. de tempore, admonet patrinos præfatos his verbis. Admoneo fratres charissimi, quicunq; viri, quæcunq; mulieres de sacro fonte filios spiritualiter exceperunt, agnoscant se pro ipsis fideiussores apud Deũ extitisse, vt dictum est in præcedenti capite. Quòd autem benedictiones cum impositione manuum inter catechizandum fiant, ratio est, vt qui semel per exorcismũ pulsus est iam diabolus, ei reditus præcludatur. Introducitur postea baptizandus in ecclesiam: vt à sacerdote interrogatus, respondeat per susceptores suos, si est paruulus, vel per se ipsum, si sit adultus, abrenunciare se satanæ, & omnibus operibus, & pompis eius, ac Christo se coniungi velle. De hac abrenuntiatione loquitur beatus Diony. de ecclesi. Hierar. In cuius etiam rei signum ad singulos articulos fidei, de quibus interrogatur per sacerdotem, credere se respondet. De qua abrenuntiatione, Augustinus de nuptijs, & cõcupiscen. lib. 2. c. 29. diffuse differit. Beatus quoq; Chrysostomus homil. 21. ad populum Antiochenum. Nihil hac voce (scribit) esse tutius, abrenuntio tibi satana, si ipsam per opera exibemus. Hortatur itaq; non modò cùm in forum prodimus, verum etiam cùm fuerimus egressi ianuę vestibulum, vt ijs prius verbis vtamur. Abrenuntio tibi satana, & coniungor tibi Christe. Hęc vox sit nobis baculus, hęc armatura, hęc turris inexpugnabilis. Post hęc vngit eos sacerdos oleo, more athletarum, qui palestram iam ingressuri sunt, vt futuri iam Christi

athletę designentur, quibus colluctatio futura est contra spiritualia nequitię in cœlestibus. De qua beatus Augustinus tractatu.33.in Ioannem dicit. Christi nomen à chrismate dictum est, chrisma autem grecè, latinè vnctio, nominatur, ideò autem nos vnxit, quia luctatores contra diabolum fecit. Et Cyprianus lib. pri.epistolarum, epist. 12. Vngi quoq; necesse est eum, qui sit baptizatus, vt accepto chrismate, & vnctione, esse vnctus Dei, & habere in se gratiam Christi possit. Vngitur etiã, & in pectore, vt intrepidus diabolo resistat, charitate erga Deum inflammatus, cui nihil est difficile. Et inter scapulas, vt ad suaue Christi iugum ferendum fiat robustior. Quibus peractis, baptizatur, ac ter immergit, quæ trina immersio, vt inqt Damascenus lib. 4. c. x. tres dies Dominicę sepulturę repręsentat, vel trinitatem personarum. In concilio tamen quodam Toletano in detestationem erroris cuiusdam, ita constitutum est, vt vna tantùm fieret immersio, quin & ipsa immersio prætermitti rectè potest: ac sola aspersio, vel perfusio (qua multi nunc vtuntur) sufficit: vt apud B. Cyprianum lib. 4. epist. 7. legimus, Baptizatum puerum, minister signat cruce, cum chrismate in vertice capitis super cerebrum, vt admoneat, quòd vetus homo crucifixus in illo est, atq; cum Christo consurrexit, vt in nouitate vitę ambulet, quandoquidem ex terreno, cælestis, ex Adę filio, dei filius factus est. Postea dat illi vestẽ cãdidam: vt sit indicium, prout dicit beatus Ambrosius libro de ijs qui initiantur my-
G sterijs, quòd exuerit inuolucrum peccatorum, & induerit innocentię casta velamina. Nam in primitiua ecclesia fuit mos, vt non baptizarentur, nisi in vigilia Paschæ, & Pentecostes: qui itaq; baptizabantur in vigilia Paschæ, incedebant veste candida induti per octo dies, & vocabãtur albati: atq; octauo demum die vestem albam deponebant. Vnde tractum nomen est Dominicę in albis. Quarè autem patrini adhibeantur, dictum est supra. Et hoc est, vt dicit Diony. de eccle. Hierar.lib. 7. ex apostolica traditione. Contrahi autem cognationem ex baptismo, antiquum est, de qua Origenes explicans illum Pauli locum. Lucius, & Iason, & Sosipater cognati mei, ad Rom. 16. Hanc inquit cognationem vel consanguinitatem arbitror esse ex baptismo contractam. Datur postremò baptizato cereus ardens, vt meminerit, quòd sponsauit eum sibi Christus in fide, & vt cùm venerit sponsus ad nuptias, se præparet ad occurrendum ei cum lampade non extincta, sed ardente, hoc est, cum fide non mortua, sed igne charitatis accensa, quæ ociosa esse non potest:
H Prefata ferè omnia de ritibus, & cęremonijs, circa sanctum baptismum, habentur in confessione Christiana catholicę fidei Illustriss. & Reuerendiss. Domini Hosij Cardinalis VVarmiensis, in tractatu de Sacramẽtis.c.37.quę nõ sunt temerè prętermittenda, quippè quòd & ipsis Apostolorum temporibus obseruata, ac deinceps longo seculorum tractu nunq̃ intermissa, ad hęc vsq; nostra tempora deuenisse, ex vetustissimis quibusq; scriptoribus, abundè liquere potest.

Effectus sancti lauacri siue baptismi sunt multiplices. Cap. XIIII.

A DOminus Gregorius Nazianzenus Theologus oratione 3. in sanctum lauacrum nominat dictum Sanctum Balneum diuersis nominibus, videlicet, donum, quia cùm nihil contulerimus, nobis datum sit. Beneficium tanq̃ debentibus. Baptisma tanq̃ peccata in vnda pariter sepeliantur. Vnctionem, tanq̃ sacra sit & Regia, siquidem hæc erãt vncta. Illuminationem tanq̃ splendorem. Indumentum, veluti turpitudinis tegumentum. Lauacrum verò, tanq̃ ablutionem.

ablutionem. At sigillum tanquam cõseruationem, & dominationis designationem: lux igitur est peculiaris baptismatis illuminatio, de qua nunc nobis sermo est, magnum & admirandum nostræ salutis continens mysterium. Postquam enim nil peccare, Dei naturæ est proprium (simplicitas enim pacifica existit, & seditione caret) at peccare humanum est, indignum est arbitratus dominus facturam suam sine auxilio derelinquere. Verùm quemadmodum, cùm non esset, illam creauit, ita & creatam, reformauit. Vnde ipsa baptismatis gratia, ac vis, non mundi diluuium, vt olim: sed vniuscuiusque peccati continet purgationem, & omnimodam fœditatum, & inquinationum, quæ à prauitate ingressæ sunt, reiectionem. Proinde cùm compositi simus ex anima, quæ naturæ est inuisibilis, & ex corpore visibili, duplex erit purgatio, per aquam, inquam, & spiritum, hæc quidem scilicet aqua visibiliter, & corporaliter suscipitur, illa verò incorporaliter, & inuisibiliter concomitatur: vna est figuralis, altera vera: quæ & profunda expurgat, prioris generationis adiutorium existens, nouos pro veteribus ac Deo similes, pro eo quòd nunc sumus, efficit, absque igne conflans, & sine conflatione irradians: Et vt breuiter comprehendam multa, baptismatis vis, cum Deo, vitæ secundę, ac purioris conuersationis, est pactum censendum. Quapropter admodum timendum, ne pactum hoc fallere videamur: si enim pacta humana non absque Dei indignatione franguntur, quantò periculo obnoxij erimus, si ea pacta, quæ cum Deo ipso pacti sumus, transgredi inueniamur? Regeneratio autem baptismatis cõmunis est, & facilis ac honore æqualis omnibus, seruis, dominis, pauperibus, opulentis, humilibus, excelsis, nobilioribus, ignobilioribus, debentibus, nil debentibus: quemadmodum aeris spiritus, & luminis effusio, annui temporis immutatio, ac creaturæ aspectus, ob magnas, & cõmunes oĩbus nobis delitias. Si igitur tentator te insatiabiliter oppugnare conatur, vt te à baptismali gratia faciat excidere, omnia ostendens regna, tanquam illa vno tempore, momentoq; & ictu oculi præstare possit, adorationem expetens, tanꝙ mendicum contemne, ac signaculo cõfisus, responde; & ego ad Dei sum imaginem, nondũ propter elationẽ veluti tu à superna excidi gloria: Xp̃um indui, Christũ baptismate acquisiui, tu me adora, discedet, rectè noui: his deuictus, inqͭ Naziãzenus, & veluti à Xp̃o lumine primo, ita & ab ijs, ꝗ ab eo illuminati sunt, cõfusus. Talia lauacrum ijs, qui illud sentiunt, confert. hæc ille. Baptizemur igitur, vt vincamus, & participes fiamus aquarum purgatiuarum, & tunc si corpore ęthiopi similes erimus, anima tamẽ vt nix dealbabitur. Debitè igitur sacramentum baptismatis susceptũ, plures parit effectus. Primus remissio est peccatorum: non futurorum, aut post baptismum commissorum, vt hæretici astruunt, dicentes, quòd per memoriam baptismi delentur peccata post baptismum commissa: quorum hæresis damnata fuit in concilio Tridentino, sess. 6. tit. de baptismo, can. 10. vbi dicitur. Si quis dixerit, peccata omnia, quæ post baptismum fiunt, sola recordatione, & fide suscepti baptismi, vel dimitti, vel venialia fieri, anathema sit. Fit igitur remissio peccatorum non modò originalis, verùm & actualium omnium: cùm gratia Christi magis abundauerit, quàm delictum Adæ. vnde beatus Paulus ad Rom. 5. Nam iudicium ex vno in condemnationem, gratia autem ex multis delictis in iustificationem. Ideò diuus Augustinus in lib. de baptismo paruulorum inquit. Quod generatione carnis, tantùm trahitur peccatum originale: regenerante autem Spiritu, non solùm originalium, sed & actualium omnium fit remissio peccatorum. Et licet in adultis prę requiratur pœnitentia interior, quam contritionem vocamus, per baptismum enim

veteri vitæ peccati, moritur homo, vt nouam vitam inchoet: hæc autem contritio est odium, & detestatio vitæ prioris, siue actus pœnitentiæ virtutis, quæ non sufficeret ad remissionem culpæ, nisi adesset fides passionis Christi, & propositum suscipiendi baptismum, per quod regulariter recipitur gratia, non ita tamen quin possit iterum amitti. vnde in concilio Tridentino, sess. 6. tit. de sacramento bapt. can. 6.
G decretum fuit, Si quis dixerit, baptizatum nō posse, etiam si velit, gratiam amittere, quantuncunque peccet, nisi nolit credere, anathema sit. Secundus effectus est deletio omnis reatus, siue liberatio à pœnis pro peccatis debitis, eò quòd per baptismū sumus plenè incorporati passioni Christi: & ex consequenti baptizato communicatur passio Christi ad remedium, ac si ipse passus esset. vnde ad Rom. 8. Nihil damnationis est his, qui sunt in Christo Iesu, & non secundum carnem ambulant. Damnatio enim solùm duo comprehendit, videlicet culpam, & pœnam, modò baptizati verè sunt in Christo Iesu, cui in baptismo perfectè consepeliuntur. Hæc deletio pœnæ, locum habet apud Deum, cùm remaneat obligatus apud homines, quos iustum est ædificari de pœna, sicut fuerunt scandalizati de culpa, nec habet locum de pœnalitatibus huius vitæ, quæ sunt debitæ naturæ. vnde super illud ad Rom. 6. Destruatur corpus peccati, dicit glo. Per baptismum id agitur, vt vetus homo crucifigatur, nō tamen ita, vt in ipso carnis concupiscentia respersa & innata, absumatur, & non sit
H fomes, æstus, & mors. Tertius effectus est character, q. est indelebilis, de quo diffusè in sacramento confirmationis dicetur. Fictio etiam impedit principalem effectum sacramenti, videlicet gratiam. vnde Sapien. 1. dicitur. Spiritus sanctus effugiet fictū. Fictus autem dicitur aliquis per hoc, quòd voluntas eius contradicit baptismo, vel eius effectui. Vnde cùm Deus, secūdum Damascenum, non cogat aliquem ad iusti-
I tiam, ad hoc quòd aliquis iustificetur per baptismum requiritur quòd homo voluntate amplectatur baptismum, & eius effectum. Quartus effectus baptismi est gratia sacramentalis, de qua beatus August. in lib. de baptismo paruulorum inquit. Quòd ad hoc baptismus valet, vt baptizati Christo incorporentur, & membra eius fiant, ac à capite nostro Christo in omnia membra eius, gratia & virtutis plenitudo deriuetur, secundum illud Ioan. 1. De plenitudine eius omnes nos accepimus. Vltimus effectus baptismi, est apertio regni cælestis, vt inquit venerabilis Beda, super illud Lucæ. 3. Apertum est cęlum. Virtus hic baptismatis ostenditur, de qua quisque cùm egreditur, ei regni cœlestis ianua aperitur. Ante passionem baptismus non habebat hunc effectum in re, sed solùm in spe, ideo post ascensionem Christi, quando anima separatur à corpore, si post baptismum non posuit impedimentum, statim aditum habet ad regnum cęlorum. Negandum tamen est simpliciter, quòd baptismus liberet ab omnibus Christi præceptis, & solùm obliget ad fidem; vt hæretici fingunt. vnde in concilio Tridentino vbi supra can. 7. decretum fuit, Si quis dixerit baptiza-
L tos per baptismum ipsum solius fidei fieri debitores, non autem vniuersæ Christi legis seruandæ, anathema sit. & can. 8. dicitur. Si quis dixerit baptizatos esse liberos ab omnibus Ecclesiæ sanctę præceptis, quæ vel scripta, vel tradita sunt, ita vt obseruare ea minimè teneantur, nisi sua sponte illis se submittere voluerint, anathema sit. Non mediocria sunt igitur baptismi bona, per illum enim reconciliamur Deo: reconciliatis pœna omnis, & culpa remittitur: deinde regeneramur, & renouamur,
M infusa nobis fide, spe, & charitate, quæ dicitur iustitia christiana: neque iam deinceps filij Adę, sed Dei nominamur, & sumus: si filij, & hęredes; hęredes autem vitæ æternæ, quam nos assecuturos certò persuasum habemus, si vel baptizati statim ex

hac

hac vita excesserimus, vel post baptismū ambulauerimus dignè Deo, sibi per omnia placentes: & ambulauerimus in omni opere bono, scientes quòd labor noster non erit inanis, cùm bonorum laborum gloriosus sit fructus, Sapien. 3.

Baptismus iterari non debet, & quomodo est triplex, & non modò adultis, verùm & paruulis est necessarius. Cap. XV.

BAptismus nullo modo iterari debet, noceret enim si scienter reiteraret. Vnde beatus Paulus ad Eph. 4. inquit. Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma, Et ad Hebr. 6. Impossibile est eos qui semel illuminati sunt, & participes facti sunt Spiritus sancti, & prolapsi sunt, rursus renouari ad pœnitentiam, scilicet per baptismum, vt dicit Chryso. & Damasce. in. 4. & dominus Augustinus contra Petilianum. Et ratio est, quia baptismus repræsentat mortē, & sepulturam Christi. Vnde ad Rom. 6. Consepulti enim sumus cum illo, per baptismum in mortem, Christus verò semel mortuus est, & sepultus. Qui ergo rebaptizat, signat Christum bis mortuum, quod est contra Apostolum dicentem. Christus mortuus est semel, iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur. Et de talibus subdit, Rursus crucifigētes filium Dei in semetipsis. Si quis etiam more Arrianorum vitiaret sacramētum, & diceret, Ego te baptizo in nomine patris maioris, & in nomine filij minoris, talis non esset baptizatus, sed baptizandus, cùm primus non fuerit verus baptismus. Ex verbis etiam. B. Augustini lib. 4. de baptismo cōtra Donatistas. c. 23. colligimus triplicē esse baptismum, fluminis scilicet, flaminis, & sanguinis: vltimum quorum Origenes homil. 7. in librum iudicum docet esse eminentiorem eo, qui per aquam traditur. Ac paruulos quidem, persuasum habemus, nisi aut aqua, aut (quod de innocētibus illis, Herodis iussu trucidatis, factum legimus) sanguine suo fuerint baptizati, minime esse salutem assecuturos. Si quis etiā ex adultis, nec inopinata morte præuentus, cuperet maximè baptizari. Sacerdotis tamen baptizantis potestatem habere non posset; fit illud, quod ab Augustino in ps. 103. concione pri. scriptum est, Coronat Deus intus volūtatem, cùm non inuenit facultatem, affectum enim Deus pensat, non effectum. Quod etiam exemplo Valentiniani comprobatur: qui quāuis ex aqua, & spiritu renatus nō esset, quia tamen poposcit: eò ipso quòd poposcit, quam desiderauit gratiam, eā accepisse, scribit beatus Ambrosius in oratione funebri de obitu Valentiniani. Fuit Bernardi temporibus, qui diceret absq; actuali baptismo saluari posse neminem: cuius errorem, ad Hugonem scribens, Epistola. 77. grauiter confutauit. Est itaq; baptismus omnibus ad salutem necessarius, quem, nisi re paruuli receperint, ab ingressu regni cælorum arcentur; In adultis (modò contemptus absit) si baptizantis potestas non datur, volūtas prōpta sufficit. Beatus quoq; Augustinus in libro de baptismo paruulorum, inquit, Baptismi vicem aliquando implere passionem, vt de latrone illo, cui non baptizato, dictum est, Hodie mecum eris in Paradiso: qui licet non fuerit occisus pro Christi nomine, fuit tamē ei mors accelerata, propter defensionem Christi: ideò martyr potest appellari. Passio enim Christi operatur in baptismo aquæ, per quandam figuralem repræsentationem: in baptismo verò pœnitentiæ per cordis commotionem: & in Baptismo sanguinis per potissimum dilectionis, & affectionis feruorem, secundū illud Ioannis 15. Maiorem charitatem nemo habet q̄ vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Cæterum paruuli, sicut secundum scripturam, & fidem contrahunt

originale, ita & baptizari debent. De quibus beatus Augustinus de fide ad Petrum, inquit, Firmissimè tene paruulos, qui sine sacramento baptismi de hoc seculo transeunt, æterno supplicio puniendos:quia originale peccatum in carnali conceptione contraxerunt. Et licet dicti infantes baptizati non credant actu, credunt tamen habitu. Vnde Dominus Gregorius Nazianzenus vbi supra in oratione tertia in sanctū lauacrum mouet dubium, dicens. Dicet quispiam, quid de infantibus, qui neq; quid gratia, quidue pœna sit cognouerunt? Num & illos baptizemus? Respondet: maximè quidem, si periculum aliquod imminet: Melius est enim nondum rationis compotes sanctificari, q̃ nō signatos, & initiatos, vita excedere: idq; nobis designat, post octauum diem, circuncisio illa, quę figurale fuit signaculum. Beatus Hieronymus
G lib.3.aduersus Pelagianos dicit. Infantulos baptizari debere, vt eis peccata in baptismate dimittantur. Regnauit enim (vt inquit Apostolus ad Rom. 5.) mors ab Adā vsq; ad Moysem, etiam in eos qui non peccauerunt in similitudinem præuaricationis Adam, qui est forma futuri. Sāctus etiam Cyprianus Epistola ad Fidum presbyterum, qui censebat infantes infra secūdum, vel tertium diem, quo nati sunt, nō debere baptizari: sed expectandum octauum diem, vti in circūcisione; apertè indicat paruulos recenter in lucē hominum emissos, ob noxam originalem, omni hora posse baptizari, nulliq; hominum nato misericordiam Dei, & gratiam denegandam. Nā Lucę.9. Filius hominis non venit animam hominum perdere, sed saluare. Quantū enim in nobis est, si fieri potest, nulla anima ꝑdenda est. Chrysostomus quoq; Christianè sentiens de baptismo infantium, ait homil. 24. ad Neophytos, Hac de causa, etiam infantulos baptizamus, vt non sint coinquinati peccato, & eis addatur sanctitas, iustitia, adoptio, hæreditas, Christi fraternitas, vt eius membra sint omnes, vt Spiritus habitatio fiant. Diuus quoq; Augustinus in Epistola ad Dardanum ita inquit, ad templum Dei pertinent paruuli sanctificati sacramento Christi, regenerati Spiritu sancto: qui certè regenerati, per ætatem nondum possunt cognoscere Deū. Et Epistola 89. ad Hilarium cōtra Pelagianos, & Manichæos, quæstione 3. de peccato originis, ita inquit. Quòd autem dn̄t infantem morte præuentum, non baptizatum, perire non posse, quoniam sine peccato nascitur. Non hoc dicit Apostolus; & arbitror esse melius, vt beato Paulo, potius, q̃ istis credamus: dicit enim ad Rom. 5. Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransijt, in quo omnes peccauerunt. Et lib. 4. de bapt. contra donat. c.23. ait. Traditionem esse vniuersalis ecclesiæ, ꝙ cùm paruuli infantes baptizantur (qui certè nondum possunt corde credere ad iustitiam, & ore cōfiteri ad salutem, quòd latro potuit, quin etiam flendo, & vagiendo cum in eis mysterium celebratur, ipsi mœstis vocibus ostrepunt) nullus Christianorum credere debet eos inaniter baptizari. Damascenus etiam huic arridet sententiæ libro.4.c. x. dicens. Peccatorū igitur remissio, omnibus æquè per baptismum donata est; Gratia verò Spiritus sancti secundum proportionem fidei, & puritatis.

Infantes iudæorū, an inuitis parentibus debeant baptizari, similiter & expositi, & an peccet, qui scienter recipit baptismum à malo ministro. &c. Caput. XVI.

A Anctus Thoma, in 3. parte suæ summæ. q.68. ar.x. respondet ad primam partem dubij. Quòd aut baptizandi habent vsum rationis, aut non, si sic, quantū ad illa quæ sunt iuris diuini vel naturalis, incipiunt suæ esse potestatis; & sic propria voluntate, inuitis parentibus, baptismum suscipere

pere possunt, sicut, & matrimonium contrahere: & ideò tales licitè moneri possunt, & induci ad suscipiendum baptismum. Si verò nondum habeant vsum liberi arbitrij, secundum ius naturale, sub cura parentum existunt, quandiu ipsi sibi prouidere non possunt. Vnde pueri antiquorum saluabantur in fide parentum, ideo secundum eundem, contra iustitiam naturalem esset, si tales inuitis parentibus baptizarentur: sicut si aliquis habens vsum rationis baptizaretur inuitus, esset periculosum eum baptizare, quia de facili ad infidelitatem redire posset, propter naturalem affectum ad parentes. Diuus verò Bonauentura in 4. dist. 4. art. 2. q. 1. & ante eum dominus Alexander de Ales in 4. par. q. 18. memb. 1. ponunt duplicem coactionem, alteram sufficientem, & alteram inducentem: in prima non recipitur sacramentum, si violenter, & eo renitente baptizetur. Si verò immergatur coactione inducente, vt potè minis, & flagellis, ita quòd magis vult se baptismo subijcere Ecclesiæ, quàm morte perire; ita tamen quòd velit id quod facit Ecclesia circa se fieri, magis quàm perire, tunc siue credat, siue non, siue velit habere gratiam, siue non (secundum eosdem) recipit sacramentum, eò quòd, quanuis non sit ibi meritoria voluntas, est tamen ibi consensus, & voluntas: nec est simpliciter inuoluntarium, cùm talis recipiat sacramentum exterius: vnde secundum canones iudicandus est baptizatus: & hoc definitum est in decretali Innocentij. In concilio tamen Toletano, vt habetur dist. 45. Sicut non sunt iudæi ad fidem cogendi, ita nec conuersi ab ea recedere permittantur. Ricard. de Media villa in 4. dist. 4. ar. 3. q. 3. idem in substantia dicit, quod S. Thomas. Scotus verò eadem dist. q. 9. ait, Quòd licet ratio diui Thomæ, & Ricardi concludat de quacunque persona priuata, quòd non possit paruulos à talibus auferre, aut iustè baptizare, non videtur tamen concludere de principe, cui in regimine reipublicæ tales sunt subditi. Nam in paruulo Deus maius habet ius dominij, quàm parentes. Vniuersaliter enim in potestatibus ordinatis, potestas inferior non obligat in his, quæ sunt contra superiorem, sicut docet beatus Augustinus de verbis domini homil. 6. & ponitur c. vlt. 2. lib. Si illud iubet potestas quod non debes facere, hanc sanè contemne potestatem, timendo maiorem, quod declarat exemplo de Curatore, & Proconsule: de Proconsule, & Imperatore: de Imperatore, & Deo. Si quis igitur habet regere rempublicam, magis debet quantum in se est, cogere vnumquenque parere domino superiori, quàm inferiori. Si ergo Imperator procurare deberet, vt obediatur Proconsuli, contempto Curatore, si contradiceret Proconsuli, multò magis deberet Princeps zelare pro dominio seruando supremi domini, videlicet Dei: & per consequens (secundum eundem) non modò licet, sed debet Princeps auferre paruulos à dominio parentum, volentium eos educare contra cultum Dei, qui est supremus, & honestissimus dominus, & applicare cultui diuino. Concludit ergo, quòd si Princeps hoc exequeretur cum cautela bona, ne scilicet parentes prius cognoscentes hoc futurum, occiderent pueros suos, & quòd baptizatos faceret religiosè educari; benefaceret. Si supradictæ opiniones benè & rectè expendantur, crederem quòd facilè esset tantos viros ad inuicem conciliare. Quid dicendum de paruulo exposito, si nullum signum sit, aut testimonium, quòd sit baptizatus, an debeat absolutè, aut sub conditione baptizari? Respondet Scotus vbi supra q. 8. quòd debet absolutè baptizari, si nullum testimonium haberi possit per fide dignos, quòd sit baptizatus: si verò aliqua certa signa non inueniantur in eo quod sit baptizatus, & aliqua quòd sit, tutius est in eo baptizando, vti forma illius capitis, extra, de baptismo, & eius effectu, de quibus dubium, & de isto casu loquitur

Leo

Leo de consecra. dist. 4. dicens, Quando nulla extant inditia inter propinquos, & vicinos, quibus baptizati fuisse cognoscantur, agendum est, vt renascantur, ne pereant, in quibus, quod non ostenditur gestum, ratio non sinit, vt dicatur iteratum. F Si quæratur, an recipiens baptismum à malo scienter, peccet mortaliter, Scotus q. 2. dist. 5. 4. respondet, quantum ad adultum, quòd ei licet recipere baptismum à præciso, si alius minister haberi nequit, vt expresè innuit beatus Augustinus de bapt. contra Donat. lib. 6. cap. 5. inquiens. Potest tradere separatus, sicut potest habere separatus, sed vitiosè tradere: ille autem, cui tradidit potest salubriter accipere, si ipse non separatus accipiat: Sicut plerisque accidit, vt catholico animo, & corde ab vnitate pacis non alienato, aliqua necessitate mortis ingruentis in aliquem hæreticum irruerent, & ab eo Christi baptismum, sine illius peruersitate perciperent, & siue defuncti, siue liberati, nequaquam apud eos remanerent, ad quos nunquam corde transierant, quia non animo efficiendi sequaces eorum, susceperunt. Quo verò ad paruulum, si nullus posit non præcisus haberi, & immineat periculum tale; quòd non posset idoneum expectare ministrum, tenetur necessariò quis offerre paruulum suum præciso. Nimis enim durum esset dicere, quòd teneatur illum perpe- G tuæ damnationi committere, cùm posit habere aliquem, qui eum baptizet, ex quo saluatur à quocunque baptizetur, etiam si paganus baptizaret, de consecra. dist. 4. c. Romanus, & per decretum Eugenij IIII. vbi supra. Si autem loquamur de malo non præciso ab Ecclesia, respondet quòd si sit occultè malus, ita quòd vita eius non sit offendiculo proximo, debet à tali recipere baptismum, cùm propter peccatum occultum, non debeat aliquis in actibus notorijs vitare proximum. Si verò sit notoriè malus, vt publicus concubinarius, tunc aut incumbit sibi ex officio conferre sacramentum, vtpotè quia est Sacerdos, & curatus eius: aut non incumbit, sed est datus, aut vocatus in adiutorium curati. Primo modo non peccat qui recipit baptismum pro se, vel pro paruulo suo, cùm petat vel accipiat debitum: Curatus enim est debitor parochiæ suæ in sacramentis istis ministrandis. Secundo modo si posit habere alium, cui incumbit ex officio baptizare, eò quòd est Sacerdos, licet non sit eius parochus, tunc aut æque malum, aut meliorem: si meliorem, peccat, si ab illo recipit, ex quo non incumbit sibi ministrare sacramenta baptizando, cùm in illo actu non sit sibi subditus. Si æque malum, debet recipere à suo proprio parocho, H cui ex munere sibi demandato incumbit ministrare illud. Sed si nullus alius posit haberi Sacerdos nisi æquè malus isti, posit tamen haberi aliquis bonus laicus, concludit, ex quo officium ministrandi sacramenta in Ecclesia competit Sacerdoti, quòd magis est eligendus malus Sacerdos, quàm bonus laicus. Et si dicatur, quòd secundum beatum Ambrosium de initiandis rudibus, qui faciunt, & quibus faciunt nihil prodest, sed ad iudicium est. Respondet Scotus quòd si hæreticus baptizat paruulum in forma & intentione Ecclesiæ, nihil obest paruulo, nec quantum ad sacramentum, nec quantum ad effectum. Si verò adultum, adhuc confert sibi vtrunq; prædictum, si in eo non est aliquis malus motus, puta assensus in hæresim baptizan- I tis, vel intentio vt fiat eius discipulus: & de istis loquitur beatus Ambrosius. Si iterum obijciatur, quòd cooperans alicui ad peccandum mortaliter, peccat mortaliter, cùm sit contra fraternam charitatem, huiusmodi est recipiens baptismum à malo ministro, &c. Respondetur quòd ille qui petit baptismum à malo Sacerdote, non cooperatur illi directè ad mortale, cùm ab eo petat actum debitum, & in hoc non delinquit, quia nullius malitia excusat eum à soluendo debitum, quo tenetur alteri.

alteri. Ille etiam actus petitus posset solui sine peccato, si baptizaturus contereretur. Vnde quantum est ex actu petentis, magis inducit ministrum ad pœnitendum. Si verò non pœniteat, nihil est imputandum petenti, cùm petat sibi rem debitam. Quæritur vltra, an aliquis debeat ministrare baptismum, quando præsumitur, quòd vergeret in periculum vitæ corporalis suscipientis. Respōdet idem doctor vbi supra q. 3. quòd, aut talis præsumptio ex certis signis est certa, & tunc peccaret mortaliter eum submergendo, vel occidendo: cùm quilibet magis teneatur vitare peccatum mortale in seipso, quàm quærere salutem proximi, ex quo ordinata charitas magis sit ad seipsum. Si verò præsumptio illa de morte acceleranda per baptismum non sit certa, sed leuis, & fortè irrationabilis, vt si baptizandus sit in articulo mortis constitutus: subdit, quòd talis conscientia de acceleranda morte est erronea. Ideo tenetur de necessitate salutis (si nullus adsit) baptizare illum, ne damnetur, cùm magis teneatur diligere eius perpetuam salutem, quàm eiusdem vitam corporalem. Nec ille erit irregularis, cùm nulla lex ecclesiastica reddat, quātum ad hoc, irregularem, nisi verè homicidam. Quid dicendum de furiosis, & amentibus, qui nunquam habuerunt vsum rationis, nec habent lucida interualla, an debeat eis dari baptismus? Respondent doctores, quòd sufficit quòd baptizans intendat facere, quod Ecclesia facit, & sic ex fide Ecclesiæ sacramentum operatur in illis. Qui verò ex infirmitate, vel aliquo sinistro accidente, de sana mente inciderunt in amentiam, tales iudicandi sunt, secundum voluntatem quam habebant, dum erant sanæ mentis: & ideo si tūc apparuit aliqua uoluntas in eis recipiendi baptismum, dādus est eis in amentia existentibus. Si uerò nulla apparuit in eis uoluntas, non debet eis dari. Amentes autē & furiosi, qui habent lucida interualla, & tempore interualli habent uoluntatem suscipiendi baptismum, debent baptizari, etiam in amentia, si est periculum mortis, aliàs melius est expectare tempus sanæ mentis. Si uerò in interuallo non apparuerit desiderium baptismi, non sunt baptizandi.

L

M

Baptismus, diuersimodè figuratur in lege antiqua. Caput. XVII.

A

HIS quatuor præcipuè figurabatur baptismus, videlicet, circuncisione, diluuio, nube, & mari rubro. Vnde Beatus Augustinus lib. 6. contra Iulianum Pelagianum. c. 3. inquit. Baptismum Christi fuisse circuncisione adumbratum his verbis. Quòd sacramentum circuncisionis in figura pcesserit baptismatis, quis vel mediocriter sacris eruditus literis ignoret? cum apertissimè de Christo dicat Apostolus ad Coloss. 2. Qui est caput omnis principatus, & potestatis, in quo & circūcisi estis circuncisione nō manu facta, in expoliatione corporis carnis, sed in circūcisione Iesu Christi consepulti ei in baptismo, in quo & cōsurrexistis per fidem operationis Dei &c. Beatus Chrysostomus huic arridendo assertioni, quantum ad typum baptismi ex diluuio, sermone super illud dictum Pauli. primæ cor. 10. Nolo vos ignorare, quia patres nostri omnes sub nube fuerunt, & oēs mare transierunt, dicit. Transitus ille, futuri baptismi typus erat: Oportebat igitur primùm figuram illam bene omnia figurare, quòd omnes ipsam tenerent, sicut, & hic omnes ex æquo participes sunt. Et paulo post. Nam ibi aqua, & hic aqua, lauacrum hic, & ibi pelagus: omnes hic in aquam ingrediuntur, & ibi omnes: iuxta hoc similitudo est. Ibi quidem liberati sunt ex Aegypto per mare, hic autem ab idololatria: & ibi quidem Pharao submersus est, hic autem diabolus: ibi Aegyptij, hic autē

vetus

vetus homo peccati defoditur. Magna est cognatio figuræ ad veritatem: neq; enim omnino alienum oportet esse typum à veritate: alioqui non esset typus: neq; omnino adæquari debet veritati, cùm veritas ipsa foret. Maiora tamen, & excellentiora nostra sunt, quia à veritate, quæ figuræ pstat, & imagini. Ioan. Damasce. lib. 4. c. x. idem sentit cùm dicit. Primum baptisma fuit diluuij in abscissionem peccati. Secũdum quod per mare, & nubem: signũ erat nubes, spiritus: mare verò pferebat aquã. Clictoueus in additionibus ad Cyrilli cõmentaria in Ioannem ad locum illum. Hæc cum dixisset, expuit in terram, & fecit lutum ex sputo, & liniuit lutum super oculos eius, & dixit ei, vade ad natatoria Siloe, quod interpretatur missus, abijt ergo, & lauit, Ioan. 9. Erudite declarat baptismi sacramentum, multis ante figuris fuisse pfiguratum, & pnuntiatum, atq; in euangelica lege multa virtute exhibitum. Aquis, inq t, diluuij totius mundi expiata sunt peccata: & qui in Arca reconditi erant, per aquã salui facti sunt. Id baptismi typum gessit, per quem sordes omnes peccatorum deponuntur, & vitæ vetustas tollitur: de quo primæ pet. 3. In diebus, inquit, Noe, octo animæ saluæ factæ sunt per aquam, quod & nos nũc similis formæ saluos facit baptisma. Insuper populus Israel duce Moyse, Mare rubrũ sicco pede pertransijt, submersis ibidem Aegyptijs: quòd per baptismi susceptionem totam diabolicæ prauitatis cohortem à nobis expelli insinuat. Nosq; in Christo regeneratos, à durissima eius tyrannide, Dei gratia liberari, Testem huius habemus Paulum primę cor. x. dicẽtem, Nolo vos ignorare fratres, quoniam patres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes mare transierunt, & omnes in Moyse baptizati sunt in nube, & in Mari. Beatus verò Ambrosius lib. pri. de sacramẽtis. c. 6. dicit, Baptismum præfiguratum fuisse per transitum maris rubri. Quid præterea populus Israeliticus, Iosue ductu, iordane traiecto, vbi etiam aquæ, hinc atq; hinc immotę constiterant, & mediũ pbuerant iter, Iosue. 3. in terram promissionis perductus significat? nisi Christo auctore quicunq; baptizati sacramentum ritè susceperint, in terram viuentium tãdem peruenturos? Quid Naaman Syrus septies in iordane ablutus, & à lepra mundatus nobis innuit, 4. reg. 5. nisi baptismo Christi lotos, ab omni prorsus animæ lepra, peccatoq; purgari? Quid deniq; aqua expiationis, secundum legis ritum, tollẽs immũditiam ex contactu morticinorum contractam, denotat, nisi aquam baptismi omnẽ penitus animi impuritatem abstergẽtem? Hanc planè aquam Dominus per Ezech. 36. c. promisit dicens. Effundam super vos aquam mũdam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris, vidit etiam eam cum dixit. Vidi aquam egredientem de templo à latere dextro, & omnes ad quos peruenit aqua ista, salui facti sunt. Deniq; hanc effudit latus Christi transfixum in remissionem peccatorum: qua sanctificata est ecclesia, & à maculis emundata. Postremò hanc baptismi gratiam psignauit probatica piscina: in quam, post aquæ ab Angelo motionem, descendens, quacũq; tenebatur ægritudine languidus, illico sanabatur. Multa alia de hoc fidei sacramẽto dici possent, quæ breuitatis causa omitto.

Confirmatio quid sit, & quomodo est sacramentum legis nouæ. Cap. XVIII.

A Otandum q hic non sumitur confirmatio pro constanti firmitate in bono, eo modo quo beati dicuntur confirmati, sed pro quadam vnctione; Vnde sic definitur à Scoto. 7. dist. 4. q. pri. Sacramentum confirmationis est vnctio hominis viatoris, aliqualiter consentientis, vel libero arbitrio

nunq

nunq̃ vsi, facta in fronte in figura crucis cum chrismate sanctificato,& hoc à ministro idoneo simul cum intentione debita inungente, & verba certa proferẽte, significans efficaciter ex institutione diuina, ac conferens sicut alia sacramẽta, vt inquit decretum Eugenij IIII. vnctionem animæ per gratiam roborantem ad confitendũ cum constantia fidem Christi. Materia proxima est vnctio facta in fronte in figura crucis cum chrismate sanctificato. Materia verò remota est ipsum chrisma compositum ex oleo oliuæ, & balsamo. Forma verò est, Signo, vel consigno te signo crucis: confirmo te chrismate salutis, vel sanctificationis, in nomine patris, & filij & Spiritus sancti. Suscipiens est viator aliqualiter consentiens, si sit adultus, vel libero arbitrio nunq̃ vsus, si sit puer, vt dictum est de baptismo: secundum determinatam partem, videlicet frontẽ. De ministro dicetur infra, ex parte cuius requiritur vltra debitam intẽtionem, simultas in exequendo vtrunq; actum, videlicet vnctionem, & formæ prolationem. Per verba verò sequentia, videlicet, efficaciter significans, & cætera, intelligitur illud quod est formale in hoc sacramento. Et quod vltimò additur, scilicet Vnctionem interiorem, denotat correlatiuum illius relationis. Et si dicatur ꝙ Christus non instituerit huiusmodi formam, cùm per insufflationem dederit discipulis Spiritum sanctũ, & in linguis igneis, vt patet Io. 20. & Act. 2. Apostoli etiam non vtebantur huiusmodi forma, sed impositione manuum. Respondet, idem Doctor, quòd Christus suam non alligauit potẽtiam sacramentis, ideò siue in terra existens, siue in cælo, potuit confirmare Apostolos sine huiusmodi materia, & forma, cum Apostolis etiam in primitiua ecclesia potuit dispensare, præcipuè, quia in confirmatione ab eis collata, erant aliqua signa sensibilia, vt descensus Spiritus sancti super confirmatos, & donum linguarum. Cessantibus tamen dictis miraculis, ministri hanc materiam, & formam seruare debuerunt. Supponitur enim tanq̃ verũ hoc sacramentum institutum fuisse à Deo: licet tempus & modus dictæ institutionis in scriptura non legatur. Multa enim sunt tradita auctoritatiuè à Christo ecclesiæ ꝑ Apostolos, quæ tamen in scriptura non legimus. Vnde Beatus Augustinus epistola. 108. inquit, Quòd non omnia quæ facta sunt ab Apostolis scripta inueniuntur, veruntamen facta esse ex cęteris documentis probantur. Idem dicit Damascenus lib. 4. c. 4. vbi loquens de adoratione imaginum ait. Est autem nobis tradita hęc traditio, quòd oportet ad orientem adorare crucem, & alia plurima his similia. Si iterum quæratur, an Sacerdos simplex possit hoc sacramentum conferre, Videtur quòd sic, iuxta. c. Peruenit dist. 95. vbi Beatus Gregorius Ianuario Episcopo scribens, inquit. Peruenit ad nos quosdam scandalizatos, ex eo quòd Presbyteros tangere chrismate, eos qui baptizati sunt prohibuimus. Et sequitur. Si omnino de hac re aliqui contristentur, vbi Episcopi desunt, vt Presbyteri etiam in frontibus baptizatos chrismate tangere debeant, concedimus. Sanctus Thomas in 3. parte summæ. q. 72. art. 11. arridens dictæ sententiæ, inquit, quòd Papa in ecclesia habet potestatis plenitudinem, ex qua potest quædam, quę sunt superiorum ordinum, committere quibusdam inferioribus: sicut quibusdam presbyteris concedit conferre minores ordines, quod pertinet ad potestatem Episcopalem, & ex hac plenitudine potestatis concessit Beatus Gregorius Papa, quòd simplices Sacerdotes hoc sacramentum conferrent, quãdiù scandalum tolleretur; Eusebius tamẽ Papa, vt habetur in. c. Manus, de consecra dist. 5. inquit, Manus impositionis sacramentum, magna veneratione tenendum est, eo ꝙ ab alijs perfici non potest, nisi à summis Sacerdotibus, Neq; tempore Apostolorum ab alijs, q̃ Apostolis

Apoſtolis legitur,aut ſcitur peractum eſſe, Neq; ab alijs,quàm qui eorum locum tenent,vnq̃ perfici poteſt, aut fieri debet, Nam ſi aliter p̃ſumptum fuerit, irritum habeatur & vacuum,& inter eccleſiaſtica non reputabitur ſacramenta. Vnde in concilio Tridentino titulo de confirmatione, canone.3. dicitur. Si quis dixerit ſanctæ confirmationis miniſtrum ordinarium nõ eſſe ſolum Epiſcopum, ſed ſimplicem Sacerdotem, Anathema eſt. Si quis uelit ſaluare beatum Gregorium, poſſet reſpondere, ꝙ præſumendum eſt tantum Pontificem non erraſſe in dicta diſpenſatione. Pro quo adduci poteſt in ſimili beatus Bernardus de præcepto, & diſpẽſatione circa finem,reſpondens ſuis monachis,ac dicens. Poſtulaſtis abſolui vobis,cur B. Gregorius,neſcio quem Venantium, habitum monachalem,quem piè ſuſceperat,impieq; reiecerat,non ſolum reſumere non coegit,ſed etiam omnem legitur indulſiſſe communionem apoſtatæ perduranti, poſt multa reſpondet ſic. Certus ſum enim,ſiue in ſuo abundauerit ſenſu,ſiue in Dei Spiritu, ſicut & in cæteris,ita & in hoc extitiſſe fidelem,uidelicet in diſpenſando,quod præ manibus erat. Viguerius uerò in ſuis inſtitutionibus de ſacramento confirmationis, ver. 3. nititur hoc modo defendere beatum Tho. dicens. Quòd ad plenitudinem poteſtatis Papæ, non ſolùm pertinet diſponere,& ordinare ea quæ ſunt duntaxat iuriſdictionis, uerùm & ea quæ ſunt ſacramentorum,inquantum illa præciſe concernunt corpus Chriſti myſticũ. Et ideò ſicut poteſt aliquam uariationem facere circa materiam matrimonii illegitimando perſonas,ut in gradibus conſanguinitatis, ita ꝙ ſi poſt illegitimationem attentent contrahere, matrimonium eſt nullum. Pari modo Papa aliquam immutationem facere poteſt circa miniſtrũ ſacramenti,in his tantùm quæ ſpectant ad corpus Chriſti myſticum,ut ſunt confirmatio,& quatuor ordines minores,qui ex ſe non habent ordinationem directam,& immediatam ad corpus Chriſti, ſicut habẽt ordines ſuperiores,qui quidem habent ordinationem directam,& immediatam præparandi, & præſentandi materiam euchariſtiæ. Confirmatio uerò,& quatuor ordines minores habent tantùm ordinationem ad corpus Chriſti myſticum, ideò ad plenitudinem poteſtatis Papæ pertinet illa committere etiam inferioribus miniſtris:ſicut Rex poteſt committere receptionem, & conſignationem militum, non ſolùm ducibus principalibus,uerùm,ex cauſa,Centurioni. Neq; hoc Papa faciẽdo tollit,quin Epiſcopus ſit ordinarius miniſter huius ſacramenti, nec mutat miniſtrum,non enim quando ſimplex Sacerdos fit Epiſcopus, recipit nouum characterem, ſed character eius ſecũdũ ſanctũ Tho. & dictũ Vigueriũ extenditur: & illa extenſio, in his quæ p̃tinent ad corpus Chriſti myſticum,ſpectat ad Papam, quæ per ſolam cõmiſſionem abſq; conſecratione fieri poteſt. Et ſic reſolutoriè dicit,ꝙ miniſter determinatus ſacramenti confirmationis,& quatuor minorum ordinum iure diuino eſt Epiſcopus, uel ſimplex Sacerdos ex commiſſione plenitudinem poteſtatis habentis. Quæ commiſſio erit miſta ex poteſtate ordinis,& plenitudine poteſtatis iuriſdictionis, quam non habent Epiſcopi. Euſebius Papa loquitur de miniſtro ordinario, ſimplex uerò Sacerdos,ſine commiſſione Papæ nihil faceret,etiam ꝙ attentaret. Scotus uerò ubi ſupra,adducit aliquot modos reſpondendi ſupradictæ obiectioni, & uidetur approbare ultimum, uidelicet,ꝙ à principio non licuit Sacerdoti ſimplici,Papa tamen potuit quemlibet ſacerdotem illius regionis,ex ſuæ poteſtatis plenitudine facere Epiſcopum,quantum ad iſtum actum,quod tamen nõ ſic intelligitur,ꝙ gradus Epiſcopalis poſſit diuidi,& una pars ſine alia conferri.Nam,aut fecit eos Epiſcopos,aut nõ, ſi ſic,contulit omnem poteſtatem ad hunc gradum pertinentem,ſi non, tunc cõceſſit non

ſit non Epiſcopo ꝙ confirmaret,ut dicit Biel .7.4.q. unica. Sed intelligit Scotus, ꝙ fecit eos uerè Epiſcopos: Tamen quantum ad omnes alios Epiſcopales actus, poteſtatem præcepto reſtrinxit,& hunc ſolum actum confirmandi liberè conceſſit, propter ſcandalum vitandum. Iſta tamen reſponſio non placet Domino Franciſco de Mayronis .7.4. dicenti,ꝙ per literas non datur ordo Epiſcopalis,licet iuriſdictio dari poſſit. Præfatus tamen Biel. aliter uidetur dicere,uidelicet, ꝙ beatus Gregorius conceſſit,non poteſtatem tradendo,ſed factum tolerando, propter turbationem,& ſcandalũ vitãdũ. Ego uerò,tũ propter auctoritatẽ diui Ber. ſuperius adductã, tum etiam propter ſupradictas rationes, quę ſatis mouent,non auderem dicere, ꝙ tãtus ſanctus,& Doctor,diuus uidelicet Gregorius, pro ſcandalo uitando tacuiſſet ueritatem,& dediſſet auctoritatem ſacerdotibus præfatis confirmandi,ſi ex iure diuino ad ſolos Epiſcopos huiuſmodi actus confirmandi ſpectaret. Cùm utilius ſcandalum naſci permittatur, quàm ueritas relinquatur, extra de regulis iuris. Ante tamen mille centum annos in Carthaginenſi .3.&.4. & Toletano primo, conciliis, poſtea uerò in Anthiſiodoreñ.& Bracharenſi fuit conſtitutum,ut ne quiſquam alius præter Epiſcopum Chriſma conſecrare auderet,quod etiam à Leone Põtifice cautum eſt, dum ad Germaniæ, & Galliæ ſcribit Epiſcopos, epiſtola. 88.

De materia,& forma huius Sacramenti. Caput. XVIIII.

PReſuppono (ut inquit diuus Bonauentura in.7. diſt. 4. circa literam) ꝙ confirmatio eſt ad corroborationem fidei, & euchariſtia ad augmentũ charitatis,quia ibi eſt ſignum confeſſionis fidelis,hic unionis. Similiter ꝙ dicta confirmatio,ſit legis nouæ ſacramentum. Vnde Auguſtinus lib. .2.contra literas Petiliani.c.104.Vocat illud ſacramentum chriſmatis,quod quidẽ, inquit,in genere ſignaculorum ſacroſanctum eſt,ſicut ipſe baptiſmus. In lib. etiam Conciliorum extat epiſtola ſancti Fabiani Papæ,& martyris,quam ſcripſit ad Epiſcopos orientales, in qua teſtatur,ꝙ poſtquam cęnauit Dominus cum diſcipulis, & lauit pedes eorum, chriſma conficere docuit ,ſicut,inquit, à ſanctis Apoſtolis, prædeceſſores noſtri acceperunt,nobiſq; reliquerunt. Beatus etiam Cyprianus librum edidit de chriſmate. De hoc ſacramento Melchiades Papa, ſcribens ad Hiſpaniarum Epiſcopos,ait. De his ſuper quibus rogaſtis nos,uos informari,utrum ſit maius ſacramentum, manus impoſitio Epiſcoporum,an Baptiſmus. Dicimus ꝙ utrũq; magnum eſt ſacramentum,quod Chriſtus,ut inquit ſanctus Thomas,in.3. parte.q.72. art. pri. Inſtituit,non exhibendo,ſed promittendo,ſecundum illud Ioan. 16. Si nõ abiero paracletus non ueniet ad uos, ſi autem abiero mittam eum ad uos. Et hoc ideò,quia in hoc ſacramento datur plenitudo Spiritus ſancti, quæ non erat danda ante Chriſti reſurrectionem,& aſcenſionem, ſecundum illud Ioan. 7. Nondũ erat Spiritus datus,quia Ieſus nondum erat glorificatus. Et licet Dominus Alexãder de Ales, in.4. parte ſuæ ſummæ.q. 34. mem. primo,dicat. Quòd poſtquam apoſtoli, qui erant baſes Eccleſiæ,& à Domino prælati,& à Spiritu ſancto cõfirmati, defecerunt, inſtitutum fuit hoc ſacramentum Spiritus ſancti inſtinctu, in Concilio Meldenſi,quantum ad formam uerborum,& materiam elementarem, cui etiam Spiritus ſanctus contulit uirtutem ſanctificandi;hæc tamen opinio communiter non tenetur,ſed ſupradicta. Si quæratur,an modo chriſma ſit materia determinata huius ſacramenti. Reſpondet Beatus Gregorius in regiſtro. Presbyteri baptizatos infan-

A B C D

tes signare in frontibus sacro chrismate non præsumant. Et hoc non propter aliud, nisi quia chrisma est conueniens materia huius sacramẽti. Et ratio est secundũ beatum Tho. ubi supra ar. 2. quia in hoc sacramento datur plenitudo Spiritus sancti ad robur spirituale, quod competit perfectæ ætati. Homo autem cùm ad perfectam ætatem peruenerit, incipit iam cõmunicare actiones suas ad alios, anteà uerò, quasi singulariter sibiipsi uiuit. Gratia uerò Spiritus sancti in oleo designatur: unde Christus dicitur esse unctus oleo lętitię, propter plenitudinem Spiritus sancti, quam habuit. Et ideò oleum competit materię huius sacramenti. Admiscetur autem balsamum propter fragrantiam odoris, quę redundat ad alios, de qua. 2. cor. 2. Christi bonus odor sumus Deo. Et licet multa alia sint odorifera, pcipuè tamen accipitur balsamum, eò ꝙ pręcipuũ odorẽ, & incorruptionẽ pręstat: de quo Ecclesiastici. 24. Quasi balsamum nõ mistum odor meus. Vnde Scotus in fine quęstionis primæ dist. 7. 4. inquit, ꝙ Balsamo corpora mortuorum condiuntur, ne putrefiant, ideò significat incorruptionem. Per illam ergo materiam scilicet chrisma confectum ex oleo & balsamo, significatur, ꝙ confirmatus debet habere munditiam, charitatem, & bonam famam: cùm sine istis non sit multum utilis cõfirmatio fidei christianę, hæc ille. Rabanus de naturis rerum lib. 18. c. 6. inquit. Balsamum in chrismatis confectione liquori oliuę admisceri, ac Pontificali solet benedictione consecrari: quatenus fideles omnes impositione manus sacerdotalis, qua Spiritus sãctus accipitur, hac unctione signentur. Subdit tamen beatus Tho. ubi supra. Quòd Christus ex potestate excellentię, quam habet in sacramẽtis, contulit Apostolis rem huius sacramenti, idest plenitudinem Spiritus sancti, sine sacramento, eò quòd ipsi primitias Spiritus sãcti acceperunt, sicut dicitur ad Rom. 8. Nihilominus tamen aliquid cõforme chrismati exhibitum fuit Apostolis sensibiliter in collatione Spiritus sancti. Quòd enim sensibiliter Spiritus sanctus super eos descenderit in specie ignis, ad eandem significationem refertur, ad quam oleum, nisi ꝙ ignis habet uim actiuam, oleum autem passiuam, inquantum est materia, & fomentum ignis, quod satis conueniebat, cùm per Apostolos gratia Spiritus sancti esset ad alios deriuãda. Super Apostolos quoq; Spiritus sanctus descendit in figura linguę: quod ad idem significãdum refertur, ad quod balsamum: nisi ꝙ lingua per locutionem est communicatiua ad alterum, Balsamum uerò per odorem: quia, uidelicet Apostoli replebantur Spiritu sancto, ut fidei doctores, alii uerò fideles, ut operatores eorum, quę pertinent ad ędificationem fidelium. Similiter etiam ad impositionem manus Apostolorum, & eorum prędicationem descendebat Spiritus sanctus super fideles, in uisibilibus signis, quemadmodum à principio descenderat super eosdem Apostolos. Vnde beatus Petrus act. xi. inquit. Cùm cœpissem loqui, cecidit Spiritus sanctus super eos, sicut & in nos ab initio. Et ideo nõ erat necessaria sensibilis materia sacramẽtalis, ubi sensibilia signa miraculosè exhibebãtur diuinitus. Vtebantur tamen Apostoli communiter chrismate in exhibitione sacramenti, quando huiusmodi uisibilia signa non apparebant. Vnde beatus Dionysius c. 4. Ecclesia. hierar. ait. Est quędam perfectiua operatio, quam Duces nostri (idest Apostoli) chrismatis hostiam nominant. Hęc etiam forma, uidelicet Consigno te signo crucis & confirmo te chrismate salutis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, conuenit huic sacramẽto, secundum pręfatum Dominum Alexandrum, ubi supra mem. 2. ar. 2. Et ratio est secundum eundem, quia hoc sacramentum est ad conferendum robur christiano, & ad confitendum uiriliter fidem Christi coram inimicis eiusdem: ad quam confessionem tria sunt necessaria

ſaria,quæ miniſtrant robur confitenti. Primum eſt notitia incommutabilis ueritatis: quæ tenet rationem in rectitudine,ne declinet à ueritate per deuium erroris, quod exprimitur, cùm dicitur,in nomine Patris, & Filij,& Spiritus ſancti. Secundũ eſt memoria mortis Saluatoris,in qua ipſe per crucem de noſtræ ſalutis aduerſariis, triumphauit,ad Col. 2. quæ excitat ad inſurgendum contra hoſtes fidei, quod exprimitur,cùm dicitur,ſigno crucis. Vltimum eſt unctio ſpiritualis, quæ uirtutẽ miniſtrat ad pugnandum,ut quaſi fortis,& inuincibilis Athleta,pro Chriſti fide dimicet confirmãdus, & hoc per acceſſum,& conſtantiam uoluntatis, quod exprimitur, cùm dicitur, Chriſmate ſalutis. Ad hæc dico ſecundum Caetanũ ſup. q.72.3.partis ſancti Tho. ꝙ chriſma,non eſt ita materia neceſſaria ſacramenti confirmationis ſicut aqua baptiſmi,quoniam ſine balſamo confirmatio tradita ualet,ſine aqua verò non ualet baptiſmus. Et de hoc ſecundum eum extat textus clarus, extra de ſacramentis non iterandis.c. Paſtoralis, ubi queritur,ſi confirmationis ſacramentum, in eo debeat reiterari,qui per errorẽ fuit,non chriſmate,ſed oleo delinitus, & reſpondet,ꝙ non eſt aliquid iterandum,ſed cautè ſupplendum,quod incautè fuerat prętermiſſum. Ex quo apparet ſacramentũ confirmationis quò ad ſubſtantialia fuiſſe cõpletum ſine balſamo,fuiſſet ſiquidem alioqui reiterandum,ſine balſamo collatum. H Vnde intelligimus chriſma eſſe regularem materiam confirmationis de neceſſitate ꝑcepti,& non de neceſſitate ſacramenti.Accedit ad hæc,ꝙ chriſmatis nomen,quod ſecundum Diony. Apoſtoli impoſuerunt huic ſacramento, non ſignificat balſamũ, ſed unctionem, cui oleum ſufficit,hæc ille.

Hoc cõfirmationis Sacramẽtum imprimit characterem, ꝑſupponit baptiſmũ, & gratiam gratum facientem confert. Caput. XX.

QVO ad primum dicit diuus Tho. in. 3. parte.q.72.ar.5. ꝙ ſicut baptiſmus eſt quædam ſpiritualis regeneratio in uitam chriſtianam, ita confirmatio eſt quoddam ſpirituale augmentum, promouens hominẽ in ſpiritualem ætatem perfectam. Vnde ſicut in uita corporali, alia eſt actio hominis ſtatim nati,& alia cùm ad perfectam ætatem peruenit, ita per ſacramentũ confirmationis datur homini ſpiritualis poteſtas ad quaſdam alias actiones ſacras, ꝑter illas ad quas datur ei poteſtas in baptiſmo.Nam in baptiſmo accipit homo poteſtatem ad ea agenda,quæ ad propriam pertinent ſalutem, ſed in confirmatione accipit homo poteſtatem ad agendum ea, quæ cõcernunt pugnam ſpiritualem cõtra hoſtes fidei,ut patet in exemplo Apoſtolorum,qui antequàm plenitudinem Spiritus ſancti acciperent,erant in cęnaculo perſeuerantes in oratione: poſt uerò acceptum in die Pentecoſtes Spiritum ſanctum,egreſſi,non uerebantur publicè fidem fateri coràm inimicis crucis Chriſti,& tyrannis. Manifeſtum eſt etiam ꝙ in confirmatione imprimitur character,ſicut & in quolibet alio ſacramento, quod nõ iteratur, ut tenent omnes Theologi, & decretũ Eugenii quarti pro doctrina Armenorum. Dominus autem Franciſcus Mayro,ubi ſupra, inquit, ꝙ character eſt ſignum quoddam ſpirituale in anima noſtra ad ornatum ordinatum. Proprietates verò characteris ſecundum eundem ſunt quatuor. Eſt enim ſignum repreſentatiuum illius,ad cuius inuocationem imprimitur,quæ eſt beata trinitas unus Deus. Eſt ſignũ rememoratiuum ad reducendum ad memoriam actus prętentos. Eſt ſignũ aſſimilatiuum: cùm homines eiuſdem exercitus habeant ſignum conforme. Eſt poſtremò

ſignum diſtinctiuum, cum diſtinguat nos ab aliis, qui non ſunt eiuſdem religio-
nis. Et licet ſupernaturaliter imprimatur,naturaliter tamen ſignificat illud, cu-
ius eſt ſignum, nec anima coniuncta corpori poteſt tale ſupernaturale donum
C in ſeipſa cognoſcere. Anima tamen ſeparata,ſi intuitiuè cognoſcere poſſit ani-
mam noſtram, poteſt conſequenter cognoſcere omnia, quæ in ea ſunt, & mul-
tò magis angeli, ſiue boni,ſiue mali, ex cuius cognitione, Spiritus (ſecundum eun-
dem Doctorem) poſſet uenire diſcurſiuè in cognitionem trinitatis,cum ipſam ratio
ne imaginis naturaliter repręſentet. Impoſſibile eſt enim cognoſcere Cęſaris ima
ginem,ut imago illius eſt, quin cognoſcat Cęſarem. Tria igitur ſacramenta ſunt
quæ non iterantur,ut baptiſmus,confirmatio,& ordo: & iſta tria imprimunt chara-
cteres,qui non ſunt eiuſdem ſpeciei: cum ad aliquid se extēdat unus,ſcilicet baptiſ-
malis,ad quod non ſe extendit alius,scilicet sacerdotalis,sunt enim ſicut ſpecies in-
telligibiles in anima. Ex natura tamen eorū non eſt ordo eſſentialis inter iſtos cha-
racteres,ſed ex inſtitutione diuina,qualis eſt inter characterem baptiſmi, & confir-
D mationis. Ad ponendum eoſdem characteres, non modo habemus auctoritatem
omnium Theologorum modernorum,ſed & ſanctorum, & p̃cipuè characterē ba-
ptiſmalem. Vnde beatus Dionyſius de eccleſiaſtica hier. c. 2. dicit, Epiſcopus ba-
ptizans confert ſacramentum & ſignum: per ſignum intelligens characterem. Da-
maſce. quoque in. 4. c. primo inquit. In ſacramento baptiſmatis datur gratia & ſi-
gnum. Auguſtinus etiam de baptiſmo contra donatiſtas lib.6. ait. Quando aliquis
reducitur foris, recipit Dominicum characterē. Et paulo poſt, ab hęreticis baptiſ-
mum recipiens,à lupo characterem recipit. Innocētius quoque extra de baptiſmo,
& eius effectu .c.Maiores,affirmat, ꝙ fictus recipit characterem. Character uerò
E ponitur ad ornandum, ſicut cętera dona. Nec facit ad ſubſtantiam actus: sed ſicut
homini dantur arma ad defendendum,& deferendum ſignum, & diſtinguendum,
ita & character ex inſtitutione diuina,vt dicit ſupradictus Doctor. Character eſt
indelebilis,ſed non ſimpliciter,poteſt enim per illum annihilari de potentia abſo-
luta,per quem creatur & animæ infunditur, de potentia tamen ordinata non an-
nihilatur,sed remanet etiam in inferno ad damnatorum contumeliā. Dico ultra ꝙ
character non eſt totalis cauſa non iterationis, sed uirtus ſacramentorum,cùm ſint
ſufficienter efficacia ad ſuum effectum in vno actu.Character etiam propter aucto-
ritatem Eccleſię eſt forma realis,& abſoluta,quia eſt principium aſſimilatiuum, di-
ſtinctiuum,& repreſentatiuum: quę tria conueniunt tantum formæ reali & abſolu-
tæ: & poſſet poni in prima ſpecie qualitatis. Quòd autē character confirmationis,
pręſupponat characterem baptiſmalem, affirmat Rabanus in libro de inſtitutione
clericorum dicens. Nouiſſimè à ſummo Sacerdote per impoſitionem manus para-
F cletus traditur baptizato,ut roboretur per Spiritum ſanctum ad intrepidè confitē-
dum fidem Chriſti.Dicit enim ſanctus Tho.ubi ſupra ar.6. Quod ſi aliquis non ba-
ptizatus cōfirmaretur, nihil reciperet: sed oporteret eum iteratò confirmari poſt
baptiſmum. Vnde ſicut nullus poteſt promoueri ad ætatem perfectam, niſi primò
fuerit natus, ita nullus poteſt ſacramentum confirmationis accipere, niſi prius fue-
rit baptizatus. Quòd autem hoc ſacramentum conferat gratiam gratumfacientē,
patet per Melchiadem Papam dicentem, Spiritus ſanctus in fonte baptiſmi pleni-
tudinem tribuit ad innocentiam. In confimatione augumentum pręſtat ad gratiā.
Ideo concludit diuus Tho. ubi ſupra ar. 7. Quòd in hoc ſacramento datur Spiritus
ad robur, ſicut Apoſtolis datus eſt in die Pentecoſtes act. 2. & dabatur baptizatis ꝑ

per impositionem manuum Apostolorum, Act.8. Datio autem Spiritus sancti, non est sine gratia gratumfaciente. Quia ergo hoc sacramentum auget gratiam, ideo non debet dari, nisi per pœnitentiam reparatis. Vnde in Aurelianen. concilio declaratum fuit, vt ieiuni ad confirmationem veniant, & moneantur, quòd prius confiteantur Sacerdoti peccata sua, vt mundi donum Spiritus sancti valeant accipere, quia tunc virtus talis sacraméti in adultis prædispositis addit ad gratiam baptismalem tres effectus, quorum primus est character, secundus robur, & firmitas ad pugnandum contra inimicos, tertius est deletio alicuius partis pœnę peccatorum, post baptismum commissorum: & vltra istos effectus auget gratiam baptismalem. Sed quia isti effectus non sunt eiusdem speciei cum aliis effectibus gratiæ baptismalis, ideo dicitur alia gratia sacramentalis. G H

Sacramentũ hoc non est simpliciter necessarium, & est conferendum in fronte, confirmandus etiã ab alio teneri debet, nec aliqua irregularitas in iure incurritur propter eius iterationem. Cap. XXI.

AD primam partem respondet Scotus 7.dist.4.q. 2. dicendo, quòd hoc sacramentum non est simpliciter necessarium ad salutem. vnde Mar. vlt. dicitur, Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. & de consecr. dist.5.c. Spiritus, habetur, quòd baptizatus per solum baptismum saluatur. Est tamen necessarium adulto, sic quòd non contemnat, sicut habetur ext. de sententia excommunicationis, vbi glo. inquit, Quòd non est plenus christianus, qui contemnit. & quando dicitur vbi supra de consecra. dist. 5. Omnes fideles per manus impositionem Episcoporum post baptismum Spiritum sanctũ suscipere debent, ut pleni christiani inueniantur. Respondet Scotus, quòd loquitur de adulto, qui debet suscipere, idest non contemnere, & pro tempore congruo recipere in effectu. Iudicaretur enim ibi contemptus, si omnimoda oportunitate oblata non susciperetur. Peccarent enim mortaliter qui ex contemptu expresso, vel interpretato, omitterent Spiritus sancti plenitudinem ad firmiter, & publicè confitendum fidem: cùm nõ sufficiat interius credere, sed oportet etiam fidem exterius protestari, iuxta illud ad Rom. 10. Corde enim creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem, à qua confessione propter verecundiam impediri possunt: cõtra quam ordinata fuit confirmatio. Hoc sacramentum non solùm potest dari viris adultis, sed & mulieribus, ac paruulis. Vnde Act. 2. dicitur, quòd Spiritus sanctus aduenienes repleuit totam domum, vbi erant viri, mulieres, & paruuli: vt colligitur ex primo c. dicti libri. Et quanuis in mundanis agonibus, vt inquit Chryso. in homil. de Machabœis, Aetatis forma, generisq; dignitas requiratur, ideo seruis, mulieribus, ac pueris denegãtur. In cœlestibus tamen omni personæ, ætati, sexui, indiscreta facultate, stadium patet. Multi etiam in puerili ætate propter robur Spiritus sancti vsque ad sanguinem fortiter pugnauerunt pro Christo. & pueri confirmati decedentes, maiorem gloriam consequuntur, sicut & hic maiorem gratiam. Morituris etiam hoc sacramentum dandum est; non quidem propter periculum vitæ præsentis, sed vt in resurrectione perfecti appareant: secundum illud ad Ephe. 4. Donec occurramus in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Est etiam conueniens, respondendo ad tertiam partem tituli, vt confirmandus habeat tenentem vel leuantem. Quia si aliquis de nouo natus indiget instructore in his quæ pertinent A B C

D ad conseruationem vitæ: quanto magis illi qui assumuntur ad pugnandum, eruditoribus indigent, à quibus instruantur de his quæ pertinent ad modum certaminis? Vnde in.c.si quis 30.q.4.dicit. Si quis ex vno coniugio, filium aut filiam alterius, de sacro fonte susceperit, aut ad chrisma tenuerit, ambo & vir, & vxor compatres existunt parẽtibus infantis, quia vir, & mulier caro vna effecti sunt. Et quia qui erudire habet alium, oportet eum esse eruditum; ideó non debet quis, alium tenere in confirmatione, nisi sit ipse confirmatus: quia licet per baptismum factus sit membrum ecclesiæ, nondum tamen est ascriptus militiæ christianæ: & ideò Episcopo tanq̃ duci exercitus per alium militiæ ascriptum exhiberi debet. Nec refert, an tenẽs sit masculus, vel fœmina: cum scriptum sit ad Col. 3. In Christo Iesu, neq; masculus, neq;
E fœmina. Quo ad secundum in titulo huius capitis positum, an scilicet sit in fronte hoc sacramentum conferendum, Rabanus in lib. de institutione clericorum, respõdet. Signatur baptizatus in summitate capitis per sacerdotem, per Pontificem verò in fronte. Sanctus Tho. vbi supra ar. 9. Assignat duplicem, quo ad hoc, congruentiam. Primam, quia insignitur chrismãdus signo crucis, sicut miles signo Ducis. Signum autem debet esse euidens, & manifestum. Inter omnia autem corporis loca frons est notoria, q̃ quasi nunq̃ obtegitur. Ideò linitur confirmandus chrismate in fronte, vt in manifesto cõfiteatur se esse christianum: sicut, & Apostoli post acceptam Spiritus sancti plenitudinem, se manifestarũt, qui prius in cœnaculo latebãt. Secundam, quia aliquis impeditur à libera nominis Christi cõfessione propter duo, videlicet, aut propter timorem, aut propter verecundiam: vtriusq; signum maximè manifestatur in fronte, tum propter propinquitatem imaginationis, tum etiam quia spiritus à corde directè ad frontem ascendunt. Vnde verecundati, erubescunt, ti-
F mentes verò pallescunt. 4. Ethi. Et ideò in fronte signantur chrismate, vt neq; ob timorem, neq; ob erubescentiam, nomen Christi palàm confiteri pertimescant. Ad vltimum quod tangitur in titulo huius capitis. Qua scilicet pœna plectuntur hoc iterantes sacramentum: Respondet Sco. vbi supra. q. 5. ꝙ vniuersaliter nulla pœna canonica, quæ non est inflicta à Papa condente ius incurritur eo ipso. Nec propter argumenta exponentium Canonem, siue à simili, siue à cõtrario sensu, est aliquis tali pœna plectendus. Possunt enim exponere ius conditum, non tamen condere nouũ per suas expositiones. Vnde Innocentius, qui tamen fuit Papa, cum magnum opus composuisset exponendo ius canonicum, & sciscitatus fuisset, quale robur vellet il-
G lud opus habere, dixit quòd nolebat ipsum esse authenticum, sed tantũmodo magistrale. Cùm ergo non inueniatur in iure canonico expressè pœna irregularitatis inflicta pro iteratione confirmationis, sequitur quòd non incurratur: præcipuè cum constitutiones pœnales sint restringendæ, non ampliandæ. Si enim voluisset legislator pœnam talẽ infligere pro iteratione confirmationis, sicut pro iteratione baptismi, expressisset hic, sicut ibi. Confirmatur etiam hoc per. c. Illud, de consecra. dist. 5. vbi nulla pœna iniungitur Episcopo iterum confirmanti, igitur nec suscipienti: nisi quòd soli Deo sub habitu regulari, vel clericali ipsum religiosissimè famulari decretum est: vbi magis innuit oppositum videlicet exercitium officij clericalis: nam in executione ordinum, & ꝑcipuè in consecratione Eucharistię, clericus Deo suo religiosissimè famulatur, cui sit gloria in secula seculorum.

De Maximo omnium Sacramentorum, videlicet Eucharistia.
Caput. XXII.

Vcharistia, secundum nominis etymologiam, idem est, quod bona gratia, & couenit rei huius Sacramenti: cu sub speciebus panis, & vini consecratis, contineatur realiter, & verè Christus dominus noster, qui est auctor gratię. Cu gratia, & veritas per ipsum facta sit. Ioan. pri. Dignè enim se recipientibus confert gratiam, aut gratię augmetum. Eucharistia igitur est species panis, vel vini, corpus Christi, & sanguinem, virtute Sacerdotalis cosecrationis, verè, & realiter continens, vt inquit Biel. 8. dist. 4. Per speciem intelliges accidentia sensibilia, vt colorem, saporem, odorem, humorem, calorem, pondus, &c. Additur panis, & vini: quia sub eis ante consecrationem fuit substantia panis, & vini. Sacramentum etiam Eucharistię, non est actio transiens, sicut & cętera sacramenta, sed permanens, cùm illa accidentia panis, & vini post cosecrationem remaneat. Consecratio etiam ipsa, non est Eucharistia, cùm transeat, nec contineat realiter Christum: sed est via ad ipsam. Per ipsam. n. consecrationem corpus Christi, & sanguis incipit esse sub illis speciebus: vnde dicitur in supradicta definitione, virtute sacerdotalis consecrationis. Additur postremò, verè & realiter continens corpus, & sanguinem Christi: in quibus includitur, materia, forma, & intentio requisitę ad esse, vel fieri huiusmodi sacramenti: nam quicquid horum deficeret, non esset ibi corpus, & sanguis. Corpus. n. Christi verum est sacramentum, & res: sacramentum, respectu corporis Christi mystici: res verò, respectu speciei panis. Dicitur etiam panis vel vini disiunctim: quia tam species panis, sine speciebus vini: q̃ species vini, sine speciebus panis, sunt Eucharistia, quia vtrumq; continet totum Christum. Omnis etiā deuotio populi Christiani (per Sco. octaua dist. 4.) ferè est in ordine ad hoc sacramentum: cùm propter hoc, populus deuotius audiat missam, cofiteatur &c. Excedit enim alia sacramenta, In significando, In significato, In continendo, Et continēdi modo. Primò in significādo, quia certius significat alijs sacramentis: alia. n. significant quantum est ex se: quandoq; tamen non habent effectum, propter indispositionem suscipientis, effectum enim non habent, nisi in suscipiente. Eucharistia autē nunq̃ caret suo effectu, videlicet pñtia corporis Christi. Non enim propter malitiā conficientis, vel recipientis impediri potest, cùm suum effectum habeat, non solùm in suscipiente, sed extra in speciebus illis in pixide reseruatis. In significato quoq; excedit alia sacramenta: quia illa significant gratiam accidentalem, & creatā. Hoc verò significat gratiam substantialem, increatam, & gratię cęterorum sacramentorum creatricem, scilicet Christum fontem gratiarum. In continendo etiam, excedit cętera: quia alia non continent id, quod significant, cùm gratia formaliter nō sit in alijs sacramētis, nisi vt inquit Beatus Thomas in 3. parte. q. 62. art. 3. in signo, vel in causa, aut secundum esse fluens, vel incompletum: sed in suscipientibus illa. Istud autem verè, realiter, & in esse completo continet in se gratiam substantialem, quam significat. In mō similiter continendi, est alijs dignius: quia cętera sacramenta non continent gratiam, nisi in vsu, sicut nec sunt nisi in vsu. Istud autem cōtinet, permanenter, etiam ante vsum. Significant igitur istę species effectum gratuitum duplicē, videlicet gratiam substantialem, scilicet Christum, & accidentalem, cùm conferat gratiam, aut eius augmentum dignè suscipienti. Hoc etiam sacramentum dicitur sacrificium, & hostia: cum sit simpliciter institutum in memoriam illius summi sacrificij in Cruce pro nobis oblati, per quod iterū filius patri offertur, & sacrificij fructus suscipienti applicatur. Dicitur etiam sacramentum sacramentorum, & hostiarū hostia. Nam cum tria sint quibus Deus ritę colitur Fides, Spes, Charitas, Baptismus fidei

fidei (ab eo.n.fideles appellamur) Confirmatio spei,cùm per illam erigatur spes no-
G stra,tutore nobis dato Spiritu sancto.Eucharistia verò, sacramẽtum est Charitatis:
in eo.n. recolimus quãta fuerit charitas Dei, & domini nostri Iesu Christi erga nos,
qui dilectam animam suam dedit pro nobis. Quare quantò est excellentior chari-
H tas q̃ fides, & spes,tantò præstat hoc sacramentum alijs omnibus. Hoc etiam sacra-
mentum est vnum perfectione, & integritate: cùm ordinetur ad spiritualem refe-
ctionem, quæ conformatur corporali, ad quam duo sunt necessaria, scilicet cibus, q
est alimentum, & potus. Ita & ad integritatem huius sacramenti duo concurrunt,
videlicet spiritualis cibus, & spiritualis potus, secundum illud Ioannis.6. Caro mea
verè est cibus,& sanguis meus verè est potus. Ideo Apostolus pri. cor. x. inqt, Vnus
panis,& vnum corpus multi sumus, omnes qui de vno pane, & de vno calice parti-
cipamus. Ex quibus patet,quòd cùm eucharistia sit sacramentum ecclesiasticæ vni-
tatis,erit vnum & non plura.

De huius Sanctissimi Sacramenti diuersis appellationibus. Cap. XXIII.

A ILLVD itaq; scire oportet, quòd cùm diuersæ sint res, quarum ꝑ hoc
sacramentum admonemur,diuersæ sunt etiam illius appellationes.Nam
quorum admonemur, partim pñtia, partim futura, & partim preterita
sunt. Admonemur pñtis vnitatis, quam hoc sacramentum efficit, atq;
ita vocat̃ Synaxis græcè, latinè cõmunio: quòd per illud, sicut à Damasceno lib. 4.
c. xiiij. traditũ est, Xp̃o cõmunicamus,fructus passionis,& mortis eius participes ef-
ficimur, & sicut cũ illo, ita ipsi inter nos vnũ reddimur, vt simus omnes vnũ corpus,
sub vno capite Christo,iuxta illud Beati Pauli superius allegatum,pri.Cor.x. Vnum
B corpus,vnus panis multi sumus,qui de vno pane participamus. Admonemur etiam
eius,quod futurum est, quòd sicut in hoc sacramento, Christo coniungimur, & eo
fruimur,non in sua, sed in panis,& vini specie,ita postq̃ ex huius vitæ diuersorio in
cœlestem illam patriam,ad quam anhelamus, peruenerimus, non iam amplius per
speculum, & in ænigmate, sed facie ad faciem videbimus eum sicuti est. Atq; illius
aspectu satiabimur, iuxta illud, Psal. LX. Satiabor cùm apparuerit gloria tua. Hac
ratione vocatur Viaticum, quòd viam nobis præbeat eò perueniendi, quãdoquidẽ
in se continet eum, qui via nostra est,Dominũ Iesum Christum, qui etiã est ostium
illud, per quod ad cœlestem illam gloriam ingressus nobis patet. Admonemur po-
C stremò illius, cuius admonebamur primò, prærerite scilicet Christi passionis, quæ
fuit gratissimum Deo sacrificium, quo nos, ille Deo patri suo reconciliauit: pro pec
catis nostris morte sua satisfecit, ac non modò remissionem peccatorum nostrorum
nobis meruit, verùm etiam dignos nos fecit in partem sortis sanctorum. Ad Colos.
pri. qui in filios eius, & hæredes adoptaremur. Atq; hac ratione vocatur hoc sacra-
mentum Sacrificium. Sic. n. à beato Cypriano lib.2.Epistola 3. dictum est. Passio
Christi est sacrificium, quod offerimus, Vocatur etiam, vt dictum est supra,Eucha-
ristia, hoc est gratiarum actio, eò quòd in hoc sacrificio grata quadam recordatio
ne prosequimur, cùm alia omnia,tum præsertim immensum illud redemptionis no-
D stræ beneficium. Vt autem intelligi possit, qua ratione sacrificium vocetur, breuius
quo ad potero enarrabo. Iuge. n. sacrificium illud,quod nouissimis temporibus per
antichristum sublatum iri, Daniel.c.8.prædixit,quid aliud intelligi rectè potest, q̃
istud corporis Christi, & sanguinis sub speciebus panis, & vini sacrificium? Quod
vsq;

vſq; ad conſummationem ſeculi duraturum eſſe dubitandum non eſt. Quamobrem cũ Chryſoſtomo homil. 17. in Epiſtola ad Hebræos vnam hanc eſſe dicimus hoſtiã cũ illa, quæ in cruce peracta eſt, vnum ſacrificium, & non aliud, niſi quod offerendi modus non eſt idem. Ibi facta eſt oblatio in mortem, hic fit in mortis recordationẽ. Illa fuit immolatio ſanguinea, hæc verò eſt incruenta, ſic.n. appellatur non modò à Gregorio Nazianzeno in libris carminum,& Cyrillo in interpretatione anathematiſmi.x.verùm etiam à patribus in concilio Epheſino congregatis. Vnde Auguſtinus dicit,non ne ſemel immolatus eſt Chriſtus in ſeipſo? & tamen in ſacramento nõ ſolum per omnes Paſchæ ſolẽnitates, ſed omni die populus immolat,Epiſtola 23.

Sacrificiũ hoc Euchariſtiæ fuit figuratũ in oblatione Melchiſedech. Cap. XXIIII.

Beatus Hieronymus in.c. xxvij. ſuper Matthęum, inquit, poſtq̃ typicum paſcha fuerat impletum, & agni carnes Chriſtus cũ Apoſtolis comederat, aſſumpſit panem, qui confortat cor hominis: & ad verum paſchæ transgreditur ſacramentũ: vt quõ in præfiguratione eius Melchiſedech ſummi Dei ſacerdos panem,& vinum offerẽs fecerat, ipſe quoq; veritatem ſui corporis, & ſanguinis repręſentaret. Auguſtinus idem teſtatur. 16. de ciuit. Dei.c.xxij. cũ ait, Tunc benedictus eſt à Melchiſedech, qui erat ſacerdos Dei excelſi, de quo in epiſtola ad Hebræos multa,& magna conſcripta ſunt. Ibi quippè primum apparuit ſacrificium, quod nunc à Chriſtianis offertur toto orbe terrarum, impleturq; illud, quod longè poſt hoc factum, per Prophetam dicit̃ ad Chriſtum, Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech, nõ ſcilicet ſecundum ordinẽ Aaron: q. ordo fuerat auferendus, illuceſcentibus rebus, quæ illis vmbris prænotabantur. Epiphanius lib.2. contra hæreſes, hæreſi. 55. inquit, Viſum eſt, vt in ſacerdotio veteri, ſacerdotalis dignitas ne conſtituatur, ſed ad id, quod ante Leui,& Aaron fuit ſecundum ordinem Melchiſedech ſacerdotium, transferatur: quod ſanè nunc in Eccleſia viget. Idem dicit Chryſoſtomus oratione.4. contra Iudæos. Et Ioannes Damaſcenus lib. 4. c. 4. inquit, Pane, & vino ſuſcepit Melchiſedech Abraham ex cę de alienigenarum reuertentem, qui erat ſacerdos Dei altisſimi. Illa menſa hãc myſticam præfigurauit menſam: ſacerdos ille Chriſti veri ſacerdotis figuram præſeferebat, & imaginem. Tu es, inquit, ſacerdos in æternum &c. Arnobius in pſal. 109. ante mille trecẽtos annos explicans illum locum, Tu es ſacerdos in æternum, ita de Chriſto loquitur. Hic qui per myſterium panis, & vini ſacerdos factus eſt in æternũ ſecundum ordinem Melchiſedech; panem, & vinum ſolus obtulit in ſacerdotibus, dum Abraham victor reuerteretur de prælio. Cyprianus de cœna Domini, Significata,inquit, olim à tempore Melchiſedech prodeunt ſacramenta, & filijs Abrahæ, facientibus opera eius,ſummus ſacerdos panem profert & vinum, hoc eſt, inquiens, corpus meum. Et Rubertus lib.5.de trinitate.c.12. At verò Chriſtus rex ſalem,ideſt pacis,rex inq̃, idemq; põtifex maximus, illorum talium hominum diebus natus, ſacerdotio ſuo functus eſt ſecundum ordinem Melchiſedech, protulit.n. panem,& vinum dicens. Hoc eſt corpus meum. Hic eſt ſanguis meus, & ſic obtulit ſemetipſum pro fideli Abraham verum ſacramentum. Nonnulli tamen hæretici fuerunt, qui ſacramentum hoc corporis,& ſanguinis,quod in Eccleſia celebratur, ſoli patri immolandum exiſtimarunt: quorum ſententiam ad Monimum ſcribens Fulgentius lib.2. grauiter confutauit. Sacrificium, itaq; quod à Chriſtianis, ſacris altaribus admouetur,non

A B C D E

tur, n .on solum Deo patri, sed etiam filio cómuni deuotione, offertur. Hoc.n. Ecclesię sacrificium, quoniam sic assidua sui repręsentatione memoriam innouat, fidem auget, spem roborat, charitatem confirmat, non superfluum, sed valde necessarium est. Vnde Petrus Abbas Cluniacẽsis vir doctrina, & sanctitate pręclarus, loquens de sacrificio in cruce peracto. Hoc est, inquit, nostrum sacrificium, hoc legis Euangelicæ, hoc noui testamenti, hoc noui populi, holocaustum: quod tunc semel in cruce à Dei, & hominis filio, Deo oblatum est: & quod semper in altari ab ipsius populo offerendum, ab eodem præceptum, & institutum est: non.n. aliud tũc oblatum, aliud nunc offertur, sed quod, vt dictum est, semel Christus obtulit, hoc semper Ecclesiæ suæ reliquit, in vltima cœna, Matt.26. offerendum. Accepit.n. panẽ, gratias egit, fregit, deditq; discipulis suis dicens, Accipite, & mãducate ex hoc omnes, hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur, hoc facite in meam commemorationem.

Sacrificia legis veteris quõ ordinabãtur ad hoc altaris sacrificiũ. Cap. XXV.

PRO quo notandum, secundum beatum Augustinũ 10. de ciui. Dei. c. 4. Quòd sacrificium est cultus, siue honor soli Deo exhibendus. Per sacri-
A ficium igitur intelligunt doctores theologi omnem oblationem, siue omne id, quod Deo offertur in recognitionem supremi dominii: vel ad impetrandam misericordiam, & veniam peccatorum, & gratiam acquirendam, aut ad auertendam iram, vltionem, atque vindictam, siue ad reddendas gratias de acceptis beneficiis: & sic peccatorum contritio dicitur sacrificium interius, iuxta illud
B psal. 50. Sacrificium Deo, spiritus contribulatus. Nec ipse offerendi actus dicitur sacrificium, sed id quod Deo offertur in recognitionem supremi dominii, quæ vel est interior, vel exterior. Recognitio interior eodem modo fiebat in antiqua lege, quo nunc fit in noua: antiqui enim patres cor habebant contritum, & humiliatum, laudabantq; Deum interius, & ei gratias agebant, sicut & nos qui sumus in lege noua. Recognitio verò supremi dominii exterior, alia erat in lege Moysi, & alia est in lege gratiæ, & sic aliud, & aliud sacrificium erat exterius in eisdem legibus. In antiqua enim lege aliquando offerebatur sacrificium de inanimatis, vt de pane, simila, & thure, quod fiebat in laudem, & gratiarum actionem pro beneficiis acceptis, & vocabatur oblatio sine addito: licet communi nomine omnia sacrificia,
C oblationes vocarentur. Quandoque fiebant sacrificia de animatis, quæ occidebantur, & quorum sanguis effundebatur, & dicebantur victima, quæ ad triplicem ordinabatur finem: aliquando in expiationem, & satisfactionem pro peccato, aliquando pro pœnis debitis pro ipsis peccatis, & vocabatur sacrificium expiatiuum, & hostia pro peccato. Aliquando autem fiebat ad placandum Deum, & dicebatur holocaustum, siue victima holocausti: & totum fiebat ad cultum Dei. Quandoque autem exhibebatur in gratiarum actionem pro beneficiis acceptis, & vocabatur sacrificium pacificum. Et cum omnia illa sacrificia ordinarentur ad sacrificium Christi (qui verè continetur in hoc sacramento) tanquam ad finem, eò quòd eius sacrificium, & oblatio eminentius continet omnes effectus præteritorum sacrificiorum, sequitur quòd in sacris literis hoc sacramentum ratione contenti nominatur nominibus prædictorum sacrificiorum. Primo enim dicitur oblatio ad Ephe. 3. qui
D dilexit nos, & tradidit semetipsum oblationem pro nobis Deo, & in c. Tribus, de consecra. dist. 2. Secundo dicitur victima holocausti in odorem suauissimum domino, quia

no, quia Christus ad placandum Deum, & reconciliandum nos illi, se obtulit in ara crucis, ideo dicitur holocaustum, siue sacrificium reconciliatiuum: de quo ad Rom. 5. Cùm inimici essemus reconciliati sumus Deo per mortem filii eius. Et ad Eph. 5. Tradidit semetipsum oblationem, & hostiam in odorem suauitatis, scilicet ad placandum Deum. Tertio hoc sacrificium dicitur expiatiuum, siue sacrificium, vel hostia pro peccato, eò quòd expiet, & mundet peccata, & satisfaciat pro pœnis eorum. Vnde Paulus ad Hebr. 9. Si enim sanguis hircorum, aut vitulorum inquinatos sanctificat ad emundationem carnis, quantò magis sanguis Christi, qui se ipsum obtulit immaculatum Deo, emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis? & ad Col. 2. Donans vobis omnia delicta, delens quod aduersus nos erat, chirographum decreti, & tulit ipsum de medio, affigens illud cruci. Chirographũ decreti secundum glo. tulit, cum nobis delicta condonauit. Decretum dicitur sententia Dei, respectu necessitatis mortis: chirographum verò erat reatus peccati Adæ in totum genus humanum: si enim Christus emundauit conscientias nostras à peccatis, & satisfecit pro eis, & in hoc altaris sacrificio offertur Deo patri, consequens est, quòd hoc sacramentum, quod ipsum continet, & eum tanquam in cruce repræsentat, expiet conscientias nostras, & emundet à maculis, & pœnis peccatorũ: & sic dicitur sacrificiũ expiatiuum. Sicut enim panis habet ex se virtutem nutriendi, & reubarbarum detrahendi coleram, & si panis reubarbaro misceatur, vtranq; habet virtutem: sic Christus dominus noster, qui est verus panis, nutrit inquantum est sacramentum, inquantum verò est mistus reubarbaro, & amaritudini passionis, per quam dolores nostros ipse tulit, expiat peccata, & pœnas peccatorum: & sic Christus est nutrimentum, & medicamentum, similiter & holocaustum ad sanandas infirmitates, purgandasq; iniquitates. E

Quõ meritũ sacrificii crucis applicatur nobis per hoc sacramentũ. Cap. XXVI.

Nimaduertendum autem est, quòd Apostoli omnes, & orthodoxi patres ad nostra vsque tempora, maximo consensu (vt ex eorum lucubrationibus patet) intellexerunt, quomodo ad memoriam reuocandum sæpe est, fidele illud, & certè christianum Origenis consilium, quod in quadam homilia super Matth. 24. his verbis inculcat. Quoties, inquit, aduersus ea, quæ obseruat vniuersa Christi Ecclesia, quibus omnis orbis christianus consentit, & credit, canonicas scripturas aliqui proferunt, videntur dicere, Ecce in domibus verbum veritatis est. Illis nos credere non debemus, neque exire à paterna, & ecclesiastica traditione, nec aliter credere, nisi quemadmodum Ecclesiæ tradiderunt nobis. Stat ergo firmum fidei, & Ecclesiæ fultum fundamentum, eucharistiam (per dicta in præcedenti capitulo) non obstantibus scripturis ab hæreticis perperam intellectis, & contra hanc catholicam assertionem adductis, esse verum sacrificium. Celebratio enim huius sacramenti duplici ex causa dicitur immolatio. Primo quia, vt inquit beatus Augustinus ad Simplicium, solent imagines, earum rerum nominibus nuncupari, quarum imagines sunt, sicut cùm intuemur statuas, dicimus, illa beatus Petrus, & illa beatus Paulus est: sed celebratio huius sacramenti est imago repræsentatiua passionis Christi, quæ est vera immolatio, ideo celebratio supradicta dicitur etiã immolatio, vt ex domino Ambrosio in epistola ad Hebr. deducitur. Et secundum hunc modum potest dici, quòd in antiquo testamẽto Christus immolabatur, A B C

labatur, hoc est, in figuris, & immolationibus, eius passio futura repræsentabatur.
Vnde Apocal. 13. dicitur, quòd Agnus occisus est ab origine mundi: quia animalia
quæ non peccauerant, pro peccatis hominum immolabantur, & occidebantur, sanguisq; eorum, & illorum occisio erat figura, & repræsentatio Christi innocentis
occidendi pro peccatis nostris. Secundò dicitur immolatio quantum ad effectum
passionis eius, quia videlicet per hoc sacramentum fide, & deuotione applicatur
nobis fructus passionis eius, & participes efficimur illius. Pro quo nota quòd hoc
tremendo sacramento, ea de causa nos vtimur, vt quod pridem promeruit nobis
D Christus in ara crucis, id in nos trãsferre, & eius fructum nobis applicare possimus.
In qua quidem re, opus est nobis operibus, opus est sacramentis, & quotidiano sacrificio, quod in Ecclesia celebratur. Quò verò id, quod dico, clarius queat intelligi, est sciendum, quòd ad modum fontis vitæ perennis est latus Christi in cruce
pendentis apertum: est enim fons perennis, fons copiosus, & redundans, qui ad
abluenda totius mundi peccata, & ad salutem omnibus conferendam, mortalibus
prorsus sufficit. Sed si vis vsum aliquem huius fontis habere, si vis fructum ex eo
consequi, necesse est, vt ad Christi latus in cruce pendentis fistulam applices, & per
E eam, qui solus peccata nostra abluit, salutemq; nobis confert, Christi sanguinem
ad te deriues, atque attrahas: vt per eum ablutus, & sanctificatus, æternam beatitudinem adipisci queas, non ipsius fistulæ, siue canalis, vt principalis causæ, sed
Christi sanguinis, te ꝑ canalem irrigantis virtute. Hinc videre liquet, quòd omnia
quæcunque ad salutem nostram pertinent, non nisi illi soli sacrificio in cruce peracto, non nisi fonti qui apertus est in Christi latere, vti principali causæ meritoriæ,
tribuuntur. Verùm fructum ex illo fonte capere non possumus, nisi, qui fusus est ex
Christi latere, sacrosanctum sanguinem per instrumenta, & quasi canales quosdam
F ad nos deriuemus. Eiusmodi canalis est baptismus, & quotidianum hoc sacrificiũ,
similiter & missa, per quam, illius in cruce peracti sacrificii, & fusi pro nobis preciosi
sanguinis, fructum in nos transferimus, nobis applicamus, & appropriamus. Falsò
igitur christianis satanæ ministri impingunt, quòd per quotidianum hoc sacrificiũ,
illud in cruce peractum obscuretur, cùm illustretur magis: imò per hæc verba (hoc
facite in meam commemorationem) Christus hoc in Ecclesia fieri sacrificium præcepit, vt testatur Chrysost. homil. 17. ad Hebræos. Vetustior etiam illo Cyprianus
lib. 2. epist. 3. Si Iesus Christus, inquit, dominus, & Deus noster, ipse est summus
Sacerdos Dei patris, & sacrificium Deo patri, ipse primùm obtulit, & hoc fieri in
suam commemorationem præcepit, vtique ille Sacerdos vice Christi fungitur, qui
id, quod Christus fecit, imitatur. Eusebius quoque lib. 1. demonst. euangel. c. 10.
G Post omnia, quasi mirabilem quandam victimam, sacrificiumq; eximium patri suo
operatus, pro nostra omniumq; salute obtulit: eiusq; rei memoriam, vt nosipsi Deo,
pro sacrificio offerremus, instituit. Leo etiam sermone de passione. 7. Iesus, inquit,
discumbentibus secum discipulis ad edendam mysticam cœnam corporis, & sanguinis sui, ordinans sacramentum, docebat qualis hostia debebat Deo offerri.
Theophylactus in cap. 28. super Matthæum, manifestum esse scribit, quòd Christus
tunc immolauerit seipsum, ex quo tradidit discipulis corpus suum, quo tempore
etiam functus est sacerdotio secundum ordinem Melchisedech.

Minister huius sacramenti quis, & qualis esse debeat. Cap. XXVII.

Cotus 13.dist.4. quest.2. dicit, ꝙ conficere Eucharistiam, vt principali causæ, nulli potest cõuenire, nisi soli Deo: tanq̃ verò ministro potest cõuenire homini. Loquendo ergo de ministro conficiente, distinguit, vel de posse conficere absolutè, ita ꝙ si attentet, facit quod intendit: vel de posse ordinatè: plus.n.requiritur ad posse ordinatè ministrare, q̃ ad simpliciter posse. Primo modo vltra materiam debitam, de qua infra, non requiritur, nisi minister debitus, cui tria sunt necessaria: primùm quòd sit Sacerdos, cùm ille solus simpliciter possit, & omnes tales possunt, vt patet extra de summa trin.& fid. cath. vbi dicitur, Hoc sacramentum nemo potest conficere, nisi Sacerdos, qui ritè fuerit ordinatus secundum claues Ecclesię, & hoc ex sẽtẽtia Christi Matth. 26. dicentis. Hæc quotiescunq; feceritis, &c. vbi loquitur Apostolis, vel ad minus non nisi discipulis, quibus in Ecclesia non succedunt nisi Sacerdotes, sicut Apostolis succedunt Episcopi, vt habetur dist.21.Idem etiam habetur ex pri.Pauli Cor.x.Panis, quem frangimus, non ne communicatio corporis Domini est? quem frangimus, nos, inquit, scilicet Apostoli, & discipuli eius. Si.n.quilibet fidelis, vt hæretici fingunt, posset conficere, quilibet posset de suo sacrificio communicare, nec esset necessarium, vt alius alijs frangeret. Secundum requisitum est, ꝙ possit proferre consecrationis verba. Tertiũ ꝙ possit habere intentionem debitam faciendi, scilicet, quod intẽdit facere Ecclesia, quę duo vltima sunt cõmunia oĩbus sacramẽtis: Propter defectũ primi duorũ vltimorũ mutus nõ potest conficere: ꝑꝑ defectũ verò secundi, carẽs vsu rationis. Si aũt obijciatur de degradato, ꝙ cũ maneat Sacerdos non poterit simpliciter conficere, ex quo spoliatur priuilegio clericali, & traditur curię seculari. Respondet post Scotum dominus Gabriel Biel lect.2.super canonem, quòd character qui infunditur in ritè ordinato, est indelebilis, & forma supernaturalis à Deo creata, quę per nullam virtutem creaturæ corrumpi potest: Eius enim desitio est annihilatio, ad quam virtus creata non se extendit, & infra. Quantũcunq; Sacerdos suspendatur, excõmunicet, degradetur, hæreticus efficiatur, semper manet in eo potestas cõsecrandi, similiter, & auctoritas ligandi, & soluendi: in cuius signum, cum supradicti reconciliantur Ecclesiæ non reordinantur. Quod probat auctoritate Beati Augustini contra Cyprianum: & habetur pri. quęst. pri.c.Quòd quidam, dummodo in fide Ecclesię cõficiant, idest intendant in vniuersali facere, quod Christus instituit faciendũ, & quod Ecclesia facit, licet crederent Eucharistiã in speciali nihil valere. Multa. n. sunt impedimenta ad posse ordinatè conficere, cum ex parte ministri, tum ex parte loci, & ex parte temporis: supposito. n. quòd minister habeat materiam conuenientem, & possit verba proferre cum intentione debita, sunt tamen nonnulla impedimẽta quæ non sinunt rectè vel ordinatè eum posse conficere, videlicet, vel culpa tantũ, vel pœna tantũ, vel nec pœna, nec culpa. De primo dico, quod existens in mortali, non potest ordinatè conficere: & hoc, vel quia peccat mortaliter actu interiori, vel exteriori: & talis cum indignè manducet pri. Cor. 11. peccat mortaliter. Aut quia post peccatum mortale pręteritum, de quo non recolit, non pœnituit, nec pœnitet: Vnde si est negligentia affectata, vel crassa, propter quam non recordatur, non excusatur à peccato, licet minus peccet q̃ primus: de quo Beatus Paulus vbi supra, Probet seipsum homo. Tenetur.n.se examinare secundum diligentiam suę fragilitati possibilem, anteq̃ conficiat & communicet. Vel tertio, quia etsi de illo pręterito pœnituit, vel pœnitet, non tamen cõfessus est, vel absolutus in Ecclesia, de quo dicit Scotus.9. dist.4. Quòd si occurrat oportunitas, tenetur prius confiteri, q̃ celebret, siue

Q cõmunicet

cõmunicet. Et ratio est, quia non tantum debet reconciliari Deo, sed etiam Ecclesiæ, ad hoc, vt recipiat sacramentũ vnitatis. Si verò non occurrat opportunitas cõ-
F fitendi: si potest sine scandalo vitare ne celebret, vel communicet, tenetur non communicare. Si verò occurrit scandalum, si non statim cõmunicet, & nõ potest habere opportunitatem confessoris, tunc cum contritione, & proposito cõfitendi potest celebrare, vt scandalum euitetur. Dilatio.n.cõfessionis in actu, quæ habetur in affectu siue voto, non excludit, quin sit membrum Ecclesiæ militantis habile ad actus, in quibus membra cõmunicant, maximè cum teneatur scandalum proximi vitare.
G De secundo impedimento ex parte ministri: quod nec est culpa, nec pœna, scilicet cum quis non est ieiunus. Scotus. 8. dist.quar.q.3.distinguit, quòd est quoddam ieiunium Ecclesiæ, & quoddam naturæ. Primum non soluitur, nisi per aliquam refectionem extraordinariam preter morem Ecclesiæ: non.n. soluitur per specierum, & medicinalium sumptionem. Ieiunium verò naturæ, est carentia cibi suscepti in stomacho, vel in via ad stomachum, à principio diei: à qua dicitur aliquis ieiunus. Et subdit, quòd regulariter oportet ad perceptionem sacramenti præfati, suscipientẽ esse ieiunum simpliciter, idest ieiunio naturæ: Cuius non est alia causa, nisi institutio diuina: quã vel Christus discipulis dedit, vel per ipsos promulgauit, vel ab eis instituendam reliquit. Vnde Augustinus ad inquisitiones Ianuarij, & habetur de con-
H secra: dist.2.c.liquido, inquit. Placuit Spiritui sancto, vt in honorem tanti sacramẽti prius in os Christiani dominicum corpus intraret, q̃ alij cibi. Et quidem rationabilis est institutio propter reuerentiam sacramenti, quæ minor est regulariter in pranso, q̃ ieiuno. Et etiam, vt prius quæratur cibus spiritualis, q̃ corporalis: licet in aliquo necessitatis casu, possit à non ieiuno confici, & infirmo non ieiuno elargiri. Si et aliquis super aquam diceret verba cõsecrationis, credens illã dicere super vinũ, qua sumpta, non esset ieiunus, cum aqua non possit confici, tunc in isto casu, secundum Scotum vbi supra, tenetur consecrare sanguinem de nouo, & consecratum percipere, dato ꝙ non sit ieiunus. Cuius ratio est. quia quando sunt duo præcepta ordinata,
I mandatum superioris magis ligat: nunc autem præceptum Christi, & Ecclesiæ, ac etiam ipsa ratio sacramenti exigit, quòd quando sacramentum conficitur, conficiatur integrum: cum Eucharistia (vt dictum est supra) sit ex duobus integra: de qua integritate seruanda est districta obligatio Ecclesiæ de consecr. dist.2.c.Comperimus. Vbi dicitur, quòd ab integris arceantur: & loquitur de sacerdotibus conficiẽtibus, & postea non communicantibus. Inde sequitur, quòd qui iam percepit aquã simpliciter, tenetur ad illud complendum, quod prætermisit, videlicet ad consecrandũ integrè sacramentũ, & sic consecratum sumere. Et si dicatur iste non est ieiunus, Respondet Scotus, ꝙ Ecclesia non intendit obligare istũ in dicto casu, maximè cum ꝑcepta Christi, & Ecclesiæ obligent ad seruãdã integritatẽ sacramẽti. Nec iste est ꝑplexus, q.a seruãdo præceptũ superioris, & præceptũ strictius Ecclesiæ, benefacit: nec
L peccat omittendo mandatum minus graue de sumendo hoc sacramento ieiuno stomacho. Ad hanc sacramenti integritatem non obligantur laici, videlicet ad sumendam eucharistiam sub vtraque specie, propter tria. Primò propter amotionẽ erroris, ne simplices crederent totum Christum sub altera specie non esse: cùm dicat Augustinus epist. 118. Quòd sub vtraque totus continetur Christus: idẽ etiã habet in concilio Floren. Secundò propter cauendam iniuriam: quia cùm sanguis sit fluxibilis naturæ, cito & faciliter posset effundi. Tertiò propter correspondentiam veritatis ad figuram: quia in lege, & sacrificiis offerebantur libamina, de qui-

bus nihil

bus nihil habebant offerentes, ſed tantùm Sacerdotes, licet de ſacrificio participarent. Et ideò, vt congruè figuratum & veritas conueniant ſigno; de ſacrificio, id eſt de corpore Chriſti ſub ſpecie panis datur populo, ſed non ſub ſpecie libaminis, id eſt ſub ſpecie liquida. Vnde Gregorius Papa III. ante octingentos annos tacito quodam populorum omnium conſenſu, vtriuſque ſpeciei communionem abrogauit, quoniam quidam vino abundabant, quidam non: quò fiebat, vt vnus atque idem ritus apud omnes minimè ſeruaretur. Perdurauitq; huiuſmodi abrogatio vſque ad concilium Conſtantienſe. In quo primùm exorti ſunt qui dicerent populum ſub vtraque ſpecie, etiam ſumpto prandio vel cœna, euchariſtiam ſumere debere. Qua de re, cùm eſſet ad patres concilii relatum, poſt maturam deliberationem habitam, decretum eſt, quòd conſuetudo ab Eccleſia, & ſanctis patribus rationabiliter introducta, communicandi ſcilicet populum ſub vna ſpecie tantùm, & diutiſsimè obſeruata, habenda eſſet pro lege: quam nec liceret reprobare, nec ſine Eccleſiæ auctoritate mutare: quodq; dicere, hanc conſuetudinem obſeruare, ſit ſacrilegium, aut illicitum, erroneum ſit, & pertinaciter oppoſitum aſſerentes, tanquam hæretici ſint arcendi. Porrò Reuerendus Abbas ad ſanctum Trudonem; qui floruit ſub Cæſare Henrico IIII, quem Trithemius libro de Eccleſiaſticis ſcriptoribus, claro proſequitur elogio; prædictam conſuetudinem, videlicet, Quòd chriſti fideles, ſiue clerici, ſiue laici ſint, qui tantùm communicant & non conficiunt: ſub vna tantùm ſpecie videlicet corpore, ſacramentum accipere debeant; non modò ante ſuam ætatem obſeruatam eſſe, ſed loco præcepti habitam, luculenta atteſtatione demonſtrat. Quippè cùm Eccleſia, quæ Spiritu ſancto perpetuò regitur, & Chriſti præſentia ad mundi vſque conſummationem cohoneſtatur, ex oficio ſibi concredito, eam approbarit, & decreto admodum maturo confirmarit. Cæterùm atteſtationem ipſemet ſuam nedum oppidò commendauit, verùm & ſequenti (vt vir erat vndequaque diſertus) carmine inſigniuit. Hic & ibi cautela fiat, ne presbyter ægris, Aut ſanis tribuat laicis, de ſanguine Chriſti. Nam fundi poſſet leuiter, ſimplexq; putaret, Quòd non ſub ſpecie totus Ieſus eſſet vtraque. Reſtat ergo videre de impedimēto, quod eſt pœna. Nulla enim talis eſt purè naturalis, ſed tantùm canonica, quæ (vt breuiter dicamus) eſt aliqua prohibitio actus exercendi, vel gradus recipiendi, qui aliàs competeret prohibito. Huiuſmodi pœnæ multæ ſunt: quæ non fundantur in aliquo defectu naturali, vt eſt degradatio, quæ eſt duplex, videlicet actualis, & verbalis: de qua in c. Degradatio lib. 6. de pœnis, Irregularitas, Excommunicatio maior, Suſpenſio ab executione eorum, quæ ſunt ordinis, Simonia, & Infamia, ſub qua continetur publicus fornicarius, & manifeſtus vſurarius. Nonnullæ etiam pœnæ fundantur ſuper defectus naturales: quibus Eccleſia addit pœnas canonicas, videlicet prohibitiones miniſtrandi propter reuerentiam ſacramenti, & ad euitandum ſcandalum puſillorum: de quibus diſt. 25. & ext. De corpore vitiatis: & meritò, quia in lege etiam veteri, vt habetur Leuitici 21. ponitur talis lex. Qui habuerit maculam nō offeret Deo ſuo panem, & non accedet ad miniſterium eius. Ex parte miniſtri requiritur applicatio ornamentorum, de quibus de conſecr. diſt. 1. c. Veſtimenta. vbi dicitur. Veſtimenta, quibus Deo miniſtratur, debent eſſe ſacrata, & honeſta, quibus non eſt vtendum, præterquam ad peragenda eccleſiaſtica officia. de quibus Innocentius de officio miſſæ par. 1. c. 10. inquit, quòd ſunt ſex communia Epiſcopis, & Presbyteris, ſcilicet Amictus, Alba, Cingulum, Stola, Manipulus, & Planeta. In quibuſdam verò locis inoleuit conſuetudo quòd cingulum non bene-

M N O

dicatur: & ex consequenti ibi vti possunt eodem non benedicto. Si autem non Sacerdos vsurpat sibi munus sacerdotii,nō solùm peccat mortaliter,& nihil fa cit, sed etiam efficitur irregularis,vt habetur extr.de clerico non ordinato ministrante.c.1. & 2. Idem est similiter dicendum de vsurpante sibi ordinem, quem non habet.Pœna autem ministrantis in quocunque impedimento canonico, videtur esse irregularitas, vt patet ext. de cler. excom. vel deposito, in diuersis capitibus, præcipuè si ministrans ignoret ignorantia facti: & ista, vt habetur in eodem cap. Apostolicæ,excusat, nisi fama veridica,& publica sibi manifestetur, quòd sit tali pœna affectus. Inter præfata impedimenta,non includitur minor excommunicatio: quia &si
P peccet grauiter in minori excommunicatione celebrans, nullius tamen irregularitatis notam incurrit, vt habetur vbi supra c. Si celebrat. Simoniacus tamen dictam pœnam incurrit 1. q. 1. vbi Papa Gregorius simoniacos omnino damnat, ac deponendos auctoritate apostolica censet. Notorius etiam peccator ante pœnitentiā conficiendo, non modò peccat mortaliter, sed scandalizat, licet non inuenerim in iure,quòd incurrat irregularitatem. Idem potest dici de publico vsurario. De in-
Q fami autem, quem tamen pœnituit peccati, sed nondum est restitutus in integrū, Scotus non audet dicere eum irregularem, cum non inueniatur in iure canonico, quòd tali pœna sit afficiendus. Pro celebrantibus cum ornamentis non consecratis non inuenitur etiam in canone pœna supradicta: & ita, ex quo ista est pœna iuris
R positiui, si non infligatur à iure non incurritur. Minister autem ex conditionibus requisitis in eo, non obseruatis nunquam incurrit irregularitatem, nisi ex defectu sacerdotii, vel ex alia taxata pœna simpliciter prohibente, & remouente eum ab exercitio sacerdotii. Si loquamur de requisitis ex parte loci, oportet distinguere locum, in propriè dictum, & in vas,quod est locus mobilis secundum Arist.4.Phys. Primo modo loquendo de loco, requirit quòd non sit interdictus, & quòd sit sanctificatus: primum est necessarium ex parte ministri: quia celebrans in loco interdicto facit contra præceptum Ecclesiæ, nisi casus occurrat necessitatis, de consec. dist.
S 1.c.Sicut,vbi dicitur,Non in aliis quàm domino consecratis locis, idest tabernaculis à Pontificibus delibutis missas celebrare licet. Vnde in eadem dist. dicitur. Nullus presbyter missas celebrare præsumat, nisi in sacratis ab Episcopo locis, qui sui particeps de cętero voluerit esse sacerdotii. Exceptio autem illa, de casu necessitatis,habetur vbi supra.c.Concedimus. Non enim verisimile est, quòd obseruationē illius præcepti decalogi Exod.20. Sanctifica sabbatum (quod Ecclesia interpretata est in hoc, quòd est audire missam die dominico, de consecr. dist.1.c.Missas) voluerit dicta Ecclesia impedire per aliud præceptum minus necessarium: cùm non debeat quis restringi ab obseruatione magis necessarii, per arctationem ad minus necessarium. Oratorium siue locum facere sacrum, non licet nisi auctoritate Episcopi, de consecr.dist.1.c. Nemo. In hoc autem loco requiritur ornatus, videlicet
T lumen, vt dicitur extr. de celebratione missarum c. vlt. Vnde de illo qui sine igne sanctificabat,& aqua dicitur. Mandamus quòd officio, & beneficio ipsum priues perpetuò. De loco autem mobili, siue vase, dico quòd vas remotum, est altare: quod debet esse lapideum, de consecr. dist. 1.vbi dicitur. Altaria si non sint lapidea chrismatis vnctione non consecrentur. Vasa verò propinqua sunt calix, & patena,
V quæ debent esse de auro, vel argento, vel ad minus, si paupertas cogat,de stanno, vbi supra.c. Calix. De ære autem, aut aurichalco calix non fiat, cùm ob vini virtutē æruginem, vel rubiginem faciat pariter & vomitum prouocet. Nullus quoque in calice

calice ligneo, vel vitreo præsumat celebrare. In vitro enim irrationabile est, ꝓpter eius fragilitatem, ne sanguis domini periculo exponatur: in ligno verò prohibetur, ne imbibat humorem. Hæc vasa supradicta debent esse consecrata. De altari, siue fixo (quo cōmuniter vtimur in ecclesiis) siue portatili, habetur de consecr. dist. 1. in diuersis capitibus, in quibus licet missas celebrare. Altare igitur supradictum, siue fixum, siue mobile oportet esse non enormiter fractum, extr. de consecr. ecclesiæ, vel altaris: quia si esset imminutum, deberet iterum benedici. Calice quoque, & patena non nisi consecratis vtendum est, vt habetur vbi supra. Vasa etiam, & altare debent esse ornata: altare quidem tobaliis duabus (vbi est mos Ecclesiæ) consecratis. X
Corporale oportet esse de sindone munda, quod debet cooperire ad minus locum calicis, & hostiæ, quæ collocari debent super altare consecratum fixum, vel mobile. Pœna autem celebrantium sine supradictis ex parte vasis, & loci requisitis, est irregularitas in duobus casibus. Primus est, si scienter celebrat in loco interdicto à iudice, vt patet extr. de clerico excommunicato ministrante. c. Postulasti. vel à iure, vt si est pollutus sanguine, vel semine, extr. de consecr. eccl. c. vlt. & in talibus, si notorium est factum, peccatum est celebrare, si autem priuatum est, & non peccatum, reconciliatione non indiget. Secundus si celebrat in calice non idoneo. Pœna tamen illa depositionis, quæ habetur de celeb. missarum. c. vlt. infligitur propter multa simul, videlicet, quia non vtebatur calice debito, nec aqua, nec igne: & ita dubium est si propter quodcunque istorum separatim debeat infligi depositio, cum omnia ibi concurrerent. Tertium quod requiritur ad ordinatè posse, est ex parte Y
temporis, de quo Scotus. 13. dist. 4. q. 2. inquit. Quòd à principio diei vsque ad nonā missa congruè celebratur, non computando principium diei ab ortu solis super orizontem nostrum, sed ab illa hora, ex qua radii solares illuminant hemisphęrium nostrum, quod dicitur principium auroræ, quæ incipit secundum auctores in libro de crepusculis, quando sol est sub orizonte ad decem & octo gradus: quorum ascensus non continet spacium vltra horam, & quintam vnius horæ, loquendo de horis æqualibus. Et iste terminus celebrandi habetur de consecr. dist. 1. Nocte verò sancta Natiuitatis, missas celebrent presbyteri. In sabbato verò sancto circa noctis initium missarum solennia sunt celebranda: quia illa pars diei artificialis, quæ est post nonam sabbati sancti computatur cum nocte præcedente diem dominicam. vnde in benedictione cerei dicitur, hæc nox est. Vltimum requisitum est, quòd ce- Z
lebrantem oportet habere aliquem respondentem in persona totius Ecclesiæ, vt denotetur, quòd est mediator inter Deum, & hominem, offerens sacrificium Deo pro Ecclesia, quæ sibi assistit in offerendo.

De intentione debita, materia idonea, & forma necessaria huic sacramento. Caput. XXVIII.

QVO ad primū, dicit Scotus dist. 6. quar. quest. 6. quòd cōmuniter duæ A
intentiones assignantur, videlicet actualis, & habitualis: quibus rationabiliter tertia addi potest, scilicet virtualis. Ille enim dicitur actualiter intendere, qui habet actum elicitum respectu eius quod intendit. Ille verò habitualiter, qui habet habitum inclinantem ad talem actum. Si enim aliquis intendit in principio missæ celebrare, & postea distrahatur, certum est, ꝙ in illa distractione non habet actualem intentionem, cum tunc non intelligat illud in actu: nec

ex consequenti vult. Nec habet tantum intentionem habitualem: cum talē habeat dormiens: habebit se ergo medio modo, & hanc eius dispositionem Scotus vocat intētionē virtualem: quia videlicet virtute alicuius intentionis prius habitæ actua-
B liter, facit omnia quæ facit, ex illa dico tanq̃ ex radice: ita ꝙ illa intentio actualis fuit principium ordinatum ad omnes istos actus, & habet in se virtualiter intentionem propriam cuiuslibet istorum actuum: Sicut intentio finis, habet in se virtualiter intentionem propriam cuiuscunq; ordinati ad finem. Et pro tanto manente intentione cuiuscunq; ad finem ordinati, manet ista intētio actualis prima, virtualiter in omnibus istis. Hoc modo intendens ire hierosolymam, ex intentione huius finis, ordinat omnia necessaria ad illam peregrinationem. Exequens autē omnia illa ordinata, non semper cogitat de hierosolymis, nec de reuerentia illorum locorum, in quibus saluator generis humani nostram operatus est salutem. In omnibus tamen
C ordinatis ad illam peregrinationem semper meretur: quia vel habet intentionem eorum, quæ sunt ad visitanda loca sancta necessaria, quorum est illa prima intentio: vel habet actus quosdam sequentes ex illis intentionibus: licèt in itinere cōcurrant aliqui actus distrahentes, & ab intentione illa prima, & ab intentionibus proprijs eorum quæ sunt ad illum finem. Et forte nonnulli martyres in actu sustinendi martyrium, non habuerunt intentionem nisi istam virtualem: quæ erat meritoria virtute illius primę actualis intentionis, qua se sponte pro Christo tradiderāt in manus tyrannorum: immensitas enim pœnarū absorbebat fortè vsum rationis eorū. Quia tamē ista perpessio pœnarum, erat quidam effectus deriuatus ex intentione seruandi fidem Christi, ideò dum durabat passio, durabat etiā ista intentio virtualis
D sicut in effectu, dummodo actus descendētes essent absq; omni motu voluntatis cōtrario interueniente. Ex quibus concludo, quòd si induens se pro sacro peragendo, intendit actualiter celebrare secundum vsum sanctæ Romanæ Ecclesię, & conficere corpus, & sanguinem Domini nostri Iesu Christi, & facere in illo actu, quod facit Ecclesia, proferatq; verba necessaria ad consecrationem vtriusq; speciei, tanq̃ talia, & illa quæ sunt ad reuerentiam similiter, vt talia, ordinemq; sacrum, etiam cum magna distractione continuet; verè facit ea, quæ sunt necessaria ad hunc actum sacramentalem, & consequenter verè conficit. Quippè cùm Deus non obliget ad tā difficile imò ferè impossibile vinculum, videlicet ad non distrahi, cum secundū Augustinum. 3. de libero arbitrio, Non sit in potestate nostra, quin visis tangamur. Et hæc virtualis intētio est illa, quę requiritur ex parte ministri, etiam in alijs sacramētis. Sufficit igitur ministro intendere proferre verba consecrationis, eo modo, quo
E Christus instituit ea proferenda, quibus tanquàm instrumento à tali agente adhibito, Deus assistit, causans in vltimo instanti talem effectum. Ad hæc quæritur de materia huius sacramenti, an sit panis, & vinum. Sanctus Thomas parte. 3. q. 74. art. pri. respondet: Quòd materia ante consecrationem est panis, & vinum: quia Christus accepit in sanctas manus suas panem, & vinum. Melchisedech, quoq;, qui suo sacrificio (vt dictum est supra) figurabat Christum, obtulit panem, & vinum: & rationabiliter, tum quantū ad vsum sacramenti, qui est manducatio (sicut enim aqua
F assumitur in sacramēto baptismi ad vsum spiritualis ablutionis, quia corporalis cōmuniter fit in aqua: ita panis & vinum ad refectionem spiritualem, eò quòd homines regulariter his corporaliter reficiantur) tum etiam quo ad effectum respectu totius Ecclesiæ, quæ constituitur ex diuersis fidelibus, sicut panis ex diuersis granis, & vinum ex diuersis racemis, vt dicit glo. super illud pri. Cor. x. Multi

vnum

vnum corpus sumus. Nec vnum posset sine alio confici, cum non esset perfectum sacramentum in significatione mysterij, licet esset perfectum in ratione contenti, q̃a tantũ continet sub vna specie, quantũ sub vtraq;. Panis autem huiusmodi debet esse triticeus, cum Christus, qui verè continetur in hoc sacramento, cõparauerit se grano frumenti, Ioannis 12. Et panis debet adeò esse sanus, vt non soluatur species. Propter hoc non nulli tenent, quòd cum amylum sit ex tritico corrupto, in pane ex eo confecto, non possit confici. Si etiam esset adeò magna commistio farinæ alterius speciei à tritico, vt mutaret speciem, non esset materia idonea ad conficiẽdum. Nõ est tamen de necessitate sacramenti, quòd panis sit azimus, vel fermentatus, quia in vtroq; confici potest. Conueniens tamen est, vt vnusquisq; seruet ritũ Ecclesiæ suæ. Vt enim dicit beatus Gregorius in registro, Romana Ecclesia offert panes azimos: ideò punitus est Sacerdos, qui in pane fermentato celebrare præsumpserat, in. c. per literas de celebra. missarum. Græci tamen conficiunt in fermentato. Consuetudo verò celebrandi in azimo est rationabilior, tum quia Christus hoc sacramentũ instituit prima die azimorũ: quo die in domibus iudęorum nihil fermentatum habebatur. Exo. 12. tum quia panis azimus est magis propriè corporis Christi significatiuus, cum fuerit sine corruptione conceptum: tum etiam quia hoc magis conuenit synceritati fidelium, quæ requiritur ad vsum sacramẽti, secundum illud: Itaq; epulemur in azimis synceritatis, & veritatis. Dico vltra quòd sicut solus panis triticeus est materia huius sacramenti, ita etiam, & vinum vitis: præcipuè cum Christus in vino vitis hoc instituerit sacramentum, Matt. 26. Amodo non bibam de hoc genimine vitis. Non refert tamen an sit album, vel rubrum. Cæterùm quemadmodũ ex pane corrupto, non potest confici hoc sacramẽtum, sic nec ex vino corrupto, aut aceto, aut in aliam speciem conuerso: quãquàm bene ex vino acescenti, sicut de pane qui est in via ad corruptionem: licet peccet conficiens. In agresta, non potest cõfici, cùm nondum habeat speciẽ vini: licet benè in musto, eò quòd vini speciem habeat. Prohibitum tamen est à Iulio Papa, ne mustum statim expressum de vua, propter eius impuritatem, in calice offeratur: si tamen fuerit necesse, botrus secundum eundem Iulium, in calice prematur. Aquam verò vino permiscendam esse scribit. Alexander Papa, dicens. In sacrorum oblationibus, quæ inter missarum solẽnia celebrantur, panis tãtum, & vinum aqua permistum in sacrificiũ offerantur: hoc enim cõuenit repręsentationi dominicę passionis: quia vtrunq; ex latere Christi in passione effluxisse legitur. De qua aqua beatus Augustinus in lib. de sacramentis, ait, Redundat aqua in calice, & salit in vitam æternam. Non est tamen permistio aquæ de necessitate sacramenti, secundum Beatum Cyprianum dicentem. Si quis de antecessoribus nostris, vel ignoranter, vel simpliciter non obseruauerit, vt scilicet aquã miscuerit in sacramento, potest simplicitati eius venia concedi: quod nõ esset, si esset, de necessitate sacramenti: peccaret tamen mortaliter Sacerdos eam prætermittendo. Est enim naturale corpori humano vulnerato, ꝙ ex eo profluat sanguis: sed effusio aquæ non est de necessitate passionis. Sed ad ostendẽdum effectum passionis: qui est ablutio à peccatis, & ad refrigerium contra ardorem concupiscentiæ, voluit Deus, ꝙ ex latere Christi exiret sanguis, & aqua. Ideo aqua nõ offertur seorsum à vino, sed permista, & in parua quantitate. Vnde in. c. Perniciosus extra de celebra. missarum dicitur. Perniciosus in tuis partibus inoleuit abusus, videlicet, quòd in maiori quantitate aqua in sacrificio ponitur, quàm vinum: cum secundum laudabilem Ecclesiæ consuetudinem, plus vini quàm aquæ in ipso sit ponẽdum. Et quia finis

huius

huius sacramenti ad quē specialiter ordinatur, est vsus fidelium, ideo oportet quòd quantitas materiæ illius determinetur per comparationem absolutè ad vsum eorū, & non restringatur ad determinatum numerum hostiarum.

De forma consecrationis panis, & vini. Cap. XXIX.

A PRO huius capitis intelligentia est notandum secundum Scotum. 8. dist. quar. q. 2. Quòd sicut hoc sacramentum, vt dictum est supra, est vnum vnitate integritatis, & nō indiuisibilitatis: cum in se includat duo signa partialia: quæ primò repręsentant duo propria signata proxima, corpus scilicet, & sanguinem, et duo remota, videlicet cibationem, & potum spiritualem, ita etiam est vna consecratio vnitate integritatis, & plures formæ partiales, quarum distinctio patet, quia vna est efficax sine alia, alioqui fideles corpus adorantes ante sanguinis consecrationem, essent idololatræ, quod est falsum. Forma consecrationis Eucharistiæ sub specie panis, secundum Beatum Matt. Marcum, Lucam, & Paulum pri. Cor. 11. est ista. Hoc est corpus meum. Consuetudo tamen Romanæ Ecclesiæ
B ex traditione Apostolorum adiunxit hanc dictionem, enim, propter coniunctionē ad verba præcedentia, quæ sunt. Accepit panem, benedixit, fregit dicens, accipite, & comedite. Hoc est enim corpus meum. Vnde si consecrans omitteret illam coniunctionem, enim, licet consecraret, peccaret tamen mortaliter non seruans Ecclesię ritum. Vnde beatus Ambrosius in lib. de sacram. Consecratio fit verbis, & sermonibus domini Iesu. Nam per reliqua omnia quæ dicuntur, laus Deo offertur, oratione, petitur pro populo, pro Regibus, & cęteris. Et verba immediate præcedētia sunt Euangelistæ, historiam & rem gestam, texētis. Vbi autem sacramentum conficitur, iam non suis sermonibus Sacerdos vtitur, sed Christi. Vis autē conuersiua, siue trāsubstantiatiua, quæ est in verbis, sequitur significationem, quæ in prolatione vltimæ dictionis terminatur. Vnde licet sit in omnibus verbis per modum fluxus, non tamē in quolibet verbo habet effectum, sed in vltimo instanti terminatiuo vltimæ dictio-
C nis: in quo significatio dictionis terminatur. Et ideò hæc virtus dicitur simplex, licet in ipsis verbis exterius prolatis, sit compositio. Sciendum est vlterius, quòd pronomen demonstratiuum, hoc, non demōstrat panem, cum panis nō sit corpus Christi, nec etiam significatum per hoc complexum (hoc est corpus meum) cum in sacramētis, hoc efficiatur, quod significatur, & sic per hanc formam nō fieret, quòd Christus esset in hoc sacramento secundum virtutem: sed demōstrat contentum sub his speciebus, sub quibus erat panis, esse corpus Christi in vltimo instanti locutionis. Pronomen igitur non demōstrat accidentia, sed substantiam sub accidentibus contentam. De forma autem sanguinis dicit Scotus vbi supra, ꝙ non est nobis traditū om-
D nino certitudinaliter, an ad formam consecrationis sanguinis pertineant aliqua verba, post ista, sanguinis mei, an verba omnia sequentia, vsq; ibi, hoc facite. Ideò periculosum est asserere de quo sufficiens auctoritas non habetur. Nō est autem periculosum ignorare: quia videtur ignorantia inuincibilis. Quod ergo erit cōsilium? Dicit quòd Sacerdos intendens facere, quod facit Ecclesia legensq; distinctè verba à principio vsq; ad finem, verè conficit. Nec est tutum alicui, se reputare valde pe-
E ritum, & dicere, volo vti præcisè his verbis pro cōsecratione sanguinis: sed securior est simplicitas dicentis, volo ista verba proferre sub ea intentione, sub qua Christus instituit ea esse proferenda: vt quę ex Christi institutione sunt de forma, dicere, vt de forma:

de forma: & quæ ad reuerentiam, ex reuerentia. Tota tamen forma ſanguinis, videlicet. Hic eſt calix ſanguinis mei, noui & æterni teſtamenti, myſterium fidei, qui ꝓ vobis, & pro multis effundetur in remisſionem peccatorum, ex diuerſis ſcripturæ locis accipi poteſt. Nam, hic eſt calix, habetur Lucæ. 12. Matthæi autem. 26. hic eſt ſanguis meus noui teſtamenti, qui pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum. Sanctus verò Lucas dicit pro vobis. Quòd autem additur, æterni teſtamenti, & myſterium fidei, ex traditione domini habetur: quæ ad Eccleſiam per Apoſtolos F peruenit, ſecũdum illud. Ego enim accepi à Domino, quod & tradidi vobis. Et notãdum, ꝙ hęc dictio, calix, ſumitur pro poculo in calice cõtento. Nullus naq; liquor potabilis accipitur niſi in vaſe. ideò Chriſtus non accepit immediate vinum tangẽdo, ſicut panem: ſed accepit in calice contentum. Senſus igitur huius propoſitionis (hic eſt calix ſanguinis mei) eſt contentum ſub his ſpeciebus in vltimo inſtanti terminatiuo verborum, eſt ſanguis, qui tunc erat effudendus, & nunc eſt effuſus. Subditur, Noui & æterni teſtamenti, & rationabiliter, quia nouum teſtamentum in veritate exhibebat vitam æternam: quã vetus in figura oſtendebat. Et dicitur æternũ, G ideſt perpetuum, ſecundum Scotum: quia poſt iſtud, non erit aliud. Additur, myſterium fidei: vbi myſterium non ponitur ad excludendam rei veritatem, ſed ad oſtendendam occultationem: quia corpus, & ſanguis Chriſti, occulto modo ſunt in hoc ſacramento. Ipſa etiam paſſio Chriſti, q̃ occulte fuit figurata in veteri teſtamento, dicitur etiã myſterium fidei, quaſi fidei obiectũ. Quòd enim ſanguis Chriſti ſecundum veritatem ſit in hoc ſacramẽto, ſola fide tenetur. Vltimo dicitur, Qui pro vobis, & pro multis effundetur: quod ſic intelligitur, pro vobis, ſcilicet iudæis, ad quos Chriſtus in perſona Apoſtolorum loquebatur, & pro multis, videlicet, gentilibus, ex quibus multo plures erãt ſaluandi. Non tamẽ dicitur pro omnibus: quia H licet ſanguis, & paſſio Chriſti ſufficienter ſatisfecerint pro toto mundo, vt dicitur pri. Ioannis. 2. Ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris, non pro noſtris autem tantũ, ſed etiam totius mundi, imò pro infinitis, ſi tot poſſent eſſe: Non tamẽ efficaciter, cũ non omnibus applicẽtur, propter eorum indiſpoſitionem.

De veritate huius ſanctiſſimi ſacramenti. Cap. XXX.

POST conſecrationem panis, & vini, tranſubſtantiatis ſubſtantia panis A in verum corpus Saluatoris noſtri, & ſubſtantia vini in verum eius ſanguinem, firmiter credendum eſt ab omnibus, & ſimpliciter confitendũ, verum corpus Chriſti, & ſanguinem, animam, & diuinitatem realiter eſſe ſub ſacramento, cum eiſdem dimenſionibus, quas habet in cœlo: licet ſecundũ eas non commenſuretur ſacramento, ſiue ſpeciebus illis. Nec ſunt audiendæ rationes hæreticorum, & infidelium irriſiones, aut ſuggeſtiones, ſiue illuſiones dæmonũ, quas immittunt, vt à fide nos deuiare faciant. Ad excutienda tamen omnia ſupradicta, notanda, & perpetuò memoriæ tradenda ſunt quatuor fundamenta, quæ habemus ex ſacris literis, & ſanctis doctoribus ab Eccleſia approbatis. Primum ex diuo Paulo, qui 2. Cor. 10. inquit. In captiuitatem redigentes omnem intellectum, in obſequium Chriſti: hoc eſt ad credendum omnibus, quæ Chriſtus dixit, & obedien B dum ei. Secundum, habetur Lucæ 1. Non eſt impoſsibile apud Deum omne verbũ, cùm Deus poſsit facere omne illud, quod intellectus poteſt concipere. Tertium eſt ex domino Hilario in lib. de trinitate, vbi ait, Cùm Deus ſit infinitæ potentiæ, &

actiuitatis,

actiuitatis, & intellectus noster sit finitus, & limitatus, sequitur quòd Deus multo plura possit facere, quàm intellectus noster intelligere, ideo beatus Iob cap. 36. ait. Deus magnus vincens scientiã nostram. Quartum est, quòd cùm Christus sit Deus
C & veritas per essentiam, iuxta illud, Ego sum via, veritas, & vita, mentiri non potest. Vnde ad Hebr. 6. dicitur, Impossibile est Deum mentiri. Inde sequitur, quòd quicquid ipse dixit, verum est: sed Saluator noster accepto pane, dixit, Hoc est corpus meum, non vt in signo, sed realiter, prout manifestant verba sequentia, videlicet, Quod pro vobis tradetur, & de sanguine, Qui pro vobis effundetur: cùm clarum sit verum corpus traditum fuisse, & verum sanguinem effusum, ex consequenti erit ibi verè, & realiter. Vnde & correspondent vltima primis. Primum enim miraculum quod fecit, fuit conuersio aquæ in vinum, vltimum verò conuersio panis in corpus, & vini in sanguinem. Vnde si, pro quia, credimus scripturæ dicenti Gen. 1. In principio creauit Deus cœlum, & terram: quare non credimus dicenti, Accipite, & manducate, hoc est corpus meum? Si credimus quòd Deus subitò ex limo terræ Adam
D formauerit, & ex eius costa Euam, Gen. 10. quare non credimus vinum conuersum in sanguinem? Si credimus vxorem Loth cõuersam in statuam salis, de qua Luc. 17. Mementote vxoris Loth. quare non credimus transubstantiationem panis in corpus Christi? Si credimus quòd Moyses virtute Dei conuerterit virgam in colubrũ, & aquas in sanguinem, quare non credamus conuersiones in hoc sacramento, cùm non maior virtus requiratur hic, quàm ibi, præcipuè cùm hoc Ecclesia attestetur, quæ est columna veritatis? Vnde in concilio Ephesino contra Nestorium, cui præfuit Cyrillus nomine Papæ: & in concilio Lateranensi, vt habetur in c. firmiter extr. de summa trin. & fide cath. dicitur. Vna est vniuersalis Ecclesia, extra quam nullus
E omnino saluatur, in qua idem est Sacerdos, & sacrificium Iesus Christus: cuius corpus, & sanguis in sacramento altaris, sub speciebus panis, & vini realiter continetur; transubstantiatis pane in corpus, & vino in sanguinem potestate diuina. Omnes & sancti doctores ab Ecclesia approbati idem sentiunt. Et licet nonnulli doctores dicant quòd corpus, quod videtur non manducaturi sumus, non intendunt propter hoc excludere veritatem corporis Christi, sed modum manducandi, cùm non sit manducandus visibiliter in ea scilicet specie, qua ab Apostolis videbatur.

De fructu sanctissimæ Eucharistiæ. Cap. XXXI.

A CVM esu ligni vetiti parens noster prolapsus esset in mortem, quam vnà cum peccato propagauit in vniuersum humanum genus, seipsum Christus in nouissima cęna cibum fidelibus instituit, per quem in vitam resurgere, & illam amissam recuperare liceret, vt quemadmodum per vetitum cibum lethaliter sumus sauciati, ita per hunc, quem Christus nos sumere præcepit, sanaremur, & vnde subrepsit mors, inde vita veniret. De præcepto primo dicitur Gen. 3. Quacunq; die comederitis, morte moriemini. De hoc vero, Si quis comederit ex hoc pane viuet in æternum: & hoc tam vita gratiæ, quam confert dignè sumentibus, eucharistia, quàm vita glorię, quam spe consequimur, manducantes corpus domini. De prima vita dicit Christus, Qui manducat me, viuet propter
B me. De secunda, Qui manducat meam carnem, habet vitam ęternam. Vnde si quis dignè manducauerit hunc cibum spirituali quadã coniunctione Christo arctissimè vnietur, particeps effectus carnis scilicet, & sanguinis eiusdem: quę quando sumitur facit

facit, vt Christus in nobis sit, & nos in Christo, non animum tantùm reformante, sed carnem etiam nostram ad vitam, & immortalitatem præparante: sicut ab Hilario.8.de trini. & Cyrillo lib. 10. in Ioan. c. 13. traditum legimus. Mortui enim sumus peccatis, vt iustitię viuamus, Christus verò vita est: & hic est primus fructus eucharistię. Secundus, quia cùm illam sumimus, efficimur participes passionis Christi, recordari enim illam iussi sumus, dum recipimus. Remissionem igitur peccatorum confert hoc sacramentum. Vnde Chrysost. super illud Ioan.19. Exiuit sanguis, & aqua, homil. 84. Sciunt, inquit, hoc initiati: per aquam enim regenerati: sanguine & carne nutriti: hinc mysteria ortum habent, vt quoties ad admirandum calicem accedis, tanquam ab ipso latere hauriens accedas: remittuntur enim in hoc sacramento venialia: in baptismo verò & pœnitentia omnia, mortalia scilicet & venialia. Et ratio est, quia cùm charitas per eucharistiam inflammatur, operit multitudinem peccatorum, pri. Petri. 4. Quamobrem prius per pœnitentię sacramentum nos expiari oportet, quàm ad hanc tremendam mensam accedamus: ad quam si quis venerit criminis capitalis reus, non vitam, sed mortem habebit. Reus enim erit, vt dicit Apostolus, corporis, & sanguinis domini, 1. Cor. 11. Tertius effectus est, quòd sumentes verum corpus Christi, efficimur & ipsi corpus Christi mysticum: de quo Paulus 1. Cor. 12. Vos estis corpus Christi, & membra de membro. & c. 10. Vnus panis, & vnum corpus multi sumus, qui de vno pane participamus: significat enim quòd nos, cùm simus multi, vnũ corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra. Si igitur dignè fit sumptum, hoc effecit, vt vnum cum capite nostro, vnum & ipsi inter nos efficiamur. Vnum efficimur cum Deo, cui voluntate adheremus: vnum cum Christo, cui tanquam vnius corporis membra capiti connectimur: vnum etiam inter nos, cùm simus membra multa, quę corpus vnũ efficiunt. Ad hoc corpus, cuius caput est Christus, pertinent non modò qui sunt in hac vita, verùm & pii omnes, qui cœlestibus iam gaudiis perfruuntur: & ij simul, qui felicitatem illam expectant: sed quia purgatione indigent, in purgatorio sunt, ex quo nõ nisi purgati ingredi possunt regnum cœleste, in quod nihil coinquinatum introibit. Hi orationibus superstitum adiuuantur. Vnde August. de verbis apost. homil. 17. dicit, Ideoq; habet ecclesiastica disciplina quod fideles nouerunt, cùm martyres eo loco recitantur ad altare Dei, vbi non pro ipsis oretur, pro cęteris verò commemoratis defunctis oretur: iniuria est enim pro martyre orare, cuius nos debemus orationibus commendari. & tract. 84. in Ioan. Ideo quippè ad ipsam mensam, non sic eos commemoramus, quemadmodum alios qui in pace requiescunt, vt etiam pro eis oremus, sed magis vt ipsi orent pro nobis, vt eorum vestigiis adhereamus, quia impleuerunt ipsi charitatem, qua dominus dixit, non posse esse maiorem. & contra Faustum lib. 20. c. 21. Nulli martyrum, sed ipsi Deo martyrum, quamuis in memoriã martyrum, constituamus altaria. Quis enim antistitum in locis sanctorum corporum assistens altari, aliquando dixit offerimus tibi Petre, aut Paule? sed quod offertur, Deo offertur, qui martyres coronauit: latria enim siue seruitus debita Deo, illi exhibetur soli, ad quam spectat oblatio sacrificii. & lib. 8. c. 27. & lib. 22. c. 10. de ciuit. Dei dicit, Illos enim vt pro nobis intercedant orare possumus, & debemus: sacrificium autem, pręterquàm soli Deo offerre, fas non est. Vnde Chrysost. in epist. ad Philip. homil. 3. Apostolicum hoc esse institutum asserens, dicit. Non frustra ab Apostolis sancitum est, vt in celebratione venerandorum mysteriorum memoria fiat eorum, qui hinc discesserunt. Nouerunt enim multum hinc emolumẽti fieri,

fieri, multum vtilitatis. Beatus Dionyſius in eccleſiaſt. hierar. c. 7. commemorationem defunctorum in miſſæ ſacrificio facere, apoſtolicam vult eſſe traditionem. Damaſcenus librum ſcripſit de ijs, qui in fide hinc migrarunt, quòd ſacris operationibus, & viuorum orationibus viuent. Qualiter autem affectus eſſe debeat, ſi dignè manducare velit quis carnes agni, & bibere eius ſanguinem, manifeſtat beatus Pau-
H lus 1. Cor. 2. cùm dicit, Probet autem ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat, & de calice bibat: qui enim manducat, & bibit indignè, iudicium ſibi manducat, & bibit. Vnde ſi in veteri lege, vbi figura tantùm fuit, non permittebatur accedere ad altare, qui maculam haberet, quantò minus illud licere debet in hoc ſacramento, in quo verum corpus Chriſti, & verus ſanguis eſt? Quamobrem ſuam quiſque conſcientiam diligenter examinet, ne quod bonum eſt, malè, malus accipiat. Vnde Auguſt. tract. 26. in Ioan. Videte, inquit, fratres, panem cœleſtem ſpiritualiter manducate, innocentiam ad altare apportate: peccata & ſi ſunt quotidiana, vel non ſunt mortifera, antequam ad altare accedatis, attendite quod dicatis, Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Si dimittis, dimittetur tibi: ſecurus accede, panis eſt, non venenum. Sed vide ſi dimittis, nam ſi non di-
I mittis, mentiris, & ei mentiris, quem non fallis: mentiri Deo potes, Deum fallere non potes. Vnde ſi quis dignè, & ad ſalutem accipere vult, elaborare debet vt ſit membrum Chriſti, hoc eſt, vt per fidem, & charitatem Chriſto adhæreat. Hoc enim ſacramentum ab Auguſtino vbi ſupra, vocatur ſacramentum pietatis, ſignum vnitatis, vinculum charitatis. Vnde admonet, quòd qui accipit myſterium vnitatis, & non ſeruat vinculum pacis, non myſterium accipit pro ſe, ſed teſtimonium contra ſe. Annunciatur in hoc ſacramento Chriſti mors, vt inquit beatus Paulus vbi ſupra. Porrò Chriſtus mortuus eſt, vt morte ſua nos Deo patri ſuo cœleſti re-
L conciliaret, vt reconciliatos vnum cum illo, vnum noſipſos inter nos faceret. Quiſquis igitur hanc vnitatem rumpit, vel à Chriſto peccando ſe ſeparat, vel ab eius corpore, quod eſt Eccleſia ſuo pluſquam illius iudicio tribuendo, ſegregat, vel à quocunque membro per odium ſe diuidit, quid aliud facit, quàm quòd crucifigit ſibimetipſi filium Dei, dum eadem illa deſignat, propter quæ Chriſtus crucifigi, & mori dignatus eſt: quem peccata noſtra de cœlo detraxerunt, ac tam acerbis illius cruciatibus cauſam dederunt? Vnde fit, vt non ad vitam, ſed mortem ſumat vitam: reus enim efficitur corporis, & ſanguinis domini. Vnde pſal. 68. dicitur. Fiat menſa eorum coram illis in laqueum, & in retributionem, & in ſcandalum. De vario modo ſumendi hoc ſacramentum vide Scotum diſt. 8. 4. q. 3.

De ſacramento pœnitentiæ. Cap. XXXII.

A PER lauacrum regenerationis in hanc vitam ingredimur, non vt ocio vacemus, & delitijs, ſed vt contra mundum, carnem, & diabolum in acie ſemper ſtemus: ad quos hoſtes noſtros ſuperandos, datur nobis in confirmatione adiutor Spiritus ſanctus, cuius virtute facilius impetum eorũ propulſare poſſimus. Fit nihilominus, ſicut in prælijs vſu venire ſolet, vt ſæpè ab hoſtibus noſtris ſauciati corruamus: & quam per ſanctum baptiſmum adepti vitã fueramus, eam morte commutemus. Non vult tamen Pater ille miſericordiarũ, qui eſt benignus, & prę ſtabilis ſuꝑ malitia, quẽquam de venia lapſum, deſperare. Ideò huic quoq; rei remedium inſtituit, pœnitentię ſcilicet ſacramentum, per quod lapſo re-

ſurgere

surgere liceret; & hoc est contra Nouatum,à quo Nouatiani,de quo Eusebius lib.6. B
c.33. inquit, quòd spem salutis ademit peccantibus, etiam si digne pœnituissent,
Dicti Nouatiani, superbo nomine,Catharos,idest mundos,appellarunt semetipsos.
Ob quam rem à Cornelio Papa concilium Romæ congregatum est Eporum . LX.
totidem psbyterorum, cum diaconis multis:vbi statutum fuit, Nouatum cū sequacibus alienum esse ab Ecclesia. Eos verò qui lapsi fuerint in certamine, fraterna cōmiseratione curandos,& fomentis pœnitentię medicandos. Hic Cornelius fuit. xx. Papa sub beato Petro, qui in eodem Concilio reuocauit sententiam Concilii Carthaginensis, & beati Cypriani de rebaptizādis hęreticis ad nos venientibus: qui tamen Cyprianus librum edidit contra dictum Nouatum, lapsos ad pœnitentiam cohortando. Hæc pœnitentia siue hoc sacramentum, dicitur esse resurgentium: cuius virtute fit, vt cùm corruerimus eleuemur. Et si in ista colluctatione, quæ nobis est aduersus principatus, & potestates tenebrarum harum, nos prosterni contigerit, ad hoc pœnitentię remedium confugiamus: per quod erigi,ac vires recuperare possimus. Pronior enim est Deus ad miserendum,quàm nos ad misericordiam eius petendam. Vnde Dominus Gregorius Nazianzenus Theologus, in oratione in sanctum lauacrum,ait, Iucundius dat Deus, quàm alii acceptant, simul vt dereliquerit impius viam suam, & vir iniquus cogitationes suas,ac ad Dominum conuersus fuerit. Esaiæ.55. obuiis,quòd aiunt,manibus, cum ad se reuertentem recipit: & est maius gaudium in cælo super vno peccatore pœnitentiam agente,quàm C
super nonaginta nouem iustis. Causa enim effectiua huius pœnitētię virtutis, vt inquit diuus Bonauentura in 14. dist.4.ar.2.q.2. Deus est,sed dispositiua à nobis, qui creauit nos sine nobis,non iustificat nos sine nobis. Dispositio hoc ordine procedit. Necesse est primò Dei bonitatem,& iustitiam agnoscere: cui omne malum,& inordinatio displicet,à qua offenditur,nulloq; modo malum culpæ relinquit impunitū: & postea se aliquid fecisse,quod diuinæ displicet bonitati, deinde cognoscat se homo ex diuina sententia obligatum ad pœnam.Quo facto,necesse est Dei misericordiam cognoscere: qua paratus est omni reuertenti,& de culpa dolenti remittere,& indulgere. Ex quarum cognitionum prima generatur timor: de quo magister hic in litera inquit. Quòd pœnitentia timore cōcipitur. Ex secunda verò,spes remissionis. Et ex his videlicet ex voluntate sese reconciliandi Deo,& satisfaciendi per gemitū, D
& alia media cùm incipiat facere quod in se est, dispositus est talis ad iustificationē. Ex quo videre liquet,quòd magis timore, quàm amore, quis disponatur: cùm peccator non habeat Dei, sed sui amorem: iste autem amor nunquā generat pœnitentiam,nisi quia timet. Vnde quādiu amat, & credit, non refugit peccatum, sed quādo timet: ideò non concipitur fide: cùm ante timorem,non sit pœnitentiæ seminarium, quod est cessare à malo. Ex quo etiam patet, quare magis timore, quàm spe: quia timor seruilis concipit, spes verò promouet: nec hoc inconuenit, quia conceptio ista,non est per productionem in esse, sed per dispositionem,& præparationem: ideò non oportet quòd pœnitentia sit cum timore seruili, sed sufficit,quòd timor p̄paret ad pœnitentiam. Et vt magis distinctè prædicta intelligamus, notandū quòd pœnitentia, inquantum est actus, qui (Deo operante nostram iustificationem, cui E
cooperamur) à timore seruili,vt in pluribus procedit, & in filiali terminatur,sex cōprehendit actus: quorum primus est Dei operatio conuertentis cor: secundum illud Hier. 3. postquàm conuertisti me, egi pœnitentiam. Secundus est motus fidei. Tertius est motus timoris seruilis: quo quis timore suppliciorum à peccatis retrahitur.

Quartus est motus spei, quo quis sub spe veniæ consequendæ assumit propositum emendandi. Quintus est motus charitatis: quo alicui peccatum displicet secundum seipsum, & iam non propter supplicia. Sextus actus est motus timoris filialis: quo
F quis propter reuerentiam Dei emendam voluntariè offert. Et sic patet, quòd actus pœnitentiæ, quo iustificamur, procedit communiter à timore seruili, sicut à primo motu affectus ad hoc ordinato: à timore verò filiali sicut ab immediato & proximo principio. Nec per hoc, quòd dicimus eã procedere à timore, excludimus quin procedat ex actione Dei conuertentis cor. Pessimus autem error est, & crudelissimus eorum, qui dicunt pœnitentiam non posse iterari: cùm claudat viscera diuinæ misericordiæ: cogeret enim tunc ferè omnes peccatores desperare. Ideò Sanctus Bona-
G uentura in eadem dist. concludit, quòd iterari potest, quotiescunq; peregrinamur à Domino: non sic baptismus, cuius ratio est triplex. Prima quia in baptismo imprimitur character, qui est indelebilis: non sic in pœnitentia. Secũda, quia baptismus est contra morbum non iterabilem, videlicet peccatum originale: pœnitentia verò contra iterabilem, vt est peccatum actuale: medecina enim debet aptari morbo. Tertia est, quia baptismus habet totam efficaciam à passione Christi: non sic pœnitentia, quæ vltra hoc pendet ab actu nostro. Ideo baptismus non iteratur, sicut nec Christi passio. Pœnitentia verò iteratur, secundum quòd voluntas nostra conuertitur, vel reuertitur. Inde est quòd omnis pœna in baptismo remittitur, in pœnitẽtia non: baptismus etiam si iteraretur esset nobis occasio peccandi: non sic pœnitẽtia: quæ peccata impunita non relinquit. Et pro hac assertione habemus exemplum
H in Dauid, qui primò peccauit homicidio, & pœnituit: rursus peccauit numerando Populum, & iterum pœnituit: & tamen Deus vtrãq; pœnitentiam acceptauit. Si verò obiiciatur illud Amos pri. Super tribus sceleribus Damasci, & super quarto non conuertam eum, vbi glo. Quarto, eadem peccata committenti, nec pœnitentiam, nec indulgentiam se daturum denuntiat. Respondet diuus Bonauentura circa literã Magistri, ꝙ Beatus Hieronymus intelligit per primum peccatum consensum in corde. Per secundum, progressum ad opus. Per tertium, assuefactionem ad illud. Per quartum finalem perseuerantiam in illo, vel nolle pœnitere, & pro hoc nec dat pœnitentiam, nec veniam: cùm post mortem, non sit locus pœnitentiæ: ab aliis tribus liberat: pro quibus sicut dat pœnitentiam, ita & veniam: sicut innuitur in resuscitatione trium mortuorum: quorum primum in domo, secundum in porta, tertium Dominus suscitauit in sepulchro.

Pœnitentia quomodo sit voluntaria, & quæ sint causæ illius. Cap. XXXIII.

A PRO huius capitis declaratione, p̄mittendum est secundum Scotũ. 14. dist. quar. q. pri. Quòd duplex est iustitia, scilicet habitualis, vt charitas: & actualis, vt rectitudo quæ inest actui elicito, Actus enim elici potest conformiter suæ regulæ, in qua conformitate cõsistit rectitudo illius & per consequens erit duplex iniustitia videlicet habitualis, vt priuatio gratiæ, siue charitatis in anima: & actualis, vt priuatio supradictæ rectitudinis in actu. Transeunte autem actu peccati intrinseco & extrinseco, remanet quædam iniustitia habitualis: sed non ab illa sola denominatur quis peccator: quia ita diceretur peccator, qui commisisset vnum solum peccatum, sicut qui cõmisisset mille. Cuius ratio est, quia ita est priuatus tota gratia, qui commisit vnum solum, sicut qui mille. Iniustitia verò

tia verò actualis manere non potest cessante actu: cum illius subiectum proximū sit actus in anima, sicut & rectitudinis sibi oppositæ. Et subdit ꝙ nihil reale absolutum, siue relatiuum est in aliquo, cessante actu peccati, à quo censeatur peccator. Et si dicatur aliquid derelictum ab actu, manere, vt habitus vitiosus, dicit ꝙ illud non est formaliter peccatum, cum posfit stare in iustificato. Graues enim peccatores nō statim, quando sunt iustificati, habent illam pacem, quam habent perfecti, & in virtutibus exercitati. Sed est, secundum præfatum, quædam relatio rationis, inquantum est obiectum intellectus diuini vel voluntatis, quæ post cōmissum crimē ordinat peccatorem ad pœnam correspondentem: & tunc intellectus præuidet etiam pro omni tempore, donec pœna fuerit soluta. Vnde beatus Augustinus super ps. 31. videlicet Beati quorum remissæ sunt iniquitates, inquit, Videre Deum peccata nil aliud est, quàm ad pœnam imputare. Auertere autem faciem à peccatis, est ea non ad pœnā reseruare. Et peccata dicuntur ab eo tecta, cùm ea punire non intendit. Ipsum igitur peccatum manere in reatu post actum transeuntem, nihil aliud est, nisi ipsum à Dei voluntate ordinari ad pœnam condignam illi peccato. Et hoc patet in simili, quia si quis offendat magnum Principem tali offensa, ꝙ correspōdeat magna pœna, cessante illo actu, nihil est in illo, quod prius non fuerit, quare modò dicatur inimicus, & non prius, sed tantùm in voluntate Domini offensi, est actus transiens super ipsum. Et propter hoc in ipso est relatio rationis, videlicet ordinatio ad pœnam, vt in obiecto volito, vel ordinato ad talem pœnam. Ita in peccatore transeunte actu peccati, nihil aliud est, nisi ista relatio scilicet ordinatio ad pœnam: quæ, vt est discōueniens illi animæ, dicitur eius macula: vt autem formaliter est obligatio ad illā pœnam, dicitur reatus: vt verò est actus voluntatis diuinæ, in qua est tota illa realitas, ꝑ quem actum ordinat ad talem pœnam, dicitur offensa: nihil enim aliud est offendi vel irasci Dei, quàm velle vindicare, ista pœna. Exclusa igitur passione istius velle, dicitur Deum esse formaliter iratum vel offensum, cùm formaliter velit vindicare peccatum commissum contra legem suam. Quod deleri potest, & quandoq; deletur iuxta illud symboli Apostolorum, Remissionem peccatorum. Et Deus est qui remittit. Prædestinatus enim aliquando labitur in peccatum: vt Dauid, Petrus, & Paulus: non autem beatificari potest, ad quod principaliter per ꝓdestinationem ordinatur, nisi deleto peccato modo ꝓdicto, cùm nullus beatificetur remanēs obligatus ad pœnam soluendam. Dico vltra quòd non remittitur sine pœna, vel æquiualente in acceptatione diuina. Per quodcunq; igitur peccatum offendatur Deus, offensa eius nil aliud est, quàm velle vindicare, & punire: & ex consequenti ad eius deletionem requiritur aliqua punitio, vel æquiualens in acceptatione diuina: licet regulariter per pœnam ordinetur: pręcipuè cùm dicat Boetius. 4. de consola. prosa. 4. Quòd pœna est ordinatiua culpę: quod sic intelligitur, secundum beatum Tho. prima. 2. q. 87. ar. pri. Quia homo à tribus iustè puniri potest, eò quòd à triplici subiectione peccando recessit: subditur enim homo primò ordini proprię rationis: deinde ordini exterioris gubernatoris, spiritualiter, vel corporaliter, politicè, aut œconomicè: tertio ordini diuinæ gubernationis. Peccans verò, hos tres peruertit ordines, agendo contra rationem naturalem, contra legem humanam, & contra legem diuinam. Operępcium igitur est, vt qui talis est, triplicem pœnam suscipiat, per quā ad ordinē quē peruerterat redigatur. Punitur homo primo à seipso per remorsum cōscientię, secūdo ab homine per varia nocumenta: postremò verò à Deo: & sic punitus redigitur ad ordinē, quia illi à quo pęnam patitur, vel inuitus subditur, subiici noluit

B C D E F G

peccando. Non est enim propriè pęna sine culpa. Vnde beatus Augustinus lib. pri. retractationum.c.9. dicit. Omnis pęna si iusta est, peccati pœna est, & supplicium nominatur. Pœna autem duobus modis potest considerari, aut in vera ratione satisfactionis, & hoc modo vnus innocens potest satisfacere pro alio, vt Dominus noster Iesus Christus, qui omnia peccata nostra pertulit in corpore suo super lignum. Aut in vera ratione pœnæ: de qua dico quòd inquantum est vindicta, & punitio, nunquam infligitur, nisi propter culpam propriam. Pœnæ huiusmodi propriæ, conuenit ordinare culpam: & ratio est, quia omne peccatum est actus inordinatus: & omne peccans, contra aliquem ordinem agit: ideò oportet, vt ad eundem ordinem per pœnam redigatur, quem peccando deseruerat. Ad deletionem igitur peccati,
H requiritur punitio voluntaria: quod dico propter damnatos, qui satispatiuntur, & non satisfaciunt: similiter & propter illam pœnam, quæ sequitur peccatum, quæ nō est voluntaria: de qua beatus Augustinus in lib. primo de confessione, Iussisti domine, & ita est, vt pœna sit sibi quisq; peccator. Pœna verò tripliciter potest dici voluntaria: vno modo contra quam non omnino voluntas remurmurat, sed patienter tolerat: Secundo quæ voluntariè acceptatur: tertio quæ voluntariè causatur: & hoc vel à causa proxima partiali, q̄ non intendit talem effectum, vel vt à causa remota principali, q̄ intendit hunc effectum. Pœna patienter tolerata, potest dici voluntaria, secundum quid, cùm malum pœnæ (dum non est contra rationem rectam) possit nō modò absolutè patienter, sed ordinatè sustineri, & acceptari in ordine ad istū finem, de qua Augustinus in lib. de pœnitentia inquit. Peccator de peccato doleat
I & de dolore gaudeat. Tristitia autem in voluntate non potest causari, nisi à duabus causis, videlicet actuali nolitione alicuius existētiæ, & actuali apphensione illius, iuxta illud beati Augustini. 14. de ciuit. dei. c. 15. Tristitia est dissentio animi ab his rebus quæ nobis nolentibus acciderunt: huiusmodi causa cōmunis potest esse volūtas, imperans actum considerationis, & actum nolitionis eiusdem obiecti, & hoc in ordine ad illū finē intētū, vt sequat̄ tristitia puniēs, & respectu dictæ detestationis est cā immediata, respectu verò tristitiæ, mediata. Ex quo patet, quomō prima pœna vi
L delicet tristitia, pōt esse summè volūtaria, & à volūtate, sicut à cā totali, remota tñ, applicāte causas partiales proximas huius effectus. Et licet omnis pœna videat̄ inuoluntaria cōparata ad voluntatē sequentē affectionē commodi, est tamen voluntaria voluntate iusta acceptante, ac sequente affectionem iustitiæ. In ista ergo punitione voluntaria conuenit multa considerare: primùm quidem velle punire peccatum à se commissum: quod est velle imperatiuum, seu efficax, coniungens causas proximas ipsius punitionis passiuæ: secundò nolle peccasse: quod est causa partialis proxima, licet non intendat pœnam illam: tertio velle acceptare pœnam illam passiuam iam inflictam: quarto patienter ferre punitionem: Quæ quatuor sic explicantur: Vindicare cōmissum. Detestari illud. Acceptare pœnam inflictam. Et patienter ferre eādem: & secundum has quatuor acceptiones erit quadruplex definitio eius, quod est pœnitere, de quibus in sequenti capite.

Pœnitere quid sit secundū quatuor præfatas considerationes. Cap. XXXIIII.

A PRIMA pœnitentiæ definitio est. Pœnitere est vindicare peccatum à se commissum: patet enim quòd ibi tenetur pœna, cùm applicare sibi pœnam, sit tenere eam: & hoc siue in affectu, siue in effectu: cùm vindicans, non minus vindicet, si quandoque pœna non sequatur propter defectum

defectum alicuius causæ secundæ, dummodo ipse æquè intendat pœnam infligere. Secunda descriptio est. Pœnitere est detestari, vel odire peccatum à se commissum: vbi in proxima causa partiali tenetur pœna, & hoc potest intelligi de displicentia habenda de peccato sub propria ratione, vel in generali simul de quolibet à se commisso, vel de displicentia formali, vel virtuali, quæ est actus virtualiter includens illam displicentiam, vt actus martyrij sancti Bonifacij, qui dato quòd esset magnus peccator, tamen statim vt vidit martyres patientes, exclamauit, Christianus sum. Iste actus licet formaliter non includeret detestationem peccati, includebat tamen eandem virtualiter, vel eminenter. Tertia descriptio. Poenitere est pœnam inflictã pro peccato suo gratanter acceptare, & hoc modo tenet pœnam tanquam obiectũ per actum voluntatis: quod intelligitur de acceptatione, in qua ista includitur, sicut volitio entis ad finem, includitur in volitione finis. Vltima descriptio, Pœnitere est pœnam pro peccato suo inflictam, patienter sufferre: per quod patet, quomodo cõformiter ad sententiam Magistri in litera, hic est etiam pœnam tenere, quia non abijcitur murmurando: vnde dicitur sustinere, quod est, sub actione agentis infligentis, se illi conformando, tenere. Ad deletionem igitur cuiuslibet peccati mortalis actualis post baptismum commissi, requiritur aliqua punitio voluntaria vno quatuor prædictorum modorum, loquendo de pœnitentia actuali, idest actu pœnitendi, qui est tenentia actualis pœnæ. Intelligitur autem requiri non simpliciter necessariò, cuius oppositum includat contradictionem, cùm posset Deus remittere sine illo actu: posset etiam remittere per aliquem feruentem motum dilectionis in Deum, absque aliquo poenitere præfato. Ad hoc tamen quòd regulariter deleatur, requiritur motus præfatus, dico regulariter, quia fit secundum regulas determinatas à sapientia diuina: quarum hæc est vna, quòd peccatum non deleatur sine displicentia de commisso: quæ est rationabilis, quia sicut peccatum auertit à fine, & conuertit ad creaturam, ita rationabile est, quòd non deleatur nisi per motum oppositum auertentem à peccato, siue à creatura, vt circa illam fuit peccatum, & conuertentem ad Deum. Dicit enim Scotus vbi supra q. 2. quòd poenitere secundum omnes quatuor præfatas descriptiones potest esse actus virtutis, quia conformis rationi rectæ: cùm secundum rectam rationem quilibet legislator vindicet transgressionem legis. Vnde Arist. 10. Ethi. c. vlt. post doctrinam de vitiis, & virtutibus, statim introducit legem positiuam tanquam vltricem vitiorum, & præmiatricem virtutum. Si enim legislator recta ratione vindicat, minister recta ratione exequitur: cùm vniuersaliter rectitudo subministrationis sit ex cõformitate eius ad agens, cui subministrat. Modò vnicuique commissum est esse ministrum Dei, ad vindicandum in seipso peccata à se commissa. Pœnitere autem primo modo est sic vindicare in seipso, & ex consequenti, pœnitere hoc modo, semper erit actus virtutis elicitus, vel aptus natus elici à virtute, vel generare virtutem, cùm sit conformis rectæ rationi. Poenitere etiã sic, requirit præcognitionem distinctam eius, de quo pœnitet. Vnde sequentia se habent per ordinem, videlicet imperare causarum proximarum partialium tristitiæ coniunctionem. Ipsæ causæ partiales coniunctæ, quæ sunt effectus immediatus dicti imperii. Effectus remotus præfati imperii, ipsa scilicet tristitia, vel complacentia dictæ tristitiæ, quæ est actus voluntatis habens tristitiam pro obiecto: & postremò gaudium de tristitia, quæ omnia hoc modo inter se distinguũtur. Primum quidem, videlicet actus imperatiuus à causis proximis tristitiæ, sicut causæ principalis, & remotæ à causa secundaria, & propinqua. Secundum à tertio,

B C D E F

ſicut cauſæ ab effectu; & actionis à paſſione. Tertium à quarto, ſicut obiecti ab actione, & quartum à quinto, ſicut obiecti à paſſione appetitiua de illo obiecto. Iſtorum quinque nihil eſt vindicare per ſe, niſi primum, videlicet ipſum velle imperatiuum. Ex ſupradictis elicitur, quòd pœnitere primo modo eſt actus ſpecialis virtutis, cùm poſsit habere ſpeciale obiectum, ſcilicet peccatum vindicabile, & circunſtantias ordinatas, videlicet finem, modum, & huiuſmodi: non tamen eſt actus virtutis intellectualis, ſed appetitus. Imperare enim intellectui, vt conſideret, & voluntati, vt deteſtetur, non conuenit niſi voluntati: cùm voluntas ſecundum Auguſtinum lib. 11. de tri. c. 3. imperet ſibi & intellectui. Erit igitur appetitiuè non ordinantis ad ſeipſum, vt ſunt temperantia, & fortitudo, ſed ad alterum, vt iuſtitia. Poteſt enim actum iſtum vindicandi quilibet eodem modo ſecundum rectam rationem in alterum, ſicut in ſeipſum, exercere: ſi etiam exercet illum in ſeipſum, non facit niſi vt in alterum: cùm id non faciat in ſe, niſi vt committitur ſibi à legiſlatore in iſtum reum vindicare. Vnde accidit quòd iſte, cui committitur, ſit ipſe reus. Vindicare etiam hoc modo non eſt principaliter propter correctionem rei, licet quandoque correctio ſequatur; ſed eſt per ſe, vt ordinetur culpa per poenam eo modo, quo dictum eſt ſupra, & vt obſeruetur lex punitiua in quem tranſgreſſum eſt: quod non eſt crudelitas: cùm vlterior finis ſit bonum commune: eſſet tamen, ſi ſtaretur in alio fine, quàm in bono communi. Eſt ergo actus iuſtitiæ punitiuæ, quę diſtinguitur contra commutatiuam, & amicitiam: & nobilior inter actus iuſtitię in communi, dempto actu pręmiationis, cùm ſit proprius legiſlatori: & ſi alii conuenit, hoc eſt ex eius commiſsione, actus tamen pręmiandi eſt excellentior: quia & ſoli principi conuenit, ſicut pręcedens, & vltra hoc, pręmium habet vtrunque extremum nobilius, uidelicet meritum pro quo ſit, & pręmium quod confertur, & perſonam meritam cui confertur, quę excellunt poenam, culpam, & perſonam rei, cui pœna infligitur. Iſte actus, cuius eſt imperare intellectui, & voluntati, imperio pertinente ad iraſcibilem, & ad potentiam aliquam habentem ſe ad aliquid ſimile iraſcibili virtuti, eſt voluntatis: ſicut enim iraſcibilis ſenſitiua in virtute ſuo modo vindicat, ita & illa potentia quæ imperat vindictã in parte intellectiua habet quoddam ſimile iraſcibili, nec conuenit hoc imperare niſi voluntati. Quantum ad ſecundam ſignificationem huius termini poenitere, quæ eſt deteſtari peccatum commiſſum, dicit idem doctor, ꝙ poteſt eſſe actus virtutis, cùm poſſit eſſe actus electiuus conformis rationi rectę, quę ſuadet, quòd ſicut eſt complacendum in bono honeſto; ita etiam quòd ſit diſplicendum in malo inhoneſto: quæcunque enim virtus inclinat ad deteſtandum malum inhoneſtum, vtpotè charitas, de aliquo inordinato contra eam; inclinat ad talem diſplicentiam. Pari modo dicendum eſt de humilitate, & ſimilibus, & talis eſt virtus appetitiua. De tertio, quòd eſt gratanter acceptare poenam inflictam pro peccato commiſſo, eodem modo concludit, ꝙ poteſt eſſe virtutis: quia conformis rectæ rationi, & multarum virtutum, quarum quælibet ſit appetitiua: per illas enim diuerſas virtutes poteſt acceptari aliud & aliud obiectum in ordine, ad quod poſſit poena inflicta pro peccato acceptari. Nam ſi ex charitate amatur Deus, ex charitate poteſt acceptari poena inquantum reductiua eſt ad Dei amorem. Si etiam ex virtute ſpei deſideratur Deus vt bonum mihi, ex eadem virtute acceptatur poena, vt ordinat ad hoc attingibile præmium. De quarto videlicet patienter ferre poenam inflictam, patet etiam quòd poteſt eſſe virtutis actus, & ſpecialis virtutis, ſcilicet patientiæ.

De

De Contritione prima Pœnitentiæ parte. Cap. XXXV.

Ontritionem intelligimus vehementem displicentiã & dolorem de cõmissis à nobis peccatis, ex corde syncero, & intimo procedentem, atq; eo respectu, quòd diuinam illis offendimus maiestatem, eiusmodi inq̃, vt Deum propter rem nullam vellemus offendere amplius, cũ humili supplicióq; imploratione veniæ ab eodem, & certo decreto siue proposito, eiusdem voluntati, & præceptis deinceps obsequendi, tale enim propositum saltem virtute includitur in tali dolore. Amplius, non omnem cordis pœnitudinem, & de peccatis displicentiam, ac dolorem, & si magnũ & vehementem: cõtritionem intelligimus, qualis in salutari pœnitentia requiritur. Nã & Saulem & Iudam peccatorum suorũ vehementer pœnituisse, vt etiam ex eo hic recurrerit ad laqueum, & ille extremæ desperationis signa ostenderit; planè indubitatum est: non tamen dolor ille cordis contriti, ad quod respicit Dominus, fuerat: qui enim, ex sui tantùm amore, sui cõmodi respectu, nempè ob solum gehennæ metum, de peccatis dolor procedit, etiã quantumuis immensus sit, non est, qui cor cõtritũ facit, aut veniam impetrat, vnde, si seruus Domino, quem offendit, diceret, doleo equidem vehementer, quòd te offenderim: non tamen propter te, sed propter me doleo, quia ob tuã offensam meritò cædor, vinculis constringor, bonis, quibus tibi obsequentes suauiter perfruunt ego miser careo; nunquid, pœnitentia huiusmodi impetraret veniam? Deo ita dicit, quisquis ita dolet, quòd ipsum offenderit, si propter se doleat, quia ob offensam cęditur, non fallitur, neq; irridetur Deus. Debet sanè dolor offensæ, impetratiuus veniæ, esse de offensa: quia offensa illius est quem offendimus: & non tantùm, quia nobis damnosa, & incommoda. Cõtritio ergo, quam Deus in nobis respicit, est dolor diuinæ offensæ, non nostri tantùm, sed illius præcipuè causa, quem offendimns: cuiusmodi vt sit, Dei amorem, ex quo procedat, prequirit. Nihil enim primò, & per se odisse aut detestari possumus, sed operæprecium est, vt omne odium ex alicuius amore procedat: odium enim est, aut detestatio voluntatis, velut fuga quædam ab eo quod apprehenditur vt discõueniens, & inimicum: aut contrarium alicui, cuius amore afficimur. Ex amore ergo aliquo, vt procedat in nobis odium, ac detestatio peccatorum, necesse est. Is igitur aut nostri tantùm amor est, aut Dei solius, aut nostri & Dei. Si nostri tantùm procedit in nobis peccatorum odium, vt quia hic nos flagellari ob illa sentimus, & maiora expectamus, vt putà damnationem æternam; nondum est ea detestatio peccatorum nostrorum vera contritio, nec veniam offensæ impetrat, de qua nostri tantùm causa dolemus. Cum enim, vt beati Gregorij verbis vtar, ex peccato pœna metuitur, & amissa Dei facies non amatur; timor scilicet peccandi ex timore, non ex humilitate nascitur: humilitatem appellans eam subiectionem, qua peccator ad deum reuertens, eius voluntati prorsus se subijcit: sed, vt dictum est, infructuosa est eiusmodi pœnitentia, quæ non ex Dei, sed sui amore procedit. Si verò ex Dei solius amore procedat dicta peccatorum detestatio, ea vera est quæ facit cor contritum, & humile, quod Deus non despicit, sed benignè respicit. Quòd si, & ex nostri, & ex Dei simul amore procedat ipsa peccatorum displicentia, ita tamen vt Dei amor, amori nostro præponderet; ea quoq; contritio salutaris est: quoniam eadem sic detestamur diuinam offensam, vt ob nullam rem velimus Deum offendisse: sed si Dei amor nondum in regno animæ vicerit, sed amor sui, quem diuino præfero amori, ex tali amore, salutaris pœnitentia, siue peccatorum detestatio, non

tio,non proficiſcitur, quæ vera eſſe non poteſt, niſi ex vincenti amore procedat: nã ſi eſt, quod illi præfero,conſequens eſt, vt non dubitem in illius plus amati gratiam, minus amatum Deum offendere: quo affectu, quandiu ſum, cor verè contritũ, hu-
E miliatumq; non habeo. De hac prima pœnitentiæ parte,quæ non poteſt eſſe ſine diuino amore, apertiſſimè beatus Ioannes,dicit, Qui non diligunt, manent in morte: & ex cõſequẽti ante dilectionẽ,vita animæ nõ eſt;Quarè,ſi dilectionẽ neceſſariò pcedat iuſtificatio,neceſſe eſt vt poſſit eius eſſe cũ morte ſocietas.Rectè perinde ꝓ maximo incõueniẽti habet Aug.vt ſine Dei amore quis conſequaẽ remiſſionẽ peccatorũ. Sine quo inquit, nemo inuenit gratiam. Dicunt Doctores,quòd optima pœnitẽtia eſt noua vita.Vnde idem Auguſt.lib. de vtilitate pœnitentiæ,inquit. Neminem nouam vitam inchoare, quem veteris non pœnituerit. Et Effrem de extremo iudicio capite. 5. inquit, Beatus homo qui habet compunctionem iugiter ſecundum Deũ, compunctio ſanitas animæ eſt, illuminatio mentis eſt, compunctio remiſſionem delictorum nobis conquirit, compunctio Ieſum vnigenitum facit in nobis habitare, cùm eum deſideramus, & q̃rimus. Et Cyprianus ſermone de cœna Domini,ait, Sed & in eodem articulo temporis, cùm iam anima feſtinat ad exitum, & egrediens ad
F labia expirantis emerſerit, pœnitentiam clementiſſ. Dei benignitas, non aſpernaẽ: nec ſerum eſt, quod verum: nec irremiſſibile, quod volũtarium: & quæcunq; neceſſitas cogat ad pœnitudinem; nec quantitas criminis,nec breuitas temporis,nec horæ extremitas,nec vitæ enormitas,ſi vera contritio,ſi pura fuerit voluptatum mutatio,excludit à venia, ſed in amplitudine ſinus ſui mater charitas, prodigos ſuſcipit reuertentes.Et velit nolit Nouatus hæreticus, omni tempore dei gratia recipit pœnitentes. At latronis mentionem faciens.Latrocinium,inquit, dãnationem meruerat & ſupplicium: ſed cor contritum, pœnam mutauit in martyrium, & ſanguinem in baptiſmum. In momento,impietas religionem,crudelitas induit pietatem, & ſtatim cõſumatus,ciuis ſanctorum & domeſticus Dei permiſſus eſt in regnum. Requi-
G ritur ergo pœnitere, vt eſt actus virtutis perfectus, ſecundum omnes circunſtantias ad deletionem peccati:& hoc,vel vt diſpoſitio præuiã,vel concomitans.Primo modo ſufficit actus informis,cùm ſit ſine charitate, à cuius ſolius inhærentia, & inclinatione ad actum, dicitur actus formatus. Secundo modo requiritur actus formatus: nam in illo inſtanti in quo deletur peccatum, charitas ineſt, & per conſequens, ſi actus requiratur vt concomitans, eſt formatus. Actus verò informis dicitur attri-
H tio, quæ eſt diſpoſitio ad deletionem peccati mortalis, quæ ſequitur in vltimo inſtãti alicuius temporis in quo iſta attritio durauit. Vnde ſi attritio ſit perfectè circunſtantionata in genere moris, videtur diſpoſitio ſufficiens ad iuſtitiam in termino illius attritionis acquirendam, quem Deus præfixit eſſe terminum illius motus attritionis, quam vſq; tunc vult continuari: & tunc in vltimo inſtanti illius attritionis probabiliter infunditur gratia, & deletur peccatum: Et ſi manet idem motus cõtra peccatum in eſſe naturæ & moris qui prius; idem motus qui fuit attritio, poſt infuſionem gratiæ dicitur contritio: Oportet tamen ibi diſtinguere ſigna naturæ, quia in primo eſt actus talis: in ſecundo charitas: in tertio actus formatus à charitate inhærente, & inclinante: & ſic attritio fit contritio, ſine mutatione reali ipſius actus, & debet concedi in ſenſu diuiſionis tantùm, quòd per actum, qui eſt contritio, deletur peccatum, vt per diſpoſitionem omnino proximam. Pro quo
I ſciendum quòd contritio, quæ eſt pars pœnitentiæ, includit contritionem, quæ eſt actus pœnitentiæ virtutis, & multa ſuper eam addit: quia actus pœnitentiæ virtutis

est dolor voluntariè assumptus de peccatis inquantum sunt contra rationem,& bonum honestum: nec requiritur quòd sit maximus, sed sufficit quòd sit dolor moderatus, cum solo proposito recompensandi,siue satisfaciendi,& cauendi. Sed contritio quæ est pars sacramenti pœnitentiæ (pœnitentiæ enim vt est sacramentum, tres assignantur partes, à. S.Thoma.3.par.summæ.q.90.art.1.& 3.videlicet Contritio, Confessio, & Satisfactio, quæ sunt partes integrales pœnitentiæ: similiter & ab Eugenio Papa in decreto pro doctrina Armenorum)est dolor de peccatis proprijs,voluntariè assumptus propter Deum summè dilectum, & ideo oportet quod sit maximus, qui possit esse in natura, appreciatiuè saltem, ita quòd sicut Deus debet diligi super omne diligibile, ita peccatum displiceat, & odiatur super omne odibile, & cum hoc quòd habeat propositum confitendi, & absolutionem obtinendi,& satisfaciendi,sic quòd peccator sit,saltem in præparatione animi, taliter dispositus,quòd L mallet priuari omnibus bonis mundi temporalibus, & corporalibus, quàm Deo, & mallet sustinere omnia tormenta etiam inferni, & mortem ipsam, quàm offendere Deum. In præparatione animi debet durare semper peccatorum contritio: sed quo ad actum, qui est de necessitate contritionis. Videndum est, quando videlicet peccator in mortali existens, teneatur sub pœna mortalis peccati conteri,& dico quòd M in quatuor casibus. Primo quandocunq; imminet periculum mortis, præcipuè debet conteri, vel atteri. Secundo quando imminet susceptio, vel administratio sacramenti, Matth. 7. Nolite sanctum dare canibus: & regulariter, quando quis exercet actum, necessariò requirentem hominem esse in gratia. Tertio omni die Dominico, cùm pręceptum sit de sanctificatione sabbati, in quo includitur dilectio Dei super omnia, & sanctificatio animę, iuxta illud, Sanctificabunt animas suas, quod regulariter fit per contritionem. Vnde Gregorius in registro inquit. Dominico die à labore terreno cessandum est, atque orationibus omnino insistendum, vt si quid negligentię per sex dies agitur, die resurrectionis Dominicę expietur, & ideo Ecclesia ad implendum hoc preceptum, pręcepit omnibus christianis diebus Dominicis audire missam, vt habetur in c. Missas, de consecr. dist. 1. Similiter ordinauit fieri confessionem generalem, & corporis Christi eleuationem, vt populus N haberet occasionem petendi veniam, & pręcepta fidei, spei, & charitatis,implendi. Quarto tenetur quis conteri, quandocunque peccatum mortale pręteritum occurrit memorię practicè, hoc est cum iudicio practico, siue cum inclinatione ad complacendum: quia nisi tunc detestetur, exponit se periculo recidiui: si verò redeant ad memoriam speculatiuè, siue per modum transeuntis, absque iudicio practico, O non tenetur quis ad contritionem: licet valde vtile esset & securum,omni mane, & sero conteri.Et de hoc satis.

De confessione, quæ est altera pars pœnitentię. Cap. XXXVI.

RAESVPPONO, vt melius intelligatur hęc secunda pars, quòd A confessio est triplex. Prima, proprię culpę, quę est pars poenitentię, de qua infra diffusè. Secunda,laudis diuinę, de qua Christus in euangelio, Confiteor,inquit,tibi pater dñe coeli,& terrę,quia abscondisti hęc,&c. & ista est actus latrię. Tertia est credendorum, de qua ad Rom. 10. Corde enim creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem: & ista est actus fidei,& meritorius inquantum cadit sub pręcepto. Et pro maiori declaratione confessionis sacramentalis;

cramentalis, eſt ſciendum quòd Poenitentia eſt abſolutio hominis poenitentis, facta certis verbis à Sacerdote, iuriſdictionem habente, ex inſtitutione diuina efficaciter ſignificantibus abſolutionem animæ à peccato. Dicitur abſolutio, cùm poenitentia ſit ſententia abſolutiua, & non condemnatiua, qua reus denuntiatur abſolutus. Dicitur hominis, quia ſi malus angelus in corpore aſſumpto confiteretur, ibi non eſſet hoc ſacramentum. Dicitur poenitentis, propter fictè accedentem, qui nõ eſt materia debita, ſed irridens, & non poenitens. Dicitur facta certis verbis, propter mutum Sacerdotem, qui licet debitam habeat intentionem, non tamen eſt ibi ſacramentum. Dicitur vlterius, cum debita intentione, propter Sacerdotem carentem vſu rationis, qui licet de facto abſoluat, non tamen eſt ibi ſacramentum. Dicitur etiam, à Sacerdote, propter laicos, & alios in dignitate eccleſiaſtica conſtitutos, non tamen ſacerdotio initiatos. Dicitur quoque, iuriſdictionem habente, cùm nullus Sacerdos, poenitentem non ſubditum, abſoluere poſſit. Sententia enim lata à non ſuo iudice nulla eſt, de regu. iuris in 6. Dicitur vltra, ex inſtitutione diuina, cùm nulla creatura inſtituere poſſit ſacramentum. Dicitur præterea, efficaciter ſignificans, quia abſolutio non eſt ſignũ ęquiuocum, ſicut oſculum, vt patet de oſculo Iudę. Additur poſtremò, abſolutionẽ animę à peccato: ex quo ſequit, quòd confeſſio non eſt ſacramentum poenitentię, ſed quędam pręuia diſpoſitio ad illud ſacramentum. Congruit enim, quòd iſta exterior abſolutio fiat à Sacerdote, vt extrema reducantur per medium in extremum. Et ita in hierarchia eccleſiaſtica, extremos peccatores reduci in Deum per hierarcham, ideſt Sacerdotem, expedit, ſicut fit in Eccleſia triumphante. Hinc elicitur quòd doctrina de ſacramento poenitentię ſubalternetur doctrinę de iudicijs, cùm ſua principia recipiat ab ipſis, videlicet, quòd iudex abſoluere debet ſubditum ſuum, & doctrinę de ſententijs: & ſic ſacramentum poenitentię dici poteſt iudicium ſacramentale. Et ex hoc liquet quòd nõ ita eſt neceſſe habere pręciſa verba in hoc ſacramento, ſicut in euchariſtia, & baptiſmo, cùm ſufficiat, quòd exprimatur actus ſententię abſoluentis, ſicut & in forenſi iudicio non oportet eſſe determinata verba: inquit enim vnus de Theodoro martyre, Iubeo ignibus tradi: alter verò de ſancto Cypriano, Gladio animaduerti placet. Regulariter tamen iſta verba ſunt apta, Ego te abſoluo ab omnibus peccatis tuis: licet nõnulla alia pręmittantur, vel concomitentur ſecundum diuerſam eccleſiarum conſuetudinem, quæ tamen non ſunt pretermittenda in illis. Opinio tamen Magiſtri in 4. diſt. 18. c. 6. communiter non tenetur, nec pro vera habetur, dicentis, quòd in ſoluendis culpis, & retinendis, ita operatur euangelicus Sacerdos, & iudicat, ſicut olim legalis in illis, qui erant contaminati lepra, quæ eſt peccati typus, oſtendebat enim tantùm eos ſanatos. Probat quippe ſuam ſententiam per illud beati Hieronymi ſuper 16. Matth. Tibi dabo, &c. Hunc, inquit, locum non intelligentes quidam, aliquid ſumunt de ſuperbia phariſęorum, vt damnare innoxios, vel ſoluere putent noxios, cùm apud dominum non ſententia Sacerdotum, ſed reorum vita quæratur: & probationem innuens ſubdit, in Leuitico ſe oſtendere Sacerdoti iubentur leproſi quos illi non faciunt leproſos, vel mundos, ſed diſcernunt qui mundi, vel immundi ſunt: ita hic. Vbi Scotus inquit, quòd verum eſt, quòd ſicut Sacerdos legalis oſtendebat leproſos mundatos, ſic euangelicus oſtendit peccatores iuſtificatos: ſed quòd non aliter euangelicus ſe habeat ad leproſos ſpiritualiter, quàm legalis ad leproſos corporales, falſum eſt: cùm Deus non dederit in veteri lege aliquam cæremoniam, ſiue purificationẽ, cui miniſtratæ ab idoneo miniſtro regulariter aſſiſteret ad mundandum

dandum lepram corporalem, sicut in lege noua dedit sacramentum conferens quod significat, & cui regulariter ipsemet assistit Deus ad mundandum à lepra spirituali, hoc est à peccato, nisi impediat obex ex parte voluntatis. Opinionem supradictam Magistri, sequitur Gabriel Biel distinctio. 18.4.q.1. quę profectò nimis sacramento derogat poenitentiæ. Nam secundum hanc opinionem per sacramentum pœnitentiæ nunquã deleretur peccatum: sed necesse esset prius deleri per contritionem, ad hoc, quòd dignè susciperet poenitentiæ sacramentum, cùm nullus dignè ostendatur mundus à peccato, nisi sit prius immunis ab eo, & sic nunquam posset esse secunda tabula; cùm nunquam liberaret naufragum à periculo submersionis. Subdit ergo Scotus vbi supra de mente domini Alexandri Alensis, quòd Deus requirit dispositionem de cõgruo ad hoc, quòd peccatori conferat per sacramentum gratiam (non quod alliget potentiam suam sacramentis) qui tamen sine dispositione illa præuia, & congrua non conferret per sacramentum gratiam. Quod est maioris misericordię, duplicem scilicet viam instituere, per quam iustificemur, quàm nos ad vnam tantùm viam arctare. Non solùm igitur attritus per aliquod tempus vsque ad certum instans, in vltimo instanti recipit gratiam delentem peccatum, tanquam per dispositionem de congruo, sed etiam non habens talem actum, qui sufficiat ad dispositionem de congruo, sed tantùm voluntatem recipiendi sacramen tum Ecclesię, & sine obice peccati mortalis, recipit non ex merito, sed ex pacto diuino, effectum istius sacramenti: vt sic parum attritus, attritione, quę non habet rationem meriti ad remissionem peccati, intendens tamen recipere sacramentum pœnitentię, sicut in Ecclesia dispensatur, in vltimo instanti illius prolationis verborum, in quo est vis huius sacramenti, recipit gratiam pęnitentialem. Pęnitentia verò sumpta quatuor pręfatis modis non est sacramentum pęnitentię: sed tantùm ad idem pertinentia. Dictum verò Cassiodori super psal. 31. videlicet. Dixi confitebor, &c. dicẽtis. Magna est Dei pietas, quòd ad solam promissionem peccatum dimittit: votum enim pro operatione iudicatur, similiter & Augustini ibidem, nondum pronunciat, sed promittit se pronunciaturum, Deus dimittit, sic intelliguntur, quòd frequenter dimittitur peccatum per aliquem motum attritionis tanquam per dispositionem de congruo ante susceptionem sacramenti poenitentię: Sicut in adulto frequenter dimittitur peccatum originale, ante baptismum per bonum motum disponẽtem ad illum de congruo. Nec tamen sequitur quòd per sacramentum non dimittatur: quia si illa alia via non adsit, ista quę minus requirit, & quę est facilior, non deficit. Dico vltra, quòd ante perceptionem dignam poenitentię oportet suscitari, vel simpliciter: & tunc per sacramentum non deletur peccatum, sed gratia quę infuit, augetur: vel secundum quid, videlicet, vt habeat aliqualem displicentiam de peccatis, & propositum cauendi de cętero, velitq; suscipere sacramentum poenitentiæ, per quod attritio fit contritio, & tunc suscitatur simpliciter per sacramentum: sicut iustificato baptismo flaminis, necessarius est baptismus fluminis, si adsit facultas illud suscipiendi. Vnde Lazarus viuificatus à Christo, idest peccator à morte culpę per gratiam resuscitatus, & solutus à carcere sepulchri, idest à reatu, siue debito poenę inferni, relinquitur discipulis soluendus ab institis, scilicet poenis temporalibus, in quas commutatur poena ęterna, quas temporales poenas, potest euangelicus Sacerdos aliquo modo relaxare, vel intendere, claue tamen non errante.

H

I

Confessio

Cōfeſſio de iure diuino eſt,& quomodo fuit in vſu apud patres antiquos, qui eam neceſſariam eſſe demonſtrant. Caput. XXXVII.

A Onfeſſionem ſacramentalem à Chriſto inſtitutam, ei qui eſt in peccato mortali, ad ſalutem animæ eſſe neceſſariam conſtat ex determinatione Eccleſię in concilio Tridentino, vbi dicitur. Si quis dixerit eum qui poſt baptiſmū lapſus eſt,nō poſſe per Dei gratiā reſurgere,aut poſſe quidem, ſed ſola fide,amiſſam iuſtitiam recuperare ſine ſacramento pœnitentiæ, prout ſancta Romana & vniuerſalis eccleſia ſeruauit, & docuit, Anathema ſit: Ad hoc accedit ſententia Tertulliani dicentis libro pri. de Trinitate, vnà cum Eccleſiæ cōſenſu,

B confeſſionem à Domino inſtitutam fuiſſe, & hoc ſequentibus (vt cōmuniter tenet) verbis,quibus Petro, cæteriſq; Apoſtolis ligandi, ſoluendiq;, remittendi, ac retinēdi peccata, poteſtas à Chriſto conceſſa eſt, quod Apoſtoli, & ſucceſſores facere non poterāt,niſi prius cognouiſſent, cuius generis ea peccata eſſent, & quæ medicina eſſet eis adhibenda, cùm dicatur à Sapiente prouer. 12. Qui iudicat quod nouit,iuſtitiæ iudex eſt: & à beato Hieronymo in.x. Eccleſiaſtes,Quod ignorat medicina, non curat. Confeſſionem enim ſacramentalem dicere eſſe ſolùm de humano iure, hæreſis eſt damnata à Sixto Quarto. Quam veriſſimam orthodoxorum ſanctorumq; Patrum ſententiam diuerſis ab initio ſeculis, diuerſis orbis terræ cardinibus ſcripta magno conſenſu comprobant. Quod vt certò intelligas, ex illo ipſo ſeculo incipiā,

C quo ſyncera adhuc vigebat Chriſti religio. Ille ter ſanctus Leo Papa,orthodoxæ,& ſyncera fidei aſſertor (quem claris Elogiis Chalcedonenſis ſynodus exornauerat) ad Theodorum Foroiulienſem Epiſcopum ſcribens, multiplicem miſericordiā Dei, ita lapſibus ſubueniſſe humanis affirmat, vt non ſolùm per baptiſmi gratiam, ſed & per pœnitētiæ medicinam ſpes vitę reparetur æternę: ſic diuinæ bonitatis præſidiis ordinatis,vt qui regenerationis dona violaſſent, indulgentiam Dei niſi ſacerdotum miniſterio nequeant obtinere. Mediator enim, inquit,Dei & hominū homo Chriſtus Ieſus hanc prępoſitis Eccleſię tradidit poteſtatem, vt & confitentibus actionē

D pœnitentiæ darent, & ſalubri ſatisfactione purgatos, ad cōmunionem ſacramentorum per reconciliationis ianuam, admitterent. Beatus quoq; Auguſtinus.c.4.lib. 2. de viſitatione infirmorum, Sunt,inquit,quidā,qui ſufficere ſibi autumāt, ſi ſoli Deo, cui nihil eſt occultum, quem nullius latet conſcientia, ſua crimina confiteantur: nolunt enim, aut erubeſcunt, ſeu dedignantur, oſtēdere ſe ſacerdotibus: quos tamen inter lepram, & lepram diſcernere, per legiſlatorem conſtituit Dominus: ſed nolo, vt ipſa decipiaris opinione,quatenus confundaris confiteri Chriſti vicario,tabeſcēs præ rubore, vel ceruicoſus præ indignatione: nam ipſius humiliter ſubeundū eſt iudicium, quem Dominus,ſibi non dedignatur vicarium: ergo ad te venire roges ſa-

E cerdotem,& fac ipſum conſcientiarum tuarum penitus participem.Cōcludit enim, ꝙ ſacerdotis egeamus(qui inter Deum,& nos mediator ſit) ſalubri iudicio: alioqui, vt alio loco inquit, ſine cauſa dictum eſſet, Quæ ſolueritis in terra, ſoluta erunt in cœlo, & fruſtra datæ eſſent claues Eccleſiæ Dei. Confitemini etiam peccata veſtra, quomodo impleretur? fruſtramus ſine ea Euangelium Dei: Fruſtramus verba Chriſti: promittimus nobis, quod ille negat: non ne nos decipimus? Vnde & alibi, nos docet,ſicut ſibi tribuit Pigius controuerſia nona de pœnitētia,vt non per nuncium,

F non per ſcripturam, ſed ore proprio peccata noſtra cōfiteri debeamus ſacerdotibus: vt qui, inquit,per vos peccaſtis, per vos erubeſcatis. Erubeſcentia enim ipſa partē

habet

habet remissionis. Chrysostomus de eadem Catholica assertione homil. 3. in Matt. F habet hęc verba: Confessio, inquiens, peccatorum, testimonium est conscientię timentis Deum. Qui enim timet iudicium Dei, peccata sua non erubescit confiteri: qui autem erubescit, non timet, perfectus enim timor soluit omnem pudorem. Illic enim turpitudo confessionis aspicitur, vbi futuri iudicij pœna non creditur: nũquid nescimus, quia confessio peccatorum habet pudorem? & quòd hoc ipsum erubescere, pœna grauis est? sed ideò magis iubet Deus confiteri peccata, vt verecundiā patiamur pro pœna. Et patet expressè, quòd non loquitur de publica siue generali cõfessione, sed de illa, quæ pudorem, & verecundiam comites, vt necessarios, ita homini graues habet: qualis illa generalis non est. Magnus quoq; ille Basilius in regula G monachorum, inquit. Confessio peccatorum hanc habet rationem, quā habet vulnus aliquod corporis, vel passio, quæ medico demonstranda est. Si ergo non omnibus quis vitia, vel vulnera corporis sui reuelat, nec quibuslibet, sed ijs tantũmodo, qui summæ peritię testimonium habent, & curę ac medelæ disciplinam: ita confessio peccatorum fieri debet apud eos solùm, qui curare hæc ꝓualent, & emendare, secundum ꝙ scriptum est ad Rom. 15. Vos qui fortiores estis, infirmitatem infirmorũ portate, hoc est, auferte, & exportate per curationem. Et paulo ante, Necessariò, inquit, ijs peccata aperiri debent, quibus dispensatio mysteriorum Dei credita est: sic enim & iis, qui antiquitus poenitebant, inueniuntur apud sanctos confessi esse peccata sua. Beatus etiam Ambrosius lib. pri. de poenitentia. c. 2. dicit. Quòd ius ligā- H di, & soluendi permissum est solis sacerdotibus. Diuus quoq; Hieronymus. c. 18. in Ecclesiasten habet hæc verba. Si quē serpens diabolus occultè momorderit, & nullò conscio, eum peccati veneno infecerit, si tacuerit qui percussus est, & nõ egerit poenitentiam, nec vulnus suum fratri suo, & magistrò voluerit confiteri, magister ei ꝓdesse non poterit: si enim erubescit ægrotus vulnus medico confiteri, quod ignorat, medicina non curat. Cyprianus ille Pontifex sanctissimus, & martyr, sermone. 5. de lapsis, loquens de his qui corde tantum lapsi sunt. Ii, inquit, quanuis nullo sacrifi- I cii, aut libelli facinore, constricti sint, quoniam tamen de hoc vel cogitauerũt, hoc ipsum apud sacerdotes Dei dolẽter, & simpliciter cõfiteantur: exomologesim, idest confessionem, conscientię suę faciant, animi sui pondus exponant, salutarem medelam, paruis licet, & modicis vulneribus, exquirant: & paulo post, cõfiteantur singuli quæso fratres delictum suum, dum adhuc qui deliquit in seculo est; dũ admitti eius confessio potest, dum satisfactio, & remissio per Sacerdotem apud Deum grata est. Origenes homil. 2. in ps. 37. Vide, inquit, quid nos edocet scriptura diuina, quia L oportet peccatum non celare intrinsecus: fortassis enim sicut ij, qui habent intus inclusam escam indigestam, aut flegmatis humorem stomacho grauiter & molestè innitentem, si vomuerint, releuantur: ita etiam ij, qui peccauerunt, siquidē occultant, & retinent intra se peccatum intrinsecus, vrgentur, & propemodum suffocātur à flegmate, vel humore peccatorum. Si autem ipse sui accusator fiat, dum accusat semetipsum, & confitetur, simul euomit & delictum, atq; omnem morbi digerit causam. Et subdit, tantummodo circumspice diligentius, cui debeas confiteri peccatum tuum: proba prius medicum, cui debeas causam languoris exponere, qui sciat infirmari cum infirmante, flere cum flente: & ita demum, si quid ille dixerit, qui se prius & eruditum medicum ostenderit & misericordem, si quid consilij dederit, facias, & sequaris. Si intellexerit, & præuiderit talem esse languorem tuum, qui in cõuentu totius ecclesiæ exponi debeat, & curari: vt publicum homicidium, & crimen

M aliud notorium, ex quo fortasſis & cæteri ædificari poterunt, & tu ipſe facilè ſanari, multa hoc deliberatione,& ſatis perito medici illius conſilio procurandū eſt.Eiuſdē fidei & doctrinæ teſtis eſt beatus Dionyſius in epiſtola ad Demophilū monachum: ita enim inter cætera ſcribit. Tu verò,vt tuæ literæ indicant, procidentem ſacerdoti impium,vt ais, atq; peccatorem,neſcio quo pacto contra ordinē diſciplinæ, aſtās calce abiecisti: cū ille quidem verecundè ,quod oportuit, fateretur ſe ad peccatorū remedia quærenda veniſſe: neq; exhorruiſti inſuper ſacerdotem optimum lacerare conuiciis, miſerabilem eum dicens, qui pœnitentem atq; impium iuſtificaſſet. Cui ſententię apertiſſimè ſubſcribunt verba Zozomeni, quæ recitantur in tripartita hi-
N ſtoria. Quoniam, inquit, omnino non peccare diuinum, & vltra humanam naturā eſſe cognoſcitur, peccantibus autem & pœnitentiam agentibus veniam dari Deus præcipit, qui verò confiteri refugiunt, maius peccatorum onus acquirunt: propterea viſum eſt antiquis Pontificibus, vt velut in theatro, ſub teſtimonio eccleſiaſtici populi, delicta pandantur, & ad hanc rem p̄sbyterum conuerſationis bonæ, ſeruantemq; ſecretum, ac ſapientem virum ſtatuerunt: ad quem accedentes ij, qui deliquerant, delicta propria fatebantur: & ille ſecundum vniuſcuiuſq; culpam indicebat & mulctam: quod etiam hactenus in occidentalibus ſeruatur eccleſiis. Nihil aūt aduerſus hanc noſtram ſententiam facit, quod eodem loco ex eiuſdem Zozomeni verbis notant hæretici, morem illum publicum ſeruatum fuiſſe etiam Conſtantinopoli, vſq; ad Nectarii tempora, à quo antiquitatis ea conſuetudo illic antiquata ſit, eò quòd nobiliſſima quædam mulier confeſſa presbytero, & accepta ab eo pœnitentia, vt ieiunaret, Deoq; ſanctis operibus ſupplicaret: dum ea occaſione præter mo-
O rem ſæpè,diuq; moraretur in eccleſia, à Diacono ſolicitata,cum eodem concubuit, & factum venit in publicum: qua cauſa tumultuante, & in ſacerdotes ſæuiente populo, Nectarius amoto ſcelerato diacono, ex quorūdam conſilio etiam populum, quod ad confeſſionem attinet, ſuæ libertati & conſcientiæ dimiſit. Et ratio eſt, videlicet, ꝙ nō aduerſetur ſentētia Zozomeni huic noſtræ catholicæ aſſertioni, quoniā non quid per catholicam eccleſiam, ſed quid in vna Conſtantinopolitana, quorundam conſilio (an ſatis ſano, ipſi viderint) ab vno Nectario, vt occurreret furori tumultuantis populi, factū fuerit, illic explicatur. Sed nec durauit diu ea libertas, aut licentia ſub Epiſcopis ſequentibus Nectarium, à quibus antiqua catholicæ eccleſiæ conſuetudo,& obſeruatio continuò reuocata, & inſtaurata eſt: quod ex beati Ioannis Chryſoſtomi (qui Nectarium continuò ſubſecutus eſt) ſcriptis luce clarius eſt cernere. Clemens etiam Papa Epiſtola prima hanc Petri doctrinam fuiſſe refert: quam illum à magiſtro ſuo Chriſto accepiſſe, dubium nō eſt: vt ſi fortè alicuius cor, vel liuor,aut infidelitas, ſiue aliquod malum latenter irrepſerit, non erubeſcat, qui animæ ſuæ curam gerit, confiteri ei, qui præeſt, vt ab ipſo per verbum Dei & conſilium ſalubre curetur. Abijcienda prorſus è corde eſt omnis intrinſecus latēs amaritudo peccati, ſi qua fortè ex deſideriis iniquis,velut ex cibis noxiis, cōgregata eſt. Hugo etiam de ſancto Vict. lib. 2. de ſacramentis parte 14. c. pri. cùm adduxiſſet hunc Iacobi locum, Confitemini alterutrum peccata veſtra. Quid eſt, inquit, alterutrum? mox reſpondet, Non ſolum homo Deo, ſed inter vos alter alteri,homines hominibus,oues paſtoribus, ſubiecti prælatis: ij,qui peccata habent ijs, qui peccata dimittendi poteſtatem habent. Beda quoq; in Iacobum, verba p̄fata de ſacramentali confeſſione interpretatur, quam eſſe neceſſariam, lib.50.Homiliarū, homil. 49. teſtatur:& adeo neceſſariam,vt iuxta beati Bernardi ſententiam ſermone pri. in die

Petri,

Petri,& Pauli, præcedat sententia Petri,sententiā cœli. Ex quibus verbis patet,quāta sit absolutionis vis: & quòd absoluere non est, vt nonnulli somniant, absolutum ostendere, cùm ipsa ligandi, soluendiq; potestas sacerdotibus à Christo data sit.Cōcluditur ex præmissis constare, eundem,qui nunc est, ritum confessionis sacramentalis ex Christi institutione, & constitutione, ab initio fuisse in Ecclesia.

Præsupposito tanquam verissimo, quòd confessio sit necessaria in effectu, vel in voto, queritur de eius conditionibus. Cap. XXXVIII.

Onfessionis necessitas ex multis prouenit, videlicet, vel ex mortis periculo, vel ex præcepto Ecclesiæ, vel quia ex proprio munere cōueniunt sibi quidam actus, qui sine deletione peccati exerceri non possunt, vt sumptio sacramentorum. Tunc enim quilibet debet se probare per cōtritionem,confessionem,& satisfactionem:& se exhibere sanctum,iuxta illud Leuit. 19. Sancti estote, quoniam ego sanctus sum. Nec obstat, quòd per contritionem deleatur peccatum à Deo, quia nemo certus est, se sufficientem habere contritionē ad deletionem peccati, ideo non debet de seipso præsumere, & periculo se exponere, sed remedia statuta adhibere. Deus etiam contrito condonat, & remittit peccata, propter desiderium petendi absolutionem, quod si quis non habet, non est contritus. Licet enim per contritionem deleatur peccati macula, manet tamen obligatio confitendi, & satisfaciendi: quæ quidem obligationes, cùm ex peccato oriantur, peccata nominantur, iuxta illud ad Rom.8. De peccato damnauit peccatum in carne. Illi enim, qui gratiam à Rege obtinent, quanquam eisdem culpa in exteriori foro remittitur, tamen necesse est ad cancellarium pro litera, & sigillo accedant: aliàs si præueniantur in iudicio, & fidem non faciant de literis, occiduntur: sic peccator, licet gratiam obtinuerit per contritionem,remittitur ad Sacerdotem. Exemplum habemus de Lazaro suscitato, qui ex Christi mandato per Apostolos ab institis fuit solutus. Conditiones concomitantes confessionem sunt XVI, quæ in infrascriptis versibus cōtinentur, videlicet, Sit simplex, humilis cōfessio, pura, fidelis, Atque frequens, nuda, & discreta, libens, verecunda, Integra, secreta, & lachrymabilis, accelerata, Fortis, & accusans, & sit parere parata. Ex quibus duæ sunt de bene esse, siue de congruitate, videlicet, quòd sit frequens, & accelerata: sufficit enim ꝙ fiat tempore determinato ab Ecclesia in cap. vtriusque sexus de pœniten. & remiss. semel in anno, videlicet in Paschate resurrectionis, nisi (prout dictum est supra) immineret aliquod mortis periculum, aut susceptio, vel collatio sacramenti,&c. Aliæ autem sunt de necessitate confessionis, vel inquātum est actus virtutis in communi, vel in determinata specie eiusdem, vel inquantum est pars sacramenti. Prima virtutis conditio est,quòd sit sciens: & quantum ad hoc dicitur, quòd sit discreta, vt maiora, & grauiora, cum maiori pondere confiteatur, & honestis verbis explicet peccata sua,vt non nisi necessarias explicet circunstantias: & prudens, quantum ad modum narrandi, vt quæ simul & in certo numero exprimi possunt, non diuidat. Secunda eiusdem virtutis conditio est, quòd sit eligens,cùm actus virtutis debeant esse voluntarij: propter hoc dicitur, quòd confessio sit libens, hoc est voluntaria, & non coacta. Tertia virtutis conditio est, vt sit propter aliquid, hoc est propter debitum finem: & quo ad hoc dicitur,quòd confessio debet esse pura, hoc est recta ratione facta. Quarta virtutis conditio est, vt immobiliter operetur: & quo ad hoc

dicitur, quòd confeſſio ſit fortis, vt videlicet propter verecundiam non dimittatur. Sed quia pœnitentia ſumit initium in horrore turpitudinis peccati, ideo quoad hoc, confeſsio debet eſſe verecunda de malis perpetratis. Non enim debet vereri confiteri illa, quantũcũque enormia ſint, cùm verecundia illa, partem remittat
E pœnæ. Ex quibus patet, quòd eſt duplex verecundia: quædam eſt de turpi, & hæc operatur bonum: alia eſt de bono, ſiue actu virtutis exercendo: & hæc eſt mala, & diabolica. Diabolus enim cùm inducit hominem ad peccandum, aufert verecundiam bonam: ſed cùm homo nititur cõuerti, conatur illi reddere verecundiam malam: de quibus Eccleſiaſtici.4. Eſt confuſio adducens peccatum, & confuſio adducens gloriam. Sexta conditio eſt, quòd ſit lachrymabilis, lachrymis ſaltem interioribus, quæ ſunt triſtitia ſequens nolitionem, & deteſtationem peccati, cùm exteriores non ſint ſemper in poteſtate noſtra. Septima conditio eſt, quòd ſit humilis, cùm pœnitentia terminetur in abiectione ſui, vt videlicet ſe miſerum, & peccatorẽ
F confiteatur. Ex propria verò ratione actus virtutis pœnitentiæ eſt, quòd confeſſio ſit manifeſtatiua, quæ manifeſtatio ex quatuor impediri poteſt. Primò, per falſitatẽ, & quantum ad hoc dicitur, quòd ſit fidelis, hoc eſt vera, vt videlicet non confiteatur peccata quæ non fecit, nec abſcondat quæ fecit. Et licet beatus Gregorius dicat quòd bonarum mentium eſt, ibi culpam agnoſcere, vbi culpa non eſt, hoc intelligendum eſt quantum ad conditiones actus: quia iuſtus in actu, qui de ſe bonus videtur, formidat, ne in aliquo ex parte ſua defecerit. Secundò impediri poteſt manifeſtatio propter obſcuritatem verborum: & propter hoc ſubditur, quòd ſit nuda, hoc eſt clara, aperta, & manifeſta, vt bene peccata, & circunſtantiæ intelligantur à confeſſore. Tertiò impeditur manifeſtatio, propter multiplicationem verborum, & per hoc ponitur decima conditio, videlicet quòd ſit ſimplex, ita quòd non recitet niſi ea, quæ pertinent ad quantitatem peccati ſui. Vnde cauendum eſt à peccato vaniloquij, cùm immiſcendo non neceſſaria, faciat irreuerentiam ſacramento: & præcipuè confitens debet cauere à narratione alienorum peccatorum, ſi propria ſine alienis poſſint ſufficienter exprimi. Quartò impediri poteſt manifeſtatio per ſubtractionẽ,
G maximè quando ſubtrahitur aliquid de his, quæ neceſſariò manifeſtanda ſunt: & pro hoc ponitur vndecima conditio, videlicet quòd ſit integra, vt nullum peccatũ, quod ſcitur, vel dubitatur ꝙ ſit mortale, dimittatur. Ex quo ſequitur ꝙ non licet confitenti diuidere confeſſionem, ſed integraliter omnia mortalia tenetur vni Sacerdoti confiteri, vt dicitur in c. Omnis vtriuſque ſexus, vbi ſupra. Si autem poenitens habet caſus reſeruatos Epiſcopo, & prius vadat ad eum, confiteatur omnia: & abſoluatur ab omnibus: ſi verò prælatus vel Epiſcopus auditis reſeruatis, non vult audire alia, ſed abſoluit à reſeruatis, & quoad alia remittit ad curatum, tunc poenitens eſt excuſatus, nec dimidiat confeſſionem, cùm ſit paratus integrè confiteri.
H Abſolutio etiam Epiſcopi non eſt ſacramentalis, nec abſoluit eum à peccatis, ſed ſolùm ab obligatione confitendi ſibi, cùm peccata quo ad remiſſionem ſint connexa: licet poſſit aliquis abſolui ab vna excommunicatione, manente alia, vt dicit Viguerius de ſacramento poenitentiæ, in ſuis inſtitutionibus: abſolutio tamen ſacramentalis dimidiari non poteſt, ſicut nec contritio. Si verò poenitens habens caſus reſeruatos prius vadit ad curatum, debet ei omnia confiteri etiam reſeruata, & Sacerdos abſoluit eum ſacramentaliter ab omnibus peccatis, etiam reſeruatis: ſed non ab obligatione confitendi peccata reſeruata ſuperiori, cui confitendo dicta reſeruata, non dimidiat confeſſionem, cùm iam omnia peccata ſint ei remiſſa: ſed quia rema-

nebat

nebat obligatus peccata reseruata confiteri superiori, & acceptare pro illis iniunctã sibi poenitentiam, ideo illa duntaxat confitetur. Si autem contingat casus in quo aliquis confiteri volens de aliquo crimine, non potest illud confiteri, nisi reuelet alienam confessionem, vel aliam personã, & ex tali reuelatione probabiliter timeat periculum ruinæ cõfessoris, vel suiipsius, aut alterius, dicit dictus Viguerius, vbi supra, ꝙ debet petere licentiam alteri confitendi, vel ad superiorem recurrere, & de eius licentia alium sacerdotem incognitum adire, & illi confiteri. Sed dubium est, an teneatur confiteri circunstantias, Respondet de mente beati Thomæ, quòd alleuiantes circunstantias confiteri non videtur laudabile, nisi ex taciturnitate earum iudicaretur mortale, quod est veniale. Circunstantias verò aggrauantes confiteri vtile est, non autem semper necesse, nisi mutarent speciem peccati, & haberent specialem prohibitionem. De circunstantia numeri dicit idem beatus, ꝙ tenetur numerum peccatorum suorum eo modo quo habet in memoria exprimere, certum, si sciat: Si verò ignoret dicat circuncirca. Confessio tamen secũdum quòd est pars sacramẽti pœnitentiæ, concernit iudiciũ sacerdotis. Vnde ponitur duodecima cõditio, quæ se tenet ex parte cõfitentis, scilicet, quòd sit accusans, siue quòd dicat se male fecisse. Et in comparatione ad Ministrũ ponit, tertiadecima videlicet, ꝙ sit parere parata, quoad pœnitentiã iniungendã ꝑ sacerdotẽ, acceptãs enim eã, tenet sub pœna peccati mortalis adimplere. Quartadecima, & vltima est conditio, quòd sit secreta: & hoc ex parte confessoris. Reuelanti enim grauis à iure iniungitur pœnitentia. Sigillum enim (Theologicè loquendo) duplex est, scilicet confessionis, & secreti. Primum nihil aliud est, secundum beatum Thomam in. 3. parte. q. 11. ar. pri. q. 3. Quàm debitum celandi peccata in confessione audita, & omnia alia per quæ potest peccator, vel peccatum deꝑhendi: siue sacerdos absoluat, siue non: & hoc debitum consurgit, non modo iure humano, sed & diuino, ex ipso sacramento confessionis, in quo ea, quæ interius fiunt, debent exterius significari. Et sic confessio est signũ cõtritionis: & cùm peccator confitetur peccatum suum, Deus tegit illud: prout dicit in ꝑs. 31. Beati quorum tecta sunt peccata: & ideò sicut Deus celat, & tegit, ita & sacerdos, cùm Minister se conformare debet ei, cuius est Minister. De secundo dicetur in capite sequenti.

I L M

De sigillo secreti confessionis, & an confitens posit dare licentiam confessori, vt reuelet cõfessionem sibi factam. Caput. XXXVIIII.

RESpondet Dominus Gabriel Biel. 21. quar. post Scotum, Quòd non potest dare talem licentiam, cùm celare peccatum, non sit tantùm ius cõfitentis, sed cõmunitatis: sequeret. n. ex tali reuelatione perturbatio in republica, cùm passim quilibet reputaret alium abominabilem. Tenetur enim confessor triplici iure ad celandum sibi in confessione detecta, videlicet diuino, naturali, & positiuo. Primò, iure diuino. Et ratio est: quia quilibet christianus lege diuina tenetur alteri non præbere occasionem, qua reuocetur ab obseruantia dictæ legis: præceptum autem de confessione facienda est de iure diuino, reuelans verò eandem dat occasionem, quantum in se est, proximo non confitendi. Secundò de iure naturali, lex enim naturæ de fraterna charitate exprimit, vt quis faciat alijs, quæcunq;, secundum rectam rationẽ, vult sibi fieri, Matt. 7. & Luc. 6. alioqui quomodo diligeret proximum? Quilibet verò secundum rectam rationem debet pro-

A B

priam diligere famam: & ex consequenti celationem sui secreti, ergo confessor debet diligere famam confitentis, & sic celare peccatum sibi in confessione detectum, per quod confitens diffamaretur. Quòd autem quilibet debeat diligere famam ꝓpriam, constat per illud quod dictum est Ecclesiastici. 41. Curam habe de bono nomine. Per hanc etiam naturæ legem, quilibet tenetur seruare fidelitatem proximo, quā vellet, aut velle deberet, sibi seruari, & per consequens, confitenti peccata. De

C hac fidelitate, habetur prouer.x. Qui fidelis est, seruat amici cōmissum. Nullus profectò confiteretur peccatum alteri, nisi certo certius crederet, quòd sua confessio esset secretissima. Forum enim istud est causarum, quæ vertuntur inter Deum, & confitētem: vbi nullus alius admittitur: Dei enim solius est cognoscere secreta cordiū: ergo sacerdos, cui tanq̄ Vicario Dei peccata reuelantur, tenetur illi tanq̄ secreta celare. Postremò est de iure positiuo siue ecclesiæ. Vnde secundum iura antiqua, vt habetur in.c.Sacerdos, de pœnitentia, dist. 6. Pœna reuelantis confessionem est depositio, & per totam vitam ignominiosa peregrinatio. Sed secundum decretalem, Omnis vtriusq; sexus.§.caueat, de pœnitentijs, & remis. est depositio, & detrusio in monasterium ad perpetuam agendam pœnitentiam. Ex quibus infert Biel, quòd reuocare dicta iura non est in potestate confitentis, etiam quòd introducta essent in fauorem eius. Si dicatur, quid faciet confessor, si confitens petat peccatum suum ob

D vtilitatem aliquam per confessorem reuelari. Respondet Scotus, quòd si confitens dicat peccatum suum extra confessionem reuelandum certis personis, potest, dummodo non diceret ei illud in secreto: quia prodere secretum est contra ius naturæ: confitens verò non potest tollere ius illud. Dubitatur etiam, an ea, quæ extra confessionem committuntur sub sigillo confessionis, claudantur sub illo. Respondet idem Sco. quòd hoc mō cōmendatū alicui, cadit sub sigillo secreti, & nō confessionis sacramētalis: cùm sic cōmendans, nō confiteat̄ sacramētaliter: nec pacta priuatorū possunt ius diuinum statuere: Sigillum autem secreti secundum Paludanum dist. 21. 4. est superius ad sigillum confessionis: sigillum autem secreti est debitum seruandum, siue commissum sit peccatum, siue temporale negotium. Hoc debitum ex promissione consurgit: quando scilicet reuelans exigit ante reuelationem, vt teneatur secretum, & is cui fit reuelatio promittit celare, tunc iure naturali, quo tenetur seruare promissum, tenetur seruare secretum. Est tamen dicta promissio, quasi iuramentū:

E quia per aliquod sacramentum aliquo modo promittitur. Ideò qui promisit aliqua celare sub sigillo confessionis, reuelando, videtur magis peccare, quàm si simpliciter promisisset seruare secretum. Et adhuc magis peccat, si promissionem confirmauit iuramento. Viguerius tamen in suis institutionibus de sacramento pœnitentiæ in fine secundæ partis eiusdem, videlicet de confessione, addit ad p̄fata, Quòd est maior obligatio iuris naturæ, qua quis tenetur communitati, vel Deo, quàm qua tenetur particulari personę: ideò vbi illud secretum vergeret in perniciē reipublicæ tēporalis, vel spiritualis, vt cum aliquis alicui secretè reuelat, ꝙ vult prodere regnum, vel comburere ciuitatem, aut hæresim seminare, non debet celare: imò tenetur reuelare his, qui prodesse possunt, maximè stante monitione Prælati sub sententia excōmunicationis: nec tenetur post priuatam monitionem expectare correctionē, vel recidiuū, cùm mora esset in magnū p̄iudiciū, si se nō emendaret. Reuertendo ad

F principale ꝓpositū, An videlicet sacramētalis cōfessio in casu aliquo reuelari posit. Respondet Biel vbi supra, de mente Alexandri, Tho. Bonauen. Ricardi, & Petri de Palude, ꝙ sacerdos securè iurare potest, se nescire, quæ nouit per confessionē: quoniam

niam illa non nouit ut homo, ſed ut Deus: reſpondendo autem iudici, reſpondet ut homo: nam eadem perſona uerè affirmare poteſt aliquid in perſona alterius loquens, quod uerè negat in propria perſona. Angelus enim loquens Moyſi in perſona Dei uerè dixit, Ego ſum Deus patris tui, Deus Abraam &c. Exo. 3. quod certè & uerè negaſſet in perſona propria loquens. Contra quos tamen de mẽte Scoti idẽ Gabriel Biel arguit, ꝙ confeſſor nouit, non vt Deus, ſed ut homo, & miniſter Dei: ſicut nec abſoluit ex perſona Dei, ſed miniſterialiter: & Deus principaliter. Vnde ſi diceret auctoritate mea te abſoluo principaliter mentiretur: verum tamen diceret, ſi loqueretur in perſona Dei, ſicut uerum diceret, dicendo, Ego ſum Deus tuus &c. G
Loqui autem auctoritate alterius, eſt loqui in perſona ſua propria ex commiſſione illius. Vnde cõfeſſor ſæpè dicit abſoluendo. Ego auctoritate beatorũ Petri & Pauli mihi commiſſa &c. quæ falſa eſſet in perſona Dei. Ideo concludit Biel. quæ audit, & abſoluit, facit in perſona ſua, ſed ut miniſter Dei. Et ideò in caſu, quo confeſſor producitur in teſtem, & iurat reſpondere ueritatem de interrogatis, ſi quæratur de aliquo, quod non nouit niſi ex confeſſione, non debet reſpondere, nec ſcio, nec ignoro. Nec ſic eſt tranſgreſſor iuramenti, cùm iuramentum intelligi debeat de interrogatis, ad quæ licitè reſpondere poteſt. Si enim generaliter intelligeretur, eſſet temerarium: nec iudex poteſt aut debet ultra interrogare. Et ſi dicatur, ꝙ tacendo, generat ſuſpicionem in animo audientium, ꝙ talia commiſſa ſint. Reſpondetur, quòd H
tacere eſt ſignum de ſe indifferens ad confeſſum, & non confeſſum, ideo eſt ſignum de ſe clauſiuum: nec per confeſſionis taciturnitatem probari poteſt aliquid contra eum, contra quem producitur in teſtẽ. Et ſubdit Biel ꝙ ſi Tyrannus minaretur mortem confeſſori, niſi reuelaret ſibi confeſſa, debet plus timere Deum, quàm minas: ſimiliter & prius exponere ſe martyrio, quàm tranſgredi legem Dei, naturæ, & Eccleſiæ, reuelando confeſſionem. Vnde ſi non poteſt confiteri niſi reuelando confeſſionem ſibi factam, debet differre confeſſionem, quouſq; habeat perſonam idoneã.
Sed dubium eſt, an perſona tertia cum qua confitens peccauit, ſit à cõfitente neceſſario celanda, Reſpondet Ricar. de media uilla diſt. 21. 4. ſub diſtinctione, uidelicet, ꝙ aut eſt neceſſaria expreſſio talis perſonæ cum qua peccauit ad cognoſcendũ genus peccati, vt, ſi frater concubuiſſet cum ſorore, quæ eſſet ſibi unica, quęrendus eſſet confeſſor, cui dicta ſoror non eſſet nota. Aut ſi expreſſio perſonæ non eſt neceſſaria ad exprimendum peccati quãtitatem, eſt tamen utilis ad correctionem tertii, vel præſeruationem à recidiua, tunc pœnitens bene facit extra confeſſionem detegere, vt poſſit corrigere: ſi etiam eſt vtilis ad præſeruandum pœnitẽtem, ſic vtile eſt in confeſſione exprimere. Si autem neutro modo eſt vtilis, non debet reuelare. I
Dubitatur vltimò, an audita in confeſſione, & aliàs ſcita extra confeſſionem, cadãt ſub ſigillo confeſſionis. Reſpondent ſancti Tho. & Bonauen. ꝙ ſcitum in confeſſione, nullo modo, vt tale, reuelandum eſt: ſed poteſt ſimpliciter dicere, illud uidi, audiui, ſeu noui ita eſſe, quod extra confeſſionem vidit, aut nouit: confitens enim cùm non ſit eius prælatus, non poteſt ſibi in talibus imponere ſilentium. L

De ſatisfactione, quæ eſt tertia & vltima pœnitentiæ pars. Cap. XL.

SAtisfactio quæ eſt pœnitentiæ pars, regulariter fit per ieiunium, eleemoſynas, & orationes, ſiue alia pia opera, nõ quidem pro pœna æterna, quæ per ſacramentum, ſiue ſacramẽti votum, vnà cum culpa remittitur: ſed pro temporali, quæ non tota ſemper, vt in baptiſmo, dimittitur illis, qui A

gratiæ

gratiæ Dei, quam acceperunt,ingrati,Spiritum sanctum contristauerunt, & templũ Dei violarunt. Vnde Damascenus libro.4.c.x. suæ theologiæ. Iure laboriosum baptismum vocat pœnitentiam. Iustum itaque est, ut ipse à se peccati pœnas exigat, vt illud deut. 25. impleatur. Pro mensura delicti, erit & plagarum modus: similiter & illud Apoc.18. Quantum se glorificauit,& in delicijs fuit, tantum date illi de tormentis. Chryso. etiam homil.22. ad populum Antiochenum. Si magnus est lapsus tuus, maior sit lachrymarum tuarum torrens. Et Theodoretus in libello, quem inscripsit diuinorum decretorum.c. de pœnitentia,inquit, Sunt ergo medicabilia, quæ post baptismum fiunt uulnera: medicabilia,non vt olim per solam fidẽ data remissione,sed per multas lachrymas,fletus, luctus,ieiunium,orationem,& laborem facti peccati quantitati accommodatum. Fit autem eiusdem satisfactio, nõ
B ad culpam, vel pœnam æternam expiandam (hæc enim satisfactio soli Christo tribuenda est,solus enim ille factus est propitiatio pro peccatis nostris, & totius mũdi, solus ille mortem moriendo destruxit,per eam pro peccatis nostris abundè satisfecit,per eam patri suo cælesti nos reconciliauit) sed de ea loquitur satisfactione, quæ in his maximè pœnitentiæ fructibus consistit, quos iustitiæ nomine Christus dignatur,in ieiunio,oratione,& eleemosyna,siue à nobis ea suscepta,siue per parochos nostros, sacramentorumq; dispensatores nobis iniuncta sit: quæ cum ex fide, & charitate peragitur, peccatorum causas excindit,siue diruit, peccati reliquiis medetur, ac temporalem pœnam vel tollit,vel mitigat,denique & in exemplum adhibetur.
C Satisfactio nostra quid prodest nobis? Non aliter principaliter,nisi virtute,merito, & efficacia Christi passionis: quæ fons & fundamentum omnium bonorum operum nostrorum est, quæ non nostra magis sunt,quàm eius,qui viuit in nobis,Christi,qui operatur in nobis. De quo Esa.26. Domine omnia opera operatus es nobis. Hunc itaque passionis,crucis,& sanguinis Christi fructum habemus,quòd quæq; opera nostra quamlibet in speciem bona,nihil antea nobis fuerunt profutura ad vitam æternam capessendam: ea postquã Christi sanguine tincta sunt, prodesse nobis incipiũt ad placandam irã Dei,& ad satisfaciendum pro peccatis nostris. Noluit enim Chri
D stus passionem & mortem suam operculum esse turpitudinis, & asylum iniquitatis nostræ: vt quoniam ille satisfecit pro nobis, licere nobis existimemus, vt deinceps ventri iam liberè seruiamus,atque omnia,quæ libido nostra fert,faciamus. Satisfactionem vocamus exhibere membra nostra seruire iustitiæ in sanctificationẽ, sicut antea exhibuimus ea seruire immunditiæ, & iniquitati ad iniquitatem. Talis fuit satisfactio Zachæi, qui uerè, & ex animo pœnitens. dixit, Luc. 19. Ecce dimidium bonorum meorum &c. Ad hãc satisfactionem nos inuitat Ambrosius sermone. 15. dicẽs. Nos quoq;,si tam graue fuerit peccatũ,vt minimè solis fletibus abluatur, addamus misericordiæ oleum, acrimoniamq; ieiunij: Nullum enim tam graue deli-
E ctum est, quod non purgetur abstinentia, eleemosynis extinguatur: Ecclesiastici.3. Sicut aqua extinguit ignem,ita & eleemosyna peccatum. Basilius etiam in prima oratione de laudibus ieiunij. Per ieiunium,inquit, satisfacite: quod esse de iure diuino minimè dubitamus,licet tempus sit ab ecclesia determinatum. Fructus etiam pœnitentiæ,ad quos nos hortatur Ioannes, Math.3. non aliud significant,quàm satisfactionem. Dignos fructus pœnitentiæ facimus,ait Chryso. cùm commissis peccatis, aduersa facimus. Aliena rapuisti, incipias donare propria: longo tempore fornicatus es,à legitimo quoq; coniugij vsu suspendere: iniuria vel opere quenquam,
F vel sermone affecisti,refer benedictionis verba. Cyprianus quoq; lapsos, tracta. 5.

de lapsis

de lapsis, ad satisfactionẽ inuitat, his verbis, Confiteantur singuli quæso delicta sua, dum adhuc qui deliquit in seculo est, dum admitti confessio eius potest, dum satisfactio, & remissio facta per sacerdotem, apud Dominum grata est: Conuertamur ad Dominum tota mente, & poenitentiam criminis veris doloribus exprimentes Dei misericordiam deprecemur.

Exempla multa habemus in scripturis, quòd remissis peccatis non sunt remissæ pœnæ temporales. Caput. XLI.

PEccatum enim diffidentiæ remissum est Moysi, & Aaron, non tamen pœna temporalis, neque ingressi sunt terram promissionis. Hoc de reliquo populo Israel: hoc de Maria sorore Moysi: hoc de Dauid factũ legimus, quibus omnibus remissis peccatis, non sunt remissæ pœnæ temporales: quas effugere nobis licet, quando ieiunio, oratione, eleemosyna, Deum nobis placatum reddere conamur: sicut Niniuitas, sicut Ezechiam, sicut Achab fecisse legimus. Vnde Dauid post conuersionem audire meruit, Dominus transtulit peccatũ tuum .2. reg. 12. & tamen multis pòst cruciatibus afflictus, reatum quem perpetrauerat exclusit. Vnde beatus Ambrosius ad virginem lapsam .c.8. super illud, Quòd si nosmetipsos diiudicaremus, non vtiq; iudicaremur: ita demum fore, inquit, vt nobis parcat Deus, si nobis ipsis non pepercerimus. Et Tertullianus libro de poenitentia inquit. Inquantum non peperceris tibi, intantum tibi Deus, crede, parcet. Et Augustinus. c. 2. de poenitentiæ medicina. In hac, inquit, poenitentia maiorem in se seueritatem vnusquisq; debet exercere, vt à seipso iudicatus, nõ iudicetur à Deo. Et Chryso. de Lazaro, concione tertia, inquit, Vides quomodo hic inflicta poena, liberat à poena, quæ illic est. Et diffusius homil. sequenti dicit. Vt igitur neq; puniamur, neq; poenas demus, in suam quisq; conscientiam ingrediatur, vitamq; explicet, cunctisq; commissis diligenter excussis, condẽnet animam, quæ hæc patrauit, puniat, atq; cogitationem affligat, crucietq; suam ipsius mentẽ, suppliciũq; à seipso exigat pro peccatis, per condẽnationem, per diligenter actam poenitentiam, per lachrymas, per confessionem, per ieiunium, per eleemosynam, per continentiam, per charitatem, vt possimus omnes omni modo hic depositis peccatis, multa cum fiducia illuc proficisci. Idem Bernardus in serm. 55. super cantica. Iudicabo, inquit, mala mea, iudicabo & bona, mala melioribus curabo corrigere actibus, diluere lachrymis, punire ieiuniis, cæterisq; sanctæ laboribus disciplinæ: in bonis, de me humiliter sentiam, & iuxta præceptum Domini, seruum me inutilem reputabo, qui quod facere debui, tantùm feci. Dabo operam, nec lolia pro granis, nec paleas cum granis, offerre. Ex his omnibus colligere licet, remissa culpa, superesse adhuc reatum ad poenam tẽporalem. Athanasius in libro de Blasphemia in Spiritum sanctum, dicit, Hoc interesse inter baptismum & poenitentiam, quòd cum poenitet homo, cessat quidem à peccando, sed habet vulnerum cicatrices. Cæterum qui baptizatur veterem quidem hominem exuit, renouatur autem, vt denuò renatus sit per spiritus gratiam. Et Basilius in homil. de poenitentia, est spes post peccatum, est sanatio etiam post vlcus, sed manet cicatrix. Idem Origenes homil. 8. in leuiticum. Et Cyprianus sermone primo de eleemosyna, Quàm necessaria, quàm benigna est diuina clementia, quæ cum sciat non deesse quædam postmodum vulnera, dedit sanandis curãdisq; denuò remedia salutaria. Gregorius Nazianzenus idem dicit in oratione, qua ad

A B C D

qua ad baptiſmum cohortatur, præſertim cùm alia non detur regeneratio, neq; in pristinum ſtatum reſtitutio, licet eam maximis gemitibus, & lachrymis (ex quibus vt ego ſentio,atq; ſtatuo,vix cicatricis obductio ſequitur) inquiramus. Neq; verò tantum in viuentibus, verùm etiam in vita functis manent & cicatrices quædam ac maculæ peccatorum per ignem purgãdæ:& pœnæ,per quas peccatis ſatisfit venia-
F libus tantùm, pro quibus debita pœnitentia in hoc ſeculo peracta non eſt. Conſtat enim,quòd eccleſia triumphantium cum Chriſto,ſicut Apoſtolus ad Ephe. 5.teſtatur,ſine macula eſt, & ruga. De qua Apoc. 21. Non intrabit in eam aliquid coinquinatum. Quamobrem neceſſe eſt purgare cicatrices & maculas peccatorum priuſquam ad patriam ire liceat. Vnde Auguſtinus libro.20. de ciui. Dei.c.25.ex ſententia,Eſa. 4. dicentis, Abluet Dominus ſordes filiarum Syon &c.Et ex verbis Malachiæ.3. Ecce venit, dicit Dominus omnipotens,& quis ſuſtinebit diem introitus eius? Et ſimul ex illis verbis,Matt. 12. Peccatum in Spiritum ſanctum non dimitti neq; in hoc,neq; in futuro ſeculo, docet eſſe quædam peccata,quæ ſi non in iſto, tamen remittantur in futuro ſeculo: quod non tã de pœna peccati, quàm de ipſo peccato rectè intelligi poteſt. Cuius etiam ſententiæ ſimul cum Auguſtino eſt Gregorius.4. dialog.c.39. Beda in .c. 3. Marci, Bernardus homil. 66. ſuper cantica, atq;
G alii quàm plures. Remittit itaq; Deus pœnam æternam pro ſua miſericordia, ſed exigit temporalem pro ſua iuſtitia,ne ſit malũ prorſus impunitũ. Reſtat igitur poſt hanc vitam pœna ignis purgatorii,qua expiantur leuiora peccata eorum, qui dum viuerent ipſas pœnas de illis ſumere conati non ſunt. Si volumus igitur pœnas effugere temporales, vel in hoc,vel in futuro ſeculo pro peccatis noſtris nobis infligendas, opus eſt,vt ipſi nos iudicemus,vt ipſi ſupplicium de nobis ſumamus,vt per ieiunium:orationem,& eleemoſynam peccata noſtra expiantes,Deum nobis placatum
H reddamus:& hæc eſt ſatisfactionis ratio, quæ inter partes pœnitentiæ numeratur, quæ tollitur nonnunquam per indulgentias.

Purgatorium eſſe multis probatur ſcripturæ diuinæ auctoritatibus. Cap. XLII.

A BEatus Auguſtinus de verbis Apoſtoli ſermone.32. inquit. Quòd orationibus Sanctæ Eccleſiæ, & ſacrificio altaris, & eleemoſynis, quæ pro ſpiritibus defunctorum erogantur, non eſt dubitandum mortuos adiuuari,vt cum eis miſericordius agatur à Domino, quàm eorum peccata meruerũt. Hoc enim à patribus traditum vniuerſa obſeruat eccleſia: nec omnino ambigendũ eſt, omnia ſupradicta prodeſſe defunctis,præcipuè talibus,qui ita vixerunt ante mortem,vt poſſint eſſe hæc eis vtilia poſt mortem. Nam qui ſine fide,quæ per dilectionem operatur,eiuſq; ſacramentis,de hoc corpore exierunt, fruſtra illis à ſuis, huiuſmodi pietatis impenduntur officia. Antequam uerò videamus quomodo eiſdem ſuffragia & indulgentiæ opitulentur: videndum eſt de loco defunctorum, qui erit multiplex,ſicut decedentium ex hac vita nõdum expiatorum,multiplex eſt differentia. Quærendum eſt primò de loco ſoluendi pœnas peccatis actualibus debitas. Et dicendum, quòd eſt mundus iſte, in quo viatores plenè poſſunt recipere ſacramentum pœnitentiæ. Verùm quia contingit aliquando, quòd exiſtens in gra-
B tia obnoxius reatibus pœnarum temporalium pro peccatis præteritis moritur ante expiationem, & non poteſt ingredi ciuitatem Hieruſalem ſupernam, in quam nihil coinquinatũ ingreditur, Apoc. 21.ideò neceſſariò ponendus eſt locus,vbi poſt mortem

tem expienť, aliter fieret iniuria diuinę iustitiæ:quia si nō expiarentur, sequeretur, q aliquis in gratia existens, priuaretur vita æterna absq; nouo peccato, quod est erroneū. Hunc locum Ecclesia & Doctores vocant purgatorium: quod firmissimè esse ecclesia in pluribus conciliis œcumenicis determinauit, & præcipuè in Florētino, & Agathēsi: quæ concilia plurima in sacris literis habent super huiusmodi fundamenta. Primum ex Malachia .c. 3. vbi dicitur. Ipse enim quasi ignis conflans, & quasi herba fullonum, & sedebit conflans, & emundans argentum, & purgabit filios leui: per diem domini intellexit Malachias mortem, in qua venit Dominus ad iudicandum, iuxta illud, statutum est homini semel mori. Et post hoc iudiciū scilicet mortis, si qui sint, qui non fuerint plenè purgati, purgabuntur igne. Ad hunc modū bea. C
Paulus dicit, fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Iesus, siue fides Iesu Christi charitate formata, secundum glo. Si quis autem superædificat super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides p̄tiosos, ligna, fœnum, & stipulā, vniuscuiusq; opus manifestum erit: dies autem Domini, scilicet ad Iudicium, declarabit: quia in igne reuelabitur, & vniuscuiusq; opus quale sit, ignis probabit: si cuius opus manserit, quod superædificauit, veluti aurum argentum, lapides pretiosi, quibus ignis non nocet: sic illi, qui in hora mortis non habebunt nisi bona opera, mercedem statim accipient: si cuius verò opus arserit, puta quia ex lignis, fœno, & stipula, quibus ignis nocet, quæ tria repræsentant peccata venialia, & reatus peccatorum, detrimentum patietur, ipse tamen saluus erit, scilicet propter fundamentum, sic tamen quasi per ignem, videlicet, purgatus. Et præfati loquuntur de igne reali, in quo cruciantur post mortem animæ, quæ habent aliquid ligni, fœni, & stipulæ, vt inquit beatus Augustinus in sermone. 4. de commemoratione animarum, & beatus Gregorius, in .4. Dialog. c.39. cum glo. ordinaria. Cuius sententiæ, videlicet q animæ post mortem luunt pœnas ignis, sunt om- D
nes antiqui doctores, à quibus poterunt liberari, vt declarauit Iudas Machabæus, qui collatione facta, misit hierosolymā offerri. 12. millia drachmas argenti pro peccatis mortuorum, iustè & religiosè de resurrectione cogitans. Et in fine concludit. Sancta ergo & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis soluātur. 2. Macha. 12. Liber enim Machabæorum, & si non sit de canone hebræorum, est tamē de canone ecclesiæ catholicæ (quanuis sit incerti auctoris) & inter canonicos diuus Augustinus, & Hieronymus numerarunt: idem facit concilium Tridentinum. Cæ- E
terum Dominus dixit Matt. 12. Si quis dixerit verbum contra Spiritum sanctum, non remittetur ei, nec in hoc seculo, nec in futuro. Ex quo loco omnes expositores eliciunt, quòd in futuro seculo aliqua remittantur peccata, & à fortiori pœna temporalis: aliter Christus Dominus noster frustra dixisset, nec in futuro seculo: quod ē blasphemum. Peccata autē mortalia non ibi remittuntur, vt dicitur primæ Ioan. 5. Est peccatum ad mortem, non pro illo dico, vt roget quis. Restat vt peccata dūtaxat venialia, vel reatus pœnarum temporalium, quæ secum compatiuntur gratiam, remittantur ibidem. Apocalipsis. 5. etiam dicitur. Quòd beatus Ioānes post Christi ascensionem vidit subtus terram animas benedicentes Deum: hoc autem nō potest verificari de damnatis, de quibus dicit Dauid in p̄s. 73. Superbia eorum, qui te F
oderunt, ascendit semper: nec de antiquis patribus, qui iam cū Christo in die Ascēsionis ascenderant, qui ex consequenti non erant subtus terram: nec potest intelligi de pueris decedentibus sine baptismo, & ante vsum rationis, cùm ignorent Christū sedentem super thronum, quē vidit Ioannes laudari & benedici. Restat ergo, quòd intelligatur

G intelligatur de exiſtentibus in gratia, habentibus aliquid purgandum. Solennitas
etiam ſepulturarũ, & cultus exequiarum ab Apoſtolis,& ſanctis patribus obſerua-
tus,non fruſtra fiebat: de quo beatus Dionyſius dicit ritum fuiſſe Apoſtolorũ in ſe-
pultura chriſtianorum, ſubdens quòd Apoſtoli orabant pro defunctis, & quòd ab
eis ordinatum fuit, vt in qualibet miſſa fieret commemoratio defunctorum. Vnde
Damaſcenus in ſermone de ſuffragiis eorundem inquit, Miniſterium conſcij diſci-
puli Saluatoris in tremendis viuificis myſterijs memoriam fieri eorum,qui fideliter
dormierant, ſanxerunt.

De Animarum nondum purgatarum poſt mortẽ receptaculis. Cap. XLIII.

A AD cuius euidentiam, Supponendum eſt ſecundum omnes catholicos,
& præcipuè diuum Bernardum in lib.de Imagine mundi, ꝙ Infernus di-
citur quaſi inferius, & ſic ſubtus terrã eſt poſitus. Et Beatus Auguſtinus
in lib. retractationum,inquit,quod infernus ſub terris eſt. Vnde Eſa. 7.
dicitur locus profundus per ſequentia uerba.Pete tibi à Domino ſignum in profun-
dum inferni. Sanctus verò Hieronymus ſuper illud Matt. 12. Sicut fuit Ionas in vẽ-
tre ceti tribus diebus, & tribus noctibus, ſic filius hominis erit in corde terræ,inqt,
Sicut cor eſt in medio animalis, ſic infernus in medio terræ. Et de Domino noſtro
dicitur in Symbolo,Deſcendit ad inferos. Ex quibus formali conſequentia ſequitur,
B terram circa centrum eſſe concauam, vbi eſſe dicũtur quatuor ordinata receptacu-
la,vnum ſuper aliud ad modum ſpherarũ. Anima enim exuta à corpore in ſtatu eſt
recipiendi finalem retributionem: & hoc,vel quantum ad bonum.Et ſic poſt Chri-
ſti aſcenſionem eſt Paradiſus, & ante ſuam reſurrectionem erat ſinus Abrahæ, ſiue
limbus patrum: cùm tunc reatus peccati originalis aditum ad cælum impediret. In
deſcenſu verò Chriſti ad inferos, impedimẽtum hoc ſublatum eſt, iuxta illud pſ.23.
Tollite portas principes veſtras,hoc eſt poteſtatem detinẽdi animas. Si verò quoad
malum, aut hoc ratione culpæ mortalis, & ſic eſt infernus, qui eſt locus profundiſſi-
mus, de quo beatus Iob in perſona reproborum, In profundiſſimum infernum deſcẽ
det anima mea: hic locus à loco beatorum eſt remotiſſimus, iuxta illud Pſal. 118.
Longè à peccatoribus ſalus: & eſt in centro terræ, vel in circuitu eius. Aut ratione
C culpæ originalis: & ſic eſt limbus puerorum abſq; baptiſmo decedentium. Si autem
anima ſit in ſtatu in quo impeditur à finali retributione cõſequenda: vel hoc eſt ꝓ-
pter defectum perſonæ: & ſic eſt purgatorium,in quo detinetur donec ſatisfecerit ꝓ
venialibus, & ꝓ pœna temporali. Superior igitur pars inferni circulariter compre-
hendens alias partes dicitur limbus,ſiue locus puerorum, eò quòd circulariter com-
prehendat infernum. Locus verò ſatisfactionis ſiue expiationis, licet purgatoriũ di-
catur, propter dictam tamẽ rationem, poteſt etiam dici limbus. Vnde propriè lim-
bus dicitur faſciola, qua extremitas veſtis ornatur, ſed extenſo vocabulo, omnis
extremitas circularis rei, limbus dicitur, &c. Infernus verò locus dãnatorum non
ſic limbus dici poteſt, cùm ſit immediatè circa centrum terræ: in quo vſq; ad diem
D iudicij cruciabuntur animæ, in mortali peccato decedentium, & poſt iudicium ani-
mę,& corpora ſimul cum dęmonibus. Hic locus à nonnullis dicitur Acheron, quaſi
ſine gaudio. Damnati in eo loco regulariter deputati triplici puniuntur ante vni-
uerſale iudicium pœna. Prima damni, qua priuantur bono infinito,& clara viſione
Dei, in qua ſaltẽ initiatiuè conſiſtit beatitudo: ad quam ſequitur triſtitia, quæ ineſ-
fabiliter

fabiliter cruciat animas. Secunda ſenſus, non quòd animæ habeant ibi potentias ſenſitiuas, ſed quia ab extrinſeco videlicet igne, qui eſt inſtrumentum diuinæ iuſtitiæ, imprimitur in eis non calor, cuius nõ ſunt capaces, ſed quædam qualitas afflictiua, ſecundum quantitatem peccati ex parte cõuerſionis, vt inquit Viguerius, vbi ſupra. Tertia dicitur Vermis ſcilicet ſpiritualis, vel remorſus conſcientiæ: & rationabiliter, quia ſicut vermis corporalis pungit,& corrodit, ſic remorſus conſcientiæ, pungit, lacerat, & affligit. Hic autem remorſus eſt de quolibet peccato, tã ex parte auerſionis ab incõmutabili bono, quàm ex parte conuerſionis ad cõmutabile: & ẽt ex parte negligentiæ, cùm potuerint ſibi facillimè per pœnitentiã recuperare ſummum bonum amiſſum, quod per negligentiam contempſerunt. De via,qua animæ ad infernũ perferant̃,loquitur Caſſiodorus ſuꝑ ꝑs.88.dicẽs, Quòd quoad ingreſſum animarum non requiritur porta,quia corporalia non impediunt ſpiritum,qui abſq; medij pertranſitione poteſt localiter moueri: & ſic in inſtanti mortis per dæmones pertrahuntur mali in infernum. Dæmones poſt iudicium,& ſi maiori eſſentiali pœna non punientur, accidentali tamen grauiori plectentur: eò quòd omnes,qui modò ſunt in aere caliginoſo ad exercitium iuſtorum, detrudentur in infernum, vbi perpetuò manebunt,quod cedet in illorum grauem pœnam: ex quo priuati erunt poteſtate nocendi hominibus, quod valdè deſiderant. Vnde dicitur Matt. 8. quòd Dæmones clamabant,quid tibi & nobis fili Dauid? veniſti huc ante tempus(ſcilicet Iudicij) torquere nos?& ſic tunc magis torquebuntur,quia priuabuntur executione iniquæ voluntatis ſuæ in homines. Et Lucæ.8. Rogauerunt illum,ne imperaret eis, vt in Abyſſum irent, ſed (vt apud Matt. Legimus) in gregem porcorum. Quando etiam animæ corporibus erunt reunitæ tempore iudicij vniuerſalis, maiores patientur pœnas,quàm nunc ſecundum beatum Auguſtinum in ſermone plurimorũ martyrum,dicentem,Maiores pœnas paſſuri ſunt,cùm reſurrexerint:in quarum comparatione tales ſunt iſtæ, quas patiuntur,qui mortui ſunt mali homines, quales ſunt pœnæ eorum,qui torquentur in ſomnis. Et ratio eſt,quia licet ſola voluntate peccauerint,corpus tamen eorum inſtrumentaliter cooperatũ eſt,cùm actiones ſint ſuppoſitorum: & ideò conſequens eſt, vt corpora malorum puniantur,ſicut & corpora bonorum præmiabuntur. Et licet dãnati reſurgent incorruptibiles, non tamen immutabiles, pri. cor. 15. Puniẽtur enim in ſingulis ſenſibus, ſicut ex diuerſis ſcripturæ locis probari poſſet, quod breuitatis cauſa omitto. Beatus tamen Gregorius in moralibus ſub breui compendio omnes dãnatorum cruciatus tangit,dicens. In inferno eſt frigus inſuperabile,ignis inextinguibilis,vermis immortalis,fœtor intollerabilis,tenebræ palpabiles, flagella cædentium, horrida dæmonum viſio, confuſio peccatorum,deſperatio omnium bonorum. Iob quoq;.24. de eiſdem ita loquitur. Tranſibunt ab aquis niuium ad calorem nimium: vbi nulla eſt redemptio. Et ſi adducatur hiſtoria Traiani,quam narrat Damaſcenus in quodam ſermone, dicens. Quòd beatus Gregorius videns iuſtitiam Traiani de filio ſuo, qui equitando occiderat filium viduæ,orationem pro eo fudit,& audiuit vocem ſibi diuinitus dicentẽ, Vocem tuam audiui, & Traiano veniam do: cuius rei geſtæ (teſte eodem Damaſceno vbi ſupra) teſtis eſt omnis oriens,& occidens: qui tamen erat de numero dãnatorum, cùm eſſet idololatra,& multorum martyrum interfector: dominus Viguerius vbi ſupra de mente beati Tho. dupliciter reſpondet. Primò, quòd probabiliter credi poteſt, ꝙ orationibus beati Gregorij ad vitam fuerit reuocatus: & ita per pœnitentiam & baptiſmum gratiam conſecutus. Secundò, ꝙ non erat in inferno

E F G H

T finaliter

finaliter deputatus, ſicut nec multi à Chriſto, & ſanctis reſuſcitati. Nec etiam inconuenit, ꝙ peccata mortalia pœna puniantur æterna, cùm dicat beatus Gregorius 24. moralium, Quòd iniqui voluiſſent ſine fine viuere, vt potuiſſent ſine fine peccare. De loco verò, vbi pueri non circuncisi octauo die, tempore quo erat neceſſaria circuncisio, & qui ſine vſu rationis ante baptiſmum decedebant, cùm dānarentur, (primi iuxta illud Gen. 17. Maſculus cuius prǫputii caro circūciſa non fuerit, delebitur anima illius de populo ſuo: ſimiliter & ſecundi per illud quod dicitur Ioan. 3. Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, nō poteſt introire in regnum Dei) dicam duntaxat, quòd ponendus eſt ſub purgatorio, cùm illi qui ſunt in purgatorio ſint in gratia, & vt ſic, eis digniores: licet illi, qui ſunt in purgatorio, magis affligātur. Ideò eccleſia dicit animas expiandas eſſe in porta inferni, non quòd ſint in inferno,
I ſed quia pœna ignis cruciantur, ſicut dānati, licet differenter: quia iſti perpetuò, illi verò ſolùm ad tempus. Dictum autem beati Thom. in .4. diſt. 21. q. prima ar. primo, quòd purgatorium eſt coniunctum inferno, intelligitur mediante limbo puerorum. Ignis tamen non affligit eoſdem, nec eſt inſtrumentum in eos diuinæ iuſtitiæ, cùm caruerint actu proprio, nec delectati ſint: ideò non patiuntur pœnam ſenſus, ſed dāni ſolùm, quæ multum diſtat à pœna dāni in dānatis: quia illi ex culpa actuali & propria Dei viſione priuantur, quæ eſt maximè afflictiua: iſti verò ex originali, ex qua non triſtantur. Quid igitur facient dicti paruuli in limbo? Doctores cōmuniter tenent, quòd ſpeculabuntur naturalia: licet enim anima, ſecundum Philoſo. 2. de Anima, à principio ſui ſit tanquam tabula nuda, in qua nihil depictum eſt:
L quia tamen Deus non deficit in neceſſariis, influet tot ſpecies rerum in eorum intellectum, quot acquirere potuiſſent corporibus vniti, ne fruſtretur intellectus earū, cui dedit Deus poteſtatem continere quodam modo (ſcilicet per ſimilitudinem) omnia, vt habetur ſapientiæ. 10. Et taliter, quòd nullus philoſophus vnquam tanta cognouit de naturalibus, ſicut animæ paruulorum ſeparatæ. Eę animæ non poſſunt iuuari, neque liberari ſuffragijs viuorum, cùm nō ſint in gratia, & ſint ꝑpetuò damnatæ. Quidam tamen dicunt, quòd poſt diem vniuerſalis iudicij, & earum reſurrectionis, deambulabunt per hunc mundum. Sed hoc ſolus Deus nouit. Nec auderē illud affirmare, niſi Eccleſiæ auctoritas, aut ſanctorum patrum conſenſus ad id me compelleret &c. De Limbo patrum ſatis pro nunc dictum cenſeo, de quo multæ au-
M ctoritates habentur in ſacris literis. Ad quem limbū anima Chriſti diuinitati vnita poſt mortem deſcendit, quantum ad eſſentiam: vbi reiecit principum tenebrarum poteſtatem, iuxta illud ps. 23. ſuperius annotatum. Attollite portas principes veſtras, vbi glo. Principes auferte poteſtatem veſtram, qua hucuſq; homines in inferno detinuiſtis: cùm in nomine Ieſu omne genu flectatur: fuit etiam in aliis inferni partibus, & illos qui erant propriè in inferno, de ſua increpauit malitia, pręcipuè Iudam: & luciferum ad mille annos ligauit: & eis qui erant in purgatorio ſpem dedit: paruulos qui erant in Limbo (vt piè creditur) ad gratiarum actiones inuitauit. Et ſecundum hoc, intelligitur quod dicit Apoſtolus ad Eph. 4. Deſcendit in inferiores
N partes terræ: & quod dicitur in ſymbolo, deſcendit ad inferos, hoc eſt in omnes partes, ſecundum animam, ita tamen ꝙ ſolos iuſtos illuminauit: vnde dicitur Eccleſiaſtici. 24. Penetrabo inferiores partes terræ, & inſpiciam omnes dormientes, & illuminabo omnes ſperantes in Domino. In hoc Abrahæ ſinu manſit anima Chriſti per quadraginta horas, ſiue tribus diebus, & tribus noctibus, per ſynecdochen, accipiendo partem pro toto, quanto tempore manſit Ionas in vētre Ceti: de quo Matt.

12. In

12. In hoc eodem limbo fuit anima boni latronis. Tãdem in die resurrectionis suę, prima sabbati diluculo, orto iam sole secundum prophetiam Oseę. 13. Ero mors tua ò mors, & morsus tuus inferne, eduxit omnes patres de lacu, ad Colloc. 2. Spolians principatus, & potestates infernales, & tandem in cælum in die Ascensionis captiuã duxit captiuitatem. Et ab eo tempore nullus in dicto fuit limbo: quia postquã porta paradisi aperta fuit, animæ quæ aliquid purgandum habẽt, facta purgatione euolant ad cælum cum Christo in æternum victuræ, & regnaturæ, potestate detinendi ipsis dæmonibus ablata. Ad purgatorium autem ante iudicium vniuersale deducũtur tria genera animarũ. Primò animæ illorum, qui moriuntur sine quacunq; culpa veniali aut mortali, habent tamen reatũ pœnæ alicuius peccati mortalis remissi. Secũdò illorum qui moriuntur cum solo peccato veniali, & nullum aliũ pœnæ reatum habent. Tertiò illorum qui habent vtrunq;, scilicet culpam venialem, & reatum peccatorum mortalium remissorum; ad quem locum nulla alia punienda descendit anima. O

De mediis, quibus liberantur animę à purgatorio. Caput. XLIIII.

Nimæ in purgatorio existentes liberari possunt ab eodem, aut per satisfactionem, quando pœnam eisdem à diuina iustitia statutam temporalem sustinuerint: tunc eadem peracta, cùm nullum impedimẽtum subsit, statim cælum petunt beatificandę. Liberantur etiam ab eodem loco per suffragia viuorum: & hoc quadrifariam secundum beatum Gregorium in. 4. Dialogorum, dicentem, Animæ defunctorum quatuor soluuntur modis, videlicet oblationibus sacerdotum, præcibus sanctorum, charorum eleemosynis, aut ieiunio cognatorum: qui modi ad duos reduci possunt, scilicet ad modũ meriti, & ad modum suffragii, qui sunt diuersi, eò quòd meritum innititur iustitiæ, suffragium verò liberalitati. Per modum meriti, suffragia viuorum prosunt animabus defunctorũ, vel ad præmium accidentale, iuxta illud ps. 118. Particeps ego sum omnium timẽtium te: quo etiam modo prosunt sanctis in cælo existentibus, qui gaudent de bonis viuorum, iuxta illud Luc. 13. Gaudium est angelis in cælo super vno peccatore pœnitentiam agente. Vel quantum ad satisfactionem, seu expiationẽ pœnæ, & hoc contingit, quando per intentionem opera pœnalia viuorum existentium in gratia applicantur illis, cùm per applicationem illam, viuorum opera efficiantur defunctorũ. Fũdamentũ cuius habet ex Apost. pri. cor. 12. Vbi Ecclesiã dicit esse vnũ corpus in Christo mysticum. Vnde sicut corpus naturale habet multa membra, quorũ vnũ suffragatur alteri, ita omnes fideles per gratiam & charitatem vniuntur Christo capiti, & aliis fidelibus Christo vnitis, hoc est in gratia existentibus. Ideò sicut membrum corporale suffragatur & subuenit aliis membris per applicationem, sic vnus fidelis alij. Applicatio autem spiritualis fit per intentionem. Animæ verò purgatorij, cùm sint membra vnita, & egeant, ex consequenti etiam participant. Iustitia ẽt diuina ad cuius imitationem iustitia humana est exemplata, non est rigorosior humana: sed videmus, quòd si aliquis sit captus pro debito, alio pro eo satisfaciente, liberatur. Ideò si existens in gratia ieiunat, dat eleemosynam, aut aliquod opus facit satisfactorium pro eo, qui agit in purgatorio, satisfacit, & expiat pœnam ab eo, sicut faceret pro se, si opus illud alteri non applicaret. Nec refert, an viuẽtes sint, aut mortui illi, quibus applicatur: dummodo sint vniti in charitate, quę nunquam excidit,

D vt habetur pri. cor. 13. Applicatio autem ſpiritualis non requirit propinquitatem locorum: coniunctio enim charitatis maiorem facit propinquitatem, quàm localis. Sciendum etiam, quòd non modò ſuffragia facta ab his, qui ſunt in charitate, proſunt defunctis, verùm & ſuffragia eccleſiæ fieri ſolita ab his, qui ſunt in gratia, etiam ſi expediantur per exiſtentes in mortali: non quidem inquantum ſunt peccatorum, applicantur, ſed vt ſunt miniſtrorum eccleſiæ, cuius perſonam gerunt, vt ſacerdotes in celebrando, vel vigilias, & exequias defunctorum, ac alia ſpiritualia chariſinata perſoluendo, cùm ille intelligatur facere, in cuius nomine faciunt, vt inquit beatus Dionyſius in libro de eccleſiaſtica Hierar. Peccatũ enim ſerui ex domini præcepto
E eleemoſynam facientis, non impedit meritum domini in charitate præcipientis. Suffragia etiam fidelium prodeſſe poſſunt aliis, viuis & defunctis per modum ſuffragij, hoc eſt per modum orationis, & ſupplicationis, vltra illum conatum, & pœnalitatem, quæ eſt in oratione, quæ pertinet ad meritum, & applicari poteſt, ſicut alia opera pœnalia: ſed vltra illum conatum, & pœnalitatẽ, cùm orationis impetratio plus innitatur liberalitati dantis, quàm pœnalitati orantis, poteſt aliquis orando Deũ, iuuare alios. Et ſic per hunc modum ſuffragij, animæ purgatorij poſſunt liberari, tam per indulgentias, quàm per orationes ſanctorum, qui ſunt in patria, & viuorũ. Et licet ſancti in patria non ſint in ſtatu merendi, nec ſibi, nec aliis, nec ſatisfaciendi pro illis, cùm non poſſint pati: ſunt tamen in ſtatu impetrandi ex merito præcedente.
F Nam dum erant viatores, meruerunt vt eorum orationes exaudirentur, cùm eſſent comprehenſores. Ex quibus tamen non ſequitur, quòd animæ expiandæ parum in purgatorio maneant, licet habeant tot angelos, ſanctos Martyres, confeſſores, ac virgines, qui eorum indigentias cognoſcentes, orent pro ipſis, eorumq; orationes exaudiantur, cùm ſint in charitate: quia dicti comprehenſores clarè vident ordinem diuinæ iuſtitiæ, & ſe illi conformant, ideo non omnes, nec ſemper orant pro qualibet anima, quia nolunt, neque petunt, niſi quæ Deus vult impleri, & ſic eorum orationes, ſemper exaudiuntur. Sed quia animæ purgatorij ſciũt nos poſſe illis faciliter opitulari, ideo dirigunt ad nos affectum ſuum, vt ſuffragemur eis, quod nos
G facere debemus, ex diuerſis cauſis, & rationibus nos mouentibus, quas breuitatis cauſa prætermitto. Sed queritur, an cultus exequiarũ proſit defunctis, cùm nonnulli hæretici præſentis temporis, irrideant huiuſmodi noſtrum cultum. Reſpondetur quòd cultus & ſolennitas ſepulturæ, tam in antiquo, quàm nouo teſtamento, commẽdatur, vt patet de ſepultura Sarræ, quam ſepeliuit Abraham in magnifico ſepulchro, & Gen. 25. de ſepultura Abrahæ, & 49. de ſepulchro Iacob, & Deut. 34. de ſepultura Moyſi, & .2. reg. 2. Laudauit Dauid viros Iabes de ſepultura Saul, & Tobiæ. 12. Laudatur à Raphaele ſepultura defunctorum. Et quo ad nouum, Matt. 27. Marci. 16. Luc. 23. & Ioan. 19. explicatur ſolẽnitas ſepulturæ Chriſti, facta à Nicodemo & Ioſeph ab Arimathia, qui in ſindone munda, & centum libris aromatum, in ſepulchro nouo de petra exciſo, ſepelierũt ipſum, Et Matt. 26. Chriſtus laudauit Magdalenam, quòd vnguentum prætioſum ſeruaſſet ad ſepeliendum eum. Beatus etiam Dionyſius in. c. vltimo Eccleſiaſticæ Hierar. recitat ſolẽnem cultum ſepultu-
H ræ, quem ſeruabant Apoſtoli. Nos itaq; ritum antiqui & noui teſtamenti ſequẽtes, laudamus cultum ſepulturę, non abſq; cauſis, & rationibus à ſanctis patribus obſeruatum. Vnde diuus Auguſtinus in libro de cura agenda pro mortuis, dicit. Quòd ſolennitas ſepulturæ obſeruata eſt propter viuos & mortuos, Primo modo quadruplici ratione. Prima naturali, ne oculi eorum ex turpitudine cadauerum offendantur, &

tur,& corpora fœtoribus inficiantur. Secunda, ad instruendam, & protestandam fidem resurrectionis. Antiqui enim & sancti patres, vt fidem & spem resurrectionis, quam habebant, ostenderent, & protestarentur, curabant diligenter, vt debito honore sepelirentur fideles, sicut quis curat, & notat locum rei, quam se reacccepturum putat. Vnde Augustinus pri. de ciui. Dei, inquit, Quòd Iacob, & Ioseph aliiq; pr̄es voluerunt sepeliri in terra promissionis, vbi credebant Christum nasciturum, cuius resurrectio resurrectionis nostræ est causa. Tertia ad honoranda instrumenta diuinæ misericordiæ & Spiritus sancti, ex quo corpora sanctorum fuerunt vasa, & instrumenta eiusdem Spiritus in bonum. Quarta, propter spiritualem vtilitatem viuentium, qui habent occasionem accedendi ad monumentum, quod interpretatur monens mentem, vt inquit beatus Augustinus. Videns enim viator quempiam mortuum, inde sumit occasionem cogitandi, quòd & ipse mortalis sit, cùm statutum sit homini semel mori. Vnde Ecclesiastici. 38. Mihi heri, & tibi hodie. Ex fructibus ēt sepulturæ pauperes fructum capiunt, & Ecclesiæ decorantur, sic enim sepultura inter cæteras eleemosynas & opera pietatis computatur. Vnde Damasce. in sermone de innocentibus inducit verba Athanasij dicentis, Licet in arca, qui in pietate cōsummatus est, positus fuerit, ne renuas oleum & ceras Deum inuocantes in sepulchro. Accepta enim sunt ista Deo, & multam ab eo recipientia retributionem. Secundū tamen Viguerium vbi supra, circa sepulturas notāda sunt aliqua. Primum, quòd sepulturæ locus est ecclesia vel cœmeterium. c. nullus, &. c. non æstimemus. 13. q. 2. Secundum, quòd non debet vendi, vel aliquid exigi pro ea, siue pro actu & officio clericorum, qui sepeliunt, propter vitandam simoniam: grata tamen oblata recipi possunt. Licet locus sepulchri, sicut & calix consecratus materialiter possint vendi, nihil tamen pro benedictione, aut consecratione recipi fas est. Vnde Abraham emit agrum speluncæ duplicis in possessionem sepulchri, Gen. 23. Tertium est, quòd ius sepeliendi vel sepulturæ conuenit ecclesiis parochialibus, licet ex priuilegiis conueniat ecclesiis siue cœmeteriis religiosorum mendicantium, vt habetur in Clem. Dudum, de sepulturis. Quartum notandum, quòd quilibet tam masculus quàm fœmina non professus religionem, habens liberum arbitrium, & debitam ætatem, quæ in masculo est. 14. & in fœmina. 12. annus, potest sibi eligere sepulturam: etiam vxor sine consensu viri, & filius & filia pubes sine consensu patris aut matris, vt habetur in. c. licet, de sepulturis in sexto. Religiosus autem, & seruus, filij & filię impuberes nō possunt sibi eligere sepulturam, sed Dominus & pater eligūt eis: etiam si post annos pubertatis moriātur, si ipsi non elegerint. Maritus etiam eligit vxori, si ipsa non sibi elegerit, non tamen è conuerso. Et si maritus præmortuus fuerit, & vxor nō elegerit, sepelitur in sepulchro viri vltimi, si plures habuerit: & filij in sepulchro patris. Probatio autem electionis fieri solet non solùm per testes, sed & per signa, vt si pater de sua sepultura non fecit mentionem, eligendo sepulturam pro filio suo, censetur etiā elegisse pro se. Idem de marito qui elegit sepulturam vxori, aut si ędificauit sepulchrum, vel posuit lapidem pro signo sepulchri. Quintum est, quòd si quis in testamēto eligit sepulturā, & ratione eius aliqua legauit ecclesiæ, in qua vult sepeliri, ornamenta, aut alia, quæ sequuntur ad exequiarum cultum, vt sunt oblationes panis, & vini, atq; alia suffragia facienda, si postmodum mutet sepulturam, non mutato testamento, & eligit in alia ecclesia sepeliri, censetur etiam mutasse legata. Vltimum est, ꝙ hæretici, ac cæteri infideles, similiter & filij christianorum non baptizati, non debent sepeliri in loco sacro, nec mortui in torneamentis, aut desperati, vel raptores,

 suspensi

suspensi verò, aut aliter iustitiati, si nō moriantur impœnitentes, de licentia iudicis possunt sepeliri: leprosi christiani de cōsuetudine sepeliuntur in cœmeterio separato, benedicto tamen. Excommunicati verò, donec obtinuerint absolutionem, in terra profana sunt sepeliendi, post adeptam verò absolutionem, sunt transferendi, & in loco sacro, aut benedicto sepeliendi.

Postremò de indulgentijs, quibus satisfit pœnis in purgatorio debitis, & vnde sumantur, ac robur habeant. Caput. XLV.

A Dominus noster Iesus Christus, sicut ab August. in psal. 61. & 86. traditum legimus, vnus est homo cum capite, & corpore suo, saluator corporis, & membrorum eius, duo in carne vna, voce vna, & in passione vna, & cum transierit iniquitas, in requie vna. Passiones itaq; Christi non in solo Christo: imò passiones Christi non nisi in Christo. Si autem Christum intelligas caput & corpus, passiones Christi non nisi in christo. Si autem christum intelligas caput tantum, passiones christi non in solo christo. Si enim passiones christi in solo christo, siue in solo capite, Quare dicit Paulus, ad Colossenses, primò, vt suppleam quæ desunt passionum christi in carne mea? Nunquid aliquid passionum deerat in Christo capite? an non passus est, quicquid pati debuit? Non ne dixit Ioannis. 19. Consummatū est? quibus verbis significauit, iam de mēsura passionum suarum nihil deesse, quia omnia quæ dicta de se fuerant, completa erant.
B Nihil ergo deerat passionibus christi, quatenus caput est: sed restabāt adhuc passiones christi in eo corpore, de quo beatus Paulus pri. Cor. 12. Vos estis corpus Christi membra de membro. In huius ergo corporis membris, hoc est in pijs hominibus, q. tanq̄ caput semel passus est, passus est sæpè, & patitur Christus: sic patiebatur à Paulo, quando dixit ei act. 9. Saule, saule, quid me persequeris? membra persequebatur, & tamen se in membris suis pati Christus interp̄tabatur. Quomodo solet dicere lingua, calcato pede, calcas me: linguam nullus tetigit, compassione clamat, non attritione: ita Christus, si quis membro suo faciat iniuriā, sibi fieri quicquid illi fit, imputat. Nam sicut viuit Christus in membris suis, ita patitur in eisdē: hoc est, quod dicit Paulus, adimplere se, q̄ desunt Christi passionum, in carne sua: non quòd congeries Christi passionum, quas tanquàm caput pertulit, non fuerit sufficiens ad exolutionem pœnarum, quæ totius ecclesiæ peccatis debebantur, sed quòd multa pars passionum eius adhuc corpori eius, quod est ecclesia, deest, priusq̄ persecutionum Christi sit finis: quia vsq; in finem seculi patitur Christus in suis membris. Hinc col-
C ligere licet, ꝙ meritum passionis & mortis christi, & sanctorum eius, in quibus patitur & patietur christus vsq; ad cōsummationem seculi, multò fuerit & sit abundātius, q̄ fuerint, sint, & esse possint omnia totius orbis flagitia ad illa abluenda, pro q. bus vna gutta sanguinis sui sufficere poterat. Ex hac igitur superabundātia meritorum & satisfactionum christi, & sanctorum eius, hoc est capitis & corporis, pendet & constat indulgentiarum thesaurus, cuius dispensatio ad summum Pont. p̄cipuè pertinet, qui totius ecclesię sub christo capite, caput est, Cui christus ipse peculiariter claues regni cælorū commisit, Matt. 16. Hoc est, quod dicit Apostolus pri. cor. 4. Sic nos existimet homo vt ministros christi, & dispensatores ministeriorum Dei, & pri. cor. 9. Dispensatio mihi credita est, & secundę cor. 2. Nam & ego quod
D donaui, si quid donaui, propter vos in persona christi. Fructus ergo indulgentiarū hic est

hic est, quòd per eas illius satisfactionis, quæ fit per opera pœnitentiæ, & per sacerdotem alicui iniungitur, & ꝑcipitur, fit remissio, siue condonatio. Quoniam verò per iniunctam satisfactionem, quam verè pœnitens exequitur, soluitur, & aufertur pœna temporalis, quę peccato patrato, ex diuina iustitia debetur: consequens est per indulgentias, veluti per satisfactorias pœnas (tantum enim valent, modò dignè ac rectè administrentur) tantum remitti pœnæ temporalis apud iustitiam diuinam, quantum apud eam ipsæ, quas aliquis accipit, valent indulgentiæ. Vnde Origenes homil.x. in lib. numerorum, inquit. Quòd Dominus noster Iesus Christus venerit, vt tolleret peccatum mundi, & morte sua peccata nostra deleret, nullus, qui christo credit, ignorat. Quomodo autem & filij eius auferant peccata, idest Apostoli, & martyres, ex scripturis probare intendimus. Audi primo Paulum dicentem, Libenter enim expendam, & expendar pro animabus vestris: & alibi, Ego enim iam delibor, & tempus meæ resolutionis instat: hostia autem cum immolatur, ad hoc fit, vt eorum, pro quibus iugulatur, peccata purgentur. De Martyribus beatus Ioannes E in Apocalypsi, ait. Quòd animę eorum, qui iugulati sunt ꝓpter nomen Domini Iesu, assistant altari, ostenditur eas fungi sacerdotis officio, hoc est pro populi supplicare peccatis. Et in eodem lib. homil.24. sed in his omnibus, inquit, est vnus agnus, qui totius mundi potuit auferre peccatum: & ideò cessauerunt cęteræ hostiæ, quia talis fuit hęc hostia, vt vna sola sufficeret pro totius mundi salute: cęteri enim precibus peccata, hic solus potestate dimisit. Detrahere itaq; meritis sanctorum, est detrahere xp̄i meritis. Christus.n. viuit in illis, patit̄ in illis, meretur in illis: cuius fuso ꝓ tioso sanguine fit, vt illorũ quoq; fusus ꝓ christo sanguis valeat nobis ad remissionē & satisfactionem peccatorum, quanuis hæc remissio per alium non detur, quàm per Christũ. Vide plura ad hoc in libro cõfessionis catholicæ fidei Reuerēdiss. Dn̄i Cardinalis VVarmiensis, & hæc sufficiant pro sacramento pœnitentię.

De Extrema Vnctione. Cap. XLVI.

PRAESVPPONO tanq̄ verissimum, extremam vnctionem esse sacramentum nouę legis, vt cõstat ex determinatione Ecclesiæ in Concilio Tridentino sessione quinta, titulo de sacramentis, canone primo. Si A dicatur, ꝙ Magister. 23. dist. 4. videtur male ordinare hoc sacramentũ: quia cùm inter omnia sacramenta vltimo detur, propter quod & extrema vnctio nuncupatur, deberet vltimo loco poni. Respondet Sanctus Bonauentura dist. prædicta in dubijs circa literam. Quòd sacramentorum, quædam respiciunt personam: quędam communiter ipsam Ecclesiam. Vnde sicut in naturalibus quędam sunt vires ordinatę ad conseruationem indiuidui, & quędam ad conseruationem speciei: ita in spiritualibus sacramenta quinque sunt ad conseruandam, & promouendam gratiam, vel consummandā circa eãdem personam, sed ordo & coniugium ad cõsummandam ipsam ecclesiam. Et ideò quia multitudinem respiciunt, sicut multitudo sequitur vnitatem, sic duo prædicta sacramenta consequuntur alia quinq;: inter quę extrema vnctio vltimum locum tenet. In lege veteri secundum Dominum B Franciscum de Mayro. 23. quar. q. pri. quatuor inungebātur, videlicet Vasa sanctuarij, Exo. 30. Pontifices & sacerdotes, Exo. 29. Reges & Principes, vt patet pri. reg. x. in Saule, & Samuele: postremò prophetę, sicut Elias vnxit Eliseum, tertij reg. 19. In nouo verò testamento inunguntur vniuersaliter fideles, qui gerunt typum omnium

istorum

istorum : sunt enim vasa contentiua spiritualium gratiarum, cùm sint vasa in honorem, de quibus Apostolus ad Rom. 9. Vt ostenderet diuitias gloriæ suæ in vasa. Merentur etiam esse Pontifices, Apoc. pri. fecit nos Deo nostro reges & sacerdotes: sunt & reges, quia omnes regnabunt, de quibus & pręcedẽtibus dicitur pri. Petri. 2. Vos estis genus electum, & regale sacerdotium : similiter & prophetę, cùm fides nostra nõ modò sit de pteritis, sed & de futuris, sicut est articulus de iudicio futuro &c.
C Dicitur extrema, quia quatuor vicibus inunguntur fideles. Primò in baptismo ratione catechismi : vnde pueri puro tunc inunguntur oleo. Secundò in Confirmatione. Tertiò in sacramento ordinis. Quartò in hoc sacramento, quę ideò extrema dicit vnctio, quia in fine datur. Et quanuis inter istas non sit ordo essentialis nisi respectu eius, quæ fit in baptismo, cùm aliquis posset sumere hoc sacramentum, anteq̃ confirmaretur, nec est necesse, ꝙ omnes fideles habeant vnctionem, quæ in susceptione ordinum est; Magister tamen in litera dicit, Vnctionẽ quę fit in chrismate esse prin-
D cipalem, & hoc quadruplici ratione, vt inquit diuus Bona. vbi supra. Primò à loco, quia in fronte, quæ est pars nobilior in corpore. Secũdò à ministro, cum fiat ab Episcopo. Tertiò ab elemẽto siue materia, quia de oleo misto cum balsamo. Postremò ab effectu, propter abundantiam gratiæ, cùm ibi Spiritus sanctus in magna tradatur abundantia, vt patuit in Apostolis. Mediator enim Dei & hominum non solùm Iesus (eò quòd ipse saluum facturus esset populum à peccatis eorum, Matt. pri. & cùm nõ sit aliud nomen sub cælo datum hominibus, in quo nos fieri saluos oporteat
E act. 4.) verùm & Christus vocari voluit : & hoc, quia regia simul & sacerdotali dignitate fungeretur. Vnctus enim erat non ab hominibus, sed ab ipso Deo, non oleo vsuali, sed Spiritu sancto, de quo Propheta, Esa. 61. c. Spiritus Domini super me, eo ꝙ vnxerit me. Neq; solùm Christus nominari voluit, quia vnctus ipse, sed etiã quòd vnctionis gratiam in alios diffusurus esset. Legimus Dauid regem tribus vicibus
F vnctum esse. Primò in domo Patris sui, primi reg. 16. quę vnctio typus erat illius, quę fit in baptismo, quę & ipsa signum est futuros nos regni illius participes, quod expectamus, regni sempiterni, regni cuius non erit finis, regni quod parauit nobis à constitutione mundi. Secundò vnctus est in hebron, vt regnaret sup domũ Iuda. 2. reg. 2. quę vnctio figurabat vnctionem in sacramento confirmationis, per quam nobis confertur diuinus Spiritus ad resistendum diaboli tẽtationibus, qui nos per omne vitę nostræ tempus grauiter oppugnare nunq̃ desistit : adeò, vt nihil aliud sit vita hominis super terram, quàm militia, Iob. 7. Tertiò iterum vnctus est in regem super totum Israel. 2. reg. 5. post quam vnctionem in pace regnauit : & hæc significabat vnctionem istam extremam, quæ superatis hostibus diuino beneficio nobis datur, vt in Regno illo pace fruamur sempiterna. Vnde cùm calcaneo nostro serpens callidissimus maximè insidietur, neq; vllo alio tẽpore nos oppugnet grauius, quàm cũ ex hac vita migrandum est; quòd eam etiam ob causam Agon vocatur, quòd tum pugna validissima, tum certamen instat grauissimum, noluit Christus in extremo periculo nostro sua nos ope destitutos esse : verùm sacramentum hoc Extremę vnctionis instituit, quod secundum Scotum. 23. dist. quar. Est vnctio hominis infirmi
G pœnitentis, facta in determinatis partibus corporis, cum oleo cõsecrato ab Episcopo, ministrata à Sacerdote simul verba certa cum intentione debita proferente, ex institutione diuina efficaciter significans curationem finalem venialium. Hęc ratio non est in se falsa, & ex consequenti bona. 5. metaph. c. 17. nulla enim pars eius repugnat alteri : vnde dicitur primò, quòd est vnctio : hoc enim signũ sensibile congruit

effectui

effectui, scilicet interiori vnctioni. Subditur, hominis infirmi: non. n. conferri debet sano, nec qualitercūq; exposito periculo mortis: quia non ei, cui imminet mors ex periculo extrinsecæ violentiæ, vt armorū, submersionis, vel huiusmodi: nec qualitercūq; infirmo, sed cui probabiliter immineat exitus de statu viatoris ad terminum. Dicitur, pœnitentis, cùm nullus sit dignè capax huius sacramenti, nisi existat in gratia: hoc enim sacramentum non est regulariter acquirendi gratiam remediū, sed baptismus, & pœnitentia, à quo excluduntur paruuli, & qui non habent vnde de venialibus pœniteant, vt perfectè innocentes: similiter & furiosi ac amentes, nisi ꝑ voluntatem expressam præcedentem, præsumantur illud velle. Additur, in determinatis partibus. Eæ partes sunt organa sensuum, per quarum operationem peccatur frequenter venialiter. Et hoc aliquando respectu eiusdem sensus, vel potentiæ geminatæ, vt organa potentiæ visiuæ, vt sunt duo oculi: auditiuæ, vt duæ aures: Olfactiuæ, vt duæ nares: & potentiæ tactiuæ, vt manus. Et sic istis prædictis, sicut gemi nantur organa, ita & vnctiones. Organum gustus est lingua, in qua non fit propter abominationem tollendam vnctio: sed exterius super os. Propter etiam organum potentiæ generatiuæ, fit vnctio ad lūbos, iuxta illud beati Gregorij super illud, Luc. 12. Sint lumbi vestri præcincti &c. Viris inquit luxuria in lumbis est. Propter organum motiuæ, quantum ad progressiuam, fit duplex inunctio, videlicet in duobus pe dibus, tanquam organis ad illum motum ordinatis: alia motio, qua frequenter peccatur, est linguæ, iuxta illud Iacobi. 5. Qui non offendit verbo, hic perfectus est: & contra illud, est peccatum oris, ita quòd ipsa est remedium contra duplex peccatū veniale, sicut lingua congruit in duobus naturæ operibus. 2. de anima. t. c. 88. In gu stu scilicet & loquela. Erunt ergo septem vnctiones principales, licet sint plures partiales: quinque in organis quinque sensuum. Sexta in organo principali potentiæ motiuæ progressiuæ. Septima in organo principali generatiuæ. Sequitur, cū oleo. Pro quo notandum, quòd non oportet ibi esse aliquid confectum ex oleo & balsamo, vt in confirmatione: quia confirmatio est ad confessionem, & confirmationem fidei: ideo in confirmato non modò requiritur puritas conscientiæ significata per oleum, sed odor bonæ famæ significatus per balsamum: hic verò, quia æger habet exire in breui de vita ad terminum, sufficit conscientia pura. Consecratio autē Episcopalis in hoc requirit materiam aptam, quia communiter in sacramentis consistentibus in vsu, solus baptismus non requirit materiam specialiter consecratā: quia Christus tactu mundissimæ carnis suæ, quando voluit à Ioanne baptizari, totā aquā consecrauit, hoc est in vsum istum dedicauit. Sequitur, ministrata à sacerdote, per quod exprimitur minister idoneus, qui non modò licitè exerceat, sed qui solus hoc sacramentum ministrare potest: si enim non sacerdos attentaret, nihil faceret. Determinatio huius ministri habetur per illud Iacobi. 5. Inducant presbyteros &c. Illa uerò, quæ sequūtur, videlicet verba debita simul cum intentione proferente, pertinent ad formam huius sacramenti, & simultatem eius cum materia & intentione ministri. Forma autem hæc septupla ad septem vnctiones principales est, per istam sanctam vnctionem, & suam piissimam misericordiam parcat tibi Dominus, quicquid narium, linguæ, tactus, vel huiusmodi, vitio deliquisti. Ratio autem præfata completa est, quia continet susceptiuum, hominem scilicet pœnitentem infirmum & hoc in partibus determinatis prius expressis: materiam remotam, videlicet oleū consecratum ab Episcopo, vel proximam, ipsam scilicet vnctionem factam cū oleo, septenariam principalem. Continet etiam formam, quia certa verba, scilicet septē

orationes

orationes à sacerdote cum septem vnctionibus principalibus proferendas. Conti-
O net & ministrũ,quia sacerdotem &c. Materia propria huius sacramenti, teste bea-
to Iacobo,est oleum ,& nõ nisi oliuarum, quod est linitiuum,& penetratiuum,simi-
liter & diffusiuum. Voluit enim Saluator noster eligere pro materia oleum magis,
quàm vinum,quo etiam vulnera sanantur: quia vinum sanat mordendo,oleum ve-
rò liniendo.Et cùm omnis efficacia sacramentorum descendat à Christo,illa sacra-
menta,quibus ipse vsus est, habent efficaciam ex ipso vsu suo: sicut tactu suæ carnis
vim regeneratiuam, modo supradicto, contulit aquis. Ideò benedictio aquæ non
est de essentia baptismi: Christus enim non est vsus hoc sacramento,nec corpora-
P li vnctione ad hoc ordinata. Ideò in omnibus vnctionibus de necessitate sacramẽti
requiritur sanctificatio,seu cõsecratio materiæ,quia effectus non causatur ex natu-
rali proprietate materiæ,sed à Christo,à quo effectus descendit mediantibus mini-
stris,scilicet sacerdotibus,& in ministros inferiores,mediantibus ministris superio-
ribus,qui materiam sanctificãt per benedictionem,& cõsecrationem. Vnde in om-
nibus sacramentis,quæ indigẽt materia sanctificata,sanctificatio materiæ fit per Epi
scopum,& vsus quandoq; per sacerdotem. Nec obstat, ꝙ in Eucharistia non requi
ritur necessariò,ꝙ materia sit benedicta: quia Eucharistiæ sacramentum consistit in
ipsius materiæ consecratione &c. Forma autem, qua ex traditione Apostolorũ vti-
tur Ecclesia Romana,est oratio deprecatiua, de qua in præcedentibus, videlicet
per istam sanctam vnctionem,& suam piissimam misericordiã indulgeat tibi Deus
Q quicquid narium,linguę, tactus &c. vitio deliquisti. Hæc autem oratio sumitur ꝓ
forma duplici causa. Prima, quia inungendus est propriis viribus destitutus, ideo
indiget subleuamine orationis. Secũda,quia datur exeuntibus, qui iã desinunt esse
de foro ecclesiæ,& in solius Dei manu requiescunt: vnde ei per orationem commit-
tuntur. In dicta forma exprimitur effectus principalis: non autem corporalis sani-
tas, licet quandoq; sequatur. De vsu dicti sacramenti fit mentio Mar.6.vbi dicitur,
quòd Apostoli vngebant infirmos, quod non fecissent, nisi Christus ordinasset.
Nec dicendum est, ꝙ Christus reliquerit hoc sacramentum instituendum Aposto-
lis, cùm eis non contulerit potestatem excellentiæ, ad quam pertinet instituere sa-
R cramenta,sed solam publicationem huius,& confirmationis,commisit. Ipse uerò ꝑ
seipsum ea,quæ erant maioris difficultatis,promulgauit. Sacramenta enim ad fun-
damenta legis pertinent, ideò ad legislatorem spectat institutio. Hoc sacramentũ
non datur contra defectus, quibus vita spiritualis tollitur, scilicet contra peccatũ
originale, vel mortale, sed principaliter est contra peccatum veniale, & morbos il-
los, quibus homo spiritualiter infirmatur, vt non habeat perfectum vigorem vitæ
gratiæ,vel gloriæ.Qui quidem defectus est quædam debilitas,& ineptitudo, quę in
nobis relinquitur ex actuali,vel originali peccato,& qui defectus dicuntur reliquiæ
S peccati: & ita contra hanc debilitatem ex peccatis prouenientem homo robora-
tur per hoc sacramentum. Sanctus Tho. in .4.dist.23.q.2. subdit.Sed quia hoc ro-
bur gratia facit, quę secum non compatitur peccatum, ideo ex consequenti, si inue
nit peccatum aliquod,vel mortale,vel veniale, quoad culpam tollit illud, dummo-
do non ponatur obex ex parte recipientis. Minister huius sacramenti,vt dictum est
supra, est sacerdos. Nec obstat,quòd oratio laicorum sit nonnunquam magis Deo
accepta, quàm ea,quę fit à presbytero,quia hoc est verum secundum se, inquantum
T laicus est in maiori gratia,& fit in persona propria: sed presbyter in hoc sacramen-
to orat,vt persona publica,& in persona Ecclesię,quę est sponsa Christi dilectissima:
quod

quod laicus, qui est persona priuata, facere non potest. Et licet legatur de aliquibus laicis & mulieribus, quòd vngebant infirmos, & sanabant, illæ orationes nō erant sacramētales:sed ex quadam deuotione recipientium,vel mittentium oleum, consequebantur effectum sanitatis corporalis per gratiam gratis datam sanitatum, & non per gratiam sacramentalem. Cæterum secundum Fraciscum de May.in.23. V
dist. 4. Quatuor sunt actus,qui ordinatè fieri debent in periculo mortis. Primus est confessionis. Secundus sacræ communionis. Tertius extremæ vnctionis. Quartus finalis recōmendationis. Vnde sicut in via periculosa peregrino necessarium est, quòd ab oneribus sit alleuiatus, quòd habeat solamen & viaticum vnde possit recreari,quòd propter timorem inimicorum sit munitus,& armatus,& ꝙ sit bene associatus: sic in periculoso exitu animæ ex corpore,oportet quòd alleuietur peccatorum deprimentium onere per confessionem, quòd sumat viaticum communionis, sicut Elias qui ambulauit in fortitudine cibi illius vsq; ad montē Dei oreb. 4. reg. 3. quòd contra hostes armentur singula membra per sacram vnctionem,qua anima recipit dispositionem,vt sit magis tuta contra hostes. Postremò contra insidias cōmendatur Christo & angelis,ac animabus sanctis. Sed quæritur,an Christus in propria persona aduenit in mortem fidelium, videtur ꝙ sic: quia Ioannis. 14. dicitur, X
Iterum venio, & accipiam vos ad meipsum: & rursus, qua hora non putatis, filius hominis veniet. Vnde beatus Augustinus super Ioannem videtur dicere ꝙ sic. Si iterum quæratur, an mox in egressu anima habeat suum iudicium, Respondet beatus Augustinus lib.20. de ciui.Dei,quòd particulare iudicium tunc habet: vniuersale erit in vltimo iudicio. In libello, quem fecit de die iudicij, in quo quencunque inuenerit suus nouissimus dies,in hoc eum comprehendet mundi nouissimus dies, Y
quoniam qualis in die illo quis moritur,talis in die illo iudicabitur. Signa, quibus homo potest confidere de salute morientis, dictus Dominus Franciscus de mente sancti Anselmi vbi supra,inquit,ꝙ sunt sex. Primum,si credit ea omnia,quæ sunt fidei christianæ, quantum ad omnia determinata ab ecclesia. Secundum, si gaudet: & lętatur,quia moritur,in fide Christi. Tertium,si cognoscit se Deum grauiter offendisse. Quartum, si dolet eum offendisse. Quintum, si proponat, si superuixerit abstinere à peccatis,maximè mortalibus. Sextus,si credat,& speret,se saluari meritis Christi. Postmodum dicatur sibi,si obiiciat aliquis tibi scilicet peccata tua,opponas merita Christi inter te & ipsum: his peractis dicit Anselmus, saluabitur. Dicit Z
etiam sanctus Thomas vbi supra.q.2.ad.2. ꝙ ad effectum huius sacramenti percipiendum, plurimum valet deuotio suscipientis,& personale meritum conferentiū, & generale totius ecclesiæ: quod patet ex hoc,quia per modum deprecationis forma huius sacramenti confertur: & ideò illis,qui non possunt recognoscere, & cum deuotione suscipere hoc sacramentum,dari secundum eum non debet, & præcipuè furiosis,& amentibus,qui possunt irreuerentiam per aliquam immunditiam sacramento facere, nisi haberent lucida interualla,in quibus sacramenta recognoscerēt. Dicit etiam ad quartum,ꝙ nullum sacramentum,quod habet effectum perpetuum, debet iterari:quia ostenderetur sacramentum nō fuisse efficax ad causandum illum effectum:& sic fieret iniuria illi sacramento. Quod autem habet effectum non perpetuum,iterari potest sine iniuria,vt effectus deperditus iterato recuperetur. Et q a sanitas corporalis & mentis, quæ sunt effectus huius sacramēti,possunt amitti,postquam fuerint per sacramentum collati,ideò hoc sacramentum sine sui iniuria iterari potest. Vbi etiam est oratio fidei,modò ne quid ea res ægrotantis animæ saluti AA
officiat,

officiat, nihil dubitandum eſt, quin corporis quoq; ſanitatem per vnctionem hanc adepturus ſit. Vnde ſcribit Sulpitius Seuerus.c.21. in vita ſancti Martini, quòd oleo ſanctificato puellam quãdam adeò dira paralyſis ægritudine correptam, vt iam nullo ad humanos vſus corporis officio fungeretur, ſanitati reſtituit. Commemorat etiam Ruffinus lib. 2.c.4. Eccleſiaſt. hiſt. non diſſimilia de diſcipulis beati Antonij, ꝙ multos infirmos oleo perunctos curabant. Meminit huius ſacramenti Chryſo. de ſacerdotio lib. 3. ſimiliter & Hieronymus ad Ruſticum ſcribens, & Auguſtinus de viſitatione infirmorum lib.2.c.4. & Innocentius epiſtola prima, quam ſcripſit ad Decentium. c. 8. vbi inter cætera ſcribit, non pœnitẽtibus iſtud fundi non poteſt, quia genus eſt Sacramenti. Nam quibus reliqua ſacramenta negantur, quomodo genus vnum putatur poſſe concedi? De hoc ſacramento multa inuenies in ſupplemento .4. Bielis diſt.23. quæ hic breuitatis cauſa prætermiſſa ſunt.

De Sacramento ordinis. Caput. XLVII.

A QVinque ſacramẽta, videlicet Baptiſmus, Confirmatio, Pœnitentia, Euchariſtia, & Extrema vnctio, pertinent ad ſtatum perſonæ: duo verò ſequentia pertinent ad cõmunẽ ſtatum eccleſiæ: videlicet ordo, qui pertinet ad generationem ſpiritualem: & matrimonium, ad carnalem. De ordine hic erit ſermo: in ſequentibus verò de matrimonio. Sed quia nomen ordinis eſt æquiuocum, ideò prius eſt diſtinguendum, quàm definiendũ: ſumitur enim multis modis. Vno modo ſecundum beatum Auguſtinum. 19. de ciuit. Dei.c.13. ſecũdum ꝙ eſt parium, diſpariumq; rerum, ſua cuiq; loca diſtribuens, congrua diſpoſitio. Hoc modo multitudo, in qua contingit inuenire diſpoſitionem cõgruã parium, & imparium in loco ſuo, habet ordinem, & illa diſpoſitio eſt rei pulchritudo: ſine.n. hoc ordine nihil dicitur pulchrũ. De quo Apoſtolus ad Rom. 13. Quæ à Deo ſunt, ordinata ſunt. Philoſo. quoq;. 12. Meta. Omnium entium, quæ ſunt in vniuerſo, oſtendit eſſe ordinem. Secũdũ hanc ordinis deſcriptionem, tota Eccleſia, imò totũ vniuerſum poteſt dici ordinatum: vbi, non modò in naturalibus, verùm & in eccleſiaſticis, & ne dum in politia ciuili, verùm & in Hierarchia Eccleſiaſtica eſt inuenire multitudinem rectè ordinatam, & multimoda diſpoſitione munerum, & membro-
B rum ornatam. Altero modo ſumitur ordo, vt importat gradum præeminentem in aliqua politia rectè ordinata, ſiue ciuili, ſiue eccleſiaſtica: hoc modo perſona in tali eminenti gradu conſtituta dicitur habere ordinem, ſicut & dicitur habere quendã præeminentiæ gradum Antonomaſicè, quem non habent, qui ſunt in gradu inferiori: hoc mõ dicimus eſſe ordinem militum, & miniſtrorum pro cultu Dei exequẽdo. Perſona igitur habens gradum ꝑeminentem vltra omnes homines, dicitur habere ordinem, & poteſt dici ordinata. Vnde 89. diſt.c.ad hoc, legitur. Ad hoc diſpenſationis prouiſio gradus diuerſos & ordines conſtituit eſſe diſtinctos, vt dum reuerentiam minores potioribus exhiberent, & potiores minoribus dilectionem impenderent, vera concordia fieret, & ex diuerſitate contextio, & rectè officiorum generetur adminiſtratio ſingulorum. Neq; enim vniuerſitas alia poterat ratione ſubſiſtere, niſi huiuſmodi magnus eam differentiæ ordo ſeruaret. Sumitur etiam ordo prout eſt gradus in eccleſia, diſponens ad aliquem actum eminentẽ eccleſiaſticum, vel ad ha-
C bendum ius aliquod, ſeu priuilegium ſpirituale, vt (exempli gratia) beneficium, ſiue iuriſdictionem eccleſiaſticam, vel vt gaudere poſſit immunitate clericali, & ſic latius

accipitur

accipitur pro ordine clericali.c.Cùm cõtingat de æta.& qualit.ordinan.Clericus ẽt C
dicitur, qui est secũdum formam ecclesiæ priuilegiatus, & cœtui clericorum adiunctus, dist. 69.c.Quoniam. Hoc etiam modo prima tonsura, licet non sit ordo propriè, prout ordo est sacramentum à Christo institutum, potest tamen dici ordo inquantum est dispositio quædam ad suscipiendos ordines: in qua quòd capillorum in modum coronæ quædam fit resectio, illud significat, eum, cui capilli resecantur, in illius ministerium assumi, cui seruire regnare est, atq; in regnum quoddam spirituale transferri: quæ secũdum Paludanum est ex institutione, & ordinatione ecclesiæ. Nec prima tonsura est nuda crinium amputatio, sed quædam benedictio data alicui ab eo, ad quem pertinet, ratione cuius disponitur ad ordines: & ecclesia priuilegium clericorũ ad ipsam extendit, vt habetur in dicto.c. Cùm cõtingat, de æta. & quali. ordi. Nec est propriè sacramentum, sed sacramentale secundum Altissiodo. D
& signum materiale ad præparandum, & suscipiendum ordines. Idem tenet Rabanus lib.pri. de institutione clericorum. Et licet sit signum alicuius rei sacræ, non tamen est signum certum, & efficax gratiæ, quę formaliter sanctificat se habẽtem: sed est signum rei sacræ hoc modo, quia per tõsuram deputatur quis ad actum spiritualem, scilicet ad militiam clericalem. Sicut enim baptismus ascribit suscipientem generali collegio christianorum, ita prima tonsura ascribit collegio clericorum, illorũ E
videlicet, qui specialiter sunt de sorte domini. Nec obstat, quod dicitur de æta. & quali.ordi.c.cùm contingat videlicet, ꝙ clericalis ordo confertur per primam tonsuram: quia ibi ordo sumitur pro priuilegio clericali, quod extenditur ad habentem tonsuram primam. Qui.n.percutit habẽtem coronam, siue primam tonsuram, incidit in excõmunicationem, cùm percutiat clericum, idest priuilegiatum. Vsus tonsuræ secundum Hugo. lib.2.parte.3.c.2. & magistrum, à Nazaræis exortus creditur, F
qui ob vitæ continentiã caput radebant, & capillos in igne sacrificij ponebant: hinc vsus ille ab apostolis introductus est, vt qui diuinis cultibus mancipantur, ac Deo consecrantur, quasi Nazaræi sancti posito crine inueniantur. Verùm dicti Nazaræi totam comam non radebant, cùm non esset tempus regalis, & perfecti Sacerdotij, nec in modum coronæ, sicut clerici. Et vt hoc melius intelligatur, secundum Hugo. & Lyram super.c.6. libri Numerorum, & glo. beati Augustini super. 13.c. libri iudicum, est notandum, ꝙ dicti Nazaræi erant in duplici gradu. Aliqui enim erãt Nazarei per totum tempus vitæ eorum, sicut legitur de Samuele primi reg. pri. & de Sampsone Iudicum. 13. & isti quantum ad obligationis perpetuitatem possunt dici fuisse figurã religiosorum noui testamenti, quorum votum & obseruantia per totum tempus vitæ durare, & obligare debet, sicut & de clericis sacris initiatis: & isti nunq̃ radebant, nec vinum, aut siceram bibebant, vt habetur de Sampsone vbi supra: hinc secundum Hugo. num.6. quidam pingunt Christum & Apostolos crinitos in signũ sanctitatis. Alij fuerunt Nazaræi ad determinatũ tẽpus, vt beatus Paulus secũdum Hugo. act. 21. Vnde sicut hodie aliquis vouet ad certos dies se ieiunare, aut peregrinari propter Deum, quo expleto, iam non tenet̃ deinceps ad id, quod G
pro certo tempore se facturum promiserat: ita & in lege veteri huiusmodi Nazaræi redierunt ad vitam communem aliorum peracto suo voto, num.6. Et tales fuerunt figura eorum, qui ad opera supererogationis pro certo tempore vel loco sese Deo deuouerunt: quo tempore scilicet suæ separationis, & consecrationis, non radebant caput ad detestandum cultũ Idololatrię. Cuius sacerdotes capita radebant, Baruch.6. Hinc prohibiti erant sacerdotes veteris legis, ne raderent caput, aut bar-

bam, Leui. 21. Eadem ratione Nazaręus non radebat caput tempore suę consecrationis, quia illo tempore erat deputatus diuino cultui: hinc ait August. q. 52. super librum Iudic. Vouentes, votumq; reddentes non radebantur, sed expletis diebus completionis sui voti radebantur, & vinum bibebant, ac ad communem viuendi modum redibant. Sed quid est, ꝙ deuotione completa Nazaræus caput radere, &

H capillos in igne sacrificij ponere iubetur? nisi ꝙ tunc ad perfectionis summam pertingimus, cùm sic exteriora vitia vincimus, vt etiam cogitationes superfluas à mente resecemus. Caput enim tondere, est cogitationes superfluas à mente resecare. Itaq; sicut Nazaræi, expleto suo voto, caput tondebant, & capillos in igne sacrificij ponebant, ad ostendendum se totos pro tunc diuini amoris igne inflāmatos,

I noxias quoq; cogitationes, & superfluas prorsus extinctas esse in eis: Sic & clerici in sortem Domini, non horariè, sed perpetuò electi, prohibentur comam nutrire, idest defluentes animi cogitationes habere, ne remissæ defluant, aut defluentes se per illicita spargant, & ne sparsę oculos cordis deprimant. Semper igitur clerici nouę legis caput tondere iubentur, & capillos in igne sacrificij ponere: quia semper studere debent perfectioni, & actus hierarchicos in ecclesia suo ordine exercere. Significare etiam potest illa crinium rasio in clericis solicitudinis temporalium, & eorundem curæ superfluæ proiectionem, similiter & sequestrationem à secularium personarum statu. Et licet tonsura sit ad susceptionem ordinis dispositio congruitatis, respectu tamen beneficij, & iurisdictionis Ecclesiasticæ, est necessitatis. Ius enim spi

L rituale non cadit in laicum, nec tenet beneficij collatio, aut iurisdictionis cōmissio, facta laico nō tōsato. Nā qui nō est clericus, nō est capax, de trāsactionibus. c. ex lris.

De ordine, vt est Ecclesiæ Sacramentum. Cap. XLVIII.

A SCotus. 24. dist. 4. q. vnica, inquit, quòd loquendo propriè de sacramēto, ordo non est sacramentum: quia omne tale est signum sensibile: ordo verò est quidam gradus spiritualis fundatus in charactere infuso in collatione dicti ordinis. Sacramentum igitur ordinis est ordinatio, cuius talem dictus doctor assignat descriptionem. Ordinatio est institutio alicuius in

B gradu ecclesiæ præeminenti, cui conuenit aliquod ministerium circa Eucharistiam exhibendum: facta à ministro idoneo, certa verba simul cum intentione debita ꝓferente, ministerium gradus illius aliquo signo visibili repręsentans, ex institutione diuina efficaciter signans gratiam præeminētem: qua ordinatus dignè aliquod ministerium exequatur. Et secundum hanc ordinationis generalem rationem, possunt proportionabiliter sumi spāles ordinū rationes, vt ordinationis in sacerdotē, quod est institutio in gradu ecclesiæ præeminenti, disponens habentem ad conficiendum Eucharistiæ sacramentum, facta ab Episcopo, certa verba cum debita intentione proferente. Dictæ ordinationis, siue sacramenti ordinis solus Episcopus est idoneus

C minister, loquendo de maioribus, siue sacris ordinibus: cùm alij non sacri, vt quatuor minores, ex priuilegio ab abbatibus conferri possint. Secundum verò Altissiodorensem lib. 4. de ordine. Ordinatio est signaculum sacrum, quo spiritualis potestas confertur ordinato, & officium: intelligentem per signaculum, signum aliquod sensibile. Ad hanc potestatem exercendam non licet cuiquam seipsum ingerere, sed vocationē expectare, quæ nihil aliud videť esse, quàm ordinatio. Hoc est, quod beatus Paulus admonet, ad Hebr. 5. Ne quis sibi sumat honorē, sed qui vocatur à Deo, tanquam Aaron. Rectè itaq; inter sacramenta ordo numeratur, cùm sit sacræ rei si-

gnum

gnum efficax,& visibilis forma inuisibilis gratiæ, quæ multiplex in hoc sacramento confertur,cùm sit ipse ordo,vel ordinatio multiplex,de qua infra. Hoc nomen sibi beatus Augustinus lib.2. contra epistolam Parmeniani .c. 13. tribuit, cùm dicit, D
Nam illud,quod quidam eorum veritate conuicti dicere cœperāt, baptismum quidem non amittit,qui recedit ab ecclesia,sed ius tamen dandi amittit: multis modis apparet frustra, & inaniter dici. Primò quia nulla ostenditur causa,cur ille, qui ipsum baptismum amittere non potest, ius dandi amittere possit. Vtrūq; enim sacramentū est,& quadam consecratione vtrūq; homini datur, illud cū baptizatur, istud cùm ordinatur: ideoq; in catholica ecclesia nullum eorum licet iterari. Nā si quādo ex ipsa parte venientes etiam præpositi pro bono pacis correcto schismatis errore suscepti sunt,& si visum est opus esse, vt eadem officia gererent,quæ gerebant,nō sunt rursus ordinandi, sed sicut baptismus in eis,ita ordinatio mansit integra: quia in præcisione fuerat vitium,quod vnitatis pace correctum est, non in sacramentis, quæ vbicūq; sunt,ipsa vera sunt: hæc ille. Et ratio est,quia non minus in ordinatione, quàm in baptismo character imprimitur. Quod etiam sit sacramentum nouæ E
legis, patet ex determinatione ecclesiæ,vt habetur in .4. concilio carthaginensi, & in tridentino, sessione .5. titulo de sacramentis in generali,canone primo. Quoad materiam huius sacramenti,est notandum, ꝙ non solùm porrectio eiusdem est de essentia sacramenti ordinis,sed etiam tactus illius,ab eo qui ordinem suscipit: quod verba formæ ostendunt, cùm dicitur. Accipite hoc,vel illud. Materia ordinis Ianitorum sunt claues,lectoratus, liber,qui dicitur lectionarius,exorcizatus, liber exorcismorum,Acolytatus, candelabrum cum cereo extincto,& vrceolis vacuis. Materia Subdiaconatus,liber est Epistolarū,Diaconatus, euangeliorum. Sacerdotalis verò ordinis est calix cum vino & aqua,& patena cum hostia superposita. Sed vt clarius supradicta intelligantur,est intelligendum, ꝙ ordines diuiduntur in minores, F
qui sunt quatuor,videlicet ostiarij,lectores,Exorcistæ,Acolyti: & maiores,qui sunt tres scilicet,Subdiaconi, Diaconi,Sacerdotes. Ostiariorum officiū est stare ad ostia templorum dignos admittendo,& indignos repellendo,quos Ignatius epistola .8. Custodes vocat sacrarum portarum: censebantur indigni pagani siue Ethnici, Catechumeni,Hæretici, excōmunicati, Energumeni, flagitiosi,pœnitentes,qui excludebantur ab aditis templorum,sicut apud Chrysostomum Homil.41. &.60. ad populum Antiochenum, & Ambrosium epistola .33. videre licet: de quo etiam Dionysius.c. 3. Eccl. Hierar. Ignatius epistola.8.& Tertullianus aduersus hæreticos meminerunt. Dantur ostiario,cùm ordinatur,claues ecclesiæ,admoneturq; ab Episcopo,vt sic agat,quasi rationem Deo redditurus de rebus, quæ clauibus his recluduntur. Hoc officium exhibuisse videtur Saluator noster, quando flagello de funiculis G
facto ementes & vendentes eiecit de templo: qui etiam ostium seipsum appellare dignatus est Matt.21.Ego sum ostium,per me,inquit,si quis introierit,saluabitur. Ex hoc ordine prouehitur ordinandus ad officium lectoris, vt ex ecclesiæ traditione legat in ea prophetias,& lectiones apostolicas: in cuius rei signum traditur ei liber sacrarum scripturarum: & ab Episcopo admonetur,vt accipiat, & sit verbi Dei relator: habiturus,si officium suum dignè expleuerit,partem cum iis, qui bene ministrauerint. Quod officium exhibuit Dominus,quando in medio seniorum librū Esaiæ aperuit,atq; in eo legit, Spiritus Domini super me,& c. Functos officio lectorum legimus apud Cyprianum lib. 2. Epistola .5. Aurelium, Celerinum,& Satyrū, H
apud Gregorium Nazianzenum lib.6. c.3.in Monodiam in Basilium,Basilium,apud

 Socratem

Socratem in Ecclesiastica historia, Ioannem Chrysostomũ. Tertius ordo est exorcistarum, cuius officium est eiicere dæmones, & dicere populo, vt qui non communicat, det locum: ac aquam in ministerio fundere: datur isti per Episcopum liber, in quo scripti sunt exorcismi, cui dicitur, vt accipiat & cõmendet memoriæ, & habeat potestatem imponendi manus super Energumenos, siue Baptizatos, siue Catechumenos. Hoc officio sæpè Christus functus est, quando dæmonia ex obsessis corporibus eiecit. Quartus ordo est Acolytorum, qui latinè vocantur Ceroferarij, quòd
I accensos cereos ferunt, cùm legitur euangelium, vel cùm offertur sacrificium, vt luceat lux illorum coram hominibus, & videant opera eorum bona, & glorificent patrem nostrum, qui in cælis est. Hi cum ordinantur, accipiunt ab Episcopo candelabrum cum cereo, illis dicente, vt accipiant ceroferarium cum cereo, sciantq; se ad accendenda ecclesiæ luminaria mancipatos in nomine Domini. Accipiunt simul vrceum ad suggerendum vinum, & aquam in Eucharistiam sanguinis Christi. Hoc officium se testatur habere Dominus, dicens, Ego sum lux mundi, qui sequitur me, non ambulat in tenebris. In argumento vtriusq; epistolæ ad Thessalonicenses, fit Onesimi Acolyti mentio. Vnde extat epistola Caij Papæ, & martyris, qui fuit temporibus Diocletiani, in qua monet, ne aliter ordinandi ad ordines ecclesiasticos ac-
L cedant, quàm vt sit aliquis primò ostiarius, deinde lector, postea exorcista, inde sacretur acolytus, demum subdiaconus, deinde diaconus, & postea presbyter, & exinde, si meretur, Episcopus ordinetur: quæ etiam ratio est, q̃ sacramentum hoc ordo vocatur. Aequum enim est, vt quod in gubernatore nauis obseruatur, id multo diligentius obseruetur in ecclesiæ naui gubernanda. In illa enim nõ statim alicui gubernacula creduntur, sed vbi multam rerum maritimarum experientiam consecutus est quispiam, is ad gubernacula prouehatur. De hoc latius vide Nazianzenum in oratione funebri in laudem Basilij magni, dicentem, In rebus etiam bellicis, militis primùm officio fungitur quis, postea decurio fit, deinde Centurio, tandem, si sit repertus idoneus, dux & imperator militum constituitur. Eodem modo fit in ecclesia, vt ne quis ad supremum gradum subitò prosiliat, sed in minoribus aliquandiu se exerceat, & pedetentim ad maiora progrediatur. Quod etiam ita fieri opor
M tere, in monodia Basilij docet Gregorius Nazianzenus. Eusebius etiam lib. 6. c. 20. Eccl. histo. recenset Episcopum futurum vnum in vna scilicet ecclesia, presbyteros 46. Diaconos. 7. Subdiaconos. 7. Acolytos. 42. Exorcistas & Lectores cum ostiariis. 52. Epiphanius in fine sui libri de hæresibus, vbi ordines enumerat, meminit Episcopi primo loco, deinde presbyteri, diaconi, subdiaconi, lectorũ, laboratorũ, & ianitorum. Ignatius epistola. 8. salutari iubet primùm presbyterum, deinde diaconos, mox subdiaconos, lectores, cantores, ostiarios, laborantes, exorcistas, atq; con-
N fessores. Cæterum ordines ij minores inter sacros non numerabantur, sed hi tres tãtum ad sacros ordines pertinere credũtur, subdiaconatus, diaconatus, & sacerdotiũ.

De primis duobus præfatis sacris ordinibus. Cap. XLIX.

A INter dictos maiores ordines, primum locum tenet Subdiaconatus, cuius officium est aquam ad ministerium altaris præparare, ac tantum de oblationibus in altari ponere, quantum sufficere possit populo Dei: & epistolam cantare, in cuius rei signum accipit Patenam, & Calicem vacuum de manu Episcopi: & admonetur, vt videat, quod ministerium sibi tradatur,

atq;

atq; ideò ita se exhibeat, vt Deo placere possit. Hoc officio functus est Dominus noster, Ioan. 13. Quando facta cœna linteo se præcinxit, & mittens aquam in peluim pedes discipulorum lauit, & linteo extersit. Qui suscipit hunc ordinem, ei continentiæ lex à iure indicitur, vt verificetur dictum Esa. 52. Mundamini, qui fertis vasa Domini: æquum enim est, vt seipsos exhibeant vasa in honorem, nō in contumeliam, atq; ab omni carnis inquinamento se contineant, qui altari appropinquantes vasa illa ferunt, in quibus corpus & sanguis Domini conficitur. Legimus enim Cyprianum lib. 3. Epistola. 22. ordinasse Optatum subdiaconum. Hunc ordinem sequitur ordo diaconorum, qui latinè ministri dici possunt: ordo iste in veteri lege appellabatur leuitarum, num. 3. Vnde leuitici. 8. præcepit Dominus Moysi, vt post ordinationem Aaron, & filiorum eius, tribus Leui ad diuini cultus ministerium ordinaretur, & consecraretur Domino, & seruiret pro Israel in tabernaculo Dei coram Aaron, & filiis eius. In act. Apostolorum, septem viros boni testimonij, plenos Spiritu sancto ad hoc officium electos, & oratione præmissa manus eis impositas esse legimus. Temporibus Apostolorum mensis ministrabant, hoc est pecuniam dispensabant, quæ dabatur Apostolis, & in pauperum vsus conuertebant, sicut ex Chrysostomo, Homil. contra concubinarios, & Cypriano lib. 2. Epistola. 8. discimus. Ordinantur autem per manuum impositionem, daturq; eis euāgeliorum codex, & potestas legendi illum eisdem conceditur, similiter & prædicandi: quanuis tempore suo beatus Ambrosius, scribat in. 4. c. ad Eph. potestatem prædicandi diaconis ademptam esse. Hos diuus Paulus primæ Tim. 3. Vult esse pudicos, habentes mysterium fidei in conscientia pura, quos primùm etiam probare iubet, & sic ministrare, nullū crimen habentes. Quo officio existimatur Christus functus, quando post cœnam proprio ore, & propriis manibus sacramenta confecta dispensauit. Forma subdiaconatus (postquam amictus capiti eius impositus fuerit ab Episcopo, & manipulus in brachio sinistro, & dalmatica indutus, porrigendo librum epistolarum) est, accipe librum epistolarum, & habe potestatem legendi eas in ecclesia sancta Dei, tam pro viuis, quàm defunctis, in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti. Forma ordinis diaconatus (postquam Episcopus dixit, accipe Spiritum sanctum ad resistendum diabolo, & tentationibus eius in nomine Domini: & postquam dedit stolam super humerum sinistrum, porrigēdo librum euangeliorum) est, accipe potestatem legendi euāgelium in ecclesia Dei, tam pro viuis, quàm pro defunctis, in nomine Domini.

De nouæ legis Sacerdotio. Cap. L.

HOC Sacerdotium, omnium ordinum excellentissimum, versatur circa corpus Christi, quod est duplex: scilicet verum, quod à Sacerdote consecratum offertur in altari: & Mysticum, quod est ecclesia: de quo primæ cor. x. Vnus panis, vnum corpus multi sumus, qui de vno pane participamus. Circa vtrūq; versatur Sacerdotis officium, cui multiplex potestas conceditur. In corpus Christi verum, datur ei potestas consecrandi, offerendi, & illud aliis distribuēdi: idq; ex Christi institutione, qui potestatem talem in cœna nouissima instituit, dicens. Hoc facite in meam commemorationē. In corpus verò Christi mysticum, datur eisdem potestas baptizandi: dixit enim Apostolis Matt. 16. Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & Spiritus sancti: similiter & potestas absoluendi Ioannis. 20. per illa verba, Quorum remiseritis peccata

remittuntur eis. Confertur etiam eis poteſtas prædicandi, de qua Matt. 18. Euntes in mundum vniuerſum, prædicate Euangelium omni creaturæ. Sacerdotis miniſterium eſt miniſterium recõciliationis: pro Chriſto enim legatione fungimur. Quod legationis munus tunc Saluator noſter mandauit apoſtolis, & eorum ſucceſſoribus, cùm poſt iteratam ſalutationem, pax vobis, Ioannis. 20. dixit. Sicut me miſit pater
C & ego mitto vos. Ad quid enim miſit filium pater, niſi vt inter Deum & hominem pacem faceret? Ad hoc igitur ipſum ſuos in vniuerſum orbem filius miſit ſacerdotes, vt eorum miniſterio reconciliarẽtur Deo hi, qui ſe ab illo peccatis ſuis diſiunxiſſent: quod idem eſt cum illo, quòd dixit Apoſtolus. 2. Cor. 5. Poſuit in nobis verbum recõciliationis, & pro Chriſto legatione fungimur: & obſecramus pro xp̃o, reconciliamini Deo. Ex quibus conſtat ſacerdotem nihil aliud eſſe, quàm Chriſti legatum, & hoc pro capite, & corpore: pro Chriſto capite legatione fungitur ſacerdos, quando ex ſuggeſto verba facit ad populum, & voluntatẽ eius explicat, ſimulq́; nomine Chriſti obſecrat, vt culpas ſuas deteſtati, & ab illis auerſi Deo reconcilientur. Pro Chriſti verò corpore, hoc eſt eccleſia, legatione fungitur, quando ſtans ad altare, eam, quæ per Chriſti ſanguinem in cruce facta eſt, reconciliationem Deo patri offerens, ſupplex rogat in totius eccleſiæ perſona, vt illius reconciliationis virtute populo ſuo propitius eſſe, ac illius fructum ad ipſum redundare velit. Hoc eſt, ꝙ
D Chryſoſtomus de verbis Eſaię homil. 5 Medium, dicit, ſtare ſacerdotem inter Deum & humanam naturam, illinc venientia beneficia ad nos deferentem, & noſtras petitiones illuc perferentem, Dominum iratum reconciliantem, & nos qui offendimus, ex illius manibus eripientem, Idem lib. 6. de Sacerdotio, inquit. Sacerdotẽ pro vniuerſo terrarum orbe legatum intercedere, deprecatoremq́; apud Deum eſſe, vt hominum omnium nõ viuentium modò, ſed etiam mortuorum peccatis propitius fiat. Beatus quoq; Ambroſius in oratione priore præparatoria ad miſſam ita Saluatorẽ alloquitur, dicens, Quoniam me peccatorem inter te & populum tuum mediũ eſſe
E voluiſti, licet in me boni operis aliquid non agnoſcas, officium ſaltem creditæ diſpenſationis non recuſes, ne per me indignum eorum ſalutis pereat pretium, pro q̃bus victima factus ſalutaris, dignatus es eſſe redemptio. Dominus etiam Gregorius Naziãzenus in apologetico ſcribit. Spiritu[a]le eſſe ſacerdotis officium, populi mediatorem apud Deum effici: qui etiam Baſilium vocat mediatorem inter Deum & hominem. Beatus quoq; Gregorius libro primo epiſtolarum Epiſtola. 24. Quid antiſtes, inquit, ad Dominum niſi pro delictis populi interceſſor eligitur? Sacerdos igitur nihil aliud eſſe videtur: quàm (ſicut Paulus dicit) recõciliationis miniſter. Quãobrem non ſolùm cùm prædicat Euangelium Sacerdos, miniſter eſt recõciliationis, verùm etiam cùm baptizat, cùm pœnitentem abſoluit, cùm euchariſtiæ ſacramentum porrigit, cùm orat pro peccatis populi, cùm altaris ſacrificium offert, in omni-
F bus his nihil aliud eſt, quàm reconciliationis miniſter. Nam verus, ſiue per excellẽtiam Sacerdos, verus mediator, & reconciliator non eſt niſi ille, de quo ſcriptum ẽ. Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech: qui etiam factus eſt propitiatio pro peccatis noſtris, qui baptizat, qui peccata remittit, qui recõciliat, qui interpellat pro nobis, ille eſt, qui docet, qui conſecrat, ipſe eſt Sacerdos, & ſacrificiũ, vnum cum eo, cui offertur, & vnum cum iis, pro quibus offertur. Sicut ergo in prædicando non eſt Sacerdotis niſi miniſterium, cùm Spiritus patris ſit qui loquitur in
G illo, vt inquit beatus Paulus. 2. cor. 13. An experimentum quæritis eius, qui loquitur in me Chriſtus? Sic in oblatione non eſt Sacerdotis niſi miniſterium. Vnde Chryſoſtomus

ſpeciale

Chrysostomus homil. 60. ad populum Antiochenum. Verum & tu laice, inquit, cũ Sacerdotem videris offerentem, ne vt Sacerdotem esse putes hoc facientẽ, sed Christi manum inuisibiliter extensam. Et Homil. 83. in Matt. Qui tunc in illa cœna cõfecit, ipse nunc quoq; operatur, ipse perficit, ministrorum nos ordinem tenemus: qui verò hæc sanctificat, & transmutat, ipse est. Et rursus in posteriorem ad Timotheum Epistolam homil. 2. Sacra ipsa oblatio, siue illam Petrus, siue illam Paulus, siue cuiusuis meriti Sacerdos offerat, eadem est, quam dedit Christus ipse discipulis, quamq; Sacerdotes modò quoq; conficiunt, nihil habet ista, quàm illa minus: cur id? Quia non hanc sanctificant homines, sed Christus, qui illam antea sacrauerat. Forma presbyteratus est (postquam Episcopus reflexit stolam ab humero sini- H
stro in dextrum in modum crucis dicẽdo, Accipe iugum Domini, iugum enim eius suaue est, & onus eius leue. Et postquam dedit vestem sacerdotalem, & consecrauit manus dicendo, consecrare, & sanctificare digneris Domine manus istas per istam vnctionem, & nostram benedictionem, porrigendo calicem cum vino, & aqua, superposita patena cum Hostia) Accipe potestatem offerẽdi sacrificium Deo, missasq; celebrandi in nomine Domini. Deinde imponendo ambas manus super caput cuiuslibet dicit, Accipe Spiritum sanctum, quorum remiseris peccata, remittũtur eis, & quorum retinueris, retẽta sunt. Supradicti ordines propter tria sunt instituti, primò propter Dei sapientiam commendandam, quæ in ordinata rerum distinctione I
maximè refulget: sapientis enim, vt inquit Philosophus, est ordinare. Regina Saba videns ordinem ministrorum Salomonis &c. non habebat vltra spiritum præ admiratione sapientiæ illius. 2. reg. 9. Secundò, ad subueniendum humanæ infirmitati, quæ per vnum non poterat omnia, quæ ad diuina mysteria pertinebant explere sine magno grauamine: & ideò distinguuntur ordines per diuersa officia. Vnde dominus numeri .xi. dedit Moysi septem senes populi in adiutoriũ, & Aaron ac filios eius per diuersos gradus. Sic conueniens fuit, ꝙ in sacerdotio Christi, aut nouæ legis, fi- L
gurato per leuiticum, essent plures gradus siue ordines. Tertiò, vt in via amplior omnibus detur occasio proficiendi, dum plures in diuersis officiis distribuuntur. Sed quia omnes ordines ordinantur, vt patet ex supradictis, ad vnum scilicet Sacerdotium, & ad vnum finem proprium, & immediatum, qui est vnire fideles Christo per Eucharistiam: ideò ordo non est nisi vnum sacramentum, vnum scilicet vnitate generis propinqui, vt inquit Scotus. 24. dist. quarti, sicut virtutes morales dicuntur esse tres secundum genus, videlicet iustitia, fortitudo, temperantia, quæ in prima diuisione virtutis moralis hæc primo occurrunt: in speciali tamen quælibet istarum vlterius diuiditur. Alia vnitas inter ordines, vt videlicet prius recipiatur ordo infe- M
rior, quàm superior, non est necessitatis, sed congruitatis. Si enim prætermitteretur ordo inferior, simpliciter aliquid fieret, vt apparet extra de clerico per saltum promoto: vnde ibi dicitur, quòd non est iterandum, quod est factum, sed quod fuit prætermissum cautè supplendum. Nota tamen, ꝙ licet possit saltari ob vno ordine, omisso alio, prætermisso tamen Sacerdotio non potest quis Episcopus fieri, extra de excessibus prælatorum .c. Ex literis, in fine. Si verò omisit diaconatum, Episcopus est: sed illum ordinem, quem omisit, dare non potest, prima .q. pri. Ita tamen non N
est in baptismo, qui prænecessarius est omnibus sacramentis: Illo enim prætermisso, nullum aliud sacramentum conferri potest, & si attentetur conferri sacramẽtum aliud, nihil fit &c. Hæc diuus Bonauentura dist. 25. 4. circa literam &c.

An imprimatur

An imprimatur character in omnibus p̄fatis ordinibus Cap. LI.

A Diuus idē Bona.in dist.24.parte.2.ar.pri.q.2.inq̃t,ꝙ in diuersis ordinibus diuersi imprimũtur characteres.Et ratio est,quia non mō, eò quòd ad Dei cultum assumuntur, distinguntur ab alijs, sed & quia inter ministrantes ordo est,& distinctio:& vltra,gradus illi,& potestates ministrãdi,si semel dantur, nunq̃ auferuntur, etiam si ad altius ministerium eleuetur, qui in minori ministrauerat. Et ideò in diuersis ordinibus diuersa signacula imprimi debent, secũdũ
B quæ nobis diuersitas potestatum ministrandi, & perpetuitas innotescat. Tale autem signaculum est character: & ideò in diuersis ordinibus diuersi imprimuntur characteres.Nec est inter dictos ordines,vt dicit p̄fatus doctor vbi supra.q.3.ordo necessitatis, sed congruitatis, eò ꝙ ad bene esse ministerij sequentis præexigitur ordo siue potestas præcedentis: quemadmodum si quis velit ordinatè procedere, prius debet exordium p̄mittere, pòst narrationem, deinde ratiocinationem, & postremò conclusionem.Si tamen incipere vellet à posteriori,posset quidem,sed non sic ordinatè. Ita in ordinibus oportet intelligi. Cùm enim ordines inferiores ministrent sacris,& sacri Sacerdotio, & inferior gradus prior sit in ascendendo, & potestas ministerialis sit inferior,patet ꝙ ibi est ordo non necessitatis:quoniam potestates diuersæ sunt, & per seipsas haberi possunt, licet non ita perfectè sine alijs. Est igitur ordo in his
C gradibus secũdum maiorẽ accessum ad vltimum scilicet Sacerdotium. Vnde primò homo introducitur in Ecclesiam per ostiarium: manuducitur secundò per prophetiarum lectorem:adiuuatur deinde per exorcistam,vt liberetur à malo:quartò excitatur ꝑ acolytũ, vt proficiat in bono. Alij verò duo ordines subdiaconatus, & diaconatus ministrant Sacerdoti in oblatione sacrificij.

Pœna canonica quid sit,& an impediat à collatione, & susceptione ordinis. Cap. LII.

A Scotus.25. dist. quar.q.pri. inquit,ꝙ pœna canonica (vt de ea loquimur in proposito) est pœna inflicta per canones,prohibens, vel arcens punitum ab aliquo gradu ecclesiastico, qui aliàs sibi liceret,quod dicitur: q̃a si sibi non liceret, non esset pœna. Non enim est pœna laico, ꝙ non possit conficere,cùm hoc sibi non competat. Sacerdoti verò, cùm sibi conueniat ex ordinatione,benè esset sibi pœna. Sed notandum, quod siue à canone infligatur, siue à iudice,ad hoc vt sit iusta, debet secundum canones infligi. In speciali septem sunt pœnæ canonicæ,videlicet,Depositio,Degradatio,Infamia,Irregularitas, Excõmunicatio,Interdictũ, Suspensio. Quarum prima, videlicet depositio est maxima,quia totalis amotio à statu clericali,& à priuilegijs sibi competentibus. Et si degradatio
B sit amotio ab omni gradu clericali,tunc idem erit depositio, & degradatio. Si verò degradatio sit depositio dũtaxat à determinato gradu,videlicet sacerdotio,reseruato alio gradu clericali,tunc degradatio erit quædam partialis pœna respectu depositionis. Ordines enim ecclesiastici dicuntur gradus, quia volens ordinari,debet per gradus,& non per saltum ordinari. Et vt clarius innotescant p̄dicta, est sciendũ ꝑut habetur in.c.Degradatio de pœnis lib.6.quòd duplex est degradatio, verbalis scili-
C cet, & actualis. Iure enim cautum est, quòd clericus etiam Sacerdos potest non solùm deponi verbaliter ab ordinibus pro certis criminibus & delictis, sed etiam degradari

gradari actualiter, vt in crimine hæresis, in homicidio per insidias pensatas, sicut habetur in.c.De cætero, de homicidio in anti. secundum veriorem intellectum illius capituli. Degradatio actualis vt dicit Papa in.c.Degradatio vbi supra, fit eo modo, quo Princeps secularis cõsueuit exauctorare suos milites, exigẽtibus eorum delictis. Nam de more, quando exauctorantur milites, traduntur eis insignia militaria, & postea deponuntur gradatim, secundum quòd eis tradita fuerũt. Eodem modo dicendum est in clerico degradando, cui debent ei tradi ornamenta sibi data in promotione, & postea debent ab illo gradatim amoueri, dicendo in amotione cuiuslibet vestimenti, verba contraria verbis prolatis in promotione. Et in ablatione vltimi, quod in collatione ordinum fuit primum: infrascripto, vel alio simili modo ꝓnuntiet. Auctoritate Dei omnipotentis, patris, & filij, & Spiritus sancti, ac nostra, tibi auferimus habitum clericalem, & deponimus, degradamus, spoliamus, & exuimus te omni ordine, beneficio, & priuilegio clericali. Degradatus tamen, siue verbaliter per solam sententiam proprij Episcopi, & assistentia coepiscoporũ, siue actualiter modo ꝑexposito, licet priuetur potestate iurisdictionis, & priuilegio clericali, similiter & legitima executione gradus sui, non tamen potestate ordinis, vt inferius diffusè differemus. Vnde Scotus vbi supra, inquit, quòd in deposito character, qui est indelebilis, non tollitur, nec per consequens ordines suscepti tolluntur, sed licentia licitè exercendi actum cuiuscunq; ordinis, & priuilegium illud, quod competit ordinatis. Vnde talis traditur curię seculari: ita quòd & quantum ad actus ecclesiasticos, & tutelam personarum ecclesiasticarum, & quantum ad suum forum, totaliter excluditur de numero personarum ecclesiasticarum. Hæc poena degradationis infligitur ꝑcisè à iudice. Forma autem, secundum quã est infligenda, habetur extra de pœnis.c. Degradatio in.6. Causæ autẽ, propter quas infligit, sunt peccata enormia, vt potè hæresis, de qua extra de hæreticis. c. Ad abolendam. Schisma, de qua extra de schismatibus.c.Ad scindẽdos lib.6. Vel reuelatio cõfessionis, extra de pœnitentijs, & remissionibus.c. omnis vtriusq; sexus. Nec ista pœna remittitur, nisi per restitutionem in integrũ ab eo, qui potest restituere, qui est solus Papa. Tertia pœna (præsupposito quòd depositio, & degradatio sint duæ pœnæ aliquo modo distinctæ) est infamia, quæ est status lesæ dignitatis, quantum ad vitam & mores: sicut fama est status illæsæ dignitatis, quoad eosdem. Pro quo sciendum, quòd non est idẽ esse infamem, & infamatum. Infamatus est, qui de crimine aliquo publicè accusatur. Infamis autem non est propter talem impositionem criminis, sed vel per crimẽ publicè cõmissum, ꝓpter quod ius determinat aliquem fore infamẽ, vt si publicè periurauit: vel quia à iudice, coram quo probatur crimẽ eius, iudicatur infamis: ita quod omnis infamis est publicè notatus de crimine, quod ius punit pœna infamiæ, licet quandoq; de hoc non sit in iudicio conuictus, & tunc est infamis tantum à iure: sed quando est conuictus, & à iudice tali pœna punitus, tunc est infamis à iure, & à iudice. Ex quibus patet, qualiter infamia contrahatur, quia prima contrahitur ex impositione criminis infamatorij. Secunda incurritur, vel à iure, vel à iudice puniente dicta pœna tale crimen. Causa autem quare infamia secundo modo incurratur, habetur.6.q.pri.c.infames. Omnes infames esse dicimus, quos leges seculi infames appellant: quę leges punientes crimen infamiæ canonicæ sunt censendę: eæ habentur. ff. de his, qui notantur infamia per totum. Contra infamiam primo modo (vt quando quis est infamatus) remedium est purgatio canonica, vt habetur extra de purgatione canonica.c. Ex tuarum, quæ tollit totaliter illam infamiam, siue infamationẽ.

Contra

Contra infamiam secundo & tertio modis, q̃ sunt ferè idem, licet à diuersis videlicet iure, vel iudice, non est aliud remedium q̃ restitutio in integrum ab eo, qui potest sic restituere, extra de testibus.c.Testimoniũ. Ista pœna est simpliciter grauior, quantum ad vitam ciuilem, q̃ p̃cedentes, nisi illæ includant istam: cùm hæc priuet omni actu legitimo etiam post peractam pœnitentiam: talis enim accusare, procurare, testimonium ferre non pôt &c.ex quo talis persona effecta est vilis, vnde extra de regulis iuris dicitur. Infamibus portæ dignitatis patere non debent. Quarta pœna, est irregularitas, quæ est inhabilitas ad susceptionem & executionem actuum ordinum: hæc frequenter à iure infligitur, licet quandoq; à iudice secundum iura infligi possit: à iure incurritur ex quatuor criminibus ad ordines spectantibus, vel ad actus eorum. Primum est simonia, quæ potest esse in ordine, vel beneficio: si in ordine & sciēter, ita ꝙ ordinatus sciat se simoniacè ordinari, solus Papa dispensat, extra de simonia.c.nobis. Ex quo enim legislator consecrationem eorum omnino irritat, sibi soli conuenit relaxare. Si verò ignoranter, & ignorantia inuincibili, quia alius de quo penitus nesciebat, p̃tium dedit, vt ordinaretur, non efficitur irregularis, nisi, si, postquam sibi constat de simonia, exequatur actũ ordinis sic suscepti. Statim .n.ꝙ constat sibi de ordine sic suscepto, est suspensus ab executione illius ordinis, quousq; à tali suspensione liberetur. Simoniacus autem in beneficio nõ sic grauiter punitur: quando tamen sibi constat, ꝙ simoniacè illud obtinuit, resignare tenetur: & toto tēpore, quo tenet, iniustè tenet, & tenetur ad restitutionem omnium, quæ percepit, extra de simonia in diuersis capitibus. Secundum, est furtum in ordine, de quo distinguo: quia aut prohibetur per excommunicationem, ne quis accedat, nisi de illo Episcopatu, & prius legitimè examinatus, & receptus: aut non prohibetur. In vtroque casu, furtiuè se ingerens, est irregularis, licet in primo indispensabiliter, præterquã à Papa: in secundo dispensabiliter per Episcopum, vt habetur extra de eo, qui furtiuè ordines suscepit.c. pri. & 2. Tertium est ministerium in ordine non suscepto, ad quod etiam accedit irregularitas, vt patet extra de clerico non ordinato ministrante, per totum. Vltimum est contumacia in non obseruando pœnas ecclesiasticas, vt exempli gratia, Sacerdos percutit sacerdotem: cùm eo ipso sit excommunicatus, si contemnit, efficitur irregularis, de quo habetur extra de clerico excõmunicato vel deposito ministrante, per totum (quod intelligitur de maiori excommunicatione, quia licet in minori excommunicatione celebrans grauiter peccet, nullam tamen irregularitatis notam incurrit) & postquam sciuit se esse excõmunicatum. Si enim haberet ignorantiam inuincibilem, non tenetur se abstinere ab executione ordinũ: & ita nec sic incurrit irregularitatem, vt habeť ibidem in.c.Apostolicę in glo. Si autem non sit ignorantia inuincibilis, nec omnimoda incertitudo, ex quo per famam vel rumorem publicum deuenit ad eum dicta pœna de excommunicatione, irregularis est, licet cum eo mitius agatur, vt habetur extra de translatione Episcoporum, .c. inter corporalia. Incurritur etiam, si non seruetur pœna interdicti, vt habetur extra de excessibus prælatorum.c.Tanta: similiter & suspensionis, vt habeť extra de sententia, & re iudicata.c. Cum æterni &c. Incurritur etiam irregularitas ex tribus non criminibus. Primo ex seruitute, dist.54. & extra de seruis non ordinandis, per totum. Et ratio est, quia seruus est possessio Domini: ideò non debet ab eo auferri ipso inuito, quando autem ordinatur, fit inhabilis ad quosdam actus seruiles: ideò debet sibi reddi, licet Dominus non debeat eum in actibus dedecentibus ordinem suum applicare. Secundò, ex illegitimatione, extra de filiis presbyterorum non ordinandis

dinandis .c. primo,& secundo. Et ratio est, quia præsumitur, ꝙ sint imitatores paternæ incontinentiæ, & malè morigerati, seu malè educati: cum eis tamen satis facile dispensatur. Vnde Benedictus .xi. cum quodam tali, sine dispensatione ordinato, & in ordinibus ministrante, facile dispensauit: & Scotus vbi supra dicit se vidisse bullam dispensationis. Tertiò ex turpi, & enormi mutilatione, vel infirmitate, vt habetur extra de corpore vitiatis non ordinandis .c. exposuisti: & extra de clerico debilitato. Sed si mutilatio non sit deformis, nec ipse fuerit in culpa dictæ mutilationis, non excluditur, vt habetur dist. 55. c. si quis à medicis. Si autem se ipse mutilauit, vt ibidem habetur, vix cum tali dispensatur .c. si quis absciderit. Vnde Nicolaus quartus cum magna difficultate dispensauit cum tali, quanuis religioso: consimiliter dicendum est de infirmitate enormi. Incurritur etiam aliquando irregularitas ex duobus, quæ quandoq; sunt cum culpa, & quandoq; sine culpa, vt ex homicidio, & bigamia. Sub homicidio continetur mutilatio actiua enormis alterius hominis, vt habetur de homicidio voluntario, & inuoluntario, &. 55. dist. c. vltimo: & hoc propter horrorem sanguinis effusi. Vnde dicit Holchot, ꝙ occisor, si appropinquat occiso, occisus emittit sanguinem. Et hac ratione Deus non permisit Dauid ędificare domum nomini suo .2. reg. 7. Voluntarium non deletur nisi per baptismum, per quem factus est nouus homo. Si autem simpliciter sit inuolũtarium, vtpotè q̄a alius irruit in gladium istius, in nullo nocet, dist. 28. Si verò sit inuoluntarium secundum quid, verbi gratia, quia non potuit euadere mortem, nisi occideret, irregularis est, dist. 58. c. de his, sed facile dispensatur. Si autem est casuale, & dedit operam rei licitæ, & adhibuit debitam diligentiam, nullam pœnam incurrit. Altera verò illarum conditionum prætermissa, incurrit pœnam. Bigamia autem simpliciter inducit irregularitatē, de qua extra de Bigamis. Vide de hac irregularitate latissimè in summa Angelica titulo eodē, similiter & de aliis canonicis pœnis. Restat videre de aliis tribus de quibus in sequenti capite. O P

De tribus alijs pœnis videlicet, de Excõmunicatione, Interdicto, & Suspensione. Caput. LIII.

Xcõmunicatio dicitur quasi extra communionem separatio. Communio verò secundum dominum Alexandrum parte. 4. q. 81. mem. 2. & Sanctum Bona. Triplex est, quædam merè spiritualis quantum ad dilectionem, quæ esse debet omnium viatorum ad se inuicem, secundũ quã ꝑceptum est vnicuiq;, diligere proximum, ad Rom. 13. à qua nullus viator excludendus est, & super qua non habet locum excõicatio. Secunda cõmunio est merè corporalis, in actibus legitimis, q̄ sunt, osculum, colloquium, conuiuium, oratio, salutatio, & similia. Tertia est quasi media inter vtrasq;, & est communio in participatione sacramẽtorum, præcipuè Eucharistiæ: & hanc excludit excommunicatio minor: quæ comitatur quodlibet mortale: secundam tollit excommunicatio maior, quæ includit minorem: nullus enim excluditur à communione exteriorum actuum, quin simul excludatur à communione sacramẽtorum, & hoc per inhibitionem, ne communicet alijs, nec alij cum eo. Maior est propriè excommunicatio, & in communi collocutione solùm accipitur pro maiore, q̄ sic describitur. Quòd est censura, idest pœna à canone vel iudice ecclesiastico prolata, priuans à communione hominum, & sacramentorum. In definitione minoris remouetur illa dictio hominum, cùm tantum A B

tum separet à communione sacramentorum. Vt verò est communis vtrisq;, maiori, videlicet & minori, sic describitur, Quòd est separatio hominum à communione legitima sacramentorum. Legitima participatio, & communio est, qua quis participat sacramentis sine nouo peccato mortali: minor autem nō priuat à communibus ecclesiæ suffragijs, nec à legitimis actibus humanis, siue in ecclesia, siue extra, siue in publicis, siue in priuatis. Sed pro adhuc maiori declaratione dicit Scotus dist. 19.4. q.2. ꝙ duplex est forus, vnus secretissimus, in quo idem est accusator, & reus: qui dicitur forus animæ, vel pœnitentiæ: & ad istum forum pertinent claues scientiæ ad discernendum dignum ab indigno: & potestatis sententiandi, ad quam prior ordinat, vt iustè exeat in actum. Et notandum, quòd licet auctoritas discernendi requirat scientiam, seu discretionem concomitantem ad rectum vsum eius: tamen sicut potestas rectè iudicandi potest esse sine iustitia, ita & auctoritas cognoscēdi potest esse in aliquo sine discretione & scientia. Et sic oportet intelligere magistrum, ꝙ clauis scientiæ, sit scientia discernendi: ita ꝙ scientia requiritur ad rectum vsum eius, & nō simpliciter, vt clauis insit. Clauis igitur spiritualis est potestas iudicandi, idest soluēdi & ligandi, qua dignos recipere, & indignos excludere debet à Regno Dei ecclesiasticus iudex. Et licet potestas sententiandi, seu iudicandi sit clauis principalis: quia tamen hæc potestas, vt rectum habeat vsum, exigit auctoritatem cognoscendi in causa peccatoris, quia sine cognitione causæ sententia non potest esse recta: ideò auctoritas cognoscendi dicitur clauis: quia est instrumentum quoddam aperiendi, licet non proximum, & tale, sine quo prior clauis non potest habere rectum vsum. Et secundum hoc ponuntur duæ claues, scilicet scientiæ, ad discernendum, vt dictū est, dignum ab indigno, & potestatis sentētiandi. Hæc potestas est triplex videlicet principalis, qua iudex per propriam immutabilem, & inimpedibilem virtutem, aperit sententiando, & impedimenta remouendo: & hæc soli Deo conuenit, qui per ꝓpriam essentiam, quæ semper iusta est, imò ipsa iustitia, qua præsidet omnibus, aperit, & claudit, ac peccata & reatum dimittendo remouet, quæ non potest alteri cōmunicari, sicut nec essentia. Secunda est excellens, licet non principalis: & hæc est potestas à superiore accepta cum vniuersitate causarum iudicandarum, & firmitate iudicij, idest sententiæ proferendæ. Vniuersitas hæc conuenit ei, qui nouit omnia merita & demerita, quæ sunt causæ aperiendi, & claudendi cœlum. Firmitas conuenit ei, qui habet voluntatem inseparabiliter conformem diuinæ iustitiæ. Et hæc clauis est propriè Christi secundum naturam humanam, de qua Ioan. 5. Pater dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est. Tertia est ministerij, quæ est potestas particularis, quantum ad causas cognoscendas: & infirma, quantum ad sententiam proferendam, cùm possit aliquando deuiare à iustitia & reuocari: & hæc est ministrorū ecclesiæ, quibus datum est, vt cognoscant in causis, & secundum legem Dei iudicent regnum cęlorum esse aperiendum: cui cùm se conformant, à Deo approbatur, & firma manet: si verò dissentiunt, infirma est, & à Deo reuocatur. Obstaculum impediens introitū regni est peccatum, & debitū mortis æternæ: & causa, propter quam aperitur, sunt merita, & opera iustitiæ. Christus autem sua morte soluit debitū æternæ mortis: & merito suæ passionis, ac sua voluntate immobiliter iusta, nobis meruit apertionem cęli. Nostra autem merita, nisi fuerint coniuncta satisfactioni, & merito Christi, vana sunt, & effectu carentia, quo scilicet ad vitam æternam capessēdam: licet valere possint ad multa, de quibus doctores sancti diffusè loquuntur, vt pote ad disponendum homines, & præparandū pro venia consequenda, & ad bona temporalia

temporaliā capessenda, cùm nullum bonum apud Deū irremuneratum remaneat. Sacerdos igitur per clauem potestatis secundum Sco. 19.4. ministrando sacramentum pœnitentiæ delet peccati maculam, & mortis æternæ pœnam instrumētaliter: Deus verò principaliter attingendo illum effectum. Sacerdos autem absoluendo, & pœnam temporalem taxando, remittit aliquid pœnæ claue non errante. Errat H autem, quando aliquid determinat extra totam latitudinem iustitiæ punitiuæ. Iustitia enim punitiua, quæ est quædam commutatio pœnę pro culpa, non respicit necessariò indiuisibilem gradum pœnæ correspondentem culpæ huic: sed est ibi aliqua latitudo, infra quam pœna minor non sufficit: & vltra quam pœna maior non est imponenda. Manens ergo infra illam latitudinem non errat, & sic eius iudicium à Deo approbatur. Ex quibus elicitur, ꝙ vsus clauium extendit se ad peccatum, & pœnæ remissionem, inquantum eius vsus in voto requiritur ad contritionis perfectionem: non enim est contritio perfecta nisi adsit votum, idest voluntas & propositum confitendi, & suscipiendi sacramentalem absolutionem. Alius est forus publicus, in quo ecclesia habet potestatem corrigendi peccata publica: & ad hunc forum requiritur etiam auctoritas cognoscendi, & iudicandi: & hæc potestas secundum I Dominum Alexandrum Alensem, quarta parte suæ summæ. q. 81. & sanctum Bonauenturam, dicitur gladius spiritualis. Excommunicatio verò nominatur mucro episcopalis. 16. q. 2. c. Visis, quæ etiam potest dici clauis Ecclesiæ. Eę claues non sunt eędem cum prioribus, cùm possint ab eisdem separari, vt patet in habentibus iurisdictionem sine sacerdotio, vt in Archidiaconis, & quibusdam aliis, habentibus iurisdictionem secundum ordinationem ecclesiæ sine ordine sacerdotali. Hi enim habent claues illas, videlicet potestatem excommunicandi, & absoluendi, siue ligandi in foro pœnitentiæ. In sacerdotibus communibus, quibus non est data illa potestas, non valet excommunicatio: habent tamen primas claues cum ordine sacerdotali. Excommunicatio licet sit grauissima pœna secundum se, tamen non est nociua L excommunicato, vt habetur. 24. q. 3. c. Corripiantur. Est enim medicinalis, vt habetur in. c. Medicinalis de sententia excommunic. lib. 6. vbi dicitur. Quòd cùm medicinalis sit, non mortalis, disciplinans, non eradicans, dum tamen is, in quem lata fuerit, non contemnat, cautè prouideat iudex ecclesiasticus, vt in ea ferenda ostēdat se prosequi, quod corrigentis fuerit, & medentis: hęc Innocentius tertius. Vnde qui excommunicatur (vt ait Apostolus) ad hoc excōmunicatur, vt spiritus eius saluus fiat in die Domini. Vnde diuus Bonauentura, post Alexandrum, vbi supra. In M medicinalibus duplex est modus curandi, videlicet per pharmaca lenientia, & exasperantia. In spiritualibus etiam est vnus modus curandi per dulces monitiones, & alius per asperas increpationes. Primus est pro tractabilibus hominibus. Secundus pro rebellibus. Vnde qui non curantur per emplastrum, apponitur cauterium. Sic enim inuitis, & incorrigibilibus fit correctio per flagellum. Et ideò Dominus fundator ecclesiæ eidem non modò dedit medicamenta sacramentorum ad curandum accedentes, sed etiam gladium spiritus, & potestatem amputandi, & resecandi contemptores, & rebelles. Excommunicatio quædam est à iure, quædam à iudice, prima est præseruatiua, secunda curatiua. Prima fertur principaliter ad cauendam culpā: est enim quædam comminatio, ne culpa committatur. Altera fertur ad frāgendum contumaciam, vt saltem metu pœnę compellatur, secundum illud Saluatoris, compelle intrare. Excōmunicatio dūtaxat pro mortali, & pro eo, quod aliter N corrigi non potest, vtpotè cui est annexa contumacia, infligenda est. xi. q. 3. c. Ne-

mo Episcoporum. Ad medendum verò leuiora sufficiunt sacramenta. Contumax est, qui ecclesiam contẽnit audire. Vnde ponuntur triplices modi contumaciæ, in .c. Certum est, eadem.q. Primus, cùm quis vocatus venire contẽnit. Secundus, si veniens renuit obedire. Tertius, si ante causæ definitionem recedit, quæ omnia vera sunt, nisi adsit legitima excusatio. Peccata venialia charitatem non tollunt, per quam Christo incorporamur. Deus autem non præscindit quempiam à cõmunione, nisi propter mortale peccatum: & quando ex alia causa sine mortali vel contumacia quis excommunicatur, excommunicatio præfata vera vel præsumpta iniusta esset. Et ratio est secundum Paludanum in. 18. 4.q.pri.art.2. quia cùm sententia iuris non sit iniusta, potest ita homo formare conscientiam suam, quòd vbi nõ peccat mortaliter, nũquam incurrit sententiam illam. Iniuria quippe esse dicitur omne

O quod non iure fit. Sanctus quoq; Bonauentura in dicta dist. inquit, Quòd ecclesia non dãnificat, sed qui peccat, & est contumax, seipsum dãnificat: bene ecclesia ostẽdit eum dãnificatum, vt sic suum erubescat peccatum, & deserat. Vnde Chrysostomus in epistolam ad hebræos, Nemo, ait, contẽnat ecclesiastica vincula: non enim homo est, qui ligat, sed Christus, qui hanc potestatem dedit. Nec obstat, quòd excommunicatio sit æternæ mortis dãnatio, neq; ꝙ excommunicatus tradatur satanę, vt dicit Augustinus in de verbis Apostoli. Omnis christianus dilectissimi, qui à sacerdotibus excommunicatur, satanæ traditur: quoniam extra ecclesiam satanas est, sicut Christus in ecclesia: & per hoc quasi diabolo traditur, qui ab ecclesiastica communione remouetur: quoniam secundum Bielem vbi supra. Non est hoc intelligẽ-

P dum effectiuè, sed ostensiuè, idest ostenditur dãnatus, & traditus satanæ, cùm iam per mortale exclusus sit: adeò quòd eis vtiliter & licitè vti non potest: sed per eam prohibetur, ne hoc agat, quod agere vtiliter non debet, aut potest. Nam Diabolus, vt inquit diuus Bonauentura, Satan, tortor est non tantum animarũ, sed & corporum. Tradere autem tortori contingit, aut exponendo torquendum, vel cessando à protectione, aut iubendo tortori, vt affligat. Excommunicare est satanæ tradere ad torquendum corpus, non iubendo, sed exponendo, & protectionem excõmunicato subtrahẽdo: subtrahit .n. suffragia & sacramẽta, quibus munitur homo cõtra hostis insidias. In primitiua ecclesia, quia dæmones Apostolis subijciebantur, & manife-

Q standa erat fides per miracula, excõicati non tantum exponebantur, sed & ad mandatum Apostolicum corporaliter vexabantur ad terrorem aliorum, & exaltationẽ Apostolorum: & hoc, vt salui fierent: vnde pri.cor.5. Iudicaui eum, qui sic operatus est(vxorem patris sui polluendo) tradere satanæ in interitum carnis, vt spiritus saluus sit in die domini, iudicij scilicet, vel mortis. idem pri.ad Tim.pri. vbi dicit. Quidam circa fidem naufragauerũt, ex quibus Hymeneus & Alex. quos tradidi satanæ, vt discant non blasphemare. Et ad Gal.pri. Si quis euãgelizauerit præter illud, quod accepistis, anathema sit. In omnibus enim epistolis Pauli non inuenies quòd excõmunicauerit nisi tribus dictis vicibus. Et primus excõicatus correctus est, vt patet ꝑ

R secundam epistolam.c.2. vbi monet eos, eum consolari, ne absorbeatur profundiori tristitia. Et si in aliquibus alijs locis præcipiat vitare malos, vel simpliciter, vel quãtum ad aliquot actus, non videtur esse ita plenè sententia lata excõicationis, cùm nõ sint per hoc traditi satanæ. Recitat enim Scotus. 19.4.q.pri. Quòd quorundam opinio fuit, ꝙ quos apostolus tradidit satanæ, statim diabolus habuit potestatem vexãdi. Non sic probabiliter videtur factum de omnibus malis, quos scribit esse vitandos. Ex quibus etiam patet, ad quid Apostolus excõicando tradidit satanæ, quia vt vexa-

ti corpore

ti corpore redirent ad pœnitentiam, cessando à blasphemia, & peccatis, & vt secũdum spiritum salui fierent. Nullus etiam excõicatur à iudice, nisi prius peremptoriè citatus, & monitus: alioquin excõicatio esset nulla. Rediens verò à contumacia ad obedientiam statim absoluitur. Nullus etiam est excõicandus maiori excõicatione, nisi seipsum prius excõicauerit minori, cùm propter mortale duntaxat debeat excõmunicari: & talis mortaliter peccãs semper est excõicatus minori excõicatione. Ex quibus elicio, quòd ecclesia habet potestatem per hominem excõicandi hominem. Vnde Matt. 18. habetur. Si peccauerit in te frater tuus &c. & in fine, si ecclesiam nõ audierit, sit tibi tanq̃ ethnicus, & publicanus: ethnici enim extra cõmunionem fidelium reputant̃. Beatus quoq; Ioannes in sua secunda canonica inquit, Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non affert, nolite recipere eum in domum, nec aue ei dixeritis: qui.n. dixerit ei aue, cõmunicat eius operibus malignis. Sanctus Bona. 18.4. ait, Quòd quicunq; in ecclesia potestatem habet soluendi, & ligandi, eam habet à Christo mediatè vel immediatè, qui potestatem contulit Apostolis, & præcipuè beato Petro, cui vtranq; contulit potestatem in vtroq; foro, pœnitẽtiali scilicet, & exteriore iudiciali. Prima potestas respicit ordinem, altera plationẽ: prima aditum cæli aperit, ideò dicitur clauis: altera per censuram subditos coercet, ideò dicitur gladius. Prima est potestas arbitrandi inter Deum & hominẽ: altera inter hominem, & hominem. Prima, quia collata est Petro, vt sacerdoti, descẽdit in omnes sacerdotes, quanuis non omnes habeant executionem. Secunda, quia collata est sibi, vt prælato, descendit in omnes personas ecclesiasticas, quę habent iurisdictionẽ coercitiuam, idest iudicij exterioris contentiosi. Vnde qui habet iurisdictionem ordinariam in iudicando aliquos, habet potestatem coercendi eos per censuram ecclesiasticam, vt iudicium eorum inuiolabiliter obseruetur. Qui verò non habent talem iurisdictionem coercitiuam, licet habeant claues ordinis, sicut sacerdotes simplices, non possunt excõicare nisi per commissionem, vel nisi in certis casibus ex consuetudine, vt in furto, & rapina, sicut sacerdotes parochiales. Consuetudo enim dat iurisdictionem, quæ etiam exercetur in inuitos. Ad excõicandum requiritur potestas libera, & non ligata, ideò excõicatus nõ potest excõicare, sicut nec à iurisdictione suspensus. Est enim quædam suspensio ab officio, & nõ ab executione iurisdictionis: & talis licitè nõ põt celebrare, licet possit excõicare. Alia est suspẽsio ab executione iurisdictionis, & nõ ab officio: & talis licitè celebrare põt, nõ tñ simpliciter excõicare. Est & suspẽsio ab vtroq;, & talis neutrũ potest. Excõicationis censura non solùm incurritur per sententiam iudicis, sed quandoq; eo ipso ex dispositione scripti iuris. Et ratio est, quoniam in iure scripto lata est sententia cõtra multos certa crimina cõmittentes: ita ꝙ eo ipso, quo talia committunt, excõicati sunt: nec requiritur sententia iudicis ipsos excõicantis, sed vt euitentur ab omnibus, sufficit denuntiatio iudicis, eos crimen commisisse declarantis. Dico vltra, quòd nullus potest excõicari ab homine iurisdictionem in eo non habente. Pro quo nota, quòd quis consequitur iurisdictionem in alium, quandoq; ex communi iuris dispositione, sicut ordinarij in suos subditos. Quandoq; ex speciali cõmissione, sicut legati, & cõmissarij. Quandoq; ex consuetudine, sicut parochi in certis casibus. Quandoq; ex delicto, vt ordinarius in alienum peccantem in diœcesi sua. Et qualitercũq; quis habeat iurisdictionem in alium, est superior eo, in quo habet iurisdictionem. In parem verò, vel superiorem (vt talis est) nullus habet iurisdictionem. Cõmunitas etiam, vt talis, excõmunicari non potest, licet singuli de communitate possint. Vnde si dicat iudex excõ

S T V X Y

munico vniuersitatem. N. vel totum collegium, excõicatio est nulla. Si verò dicat excõmunico omnes de uniuersitate. N. qui auctores fuerunt talis criminis, uel consentientes, tenet excõmunicatio, secundum Bielem. 18.4. Hoc enim modo non contingit innocentem excommunicari. Hoc probatur per.c. Romana, de sententia excommunicationis lib.6. Et ratio est secundum Paludanum, quia sententia, quæ continet intolerabilem errorem, eo ipso est nulla, sicut est sententia lata in vniuersitatem: nam per eum contingit innoxium excommunicari, quod est error intolerabilis.
AA Vlterius dico, quòd excommunicatus vna excommunicatione potest aliis irretiri: & hoc ab eodem iudice, propter diuersas causas, vel à diuersis iudicibus, aut iuribus. Et ratio est, quia excommunicatio est prohibitio communionis. Aliquis modò potest prohiberi à communione propter eãdem causam diuersis prohibitionibus, vna iuris, altera iudicis. Et quanuis sit vna separatio quantum ad obiectum, videlicet à communione sacramentorum, & hominum, est tamen alia & alia prohibitio, quæ etiam possunt separatim tolli per diuersas absolutiones: nunquam tamen talis restituitur communioni, nisi sublatis omnibus prohibitionibus.
BB Dico plus, quòd mortuus excommunicari potest, non quidem quantum ad sacramenta, quia iam ille per mortem ab ecclesia militante separatus est, sed quantum ad id, quo communicat cum ecclesia, hoc est quantum ad suffragia generalia ecclesię, & quantum ad ecclesiasticam sepulturam, vt patet de hæretico, cuius hæresis post mortem suam est deprehẽsa, vt potè in scriptis suis hic relictis, vel alia via.c.sanè. 24.q.2. Cęterum nullus potest pro alterius crimine excõmunicari, nec vxor pro crimine mariti, nec filius pro patris crimine, nec subditus pro crimine Domini. Et ratio est, quia potestas excommunicandi tantum extendit se, vt dictum est supra, ad mortale peccatum, tanquam ad obiectum, pro quo fertur. Sed nullus propter alterius crimen incidit in mortale: potest tamen aliquis excommunicari propter participationem cũ excommunicato in crimine, vel actibus prohibitis, qui sic participando peccat, & tunc ex proprio peccato excommunicatur. Nullus etiam potest subditum in loco non subdito excommunicare.
CC Et vt excommunicatio iustè feratur in certam personam ab homine, debent, monitio præuia, causa iusta, forma debita, in scriptis pronũtiata concurrere. Dicitur notãter in certam personam, quia si feratur à iure vel iudice per modum statuti (vt si superior dicat, Quicunq; fecerit hoc crimen, eo ipso sit excommunicatus: aut si præcipit, ne fiat sub pœna excommunicationis latæ sententiæ) cùm illa excommunicatio non feratur in certam personam, non requiritur certa monitio, vt contrafaciens sit excommunicatus ipso facto, cùm contumacia sit annexa huic transgressioni. Cùm verò fertur in certam personam requiritur triplex monitio, vel vna pro tribus coram personis idoneis facta, cum interuallo dierum, nisi necessitas aliud suadeat. De hoc in.c. sacramento eodem textu. Et nota, quod non est forma aliqua præcisè tradita verborum, sed sufficit, quòd forma exprimat consensum iudicis de præsenti excommunicantis, non autem de præterito, vel futuro. Vnde si dicat, denuntiamus illum excommunicatum, quem tamen prius non excommunicauit, non erit excommunicatus, similiter si dicat, volo vt sit excommunicatus vnus de istis duobus, neuter est excommunicatus. Nec sufficit sola intentio iudicis, sed requiritur expressio verborum, hoc tenent Hostieñ. & Inno.
DD Notandum etiam, quòd est differentia inter sententiam excommunicationis iniustam, & nullã. Iniusta est, quando aliquid deficit, quod iuxta canonicas sanctiones ad iustam excõmunicationem requiritur. Vnde vltra mortale, contumaciam, iurisdictionem, trinam

nam monitionem (vt dictum est) et quòd feratur in scriptis ante appellationem legitimè interpositam, requiritur: & si aliquod horum deficit, sententia est iniusta. Nulla verò sententia dicitur, quando aliqua iuris constitutione est irretita. Ex quibus patet, quòd omnis sententia excommunicationis nulla est iniusta, sed non è cõuerso: vnde si prolata est pro iusta causa, sed animo distorto, sententia talis iniusta esset, sed nõ nulla. Iniusta excommunicatio ex causa, vel ex parte excommunicati, & tamen non nulla, non ligat apud Deum, ligat tamen apud ecclesiam. Vnde Augustinus super ps. 102. Qui iustus est, & iniustè maledicitur, præmium illi redditur. Quæ verba tractans Gratianus .xi. q. 3. c. Qui iustus. Hic & si non teneatur ligatus apud Deum, sententiæ tamen parere debet: ligat ergo quantum ad ecclesiam, idest quantum ad ea, quæ prohibita sunt excommunicato, vt ad vitandum ecclesiam tẽpore diuinorum, communionem sacramentorum, & actus legitimos hominũ: quod si non fecerit, tanquam contemptor ecclesiasticæ disciplinæ iudicabitur: & per inobedientiam mortaliter peccabit. Si verò sententia excommunicationis fuerit nulla EE ob defectum iurisdictionis super excommunicatum simpliciter, vel in illo casu, quo fertur excommunicatio, vel quia fertur post appellationem legitimè interpositam, vel quia habet intolerabilem errorem, aut quia nulla præcessit monitio, vel quia habet alium defectum, propter quem ipso iure est irrita, tunc non oportet eam timere, nec se pro excommunicato gerere: & dum sententia est nulla, non est excommunicatio, neq; quo ad Deum, neq; quo ad Ecclesiam. Vide quo ad hoc Paludanũ vbi supra. q. pri. ar. 3. Sententia lata à iure nunquam est iniusta, bene lata ab homine, quæ semper est timenda & cauenda: quoniam ligat transgressores quo ad Deũ, & quo ad homines. Effectus excommunicationis maioris in genere sunt duo. Primus & maximus est separatio à diuinis siue spũalibus. Secundus est separatio à cõmunione, siue consortio fidelium in humanis, siue legitimis actibus. Vnde excludit FF à sacramentis, & à participatione diuinorum officiorum, siue ab ingressu ecclesiæ, maximè sub diuinis officiis, excepta sola prædicatione, qua finita, debet statim exire. Item excludit à generalibus ecclesiæ suffragiis: in priuato enim orare q s potest pro excommunicato, vt conuertatur, & reuertatur ad ecclesiam per humilẽ pœnitentiam. Suspendit quoq; ab officio, & beneficio, ita ꝙ officium suum nõ potest agere, nec fructus beneficij recipere, nec officium suum alteri delegare. Non potest etiã nec eligere, nec eligi, aut beneficium cõferre, aut recipere collatum, et si de facto recipit, non facit fructus suos. Nec sufficit dispensatio post obtentam absolutionem, sed necessaria est noua collatio: nisi dispensaret ille, qui beneficium conferre potest: quia talis dispensando, videtur de nouo conferre. Item nec potest ordinare, aut ordinari: si tamen id fiat de facto, rata est ordinatio: sed ordinis executio non confertur: & si ea, quæ sunt ordinis, publicè & solenniter facit, incurrit irregularitatem. Sũt tñ multa ꝑsonarũ genera, q̃ sine peccato cõicare possunt cũ excõicato ẽt maiori excõicatione, de q bus. D. Gabriel Biel dist. 18. 4. q. 3. In decretis ẽt cõcilij Cõstãtieñ. habetur. Ad euitandum scandala, & multa pericula, quæ conscientiis timoratis GG contingere possunt, omnibus Christi fidelibus tenore præsentium misericorditer indulgemus, quòd nemo deinceps à communione alicuius in sacramentorum administratione, vel receptione, aut aliis quibuscunq; diuinis intus & extra, prætextu cuiuscunq; censuræ, aut sententiæ ecclesiasticæ à iure, vel ab homine generaliter promulgatę, teneatur abstinere, vel aliquem vitare, aut interdictum ecclesiasticum obseruare: nisi censura, vel sententia huiusmodi fuerit in, vel contra personam, colle-

gium, vniuersitatem, ecclesiam, communitatem, vel locum certum à Iudice pro-
HH mulgata, vel denuntiata specialiter & expressè, constitutionibus apostolicis, & aliis
in contrarium facientibus non obstantibus quibuscunq;. Saluo, si quem pro sacrile-
ga manuum iniectione in clericum sententia lata à canone adeò notoriè constiterit
incidisse, q̃ factum non posset aliqua tergiuersatione celari, nec aliquo suffragio ex-
cusari, (licet denuntiatus non fuerit) volumus abstinere iuxta canonicas sanctiones.
Et circa hoc dicit Gerson in de vita spirituali lect. 4. In omni non denuntiato potest
homo ferè rationabiliter præsumere proximum suum non esse excommunicatum,
& oppositum faciens se frequenter discrimini peccati mortalis exponit, alienum ser
uum temerè iudicando. Alia, quæ tangit diffusè idem Biel super personis vitandis,
II & non vitandis, breuitatis causa dimitto. Sexta pœna est interdictum, quæ est ar-
ctatio à quibusdam actibus ecclesiasticis exequendis, vel quibusdam talibus assisten
do. Et licet hæc pœna aliquando possit infligi loco, & non personæ; quandoq; perso
næ, & non loco, quandoq; vtriq;: tamen, vt est distincta pœna ab aliis, frequentius
infligitur loco, & non personis, nisi dum in loco sunt, vt scilicet in tali loco nõ liceat
celebrare solenniter diuina, nec alios interesse. Et hæc pœna interdicti quandoque
contrahitur à iure, quandoq; à iudice. A' iure occurrit exemplum de receptantibus
vsurarios extraneos, de vsuris. cap. Vsurarum voraginem lib. 6. A' iudice pro-
pter causas innumeras: communius propter inobedientiam communem populi ter-
LL ræ. Quandoq; relaxatur in certis casibus à iure, vt patet de sentẽtia excom. c. Alma
mater ecclesia lib. 6. Vltima pœna est suspensio, quæ est prohibitio ab aliquo aliàs
conueniente, & hoc ad tẽpus, in quo distinguitur specialiter hæc pœna ab aliis, quæ
est multiplex: quia quædam est suspensio ab officio, quædam à beneficio, quædã ab
ingressu ecclesiæ: quæ pœna quandoq; incurritur eo ipso, vt habetur extra, de sentẽ
tia, & re iudic. c. Cùm æterni. Quandoq; etiam in suscipiendo ordines ab Episco-
po, qui renuntiat loco & dignitati tali: quia enim executionem non habet, illam cõ
ferre non potest: & ita si ordinem confert, suscipens tamen executionem non habet,
ideò est suspensus, de hoc: pri. q. 7. c. Daibertum: similiter de ordinato scienter si-
moniacè, vt dictum est supra. Quandoq; vero infligitur à iudice nunc illa, nunc ista.
Tollitur autem per relaxationem factam ab eo, qui eam tulit, vel à superiori eius.
MM An istæ pœnæ impediant à susceptione, vel collatione ordinis, Doctores communi-
ter tenent, quòd de iure prohibent, adeò quòd illicitè attentatur oppositum: si tamẽ
de facto attentatur, fit quod intenditur. Et ratio est, quia ecclesiæ data est potestas
ordinandi sibi ministros, vt potest colligi ex illo verbo Pauli primæ Tim. 3. vbi de-
scribitur, quales debent Diaconi ordinari. De hoc inferius diffusius differemus, vbi
tractabimus de gradu episcopatus.

Sexus muliebris, & ætas puerilis, an impediant susceptionem ordinũ. Cap. LIIII.

SCotus. 25. quar. q. 2. dicit respondendo ad dubium prædictum. Quòd
excludi ab ordine vel ordinum susceptione, vel non posse eosdem susci-
A pere, potest intelligi, vel de non posse debitè & honestè, vel de non posse
licitè, cùm sit contra præceptum: vel de nullo modo posse, etiam de fa-
cto: ita q̃ si attentetur fieri, nihil fiat. Primo modo, videlicet de non posse debitè &
honestè, puer, cùm non habeat discretionem, non potest recipere ordines, cùm non
possit cum debita reuerentia recipere talem gradum, qui confertur in ordine, secun-
do modo

do modo puer recipere non poteſt ordinem ſacrum,licet poſſit illo modo recipere quatuor minores: cùm non inueniatur prohibitio arcẽs puerum à ſuſceptione ordinum non ſacrorum : quod ſic probatur. Quia ſuſceptioni ordinis ſacri annexum eſt votum continentiæ, vt habetur extra de æta. & qualita. ordi. c. à multis, & 28.diſt. Puer verò, cùm nõ habeat diſcretionem, non poteſt in iſtud votũ tacitè,vel expreſſè. De tertio, videlicet de nõ poſſe etiã de facto,dicit,quòd hoc nõ inuenitur in puero, & hoc reſpectu cuiuſcunq; ordinis etiam ſacri. Quia poteſtas exequendi aliquẽ B
actum vel gradum,quo quis poteſt iſtum actum exercere,poteſt duratione præcedere actum illum, vel potentiam propinquam ad eundem. Ordo verò non eſt niſi gradus diſponens ad miniſtrandum in determinato gradu eccleſiaſtico: ex conſequenti poterit competere alicui, anteq̃ ſolutis impedimentis ſit ille in potẽtia propinqua ad exercendum actum illum : nec ibi requiritur conſenſus ad impreſſionem characteris, ſicut nec in minoribus ordinibus. Iſtud tamen non poſſe ſimpliciter, ſiue tertio modo, eſt in ſexu muliebri, qui ſtante prohibitione diuina ordinari non poteſt. Eſt ergo de neceſſitate ſacramenti, & non modò de neceſſitate præcepti, ordinandũ eſſe ſexum virilem, licet reperiantur diaconiſſæ, & presbyteræ : cùm illæ ſic dicanť, quia ſeniores,& viduę : aut quia ad legendum euangelium,& homiliam ſunt ſpeciali benedictione in religione ordinatæ. Secundum ergo beatum Thomam, Ricar. & Palud.Honeſtatis ẽ, & cõgruitatis,quòd ſuſcepturus minores ordines habeat vſum C
rationis, quodq; habeat voluntatem ſuſcipiendi hunc, vel illum ordinem minorem, ſaltem interp̃tatiuam. Quo verò ad maiores, præcepti eſt. Hinc in clem. vltima de æta.& qualit.ordi.decernitur,vt alio non obſtante canonico impedimento poſſit q.s in.18.ad ſubdiaconatus, in 20. ad Diaconatus, in.25.verò ætatis ſuæ anno ad presbyteratus ordines promoueri. Lib.verò.6.de temporibus ordinan.c.Nullus.Prohibetur infans minor ſeptem annorum tonſurari, ſecundum glo. niſi velit religionem D
intrare,vbi annectitur pœna, priuatio videlicet collationis tonſuræ clericalis, ſi quis contrauenerit. Vnde contra ſexum muliebrem habetur.23. diſt. Sacratas Deo fœminas,vel monachas,ſacra vaſa, vel ſacratas pallas penes vos contingere, incenſum circa altaria deferre,perlatum eſt ad Apoſtolicam ſedem : quæ omni reprehenſione, & vituperatione plena eſſe,nulli rectè ſapientum dubium eſt. De quibus Apoſtolus pri. ad Tim. 2. Docere mulierem non permitto, intelligens de doctrina publica in Eccleſia. Nec eſt dictum Apoſtoli tanq̃ ſtatuentis, ſed non permitto, quia Chriſtus non permiſit. Cuius argumentum euidens accipitur, quia nec matrem ſuam, cui nulla alia potuit, nec poterit in ſanctitate æquiparari, poſuit in aliquo gradu ordinis E
in eccleſia. Et licet beatus Paulus ad Gal.3.dicat. In Chriſto Ieſu non eſt ſeruus,nec liber, non eſt fœmina, neq; maſculus, intelligit quoad gloriam conſequendam, & gratiam habẽdam,eò ꝙ in talibus non eſt diſtinctio in lege Chriſti inter fœminam, & maſculum : quia tantam gratiam habere, & ad tantam gloriam attingere poteſt illa, ſicut iſte; non autem quantum ad gradum excellentem conſequendum in eccleſia. Naturalis.n. ratio, quam Apoſtolus innuit pri. cor. 11. huic dicto conſonat. Nam natura non permittit mulierem, ſaltem poſt lapſum,tenere gradum eminentẽ in ſpecie humana : ſiquidem dictum eſt ei in pœnam peccati ſui gen.2. Sub viri poteſtate eris &c. Si etiam Sacerdos aliquis veteris legis ſuperuixiſſet vſq; ad inſtitutionem nouæ legis,non habuiſſet ordines à Chriſto inſtitutos, nec ordinum eccleſiaſticorum officium; ideò fuiſſet ordinandus. Secundum enim Apoſtolũ ad hebrę.7. Tranſlato ſacerdotio neceſſe eſt, vt fiat legis tranſlatio, & legalium ſacrificiorum. F

Quòd

Quòd autem ſacerdotium aaronicum & leuiticum ſit translatum, probat ibi idem Apoſtolus. Nam Chriſtus noui ſacerdotij princeps non fuit de tribu Leui,ſed Iuda: in qua tribu nihil de ſacerdotio locutus eſt Moyſes.Ideò arguit,translato ſacerdotio neceſſe eſt, vt & legis translatio fiat. Vnde deſinente ſacerdotio leuitico, in quo plures facti ſunt ſacerdotes, & alter alteri ſucceſsit, vt Aaroni Eleazar, Eleazaro Phinees: idcirco,quòd morte prohiberētur permanere, ſuperuenit ſacerdotium ꝑpetuum Ieſu Chriſti,eò ꝙ ipſe maneat in æternum. Sed pro ritu temporis illius ante ſacerdotij inſtitutionem,primogeniti habebant officium ſacerdotū. Deinde Aaron & filij eius conſecrati fuere in ſacerdotes,& vncti nonnulli,exo. 29.

De Epiſcopatu, an ſit ordo,& quid per ſuam conſecrationem imprimatur in anima, ſuper qua fundetur ſua poteſtas à ſacerdotio diſtincta, ſimiliter an ab Epiſcopo poſſit tolli huiuſmodi poteſtas. Cap. LIII.

A T ſciatur, an epiſcopatus ſit ordo,Notandum,ꝙ ordo ſiue ordinatio ſumitur dupliciter. Vno modo,vt eſt ſacramentum ab aliis diſtinctum:& ſic cùm omnes ordines ad Euchariſtiæ ſacramentum ordinētur, epiſcopatus non erit ordo diſtinctus a Sacerdotio,quia non habet poteſtatem aliquam ſupra corpus Chriſti verum, quam non habeat ſacerdos.Alio modo poteſt conſiderari ordo, ſecundum ꝙ eſt officium quoddam reſpectu quarundam actionū ſacrarū: & ſic cùm Epiſcopus habeat poteſtatem in omnibus actibus hierarchicis reſpectu corporis Chriſti myſtici, quam non habet ſacerdos,hoc modo erit ordo: cū ordo ſit diſparitas gradus in ſpiritualibus diſpenſandis. Vnde beatus Dionyſius in libro eccleſiaſticæ hierarchiæ aſſignat tres ordines, videlicet epiſcopum,ſacerdotē, & miniſtrum,intelligendo per miniſtrum,vt dicit Viguerius ſuper ſacramento ordi-
B nis, diaconum, & inferiores ordines, qui eminenter ſunt in diacono. Quoad ſecundum videlicet,an per ſuam conſecrationem imprimatur aliquid in anima epiſcopi conſecrati &c. Reſpondet ſanctus Tho. in.27. diſt.4.q.2. Quòd in promotione epiſcopi datur ſibi poteſtas,quæ perpetuò manet in eo,quanuis dici nō poſſit character: quia per eam non ordinatur homo directè ad Deum, ſed ad corpus Chriſti myſticum: & tamen indelebiliter manet ſicut character,quia per conſecrationē da-
C tur. Et pro maiori prędictorum declaratione,dicit idem ſanctus Tho. 22. q. 39.ad .3. principale,ꝙ duplex eſt ſpiritualis poteſtas,vna quidem ſacramentalis,alia iuriſdictionalis. Prima eſt,quæ per aliquam conſecrationem confertur: omnes autem conſecrationes eccleſiæ ſunt immobiles,manente re,quæ conſecratur: ſicut ēt patet in rebus inanimatis. Nā calix,vel altare ſemel cōſecratū nō cōſecrať iterū,niſi fuerit diſſipatum: & ideò talis poteſtas ſecundum ſuam eſſentiam remanet in homine, q. eam per conſecrationem eſt adeptus, quandiu viuit, ſiue in ſchiſma,ſiue in hæreſim labatur: quod patet ex hoc,quia rediens ad eccleſiam,non iterum conſecratur. Sed quia poteſtas inferior non debet exire in actum,niſi ſecūdum quòd mouetur à poteſtate ſuperiori (vt etiam in rebus naturalibus patet) inde eſt,ꝙ tales vſum poteſtatis amittunt,ita videlicet,quod non liceat eis ſua poteſtate vti: ſi tamen vſi fuerint,eorum poteſtas effectūm habet in ſacramentalibus: quia in his homo non operatur niſi ſicut inſtrumentum Dei: vnde effectus ſacramentales non excluduntur propter
D culpam quancūq; conferentis ſacramentum. Poteſtas autem iuriſdictionis eſt,quæ ex ſimplici iniunctione hominis confertur,& talis poteſtas nō immobiliter adheret: vnde

vnde in schismaticis, & hæreticis non manet: non enim possunt absoluere, nec excõmunicare, aut aliquid huiusmodi, ꝙ si fecerint, nihil fit. Hæretici verò (vt inferius dicetur) non habent potestatem spũalem secundo modo, bene autem primo modo, loquendo de ipsa essentia potestatis, licet non habeant legitimum vsum illius. Et vt melius adhuc hoc intelligatur, mouetur dubium, an Papa possit ab episcopo auferre eam ordinis potestatem, quæ illi per consecrationem data est. Dominus Inno. in .c. Quãto, de cõsuetudine, distinguit. quòd aut Papa facit legẽ, ꝑ quam tollit episcopis hanc potestatem: & tunc dicit, episcopum nihil prorsus agere conferendo tale sacramentum contra prohibitionem. Aut Papa simpliciter prohibet Episcopis, ne faciant: & talis simplex prohibitio non impediret impressionem characteris: & Panormita ibidem venit in eandem sententiam. Dominus tamen Alexander Alensis cum ferè tota schola Theologorum, dãnãt hanc opinionem. Et pro sua assertione considerandum, vt inquit beatus Augustinus lib. 2. cõtra Parmenianũ, ꝙ aliud est aliquid omnino non habere, & aliud non rectè habere: sicut aliud est nõ dare, aliud non rectè dare. Considerare etiam oportet, varias esse in episcopo sui ordinis potestates, quæ omnes non æqua lance pensandæ sunt. Habet enim episcopus potestatẽ circa aliquorum sacramentorum collationem, vt sunt ordo, & confirmatio, quæ à solis episcopis conferri possunt: & habet potestatem ex suo ordine benedicendi, & consecrandi, quæ sacramentalia dicuntur, vt sunt ecclesię, calices, uestimenta &c. quæ dicuntur sacramentalia: quia omnia ordinantur ad alicuius sacramenti consecrationem, aut illius administrationem. Quibus iactis fundamentis dico, Quòd Papa non potest tollere ab episcopo potestatem conferendi illa sacramenta, quæ sunt eidem reseruata, vt sunt confirmatio, & ordo: ita vt illorum collationem irritam & inanem Papa facere possit. Cuius ratio est, quia episcopus hãc habet potestatem sibi iure diuino, & à Deo concessam: & per consequens eam ab eo auferre non valet. Si enim potestas consecrandi sacerdotem posset ab homine, iure diuino secluso, alicui dari, inde sequeretur, vt potestas conficiendi Eucharistiam, quæ per illam priorẽ potestatem sacerdoti confertur: posset etiam secluso iure diuino alicui dari. Quia si ego virtute humana possum Petrum in aliquo ordine, & dignitate cõstituere, quicquid per illum ordinẽ Petrus fecerit, erit humana virtute factibile. Si verò Petrus per talem ordinem aliquid fecerit, ꝙ humana virtute effici non potest, euidẽtissimè inde sequitur, vt nullus humana virtute possit Petrum in tali dignitate constituere. Cùm ergo potestas sacerdotis superet omnem humanam virtutem, necessariò consequens est, vt potestas efficiendi sacerdotes, quam habet Episcopus, superet etiam omnem humanam virtutem. Si ergo hæc potestas solo iure humano competit episcopis, sequitur inde nil competere iure diuino episcopis, quod aliis sacerdotibus nõ conueniat. Hoc autèm fateri est hæresis Aerij, quam Augustinus in libro de hæresibus .c. 53. nomine hæresis condẽnat. Si etiam potestas in episcopo ordinandi &c. non est ex iure diuino, sequitur, ꝙ Papa poterit talem potestatem simplicibus sacerdotibus conferre: quod si Panormita non habeat hoc pro inconuenienti, sequitur inde ecclesiam posse sacerdotes omnes pares facere episcopis. Vnde beatus Hieronymus ad Euagrium inquit, Quid facit excepta ordinatione, quod presbyter non faciat? tamen ex catholica fide docemur, vt inferius patebit, episcopos ex iure diuino esse reliquis sacerdotibus superiores: ita ex catholica fide credere tenemur, Papam non posse sacerdotibus delegare potestatem sacerdotium præsertim conferendi. Vnde decretum Eugenij ꝓ Armenis inquit. Verũ ordinis ministrum esse Epum.

Et sic

Et ſic reſpondendo ad dubium dico, quòd epiſcopus, quanuis hæreticus effectus, & degradatus, nunquam amittit poteſtatem ordinandi, & cõfirmandi: quoniam eidẽ datur à Deo in ſua cõſecratione. Omnis enim poteſtas ordinis (vt dictum eſt ſupra) ſiue ſacramẽtalis, eſt indelebilis. Eccleſia etiam non conſueuit epiſcopos hæreticos reſipiſcentes iterum conſecrare, ſed eos miſericorditer in ſua dignitate recipere, vt patet in ſecunda ſynodo Nicæna, & vt etiam habetur in .c. Conuenientibus. prima .q. 7. Rurſus ordinatos ab epiſcopis hæreticis, qui veram eccleſiæ formam in ordinatione ſeruauerant, eccleſia præcipit iterum nõ ordinari .c. Ordinationes. 9. q. pri. Licet enim ritus ille conſecrationis, quo epiſcopus conſecratur, ſit iure humano inſtitutus, tamen poteſtas, quæ epiſcopo in illa conſecratione datur, à ſolo Deo illi donatur. Quòd autem non ſint de nouo ordinandi redeũtes ab hæreticis, expreſſè docet beatus Auguſtinus lib. 2. contra epiſtolam Parmeniani, & citantur à Gratiano eius verba .c. Quòd quidam. pri. q. pri. Fortè quis contra hoc obiiciet .c. Daibertũ pri. q. 7. In quo Vrbanus Papa Daibertum à Nezelone hæretico epiſcopo ordinatũ nil recepiſſe, ait, ſed eſſe iterum ordinandum. Dico Nezelonem ipſum nũquã fuiſſe epiſcopum, quia ab alio epiſcopo hæretico extra formam eccleſiæ fuerat cõſecratus: & vltra, quòd Papa poteſt prohibere epiſcopis executionem ordinis epiſcopalis circa ſacramenta: ſiue hoc faciat particulari prohibitione, ſiue generali lege, omnibus epiſcopis prohibens. Et ſic illi contra iſtam prohibitionem ordinantes peccãt, quãuis ea, quæ faciunt, ſint pro ratis habẽda, nec oporteat illa reiterari. Exercere enim iſtam poteſtatem ſemper, non eſt diuino iure mandatum: & ideò quicquid voluerit Papa efficere, poterit. Ex quo elicĩ, quòd epiſcopus hæreticus nõ poteſt rectè exequi epiſcopalis ordinis poteſtatem circa adminiſtrationem ordinis, & confirmationis. Verùm Papa poteſt tollere ab epiſcopis eam poteſtatem ordinis, quam habent circa ſacramentalia, vt puta circa conſecrationes altarium, eccleſiarum, calicum. Hæc enim licet epiſcopis ſolis facere ſit conceſſum, nõ tamen hoc à iure diuino ſibi conuenit, ſed humano. Nihil enim horum Chriſtus inſtituit, ſed ſucceſſu temporis ſunt ab eccleſia inſtituta: & ſic poterunt tolli à ſucceſſoribus, qui non minorem auctoritatem habent, quàm inſtituentes: & ex cõſequenti omnibus aliis ſacerdotibus concedere: ita vt ex conceſſione Papæ poſſint ſacerdotes conſecrare eccleſias, altaria, aras, calices, patenas &c. Quam auctoritatem eccleſia poteſt ab hæreticis auferre, & iuxta poteſtatem, quam habet, illam feciſſe conſtat, ex .c. Eccleſiis, & duobus ſequentibus, de cõſecra. diſt. pri. Vbi præcipit, ab Arrianis cõſecratas eccleſias iterũ cõſecrari. Et licet glo. dicat, quòd hoc intelligitur, ſi eccleſiæ formã nõ ſeruauerint: contra tamen eſt textus, qui dicit expreſſè, eſſe iterum conſecrandam eccleſiã, quæ conſecrata eſſet ab eo, qui non haberet fidẽ trinitatis. Eſt .n. lata differentia inter ſacramenta & ſacramentalia: quia conſecrationes ſacramentorũ pendent ex iure diuino, poteſtas aũt ſuper ſacramentalia ex ſolo iure humano: & ideò eccleſia, quæ hoc ius ſtatuit, poterit illã poteſtatẽ ab epiſcopis auferre. Si quis petat, qualis dicenda eſt iſta poteſtas epiſcoporũ ſuper ſacramentalia, nõ iuriſdictionis, quia per illam nec aliquem punire, nec ſententiam aliquam dicere poſſit. Si ordinis, erit neceſſariò fatendum, eſſe aliquam ordinis poteſtatem, quæ auferri poterit per eccleſiam: quod eſt contra dicta ſuperius à diuo Tho. 2 2. q. 39. ar. 3. Præterea poſſet dici, ꝙ beatus Tho. quãdo ait poteſtatem ordinis eſſe indelebilem, loquitur de illa, quæ eſt duntaxat ſuper ſacramenta, & non ſuper ſacramentalia, de qua ſolùm in illa. q. tractabat.

Opinio

Quomodo opinio Aerij, videlicet, ꝙ Episcopus non sit simplici sacerdote superior, erronea sit. Caput. LVI.

BEatus Augustinus in lib. de hæresibus .c. 53. Loquens de dicto Aerio inquit, ꝙ dolens, quia episcopus ordinari non potuit, in Arrianorũ hæresim lapsus est: & dogmati eorum inter alia addidit, presbyterum ab episcopo nulla differentia debere discerni. Hunc errorem post multos annos suscitarunt Valdenses, dicentes. Nullum esse inter sacerdotes discrimen, quibus subscripserunt Marsilius Paduanus, & Ioannes Vuitcleff. Probandum ergo à nobis est, quòd episcopus ex diuina institutione sit quocunq; alio simplici sacerdote dignitate superior: quod sic conuincitur. Oportet enim vmbram similem esse corpori, & figuram veritati. Omnia enim in figura cõtingebant illis, vt inquit beatus Paulus pri. cor. x. At in lege veteri distinctio fuit sacerdotum. Nam Aaron summus fuit sacerdos, filij autem eius minores sacerdotes. Exo. 19. Summus enim sacerdos distincta habebat ornamenta à minoribus: intrabat in Sancta Sanctorum, quod aliis sacerdotibus non licebat, Leuit. 16. Ad eundem summum pertinebat celebrare festum expiationis, ad hebræ. 9. Cùm ergo tam latum fuerit in lege antiqua inter sacerdotes discrimen, consequens est, vt etiam in lege noua diuersum fuerit à Christo institutum sacerdotium. Quod confirmatur per beatum Leonem epistola .66. ad vniuersos Germaniæ, & Galliæ ecclesiarum Episcopos, dicẽtẽ. In diuinis enim literis præcipiẽte Domino solus Moyses in tabernaculo Dei erexit altare: solus ipse vnxit, qui vtiq; summus Dei sacerdos erat, sicut scriptum est de eo, ps. 98. Moyses, & Aaron in sacerdotibus eius. Ideoq; id (quod tantum facere principibus sacerdotum iussum est, quorum typum Moyses, & Aaron tenuerunt) omnino decretum est, vt episcopi, vel presbyteri, qui filiorum Aaron gestant figuram, arripere non præsumant. Paulus etiam ad Titum scribẽs ait. c. pri. Huius rei causa reliqui te Cretæ, vt ea, quæ desunt, corrigas, & constituas per ciuitates presbyteros, sicut disposui tibi: vbi nomine presbyterorum intelligit episcopos: quoniam, vt Theophilactus admonet, & ante illum Chrysostomus, nolebat Paulus vniuersam insulam vni episcopo demandari: potissimum cùm adeò magna fuisse dicatur, vt centum oppida munita haberet: ideò Tito scribit, vt vnicuiq; vrbi proprium præficiat presbyterum, .i. Epũm. Epus etiam presbyteros ordinat: simplex autem sacerdos hoc nõ potest. Rursum, si ex diuina ordinatione idem est omninò episcopus, & presbyter, sequitur inde, vt quemadmodum episcopus presbyteros ordinat, ita presbyter possit ordinare episcopos, quod nunquam factum legimus: quoniam, etsi Paulus pri. Timothei .4. dicat, Noli negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam cum impositione manuum presbyteri, Chrysostomus tamẽ, & Theophilactus, & reliqui, exponunt de episcopo. Sed veniamus ad testimonium antiquorũ doctorum. Beda lib. 3. super lucam. c. 15. inquit, Sicut. 12. Apostolos formam episcopoporum exhibere, simul & demostrare, nemo est, qui dubitet: sic & .72. figuram presbyterorũ, idest secũdi ordinis sacerdotũ gessisse, certum est: tametsi primis ecclesię temporibus (vt apostolica scriptura testis est) vtriq; presbyteri, vtriq; vocabant̃ episcopi, quorum vni scientię maturitatem, alii industriam curæ pastoralis significant. Eandem sententiam profert Isidorus in quodam sermone in synodo habito, ita dicens, presbyteri quippè successores, & vicarij sunt. 70. discipulorum, qui pręcedebant Dominum nostrum Iesum Christum in omnem ciuitatem, & locum, quò

erat

erat venturus. Ita presbyteri, quia coadiutores sunt episcoporum, rudes populos initiant, baptizandos vnitati ecclesiæ incorporant, in omnibus sacramentis vsq; ad
E manus impositionem populo Dei ministrant. Episcopi verò successores sunt Apostolorum. Beatus quoq; Damasus in epistola de coepiscopis, quos sacerdotes solùm esse decernit, postquam dixerat eos non posse confirmationis sacramentum ministrare, inquit, Quòd autem solis apostolis, eorumq; successoribus proprii sit officij tradere Spiritum sanctum, habetur act.8. præsertim cùm nullus ex.70. quorum isti in ecclesia speciem gerunt, legatur donum sancti Spiritus per manuum impositionẽ tradidisse. Vrbanus quoq; Papa, & Martyr in epistola de communi vita, & oblatione fidelium, loquens de rebus ecclesiæ assignatis, à quibus dispensari debeant, ait. Ipsę verò res in ditione singulorum parochiarum episcoporum, qui locum tenent Apostolorum, erant, & sunt vsq; adhuc, & futuris esse debent temporibus. Anacletus Papa, & Martyr in epistola de Patriarchis, & Primatibus, ac reliquis episcopis, inquit, Sacerdotum fratres ordo bipartitus est, & sicut Dominus illum constituit, à nullo debet perturbari. Scitis autem à Domino Apostolos fuisse electos, & constitutos, & postea per diuersas prouincias ad prædicãdum dispersos. Cùm verò messis
F cœpisset crescere, videns paucos esse operarios ad eorum adiumentum .70. eligi pcepit discipulos. Episcopi verò Apostolorum, presbyteri quoq;.70. discipulorũ locum tenent. Hic beatos Apostolos vidit, & vt ipse in principio epistolæ, quam modò citauimus, testatur, à beato Petro Apostolo fuit presbyter ordinatus: ideò maxima adhibenda est ei fides. Beatus etiam Augustinus vbi supra Aerij errores enumerans hunc inter illos recenset, quòd videlicet presbyteros pares episcopis fecerit. Sed si obiiciatur dictum beati Hieronymi super primum caput epistolæ ad Titum, exponentis illum locum, Huius rei gratia reliqui te Cretæ, & dicentis, Idem est ergò presbyter, qui episcopus: & antequam diaboli instinctu studia in religione fierent, & diceretur in populis, ego autem Pauli, ego Apollo, ego autem Cephæ, cõmuni presbyterorum consilio ecclesiæ gubernabantur. Postquam verò vnusquisq; eos, quos baptizauerat suos putabat esse, non Christi: in toto orbe decretum est, vt vnus de presbyteris electus præponeretur cæteris, ad quem omnis ecclesiæ cura pertineret: & schismatum semina tollerent. Vt autem clarius pateat qualis fuerit beati Hieronymi de hac re sentẽtia, videamus q d in Dialogo orthodoxi, & luciferiani dicat. Ibi enim sub persona orthodoxi de confirmationis sacramento differens ita
G loquitur. Quòd si hoc loco quæris, quare in ecclesia baptizatus nisi per manus episcopi nõ accipiat Spiritum sanctum, quem nos asserimus in vero baptismate tribui, disce hanc obseruationem ex ea auctoritate descendere, quòd post ascensum Domini Spiritus sanctus ad Apostolos descẽdit, & multis in locis factitatum reperimus ad honorem potius sacerdotij, quàm ad legis necessitatem. Alioqui si ad episcoporum tantùm imprecationem Spiritus sanctus defluit, lugẽdi sunt, qui in vinculis, aut in castellis, aut in remotioribus locis per presbyteros, & diaconos baptizati ante dormierint, quàm ab episcopis inuiserentur. Ex quibus verbis clarè patet, Hieronymum sentire non esse ex necessitate legis, ꝙ episcopus solus per manuum impositionem Spiritum sanctum conferat: sed hoc esse ex ecclesiæ institutione ad honorẽ sa-
H cerdotij. Concilium Ispalense secundũ definit à solis episcopis confirmationẽ conferri posse: & à presbytero nullo modo posse aliũ in presbyterum, aut diaconũ ordinari: decernitq;, si ipse ordinare attentauerit, eius ordinationem esse nullam, & esse necessariò iterandam ab episcopo, vt sic ordinatus possit aliquid exercere. Nec

mirum

mirum debet esse alicui, quòd pręponam diui Hieronymi sentētiæ assertionem tot Pontificum: quorum aliqui martyrio clari, & omnes doctrina insignes fuerunt. In ipso enim christianæ religionis prædicationis initio omnes, qui credebant Saluatori nostro, discipuli tantummodo nominabantur. Et quia multi nouorum dogmatū auctores extiterant, doctrinæ obuiantes Apostolicæ, omnes sectatores suos ēt discipulos nominabāt: nec erat alia nominis discretio inter veros, falsosq; discipulos. I
Tunc Apostoli conuenientes antiochiam, sicut eorum testantur acta. c. xi. omnes discipulos nouo nomine, idest christianos, appellant: hæc Athanasius contra Arrium, &c. Et Rabanus super actus Apostolorum eodem capite, ait, Omnes sectæ nomen trahebant de suo auctore: ideò fundata fide, & firmitatem obtinente, primùm in Antiochia, vbi præ cæteris locis fides florebat, sumptū est à Christo nomen christianum. Et vt adhuc melius pręfata intelligantur, sciendum. Quòd nomina illa, videlicet Presbyter, & Episcopus ex sua primæua institutione latiorem habuerunt significationem, quàm modò habeant. Episcopus enim dictio græca est, ab ἐπὶ præpositione græca, quæ idem significat, quod latinè super: σκοπὲς verò idem est, quod intentio: & ita episcopus tantum valet, sicut superintendens. Episcopi ergo nomen inde sumptum est, ꝙ is, qui præficitur aliis, eorum curę superintendere debet: iuxta quam interpretationem nulli dubiū, quin presbyteri parochi episcopi dici possint. Nam ipsi etiam superintendunt curæ animarum sibi commissarum. Presbyter etiā est vox græca. πρεσβύτερος latinè interpretatur senior: est enim ætatis nomen, quæ non iuxta numerum annorum computanda venit, sed iuxta sensus maturitatē, sap. .4. de qua Anacletus in epistola de ordinatione episcoporum. Hæc canicies sapientiā designat: cumq; nongentos, & amplius annos ab Adam vsq; ad Abraham vixisse homines legimus, nullus alius primus appellatus ē presbyter, idest senior, nisi Abraham, qui multò paucioribus vixisse annis conuincitur. Non ergo propter decrepitam senectutem, sed propter sapientiam presbyteri nominantur: hæc Anacletus. Nomen ergo presbyteri, ex quacunq; deriuatione sumatur, commune est episcopis & cæteris sacerdotibus. Episcopi nomen commune est ex sua prima institutione omnibus sacerdotibus, præcipuè illis, quibus animarum cura commissa est. Ecclesia L
verò timens, ne propter vocabulorum indistinctam significationem quis opinaretur res etiam esse penitus indiscretas, vocabulorum significationes contraxit hoc modo, vt ille solus nominaretur episcopus, qui aliis sacerdotibus superior existens totius ciuitatis curam haberet: ille verò diceretur presbyter, qui corpus Domini conficere, aut consecrare posset. Ecclesia autem hoc statuens, non constituit nouū ordinem, aut eiusdem ordinis nouum gradum decreuit: sed gradus sacerdotij antiquos, & à Deo institutos censuit propriis nominibus nuncupari, ne ex cōmunione vocabulorum occasio oriretur existimandi res etiam ipsas per ipsa nomina designatas esse prorsus easdem. Hoc enim ecclesiam posse, nullus meritò dubitare debet: quoniam si ecclesia propter nouas causas emergentes potuit rebus antiquis noua imponere nomina, quid prohibet, vt nouis etiam insurgentibus causis non potuerit antiqua vocabula ad contractiorem significationem restringere?

De Papatu, ac eius qualitatibus, similiter an Papa factus hæreticus, sit eoipso priuatus dignitate sua.
Caput LVII.

PRO hac materia notãdũ, ꝙ q̃dam sunt necessaria ad simpliciter esse Papã, q̃dã ad bene esse solùm: hoc secundo mõ talia sunt, vt illis seclusis, Pa
A pa esse possit, sed nõ bonus Papa: & hæc sunt sciẽtia rerũ diuinarũ, prudẽtia rerũ gerendarũ, charitas feruentissima, & id genus. Ad verò esse Papã simpliciter, necessaria sunt duo, quorũ primũ est solùm necessariũ ad fieri: & hoc est voluntas ipsius electi, per quam consentit electioni de se factæ: ipso enim inuito non potest fieri Papa. Postq̃ tamen semel consensit electioni, iam eius voluntas non est necessaria ad esse Papã. Quia &si eum pœniteat voluntatis præteritæ, & nolit esse Papam, & renuntiet papatui, nihilominus adhuc est papa, quousq; ab his, q̃bus competit, sit eius renuntia acceptata. c. pri. de renuntiatione lib. 6. Et ratio est, quia quilibet, &si possit renuntiare iuri suo, non tamen alterius. Ecclesia autem eligens. N. nullum adhuc ius habet in eo, quousq; cõsentiat. Postq̃ autem cõsensit electioni de se factæ, sicut ipse acquisiuit ius super ecclesiam ad regendum eam, ita illa acquisiuit ius super ipsum, vt ab illo petere possit doctrinam, & alia, quæ ex officio
B papali tenetur tribuere ecclesiæ. Est enim mutuus contractus inter electores, & electum, initus, quo mutuò se inuicem obligarunt: electus ad reddendum ecclesiæ debitum pastoralis officij, ecclesia verò ad debitam obedientiam illi exhibendam. Et hinc euenit, vt cùm primò electus est quis in papã, possit renũtiare electioni de se factæ: quia tunc soli renuntiaret iuri suo. Cùm autem semel iam consensit electioni, & factus est papa, tunc iam non potest sine consensu ecclesiæ renuntiare papatui. Quatuor. n. leguntur eidem renuntiasse. Clemens, propter causam iustam, Cyriacus, qui se associauit martyrio. xi. millium virginum, Marcellinus, qui renuntiauit in concilio propter idololatram operationem, & Cælestinus, qui cessit eidem, quia se reputauit indignum huiusmodi munere: & credendum est, quòd de consensu Cardinalium, qui in omnibus, quæ ad papam spectant, repręsentãt vices ecclesiæ, saltẽ postq̃
C consenserunt electioni de se factæ propter causas supradictas. Ex quibus patet, quòd voluntas electi in papam, licet sit necessaria ad fieri papam, non tamen est necessaria ad conseruationem papatus, quia inuitus potest esse papa. Alterum est necessariũ ad esse papã in fieri, & in facto esse: & hoc est fides. Nec loquor de fide formata, quæ per dilectionem operatur, ad Gal. 5. cùm in mortali existens eligi possit in papam: alioquin incideretur in errorem Valdensium, & Ioannis Huss, dicentium, Omnem ecclesiasticam dignitatem amitti per quodcũq; mortale: qui error damnatus fuit in
D Concilio Constantieñ. sessione decimaquinta: sed de fide habituali á spe, & charitate distincta, quæ datur in baptismo: & hæc est ita necessaria ad esse papam, quòd sine illa nec potest fieri papa, nec conseruari in papatu. Hanc potestatem promisit primò Petro, quãdo sibi dixit Christus Matt. 16. Tibi dabo claues regni cælorũ: quo in loco dicit Origenes Christum his verbis maiorem Petro promisisse ligãdi, & soluendi potestatem, quàm postea reliquis Apostolis dederit, aut promiserit. Vnde anteq̃ Christus Petro promitteret, interrogauit omnes apostolos, quid de illo sentirẽt,
E cui interrogationi solus Petrus respõdit, Tu es Christus filius Dei viui: cui remunerationem Dominus subiunxit, dicẽs, Beatus es Simon Bariona &c. & tibi dabo claues regni cælorum &c. & quòd super eum ædificaret ecclesiam suam promisit. Vbi Theophylactus nos docet, fidem esse fundamentum totius ecclesiasticæ structuræ. Et si quid super illud ædificatum fuerit, necesse est, vt illo fundamento ablato ruat.
F Deficiente ergo fide catholica, quæ est fundamentum &c. non posset in eo Papalis dignitas fundari, quæ primus est in illa structura lapis post fidem. Imò nulla alia ecclesiastica

clesiastica dignitas à Christo instituta, qualis est Episcopalis, poterit in illo, qui fidē nō habet fundari: nec character baptismalis potest esse meritum tale, vt propter illud tanta mercede Christus Petrum donaret. In confessione verò fidei, quā Petrus fecit, multum adfuit meriti: atq; ideò illa digna est habita à Christo, cui tantam ꝓmitteret mercedem. Et licet dicatur baptismum esse fundamentum, hoc intelligitur respectu aliorum sacramentorū, cùm nullus possit ordinari, nisi sit baptizatus. Christus tamen dicit expressè, se super fidei confessionem fundaturum ecclesiam, & propter talem fidei confessionem promisit, se daturum Petro in præmium claues regni cælorum: quia, ut dicit Theophylactus, alijs Apostolis tacentibus, solus Petrus confessus est, Tu es Christus filius Dei viui: nec Petrus in vice omnium respondit, cùm adhuc super cæteros non haberet potestatem: quod ex hoc patet, cùm dixerit in singulari, Ego dico, quia tu es Christus &c. Vnde postq̃ receperunt Spiritum sanctū, & Petrus constitutus est caput aliorum, dixit Act. 2. Non enim, sicut uos estimatis, hi ebrij sunt. Postquam iam Papa creatus est, Primum eius officium est confirmare reliquos omnes in fide. Vnde Saluator noster passioni proximus, præuidens Apostolorum animos post suum discessum fore turbādos, Petro iniungit, Luc. 18. Et tu aliquando conuersus confirma fratres tuos in fide scilicet firmando. Secundum officiū est pascendi oues Christi, catholica videlicet doctrina. Vnde quando Saluator dignitatem papalem promissam Petro dedit, dixit illi. Pasce oues meas, Ioannis vltimo: quibus verbis, concordi omnium catholicorum doctorum sententia, omnes Christianos oues, & Petrum illarum dixit esse pastorem. Vnde beatus Augustinus ad Vincentium donatistam inquit, Eum, qui pastor est ouium Christi, si fiat hæreticus, iam non esse pastorem ouium, sed suorum hedorum: qui etiam à fide ecclesiæ separatur, consequens est, vt & à corpore ipsius separetur. Quia sicut, iuxta dictum Pauli ad Gal. 4. Vna est fides, ita vna est ecclesia: & vnitas ecclesiæ ex vnitate fidei pendet, vt inquit Hugo de sancto Victore. Per fidem accipimus vnionē, & per charitatem viuificationem. Plurima etiam sunt sanctorum doctorum testimonia, quæ asserunt hominem hæreticum nullam prorsus habere in ecclesia iurisdictionē. Vnde sanctus Tho. 22. q. 39. ar. 3. dicit, Potestatem iurisdictionis non esse in hæreticis. Et inde deducit, quòd non possunt à peccatis absoluere, nec alios excōicare, aut indulgentias dare. Idem Beda super Matthæum, Quicunq; ab vnitate fidei, vel societate Petri, quolibet seipsos segregant, tales nec à vinculis peccatorum absoluunt, nec ianuam regni cælestis ingredi possunt. Et Augustinus super Ioānem dicit. Qui extra ecclesiam est, nullam habet ligandi, & soluendi potestatem. Ioannes de Turre Cremata addit, quòd Papa hæreticus effectus iure diuino eo ipso est Papatu priuatus. Caetanus etiam idem sub infrascriptis asserit verbis, uidelicet Eum, qui hæresim mentalem concepit, & illi pertinaciter adhæsit, quam etiā nullo exteriori actu manifestauit, esse verum hæreticum. Ecclesia tamen haud dubiè illum tandiu tolerabit, quousq; constet sibi illum iure diuino esse depositum, aut meritò deponendum, quod non potest esse per solam hæresim mentalem, nisi illa per aliquem actum exteriorem innotescat, cùm sit regula iuris. Quòd quilibet presumendus est bonus, donec probetur contrarium. Episcopi tamen per solam hæresim mētalem iure humano non priuantur iurisdictionis potestate, eò q̄ per illam non subduntur iuri humano, sed per manifestam, per quam subduntur iuri positiuo. Papa tñ, vt persona publica, & cōmunis in dādis toto populo Christiano fidei decretis licet (vt piè credit) errare non possit, vt tamen singularis, & priuata persona & errare potest, & hæreti-

Papa ut persona pu… et cōis errare nō p… at aut singularis priuata errare p…

cum fieri nonnulli opinantur. De Papa catholico loquitur concilium Florentinũ sessione vltima.d.Sancta Apostolica sedes,& Romanus Põtifex in vniuersum orbẽ tenet principatum: ipseq; pontifex Romanus successor est beati Petri principis Apostolorum, & verus Christi vicarius,totiusq; ecclesiæ caput, & omnium christianorũ pater, ac doctor: & ipsi,in beato Petro pascendi, regendi, & gubernandi vniuersalẽ ecclesiam à domino nostro Iesu Christo plena potestas tradita est. In concilio quoq; Constantinopolitano dicitur. Veneramur secundum scripturas, & secundum canonum statuta sanctissimum antiquæ Romæ episcopum primum,& maximum episcoporum:& post illum, Constantinopolitanum episcopum. Et Dñs Cyrillus Alexan-
O drinus episcopus,inquit, Vt membra maneamus in capite nostro apostolico romano Pontifice, à quo nostrum est quærere,quid credere,& quid tenere debeamus,ipsum veneramur,ipsum rogantes præ omnibus: quoniam ipsius solius est reprehẽdere, statuere,soluere, & ligare loco illius, qui ipsum ędificauit: & nulli alij, quod suũ est plenè, sed ipsi dedit,cui omnes iure diuino caput inclinant: & primates mundi, tanq̃ ipsi Domino Iesu Christo,obediunt. Vnde Deus, comparans Petrum alijs,dixit,Simon Ioannis diligis me plus his? Respondit ei,etiam Dñe, tu scis quia amo te. Pasce agnos meos, idest imperfectos, siue perficiendos. Dixit ei iterum,& tertiò,Simon Ioannis diligis me, Respondit Petrus, Domine tu scis,quia amo te. Dixit ei, Pasce oues meas, per quas intelligit perfectos, prout erant inter cæteros apostoli:soli tamen Petro, & successoribus dedit illas, cõmittendo eidem pasturam, & gubernationem, non solùm agnorum, sed etiam ouium: ideò qui nõ est subiectus Petro, non est de ouili Christi. Nec obstat,quòd beatus Petrus esset ouis Christi,cùm vltra hoc fuerit constitutus pastor omnium aliarum ouium, nec ei fuerit deputatus alius particularis pastor. Quod ipse beatus Petrus exemplo declarauit in primo concilio,
P act.15. vbi dicitur, Quòd conuenerunt apostoli, & seniores ad Petrum videre de obseruatione circuncisionis, & aliorum legalium, cumq; magna conquisitio fieret, surgens Petrus dixit ad eos. Viri fratres vos scitis, quòd ab antiquis diebus Deus in nobis eligit per os meum gentes audire verbum euangelij, & credere, &c. Vbi clarè explicauit, & affirmauit ad se resolutionem,& fidei decisionem pertinere: & nihilominus, cùm Petrus dixisset Deum elegisse gentes audire verbum euangelij per os suum, & credere,non est ausus Paulus se illi æquare,nec eũ reprehendere,prout fecit in illa simulatione Antiochiæ: quod vtiq; fecisset, si Petrus verum non dixisset: sed ipse cum tota multitudine recognouit Petrum pastorem, & superiorem omnium. Vnde dicitur in textu, Tacuit multitudo audita resolutione Petri dicentis, Quid tẽtatis imponere iugum super ceruices discipulorum, quod nec nos, nec patres nostri portare potuimus? quam resolutionem beatus Iacobus de licentia, & auctoritate beati Petri publicauit, eò quòd esset Hierosolymitanus episcopus. Vnde eidẽ Deus Lucæ.22. dixit, Et tu aliquando conuersus confirma fratres tuos, hoc est Apostolos, quo ad potestatem, & soliditatem fidei. Petrus igitur prò se,& successoribus sumpsit
Q auctoritatem. Vnde beatus Ambrosius super illud, Pasce oues meas, inquit, Quas oues? & quem gregem? Non solùm tunc suscepit Petrus claues, sed & nobiscum suscepit,& nos cum illo eas suscepimus. Debet enim intelligi, quòd Christus nõ dedit claues soli Petro pro persona sua, sed etiam pro successoribus suis, & pro illis, quos ille,vel alij episcopi ordinarent, aut consecrarent: aliàs politia Christi fuisset humana imperfectior: cũ euidentèr constet politiam regalem, in qua præsidet vnus, esse cunctis alijs perfectiorẽ, vt optimè probat Philosophus. 12. Metaphysicæ. Et ideò illi,qui

Pasce agnos meos i. imperfectos. 2. et 3. Pasce oues meas i. perfectos

illi, qui primatum Petri negant, sunt schismatici, negantes vnitatem, quā Christus tantum commendauit, & pro qua orauit. Papa etiam secundum Tho. in tract. contra errores græcorum .c. 67. In totam ecclesiam vniuersalem habet prælationem. Vnde legitur in Calcedoneñ. cōcilio, Quòd tota synodus acclamauit Leoni Papæ. Leo sanctissimus, & œcumenicus, idest vniuersalis Patriarcha, per multos annos viuat. Et Chrysostomus super Matt. Filius, qui patris est, homini mortali omnium, quæ in cælo sunt, & vbiq; terrarum, dedit auctoritatem, dando ei claues &c. Et licet Gregorius prohibeat se vocari vniuersalem episcopum, hoc facit, secundum Tho. vbi supra, quia non perficitur cuilibet particulari ecclesiæ, vt proprius, & spālis illius ecclesiæ rector. Est igitur Papa caput totius ecclesiæ, & paranymphus, ac amicus, vt inquit Bernardus ad Eugenium, secundum determinatum statū, vt videlicet est viator per eundem. Omnes quoq; Reges, & Principes sunt summo subiecti Pōtifici, vt inquit idem sanctus in tract. de Rege lib. pri. c. 14. Vnde loquens de Regno ecclesiæ, & regali sacerdotio ait. Huius regni ministerium, vt à terrenis spiritualia essent distincta, non terrenis regibus, sed Sacerdotibus, & præcipuè summo Christi vicario Romano Pontifici est commissum, cui omnes christianos Reges oportet esse subiectos, sicut ipsi Domino Iesu Christo. Vnde mirabiliter ex diuina sapientia factum est, vt in Romana vrbe, quam Deus præuiderat christiani Sacerdotij principalē sedē futurā, hic mos paulatim inolesceret, vt ciuitatis rectores sacerdotibus subderētur. Sic enim Valerius Maximus refert. Omnia post religionem ponenda semper nostra ciuitas duxit, etiam in quibus summæ Maiestatis decus conspici voluit: quapropter non dubitarunt sacris Imperia seruire. Vltrà idem sanctus contra impugnantes religionem inquit. Dicere, ꝙ Papalibus statutis non sit obediendum, hæreticum est: maximè cùm cogere possit secundum eundem .28. dist. 4. quempiam ad suscipiendum episcopatum: aliter periret totus ordo ecclesiasticus, cùm quandoq; illi, qui sūt idonei, onus hoc nolunt suscipere, nisi coacti. Romanus Pontifex succedit etiā beato Petro in ea potestatis perfectione, & dignitate vicariatus Christi, qua ipse beatus Petrus à Christo in ecclesia est sublimatus: vt dicit sanctus Tho. in tract. contra errores græcorum. c. 69. Vnde canon concilij Calcedoneñ. concludit. Si quis episcopus prædicatur infamis, liberam habeat sententiam appellandi ad beatissimum Episcopum Antiquæ Romæ: quoniam habemus Petrum Petram refugij: & ipsi soli, libera potestate, Dei loco sit ius discernendi episcopi infamiam, secundum claues à Domino sibi datas: & ideò omnia definita ab eo teneantur tanquā à vicario Apostolici throni. Papa etiam canonicè electus, cùm habeat indistinctam potestatē super omnes, potest vti clauibus in quēlibet. Illi verò, qui sub illo distinctas acceperūt potestates, in eos dūtaxat vti possunt clauibus, qui eis in potestatem veniunt, nisi in necessitatis articulo, vbi nemini secundum Tho. 19. 4. deneganda sunt sacramēta. Vsus enim clauium requirit aliquam prælationis potestatem, per quam ille, ad quē vsus clauium communicatur, efficitur materia propria illius actus. Papa etiam est immediatus prælatus omnium fidelium, non obstante, quòd episcopus & sacerdos parochialis sint etiam immediati: quia benè inconuenit secūdum Tho. 17. 4. quòd duo ęqualiter super eandem plebem constituantur: sed non, quòd vnus sit principalior, & alius minus principalis. Dico vltrà, quòd solus Papa habet plenitudinem potestatis secundum eundem .38. dist. 4. dispensandi in votis dispēsabilibus. Alij verò tantum participant de hac potestate, quantum eis concessum est. Vnde .22. q. 88. ar. vlt. inquit. Quia summus Pontifex gerit plenariè vicem Christi in tota ecclesia

R S T V X Y

ipse habet plenitudinem potestatis dispensandi in omnibus dispensabilibus votis.
Prælatis autem inferioribus committitur dispensatio in votis, quæ communiter
fiunt, vt habeant de facili homines, ad quos recurrant. Vota autem maiora, puta
continentiæ, & terræ sanctæ, reseruantur summo Pontifici. Dicit tamen idem do-
ctor. 22. q. 88. art. xi. Quòd licet possit Papa dispensare in voto continentiæ anne-
xo ordini sacro, cùm hoc sit ex statuto ecclesiæ, non tamen in voto continentiæ an-
nexo essentialiter statui religionis, per quam homo totaliter Dei seruitio mancipa-
tur: fundatur enim in. c. Cum ad monasterium, de statu monachorum, dicente, Nec
æstimet Abbas, quòd super habenda proprietate possit cum aliquo monacho dispē
sare: quia abdicatio proprietatis, sicut & custodia castitatis, adeò est annexa regulæ
monachali, vt contra eam nec summus Pontifex possit licentiam indulgere. Idem
Z dicit vbi supra. q. 86. ar. 8. de voto obedientiæ in his, quæ ad perfectionem vitę per-
tinent, Non enim potest Papa quempiam eximere à sua obedientia. Ricar. tamen
in. 4. dist. 38. ar. 9. q. pri. & nonnulli alij tenent, ꝙ ex causa per Papam omnia vota
sint dispensabilia, quæ non sunt præcepti diuini, sed supererogationis. Petrus de Pa
lude vbi supra. q. 4. ar. 4. venit in eadem sententiam: vbi refert, Papam dispensasse
cum rege Aragonum, quem propter defectum prolis compulit exire monasteriū ad
matrimonium contrahendum. Durandus quoq; eadem dist. q. 2. inquit, Quòd pos
sunt esse rationabiles causæ dispensandi in quocūq; voto supererogationis: aliàs. n.
quod pro charitate factum est, contra charitatem militaret. Vnde concludit, quòd
AA omnia vota præfata, causa rationabili subsistente, sunt dispēsabilia, cùm in quolibet
eorum possit maioris boni esse profectus, vel mali euitatio, siue per comparatio-
nem ad rēpublicam, siue per comparationem ad personam vouētem. Dictat enim
ratio recta, aliquem esse in loco dei constitutum in eius ecclesia, qui periculis perso-
narum & communitatum, pensatis infirmitatibus, vtilitatibus, & dānis, possit ratio-
BB nabiliter obuiare. Papa etiam iuramenta promissoria, quæ sunt manifestè licita, &
vtilia, licet dispensare non possit, potest tamen illa commutare in aliquod melius
pro communi vtilitate: hoc enim maximè videtur pertinere ad potestatem Papæ,
qui curam vniuersalis gerit ecclesiæ: ad quem etiam pertinet in omnibus generali-
ter prouidere, quę ad dispensationem pertinent rerum ecclesiarum, super quas ha-
bet plenitudinem potestatis: sicut & ad vnumquęq; pertinet irritare iuramentum,
quod sibi à subditis factū est circa ea, quæ eius potestati subduntur: sicut pater potest
irritare iuramentum puellæ, & vir vxoris, vt habetur num. 30. De hoc latius vide
sanctum Tho. 22. q. 89. ar. 9. Ad solius etiam Papæ auctoritatem sicut spectat epi-
scopo curam regiminis conferre, ita ad solius eiusdem auctoritatem spectat amo-
uere eundem ab eadem cura: vide pro hac opinione Innocentium extra de renun-
CC tiatione. Soli. n. Papæ licet in voto ꝑpetuo dispensare, quo quis ad curam subditorū
se astringit episcopatum suscipiens. Idem inquit beatus Tho. 22. q. 88. ar. 12. Sicut
& solus ipse dispensare potest in votis perpetuis ad vacandum diuinis obsequiis. Et
hac ratione præsulatum episcopi non possunt deserere quacūq; occasione sine Papæ
auctoritate, vt habetur extra de regularibus & trans. ad relig. c. licet. Archidiaconi
autem, & curati, possunt liberè renuntiare episcopo curam eis commissam absque
Papæ licentia, & ingredi religionem: nō enim perpetuo voto solenni obligantur ad
DD curam animarum retinendam. Papa quoq; etsi possit dare facultatem sacerdoti ex
potestatis plenitudine, vt conferat minores ordines, & sacramentum cōfirmationis
secundum Tho. in. 4. dist. 7. q. 13. non potest tamen Diacono auctoritatem dare
absoluendi

absoluendi quempiam in foro pœnitentiali: & simplici presbytero cōferendi sacerdotium. Ad eundem etiam solùm spectat dare plenarias indulgentias secundum Tho. 12.dist.4. Et ratio est, quia cùm thesaurus ecclesiæ sit cōmunis toti ecclesiæ, ꝑ illū solū dispensari pōt, qui habet potestatis plenitudinē in ecclesia. Nō tñ potest nouos cōdere fidei articulos, aut iā factos amouere secūdū eundē. 17.4. Cuius causa ē, q̄a ministri ecclesiæ instituunt̄ in ecclesia diuinitus fundata: fundat̄ enim in fide & sacramentis ꝑ Xpum: cùm hoc sit pōtis excellentiæ, quæ eidem soli cōuenit, qui est ecclesiæ primū & firmissimū fundamentū. Summus tamen pontifex symbolum ordinare potest, vt dicit idem Sanctus. 22.q.pri. articulo vltimo. Et ratio est, quia editio symboli facta est in concilio generali, quod solius Papæ auctoritate congregari potest, vt habetur dist. 17. decretorum. Est enim necessaria ad euitandum insurgentes errores: modò ad papam maiores, & difficiliores causæ deuoluunt̄. Et licet in synodis Nicæna & Calcedonensi ꝑcipiatur sub anathematis pœna, vt nulli liceat aliam fidem proferre, scribere, vel componere præter definitam à sanctis patribus, q̄ erant ibi congregati: dicit tamen beatus Tho. Quòd prohibitio, & sententia synodi se extendit ad personas priuatas, quarum non est determinare de fide. Non enim per illam sententiam aufertur sequenti synodo auctoritas, non aliam fidem continē tem, sed eandem magis exponentem. Hoc idem pertinet ad summum pontificem, qui habet concilia confirmare. Vnde sicut, postq̄ aliqua essent auctoritate vniuersalis ecclesiæ determinata, si quis dictæ determinationi pertinaciter repugnaret, hæreticus censeretur: ita si quis refragaretur iam determinatis per papam, cùm auctoritas ecclesiæ principaliter in illo resideat, pro hæretico esset habendus. Vide quæ ad hoc habentur. 24.q.pri.c. Quotiens. Vnde beatus Hiero. ait, Hæc est fides Papa beatissime, quam in catholica didicimus ecclesia, in qua si minus peritè, aut parum cautè forte aliquid positum est, emendari cupimus à te, qui Petri fidem, & sedem tenes. Vnde Sanctus Tho. quoli.8. ar. vltimo inquit, Quòd si consideretur diuina prouidentia, quæ ecclesiam suam Spiritu sancto dirigit, vt non erret, necesse est, sicut habetur Ioannis. 14. ꝙ Spiritus sanctus doceat omnem veritatem de pertinentibus ad salutem. Iudicium enim ipsius errare non potest in his, quæ ad fidem pertinent: imò magis standum est sententiæ Papæ, ad quē pertinet determinare de fide, quam in iudicio proferret, quàm quorūlibet hominum in scripturis expertorum. Solus.n. papa congregare potest vniuersale concilium, vt dicit idem Sāctus in lib. de potentia Dei ar. 4. Et sicut posterior synodus potestatem habet interꝑtandi symbolum à priori cōditum, & ponendi aliqua ad eius explanationem: ita etiam Romanus pontifex hoc sua auctoritate potest, cuius sola auctoritate synodus potest, & à quo sententia synodi confirmatur, & ad ipsum à synodo appellatur. Quæ omnia patent ex gestis Calcedoneñ. Concilij, sic dicentis, Non est necesse, ꝙ ad huiusmodi expositionem faciendam vniuersale concilium congregetur. Et in tract. contra impugnantes religionem, inquit, Quòd sancti patres in concilio congregati nihil statuere potuissent, nisi auctoritate summi pontificis interueniente, sine qua concilium congregari non potest. Princeps etiam, & si solutus sit à lege quantum ad vim coactiuam, cùm nullus possit in ipsum iudicium condemnationis inferre, si contra legem agat (non enim habet homines, qui eius facta diiudicent) quantum tamen ad vim directiuam legis, subditur legi propria voluntate, secundum ꝙ habetur extra de cōstitu.c. Cùm omnes. Quod quisq; iuris in alium constituerit, ipse eo debet vti. Et Sapiēs dicit, patere legem, quam ipse tuleris. Dico plus, ꝙ licet Papa non possit dispensare

in statutis

Marginalia: EE; FF; GG — Solus Papa pōt con confirmare; HH; II — Sol.' Papa congrega pōt vn̄ale concilii; LL

in ſtatutis, quæ ſancti patres decreuerunt eſſe de iure diuino, ſicut ſunt articuli, qui determinati ſunt per cõcilia, de quibus dũtaxat intelligitur illud Zoſimi Papæ, quod habetur in.c.Contra.25.q.pri. Contra ſtatuta patrum condere aliquid, vel mutare, MM auctoritas huius ſedis nõ poteſt. Secundũ tamen beatum Tho. in tract. contra impugnantes religionẽ, omnia, quæ ſunt de iure poſitiuo, relicta ſunt diſpoſitioni Papæ, vt ea, ſecundum opportunitatem temporum aut negotiorum, mutare poſſit, aut diſpenſare. Quando enim Papa facit aliud, quàm à ſanctis Patribus ſtatutum ſit, non facit contra ſtatuta, cùm ſeruetur intentio ſtatuentiũ. Et ſi non ſeruentur verba ſtatutorum, quæ non poſſunt in omnibus caſibus, & in omnibus temporibus obſeruari, ſeruatur tamen prædicta ſtatuentiũ intentio, quæ eſt vtilitas eccleſiæ. Nullo tamen modo, vt dictũ eſt, poteſt diſpenſare in his, quæ ſunt iuris diuini, vel naturalis, licet poſſit illa declarare, ſeu interpretari. Dicit iterum præfatus doctor in quoli. 4. art. 14. Quòd Papa habet poteſtatem in eccleſia, ita quòd quæcũque per eccleſiam inſtituta ſunt, vel per eccleſiæ prælatos, ſunt diſpenſabilia à Papa: & hæc dicuntur eſſe iuris humani, vel poſitiui. In præceptis verò moralibus, articulis fidei, & ſacramentis gratiæ non poteſt diſpenſare. Quòd aũt bigamus promoueri poſſit, non eſt cõtra pdicta: licet papa diſpenſare non debeat, niſi ex magna & euidenti cauſa: faceret enim tunc contra Apoſtolum. Pro quo ſciendum ſecundum Tho. vbi ſupra, ꝙ NN Apoſtolus in ſua doctrina poſuit qdam, vt promulgans ius diuinum, ſicut illud ad Gal. 5. Si circuncidimini, Chriſtus nihil vobis proderit: in quo genere papa diſpẽſare non poteſt. Quædam verò propria ſtatuit auctoritate, de qbus pri. cor. xi. Cætera, cùm venero, diſponam: &. c. 16. Vt collectę, quę fiunt in ſanctos, per vnã ſabbati fiant. Hoc modo ſtatuit bigamum non ordinandum, & in his papa diſpenſare poteſt. Vnde in.28. diſt.4. inquit, De his, quæ ſunt de inſtitutione Apoſtolorum, cũ eccleſia habeat nunc eandẽ poteſtatem ſtatuendi & diſcernendi, quã habuit tũc, põt per papam, qui primatum tenet in eccleſia, diſpenſari: ſimiliter & in pœna, quã canones Apoſtolorum, eorum auctoritate editi, ſtatuerunt presbytero fornicanti. Di- OO co vltrà ſecundum eundem Sanctum.22.q.87.ar.4. Quòd papæ exigenti, clerici tenentur ſoluere decimas: quã veritatem hoc modo deducit, videlicet ꝙ in veteri lege primitiæ debebantur ſacerdotibus, decimæ aũt leuitis: & quia ſub ſacerdotibus leuitæ erant, dominus mandauit, vt ipſi, loco primitiarum ſoluerẽt ſacerdoti ſummo decimam decimæ. Vnde nunc eadem ratione tenentur clerici ſummo pontifici decimam dare, ſi exigeret. Naturalis.n. ratio dictat, vt illi, qui habet curam vniuerſalem de communi multitudinis ſtatu prouideatur, vt poſſit exequi ea, q̃ pertinent ad cõmunem ſalutem. Et licet non omnes pontifices, ẽt rita ordinatione ſedẽtes in Apoſtolorum cathedra, habeant ſpiritũ, quo ſanctificati ſunt, & iuſti: omnes tamẽ, quãdiu ab eccleſia intus tolerantur, habent Spiritum ſanctum, per eorum miniſteria in eccleſia remittentem peccata. Omnia enim ſacramẽta (vt inquit Auguſtinus lib. 7. contra donatiſtas. c. vltimo, & in lib. de vnico baptiſmo contra Petilianum) cùm obſint indignè tractantibus, proſunt tamen p eos dignè ſumentibus. Papa ante coronationem, & conſecrationem vocat ſe epiſcopum electum, (maior enim digni- PP tas in eccleſia eſt epiſcopalis, vt dicit glo. in prooemio ſexti) q ſcribit ſe ſic. Pius electus epiſcopus &c. Pro papa.n. habetur, qui canonicè & legitimè à duabus partibus fuerit electus: de quo Alex. 3. in.c. licet de elect. & elec. poteſta. Statuimus, vt ſi forte inimico homine ſuperſeminante Zizania, inter Cardinales de ſubſtituendo ſummo pont. non poterit eſſe plena concordia: & duabus partibus cõcordantibus, pars

tertia

tertia concordare noluerit, aut sibi alium nominare præsumpserit: absq; vlla exceptione, ille ab vniuersali ecclesia Romanus pont. habeatur, qui à duabus partibus electus fuerit & receptus. Gregorius etiam .x. in Concilio Lugdunensi confirmat constitutionem præfatam, vt habetur in.c. Vbi periculum, de elect. in .6. Et licet ab hominum electione habeat, quòd sit papa, postquam tamen electus est, non ab hominibus, sed à Deo, habet plenam super totam ecclesiam potestatem: & ideò non potest per quodcunq; crimen deponi, nisi constet ex eodem iure diuino ecclesiæ, propter tale crimen papam deponendum fore.

Romana ecclesia, quomodo Petri pontificatui addicta est. Cap. LVIII.

PRO quo sciendum, quòd aliud est succedere Petro, & aliud est hũc scilicet Romanum pont. succedere illi. Cuius ratio est, quia quòd petrus habeat successorem, institutio est euangelica, qua Dominus in petro pastorale totius mũdi instituit officium. Quòd autem petro succedat hic, videlicet Romanus pont. non est ex institutione euangelica, cùm euangelica voce non sit Romana Ecclesia appropriata petro, sed tota ecclesia commissa sibi, dum fuit ei dictum, pasce oues meas. Si enim petrus perseuerasset vsq; in finem, vt incepit absq; appropriatione alicuius particularis ecclesiæ, nec Romanus pont. nec aliquis Episcopus particularis esset petri successor, sed decedente petro fuisset vnus electus in episcopum ecclesiæ catholicæ, qui successor fuisset petri. Si etiam cõtinuasset beatus petrus in Antiochena ecclesia, quam sibi prius appropriauerat vsq; ad mortem, non Romanus, sed Antiochenus episcopus successor fuisset petri. Si etiam petrus discessisset ex Roma, non tantum loco, sed & sede, ita quòd alibi sedem elegisset, nõ successisset Romanus pont. petro, sicut nec modò succedit petro Antiochenus. Euangelica enim institutio, de his mutationibus non se intromittit, sed subsequentibus factis disponendum hoc relinquit: appropriatione enim firmata, Romana Ecclesia petri pontificatui addicta est. Inde ortum est, vt Romanus pont. petro succedat, & firmatur tantum in morte petri: cùm hoc tamen Christi auctoritate robur firmitatis obtinuit, prout inquit diuus Ambrosius in oratione contra Auxentium de basilicis tradendis. Inquit enim, quòd petro volenti ex vrbe Roma discedere, obuians Christus iussit, vt Romæ mortem pateretur, eidem dicendo, venio Romam iterum crucifigi: vt non nuda mors petri Romæ, sed mors iussa à Christo in vrbe Roma firmaret, romanam sedem in petri successione. Si igitur ad ortum, atq; initium successionis romani pont. petro spectes, rationem succedendi inuenies fuisse ecclesiæ romanæ appropriationẽ ad pontificatum petri, firmatã, & petri morte, & Christi mandato. Cùm igitur dicimus petrum, & romanum pont. ecclesiæ catholicæ non duos intelligimus pontificatus, cum non sint duo nisi in potentia, hoc est potuissent esse duo: nec se habent vt duo vniti pontificatus, cùm ante petrum in Romana Ecclesia non esset pontificatus, sed ipsemet petrus Romanam ecclesiam euexit in pontificatũ non alium, quàm suum, quem secum vehebat: ita quod pontificatum petri, quem à Christo habuit relatum ad ecclesiam catholicam, retulit ipse petrus ad Ecclesiã Romanam, appropriando sibi illam. Et sic ambo sunt idem, nõ modo vnitate personę, sed idemptitate pontificatus: in cuius signum romano pont. datur tantum vnũ pallium. Romanus pont. petro succedens auctoritatem habet Apostolicam ab euangelica Christi voce. D. pasce &c. Licet enim Apostolica sedes, quòd romani sit pontificis,

A B C D

Rom. pont. a 23 auctor.

tificis,ortum habuerit ex appropriatione Ecclesię Romanæ ad petrum,ex quo tamē sic firmata est,eo ipso quo aliquis verus est Romanus pont. verus est pontifex totius ecclesiæ in beato petro institutus. Communis enim christianorum & olim,& nunc, & semper confessio fuit,est,& erit,Romani pont. sedem solam esse sedem Apostolicam: quod non est aliud,quàm fateri Romanum pont. petri successorem,esse rectorem catholicæ ecclesiæ. Nam in Apostolica sede clauditur Apostolica auctoritas,in Apostolica autem auctoritate facultatem regendi totam ecclesiam includi intelli-
E gunt exercitati in sacris literis. Confitendo igitur Apostolicæ auctoritatis sedem, confitemur sedem ordinatricem,& iudicem omnium. Sedes Hierosolymitana, in qua Iacobus sedit,quare non est ipsa sedes Apostolica,nisi quia in illa non est aucto-ritas Apostolica,& in Romana sic? Porrò in professione sedis apostolicæ clauditur eius diuinæ institutionis confessio. Nā quia secundum veritatem apostolicam, tam sedes,quàm auctoritas à solo Christo est,& esse potest, à quo solo possunt Apostoli fieri (neq; enim minus est apostolicam sedem, ac auctoritatem, quàm Apostolum instituere,sicut non minus est episcopalem auctoritatem, ac sedem facere sedem, q̃ episcopum) neçesse est,vt qui Apostolicam confitentur sedem,à Iesu Christo immediatè esse illius auctoritatem confiteantur,diuinoq; iure perinde institutam illā esse profiteantur. Et hic habes, quòd doctores confitentes Romani pontificis sedē apostolicam,aut apostolatum,aut auctoritatem apostolicam, fateantur Romanum pōtificem esse totius ecclesiæ rectorem: & hæc sufficiant pro ordinis sacramento.

De Matrimonij Sacramento. Caput LVIIII.

A POstquam determinauimus de ordinis Sacramento, quod ad spiritualē ecclesiæ multiplicationem ordinatur,consequenter hic agendum est de vltimo Sacramento,videlicet de Matrimonio,quod ordinatur ad corporalem fidelium multiplicationem. Matrimonium tamen contractu-
B rus debet animo considerare, quantum sit hoc sacramentum, nempe q̧ Deo auctore copulatur, neq; aliter credere, quàm si videret Deum præsentem, vxorem sibi copulantem. Ministerium enim sacerdotis est,licet Deus sit, qui nexu indissolubili eos coniungit. Matt. 19. Et animo secum reuoluere,quanta sit signi maiestas, cùm similitudinem referat coniunctionis Christi sponsi cum sponsa ecclesia sua. Hoc affectu qui accesserit certè,gratiæ, quæ confertur in hoc sacramento,particeps erit: qui verò profano affectu,thesaurizat sibi iram Dei. Sed antequam de hoc sacramento disseramus, præsuppono matrimonium esse verum sacramentum: cùm hoc determinauerit ecclesia,vt habetur in .6. sessione Concilij Tridentini,sub his verbis: Si
C quis dixerit sacramentum matrimonij non fuisse à Domino Iesu Christo institutum & non esse verum sacramentum,anathema sit. Modò de sacramentis ecclesiæ non est aliter sentiendum,quàm sentit Romana ecclesia, extra de hæreticis.c.Ad abolēdam. Quo facto,pro huismodi sacramenti declaratione nonnullę conclusiones sūt necessariò præmittendæ. Prima,ad procreandum prolem debitè educandam, marem,& fœminam vinculo indissolubili sibi mutuò copulari & obligari, honestū est. Cuius ratio est, quia velle hominem procreare prolem in specie humana, est actus
D rectè circūstantionabilis,cùm non sit de se malus,sicut dare alienum. Modò non minus est secundum rectam rationem,vel inclinationem velle hominem saluare speciem suam, quàm alia species animalis suam,imò magis, quantò humana species ē perfectior

perfectior. Non autem hoc regulariter fieri potest,nisi per propagationem. Vnde posito,quòd homo esset immortalis,adhuc secundum rectam intentionem naturæ competeret sibi communicare perfectionem suam modo sibi possibili, hoc est propagando. Cùm etiam detur pręceptum gen.pri.&.9.de propagatione, non erit de illicito. Honestum est etiam agere ad angelicæ ruinæ reparationem,& restaurationem supernæ ciuitatis Hierusalem,secundum prædestinationem diuinam: sed electi non producuntur regulariter nisi per propagationem, ex consequenti actus iste non erit de se malus. Nec de se est sufficienter bonus moraliter, cùm nullus actus sic sit sufficienter moraliter bonus ex ratione agentis vel obiecti, nisi amare Deum. Quod non modò non est contra rectam rationem,sed necessariò est secundum illã. cùm obiectum sit finis vltimus secundum se volendus, & à quolibet ordinato ad finem. Sed procreare prolem, ex quo non est finis vltimus,sed aliquid ordinabile ad finem: per consequens poterit homo rectè & non rectè ordinare illud in finem. Ex prædictis elicio, quòd velle procreare est actus circũstantionabilis rectis circũstantiis. Prima igitur circũstãtia huius actus,ad hoc quod sit bonus moraliter,est circũstantia finis, videlicet velle procreare prolem religiosè educandam, ad ampliandũ cultum diuinum. Perfecta enim operatio humana est finis hominis,pri.Ethic.c.12. Ad finem verò debent alia ordinari: & sic ad hunc finem debet quilibet velle prolẽ. Et ratio est, quia quilibet debet sic diligere proximum ex charitate, sicut seipsum (idest ad idem) sed quilibet debet diligere se ad honestam conuersationem,& diuinum cultum:ex consequenti & proximum, pręcipuè prolem,cui specialiter tenetur. De hac circũstantia loquitur beatus Augustinus.9.super Gen. dicens.Bonum prolis non dicitur ipsa proles, sed spes & desiderium,quo proles quęritur,vt religiosè educetur, vel informetur. Secunda circunstantia est, ꝙ iste actus debet esse determinatarum personarum, maris scilicet & fœminæ: determinatarum dico ex parte causarum agentium: cùm vaga coniunctio esset contra bonum prolis,quod est finis hic intentus. Non.n.ex tali vaga coniunctione religiosè educaretur proles,cùm parẽtes non haberent determinatam notitiam suæ prolis,præcipuè pater: & ita nõ esset solicitus proli debitam impendere disciplinam: nec proles patri debitam reuerentiam, & filialem timorem, propter quem filius magis obsequitur patri, & magis ab eo disciplinam recipit, quàm ab alio. Esset etiam contra bonum familiæ,quod consistit in aliqua firma adhæsione principalium personarũ: propter quod dicit philosophus.8. Ethi.c.12. Quòd homo naturaliter est animal coniugale & domesticum:nec etiam personæ, si non essent determinatæ ad actum illum, diligentiam adhiberent circa necessaria sibi mutuò & proli.Similiter & cõtra bonum ciuitatis,quia amicitia ciuiũ vt plurimum prouenit ex determinata propinquitate in certo gradu: ibi autem nulla esset propinquitas noua & certa,q̃ esset causa amicitiæ. Propter.n.hoc Arist.politiam Socratis.3. polit. rectè reprehendit: cùm pro statu naturæ lapsæ multò melior sit illa, quam ipse ordinat de non habendo omnia communia. Pro omni igitur statu fuisset contra rectam rationem vaga coniunctio maris, & fœminæ. Hæc supradicta circunstantia satis probatur ex scriptura: dicitur enim Gen. 2. Erunt duo in carne vna: & prim. Cor.17. Vnusquisq; suam vxorem habeat propter vitandam fornicationẽ: & hoc satis patet per rationẽ naturalem, videlicet quòd honestum est personas sibi inuicem esse determinatas ad actum istũ. Tertia circũstantia,scilicet quòd personas istas sibi inuicem ad istum finem vinculo indissolubili obligari,honestũ est. Si enim determinatio ad commorandum, & mutuò seruiendum, valet ad debitam prolis

prolis educationem, & ad bonum familiæ,& ciuitatis,multò magis ad hoc valet ꝑpetua adhæſio determinatarum perſonarum ad inuicem:non autem perpetuò adhærerent propter multa occurrentia,niſi ad talem adhæſionem eſſent ſibi inuicem vinculo indiſſolubili obligatæ. Et licet talis perpetua obligatio ad finem prædictum ſecundum Scotum.26. diſt. 4. propriiſſimè non ſit de lege naturæ, vt principium practicum per ſe notum, vel concluſio demonſtratiuè deſcendens ex tali principio. Secundariò tamen eſt de eadem lege,& verum euidenter cõſonũ talibus principiis & concluſionibus,licet non neceſſariò ſequens. Secunda concluſio principalis eſt: ma

H rem & fœminam poteſtatem ſuorum corporum ſibi mutuò tradere pro vſu perpetuo ad procreandam prolem,honeſtum eſt: expedit enim,quòd illa obligatio indiſſolubilis naſcatur ex actu voluntatis perſonarum obligatarum. Et ratio eſt, quia ex quo obligatio debet eſſe indiſſolubilis,expedit,quòd modus, quo fit, ſit conueniẽs indiſſolubilitati eius. Si enim cogerentur à legiſlatore ſibi inuicem cõiungi, minus placerent ſibi mutuò:quia,ſicut dicitur.20.q.3.c.Præſens. Quod quis non eligit,ꝑfectò non diligit,& quod non diligit,facilè contẽnit. Dicta etiam concluſio honeſta

I eſt ex contractu mutuæ donationis: dicitur enim contractus quaſi ſimul tractus duarum voluntatum:& per conſequens neceſſariò requirit actus voluntatum cõcordes in translatione mutua corporum.Nec hoc ſufficit,ſed oportet actus iſtos per aliqua certa ſigna mutuò exprimi:alioquin neutri conſtaret de voluntate alterius. Neuter enim transferret, niſi pro quanto concipit, alium velle ſimiliter in ipſum facere. Si ergo expedit, illos obligari per proprias voluntates, & non ſine ſignis expreſſis,cõſequenter expedit,ibi eſſe contractum,ex quo naſcitur illa obligatio. Cõtractus ille non poteſt eſſe niſi mutuæ donationis, vel permutationis (quod idem eſt) poteſta-

L tis corporum pro vſu perpetuo ad iſtum finem. Nam poteſtatem ſui corporis, quæ ſua eſt, nullus transfert in alium niſi per actum voluntatis ſuæ:quia per illum fit Dominus,& deſinit eſſe dominus,& facit alium dominum: & per cõſequens illud,quod alius acquirit in corpore alterius, transfertur in ipſum per actum voluntatis liberæ transferentis: & hoc cum ſigno extrinſeco euidenti, in quo habetur ratio cõtractus prædicti. Cuius forma eſt,do,ſi des,vel do,vt des.Et licet homo ex creatione teneatur Deo in omnibus,quæ poteſt,Deus tamen non tantũ exigit ab homine,vt neceſſarium ſit Deum iſtam translationem corporum approbare, ſed dimittit eum libertati ſuæ: ſolummodo enim exigit,vt ſeruet decalogi præcepta. Poteſt enim quis ſe vendere in ſeruum,licet de hoc non inueniatur ſpecialis in ſcriptura approbatio diuina. Et ratio eſt,quia in quibus Deus non obligat ſibi hominem vel bona ſua,relin

M quit ea voluntati eius. Tertia eſt,ꝙ iſtam dationem mutuam à Deo inſtitui, & approbari congruum eſt: quod ſic patet,quia nulli obligarent ſe communi obligatione,& tam difficili,niſi ad hoc eſſet aliquid aſtringens,vel vt lex naturæ, vel vt lex poſitiua diuina,aut humana:lex enim naturæ euidentiſſima,vt dictum eſt,non obligat ad indiſſolubilitatem vinculi præfati, ſed ſecundo modo dicta. Illud modò,quod ſic eſt de lege naturæ,non eſt omnibus manifeſtum. Expedit ergo neceſſitatem illius ꝓcepti à lege poſitiua diuina determinari. Minus etiam obediunt homines legi naturæ, quàm Deo præcipienti: cùm minus timeant & reuereãtur cõſcientias proprias, quàm auctoritatem diuinam. Cùm igitur iſta indiſſolubilitas debeat eſſe vniformis apud omnes,& leges humanæ ſint variæ apud diuerſos,non expedit hanc determinationem accipere à lege humana,ſed diuina. Hoc autem factum eſt,vt patet gen. 2. & Matt. 19. Vbi Chriſtus allegat præceptum,quod Deus protulit per os Adæ,vt ꝓconis

ꝑconis sui,dicens. Et adhærebit vxori suæ. Pro quo notandum,quòd aliud est præcipere contractum illum,& aliud est præcipere adhæsionem perpetuam, præmisso primo contractu: primum expedit mandare pro illo tempore,pro quo erat necessitas propagationis,sed non pro illo,in quo non erat talis necessitas: & hinc est,quòd Deus post lapsum bis dedit præceptum de contrahendo, Gen. pri. & .9.Sed præceptum secundum expedit dari pro semper,cùm quia indissolubilitas illa est consona, vt dictum est, legi naturæ, tum quia minus seruaretur, nisi super hoc esset diuinum pręceptum. Quarta & vltima conclusio est, quòd isti contractui mutuæ translationis,vel donationis,aliquod sacramentum annecti congruum est, & factum: ex qua elicio nonnulla dicta. Primum,quòd contractui prædicto cõgruum est annecti collationem gratiæ,cum ex eo nascatur obligatio valdè difficilis, licet eius difficultas coniuncta sit honestati:ad honestum modò,& difficile, cõgruum est adiutricẽ gratiam conferri. Secundum,congruum est in aliquo signo sensibili ad hòc à Deo instituto regulariter conferri,cùm dictum sit supra de sacramẽtis in generali,ꝙ expediat talia signa instituta esse pro statu isto. Tertium dictum, expedit sacramentum propriè dictum coniungi contractui præfato,quia signum efficax gratiæ tunc collatæ. A quo modò,& vbi fuerit institutum,quæ forma,qualiter vna,quis minister,& qualiter vnus,& quis effectus sit sacramenti,per ordinem differendum est. O

De causa efficiente huius sacramenti, de eiusdem forma, vnitate, ministro & eius effectu. Caput. LX.

DE primo dicendum, ꝙ Sacramentum Matrimonij institutum non fuit in statu innocentiæ, Gen.2. Cùm omnia sacramenta efficaciam habeãt à Christi passione exhibita, vel præuisa: modò si innocentiæ status perseuerasset, dicta passio nec exhibita fuisset,nec præuisa: nec etiam apparet,ꝙ sit Mosaicæ legis sacramentum,cùm in eadem nullibi legatur institutũ. Restat ergo, ꝙ contractui matrimoniali annexit Deus sacramẽtum propriè dictum pro lege euangelica, alioquin non esset sacramentum nouæ legis. Et sic oportet dicere sicut dictum est de singulis alijs sacramentis ecclesiasticis, ꝙ fuit institutum à Christo: vbi autem non inuenitur meo iudicio planius, quàm Matt. 19. Et licet ibi tantũ videatur approbare contractum institutum gen. 2. & per consequens illud non instituat: instituit tamen sacramentum: quod potest elici ex illo verbo,quod addidit, Quod Deus coniunxit, homo non separet: vt nõ intelligatur ibi coniunxisse pro instituisse pręcisè contractum matrimonij, sed coniunxisse ex tunc gratiosè per institutionem sacramenti concomitantis illum contractum coniungentem. Forma autẽ est aliquod signum sensibile institutum à Deo, ad significandum efficaciter gratiam tunc collatam. Scotus verò vbi supra, videtur declinare adhoc,ꝙ in quocunq; contractu matrimoniali in lege euangelica concomitatur sacramẽtum: quia illud signũ sensibile, quod requiritur ad contractum, est ex diuina institutione sacramentum. Ex quibus patet, qualiter sit vna forma, vnitate scilicet integritatis, & non vnitate indiuisibilitatis: cùm verba hinc inde expressiua consensus sint vnum signum integrum, & respectu contractus,& respectu gratiæ. Nec inconuenit plures particulares formas esse vnius tantùm sacramenti, sicut dictum est de Eucharistia. Minister ergo huius sacramenti potest esse indifferenter, quicunq; potest esse minister in contractu matrimonij. Sed dubium est, quomodo sit vnus minister, & põt dici (sicut dictũ est

A (beside line 3 of this paragraph); B (beside "tutionem sacramenti… Forma autẽ"); C (beside "grum, & respectu contractus…")

de vna forma) quia vnus vnitate integritatis. Effectus aũt erũt duæ gratiæ in animabus cõtrahentiũ:& hoc nisi ponatur obex,scilicet peccati mortalis hinc inde. Nõ.n. sufficit ad gratiã cõsequendã,ꝙ contrahens nõ sit fictus respectu sacramẽti: sed oportet,quòd prius pœnituerit: cùm hoc sacramentum non conferat primam gratiam, sicut baptismus. Secundus effectus est vnio animarum contrahentium,& si aliqui in lege noua contrahant matrimonium sine certo signo sensibili,vt muti. Scotus videtur dicere,quòd recipiant gratiam,si nõ sit obex:quia Deus assistit illis propter difficultatem illius honesti contractus:non tamen tantam,quantam perciperent cũ sacramento, maximè si impossibilitas nõ excuset. Dico vltrà, vt adhuc prædicta melius intelligantur, quòd aliud est matrimonium,aliud contractus eiusdem, & aliud
D sacramentum matrimonij. Matrimonium est illa mutua obligatio, vel vinculum illud,quod post contractum remanet in animabus contrahentium. Cõtractus verò matrimonij est ille actus mutuus voluntatum,quo tradunt sibi mutuò potestatẽ corporum. Sacramentum verò est signum efficax gratiæ concomitans actum illũ. Primum est permanens in animabus coniugum,vt dominium nouum,& noua seruitus. Secundum est tantum in fieri,& est constans ex actibus interioribus & exterioribus duarum personarum: & hoc secundum se habet ad primum,sicut causa in fieri, quẽadmodũ baptizari vel ordinari ad characterẽ.Tertiũ aũt similiter est in fieri:& simul est & non est: cum sacramentũ ipsũ nõ cõtinuet cũ ipsa perpetua obligatione,sed tãdiu est, quandiu fit, vt cætera sacramenta,dempta sanctissima Eucharistia. Matri-
E monium autem non est ęquiuocum ad illa tria,sed tantum significat primũ,& in recto: pro aliis autem duobus accipitur tantũ in obliquo,specificans illa:vt pro secundo dicatur contractus matrimonij: pro tertio sacramentum matrimonij.Primũ ho-
F rum trium sic describitur. Quòd est vinculum indissolubile inter marem & fœminã ex mutua translatione potestatis corporum suorum in se inuicem facta ad procreãdam prolem religiosè educandam. Secundum verò sic: contractus matrimonij est maris & fœminę mutua translatio corporum suorum ꝓ vsu ꝑpetuo ad ꝓcreandam prolẽ debitè educandam. Tertium sic: sacramentum matrimonij est expressio certorum verborum maris & fœminæ ad se inuicem, signantium traditionem mutuę potestatis corporum ad prolem debitè procreandam,ex institutione diuina efficaciter significans & causans eo modo,quo sacramenta causant, gratiam conferendam mutuò contrahentibus ad coniunctionem mutuam gratiosam animorum. Sed si nõ sit certa,& pręcisa forma verborum huius sacramenti,dicatur sacramentũ istud esse exhibitio certorum signorum &c. vel aliquid generalius &c. Contractum siquidẽ
G matrimonij instituit Deus ante lapsum, cum dixit Gen. 2. Hoc nunc, os de ossibus meis &c. & Gen. 9. post lapsum,cum subdidit.Crescite,& multiplicamini. Et institutio fuit per modum pręcepti affirmatiui,obligans semper,sed non ad semper, sed tempore necessitatis,& in principio.Eodem etiam modo obligaret nũc, si paucitas hominũ ex aliqua causa in fidelibus accideret,vt ex bello,peste, & similibus. Ex q̃bus patet,qualiter iste cõtractus est à Deo per legem positiuam diuinam institutus. Matrimonium verò ipsum,idest obligationem indissolubilem instituit Deus ex lege sua positiua Gen. 2. ibi. Adhærebit vxori suæ: adhærebit,inquit, idest non momentaneè accipiet: & hoc secundum præceptum habet vim negatiui,quia obligat semper,& ad semper,nisi per legislatorem fiat specialis dispensatio. Sacramentum verò
H matrimonij instituit saluator,vt dictum est,& probabiliter, Matt. 19. Ex institutione ergo diuina potest dici, ꝙ propter laudabilitatem actus ista tria sunt data in officium

cium ad finem illum, qui est procreare prolem debitè educandam. Ex infirmitate verò post lapsum, & pronitate ad istum actum, indulsit, & hoc ad vitandum maius malum: & ista indulgentia posita, contractum ordinatum ad actum istum instituit, A & si non lege naturæ impressa, saltem lege positiua: & hoc tam quantum ad contractum matrimonij, quàm quantum ad obligationem. In nouo testamento saltem, & I si non in veteri, certificati sumus de hoc propter alium finem, scilicet propter vitandam fornicationem, pri. cor. 7. vbi Paulus ait. Hoc autem secundum indulgentiam dico, propter fornicationem vnusquisq; suā vxorē habeat: & vt inquit Scotus vbi supra. Verisimile est, quòd ista indulgentia non fuerit primò in lege noua indulta, sed à principio humani lapsus. Sanctus Bonauentura in .26. dist. 4. ar. pri. q. pri. inquit. Quòd vsus aliorum sacramentorum est tantum in remedium: huius verò in remediū, & in officium: ꝑpterea matrimonij vsus non tantum conuenit infirmis, sed & sanis. Ideò duplex fuit eius institutio: vna ante lapsum in officium: alia post in re- L medium. Est autem vsus matrimonij in remedium contra ignorātiam, dum erudit inquantum signum. Et in remedium contra concupiscentiam, dum illam refrenat, vt medicamentum: sic & eius officium fuit quantum ad duas operationes potentiarum, & quantum ad actum cognitiuè, vt homo videret exterius coniunctionem in creatura, quam intelligebat interius: non inquam vt erudiretur, sed vt videndo materialiter, quod sciebat, oblectaretur. Similiter quantum ad actum generatiuè fuit in officium: vt quia per se homo non potuit spem conseruare, adiuncta socia in actū illum conseruationis prodire posset. Et circa literam inquit, quòd distingūt iurisperiti matrimonium: quia quoddam est initiatum, quoddam ratum, quoddā consum- M matum. Matrimonium initiatur desponsatione de futuro, ratificatur in consensu de præsenti, & consummatur in copula carnali. Sanctus verò Tho. 27. dist. 4. q. 2. dicit, ꝙ in matrimonio est tria considerare. Primò essentiam ipsius, quæ est coniunctio: & secundum hoc nominatur coniugiū. Secundò causam eius, quæ est desponsatio: & secundum hoc vocantur nuptiæ à nubere, quia in ipsa solennitate desponsationis, qua matrimonium perficitur, capita nubentium velantur. Tertiò effectum, qui est proles: & sic dicitur matrimonium, vt Augustinus inquit contra Faustum, ob hoc, ꝙ mulier non debet ad aliud nubere, nisi vt sit mater. Definitur à Magistro sen. eadē dist. quòd Matrimonium est viri mulierisq; coniunctio maritalis inter legitimas ꝑ- N sonas (hoc est coniungi non prohibitas per ius diuinum, aut humanum) indiuiduā vitæ consuetudinem retinens (ad prolem scilicet generandam, educandam, & promouendam, & ad sibi inuicem mutuò obsequendum, & opera ordinata cōmunicandum.) Vbi dicit sanctus Bonauentura circa literam, quòd hic definitur matrimoniū secundum statum perfectum, siue consummatum. Ista enim definitio, Matrimoniū est maris & fœminæ coniunctio maritalis, sufficiens est quātum ad esse definiti. Sed quoniam maritalis coniunctio, duo importat in se, videlicet legitimitatem personarum, & indiuisionem: ideò ad maiorem eruditionem superadditur inter legitimas personas, quæ non est de esse definitionis, sed explicatio primi mēbri. Et secundum eundem potest etiam dici, quòd notatur ibi quadruplex genus causarū, videlicet formalis in hoc, ꝙ dicitur coniunctio maritalis: efficiens, ibi viri & mulieris, quæ inquantum consentiunt, se habent in ratione causæ efficientis: materialis, ibi inter legitimas personas: finalis verò in eo quod sequitur, indiuiduam vitæ consuetudinem retinens.

Hoc Matrimonij Sacramentum tria habet bona. Caput. LXI.

A PRimum Matrimonij bonum, beatus Augustinus lib. 9. de Gene. c. 7. & de bono coniugali.c.24. dicit esse fidem: in qua attenditur, ne propter vinculum coniugale cum altera adulteretur: dicit enim beatus Paulus primę Cor.7. Mulier non habet potestatem sui corporis, sed vir, & è cõtra. Secundum, prolem; vt amãter suscipiatur, nutriatur, religiosè educetur: huius enim potissimum gratia contrahi debet matrimoniũ. Ita enim dicit Apostolus pri. Cor. 7. Volo iuniores nubere, filios procreare, matresfamilias esse. Tertium, Sacramentum: in quo attenditur, vt coniugium non separetur, & dimissus, aut dimissa
B alteri non coniungatur. Vnde Matt.5. dicitur. Omnis qui dimiserit vxorẽ excepta fornicationis causa, facit eã mœchari; & qui dimissam duxerit, adulterat: & Paulus vbi supra, His, inquit, qui matrimonio iuncti sunt, præcipio, nõ ego, sed dominus, vxorem à viro non discedere, quòd si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Quę & Christi, & Apostoli verba non alio sensu acceperunt Ambrosius in primam cor.7. Hieronymus ad quæstiones Amãdi presbyteri, Augustinus de bono cõiug.c.7. & ante eos Origenes in Mat. Homil.7. Similiter & Chrysostomus Homil.7. in .5. caput, Matt. atq; Theophilactus, & alii Doctores, quàm quòd per ea significari existimarent, tanti sacramenti rem esse fœdus illud initum nuptiale, vt nec ipsa separatione irritum fiat: quandoquidem viuente viro, à quo relicta est, mœchatur, si alteri nupserit. Neq; dispar est causa viri, quem non oportet esse meliorem cõ-
C ditione, quàm sit mulier. Pro clariori tamẽ notitia dictorum trium huius sacramẽti bonorum, dicendum secundum Scotum.31.dist.4.q; cùm secundum Phũm.5. Meta. c. de perfecto. Bonum & perfectum idem sit, duplex est perfectio rei, videlicet intrinseca, vt forma: & extrinseca, vt finis. Finis modò alicuius potest esse propinquus, & remotus, quorum remotior regulariter est potior, cùm ad illum ordinetur
D propinquior. Sumendo igitur matrimoniũ pro illo vinculo derelicto ex primo cõtractu, forma eius est indissolubilitas, & ista importat tertium matrimonij bonũ, videlicet sacramentum, pro eo, quòd signat indissolubilitatem coniunctionis Christi & Ecclesiæ, quod est bonum intrinsecum matrimonij, & eius prima perfectio, ac formalis, quæ ordinatur ad copulam carnalem mutuò reddendam, si petatur: quę redditio iusta est, ex ista obligatione mutua præcedente, & per cõsequens huius matrimonij fides, idest fidelitas, siue iustitia ad actum, ad quem coniuges mutuò obligã-
E tur, est eius bonum extrinsecum, & finis propinquus. Postremò quia actus iste ordinatur ad procreandum prolem religiosè educandam, si sequatur: & sic dicta educatio, si sequatur, est bonum extrinsecũ matrimonij, & finis principalis. Ex quibus euidenter patet, quomodo sacramentum, vt hic sumitur, est primum bonum matrimonij intrinsecum, & forma eius. Fides verò idest fidelitas in iustè reddendo actum debitum est bonum eius, vt finis propinquus, & minus principalis: bonum autem prolis, est bonum extrinsecum, & finis vltimus, ac principalis. Et si quis diceret, quòd in matrimonio rato & non consũmato non videtur esse hoc tertium bonum matrimo-
F nij, videlicet sacramentum, cùm illud sit dissolubile per religionis ingressũm, vt habetur extra de regularibus. c. ad Apostolicam: similiter nec bonum prolis, vbi est impossibilitas ad suscipiendam eam; nec bonum fidei, vbi est adulterium; Respondet Sco. vbi supra, quòd sacramentum, vt est tertium matrimonij bonum, nõ accipitur pro Sacramento legis nouæ, cùm illud, sicut & cætera sacramenta, sint sensibilia;

lia: hæc autem indissolubilitas est quid spirituale in mentibus contrahentiũ. Sacramentum etiam matrimonij statim transit, cùm consistat in fieri: indissolubilitas verò manet,& est in esse quieto. Sacramentum etiam propriè dictum est dispositio ad gratiam in dignè suscipientibus: non sic hæc indissolubilitas. Hoc igitur sacramentum,vt est tertium matrimonij bonum, est intrinsecum bonum omnis matrimonij nouæ legis: ita quòd impossibile est esse matrimonium formaliter sine illo, quod est forma eius. Sed alia duo bona non sunt intrinseca matrimonio, nec necessaria formaliter,sed tantum in obligatione & virtualiter. Bonum quidem fidei seruandæ in reddendo actu coniugi, quod suum est,& non dando alteri alienũ,est obligatio semper,& ad semper: ideò non seruans fidem peccat mortaliter. Bonum autem prolis, G est ibi in obligatione sub conditione,si eueniat,vt suscipiatur gratanter, & religiosè educetur: & ideò est ibi sub obligatione pro semper,& ad semper nõ impedire illud bonum studiosè. Ad dubia igitur respondet,& ad primũ,quòd indissolubilitas manet usq; ad mortem.Et Dominus Alexander Alensis vna cũ Ricardo .27. dist.4. exponit illud beati Pauli primæ Cor. 7. Mortuo viro, soluta est mulier à lege matrimonij, dicens. Illud esse verum non modò de morte corporali, sed & ciuili: non enim ille actus conuenit nisi viuenti vita ciuili: profitens verò religionem moritur H ciuiliter. Non obstante tamen sententia dictorum,dicit Scotus, quòd in matrimonio rato,& si contrahens intendat non consentire in copulam carnalem, sed statim ingredi religionem ante consummationem,non est accõmodatio, sed permutatio potestatis pro vsu perpetuo: alioquin non esset verum matrimonium nouæ legis, ex qua permutatione oritur vinculum indissolubile:nisi per mortem naturalẽ alterius coniugum,vel per relaxationẽ illius,qui statuit,hoc esset dissolubile. Christus autẽ, qui hanc indissolubilitatem induxit Matt. 19. reprobans pro lege sua repudiũ Mosaicum,hanc relaxauit indissolubilitatem,altero coniugum ingrediente religionẽ. Ecclesia enim nunquam attentasset post matrimonia rata,non consummata, licentiare alterum ad religionẽ,reliquo remanẽte in seculo,nisi Christus hoc instituisset: I quod potest haberi ex facto eiusdem vocantis Ioannem Apostolum,& euangelistã, ad Apostolatum à nuptiis, Ioannis .2. Cuius exemplum imitati sunt multi sancti patres. Nec tamen illa nubens alij, erit simul vxor duorum, sed tantum secundi: quia vinculũ ipsius ad primũ dissolutũ est ꝑ relaxationẽ Xp̃i, quæ fuit rationabilis: q̃a rationabile est obligationẽ ad minus bonum cõmutari in obligationem ad maius bonum ab eo,qui habet talem auctoritatem. Professio autem in religione, cùm sit q̃d sp̃uale,est obligatio ad maius bonum. Castitas enim religionis diuisa contra cõiugalem secundum Hieronymum cõtra Iouinianum habet fructum centenariũ, cõiugalis verò tricenarium. Nec ista indissolubilitas conuenit matrimonio euangelico ratione sacramenti, cùm in lege naturæ fuisset indissolubile: & tamen tunc non L fuisset propriè sacramentum annexum contractui matrimonij. Erit ergo ista indissolubilitas à Domino superiori, determinante contractum debere fieri pro semper, & obligationem debere sequi pro semper,nisi ipsemet in aliquo casu dispensaret. Ex M quo sequitur,quòd contrahentes sub aliqua conditione repugnante alicui istorum trium bonorum nihil faciunt: Vt puta contra indissolubilitatem,accipio te in meã, donec occurrat magis placens. Contra fidem, accipio te in meam,ita vt nõ tenear tibi seruare fidem:nec affirmatiuè ad reddendum,nisi quando voluero: nec negatiuè, quin possim pro libito meo alteri coniungi. Contra bonum prolis, accipio te in meam, si procuraueris venena sterilitatis,vel consentias mecum in eisdem. Ratio

autem, quare dicti contractus non sint matrimoniales, est, quia repugnant dicto cõtractui. Imò nullus ibidem contractus est, quia iste non potest dare se contra præceptum superioris. Præcepit enim Dominus translationem corporum fieri sub oppositis conditionibus. Quicunq; igitur attentauerit oppositum, non solùm mortaliter peccat, sed nihil facit.

Inter Beatam Virginem Mariam, & Ioseph, non obstante voto castitatis vtriusq;, fuit verum Matrimonium. Cap. LXII.

A PRO huius veritatis notitia pono aliquas conclusiones. Quarum prima est, ꝙ scripturæ, & ecclesiæ auctoritate constat, beatissimam virginem Mariam fuisse Ioseph iusti veram sponsam, coniugem, & vxorem: quod patet Luc. 2. vbi dicitur, vt profiteretur cum Maria desponsata sibi vxore pregnante: & Matt. pri. vbi habetur, Noli timere accipere Mariam coniugem tuã: idem habet. 27. q. 2. ferè per totum: & sic tenet ecclesia. Secunda, verum & sanctitate perfectissimum inter beatam Mariam & Ioseph fuit coniugium, tametsi ab omni carnali concupiscentia euaserit liberrimum. Et ratio est, vt habetur vbi supra, quia fuit ibi verus consensus de pñti, qui facit verè coniuges: fuit fides, quia nullum adulterium: prolem cognoscimus Dominum Iesum Christum: & sacramentũ, quia nullũ diuortiũ: solus nuptialis cõcubitus ibi nõ fuit, cùm fuerit despõsata mater immaculata, mater intacta, mater incorrupta Ioseph iusto: sed nõ in cõcupiscentia iuncta secũdũ Origenẽ. Vnde rectè poterat dicere id Saræ filiæ Zaguelis vxoris Tobiæ iunioris, Tu scis Domine, quia nunq̃ concupiui virum, & mundam seruaui animã meã
B ab omni concupiscentia. Causæ autem congruitatis, quare fuerit desponsata Ioseph, etiam ꝙ non erat ab eo maritali affectu cognoscenda, sunt multæ, à Doctoribus in 30. dist. quar. positæ. Duæ tñ præcipuè fuerunt. Vna propter ministerium, solatiũ, & obsequium præstandum virgini & puero à Ioseph euntibus in Aegyptum, & illic manentibus vsq; ad perfectæ ætatis crementum. Alia ad conseruandam Mariæ famã apud perfidos iudæos, & ad incarnationis mysteriũ celandum dæmoni. Nec ibi fuit mendacium, cùm fuerit verè matrimonio copulata, licet nunq̃ copula fuerit subsecuta: statim enim refutassent Christum iudæi, si non fuisset de coniugio natus, & matrem secundum legem lapidassent. Quòd autẽ Ioseph fuerit perpetuò virgo pro-
C bant Paludanus, & Dñs Cardinalis Cameracensis in de laudibus Ioseph, ac Cancellarius Parisien. post eum in sermone de natiuitate Mariæ, allegans Hieronymum contra Heluidium, & Hugonem de coniugio beatæ Mariæ. Si enim matri suæ iam prouectæ ætatis dare voluit custodem virginem in cruce, Ioannis. 19. quantò magis ꝑsumendum est, ꝙ & in adolescentiori ætate constitutæ virginem dederit ministrũ & sponsum? Et beatus Augustinus in lib. de Virginitate. c. 4. Beata virgo vouit ante annuntiationem: nec vouentes, aut proponentes virginitatem seruare, fecerunt cõ-
D tra generale ꝓceptum crescendi & multiplicandi. Et ratio est, quia & si in lege veteri Gen. 2. & 9. fuerit generalis præcepti matrimonio copulari, necesse est tamẽ aliquas sanctas personas ab hac lege fuisse diuina dispensatione exemptas, vel de salubriori diuina inspiratione edoctas. Non enim præsumendum est Hieremiam, vel Ioannẽ Baptistam, qui extra coniugium virgines remanserunt, contrauenisse legi, cùm fuerint in vtero sanctificati: & tamen scriptura nullibi videt eos excipere. Beatus quoq; Hieronymus contra Iouinianum, & beatus Ambrosius de Virginitate lib. pri. ostendunt

dunt Eliam fuisse virginem, & ꝗ ipse primò omnium à coniugio abstinuit. Sic non obstante tali generali præcepto necesse fuit beatam virginem habuisse singularē Spiritus sancti illustrationem de desponsatione cum Ioseph, saluis pudicitia, & honore parentis. Non enim pro ea, vt dixit rex Assuerus reginæ Esther, hæc lex constituta erat: nec fuisset dicta beata virgo (si non concepisset ex Spiritu sancto) maledicta ꝓpter sterilitatem. Quia & si in lege veteri fœcunditas pro benedictione, & sterilitas E
pro maledictione habita fuit, illa tamen maledictio non fuit culpæ, sed pœnæ, & vt inquit diuus Bonauentura dist. 33. quar. in dubijs literalibus, cuiusdam infamiæ humanæ. Hinc illa maledictio, vt habetur de Anna pri. Reg. pri. potius quędam hominum exprobratio, quàm diuina maledictio, dici potuerat. Pro hoc facit dictū Elisabeth concepto Ioanne, Lucæ pri. Sic fecit mihi dominus in diebus, quibus respexit auferre opprobriū meum inter homines. Ad hoc ēt inquit beatus Bernar. homil. 3. super Missus est. Dura necessitas, & graue iugum super filios Euæ: si pariunt, cruciantur: si non pariunt, maledicuntur: & sequitur in persona virginis. Hinc & si video maledictum, non tamen peccatum: illinc verò, & peccatum, & cruciatum. Nec fuit peccatum se spōte subdere huiusmodi opprobrio propter Deum, & amore melioris boni, sed magnæ perfectionis. Alioquin quomodo euasissent peccatum Elias, F
Eliseus, & cæteri filij prophetarum, qui sua reliquerunt pro Deo. 4. Reg. 2. vbi inquit Lyranus, quòd filij, & discipuli prophetarum vixerunt simul vacantes orationi, & contemplationi in Bethel & Iericho &c. cùm tamen tunc temporis paupertas ꝓ maledictione, & diuitiarum abundātia pro benedictione erat? Vnde Hugo de Sancto Victore distinguit tria tempora, vt habetur in supplemento quar. Bielis dist. 30. q. 2. Nam cùm primò factus est mundus, benedicta est fœcunditas, gen. pri. pro hominū multiplicatione: dehinc cùm ab vna tantùm gente cognitus est Deus, per legem maledicta est sterilitas, vt multiplicarentur fideles: vnde in ṗs. 75. dicitur, Notus in iudæa Deus, in Israel magnum nomen eius. Postremò cùm iam ab omni gēte coleretur Deus, & multiplicati essent fideles, benedicta est virginitas. Quare tenēt G
doctores probabiliter beatissimam virginem, virginitatis proposito & voto, tā mēte, quàm ore fuisse Deo deuotam. Vnde August. lib. de virginitate. c. xi. Virginitas laudatur, non quia talis, sed quia Deo dedicata. Et ratio est secundum Anselmū in libro de similitudinibus, quia opus bonum factum ex voto plus placet, quàm cùm fit sine voto: quod enim ex voto procedit, ratione voti est opus religionis. Vnde August. vbi supra. c. 4. Angelo annuntianti Maria respondit. Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? quod profectò non dixisset, nisi prius se virginem Deo H
deuouisset. Hinc cōi consensu & Maria, & Ioseph continentiam secundum Hieronymum contra Heluidium Deo vouerunt. Sanctus Bonauentura in 30. quar. inquit, ꝗ decuit virginem Mariam vouere virginitatem propter tria. Primū, vt esset Christo decentissimum habitaculum: quia enim sapientia diuina candor est lucis æternę, I
& speculum sine macula, nihil inquinatum incurrit: decebat enim, vt ex matre incorrupta & re, & voluntate firma, conciperetur: perfecta autem incorruptio voluntatis consistit in voto virginitatis. Secundū, vt esset mulieribus totius virginitatis exēplum: sicut enim Deus pater, Christum, viris ꝓposuit in exemplum, sic beatam Mariā in exemplum præposuit mulieribus: & quoniam hoc maximè imitandum, & laudādum scilicet votum virginitatis, ideò in illa esse debuit. Tertium, quia in ea debet L
esse omnis nobilitatis & sanctitatis priuilegium: absit enim, quòd aliqua alia virgo beatam Mariam excellat: quia altissimus, qui fundauit eam, omnis dignitatis priui-
legio

legio ipſam adornauit: vt ſicut eam præ cęteris adamauit, ſic ipſa omnibus eſſet ſanctior,& amabilior vniuerſis. Vltima concluſio eſt, ꝙ licet Maria & Ioſeph perpetuã Deo deuouiſſent virginitatem, eorundem tamen voto non repugnabat vera matrimonialis coniunctio, ſeu deſponſatio:nec læſit vllatenus,vel obfuſcauit cuiuſuis mẽtalem puritatẽ: quia licet in matrimonio ſit mutua datio poteſtatis corporis ad carnalem copulam,non tamen niſi ſub conditione implicita ſecundum Ricar. ſcilicet,ſi petatur. Conditio enim talis non præiudicat voto,niſi ponatur in effectu. Vbi verò eſt certitudo per diuinam reuelationem,ꝙ conditio nunq̃ ponetur in effectu, cõſtat, ꝙ ibi nullo modo præiudicat caſtitatis voto: vt fuit in propoſito,cùm Angelus dixerit. Noli timere accipere Mariam coniugem tuam. Ex quo multò magis concludit, ꝙ & ipſa audiuit,vel ab Angelo,vel per diuinam inſpirationem, Noli timere accipere Ioſeph virum iuſtum coniugem tuum:nam Spiritus ſanctus,qui in te deſcendet,& tibi obumbrabit, dabit tibi ipſum tuæ virginitatis perpetuò cuſtodem,& miniſtrum
M fideliſſimum, qui & ipſe tecum pari voto perpetuò continebit. Scotus.30.diſt.quar. ponit nonnulla exempla ad hoc propoſitũ, vide ea ibi. Et licet dicat beatus Auguſt. ꝙ non eſt perfectum matrimonium ſine cõmiſtione ſexuum,intelligit quoad ſignificationem. Ratum enim & non conſummatum non ſignificat vnionem Chriſti cum eccleſia, ſed cõſummatum duntaxat. Nec obſtat,quod dicitur Matt. pri. Anteq̃ cõuenirent &c. Similiter,quòd non cognoſcebat eam, donec peperit filium ſuum primogenitum. Quia, antequam, non ſemper dicit ordinem ad id, quod futurum eſt, ſed quandoq; refertur ad id, quod ſecundum communem naturæ curſum potuiſſet eueniſſe, licet oppoſitum euenerit:vt Ioannes mortuus eſt antequam eſſet quinquagenarius,quãuis nunquam attigerit illũ:ſic dicimus antequã pœnituerit,morte præ-
N uentus eſt. De donec, dicendum,quòd ſumitur pro ſemper,& pro tempore indeterminato, ſiue vt dicit perpetuitatem eo modo,quo ſumitur in ps.109. Sede à dextris meis, donec ponam. Et pri. cor.xv. Oportet illum regnare, donec ponat inimicos ſcabellum &c. Nec eſt ſenſus, quòd tunc deſinet regnare,cùm ſubiicientur inimici, ſed quòd perpetuò regnabit. Ita dico in hoc loco ſecundum Chryſo. ſuper Matt. homil.5. Non vt ſuſpiceris, quia vel poſtea quandoq; cognouerit: ſed vt diſcas, ꝙ etiam ante partum intacta permanſerit.Qui verò in euangelio dicuntur fratres do-
O mini,erant filij ſororũ beatiſſimæ Mariæ. Nec refragatur huic ſancto cõnubio,quod dicitur numerorũ vltimo. Quòd debebant mulieres nubere viris de ſua tribu, de qua non erat Ioſeph,ſed de tribu Iuda,vt habetur Luc. 2. eò quòd eſſet de tribu, & de domo Dauid.Maria verò cũ eſſet cognata Eliſabeth,Luc. pri.erat de tribu Leui. Dicit tamẽ Scotus,vbi ſupra duo:primũ,ꝙ illa lex data fuit propter filias Salphaad: & hoc, ne transferreẽ poſſeſſio de tribu in tribum: & quòd non obligauit niſi mulieres illas,ad quas deuoluebatur hæreditas paterna. Beata Maria nõ fuit ſic hæres, ideò licuit ſibi nubere alteri alterius tribus. Secundum, ꝙ Maria fuit de vtraq; tribu, de tribu Iuda ex parte Patris,de tribu Leui ex parte Matris: ſiquidem Ioachim deſcendit ex Nathan filio Dauid,ſicut patet ex Damaſceno lib.4. c.6. Vbi ponit ge-
P nealogiam Sanctæ Dei genitricis. Illa autem Anna præſumitur fuiſſe de tribu Leui, quæ videlicet fuit mater Mariæ, per quam fuit Eliſabeth cognata ſibi. Ioſeph etiam fuit Chriſti pater curatione,& reputatione,cùm fuerit eius curator & nutricius, ꝓpter cauſas ſuperius dictas. Origenes ſuper pri. Matt. & poſt eum Bernardus ſup illud, voluit occultè dimittere illam. Dicunt, quòd nunquam voluit eam dimittere quoad ſeparationem vinculi coniugalis,ſed ex conſimili cauſa: ſicut Petrus Dominum

minum à se repulit, dicens, Exi à me Domine, quia homo peccator sum, Luc. 5. & Centurio Dominum repulit à domo, dicens, Domine nõ sum dignus. Expauit itaq; Petrus potentiæ magnitudinem. Expauit Centurio præsentiæ maiestatem. Exhorruit nimirum Ioseph sicut homo tanti miraculi nouitatem, tanti mysterij profunditatem. Ioseph igitur eam dimittere voluit, vt iustus, vt misericors, vt quietus: quoniam virtutem mysterij, & sacramẽtum in eadem cognoscebat, cui approximare se indignum reputabat. Ait ergo, maior est eius dignitas, superexcellit eius sanctitas, nec meæ congruit dignitati. Voluit ergo eam occultè dimittere, quia noluit eam diffamare. Beatus tamen Augustinus in sermone de verbis Euãgelij dicit, quòd Ioseph antequam esset ab angelo præmonitus, eã habuit de adulterio suspectã. Q

De Sponsalibus. Caput. LXIII.

SAnctus Bonauentura. 28. 4. q. pri. inquit. Quòd consensus nõ facit matrimonium, nisi exprimatur per verba de præsenti, aut per signa verbis æquipollentia. Si enim exprimeretur per verba de futuro, in veritate A
non esset consensus tunc, sed promissio de consentiendo. Vnde si dicat quis, Ego consentiam in te, tunc non consentit, sed se consensurum promittit. Et quia ibi verè non est consensus, ideò non est matrimonij contractio, sed promissio: & ex consequenti non obligatio. Quare sponsalia dici debent, quæ firmata dicuntur, quando simplici promissioni additur iuramentum: secundum enim iura cogendus est vir, vt mulierem accipiat in vxorẽ, nisi casus interueniat, qui soluat spõsalia. Si verò post sponsalia interueniat copula carnalis, iura præsumunt, quòd ipse consenserit: & hoc per factum exterius. Præsumunt enim, quòd tanquam vxorem B
cognoscat, ne reportet commodum de malitia. Vnde in veritate si non consentit, sed solùm tanquam meretricem cognoscat, matrimonium non est. Quia tamẽ coitus ille cum præcedenti sponsione signũ est probabile cõsensus matrimonialis, ideò secundum iudicium ecclesiæ matrimonium est. Pro quo notandũ, quòd sicut se habet promissio rei alicuius, & promissi satisfactio, seu solutio: sic se habent spõsalia de C
futuro, & matrimonium de præsenti. & sicut promissio parit obligationem de lege naturæ seruandã, solutio verò liberat ab illa sponsione: sic sponsalia inducunt obligationem de velle matrimonium contrahere cum aliquo, quo contracto satisfactũ est desponsationi de futuro. Promissio tamen licet sit seruanda, non tamen est datio potestatis corporis: & ideò non inducit de facto matrimonium. Et si quis illi promissum det alteri, verè datum est de facto, & tenet datio, nec potest dehinc (cũ dominium transtulit in illum) datum ab eo repetere, vt det priori, cui spopondit: peccauit tamen transgrediendo promissum. Est igitur promissiò dissolubilis de facto ꝑ dationem sequentem, licet de iure solui non debeat, sed executioni demandari.
Ex quibus infero, quòd sponsalia de futuro etiam iuramento firmata non inducunt D
vinculum indissolubile de facto, sed de iure: potest enim sponsus corpus suum de facto dare alteri, licet peccet promissum non seruando. Dico vltrà, quòd contrahens matrimonium legitimè cum secunda verbo de præsenti, post sponsalia etiam iurata de futuro cum prima, verè dat corporis sui potestatem secundæ, nec potest cum prima coniugale debitum exercere. c. pri. de sponsa duorum. Similiter nec tenetur E
reuerti ad primam mortua secunda: cùm actio semel extincta non reuiuiscat: licet, si contraxit post votum emissum, debet mortua vxore voto satisfacere. Si etiã spõsus &

ſus & ſponſa verbo de futuro ſeſe carnaliter cognoſcunt non fornicario,ſed marita-
li affectu , verum fit ibi matrimonium,& indiſſolubile,non propter copulã,ſed con-
ſenſum nouum in foro Dei,& Eccleſiæ . Hic enim eſt conſenſus nouus interior taci-
tus, vel expreſſus, ſigno ſufficienti declaratus . Imò ſecundum beatum Tho. nihil ta
lem conſenſum ita expreſſè indicat,ſicut copula carnalis,niſi è regione appareant ſi-
gna fraudis , vel doli . Et dicitur affectus maritalis , quando per illum actum , velut
per ſignum expreſſiuum conſenſus mutui & de præſenti,volunt & matrimoniũ con-
F trahere,& conſummare. Ad hæc addo,quòd virginis raptor, deflorator, oppreſſor,
vel ſeductor, vbi nulla præceſſerunt ſponſalia,tenetur raptam,defloratam,vel ſimu-
latoriè ſeductam gratis ducere, ſi id aliàs fieri poſſit legitimè : vel dotare , non Mo-
ſaica, ſed Apoſtolica conſtitutione,vt habetur de adulte. & ſtupro .c. pri. & .2. Et
hoc eſt verum,ſi pater virginis ad id cõſenſerit : & ſimiliter ſi vtriuſq; ſcilicet maris,
& fœminę conſenſus acceſſerit,vt habet glo. ibidem . Et dicitur Apoſtolica conſti-
tutione,quia iudicialia legis veteris hodie non obligant,niſi per nouam eccleſię cõ-
G ſtitutionem firmentur. Clandeſtinus matrimonij,aut ſponſalium contractus,à per-
ſonis ad contrahendum idoneis celebratus, tãetſi ſit iure prohibitus:vt habetur de
Clandeſt . deſpoñ. c. vltimo:vbi dicitur, Clandeſtina matrimonia penitus inhibe-
mus , prohibentes , ne quiſpiam ſacerdos talibus intereſſe præſumat : tenet ta-
men , vt habetur ibidem cap . 2 . Dicuntur Clandeſtini contractus illi , qui non
contrahuntur ſecundum conſuetudinem patriæ illius , nec coram amicis, paren-
tibus, vicinis,aut teſtibus ſufficientibus,qui poſſint de re ipſa teſtimonium perhibe-
re . Ricar. tamen in .4. ponit tres modos contrahendi huiuſmodi contractus : vide-
licet quando ſine teſtibus, aut quando non ſeruantur ſolennitates debitæ,aut quã-
H do fiunt ſine denuntiatione præuia . Et licet dicatur .30. q. 5. c. Aliter , ꝙ non ſunt
coniugia,ſed adulteria,vel cõtubernia,ſtupra,aut fornicationes potius , quàm legi-
tima coniugia : reſpondetur , quòd illud dictum Euariſti Papæ,quod ſcribit Epiſco
pis Africæ,non eſt ſic intelligendum,quòd non ſint in veritate coniugia, dummodo
ibi ſint ea,quæ ad ſubſtantiam contractus requiruntur : ſed quia non habent decorẽ
& honeſtatem,quam eccleſia vult in coniugio obſeruari . Et quia non ſunt facta in
facie eccleſiæ, ideò ipſa non præſumit eſſe vera matrimonia. Validi tamen cenſendi
ſunt dicti contractus,vt habetur . 30.q. 5.c. Si quis .§. his autem : vbi dicitur, Con-
iugia,quæ clàm contrahuntur,non negantur quidem eſſe coniugia,nec iubẽtur diſ-
ſolui, ſi vtriuſq; confeſſione probari poterunt . Veruntamen prohibentur,quia mu-
tata voluntate alterius eorum,vnius tantum confeſſione iudici fides fieri nõ poteſt .
Sponſalia ſunt ſecundum Doctores futurarum nuptiarum,ſiue matrimonij promiſ-
ſio : & dicuntur à ſpondendo,hoc eſt promittendo in futurum : quia antiquitus ſpõ-
I debant, & fideiuſſores dabant . Et hæc promiſſio de futuro eſt quoddam ſacramen-
tale ad matrimonium, ſicut exorciſmus ad baptiſmum . Et licet non ſint de neceſſi-
tate matrimonij, ſicut nec dictus exorciſmus baptiſmi , ſunt tamen de congruitate .
Inuenta enim ſunt ad fouendam & augendam amicitiam contrahentium , & ad in-
terim videndum , ſi ſint aliqua impedimenta : & vt ne fieret alicui prężudiciũ . Spõ-
L ſalia fiunt abſolutè quatuor modis , videlicet vel nuda promiſſione, vel datis arrhis
ſpõſalibus,pecunia,aut aliqua re huiuſmodi , vel anuli ſubarrhatione in confirma-
tionem promiſſionis, vel interueniente iuramento . Dicta ſponſalia contrahi non
poſſunt ante annum ſeptimũ . Omnes etiam quotquot non poſſunt contrahere ma-
trimonium,nec ſponſalia contrahere valent : vſq; enim ad ſeptimum annum præfa-
tum

tum infantes dicuntur, nec habent sufficientem vsum rationis. Quo verò ad cõtrahenda sponsalia, pares sunt masculus & fœmina, licet in matrimonio maior ętas requirat̃ in masculo, videlicet quatuordecim annorũ, cùm in fœmina sufficiat duodecimus, eòꝗ in ambobus non mõ requiritur vsus rationis, sed & vis generatiua. Vide ad hoc Philosophum .9. de animalibus. Ex spõsalibus oritur publicæ honestatis iustitia, quæ est propinquitas quędam ex sponsalibus proueniens, robur trahens ex ecclesiæ institutione, propter honestatem inter consanguineos seruandam introducta: propter quam nullus consanguineorum viri vsq; ad quartum gradum mulieri despõsatæ matrimonio copulari potest: nec etiam consanguineę vxoris viro, vt habetur in.c. Ad audientiam, &.c. Sponsam, extra de sponsal. & in .c. Ex sponsalibus, eodem titulo, lib. 6. vbi dicitur, quòd publicæ honestatis iustitia est obstaculũ impediẽs matrimonium contrahendum, & dirimens contractum etiam carnali copula consummatum: in quo tamen potest summus Pontifex dispensare, cùm sit de iure positiuo introducta. Dirimuntur autem sponsalia pluribus modis. Primò dissensu mutuo, vt in .c. A nobis extra de desponsa. impu. & in.c. Pręterea de spõsa. & ma. vbi dicitur, quòd etiam si fuerint iurata, dirimuntur, ne fortè deterius inde contingat: habenda tamen est dispensatio super iuramento: & si sponsalia fuerint occulta, possunt occultè separari: si verò publica, auctoritate iudicis fieri debet. Secundò cùm aliquis desponsatorum cõtrahit cum alia matrimonium per verba de præsenti, etiã ante copulam, vt in.c. Si inter virum, & mulierem, de sponsa. & ma. Sed non per secunda sponsalia de futuro etiam iurata, vbi supra. Tertiò altero desponsatorum religionem intrante suspenduntur, & profitente dissoluuntur: quia religio est mors ciuilis, & dissoluit matrimonium non consummatum: á fortiori spõsalia &c. Quartò, quando alter coniugum ad longinquam regionem se transfert, vbi supra.c. De illis: leges tñ, quæ (quoad hoc à canonibus non reprobantur) limitant terminum videlicet triennium: infra quod si reuertetur, tenent sponsalia: vltra illum terminũ dissoluta sunt, & potest alteri licitè copulari. Si verò fuerit matrimonium per verba de præsenti, etiam non consummatum, ante certitudinem de morte coniugis non põt cum altero matrimonium contrahere: & si contrahatur, est nullum, etiam si ignoretur quid factum sit de alio, vt habetur in.c. In præsentia, eodem titulo. Quintò soluuntur sponsalia propter crimen superueniens, vt si alter in fornicationem, vel in aliud graue crimen, propter quod infamiam patiatur, incidat. Sextò per leprã ignoratam, aut superuenientem, vt in.c. Literas, de coniugio leprosorum, & generaliter superuenientibus impedimentis, quibus impeditur matrimonium.

M N O P

De impedimentis matrimonij, quæ licet impediant contrahendum, non tamen dirimunt contractum. Caput. LXIIII.

PRO dictorum impedimentorũ notitia est notandum, quòd secundum Doctores duplicia sunt impedimenta: quædam impediunt contrahenda, & non dirimunt contracta: quædam & impediunt, & dirimunt: ita ꝗ si attentetur contrarium, nihil fit. De primis tantum differemus in hoc capite, de cæteris in sequentibus. Ad cuius euidentiam sciendum, ꝗ impedimenta, quæ tantum impediunt, & non dirimunt, ideò dicuntur impedire, quia talia impedimenta habentes sunt prohibiti contrahere: si tamen faciunt, licet mortaliter peccent, non tamen dissoluuntur contracta: & sunt septem. Primum interdictum, quãdo

A B 7 spět

do matrimonium fit contra dispositionem iuris, videlicet quando ius prohibet tali modo fieri scilicet clandestinè, hoc est absq; sponsalium publicatione in ecclesia, siue omissis bannis, vbi solitum est illa interuenire, vt habetur in.c.si extra, de clandestina despon. vbi in.§.sanè interdicitur sacerdotibus, & religiosis sub pœna suspensionis ab officio per triennium, ne habeant talibus matrimonijs interesse (vt dictum est in capite præcedenti) quod est intelligendum, nisi consuetudo sit in oppositum. Ideò tales mortaliter peccant, sicut & qui cõtrahit cum excõicato: quia cõmunicat cum eo in sacramento matrimonij. Propter tamen excõmunicationem alterius, vel amborum non dissoluitur contractum. Secundum impedimentum sunt feriæ, siue tempus feriatum: vt à prima dominica aduentus inclusiuè vsq; ad festum Regum, & à dominica in septuagesima vsq; ad octauam Paschæ, & à tribus diebus ante ascensionem vsq; ad octauam pentecostes, propter cõmunionem: quæ laudabiliter in illis solennitatibus antiquitus fieri solebat, vt habetur in.c.Non oportet il. 2. 33. q. 4.& in.c. Capellanus extra de ferijs. Verùm in dictis temporibus non prohibentur fieri sponsalia, vel matrimonia simpliciter: sed solennitas, nuptiarum celebratio, & sponsæ traductio. Tertium impedimentum est, quando quis contraxit sponsalia cum vna, maximè iuramento firmata, & de pñti contrahit matrimonium cum alia: cùm faciat iniuriam desponsatæ, ideò peccat: matrimonium tamen tenet, vt habetur in .c. Veniens il.2.extra de spon. & matri. Quartum impedimentum est catechismus, qui est prima instructio rudimentorum fidei, videlicet quando declarantur articuli fidei, & quid credendum sit: inde venit catechumenus, qui idẽ est, quòd instructus: per talem enim instructionem contrahitur q̃dam spiritualis propinquitas inter catechizantem, & catechizatum. Vnde Apostolus pri. cor.4. Nam in Christo Iesu per euangelium ipse vos genui: vnde sicut catechismus est quædam dispositio futuri baptismi, sic sponsalia sunt q̃dam sponsio futurarum nuptiarum. Et ideò sicut in sponsalibus contrahitur (vt dictum est supra) quidam modus propinquitatis, ita & in catechismo, vt habetur in.c. per catechismum de cognatione spirituali. Quintum impedimentum est votum simplex castitatis, hoc est non solennizatum professione tacita, vel expressa, aut susceptione ordinis sacri. peccat enim talis mortaliter contrahendo cum intentione consummandi, ex quo agit contra votum: non tamen contractum dissoluitur, vt habetur in.c. Rursus, extra qui clerici, vel vouentes. Licet.n. votum simplex tantæ sit obligationis apud Deũ, quantæ est solenne: ecclesia tamen noluit illegitimare ad matrimonium contrahendum vouentes castitatem, vt habet̃ in.c.vnico de voto, & vo. redemp.lib.6. peccat tamen exigendo debitum, sed non reddendo. Idem dicendum est de vouente castitatem post matrimonium: post mortem tamen vxoris tenetur continere. Sextum impedimentum est consuetudo: quæ alicubi est, quòd non contrahatur inter filium & filiam duorum compatrum, per quorum neutrum deuentum est ad cognationem spiritualem: peccant contrahendo, cùm consuetudo vigorem legis habeat: non tamen dirimit contractum. Septimum impedimentum dicitur crimen: sex autem sunt crimina, quæ impediunt. Primũ est incestus, vt dicit glo. in c. pri. super verbo copulare de eo, qui cognouit cõsanguineam vxoris suæ. Secundum est vxoricidium, vt habetur in c. Admonere, & c. Inferiores. 33. q. 2. Idem iudicium est de vxore occidente virum. Tertium est raptus alienæ sponsæ, vt habetur in c. Statutum. 27. q. 2. Quartũ est eleuatio proprij filij in baptismo, insidiando matrimonio, & p̃iudicando vxori si superuiuat: talis inq̃ debet manere absq; spe coniugij, vt in.c.de eo.30.q. pri. Quintum crimẽ est interfectio

terfectio sacerdotis, vt in.c. Qui Presbyterum de pœniteñ.& remissio. Sextũ est peccatum, propter quod imponitur solennis pœnitentia tẽpore, quo pœnitet.c. De his. 33.q.2. Vltimum, cùm quis monialem scienter accipit in vxorem.c. Hi ergo. 27. q. pri. hoc tamen vitium potest reduci ad incestum.

De impedimentis matrimonium dirimentibus Caput. LXV.

Mpedimenta matrimonium dirimentia sunt xij. quæ his versibus continentur. Error, conditio, votum, cognatio, crimen. Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas. Si sis affinis, si fortè coire nequibis. Hæc socianda vetant connubia, facta retractant. De quibus sigillatim inferius disseram, & pri. de errore. Vnde error secundum beatum Augustinum in Enchi.c. 16. idem est, quod ignorantia, sumendo ignorantiam positiuè, vt contrariè opponitur scientiæ. Non enim secundum eundem statim errat, qui aliquid ignorat: sed q̃ existimat scire, quod nescit: pro vero enim approbat falsum, quod est erroris ꝓpriũ: Vnde secundum eundem Errare nihil aliud est, q̃ iudicare verum, quod falsum est. Error ergo, de quo ad pręsens, ꝑsupponit aliquam rei cognitionem, & ponit iudiciũ rationis peruersum propter circunstantiæ alicuius ignorantiam, vt cùm quis cõtrectat rem alienam, quam credit suam. Cùm igitur consensus ponatur causa effectiua matrimonij, sine quo matrimoniũ consistere non potest, consensus verò est actus voluntatis, qui præsupponit cognitionem secundum beatum August. 10. de trini.c. pri. ergo causans erroneam rei apprehensionem impedit & consensum volitionis circunstantiæ ignoratæ, & causat iudicium erroneum: hinc dicitur, qui errat, nõ cõsentit. Et placet circa hunc errorem hic ponere nonnulla exempla, quæ ponit Magister. 30. distin. quar. in litera cum dubijs & responsionibus circa illa sancti Bonauenturæ. Primum exemplũ vel simile, quod ponit Magister sent. est. Si diabolus transfigurans se in Angelum lucis credatur bonus, non est error periculosus: cui sententiæ obijcit sanctus Bonauentura, quòd hic error, cùm ducat ad idololatriam (vt si ostẽdat se esse Christum, & credatur, ac adoretur) videtur perniciosissimus. Idẽ sanctus respondet vbi suprà, quòd Magister loquitur de errore illo, qui non procedit vltrà, cùm non sit error iuris, sed facti. Si verò vltra procedat, & non adoretur simpliciter, sed sub conditione, vt pote adoratur, si sit verè Christus: sic nulla est idololatria. Si autem adhuc vltrà prodiret, tunc ibi inciperet esse periculum. Aliud exemplum ponit Magister vbi suprà videlicet. Si quis hæreticus in ꝑsona vel nomine Augustini vel Ambrosij alicui catholico se offerret, eumq; ad suæ fidei imitationem vocaret, si ille assentiret, in cuius sententiam fidei diceretur consensisse? Non in hæreticorum sectam, sed in integritatem fidei, quam ille hæreticus se mentiebatur habere. Si tamen quispiam dicat errorem illum esse periculosissimum: quia si talem hæreticum nomine Augustini recipit, tunc credit omnia, quæ sibi dicit: & ita contra fidem: & ex consequenti qui sic crederet, efficeretur hæreticus, & nullus à tali errore excusaretur. Respondet idem sanctus Bonauentura ibidẽ, ꝙ si hæreticus ille, qui sic se offert sub nomine Augustini procederet in prædicando errorem, si ex tunc crederet, periculum esset: cùm non tantùm in persona esset error, sed & in fide: nec excusatur talis, qui sic consentit, cùm habeat consiliarium interiorem, ad quem debet recurrere, & quem debet consulere. Sed si ille non procedat vltrà, sed solùm in generali dicat,

& quòd

quòd ſequatur ſectam ſuam, tunc nullum eſt periculum. Sed ſi prædicet ei verum, in perſona Auguſtini poteſt ibi eſſe meritum in aſſentiendo. Et nota ſecundum eūdē, ꝙ in eadem veritate aſſentiens aliquis alicui, vti catholico doctori, meretur: aſſentiens verò, vti hæretico, demeretur. Aſſentiens enim, vti Philoſopho, nec meretur, nec demeretur. Vnde eſto, quòd ſicut Moyſes dixit, In principio creauit Deus cælum, & terram, ita dixiſſet Ariſtoteles, & Arrius: qui crederet, quod Moyſes dixit, mereret̃: quia crederet, quòd Spiritu ſancto fuiſſet afflatus: & ita crederet primæ veritati. Qui verò crederet, quod dixit Ariſto. nec mereretur, nec demereretur: quia adhæreret ſapientiæ humanæ. Qui verò crederet, quòd Arrius dixit, putans Arrium, qui fuit hæreticus, eſſe doctorem verum, demereretur, cùm aſ-
F ſenſus eſſet fundatus ſuper hæreſim. Concludit Magiſter ſent. 30. quar. quòd error fortunæ (vt puta quia putatur diues, qui eſt pauper) ſimiliter & error qualitatis (vt ſi putetur bonus, qui eſt malus) non excludunt matrimonium: ſed duntaxat error conditionis, cùm putatur liber, qui eſt ſeruus, de quo infra, & error perſonæ, conſenſum coniugalem non admittunt. Et ratio huius vltimi eſt, quia talis error impedit omnem venditionem, & traditionem rerū: vt exempli gratia, ſi emat aurum, & venditor dat auricalcum: eodem modo eſt hic, quia Ioannes dat poteſtatem ſui corporis, ſi alia det, aliter nihil fit: matrimonium enim non claudicat. Ideò ſi ſecunda perſona non dat, nihil fit, licet ex parte ſua non ſit impedimentū facti. Nec credere debet contrahens, quòd alter nō conſenſerit: cùm probabile ſit, ꝙ nūc magis mentiat̃, q̃ quando viſus eſt contrahere. Error enim perſonæ reſpicit illud, quod
G eſt de ſubſtantia matrimonij, puta materiam, hoc eſt perſonas contrahentes: & eſt, cùm hic putatur eſſe homo ille, & eſt alius. Conſenſus iſte in hanc perſonam procedit ex apphenſione erronea, vt cauſa illius conſenſus: & iſte contractus procedens præcisè ex errore perſonæ, eſt verè nullus non ſolùm ex determinatione eccleſiæ, ſed & de iure diuino. Primum patet. c. Tua de ſpōſa. & matrimo. & 29. q. pri. Nec Papa poſſet facere, quòd illa, in quā non conſenſi, eſſet vxor mea: de eſſentia enim contractus matrimonij eſt, quòd contrahens conſentiat in hanc determinatam perſonam. Hinc. 29. q. pri. c. Vnico, dicitur, Iacob & Liam non fecit coniuges conſenſus præcedens, ſed ſubſequens. Nec tamen fornicati dicuntur ex primo concubitu, quia Iacob affectu maritali cognouit eam, vt ſuam. Lia verò eodem affectu debitum rependit, putans lege primogenitarum, & paternis imperijs ſe ei iure copulatam: & ita
H excuſantur ignorantia inuincibili. Secundum impedimentum eſt ſeruitus, vt ſi quis liber putat contrahere cum libera, & contrahit cum ſerua, & è conuerſo. Si tamen poſtea, ſeruitute cognita, cōſenſerit, vel carnalis copula ſequuta fuerit, matrimoniū tenet, vt habetur in. c. Propoſuit, & in. c. Ad noſtrā, extra, de coniugio ſeruorum. Si verò vterq; ſit ſeruus, nihil prohibet inter ſeruos eſſe coniugia, vel inter liberum, & ancillam cognitam talem. Seruitus etiam eſt de iure poſitiuo, & matrimonium de iure naturali: ideò non poteſt præiudicare matrimonio: maximè cùm dicat beatus Paulus ad Gal. 4. In Chriſto Ieſu non eſt ſeruus, neq; liber: & per conſequens ſerui & ancillæ nullatenus debent à matrimonio impediri: & ſi inuitis dominis contrahant, nulla ratione eorum matrimonia ſunt diſſoluenda. c. pri. de coniugio ſeruorum. Nō
I enim remouendi ſunt à ſacramentis: imò prohibendi ſunt domini, ne faciant onera matrimonij grauiora. Ratio autem, quare ſeruitus dirimat ſecundū Scotū. 30. quar. q. pri. eſt, quia in hoc cōtractu eſt permutatio poteſtatis corporis pro poteſtate corporis. Seruus autem non poteſt dare poteſtatem corporis ſui liberæ, ſicut illa è con-
uerſo

uerso potest: & illa ignorans seruitutem eius per consequens non consentit scienter in seruum: nec vult commutare potestatem sui corporis pro potestate corporis, quā seruus non potest facere, cùm non habeat illam. Error tamen conditionis melioris non impedit, nec seruitus, si non sit ignota, vt dictum est supra. Contractus igitur p̄fatus, procedens ex errore conditionis vilioris, matrimonium impedit, & dirimit, nō iure diuino, sed ecclesiæ constitutione, & determinatione. c. finali, de coniugio seruorum, & 29. q. 2. c. Si quis ingenuus. L

De Tertio impedimento, quod est votum. Cap. LXVI.

Vgo Cardinalis super ps. LV. Triplex ponit votum. Primum Baptismi, quod est omnium. Secundum ordinis, quod est clericorum. Tertiū religionis, quod est monachorum. Votum tamen propriissimè sumptum dicit esse promissionē deliberatam factam Deo de bono supererogationis. Quod enim est absolutè necessarium, non cadit sub voto: potest tamen esse materia voti inquantum fit voluntariè, licet sit præcepti, non autem inquantum est necessitatis. Quod autem non cadit sub necessitate absoluta, nec sub necessitate finis, vt puta quia sine eo non potest esse salus, est omnino voluntarium: & hoc est bonū supererogationis, quod dicitur esse de meliori bono in comparationem ad suū contrarium. Et ad talem propriissimam rationem voti, quæ est de bono nostræ voluntati subiecto, requiruntur tria, videlicet deliberatio: propositum voluntatis faciendi vel omittendi, quod deliberatum est: & promissio, per quam intendit se obligare ad sic faciendum. Est enim promissio, obligatio adimplendi tale propositū, qua vult esse obligatus: & hæc fit ad minus verbo interiori, & sufficit coram Deo, qui intuetū cor: & quandoq; verbo exteriori coram Ecclesia. Dicitur facta Deo iuxta illud Esa. 19. Vota vouebunt, & soluent. Votum enim soli Deo fit: promissio homini fieri potest. Per votum siquidem quis sese totum deuouet, & obligat alteri: nulli verò alii à Deo potest homo se totum obligare: ideò ipsi soli potest fieri votum, cui competit potestas super totum hominem. Et licet fiat etiam ad sanctos, qui nostri sunt intercessores apud Deum, finaliter tamen cum relatione ad Deum. Cadit itaque sub voto promissio facta sanctis, vel prælatis, inquantum videlicet homo vouet Deo se adimpleturum, quod sanctis vel prælatis promittit. Ex quibus sequitur, quòd vouere est actus latriæ. Ad latriam enim siue religionem pertinet imperare promissionem illam: & ita est actus virtutis latriȩ ordinatiuè: & additū est supra propter finem bonum: cùm enim votum sit actus religionis, non potest fieri propter malū finem. Dicitur ex deliberatione, & non ex surreptione, vel inconsideratione: aliter non obligaret secundum Ricar. nisi ex congruitate. Vltimò dictum est, quòd est de bono supererogationis, idest aliàs non debiti: bona enim, quæ sunt de salutis necessitate, aut præcepti, non cadunt propriè sub voto, sed impropriè. Votum enim debet esse voluntarium nō modò à parte principii, à quo procedit, verùm & ex parte eius, quod vouetur: & debet esse de his, quæ aliàs licerent. Sanctus enim Bonauentura in. 38. 4. ar. pri. q. 2. inquit, Quòd votum debet habere comites, quos habet iuramentum, scilicet veritatem, iudicium, & iustitiam. Primò nanq; necesse est, vt in eo sit iustitia, vt illud quod vouetur, spectet ad salutem, & sit bonum, & honestum. Secundò debet in eo esse iudicium, vt vouens deliberatè, & non præcipitanter voueat. Tertiò debet in eo esse veritas, vt videlicet iustè, & discretè voueat, & persol-

uat. Si enim id vouetur, quod ad detrimentum iustitiæ facit, nō est ibi lex voti, nec
obligatio: sed ipsi voto fit iniuria: nec est obligatio ad seruandū, sed potius ad pœ-
nitendum. Sed nota, ꝙ contingit promittere (vt dictum est) duplici verbo, scilicet
interiori, & exteriori. Promissio, quo ad verbum interius cogitationis & delibera-
F tionis, est de necessitate voti simplicis, quod obligat quantum ad Deum, qui intue-
tur cor. Promissio autem, quo ad verbum vel signum exterius, est de necessitate vo-
ti solēnis, quod obligat quantum ad faciem ecclesiæ, quæ iudicat secundum ea, quæ
patent. Votum solēnizatur secundum iura .c. Rursus, de vot. & voti redem. in .6.
per susceptionem ordinis sacri, & per votum religionis verum, vel præsumptum.
Præsumptum quidem est, quando quis recipit habitum professorum: vbi est distin-
ctio inter hunc habitum, & nouitiorum: & etiam quando vltra annum moratur in
monasterio absque protestatione de non profitendo. Et dicitur solēne, non quia pu-
blicum, sed quia in se habet aliquid annexum, per quod in publicum potest venire,
& per quod vouens ponitur sub alterius hominis potestate: sic est in susceptione sa-
cri ordinis, per quem suscipiens constituitur minister Ecclesiæ, & aliter quàm prius
sub Episcopi potestate: cùm episcopus possit eum cogere ad statum clericalem ser-
uandum, & ad vitandum, quæ indecentia sunt illi statui. Vnde si præfatum ordinem
susciperet in secreto, adhuc esset solēne, sicut etiam professio religionis facta in ma-
nu eius, qui potest recipere, habet in se aliquid annexum, vnde possit in publicū ve-
nire: cùm oporteat talem vitam secularem dimittere, & cum aliis in claustro sui or-
dinis conuersari: quod etiam esset solenne, & si in occulto fieret, non obstantibus
opinionibus, quas adducit glo. in. c. Rursus, extra, qui clerici. Opinio communis
G est secundum Scotum vbi supra, quòd votum simplex non impedit simpliciter, vt
habetur ibidem in textu: licet enim impediat contrahendum, non tamen dirimit
iam contractum: & solùm tale dicimus simpliciter impedire. Votum autem solen-
ne, simpliciter impedit, vt habetur ibidem in.c. Insinuante. Et ratio ad hoc poni po-
test, quia ecclesia illegitimauit sic vouentem: & rationabiliter, cùm ipse posuerit se
in potestate ecclesiæ, quantum ad oppositum eius, ad quod est cōtractus matrimo-
nij. Vouentem autem priuatè non illegitimauit, cùm non sic posuerit se in eius po-
testate, sed in manu Dei ad oppositum seruandū: & consuluit animę suæ apud Deū,
ne transgrediatur: ideò ecclesia relinquit eum diuino iudicio. Peccat tamen mor-
taliter transgrediendo illud. Non enim omnia mala punit ecclesia: nec sic ea pro-
hibet, vt propterea pœnas ecclesiasticas semper iniungat. Causa etiam, quare solē-
H ne dirimat contractum, est, quia per votum illud contrahitur matrimoniū spiritua-
le cum Deo, quod est dignius, & fortius carnali. Nec est simile de voto simplici,
quia in illo non est nisi promissio proprij corporis ad continentiam seruandam Deo,
& in solēni est exhibitio. Ideò votum simplex se habet ad modū sponsalium (vt in-
quit dominus Viguerius Granateñ. super hoc sacramento) ad matrimonium. Quia
sicut sponsalia dirimuntur per matrimonium, eò quòd in illis non est nisi promissio,
per quam non transfertur dominium, sed per exhibitionem, cùm melior sit conditio
possidentis: ideò res alicui promissa potest adhuc dari, si exhibita non sit. Sic in vo-
to solēni fit talis traditio corporis Christi vicario, aut alicui locum eius gerēti: ideò
votum solēne habet ex sui natura, quòd dirimat matrimonium, cùm homo per ip-
sum sui corporis potestatem amiserit, tradens se Deo ad perpetuam continentiam.
I Nec obstat, quòd matrimonium carnale fuit iuratum: quia licet iuramentum plus
obliget ex parte eius, ex quo fit obligatio, quàm votum, non tamen quantū ad mo-
dum

dum obligandi, inquantum tradit, quod promittitur. Si verò matrimonium carnale esset consummatum, & facta esset realis corporis exhibitio, votum solenne non dirimeret, cùm melior sit conditio possidentis: sed bene ante consummationem, vt habetur in.c. Verum, de conuersione coniugatorum; vbi dicitur. Quòd alter coniugum post contractum matrimonium per verba de præsenti, ante consummationem, quæ fit per carnalem copulam, potest altero inuito (vt dictum est supra) cõuolare ad frugem melioris vitę: determinatur tamen ei tempus duorum mensium ad profitendum, vel saltem ad ingrediendum religionem, quæ ante annum professionẽ non admittit. Post cuius tempus, si professus non fuerit, cogitur ad celebrandas nuptias, vt habetur in.c. Ex publico, eodem titulo. Quomodo autem quis vouere possit virginitatem, & quomodo votum non modò sit licitum, sed & meritorium, ac obligatorium, habetur inferius in tractatu de consiliis Euangelicis. Vouere enim non modò est pium, sed quod vouetur præstare necesse est. Vnde Deut. 23. Cùm votum voueris domino Deo tuo, non tardabis reddere. Quòd etiam votum in speciali cælibatus pium, gratumq; Deo sit perspicuum esse potest ex verbis Christi, Matt. 19. Quibus laudantur Eunuchi, qui se castrauerunt propter regnum cælorum: & apud Esaiam. 56. Sempiternum se eisdem daturum nomen Deus promisit, quod non peribit: & Paulus pri. ad Tim. 5. indicat. Quòd quæ viduæ ex ecclesiæ stipe alebantur, voto se perpetuæ continentiæ obstringebant: & Philo (quãquam iudęus) qui fuit temporibus Apostolorum, testatur fuisse inter christianos, qui suam Deo castitatem despondèrent. Vnde Augustinus ad Pollentium scribens lib. 2. c. 19. de Adulterinis coniugijs, inter alia numerat, quæ rectissimè vouentur, ac inter cætera, Non eos, inquit, terreat sarcina continentiæ: leuis erit, si Christi erit: Christi erit, si fides aderit, quæ impetrat à iubente quod iusserit. Non eos frangat, quòd videatur eorum continentia necessitatis esse, non voluntatis: quia & illi, qui eam voluntate delegerunt, fecerunt eam esse necessitatis: quoniam vani sine dãnatione ab ea deuiare non possunt. Et in. 10. lib. confessio. c. 29. conuertens orationẽ ad Deum, ait. Tota spes mea in magna valdè misericordia tua. Da quod iubes, & iube quod vis. Imperas nobis continentiam: & cùm scirem (vt dicitur Sapientiæ. 8.) quia nemo potest esse continens, nisi Deus det: & hoc ipsum erat sapientiæ, scire cuius esset hoc donum. Adij Dominum, & deprecatus sum illum: cùm enim Saluator noster confortet omnes in se sperantes, viuatq; per charitatem in nobis, operetur q; velle & perficere, quid est, quod illo faciente, vt faciamus, facere non possimus? Ipse enim est, qui in pugna nostra congreditur. Considera, inquit Chryso. Tomo. 3. in sermo. de Marty. ꝑsente Deo te cum hoste pugnare: fauet ille, vt vincas: fauet, vt obtineas: ac Paulo post. In tua pugna Dñs cõgreditur, Dñs dimicat, Dñs præliatur, & victoria tibi ascribitur. Certamen tuum Dei certamen est: quid trepidas, quasi tua virtute deuincas? prehende arma, fortiter dimica, vt dimicãti adsit ille, qui vinci non potest. Dicamus ergo omnes cum Apostolo ad Philip. 4. Omnia possum in eo, qui me confortat. Continentiam iubes Christe? Da quod iubes, & iube quod vis. Pone me iuxta te, & cuiusuis manus pugnet contra me, Iob. 17. Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum, ps. 26. Possumus igitur omnes in eo, qui nos confortat, sed non volumus omnes: non adhibemus illud studium, quod oportet: nec accedimus ea fide, qua decet, ad eum præcandum. Vnde Dominus Gregorius Nazianzenus oratione. 31. Explicans illum locum, non omnes capiunt verbum hoc, sed ij, quibus datum est. Cùm audis, inquit, quibus datũ est,

& iii adde,

adde, datum quidem his, qui volunt, & qui assentiuntur. Quem præceptorem secutus Hieronymus, Datum est, inquit, his, qui petierunt, qui voluerunt, qui vt acciperent, laborauerunt: quibus dictum est illud saluatoris Ioan. 15. Quodcunque volueritis petetis, & fiet vobis. Et Basilius in lib. de vera Virginitate ait. Ne dixeris, quomodo ascendam in cælum, vt virginitatis meę integritatem inde deducã? Aut quomodo descendam in abyssum, vt illam dudum à diabolo corruptã mihi ipsi recuperem? Sed quid? prope te est, inquit, & secundum naturã tibi ingeneratur Virginitas: & post multa, te ipsam, vt te habeas diligentius, inspice: atq; hanc in te per
N naturam opertam, abditamq; reperies. Si dicat quispiã nequeo præstare, quod voui: hoc dicere, Marcionis & Manichei est hæresim profiteri: christiano dicere fas non est: nisi quod dixit Christus Marci. 9. Omnia possibilia sunt credenti: & Paulus eius imitator ad Phil. 4. Omnia possum in eo, qui me confortat. Lex quidem, inquit beatus Paulus, lex sancta est, iusta, & bona. Ex quibus omnibus patet, licitum esse votum, quod si solẽne sit, patet qualiter dirimat contracta matrimonia. An verò dispensabile sit, visum est in sacramento ordinis.

De quarto impedimẽto videlicet, ordine Sacro. Cap. LXVII.

A QVando quæritur, an ordinis sacramentum impediat matrimonium: cõsequenter ad ea, quæ dicta sunt supra de ordine sacro, dicit Scotus. 37. dist. 4. ꝙ ordo impediat contrahendum, & dirimat contractum, nõ est propter votum continentiæ propriè dictum annexum ordini sacro, aut annexũ ex præcepto ecclesiæ præcipiẽtis tali, vtputa sacris initiato ordinibus, ꝙ cõtrahere non possit: sed ex hoc, quòd ecclesia facit talem personam simpliciter illegitimam: quod statutum fuit rationabile, siue habitum fuerit à Christo, siue non. Talis enim, cùm deputetur misterio sacro, requirit munditiam mentis, & carnis, perspicacitatẽ intellectus, & feruorem affectus, ad quæ omnia disponit continentia. Nec in hoc debet aliquis dicere, ecclesiam alicui pręiudicare in suo iure: cùm illa communiter non cogat quempiam ad susceptionem ordinis sacri: sed satis publicauerit, quòd post susceptum ordinem suscipiens inhabilis efficitur ad contrahẽdum.
B Duplicia sunt tamen ecclesiæ præcepta, quædam simplicia, quæ solùm prohibent: & si quis attentat contrarium, facit, quod attentat, licet peccet: & quędam mista, quæ non solùm prohibent, sed cum hoc decernunt factum esse irritum & nullum: vt est in proposito in ordinis sacramento, quod impedit, & dirimit, vt habetur in. c. Si qui clericorum, extra de clericis coniugatis, & in. c. Literarum, qui clerici, vel vouentes: tales enim inhabilitauit ad matrimonium ecclesia. Et licet ordinem recipiendo votum non exprimant verbis, eo tamen ipso, quo liberè ordinem accipiũt
C solenniter secundum ritum occidentalis ecclesiæ, quæ eis votum adiunxit, intelliguntur tacitè votum emisisse. Quia tamen non est ibi talis solennitas, sicut in professione religionis, in qua fit solennis obligatio in holocaustum, ideò Papa (vt dictũ est in sacramento ordinis) potest cum illis dispensare. Si verò matrimonium præcedat ordinem sacrum, matrimonium præcedens non impedit, quin vxoratus accedens ad ordines etiam vxore reclamante recipiat characterem. Ipsa tamen vxor non priuatur iure suo. Sed vir, cùm teneatur ei (si petat) reddere debitum, non potest tamen exigere: & talis in ecclesia occidentali priuatus est ordinis executione:
D & vxore mortua matrimonium de cætero contrahere non potest. Si autem vxor consentiat

praecepta eccle sunt duplicia

Papa pot dispensare

consentiat ordinationi, habet executionem: ipsa tamen non poterit petere debitũ, quia censentur in illo consensu vouisse perpetuam castitatem: nec tenetur ingredi religionem, nisi sibi timeret de periculo castitatis. In ecclesia verò orientali matrimonio iuncti non possunt accedere ad ordines sacros sine vxorum consensu: quia ad minus in tempore ministerij sui, in quo tenentur continere, fraudarentur debiti redditione, quo fraudari non possunt, si eis contradicentibus, aut ignorantibus viri ordines sacros susciperent. Et apud eosdem græcos eo ipso, quo mulier consentit ordinationi, ipsa se obligat ad hoc, quòd mortuo viro alteri non nubat. Si verò sine consensu suo vir ordinetur, mortuo viro potest alteri matrimonio copulari. E
Sanctus Bonauentura. 37. dist. 4. ar. pri. q. 3. probat, quòd ecclesia statutum præfatum de continentia clericorũ potuit facere, ac decuit, vt faceret. Potuit dupliciter, cùm propter auctoritatem prælatorum, & maximè summi Pontificis, tum etiam propter consensum subditorum. Propter primum potuit, quoniam etsi omnia sacramenta auctoritatem respiciant in dispensante aliquo modo, tamen istud sacramentum inter alia respicit, in cuius signum in ordinis datione loquitur potestatem habens, ille videlicet, qui ordines confert, dicens. Accipe potestatem &c. & ideò istud onus, quod voluit, summus Pontifex huic sacramento alligare potuit, & sibi licuit. Sed huic auctoritati & potestati suæ successit in latinis secundũ, videlicet voluntas obtemperandi, cùm tale statutum libenter receperint: & hæc duo fecerunt statutum firmum. Græci verò verterunt tergum, & consentire noluerunt in tã F nobile statutum, vt vasa sua seruarent munda: & ideò ab eis ablatum est regnum, & intelligentia scripturarum, & datum est genti facienti fructum eius: & sic patet, quia potuit. Decuit etiam, & hoc propter duo: quoniam in actu carnali, qui ẽ vsus matrimonij, vt plurimùm est libido: & in cohabitatione solicitudo. Libido autem siue carnalis delectatio reddit fœtidum, & immundum: solicitudo verò reddit diuisum. Et quoniam clericum in sacris ordinibus constitutum decet esse mũdum, cùm ferat vasa Domini, decet & esse solicitum & attentum, vt diligenter seruiat Domino, & studeat placere Christo. Ideò decens fuit eos ab vxoribus separari, vt per om- G nia fierent idonei cultores & ministri altaris. Si enim comesturi panes propositionis vasa sancta habere debebant, quantò magis isti, qui agno immaculato assistunt, illum dispensant, & sumunt, omni puritate & sanctitate fulgere debent, ac vasa sua custodire in sanctificatione, & honore, non in desiderij potestate? Hoc certè decentissimum iudicabit omnis anima, quæ est templum Spiritus sancti. Fuit vltrà hoc etiam expediens, cùm propter vitandum irregularitatis periculum, tum propter vitandum latrocinium. Primo modo, quia si mulier vxor alicuius cognoscat virum alium, & ille vir postea cognoscat eam, iam irregularis est: & ideò si vxor sacerdotis græci fornicatur, amplius nec cum ipsa, nec cum alia potest habere rem. Et quia difficile est talibus abstinere, frequenter in irregularitatem inciderent, & cum periculo ministrarent, si vxores haberent. Secundo modo propter vitandum latroci- H nium: si enim Episcopi, & Archiepiscopi nunc filios procrearent, omnia ferè bona ecclesiastica furarentur in præiudicium & ecclesiarum & pauperum: ideò Spiritus sanctus prouidit, ac voluit offendiculum hoc è medio auferre. Et Dei consilio statutum hoc fuit in ecclesia sancta Dei, vt clerici ad sacros ordines venientes nullo modo vti possent matrimonio. Et licet ordo & matrimonium, vt sacramenta sunt, non pugnent inter se, quæ tamen fiunt à matrimonio iunctis (quæ citra ruborẽ nominari non possunt) ea cum sacerdotio pugnare vehementer à viris non doctrina

magis,

magis, quàm pietate pditis excellenti, docemur. Possē adducere multa testimonia antiquorum doctorum, & conciliorum pro cęlibatu clericorum, & sacerdotum: sed quia in tractatu consiliorum euangelicorum diffusè super hac materia scripsi, ideò
I me remitto ad locum illum. Ducenti viginti septem patres, qui in Trullo regij palatij sub Iustiniano conuenientes canones ediderunt, inter cæteros & hunc conscripserunt videlicet. Vxor eius, qui ad episcopalem dignitatem promotus est, simul vt is electus & consecratus fuerit, communi sui viri consensu prius separata monasterium ingrediatur, quod ab ædibus episcopi procul absit. Et si quis testimonium bea-
L ti Pauli adducat dicens, pri. Tim. 3. Oportet Episcopum vnius vxoris esse virum, id ad excludendos bigamos à sacerdotio dictum esse, sancti Patres omnes vno ore testantur. Si enim illa beati Pauli verba ad mentem hæreticorum sumerentur, non erit sacerdos & episcopus Christus, non Paulus ipse, qui hæc scripsit, non Ioannes Euangelista, de quo indubitatum est virginem fuisse, non alij quidam Apostoli, qui cęlibes fuisse leguntur. Non Titus, non Timotheus, non Dionysius, non Ignatius, non Basilius, nō Chrysostomus, non innumeri alij sacerdotes, & Episcopi, quos omnes, vt aliarum virtutum, ita castitatis & continentiæ laude celebres fuisse legimus. Ioannes Chrysostomus Homil. 2. de patientia Iob, inquit, Tito dicit Paulus, constitue Episcopos, sicut ego disposui tibi. Si quis est sine crimine, & vnius vxoris vir, non ea ratione, qua id nunc in ecclesia obseruatur: oportet enim omni prorsus castitate sacerdotem ornatum esse: & hæc sufficiant pro quarto impedimento.

Quo intelligēda sint hæc verba oportet epm unius uxoris esse virum

De quinto impedimento videlicet consanguinitate. Cap. LXVIII.

PRO quinti impedimenti notitia notanda sunt aliqua, quæ ponit Isidorus lib. 9. Ethimol. c. 5. Primum, quòd consanguinitas est vinculū per-
A sonarum ab eadem persona carnali propagatione descendentium. Secundum, quòd persona, à qua plures carnali propagatione descendunt, stipes vocatur. Tertium, quòd linea consanguinitatis est ordo personarum consanguinitate iunctarum. Quartum, quòd hæc linea diuiditur in ascendentem, descendentem, & transuersalem. Linea descendens est à persona propagante ad propagatas. Ascendens à propagata ad illas, à quibus descendit. Transuersalis est, quando ambæ personæ descendunt ab eadem, sed neutra ab altera. Quintum, quòd Gradus est determinata propinquitas personæ ad personam, secundum consanguinitatem: gradus enim propriè inuenitur in linea ascendente, & descendente: impropriè verò in transuersali. Ex prædictis infero aliquas regulas. Prima in linea recta
B tot sunt gradus, quot sunt psonæ vna minus. Et ratio est, quia tot sunt gradus, quot propagationes: cùm gradus sit habitudo, vel propinguitas inter personam & personam: sunt autē personæ vna plures, quàm propagationes, cùm præsupponatur toti collectioni aliqua ibi non propagata. Ratio autem, Durandi dist. 40. 4. est, quia cùm gradus sit certa distantia propinquitatis, gradus non potest esse eiusdem ad se ipsum, sicut nec propinquitas: ideò gradus semper supponit personam aliquam, cui secunda addita facit gradum. Et per rationem eandem. 3. addita. 2. & . 4. 3. & sic semper, vt sit numerus graduum, iuxta numerum personarum vna excepta, & hæc computatio graduum in linea ascendentium & descendentium communis est apud
C omnes. Secunda regula, in linea collaterali, quæ non est eorum, quorum vnus descendit ab alio, sed eorum, qui descendunt à communi principio. Aliter computā-

tur

tur gradus secundum canones, & aliter secundum leges. Secundum canones computantur hoc modo. Videndum est vtrum personæ, de quibus quæritur, æqualiter distent à cõmuni stipite: & tunc quoto gradu distat quelibet earum à communi stipite, toto gradu distant inter se. Verbi gratia, filij duorũ fratrum distant à communi stipite in secundo gradu secundum lineam rectam, ideò in eodem gradu distant inter se secundum lineam collateralem. Si verò inęqualiter, tunc quoto gradu remotior illorum distat à stipite communi, toto gradu distant inter se. Exempli gratia, sit soror communis parens, vel stipes, ego nepos secundum vnam lineam, tu verò pronepos secundum aliam: si quæritur quoto gradu ego disto à te, debet responderi, quòd tribus: quia toto gradu tu, qui es remotior, distas à communi parente, à quo ego non disto, nisi in secundo gradu. Et ratio est secũdum Sco. 40. dist. 4. Quia D
personæ, quæ sunt in linea transuersali, non habent in se propinquitatem nisi ratione stipitis. Ideò non possunt inter se propinquius coniungi, quàm remotior eorum coniũgatur stipiti. Secundum verò leges aliter computantur gradus, quia secundũ eas duo fratres sunt in secundo gradu, filij duorum fratrum in quarto, nepotes eorũ in sexto: & sic duplicantur gradus secundum computationem legalem supra computationem canonicam. Et ratio diuersitatis est, quia leges attendunt descensum à cõmuni patre ex vtraque parte: & quia quilibet filius distat à patre vno gradu, ideò dicuntur distare inter se duobus gradibus. Canones verò non attendunt naturam personarum descendentium, sed quantitatem descensus, quæ cùm sit vna in duobus fratribus respectu patris, non dicuntur distare inter se nisi vno gradu. Ad propositũ E
principale dicendum, quòd consanguinitas secundum lineam ascendentium, & descendentium impedit de iure naturali matrimonium quo ad omnem gradum. Cõsanguinitas verò secundum lineam collateralem impedit iure diuino matrimoniũ in primo gradu, puta inter fratrem & sororem, & cæteros primi gradus, vt patet Leuit. 18. Sed de iure positiuo impedit vsque ad quartum gradum inclusiuè. Et ratio est secundum Durandum vbi supra, Quia secundum dictamen rationis naturalis maior reuerentia debetur patri, vel matri, quàm debeatur coniugi: sed quicunque sunt in linea ascendentium, vel descendentium, se habent vt parẽtes ad prolem, vel proles ad parentem mediatè vel immediatè. Ergo si iungerentur matrimonialiter, iungeretur pater filiæ, vel mater filio mediato vel immediato: & sic superioritas parentum respectu filiorum periret, transiens in societatem coniugum, quod est cõtra ius naturale. Et magis adhuc est contra instinctum naturæ, si filius ducat matrem in vxorem, quàm si pater ducat filiam, cùm plus derogetur reuerentiæ matris: eo ꝙ vxor in nullo debet esse sușior viro, sed est ei par solùm quo ad carnale debitum. In omnibus verò aliis est subiecta viro, qui secundum beatum Paulũ pri. cor. xi. est caput mulieris. Propter hoc Deus à principio instituendo matrimonium exclusit patrem & matrem, dicens Gen. 2. Propter hoc relinquet homo patrem, & matrẽ (cùm hanc copulam & animalia bruta abhorreant, vt recitat Philo. 8. de animalibus, de F
Camelo, & Equo) & adherebit vxori suæ. Series etiam generationis debet procedere, & non retrocedere, sicut faceret si proles iungeretur parenti ad opus generationis, & esset confusio consanguinitatis: quia proles genita ex filio & matre esset patri frater aut soror, quia ex eadem matre, quod est inconueniens: quia secundũ vnũ deberetur ei paritas, secundum aliud subiectio. Aliæ verò sunt exclusæ à matrimonio de iure diuino veteris legis: vt illæ, quæ sunt in primo gradu consanguinitatis in G
lenea collaterali. Cuius ratio est secundum eundem Durandum vbi supra, Quia se-

cundarius finis matrimonij est confœderatio hominũ,& multiplicatio amicitiæ: dũ homo se habet ad consanguineos vxoris aliquo mõ,sicut ad suos.Sed inter illos,qui attinent sibi in primo gradu cõsanguinitatis,,est sufficiens amicitia naturalis,q̃ etiã conseruatur,& augetur ꝑ cohabitationẽ mutuã: & ideò si iungerentur ꝑ matrimoniũ, non accresceret. Propter quod rationabiliter ꝓhibetur talium coniunctio: & propter eandẽ rationẽ de iure positiuo prohibiti sunt secundũ antiqua iura á tẽpore Gregorij copulari matrimonialiter vsq; ad septimũ gradũ, imò quãdiu maneret notitia consanguinitatis,vt hr̃. 35.q.3.c. Progeniẽ suã,& duobus capitulis seq̃tibus.
H Sed tres vltimi gradus reuocati sunt in concilio generali sub Innocentio.3.vt habet extra de consangui. & affini.c. Non debet. Prohibitio.n.in tribus vltimis gradibus erat inutilis,& periculosa. Inutilis,quia refrigescente charitate, iã ad alios tres gradus parũ extendebat se vinculũ naturalis amicitiæ:& periculosa, quia ꝓpter multiplicationem consanguineorũ,& obliuionem vix poterat obseruari prohibitio sine multa transgressione: vsq; verò ad quartũ gradũ mansit prohibitio, quia memoria
I consanguinitatis vsq; ad illũ gradũ satis tenetur per certitudinẽ, quia complures viuunt vsq; ad quartã generationem. Simpliciter ergo consanguinitas impedit contrahendũ, & dirimit contractũ,non ex lege Euangelica,cùm secundum Scotũ (vbi supra) non inueniatur à Christo alia prohibitio vltra supradictam legis naturæ: nec ẽt explicitè confirmauit ꝓhibitionẽ super hoc factã in lege Moysi: sed ecclesia illegitimauit personas quãdoq; in gradu remotiori: nunc verò vsq; ad quartũ gradum inclusiuè: & ratio illegitimationis fuit propter pacẽ & amicitiã in ecclesia seruãdã.

De Sexto impedimento videlicet Affinitate. Caput. LXVIIII.

A PRO hoc sexto impedimento sunt q̃dam notãda, anteq̃ videamus quomodo dirimat matrimonium. Et primò,ꝙ affinitas est attinẽtia, vel ꝓpinquitas personarum ex carnali copula proueniens: quod dicitur, quia non solùm per legitimam copulam, sed & per fornicariam, ex qua nata est sequi proles, contrahitur affinitas. Non autem per actum aliquem siue naturalem, siue contra naturam, in quo non est coniunctio seminum,cõtrahitur dicta affinitas,nisi procederet ex maritali affectu: quia tunc causaret affinitatem propter affectum,& non propter factum, idest propter coniugale vinculum, quod solùm sufficit ad causandum affinitatem, vt habetur.35.q.3.c.Extraordinaria. Ratio huius ꝓpinquitatis hinc sumitur,quia super cõmunicatione naturali fundatur amicitia naturalis: cõicatio autem p̃fata fit secũdum Philosophum.8. Ethi.duobus modis. Vno modo secundum carnis propagationem, secundum quem vnus est ab alio, vel ambo à tertio. Alio modo per coniunctionem ordinatam ad carnis propagationem: quæ coniunctio est per carnalem copulam,vel per matrimonium, in quo est mutua obligatio coniugum ad carnalem copulam. Propter quod dicit ibidem Philosophus, ꝙ
B amicitia viri ad mulierem est naturalis. Et ideò sicut ꝑ propagationem carnis causatur attinentia naturalis amicitiæ,q̃ est consanguinitas: ita per carnalem copulam, vel coniunctionem ad hoc ordinatam (vt est matrimonium) causatur vinculum naturalis amicitiæ,quod vocatur affinitas,dum hæc se habet ad consanguineos vxoris suæ, sicut ad suos: eò ꝙ vxor est aliquo modo vnum corpus cum viro. Sed quia est quasi ab extrinseco adiuncta,ideò quicunq; attinet viro, attinet & vxori in eodem gradu: sed in alio genere attinentiæ, quia consanguinei viri sunt affines vxori. Vnde sequitur

de sequitur, ꝙ gradus affinitatis debent computari secundum gradus consanguinitatis: quia quoto gradu consanguinitatis attinet quis viro, toto gradu affinitatis attinet vxori, & è conuerso. Frater.n.mariti est affinis vxori in primo gradu, filius fratris in secundo, nepos eius in tertio, & pronepos in quarto, & idem computandũ est ex parte vxoris. Antiquitus tria fuerunt genera affinitatum. Primum, quod causatur ex matrimonio seu copula carnali inter virum & consanguineos vxoris, & inter mulierem & consanguineos viri: de quo dictum est paulo ante. Secundum genus habetur addendo personam per matrimonium vel carnalem copulam primo generi hoc modo. Si vxor fratris mei, quæ est mihi affinis in primo genere, mortuo fratre meo nubat alteri viro, ille erit mihi affinis in secundo genere affinitatis: & ille secundum antiqua iura non poterat accipere aliquam de cõsanguinitate prioris mariti vsq; ad quartum gradum inclusiuè. Et de isto secundo genere habetur. 25.q.3.c. De propinquis. Tertium genus habetur adhuc addendo personam per matrimonium, vel per carnalem copulam secũdo generi hoc modo. Petrus fuit maritus relictæ fratris tui: mortua illa relicta, Petrus, qui est tibi affinis in secundo genere, accipit aliam. Illa est tibi affinis in tertio genere: & illa mortuo viro suo non potuit olim copulari alicui de consanguinitate tua vsq; ad certum gradum: De hoc habetur. 35.q.3.c. Porrò. Ex istis tribus affinitatum generibus secundum & tertium genus non impedit matrimonium, quia vtrunq; reuocatum est per generale Concilium, vt habetur extra de consang. & affini.c. Non debet. Et rationabiliter, propter multiplicationem nimiã affinium, & difficultatem cõputandi, imminebat etiam periculum animarum ex crebra transgressione prohibitionis. Primum igitur genus, si ꝓcedat matrimonium, impedit ipsum contrahendum, & dirimit iam contractum vsq; ad quartum gradum exclusiuè, sicut & consanguinitas: quia secundarius finis matrimonij est dilatatio amicitiæ. Sed per matrimonium vir se habet ad consanguineos vxoris amicabiliter, vt ad suos, & è conuerso: & ideò sicut non potest coniungi consanguineis suis vsq; ad quartum gradum, ita nec cõsanguineis vxoris suæ. Antiquitus hoc primum genus affinitatis impediebat matrimonium vsq; ad septimum gradum, sicut & consanguinitas: sed tres vltimi reuocati sunt per illud capitulum, Nõ debet. Affinitas autẽ sequens matrimonium non dirimit ipsum: sed eum, cuius culpa contracta est, excludit ab exactione debiti, sed non à redditione. Si dicatur, ꝙ vxor alicuius affinis est fratri viri sui, quo mortuo debet eam accipere in vxorem secundum legem veterem positam Deut. 25. & per consequens affinitas nõ impedit: respondet Durandus dist. 41. quar. quòd lex prohibuit, ne frater acciperet vxorem fratris, Leuit. 18. Cõcessit tamen hoc dispensatiuè in casu, in quo frater moriebatur sine liberis: vt viuens suscitaret semen fratri defuncto, ne nomen eius in progenie sua absq; liberis remaneret. Ex supradictis patet, ꝙ consanguinei vxoris non efficiuntur affines cõsanguineis viri: sed tantùm consanguinei viri vxori, & consanguinei vxoris viro affines efficiũtur. Vnde si vxor haberet filiũ ex alio viro, & vir filiã ex alia vxore, inter dictos filiũ & filiam contrahi posset matrimonium. Et ista affinitas contrahitur tam per cohabitationem matrimonialem, q̃ per fornicariam. Vnde licet inter aliquos sit matrimonium, si tamen non adsit inter eos copula carnalis, non contrahitur huiusmodi affinitas propriè loquendo: tamen tam in sponsalibus, q̃ in matrimonio rato, & non consummato, contrahitur affinitas largo modo, prout importat publicæ honestatis iustitiam: de qua multa habentur de consangui. & affinit. in. 6. c. Quòd ex sponsalibus. Septimum impedimentum est publica honestas iuxta capitulum vnicum de

sponsalibus

ſponſalibus libro.6.de quo dictum eſt ſupra in.c.de ſponſalibus, quæ eſt effectus ſpõſaliũ, & ꝓpinquitas quædã ex ſpõſalibus proueniens,robur trahens ex eccleſiæ inſtitutione, ꝓpter honeſtatẽ inter cõſanguineos ſeruandam introducta,ꝓpter quã nullus cõſanguineorũ viri vſq; ad quartum gradum mulieri deſpõſatæ matrimonio copulari põt,nec etiam conſanguineis vxoris vir,vt habetur in.c.Ad audientiam,Et.c. Sponſam,extra de ſponſalibus, Et in.c.Ex ſponſalibus, eodem titulo, lib. 6. vbi dicitur, ꝙ publicæ honeſtatis iuſtitia eſt obſtaculum impediens matrimonium contrahẽdum, & dirimens contractum,de quibus ſupra in dicto.c.de ſponſalibus diffuſè,&c.

De cognatione ſpirituali, & legali,quæ ſunt duo matrimonium impediẽtia etiam ſimpliciter Caput. LXX.

A PRimò dicendum de cognatione ſpirituali, q̃ eſt propinquitas proueniẽs ex ſacramento baptiſmi & confirmationis ſecundum eccleſiæ ordinationem. Pro quo notandum, ꝙ ſicut per carnalem propagationem accipit homo eſſe naturæ, ita per ſacramentum accipit eſſe gratiæ. Sicut ergo ꝑ generationem carnalem contrahitur vinculum cognationis carnalis inter genitum, & generantes, puta inter filium, & patrem ac matrem: ſic per regenerationem ſpiritualem, q̃ eſt per baptiſmum, & cõfirmationem, contrahitur vinculum cognationis ſpiritualis inter regeneratum,& regenerantes. Inter regenerantes, qui ſacramẽtum dat, tenet vicem patris, qui inquantum eſt miniſter Dei regenerat. Qui verò tenet ipſum,tenet vicẽ matris,inquantũ gerit perſonã eccleſiæ,intra cuius gremiũ fit oĩs ſpiritualis regeneratio: & ſic ſpiritualis cognatio inter has perſonas contrahitur ex hac cauſa. Dicta autem cognatio non contrahitur niſi per actus pertinẽtes ad officium regenerationis ſpiritualis,ad quod officium tria concurrunt. Vnum tanq̃ diſponẽs ſpirituale, in quo fit regenerationis inchoatio, ſcilicet inſtructio catechiſmi. Aliud tanq̃ formaliter, dans eſſe ſpirituale, in quo fit prolis animatio in vtero eccleſiæ, videlicet ſuſceptio baptiſmi. Tertium tanq̃ complens & manifeſtans ipſum eſſe ſpirituale, in quo fit quaſi prolis in publicum productio, ſcilicet ſuſceptio confirma-
B tionis, per quam homo fidelis in publicam fidei confeſſionem exponitur. Spiritualis autem cognationis ſunt tres ſpecies. Vna,q̃ eſt ſpiritualis paternitas, q̃ contrahitur inter regenerantem,& regeneratum, ſiue inter patrem ſpiritualem, & filiũ ſpiritualem. Regenerans eſt duplex, vnus quaſi pater dans ſacramentum, alius quaſi mater, ſcilicet tenens puerum in baptiſmo, vel confirmatione: & ad vtrũq; horum cognatio ſpiritualis paternitatis extenditur. Secunda ſpecies eſt,q̃ dicitur ſpiritualis compaternitas,q̃ eſt inter patrem, & matrem ſpirituales,& carnales: ſiue inter baptizãtem, confirmantẽ, leuantem,ac tenentem, & patrem ac matrem carnales baptizati, vel confirmati: ſiue vt breuius dicatur inter patrem carnalem, & patrem ſpiritualẽ. Tertia ſpecies eſt fraternitas inter filium ſpiritualẽ, & filios carnales eiuſdem patris ſpiritualis. Ex quibus patet, ꝙ inter matrem ſpiritualem, & patrem ſpiritualem non
C contrahitur aliqua ſpiritualis compaternitas,quia non coniũguntur in regeneratione ſpirituali niſi per accidens: quia vnus per ſe ad hoc ſufficeret: tranſit aũt compaternitas à viro in vxorem quãdoq; ſic,& quãdoq; nõ. Ad vxorem nõdum carnaliter cognitam non tranſit,cùm nondum effecti ſint vna caro. Ad carnaliter verò cognitam tranſit ſpiritualis cognatio,q̃ contrahitur per actum viri ſui: cùm leuat filiũ alterius de ſacro fonte,vel tenet in confirmatione.Sed qñ contrahiť ꝑ actũ alterius tenentis

nẽtis filiũ viri sui ex alia muliere, tunc nõ trãsit spiritualis cognatio à viro in vxorẽ ẽt carnaliter cognitã. Et eodẽ mõ transit, vel nõ transit dicta cognatio ab vxore in virum, sicut dictum est de transitu à viro in vxorem. Respondendo ad principale, videlicet qualiter spiritualis cognatio impediat contrahendum, & dirimat contractum matrimonium: dico, quòd cognatio spiritualis secundum omnes dictas tres species ex sacramentorum baptismi, et confirmationis datione contracta, praecedens matrimonij contractum, impedit contrahendum, & dirimit pòst contractum, vt patet ex.c. pri. de cognat. spirituali in.6. Sequens verò cõpaternitas non dirimit matrimonium praecedens. Compaternitas verò scienter vel ignorãter inter coniuges superueniens, matrimonij vinculum non dissoluit, sed à debiti redditione quandoque impedit.c. Si vir, de cognat. spirituali. Per Catechismum verò, cùm contrahatur vinculum debile, impeditur contrahendum, sed non dirimitur contractũ, vt habetur de cognat. spirituali.c. Per Catechismum in.6. Secundò dicendum est de nouo impedimento, videlicet de cognatione legali, quae etiam, vt dicetur infrà, impedit, & dirimit. Quae sic describitur, quòd est propinquitas quędam proueniens ex adoptione. Adoptio autem secundum Iuristas est extraneae personae in filium vel nepotem: aut deinceps, legitima assumptio. Pro quo sciendum, ꝙ, prout dicit Philosophus.2. Physicorum, Ars imitatur naturam, & supplet eius defectum quantum potest, vbi natura deficit. Vnde sicut per vim generatiuam aliquis filium producit, ita & per ius positiuum, quod est ars aequi & boni, potest sibi aliquis assumere aliquẽ in filiũ ad supplendum defectum filij naturalis. Et talis assumptio vocatur adoptio, propter quod dicitur assumptio extraneę personae in filium &c. quia qui adoptatur non est talis secundum rem in qualem adoptatur secundum iuris fictionem. Vnde sicut ex generatione naturali causatur propinquitas consanguinitatis, sic ex tali iuris fictione causatur propinquitas legalis. Sunt autem duae species adoptionis, vna imperfecta, per quam non transfertur adoptatus in potestatem adoptantis: & haec vocatur simplex adoptatio: alia perfecta, per quam trasnfertur adoptatus in potestatẽ adoptãtis: & haec vocaẽ arrogatio. Arrogare.n. ẽ in filiũ ac familiarem asciscere: à quo fit arrogatio, quae est, cùm is, qui asciscit aliquem in filium, interrogatur, an velit illum iustum sibi filium esse: & is, qui asciscitur, rogat, an id fieri patiatur. Arrogatio perfectè naturalem filiationem imitatur: vnde sic adoptatus succedit patri ab intestato, nec potest eum adoptans sine culpa priuare quarta parte haereditatis. Differunt autem in quatuor adoptatus, & arrogatus. Primò, quia non potest arrogari, nisi qui est sui iuris, qui scilicet non habet patrem, vel est emancipatus: sed adoptatur, qui est alieni. Secundò, quia arrogatus transit (vt dictum est) in potestatem arrogantis, sed adoptatus non. Tertiò, quia arrogatus habet de necessitate legitimam in bonis arrogatoris: vnde siue eum emancipet, siue nõ, debet ei quartam partem bonorum relinquere, idest legitimam suam: adoptatus verò non sic, cùm non teneatur ei aliquid relinquere: si tamen ab intestato moriaẽ adoptator, succedit ei adoptatus. Quartò, quia arrogatio non fit nisi auctoritate Principis, sed adoptatio fit auctoritate cuiuslibet magistratus competentis. Est vlterius sciendum, quòd non quilibet potest arrogare, vel adoptare: sed solùm ille, qui põt generare naturaliter: & nõ, ꝗ nõ põt, vt spado, siue castratus. Et ratio est, quia adoptatio est in solatium liberorum amissorum, vel qui haberi potuerunt: ideò impotens simpliciter ad generationem, adoptare, vel arrogare non potest. Idem etiam debet esse maior quadraginta annis, nisi fiat ex alia causa necessaria:

quia

quia vsq; ad tempus illud debet intendere generationi naturali. Oportet etiam, ꝙ adoptans præcedat adoptatum plena pubertate, ita ꝙ possit ipsum naturaliter genuisse. Item adoptare non potest, qui non est sui iuris, vt filiusfamilias: quia adoptatio ordinatur ad susceptionem hęreditatis: & ideò illi soli competit adoptare, qui habet administrationem bonorum suorum. Mulier etiam adoptare non potest, nisi ei hoc à principe concedatur in solatium liberorum amissorum. Dicô vltrà, ꝙ legalis cognatio est triplex. Prima, quasi lineę descendentium, quæ contrahitur inter patrem adoptantem, & filium adoptatum, & filium filij, & sic deinceps. Secunda est quasi collateralis, inter filium adoptiuum, & filium naturalem. Tertia est per modum affinitatis, quæ est inter patrem adoptantem, & vxorem filij adoptati, vel è conuerso inter filium adoptatum, & vxorem patris adoptantis. Prima habet prohibitionem perpetuam de matrimonio contrahendo, vt.ff. de ritu nupti.l. quando. Similiter & tertia, de ritu nupti.l.adoptiuus, responso primo. Secunda verò habet prohibitionem, quandiu manet adoptio: vnde mortuo patre vel emancipato filio possunt adinuicem contrahere, vt habetur extra de cognatione legali.c. Si qua. Ratio horum est, quia prima & tertia prohibitio est propter reuerentiam, quam debet habere adoptatus, & vxor eius ad adoptantem, & ad vxorem eius: & cùm sit perpetua, impedit matrimonium. Secunda verò prohibitio est propter interpretatiuam filiationem, quæ prouenit ex adoptione: & ideò ea durante durat, & cessante cessat. Legalis autem cognatio non modò impedit matrimonium contrahendũ, sed dirimit iam contractum, vt habetur.30.q.3.c. Ita diligere.

I

De Decimo impedimento, videlicet disparitate cultus, impediente, & dirimente. Caput. LXXI.

A Scotus.39. dist. 4. pro declaratione huius impedimenti, inquit, ꝙ aliud est esse inter aliquos matrimonium simpliciter, & absolutè: & aliud licitè, & honestè. Posse aũt esse matrimoniũ inter fidelẽ, & infidelẽ primo modo, necesse est dicere: & hoc etiam de mente beati Pauli, primæ cor.7. Dicentis, Vir fidelis non dimittat vxorem infidelem, quæ consentit habitare cũ eo. Si enim non esset matrimonium, suaderet fornicationẽ. Similiter & secundo modo, cùm Apostolus non consuleret illud, nisi esset licitum, & honestum: Causam adducit idem Apostolus ibi, Saluabitur, inquit, uir infidelis per mulierem fidelem: cessante autem euidenter causa illa non debent insimul commanere, vt si non consentit habitare cum conuerso, vel non sine iniuria creatoris blasphemando scilicet, vel solicitando conuersum ad infidelitatem. Vitanda est enim tam singularis familiaritas cum quocunque contrariæ sectæ, si non sequatur maius bonum. Si quæratur,
B an de nouo tale matrimonium possit contrahi, Respondetur, quòd contrahere de nouo cum infideli, non est occasio probabilis ad expectandum tãtum bonum, videlicet conuersionem eius: quia vehementer amans coniugium multa & magna faceret, vt illud consequeretur: quæ non esset facturus ipso adeptus. Ideò si iste non vult conuerti in primo, vt habere possit coniugium cum christiana, non est probabile, ꝙ ista postea lucretur eum, sed magis è conuerso, cùm ille videatur abducere illam: cessat enim ratio tantæ familiaritatis ad infidelem, & manet ratio alienãdi se ab illa. Ideò idem Apostolus, qui consuluit manere conuersum cum non conuersa, dissuasit contrahere fidelem cum infideli. Licet igitur de iure diuino possit inter eos contrahi

trahi matrimonium, cùm ex illo non magis habeatur, quòd contractus sit nullus, quàm quòd obligatio ex contractu priori sit nulla: quia non posito nouo impedimẽto, qui potest esse alterius, potest se alteri dare. De iure tamen positiuo ecclesiæ simpliciter non potest: quia ecclesia illegitimauit fidelem non simpliciter, sed respectu infidelis, vt habetur .22. q. pri. c. Si enim, vbi dicitur. Non nisi eiusdem religionis & fidei maneant copulata coniugia, & .c. Caue. Non nisi baptizata sumatur in coniugium, quia baptismus est primum sacramentum. Esdræ etiam lib. pri. c. 9. & . x. Separatio fiebat coniugum alienigenarum. Hoc autem ecclesia rationabiliter ordinauit, cùm non sit honestum & cõgruũ fidelem contrahere cum aliquo: vbi deficiat bonum prolis completum, quod est educatio ad cultum veri Dei. Nec honestũ est fidelem contrahere, cui contractui non sit annexum sacramentum fidei christianæ, & vbi non sit bonum sacramenti, idest indissolubilitas: cùm coniugium christianum possit habere hæc bona. Et si dicatur, quòd Ioseph. Gen. 41. accepit Aseneth filiam Phutipharis, cùm tamen ipse esset fidelis, & illa infidelis, Respondetur, quòd tunc non fuit hæc positiua lex illegitimans, &c. Nec oportet ordinationem ecclesiæ fundari necessariò super naturalem: sed sufficit, quòd super probabilem: probabile etiam fuit, quòd fidelis Ioseph lucraretur infidelem. Nec fuit prohibitum tempore legis Mosaicæ coniugium cum alienigenis simpliciter, sed duntaxat cum Chananeis, quos Deus voluit ex toto extirpari. Ideò Esther non illicitè nupsit Regi Assuero, Esther secundo. Salomon tamen fuit ingratissimus Deo suo, qui non solùm peccauit ducendo alienigenas contra legem, etiam de gentibus specialiter prohibitis, & in multitudine mulierum, cùm dicat lex Deut. 17. de Rege, non habebit vxores plurimas, quę alliciunt animum eius: sed quòd peius est, copulatus est eis amore ardentissimo, intantum vt faceret eis idola & templa ad colẽdum Deos earũ. Si autem dictum impedimentum superueniat matrimonio ritè inter fideles contracto, & consummato, non potest dissoluere vinculum matrimonij, licet soluat quo ad torum, & cohabitationem: vt si mulier, vel vir fiat apostata, vel hæreticus: quia regula generalis est, quòd nihil superueniens matrimonio ritè celebrato & cõsummato potest dissoluere vinculum coniugale, licet dissoluat cohabitationem, & torum. Si autem aliquis fidelium contrahat cum hæretica baptizata, est verum matrimonium: quanuis peccet contrahendo, si sciat eam hæreticam. Secus esset si aliquis Catechumenus rectam fidem habens, non tamen baptizatus, contraheret cum aliqua fideli baptizata: quia non esset verum matrimonium: cum baptismus sit ianua omnium sacramentorum: ideò ad sacramentum requiritur, quòd vterque cõtrahentium sit baptizatus. Hoc enim impedimentum non dicitur disparitas fidei, sed cultus, quia respicit exterius seruitium, & exteriorem protestationem & professionem, quæ fit per sacramentum baptismi. Ex supradictis elicio hanc veritatem, quòd non tenetur fidelis conuersus cohabitare cum infideli nolente conuerti, etiã si infidelis velit cohabitare absque contumelia creatoris, donec conuertatur ad fidem, & baptizetur. Vnde Apostolus non præcipit, sed consulit: nec fit præiudiciũ vxori, nisi ex culpa sua, quia conuerti contemnit. Si verò immineret periculum viro ex tali cohabitatione, vt quando non vult habitare cum eo absque contumelia Saluatoris, debet eam dimittere, & manere innuptus, vel cum alia christiana contrahere: nec tunc habebit duas vxores, cùm secundum matrimonium, quod est in fide Christi contractum, sit fortius, & totaliter excludat primum. Mulier verò dimissa post matrimonium viri cum christiana potest transire ad secunda vota: Nec

C

D

E

F

G

conuerſa ad primum virum redire poterit, cùm vinculum ſit ſolutum. Et licet matrimonium, quod inter fideles contrahitur, ſit perfectius contracto inter infideles: & quòd, ſi fidelis contrahat in gradu prohibito, diſſoluatur: non tamen inde ſequitur, quòd matrimonium inter infideles contractum in gradu prohibito per eccleſiam diſſoluatur. Et ratio eſt, quia infideles non baptizati non ſunt aſtricti ſtatutis eccleſiæ, vt habetur in .c. Gaudemus, extra de diuortiis, ſed bene ſtatutis iuris diuini. Ideò ſi in gradibus dicto iure prohibitis contrahunt, poſt conuerſionem eorum diſſoluitur. Ad hæc dico, quòd licet vir, quum citò ſibi conſtet de fornicatio-
H ne vxoris tam ſpirituali, quàm carnali, poſſit proprio arbitrio illam dimittere quo ad torum, non tamen quo ad cohabitationem abſque iudicio eccleſiæ. Vnde ſi faceret, poſſet cogi ad cohabitandum, niſi vir ſtatim probaret per teſtes, quibus creditur: fornicatio autem probari cenſetur, ſi teſtes deponant de ſuſpenſione violẽta, videlicet quòd viderũt ſolũ cũ ſola, & nudũ cũ nuda, horis & locis ſuſpectis. Quando autem maritus vult accuſare vxorem ad tori ſeparationem, vel cohabitationem, debet hoc facere coram iudice ſpirituali, & tunc inſcriptio fieri nõ debet: nec propter ſententiam iudicis impeditur eius reconciliatio: quia ſententia in fauorem datur, quantum placuerit paſſo iniuriam. Nec pro recõciliatione oportet adire iudicem eccleſiaſticum. Si autem vir eam accuſare voluerit ad pœnam corporalem, debet petere iudicem ſecularem, coram quo debet fieri inſcriptio, ideſt obligatio ad pœnam contrapaſſi, ſiue talionis. Si in probatione deficiat, neuter tamen eorum poteſt altero viuente tranſire ad ſecundas nuptias.

De vndecimo impedimento videlicet impotentia coeundi. Cap. LXXII.

A PRO huius impedimenti notitia eſt ſciendum, ꝙ licet copula carnalis nõ ſit de eſſentia matrimonij, poteſtas tamẽ ad illam eſt de eius eſſentia. Vnde in .c. Quòd ſedem, de frigidis & maleficiatis, dicitur, ſicut puer, qui non poteſt debitum reddere, non eſt aptus coniugio: ſic qui impotentes ſunt, minimè apti ſunt ad contrahendum. Hæc tamen impotentia ex duobus poteſt contingere. Scilicet vel ex intrinſeca, & naturali, vt ex frigiditate non tẽporali, ſed perpetua, cui non poteſt pharmacum conſulere: & hæc dirimit matrimonium. Et qui hoc impedimento afficitur, de cætero contrahere nequit: alter verò nubere poteſt tantum in domino. Eccleſia tamen ſtatuit tempus, vt puta trienniũ, ad experiendum, an impedimẽtum ſit perpetuum vel temporale: poſt quod ſi inuenerint, facta experientia, quòd coire nequeunt, iudicio eccleſiæ diſſoluitur, ſeruata certa ſolennitate, quæ habetur in cap. Literę veſtræ, & cap. Laudabilem, de frig. & malefi. Et ſi eccleſia ſe deceptam inueniat, vt quando ille poſt triennium carna-
B lem copulam cum alia habeat, redintegrat primum, & dirimit ſecundum, quanuis de eius licentia ſit factum: quia non poteſt eſſe impedimentum perpetuum naturæ viro reſpectu vnius mulieris, & non alterius. Propter frigiditatem tamen mulieris non diſſoluitur matrimonium, ſicut nec propter ſterilitatem: eſt tamẽ in ea aliud impedimentum ſcilicet coarctatio: & tunc idem iudicium eſt de arctatione eius, & de frigiditate, & maleficio viri. Quia ſi nulla arte poteſt ſubueniri mulieri, quo ad arctationem reſpectu vnius viri, ſoluitur matrimonium: & ſi ſit ſufficienter aperta reſpectu alterius, non tenetur manere ſine ſpe coniugij, ſicut nec perpetuò maleficiatus reſpectu vnius. Frigiditas in viro magis diſſoluit, quàm ſuperflua caliditas: quia per

per frigiditatem non ſolùm tollitur commiſtio ſeminum, ſed etiam vigor membrorum, quo fit coniunctio corporũ. Vel dicta impotentia coeundi prouenit à cauſa extrinſeca, verbi gratia ex maleficio, quod eſt ligamen quoddam à dæmone proueniens, Deo permittente, quo vir & vxor à carnali copula impediũt: & tũc dicendũ, C ꝙ ſi maleficium eſt temporale, non diſſoluit matrimonium: ſi verò perpetuum, diſſoluit, ſicut frigiditas. Differentia tamen eſt inter vtrũq;, quia per frigiditatem non ſolùm eſt impotens ad vnam, verùm & ad omnes: nõ autem per maleficium, de quo iudicandum eſt, ſicut de perpetua frigiditate, hoc dempto: quia in maleficio perpetuo datur vtriq; licentia, quod non fit in viro frigido. Si verò maleficium non ſit perpetuum, nõ diſſoluit matrimonium, & ad hoc experiendum eccleſia ſtatuit tempus D triennij. Et nota quòd licet nunquam poſſit rectè maleficium tolli per aliud maleficium: meritorium tamen eſt tollere maleficium, & deſtruere opera diaboli. Nec in hoc, vt inquit Sco. 34. diſt. quart. eſt aliqua infidelitas, cùm deſtruens non acquieſcat operibus malignis: ſed credit dæmonem poſſe & velle fatigare, dum tale ſignum durat: & quòd deſtructio talis ſigni imponet finem tali vexationi. Sed quomodo innoteſcet perpetuitas huius impedimenti, habetur extra de frig. cap. Laudabilem: debent enim per triennium commorari, & dare operam illi actui. Si autem poſtea reclament, debent iurare cum ſeptima manu, ideſt vir, & vxor de ſciẽtia, & ſeptem viri proximi de credulitate, videlicet quòd credunt eos iuraſſe verum ſecundum glo. ibi. Si vir reclamat accuſationi vxoris, creditur viro, qui eſt caput mulieris, ibidem cap. pri. Si vir accuſat, incumbit ſibi probatio modo prædicto. Furor etiam ſuperueniens matrimonio, vel aliqua ægritudo, aut aliud impedimentũ, E ſi inter fideles ſit contractum non impedit. Si autem præcedat, cùm tollat vſum rationis, impedit conſenſum. Vnde ea ratione, qua error diſſoluit, ſic furor: & quãuis furor etiam perpetuus non impediat generationem, impedit tamen conuenientem educationem prolis: ideò eſt contra bonum illius. Et quemadmodum perpetuò furioſi non ſunt idonei ad aliquem contractum faciendum, ſic nec ad matrimonium contrahendum. Si autem habeãt lucida interualla, & in illis interuallis contrahãt, matrimonium tenet.

De duodecimo impedimento videlicet Vxoricidio. Caput. LXXIII.

DIcit Scotus, ꝙ tria ſunt crimina, quæ coniuncta, vel ſeparata videntur facere difficultatem circa matrimonium contrahendum, videlicet adulterium, A machinatio in mortem coniugis legitimi, & fidei datio ipſi adulteræ, vel contractus de facto cum ea, aut promiſſio cum iuramento: hæc tria vltima in propoſito pro eodem reputantur. De duobus primis habetur extra de eo, qui duxit in matrimoniũ, quam polluit per adulterium, cap. vltimo. De. 3. videlicet promiſſione cum iuramento habetur extra de his, quæ metu, vel vi fiunt, cap. Ad aures. Ad propoſitum dico, quòd de his tribus, vltimum per ſe non impedit contrahendum poſt mortem viri, vt habetur extra eodem titulo cap. vltimo, vbi dicitur. Si quis vxore viuente data fide promiſerat ſe aliam ducturum, vel cum ipſa de facto contraxerit: ſi nihil aliud fuerit, non eſt matrimonium, quod cum ea contraxit, poſt vxoris obitum dirimendum. Tertium cum primo ſimpliciter impedit, & dirimit, vbi ſupra: ſequitur enim ibi, Tolerari nõ debet, ſi prius vel poſtea, dum vixit vxor

B illius, illam adulterio polluisset: vbi prius & postea refertur ad fidei dationem. Et hoc intelligendum est, quando ambo sciunt se adulterium perpetrasse: si enim vir esset sic conscius, & non mulier, cùm ignoret eundem habere vxorem, tunc si vir postea de facto contrahat cum illa, cum qua commisit adulterium, ad petitionem viri non est diuortium celebrandum, vt habetur eodem titulo .c. pri. Sed quid si persona prius inscia, postquam venit in notitiam impedimenti, petat diuortium? videtur celebrandum ex eodem capite: ex quo primum non fuit verum matrimonium. Dico vltrà, quòd siue primum concurrat cum secundo, siue tertio, impedit & dirimit, vt patet extra de conuer. Infidel .c. Laudabilem. Imò solùm secundum videtur impedire ex illo .c. vbi loquitur de Sarracenis, qui dum essent in captiuitate quarundam christianarum, viros earum suis insidiis, & machinationibus occiderunt. Et sententiat ecclesia, quòd si in mortem ipsorum malitiosè fuerint machinati, licet earum studio ad fidem accesserint, nec tamen eis adhærere debent, nec sunt etiam, si adhæserint, tolerandi: cum tale damnum tali lucro ecclesia compensare non velit. Hic non tangitur de adulterio sarraceni cum christiana, nec de fidei datione, sed tantum de machinatione in mortem legitimi viri: quæ machinatio debet intelligi cum effectu, vt simul sint affectus, & effectus, & adhuc conscia vxore. Tertium tamen cum primo semper impedit: & tota ratio est ordinatio ecclesiæ precisè illegitimantis personas ad contrahendum. Inducens verò ecclesiam ad sic ordinandum est repressio adulterij, & homicidij, quæ frequenter acciderent, si tales personæ possent legitimè contrahere. Non tamen semper vxoricidium dirimit contractum, vt si vir occidit mulierem in actu adulterij deprehensam: quod non licet in foro conscientiæ, neque secundũ leges: tametsi eundem secundum mensuram delicti leges non puniant, propter maximũ incitamentũ, quod habet vir in tali facto. Sed ecclesia, quæ non est astricta legibus humanis, prohibet tali, ne amplius alicui in matrimonio copuletur. Si tamen timeatur de incontinentia ipsius, potest cum eodem dispensare, vt matrimonium contrahat. Si verò sine dispensatione contra-

C hat, peccat, contractum tamen non dissoluitur. Posset ad hæc quæri, an secundæ nuptiæ liceant, cui dubio respondet Durandus in .42. dist. 4. q. 3. affirmatiuè, ꝗ sic, eò quòd nullo iure prohibeantur: est enim matrimonium tale concors iuri naturali, quatenus est in officium naturæ, & in remedium concupiscentię, quibus indiget homo post primas nuptias sicut antè: & ad hoc ita valet secundum matrimonium, sicut primum. Ius etiam diuinum dictas secundas nuptias concedit, vt patet pri. cor. 7. Nec aliquod ius humanum eas damnat. Primum enim matrimonium nullum præstat impedimentum secundo, cum non duret cum secũdo, nec in se: soluitur enim per mortem alterius coniugum, nec in aliquo suo effectu, sicut de baptismo, cuius remanet character, trãseũte sacramẽto, ꝑpter quod nulli licet bis baptizari. Matrimonium autem non imprimit characterẽ: primæ tamen nuptiæ habent duas honestates, quas non habent secundæ. Prima est perfecta significatio coniunctionis Christi & ecclesiæ, quæ est vnius ad vnam, quæ non est in secundis nuptiis, comparando ipsas ad primas. Secunda est honestas benedictionis, qua carent secũdæ nuptiæ. Et loquor de secundis ex parte mulieris, quia tota illa benedictio videtur respicere mulierem, quæ postquam semel benedicta est, non debet super eã benedictio iterari. Imò secundum iura sacerdos iterans benedictionem in secundis

D nuptiis, suspenditur, extra de secundis nuptiis .c. pri. Ad hæc quæritur, an aliquãdo licitum fuerit plures habere vxores, & an modo liceat: primæ parti dubij respon-

sum

ſum eſt tractatu noſtro de diuinis præceptis. Pro ſecundæ partis dubij declaratione, ſit hæc certa concluſio, quòd ſub lege euangelij ex diſpenſatione eccleſiæ nullo modo licet habere plures vxores, cùm Chriſtus Dominus noſter expreſſè prohibuerit vxorum pluralitatem, Matt. 9. Quicunque dimiſerit vxorem ſuam, niſi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur. Si ergo dimiſſa vxore, non licuit aliam ducere, à fortiori non licebit aliam ducere obtenta prima. Idem etiam Saluator reduxit ſtatum matrimonij ad modum ſuæ primæ inſtitutionis, cōtra quam eſt pluralitas vxorum, cùm à principio vna coſta viri in fœminam ſit conuerſa: et ſcriptura diuina teſtetur, quòd propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori ſuæ, non dicit vxoribus: & erunt duo in carne vna, non duo vel tres: & ex cōſequenti non licet eccleſiæ in hoc diſpenſare. Et hæc ratio tangitur extra de diuortijs.c. Gaudemus. Viſum eſt ſupra de impedimētis dirimentibus matrimonium, & de quibuſdam aliis conducentibus ad matrimonij declarationem: in fine huius ſacramenti non prætermittam illud, quod etiam ſupra dictum eſt, videlicet quòd ad matrimonium requiritur, quòd conſenſus ſit completè liber, hoc eſt abſque coactione, & metu cadente in conſtantem virum: licet enim voluntas non poſſit ſimpliciter, & abſolutè cogi ſeu violentari, poteſt tamen impelli per metum ſiue trepidationem inſtantis ſiue futuri mali: quæ trepidatio facit neceſſitatem conditionatam, & repugnat perpetuitati matrimonij, eò quòd nullum violentum perpetuum. Vnde tali metu coactus poteſt petere reſtitutionem in integrum. Matrimonium verò adeò eſt liberum, quòd filius & filia ad præceptum patris cōtrahere non tenetur cum aliquo vel aliqua. Imò cum alio vel alia, etiam patre & matre reluctantibus, contrahere poteſt: quia in matrimonio eſt perpetua ſeruitus, ad quam filius, qui liber eſt, præcepto patris cogi non poteſt. Quare malè faciunt parentes minis & terroribus compellendo filios, aut filias contra eorum voluntatem ad contrahendum matrimonium. Non ſic fiebat in lege naturæ: Vnde Batuel gen. 24. ſeruo Abrahæ quærenti Rebeccam filiam ſuam pro Iſaac, vocemus puellam, ait, & quæramus eius voluntatem. Filij tamen & filiæ non debent facilè contradicere parentibus, qui eis prudentiores ſunt, & magis ſoliciti de bono filiorum, & filiarum, quàm ipſimet: Et hæc ſufficiant pro matrimonio, & tractatu Sacramentorum. E F

EPilogando omnia ferè, quæ dicta ſunt in tractatu Sacramentorum, dico, quòd quicunq; fide verè Chriſtiana, & Euangelica, Deo placere ſtudet, non ſolùm recipit ſymbolum, quod eſt fidei regula, & verbum Dei per Apoſtolos eccleſiæ Catholicæ initio euangelizatum, vt diffuſè oſtendimus in primo tractatu noſtri præſentis compendij, ſed ſcripturam etiam vniuerſam canonicam. Inſuper & quæcunq; per traditionem Apoſtolorum initio accepit Catholica Chriſti Eccleſia: & inter alia, quòd ſeptem ſunt Eccleſiæ ſacramenta, quæ ſunt ſacra, & efficacia diuinæ gratiæ, & benedictionis ſigna & cauſa, quibus Chriſtus dominus noſter nos ſibi ſacrat, ſanctificat, & ſanat, vt patet ex œcumenico concilio Floreñ. anno 1438. toto ex orbe congregato: quæ per quoſcunq; miniſtros, publicè etiam malos, & Doctores impios, ſuam habent efficaciam, vt inquit beatus Auguſtinus cōtra Epiſtolam Parmen. cap. 2. Item & quòd infantes ſunt baptizandi, eò quòd habent originale, vt dicit Origenes ad Rom. 6. & Auguſtinus epiſtola 28. ſicut & quòd ſine baptiſmo aquæ non poſſumus ſaluari, prout Auguſtinus teſtatur vbi ſupra. Similiter & quòd exorciſmus præcedit baptiſmum ſecundum Auguſtinum. Serm. x. de verbis Apoſtoli vna ēt cum abrenuntiatioñ. ſecundum Dionyſ. de eccle. Hier. Quòd

aqua

aqua fontis sit consecranda, per Basilium de spiritu sancto cap. 27. & quòd aqua sit necessaria in baptismo necessitate sacramenti, prout inquit Chryso. homil. 24. in Ioan. Et quòd non nascamur, sed renascamur per baptismum secundum Augustinum epistola.28. Recipere etiam cum concilio Niceno debemus baptismum Christi esse alium à baptismo Ioannis. Item quòd baptismus tollit omnia peccata, sed non concupiscentiam, quæ non est peccatum, sed eius effectus, & causa ad peccatum alliciens, de qua Augustinus de nupt. & concupisc. lib. pri. cap. 23. & 26. & 6. contra Iul. c. 5.6.& 8. Recipere non minus tenemur confirmationem esse verum ecclesiæ sacramentum, à Christo, sicut & cætera, institutum, de qua Concilium Floreñ. Actio. 18. & Augustinus libro. 5. contra donat. cap. 20. Simul & quòd chrismatis illinitione per Episcopum conferatur, vt ait Cyprianus serm. de ablutione pedum. Similiter quòd eiusdem sacramenti Episcopus sit ordinarius minister, de quo beatus Hierony. contra Lucifer. Non minus recipimus cum sancta ecclesia, & credimus Eucharistiam esse veri ac præsentis corporis Dominici sacramentum, quo vegetati in Christo manemus, fouemur, alimur, & excrescimus in virum adultum, secundum concilium Floreñ. de qua Irenæus lib. 4. cap. 32. & Eusebius lib. pri. Euang. demostra. Similiter quòd eadem Eucharistia sit ex vino aqua permisto, vt dicit Cypria. Epistola. 3. libro. 2. Et quòd verbis sacerdotis, non fide suscipientis cōficiatur secundum Basilium de Spiritu sancto, cap. 27. Item & Eucharistiam non habere verum panem, & vinum, sed meras eorum species, & qualitates, non substantias, vt inquit Irenæus lib. 4. cap. 34. Firmiter quoq; credere debemus Eucharistiam esse non solùm alimentum, sed & sacrificium, non commemoratiuum tantùm, sed & propitiatorium, quod tam defunctis prodest, quàm viuis: sic enim tradiderunt Apostoli, vt testantur Chryso. homil. 69. ad populum Antiochenum, & ad Philip. cap. pri. Damasce. Oratione in defunctos, Augustinus serm. 32. de verbis Apostoli, & tota Africana ecclesia, teste Cypri. Epistola. 9. lib. pri. Credimus itidem Eucharistiam sub vtraq; specie, verum ac totum Christum habere secundum concilium Floreñ. Qui enim alterutram accipit, totum etiam accipere Christum: quare non est necessarium laicis vtriusq; speciei communionem accipere, secundum concilium œcumenicū Constantieñ. cùm non sit omnibus à Christo præceptum, vtranq; speciem sumere. Eucharistiam etiam rectè seruari asserimus, cùm patres prisci Apostolici seruarent, vt inquit Irenæus apud Eusebium lib. 5. capite. 23. & conciliū Nicænū capite. 14. Adorandam esse Eucharistiam eādem, ipsa postulat religio, quæ Deum vbique cognoscit, siue cum Magis in præsepio, siue in Eucharistia cum Augustino epistola. 120. & in psal. 21. Gestationem verò probat ipse pij operis finis, & vsus, in quem circunfertur: siquidem non ad Theatricum gestatur spectaculum, sed ad excitandam fidelium spectatorum fidem, & pietatem: vt videlicet mortis Christi, & eximiæ illius paternæ in nos charitatis memoria ad gratiarum actionem, & solidiorem impetrandæ misericordiæ fiduciam excitemur. Vide ad hoc Irenæum apud Eusebium libro. 5. capite. 23. Recipimus non minus missam, idest sacram illam Apostolicam actionem, de qua inquit Augustinus de Ciui. Dei, libro. 22. capite. 8. Sed quia dum homo in hac vita degit, per liberum suæ voluntatis arbitrium, tam in actionibus salutis, quàm ciuilibus, potest ex bono fieri malus, sicut & è contra gratia adiutus, ideò & pœnitentiæ sacramentum est omnibus à baptismi gratia lapsis necessarium, secundum Concilium Florētinum act. 8. quòd tres, secundum idem Concilium, habet partes, contritionem

(quæ

quæ ſecundum Auguſtinum Homil. 50. de pœnitentia, eſt dolor de peccatis propter Dei offenſam ſuſceptus, cum propoſito confitendi, & ſatisfaciendi. Confeſſionem, quæ ſecundum eundem vbi ſupra eſt diſerta peccatorum, poſt legitimam & ſeriam conſcientiæ inquiſitionem, occurrentium, etiam occultorum, & circunſtantiarum enumeratio, ſacerdoti ritè ordinato facta, vt ab eis per illum abſoluatur, Ioannis.20. Quorum remiſeritis peccata, &c. Et ſecundum Leonem Epiſtola. 90. Et ſatisfactionem, quæ eſt perſolutio pœnæ plerunque adhuc debitæ poſt remiſſam culpam, quam permanere interdum docet ſuo exemplo Dauid. 2. Reg. 12. Perficitur hæc per preces, ieiunia, Eleemoſynas, & ſimilia pia opera, quæ adeò ſunt Deo grata, vt eius iram placare poſſint, eumq; reddere propitium. 3. Regum. 21. de quibus Cyprianus libro primo, epiſtola. 3. & Auguſtinus in Encheridion, capite.71. & in Mattheo capite. 12. Similiter & Hieronymus libro. 2. contra Iouinianum. Et quia chriſtiana religio ſua quoque habet myſteria, & ſacra coram Deo peragenda, non ea per quemlibet fieri voluit Chriſtus, ſed per eos, quos ad illa ordinauit. Vnde tenendum eſt etiam firmiter, ordinem eſſe ſacramentum à Chriſto inſtitutum, quo vnà cum Spiritus ſancti communione conſecratis poteſtas confertur ſacra illa miniſteria peragendi, de quo Auguſtinus in quæſtionibus vete. & noui teſtamenti. q. 9. Ordo porrò iſte varios habet gradus, quorum præcipuus inter clericales eſt ſacerdotum, quibus ſolis ſecundum eccleſiæ ritum ordinatis, data eſt à Chriſto poteſtas conſecrandi verum eius corpus, & ſanguinem, eademq; offerēdi, peccataq; dimittendi. Inter hos quidem ſunt Epiſcopi illis maiores, & dignitate, & poteſtate: ſicut inter eos præſtant aliis, Patriarchæ: & iis omnibus, totiq; chriſtiano gregi Eccleſiæ Romanæ Epiſcopus, & beatiſſimi Petri Apoſtolorū Principis ſucceſſor: cui omnes obedire tenentur, tanquam familiæ Chriſti ſeruo prepoſito, atque Chriſti Vicario: pro quibus vide Hieronymū epiſtola ad Damaſum, Auguſtinum libro.2. capite.51. cōtra literas Petil. & Cyprianum libro primo, epiſtola. 3. Supradictum ſacerdotum ordinem Saluator noſter duplici armauit authoritate (preter Apoſtolicum docendi miniſterium) puta leges ferendi, & excommunicādi, quibus ſua dirigitur, & gubernatur eccleſia, quæ (vt inquit Auguſtinus capite. 4. contra epiſtolam fundamenti) eſt viſibilis hominum cœtus, à Chriſto, & Apoſtolis collectus, in hunc vſque diem perpetua ſucceſſione continuatus, in vna fide Apoſtolica, ſub Chriſto capite, & eius in terris Vicario, paſtore, ac ſummo Pontifice, agens. Extra hanc vnam, veram, Catholicam, & Apoſtolicam Eccleſiam, vt inquit Hieronymus ad Damaſ. nulli ſperanda eſt ſalus. extra quam ſunt non modò, qui excommunicantur (qua pœna, vt ait Auguſtinus epiſtola.75. Nihil eſt atrocius, aut formidabilius in omni terrarum orbe) ſed etiam heretici omnes. Fidei enim Chriſtianæ regula eſt verbum Dei, ſiue per Apoſtolos euangelizatum, ſiue à Spiritu ſancto aliàs Eccleſiæ reuelatum. Vnde certa fide tenenda ſunt non ſolùm, quæ ſcripturis expreſſè ſunt prodita, ſed etiam quæ per traditionem eccleſiæ catholicæ credenda accepimus, & quæ definita ſunt ſuper fidei, & morum negotiis per Cathedrā Petri, vel per concilia œcumenica legitimè congregata: de quibus Auguſtinus libro. 19. de Ciui. Dei, cap. 18. Cæterùm quod ad legiſlatiuam attinet poteſtatem eccleſiæ, paſtoribus à Chriſto datam, obſeruandum eſt, quicquid de feſtis, ieiuniis, ſupplicationibus, & aliis ad ſalutem conducentibus precipiunt: quod neglectum, aut non obſeruatum, conſcientiam hominis facit ream, etiam extra offendiculi caſum. Quadrageſimam ſimul, & quatuor tempora, vigilias vſitatas, & alias carnium, vel lacti-

cinorum abstinentias, seruare debet christianus cum opinione necessitatis: sicuti & sexta feria, & sabbato, ac diebus rogationũ à carnibus abstinere: ac publicis christianorum consuetudinibus circa sanctorum honorem, inuocationem, ac imitationem: similiter & circa reuerentiam & adorationem imaginum sanctorum & reliquiarum eorundem, & circa elargitionem thesauri indulgentiarum, & veritatem purgatorij, ac similium, quæ ecclesia, vel Apostoli tradiderunt vnà cum canonicis libris obseruanda, se accomodare. Super quibus vide Augustinum epistola .118. capite.5. & libro.19. contra Faustum capite.20. Hæc, & id genus, non modò libertatem non adimunt euangelicam, sed eam magis promouent: sicuti nec obedientia ciuilis magistatus, aut voti, & iuramenti obligatio. Est enim, vt inquit Epiphanius Aerio, à peccatis libertas, & ab iis omnibus, quæ animũ quoquomodo impediunt, quo minus Deo totus seruiat. Verùm quia post baptismum in nobis manet carnis stimulus, & ecclesia est propaganda, ne quis igitur illo victus à gratia excidat, institutum est à Christo matrimonium, quo sacramento Chisti cum ecclesia coniunctionem significante coniugibus gratia datur, qua adiuti iura matrimonij castè peragant, liberosq; Christo Domino educent, atque instituant. Quod tam est indissolubile, vt nullo casu post consummationem dissolui queat altero superstite, qualiscunque tandem fuerit: & si ob fornicationem liceat dimittere, nunquam tamen alteram licet ducere, vt inquit Concilium Milet. capite.17. & Augustinus de nuptijs libro primo, capite. 10. & de bono coniug. capite .7. Sed quia hoc vitæ genere cœlibatus Deo optimo gratior est, ideò voto firmatus Deo offertur, cuius quidem tanta est obligatio, vt si quis pòst contrahat, non modò sit irritum, sed incestum etiam connubium: quod & de clericis sacro ordine initiatis est sentiendum. Quò denique fortiores mortis acerbissimæ agonem depugnemus, ac peccatorum reliquijs expiati sponso nostro Christo, hoc exilio liberati, præsentemur; appositum est à Christo Domino sacramẽtum, quod vnctione, quam dicimus extremam, confertur: de qua locutum esse beatum Iacobum cap. 5. testatur Chryso. libro de sacerd. Concilium Florentinum, & Innocentius in epistola ad Eugubium. Cæterùm quandiu inter hostes infestissimos, dæmones scilicet, versamur, scire oportet nullam nobis esse securitatem, sed cum timore ac tremore incolatus nostri tempore salutem esse operandam, vt per bona opera vocationẽ nostrã (vt inquit beatus Petrus primo cap. suæ. 2. canonicę) certam ac firmam faciamus, semper soliciti, ne qui stamus, concidamus, peccati fallacia decepti. Porrò dum cadimus, ac scelere nos polluimus, peccatóue mortali offendimus, non fidem semper (nisi infidelitate) amittimus: semper tamẽ Spiritum sanctum à nobis expellimus, iramq; Dei sempiternam commeremur. Hisce septem catholicæ Christi ecclesiæ sacramentis adiuti, & instructi vitam viuimus Christianam, quæ cum actuosa sit, fieri non potest, vt bonorum operum sit sterilis. Hæc autem bona opera Deo non modò grata sunt, eiq; per se (quia in Deo sunt facta) placita, verusq; cultus: sed merita etiam tam p̃miorũ hac in vita, (vt inquit Augustinus Epistola. 106.) quàm postea in vita æterna. Sunt enim ita iusta, & perfecta, vt eis legem Dei pij impleant, imò vt seuerum Dei iudicium sustinere queant, vt idem Augustinus vbi supra luculentissimè dicit. Quæ quoq; non modò pro se, sed & alijs, pro quibus pij ea suscipiunt, aut Deo offerunt, ad peccatorum expiationem tam viuorum, quàm mortuorum pręsentissima sunt, vt videlicet Deus misericordius cum eis agat, quàm alioqui erat acturus, vt inquit præfatus Doctor serm. 32. de verbis

verbis Apoſtoli, & de ciui. Dei libro. 21. cap. 27. Porrò animæ, à pœna peccatis debita ſuo abſolutæ tempore, non dormiunt vſq; ad iudicium, ſed cum Chriſto Domino ſuo in cælis regnant, æterna, diuq; optata, atq; aſſiduis laboribus comparata beatitudine iam potitæ. Ad quam ille nos perducat, qui viuit, & regnat in ſecula ſeculorum. Amen.

Finis Sacramentorum.

IN superioribus duobus tractatibus, nos Clemens Monilianus Cardinalis Aræcœli de Apostolorum symbolo primùm, deinceps de medicinali sacramentorum ordine, quoad potuimus, dilucidè egimus. Nunc diuinorum materia præceptorum se nobis offert, quam compendiosa quadam serie prosequi decernentes, de diuina uoluntate (quò successi[illegible] clarior rerum euadat) nonnulla breuiter percurremus.

CAPVT PRIMVM.

DE ipsa diuina uoluntate Hugo de S. Victore lib. 1. par. 4. c. 1. inquit, quòd prima omnium rerum causa est uoluntas creatoris, quam nulla præcedens mouet causa, cùm æterna sit: nec subsequens confirmat, cùm ex semetipsa iusta sit: neque iccirco iustum uelit, quia iustum fuit, quod uoluit: sed quod uoluit, iccirco iustum fuit, quia ipsa uoluit. Vnde si q̄ratur, quare hoc iustũ sit, decẽtissimè respõdetur, quoniã secũdũ uolũtatẽ Dei est, quæ iustissima est. Sed si ulterius quæratur, quare Dei uoluntas iusta sit, cõgruè respondebitur, quòd primæ causæ non est causa. Rectitudo enim uoluntatis humanæ consistit in conformitate ipsius ad uoluntatem diuinam. Obliquitas uerò, & iniustitia, ex deformitate. Vnde beatus Augustinus super psal. 35. Illi sunt recti corde, qui in hac uita diuinam sequuntur uoluntatem. Voluntas Dei quandoque te sanum, quandoque te infirmum uult. Si quando sanus es, dulcis tibi est uoluntas Dei, & quando infirmaris, amara, non es rectus corde: cùm nolis tuam uoluntatem ad diuinam dirigere uoluntatem, sed uis Dei uoluntatem ad tuam curuare obliquitatem: illa recta est, tua curua. Iustitia ergo nostra in hoc sita est, ut nostra infirma uoluntas de se non recta, diuinæ conformetur uoluntati, tanquam eius regulæ, cuius id proprium est, esse rectam. Quia uerò angeli quidam, cùm ab eadem deflexissent, à loco deiecti uoluptatis, lucis, lætitiæ, & amœnitatum, ad loca pœnarum, miseriæ, & tenebrarum condemnati sunt, ideo oramus, ut fiat uoluntas Dei. Quem modum orandi Christus exemplo nos docuit, dicens, Ioan. 6. Non ueni, ut facerem uoluntatem meam, sed eius, qui misit me. Si ergo in æternum manere uolumus, Dei, qui æternus est, perficere debemus uoluntatem, cùm nos homines uoluntatem habeamus obliquam, instabilem, quam trahit mundus, suggerit diabolus, concupiscentia inclinat. Ideo dicamus, fiat uoluntas tua.

(margin letters: A, B, C, D)

In quibus nostram diuinæ conformare teneamur uoluntatem. Cap. II.

SI quæratur, in quibus teneamur facere Dei uoluntatem, & nostram diuinæ cõformare uolũtati. Dicũt doctores 46. & 47. dist. pri. senten. Quòd conformare uoluntatem nostram cum diuina potest esse aut in uolito, aut in actu uolendi, aut in modo uolendi. In uolito, quando uolumus eandem rem, quam Deus uult. In actu uolendi, si uolumus illud, quod Deus uult nos uelle: licet nõ illud uelimus, quod Deus uult. exempli gratia, Deus uult filium releuare necessitatem patris, uidelicet infirmitatem, & paupertatem: cum hoc stat, quòd uelit Deus patrem infirmum, & pauperem. In

modo uolendi,quando ex simili charitate, & propter eundem finem uolumus, quod uult Deus: sic qui uult aliquid, quod Deus uult, & quod Deus uult eum uelle: non tamen propter eundem finem, uidelicet non propter Deum (Nam
B propter seipsum uniuersa operatus est Dominus. Prouer.16.) conformat se diuinæ uoluntati in uolito,in actu uolendi,sed non in modo. Hac præposita distinctione, Respondetur per aliqua dicta. Primum, quòd non oportet uoluntatem uiatoris,se conformare diuinæ uoluntati in omni uolito: imò quandoq; potest uelle oppositum illius,quod Deus uult.Patet,quia non tenetur semper scire cõsequentem uoluntatẽ beneplaciti Dei,dicente Paulo ad Roma.xi. Quis cognouit sensum Domini? ergo nec uelle, cùm uelle præsupponat cognitionem: imò quandoq; potest oppositum meritoriè uelle,sicut de Dauid legitur. 2. Reg. 7. ꝙ uoluit ædificare templum Domino, quod tamen Deus noluit per seipsum, sed per filium eius Salomonem ædificari. Voluntas tamen Dauid fuit bona,& recta. Vnde ei dixit Dominus, Quòd cogitasti in corde tuo ædificare domum nomini meo,bene fecisti,hoc ipsum mente tractans: ueruntamen tu non ædificabis mihi domum. 3. Reg. 8. Et Augustinus in Enchiridion caput. 101. Aliquando bona uoluntate uult homo aliquid, ut bonus filius uult patrem uiuere, quem Deus bona uoluntate uult mori. Illa ergo uoluntas Dei nostram regulat, qua nobis innotescit,quid & qualiter nos uelle oportet: & hæc, est præceptum, uel consilium. Tunc enim recta est nostra uoluntas, quando id, & taliter uolumus, quod, & qualiter Deus uult nos uelle. In actu autem uolendi, & in modo, uoluntas nostra,si sit recta, debet se semper diuinæ conformare uoluntati. Secun-
C dum,Voluntas humana ad aliqualem Dei notitiam attingens, tenetur se conformare habitualiter mediatè uoluntati beneplaciti dei, quantum ad uolita,per seipsam:patet, quia in omni homine usum rationis habente,debet esse talis uoluntas habitualis,qua sibi in genere placet, quicquid Deo placet, licet specialiter ignoret,quid Deo placeat. Nam quilibet homo tenetur habere cor rectum & ex consequenti uelle, quod uult Deus. Vltimum, uoluntas nostra tenetur se
D cõformare uoluntati diuini beneplaciti in particulari cognitæ,nisi reuelatio,aut præceptum Dei ipsam ad oppositum obligaret. Quia uolens in genere uolitum à Deo, uult etiam hoc uolitum, scitum esse tale: & dicitur notanter, in particulari cognitæ, cùm possit bonus filius patrem suum uelle uiuere, quem Deus uult mori, dum ignorat, hanc esse Dei uoluntatem. Vnde licet Pater laboret grauissima infirmitate,adhuc filius potest uelle, patrem uiuere, & remedia quærere licita: cùm infirmitas non sit euidens signum, ut Deus uelit patrẽ mori. In aliis autem similibus, potest homo in suis necessitatibus quærere defensionem, & refugium.

De uoluntate antecedente,& consequente. Caput. III.

A VOLVNTAS diuina distinguitur in antecedentem,& consequentem,sed non eo modo, quo in nobis est uoluntas præcedens actum, siue operationem, & subsequens, quo sibi complacet in illo, est in Deo. Cùm in ipso eadem sit uoluntas antecedens, & consequens, sortitur tamen diuersa nomina ad diuersa comparata: respectu enim uoliti mediatè, est antecedens: respectu uerò uoliti immediatè, est consequens.

Voluntas

Voluntas antecedens est uoluntas diuina,dans alicui antecedentia , unde possit consequi aliquid , uel operari , parata coagere,si ille uelit eandem exequi : & sic dicitur antecedenter uelle aliquid, quando ad id agendum,uel consequendum, dat alicui necessariò requisita , paratus illi coagere . Exempli gratia , Voluntas diuina uult antecedenter Petrum mereri ,quando dat Petro liberum arbitrium, atq; gratiam,additq; præceptum, uel consilium,ut mereatur,paratus sibi cooperari ad actum meritorium ,in quo diuina uoluntas non quasi per se, & immediate fertur super operationem meritoriam , sed quasi mediate, & antecedenter , & tales operationes meritoriæ sunt à Deo uolitæ antecedenter, etiam priusquam fiant, imò, & si non fiant,ex hoc solum,quia uult efficaciter ea, quæ antecedunt actum meritorium . Per hoc, quod dicitur uoluntas diuina,excluditur uoluntas signi : & per illud,quod dictum est, dans alicui antecedētia, excluditur uoluntas consequens . Vnde in casu posito,uoluntas diuina dicitur consequens , respectu liberi arbitrii Petri,& gratiæ sibi infusæ,& præcepti,aut consilii de agendo meritoriè in esse positi . Sed respectu actus meritorii nondum in esse positi , dicitur uoluntas antecedens . Dicitur cum consilio,uel præcepto, ad excludendas operationes uitiosas, quas Deus nullo modo uult. Dicitur ultimò nata coagere,per quod excluditur factum Abrahæ,non enim uoluit eum Deus offerre antecedenter filium suum , ex quo non fuit paratus cooperari illi . Voluntas beneplaciti consequens,est uoluntas diuina sibi in esse alicuius complacens, ipsum diligendo in esse, aut producendo , aut conseruando . Dicitur primò ipsum diligendo in esse, & hoc respectu suiipsius, & personarum in diuinis . Non enim uoluntas, quæ est eadem res cum essentia,seipsam , uel personas producit , aut conseruat , licet seipsam, aut personas uelit. Dicitur ulterius producens,& hoc respectu creaturæ, quoniam uolendo creaturas ,eas in esse producit , aut conseruat : & sine hac uoluntate,nihil fit in uniuerso,quæ dicitur beneplaciti, & quæ semper impletur : de qua in ps̄.134. Omnia , quæcunq; Dominus uoluit,fecit in cælo,& in terra, & in omnibus Abyssis . Et ratio est,ut dicunt ferè omnes Theologi dist.47. primi sent. Quia,quòd aliquis effectus non fiat ab aliqua causa , contingit , aut quia non habet sufficientem uirtutem ad producendum illum : & hoc esse non potest in diuina uoluntate,cùm ipsa sit omnipotens,& omnipotentia sit respectu cuiuscunque,quod non implicat contradictionem . Aut quia ab alio impeditur in agendo : & hoc etiam,non,quia ratione dictæ omnipotentiæ potest remouere omne impediens : aliter deesset sibi potentia ad tollendum obstaculū . Vel quia in agendo , dependet ab alia causa , requisita secum ad coagendum , sicut ignis in camino non egit in pueros,quia Deus suam primam subtraxit causalitatē,quæ est necessaria,in quolibet effectu positiuo : & hoc adhuc non potest esse , quia & si cum Deo in multis actionibus concurrant causæ secundæ , sicut sol ad illuminandum , potest tamen sua omnipotentia sine omni causa secunda producere quemlibet effectum,cùm sit regula theologalis.Quicquid potest causa prima cū secunda, potest etiam per seipsam sine tali causa secunda . Aut quia ipsa causa mutatur in se,antequàm producat effectum,quemadmodum homo non semper exequitur,quod proposuit, & hoc etiam nullo modo potest esse , quia est simpliciter immutabilis,cùm quicquid Deus uult pro tempore , uelit ab æterno . Voluntas antecedens non semper adimpletur,quia licet cuilibet det naturalia, similiter & gratiam,si non ponat obicem,& parata sit cuilibet coagere ad actum me-

ritorium,similiter & det præceptum, & consilium, ut exequantur, multi tamen eliciunt actus demeritorios contra dictam uoluntatem.

De uoluntate Signi. Caput. IIII.

A VOluntas signi est creatura aliqua, siue effectus diuinæ uoluntatis, significans,uel manifestans nobis eandem diuinam uoluntatē. Vnde sæpè signa nominantur nomine significatorum eo modo,quo dicimus,ille fecit magnam misericordiam pauperi,cùm eleemosyna exterior data pauperi ,sit signum misericordiæ in animo dantis : & etiam dicimus testamentum,uel codicillum esse ultimam uoluntatem,cùm sit signum ultimæ uoluntatis testatoris. Ita secundum quandam figuram dicendi, uoluntas Dei uocatur aliquid,quod propriè non est uoluntas Dei,sed signum illius,ut præceptio,inhibitio,consilium,permissio,& impletio.
B Et hæc uoluntas signi non semper impletur, præcipuè in tribus prioribus, quia Deus omnibus pcipit obseruantiam suæ legis,& prohibet illa,quæ in se,uel secundum se sunt mala:similiter consulit euāgelica consilia : nihilominus,ut patet ad sensum, non omnes parent ei. Vnde nihil aliud est dicere uoluntatem signi non adimpleri,nisi ꝙ Dei præcepta,uel prohibitiones, uel consilia non adimplentur. Contra uerò permissionem nihil fit, quia eo ipso,quod est permissio,fit id, quod permittitur. Si enim non fieret, nō diceretur permissio,similiter nec contra impletionem. De quatuor primis non nulla sub compendio ad communem utilitatem dicturus,primò differam de decalogi præceptis,sub quibus,cùm contineantur prohibitiones, specialem tractatum de illis prætermittam. Secundò de Euangelicis consiliis. Postremò de permissionibus.

De Decalogi titulo Caput. V.

A DEcalogo præponitur quasi titulus.Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti,de domo seruitutis. Exo. 20. Vbi manifestatur,quis loquatur in Decalogo,quia Deus communis tribus. Nomine enim Domini intelligitur potentia,in qua magnificatur pater. Nomine Dei,qui dicitur theos græcè,idest uidens,intelligitur sapientia, in qua clarificatur filius. In pronomine uerò possessiuo uidelicet,tuus(quod loco determinationis additur) insinuatur bonitas ,per cuius participationē efficitur meus, tuus,&c.in qua magnificatur Spūs sanctus.Vnitas essētiæ innuitur per hoc,quod singulariter dicitur, ego sum. Loquitur autem illi Populo, qui eductus erat de
B ægypto. Vnde subdit, qui eduxi te &c. Pro quo notandum ,quòd præcepta decalogi innata sunt cuilibet rationali creaturæ,& sunt data expressis uerbis, ubi supra : Inquantum innata,respiciunt omnes : inquantum uerò data,tantùm Populum præfatum eductum de terra ægypti. Educere enim est potentiæ. De terra ægypti, sapientiæ. De domo seruitutis, bonitatis. Aegyptus enim tenebræ interpretatur,in quo error infidelitatis,domus seruitutis,reatus peccati (qui enim facit peccatum,Ioannis .8. seruus est peccati) designantur. Dicit ergo,ego Dominus,qui te eduxi,scilicet per potentiam. Deus qui te eduxi de terra ægypti, idest de tenebris erroris,& infidelitatis ad intelligentiam ueritatis,per sapientiā. Ego tuus,qui eduxi de domo seruitutis,idest reatu peccati & prauorum morum in libertatem gratiæ,& affectionem iustitiæ per bonitatem.

Præcepta

Præcepta decalogi ad duo dilectionis mandata referuntur. Cap. VI.

ADEM autem decalogi præcepta in duabus tabulis digito Dei scripta, Moysi Exod. 20. data esse legimus, ut inquiunt & Philo in eo libro, quem scripsit de decalogo, & Iosephus, quorum quinque erant in una tabula, & quinque in altera. Augustinus uerò cōtra præfatos, super Exodum. q. 7. quatuor uult prioris, sex autem posterioris esse tabulæ præcepta: quæ tamen omnia ad duo dilectionis mandata, Dei uidelicet, & Proximi, reducuntur. Verùm aliter idem August. in psal. 32. ordinat illa: quia in priori tabula ponit tantùm tria, in quibus Dei charitas commendatur. In altera uerò, septem ordinat, quæ ad proximi dilectionem pertinent. Sententiæ cuius se subscribit Magister senten. lib. 3. dist. 36. & 37. addens, Quòd dicta pcepta rectè impleri absque charitate nō ualent, neque ad alium finem prærerquàm ad charitatem dirigi debent. In dictis moralibus præceptis, est ponere duplicem radicem, alteram quo ad inchoationem, alteram quo ad consummationem. Prima est secūdum affectionem timoris, iuxta illud Ecclesiastici. 1. Radix sapiētiæ est timere dominum. Secunda iuxta dispositionem amoris, qui charitas est. Vnde August. contra Faustum. Tantùm noli esse sub lege, ut illam timore impleas, sed sub gratia, ut sit plenitudo legis charitas: & sic quātum ad impletionem, & consummationem radix moralium est penes amorem. Hæc charitas uia excellentissima est, ut inquit beatus Paulus 1. Cor. 13. quæ secundum se ambulantes, ducit ad patriā. Hæc est summa bonarum actionum, salus morum, finis cœlestium præceptorum, mors criminum, uita uirtutum, uirtus pugnantium, palma uictorum, causa meritorum bonorum, præmium perfectorum, ut inquit Prosper lib. 3. de uita contemplatiua. Sanctus quoq; Thomas opusculo 4. ait. Quòd omnium humanorum actuū regula, siue lex, est charitas diuina. Sicut enim uidemus in artificialibus, quod unumquodque opus tunc bonum, & rectum dicitur, quando regulæ coæquatur, sic etiam quodlibet opus humanum tunc rectum est, & uirtuosum, quando regulæ diuinæ dilectionis concordat. Si uerò ab hac discordat regula, nec bonum, nec rectum est. Decem itaque uerba hæc, idest sententias, quæ scilicet uerba Dominus digito suo hic inscripsisse in tabulis lapideis dicitur, ipsemet proprio suo ore prius promulgauerat ad uniuersum populū de medio ignis Exod. 20. dicens. Ego sum dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti, de domo seruitutis, &c. Tabulas autem Dei mandato scriptas, imò proprio digito illius, fecit Moyses recludi in arca fœderis ad perpetuam Dei memoriam.

A B C D

Obseruantia diuinorum præceptorum est nobis possibilis, licet mādatum de diligendo Deum ex toto corde, in hac uita impleri perfectè nō possit. Cap. VII.

Nte quàm ueniamus ad uniuscuiusque præcepti declarationem, præsuppono unum, uidelicet quòd obseruantia dictorum diuinorū præceptorum est nobis cum ipsius adiutorio possibilis, quod tamen ipse paratus est semper nobis præstare, si nos eo uti uolumus. Vnde postq; dominus præcepta dederat filiis Israel, ostēdere uolens omnia, quæ eis præceperat possibilia esse, dixit Deut. 30. Mandatum hoc, quod ego præcipio tibi hodie,

non supra te est, neque procul positum, neque in cælo situm, ut possis dicere, quis nostrum ualet ad cælum ascendere, ut deferat illud ad nos? &c. Sed iuxta te est sermo ualde in ore tuo, & in corde tuo, ut facias illum. Et Mat. 11. Iugum meũ suaue est, & onus meum leue. Similiter primæ Ioan. 5. Mandata eius grauia non
B sunt. Beatus quoque Ambrosius in primo libro de Iacob, & uita beata. c. 3. ait. Nemo tenetur ad culpam, nisi uoluntate propria deflexerit. Et beatus Basilius in uita Monachorum. c. 83. de dilectione inimicorum ait. Nunquam autem præciperet hoc iustus & clemens Deus, nisi utique etiam possibilitatem nobis donaret. Hieronymus quoque ad Damasum ait, Execramur etiam eorum blasphemiam, qui dicunt, impossibile aliquid homini præceptum esse, & mandata non
C à singulis posse seruari. Sed si hæretici obiiciant nobis præceptum dilectionis Dei ex toto corde, Respondetur, quod non sic præcipitur nobis, ut Deum ex toto corde diligamus, ut nihil præter illum diligamus, aut quòd omnes uires nostræ uoluntatis tali dilectioni applicemus: sed sic iubemur diligere Deum, ut nihil repugnans præceptis Dei amemus. Qua propter ille dicendus est diligere Deũ ex toto corde, qui Deum diligens reliqua omnia mandata seruat, ut apertè colligitur quarti, Reg. xi. ubi de Rege Iehu dicitur, Porrò Iehu non custodiuit, ut ambularet in lege Domini Dei Israel in toto corde suo, & subdens causam dixit. Non enim recessit à peccatis Hieroboam, qui peccare fecit Israel. Quia enim alterum mandatum transgressus est, dictus est, non ambulasse in toto corde. Vnde Gregorius super illa uerba Ioan. 14. Si quis diligit me sermonem meum seruabit
D &c. ait. Verè .n. eũ diligimus, si ad mandata eius, à nostris nos uoluptatibus coarctemus. Sed dilectio Dei, ad quam producendam anima adhibet omnes uires suas, & omnem conatum, in hac uita haberi non potest: nec illa nobis præcipitur, sed illa est, quæ expectatur in præmium. Vnde sicut ex beati Pauli sententia primæ cor. 13. Dicitur. Nunc cognoscimus ex parte, ita hic oportet dicere, quòd diligamus ex parte, cùm dilectio sequatur cognitionem, & in posterum speremus diligere ex toto. Hoc idem Augu. inquit libro 15 contra duas epistolas Pelagianorum ad Bonifacium. c. 7. cuius opinionis est etiã sanctus Tho. 22. q 44. articulo 6. & Bernardus serm. 50. super cantica, dicens. Est charitas
E in actu, est & in affectu: & de illa quidem, quæ operis est, puto datam legem hominibus, mandatumq; formatum. Nam in affectu, quis ita habeat, ut mandatur? Ergo illa mãdatur ad meritum, ista in præmium datur, cuius initium quidẽ, profectumq;, uitam præsentem experiri diuina posse gratia non negamus: sed planè consummationem deferimus futuræ felicitati.

Adoratio quæ spectat ad primum præceptum quid sit, & quomodo distinguatur à quereri, honorare, laudare, & glorificare. Caput. VIII.

A PRimum enim præceptum, quo Deum unum colere iubemur ad Patrem, secundum de iuramenti ueritate, ad filium, Tertium de spirituali uacatione, ad Spiritum sanctum, pertinere uidetur: ita ut his tribus pceptis tres personas, quæ sunt unus Deus, colere iubeamur. Principioq; uidendum, quid sit adoratio, & quotuplex: & qua Deus propriè sit à nobis adorandus. Pro quibus nota, quòd ista se habent per ordinem, uide

licet

licet reuereri, honorare, laudare, glorificare, & adorare, & semper posterius addit aliquid ad prius. Reuereri quempiam secundum Scot. dist. 9. Tertii, est animo reputare magna bona, quæ quis uidet in eo, aut æstimat esse in illo, paruipendēdo illorum cōparatione, quæ considerat in seipso. Honorare uerò, est reuerentiam interius existentem in animo opere exteriori indicare. Vnde honor est exhibitio reuerentiæ in testimonium uirtutis, uidelicet eius, quem reueretur. Laudare autem, est honoratum pro bonis, quæ in se habet, aliis commendare. Glorificare, seu magnificare, est laudes honorati, longè, latèque præconizare. Gloria enim est frequens fama cum laude. Adorare autem, est in id, quod est reuerendum, honorandum, atque glorificandum propter suæ sanctitatis eminentiam atque uirtutis, totam spem atque fiduciam, se subiiciendo, proiicere. Vnde adoratio dicitur cultus propter uidelicet diligentem intentionem circa illud, quod adoratur. Illud enim dicitur coli, cui quis studiosè intendit, operam suam exhibendo. Dicitur etiam seruitus, quia huiusmodi opera exhibentur adorato in recognitionem sui dominii. Dicitur Theosebia, idest diuinus cultus, quia in ipsa singulariter colitur Deus. Dicitur & religio, quando ad huiusmodi adorationem homo seipsum specialiter obligat, dicente Tullio in Rhetorica, Religio cuidam superiori naturæ cultum, reuerentiamq; affert. Adoratio est una trium, sicut est una maiestas, Vnde Gene. 18. dicitur, quòd Abraham tres uidit, & unum adorauit. Vnde licet sit discretio trium personarum, est tamen una adoratio, quia una maiestas, una æqualitas in tribus. Vnde Ioan. 5. Qui non honorificat filium, non honorificat Patrem, qui eum misit. Et Hilarius in libro de Trini. Honor geniti est honor Gignentis, & è conuerso. Respiciendo etiam essentiam, unus & idem honor numero latriæ, & eadem adoratio debetur ei. Sed quia ut dicitur Ioan. 4. Spiritus est Deus, & qui adorant eum, in Spiritu, & ueritate oportet adorare: ideo beatus Augustinus inquit, Quòd adorare in Spiritu est fide, spe, & charitate in eum tendere. Extollere etiam bonitatem alicuius in corde suo tanquam summam respectu bonitatis suæ, à quo quis suam etiam habet bonitatem, cùm respiciat solum Deum pro obiecto conuenienti, ut summum bonum, uel Dominum, pertinet ad latriam, quæ soli Deo conuenit, cui interiori actui correspondent aliqui exteriores: signa dicti interioris, ut sacrificia, ritus, uel genuflexiones, protestantes istam reuerentiam summo Domino exhibendam, & summam dominationem in eo, cui talia exhibentur, & subiectionem ad illum in exhibente. Ex quibus actibus tam latriæ interioris, quàm exterioris frequenter elicitis potest generari habitus inclinans ad faciliter, & promptè eliciendum similes actus, qui sicut erant boni, & debitis circunstantiis ornati, ita habitus ex eisdem generatus, erit bonus. Latria enim potest accipi, uel pro cultu siue reuerentia, aut adoratione Deo exhibita actu interiori, ratione summi dominii, uel summi boni. Vel pro reuerentia exhibita Deo, actu exteriori. Seu pro habitu inclinante ad talem actum. Et ille actus, cùm sit rationi rectæ consonus, uirtus est, non theologica secundum Scotum, ubi supra, cùm non habeat Deum pro obiecto immediato, sed honorem deferendum Domino increato: Erit ergo uirtus moralis, contenta sub iustitia, qua redditur superiori, quod sibi debetur.

Obligatio

Obligatio ad actum latriæ pertinet ad primum præceptum. Cap. IX.

OBligatio igitur ad actum adorationis, siue latriæ, pertinet ad primum
A præceptum. Non habebis deos alienos, Exod. 20. quod non modò est negatiuum prohibens adorationem exhiberi alicui, cui non conuenit, sed affirmatiuum, ut habeatur Deus uerus, & tanquam dominus adoretur, de quo Deuter. 6. Dominum Deum tuum adorabis: in quo excluditur idololatria, & obligat semper, sed non pro semper. Ad istum uerò actum
B eliciendum aliquando ab adulto pro tempore legis Mosaicæ uidetur determinatio esse facta per illud, quod habetur in tertio præcepto (ut dicetur infra) uidelicet Sabbata sanctifices, quod etiam fuit præceptum legis naturæ, ut scilicet aliquo determinato tẽpore uacaret homo ab operibus seruilibus ad Deũ magnificandũ. In lege uerò noua determinatur tempus in die Dominico, & in oblatione illius summi sacrificii, uidelicet Eucharistiæ, quam debet Sacerdos offerre pro se, & pro populo, ad Hebr. 5. Populus autem offert spiritualiter, cùm teneatur eadem die audire missam integram, de consecr. dist. 1. c. Missas. Et si aliqua necessitas excuset à missa, necesse est impleri illum adorationis actum in aliquo æquiualente, ut saltem die illo specialiter deputato cultui diuino, habeatur aliquis actus immediatè relatus in Deum ad eius reuerentiam.

Homo Christus quomodo latria adorandus. Cap. X.

SI quæratur, an Christo præcisè secundum diuinam naturam conue-
A niat latria, respondet Gabriel Biel lect. 50. super canonem, Quòd refert multum loqui de natura humana in Christo, & de homine Christo. Nam homo est nomen personæ, non sic humana natura: & concludit, quòd homo Christus adoratione, quæ est latria, est adorandus, cùm sit persona uerbi, & ita Deus: & ex consequenti ea adoratione, quæ solius Dei est, adorandus est, à qua adoratione licet natura humana excludatur, ut ratio adorandi, non tamen, ut terminus adorationis: cùm secundum Damascenum in 3. lib c. 54. Christum Deum perfectum, & hominem perfectum, simul & patrem, & spiritum sanctum cum incommutabili carne eius una adoratione adoramus. Humana autem natura in se considerata, est adoranda hyperdulia, ut dicit glos. super psal. 98. Adorate scabellũ pedum eius. Hyperdulia autem est honor quidã magnus, qui exhibetur creaturæ rationali excellenti, propter maiorem affinita-
B tem, & coniunctionem ad Deum. Hac adorationis specie adorari debet beata Virgo mater Dei. Vnde in Ephesino concilio, cùm Nestorius χριστοτόκον, non aũt θεοτόκον esse Mariam uirginẽ asseueraret, sub anathematis pœna fuisse legimus interdictum, ne quis eam χριστοτόκον auderet appellare, non quòd hoc nomine rectè uocari non potuisset, aut possit, sed quòd obuiandum esse errori putauerunt, quo Nestorius purum hominem Christum, non autem Deum, & hominẽ peperisse Mariam uirginem contendebat. Dulia uerò est cultus, uel honor, qui
C exhibetur creaturæ, eò quòd participat diuinam dignitatem, uidelicet potentiã, sapientiam, uel bonitatem. Adoratio enim secundum Alexandrum de Ales in 3. par. summæ, respicit Deum inquantum est superior, & excellens: unde adoratio est

tio eſt motus in Deum,non ut in finē,ſed ut in principium. Amor uerò eſt motus in ipſum,ut in finem. Ratio autem finis non mutatur in dilectione Dei,& proximi, diligendo ipſum ſummum bonum ipſi deo & proximo,ſicut nec debitum, imò eadem ratione diligo Deum,& proximum:cùm in ſeipſo,& ſua imagine debeo diligere ſummum bonum. Adoratio enim eſt motus in Deum, ut in principium: uariatur autem ratio principii in adoratione Dei,& proximi, ſicut & ratio debiti: quia Deus eſt principium ad eſſe,& conſeruationem eſſe ipſius creaturæ. Rationalis uerò creatura eſt principium ratione doni excellentis ad bene eſſe alterius,ut puta ſubditi,ratione cuius poteſt ipſum ducere in ſuperiora: ſicut Prælatus per poteſtatem, Doctor ratione ſapientiæ per cognitionem, Sanctus uir per exemplum. Ratio debiti, qua debeo adorationem uel reuerentiam proximo,eſt ratio,qua debeo principio ad bene eſſe,& non ad eſſe, uel eius conſeruationem. Dignitas enim diuini eſſe per potentiam,& participationem conuenit Prælatis. Dignitas ſapientiæ doctoribus. Dignitas uerò bonitatis conuenit ſanctis,ratione quarum ſunt principium ad bene eſſe aliorū:& ut ſic,debetur eis honor, & reuerentia. D

Catholici adorando ſanctos,prælatos,doctores,& imagines non ſunt idololatræ. Caput. XI.

VIA enim ſcriptum eſt. Non facies tibi ſculptile, ideò inquit Damaſcenus,ꝙ antequàm Deus eſſet humanatus, facere Deo imaginē erat impietatis,cùm eſſet inuiſibilis, incorporeus, incircunſcriptibilis. Summæ impietatis igitur erat figurare,quod diuinum eſt. Hinc eſt,ꝙ in ueteri teſtamento non erat in conſuetudine uſus imaginum, Deum figuratiū. Quia uerò Deus ipſe per uiſcera miſericordiæ ſuæ, ſecūdum ueritatem propter ſalutem noſtram factus eſt homo (non ut Abrahæ uiſus eſt in ſpecie hominis, quando tres uidit, & unum adorauit, nec ut prophetis) ſed ſecundum ſubſtantiam,uiſus eſt, & cum hominibus conuerſatus mirabilia fecit, paſſus eſt, reſurrexit,& ad cælos aſcendit: quæ omnia ſecundum ueritatem facta ſunt,& uiſa ab hominibus,ac ſcripta ad memoriam & doctrinam noſtrā. Ideò patres,quia non omnes ſciunt literas, aut lectioni uacant,excogitauerunt, uelut quoſdam triumphos, ſimilia in imaginibus deſcribere ad uelocem memoriam, quas procidentes adoraremus,ſimiliter & Sanctorum certamina erigentia nos ad fortitudinem,imitationem, zelum uirtutis eorum, & gloriam Dei. Honor enim, qui tribuitur imagini,nō aliò,quàm ad prototypon refertur, ſicut à Baſilio in libro de Spiritu ſancto.c. 18. legimus annotatum: cùm nemo tam ſit lapis, ut lapidibus, & lignis ineſſe putet ſenſum. Nihil igitur contra primum præceptum peccatur,ſi ſanctis,& eorum imaginibus debita ueneratio præſtetur. Vnde ſancta ſynodus ſeptima. acti. 7. exclamauit. Quicunq; ſentētias ſacræ ſcripturæ de Idolis, contra uenerandas imagines adducunt, Anathema. Qui uenerandas imagines Idola appellant, Anathema. Qui dicunt, quòd imagines chriſtiani, ut deos, adorent, Anathema. In octaua quoque ſynodo Acti. decima, idem decretum eſt.

A

B

Triplex

Triplex à nobis Deo cultus exhibetur,& ſanctis. Caput. XII.

A PRO maiori prædictorum declaratione eſt notandum, Quòd triplex
à nobis Deo cultus debetur. Imitatio uidelicet.Honor,& Inuocatio.
Præcipuus & Deo gratiſſimus eſt imitatio. Vidit hoc Ethnicus ille
Socrates, qui dixit, uis Deos tibi propitiari? bonus eſto. Chriſtus
enim nō tātū incarnari uoluit,ut eſſet uita noſtra, ſed ut ſeipſum nobis exemplū
uiuendi proponeret, ut ſicut ipſe ambulauit,& nos ambularemus. Ad hunc cul-
tum inuitat nos Paulus ad Eph. 5. Eſtote imitatores Dei, ſicut filii chariſſimi.
Nec iniquum eſt hunc præcipuè cultum trāsferre ad homines,cùm dixerit Pau-
B lus primæ cor. 4. Imitatores mei eſtote, ſicut & ego Chriſti, uoluit enim ab aliis
imitari,quatenus ipſe Chriſtum imitatus eſt,nō ſub ea ratione, qua perſecutor,
uel blaſphemus, ſed quatenus miſericordiam Dei conſecutus fuerat, & ut iam
in ſeipſo non uiuebat,ſed Chriſtus in eo: ita ut imitari Paulum,nihil aliud fue-
rit,quàm Chriſtum in Paulo uiuentem imitari. Et ſic patet, quàm rectè cultus
hic ſanctis tribuatur,quos cùm imitari iubemur,nihil aliud,q̃ Chriſtū in ſanctis
imitari iubemur,quem imitari non eſt impoſſibile,cùm dicat Baſilius ſerm. 2. de
baptiſmo. c. ultimo. Reſpicientes igitur in Chriſtum, animi noſtri alacritatem
glorioſo imitandi ſtudio intendamus. Vbi uerò ſanctos cōſideramus, docemur
ſtudium hoc imitandi Chriſtum non eſſe impoſſibile,ut per illorum conſidera-
tionem alacriores facti, ſyncerum & immaculatum mandatum Domini ad mor-
tem uſque ſeruemus,atq; in uitam æternam ingrediamur. Nihil ergo detrahitur
perfectiſſimo exemplari ſanctos imitando,ſed augetur potius illius gloria. Secū-
C dus cultus Deo debitus conſiſtit in honore,& ueneratione. Vnde dictum eſt à
beato Paulo. 1. Tim. 1. Soli Deo honor, & gloria: quod non contrariatur ſibi
dicenti ad Rom. 2. Gloria & honor omni operanti bonum. Sciebat enim Pau-
lus, ꝙ ſummus cultus, & gloria ſoli Deo conueniebat: ſed non propterea ſua
quoq; gloria,& honore fraudandos eſſe putabat eos,qui bonum eſſent operati,
per quos nomen Dei ſanctificabatur, ſicut contra, per eos qui perperam agunt,
nomen Dei blaſphematur. Quid enim aliud ueneramur in ſanctis, niſi Dei do-
D na? niſi Chriſtum ipſum uiuentem,& operantem in illis? Athanaſium laudans
dicit Gregorius Nazianzenus in oratione in Athanaſium,uirtutem laudo,uirtu-
tem autem laudans Deum laudo. Dei nanq; donum eſt omnis uirtus,à quo pro
ficiſcitur omne datum optimum Iacobi. 2. Qui honorat Dominum,inquit Epi-
phanius,hæreſi. 26. honorat etiam ſanctum, qui uerò ignominia afficit ſanctum,
ignominia etiam afficit Dominum. Vnde Auguſtinus in pſ. 44. In Petro quis ho
noratur,niſi ille defunctus pro nobis? ſumus enim Chriſtiani,non Petriani. Tol-
le à Petro,Tolle à Paulo &c. ꝙ Apoſtoli,ꝙ martyres Chriſti fuerunt, nō plus eis
honoris debebitur, quàm uel Ariſtidi iuſto, uel Phocioni,uel Zenoni, quorum
uitæ ſanctimoniam ab his,qui Græcorum hiſtorias conſcripſerunt,plurimum le-
gimus eſſe commendatam. Tertius cultus Deo debitus,& à nobis ſibi impendē-
dus, eſt in Inuocatione, ſi ergo nullum crimen eſt in imitandis ſanctis,& hono-
randis,quid eſſe criminis in illis inuocandis poterit? Non enim tanquam largi-
tores (hoc enim ſolius Dei proprium eſt) ſed tanquam deprecatores inuocan-
tur. Aliter enim inuocamus Deum, aliter ſanctos. Deum inuocantes dicimus,
concede quæſumus,tribue quæſumus. Sanctos inuocantes nihil aliud dicimus,
quàm

quã orate pro nobis. Nec in hoc Christi gloriæ derogatur, quòd alius à Christo mediator quæritur, dum à sanctis intercessio postulatur. Derogabat ne Christi gloriæ Paulus, quem toties ad sanctorum intercessionem confugisse legimus? F
Non ne sciebat unum esse mediatorem Dei, & hominum Christum Iesum? Et tamen pro omnibus, qui in sublimitate cõstituti sunt, obsecrationes fieri uoluit. Quid autem est obsecrare pro aliquo, nisi mediatorem inter eum esse, quem petis, & eum, pro quo petis? Vnde in concilio Constantinopolitano, ut habetur tom.2.cõciliorum.c.7. cùm præscripsissent patres, quibus uerbis esset Deus orãdus, mox subiunxerunt, his actis, & creatore suo solo Deo adorato, inuocet sanctos, ut pro se intercedere apud maiestatem diuinam dignentur. Omnes enim orationes Ecclesiæ ad patrem ferè dirigere concludit, non per Petrum, non per Paulum, sed per Dominum nostrum Iesum Christum, per solius illius passionis meritum, qua nos redemit, quæ omnia concedi sibi postulat. Vnde Gregorius Naziãzenus in monodia Basilii, Tu autem, inquit, ò Basili ex alto nos respice, G
& carnis stimulum, aut tuis siste precibus, aut fortiter nos ferre persuade. Et Hieronymus in Epitaphio Paulæ, Vale, inquit, ò Paula, & tui cultoris ultimam senectutem tuis orationibus adiuua, fides & opera tua te Christo sociant, præsens facilius, quod postulas, impetrabis. Et Augustinus in meditationibus .c.23. Orate Dominum, orate piissimi, orate omnia agmina sanctorum. Et Chrysostomus homil. 66. ad populum Antiochiæ in laudibus ponit Imperatoris, quòd is purpura indutus accedit ad Martyrum sepulchra complexurus, & fastu deposito, stat sanctis supplicaturus.

Reliquiæ sanctorum sunt uenerandæ. Caput. XIII.

VID dicam de sanctarum reliquiarum ueneratione & uirtute? Ruffinus libro secundo.c.32. Ecclesiasticæ historiæ, narrat de Theodosio Imperatore, ꝙ is contra Eugenium prælium initurus circumibat cũ A
sacerdotibus & populo omnia orationum loca, & ante martyrum, & Apostolorum thecas iacebat cilicio prostratus, & auxilia sibi fida sanctorum intercessione poscebat. De reliquiis Geruasii, Prothasii, & Stephani martyrum, quid dicam? Tantus fuit ad eas hominum concursus, tot & tanta per eas miracula facta, ut beatus Augustinus libro.22. de ciuitate Dei .c. 8. miretur: quo ẽt in loco moris fuisse scribit, ut recitaretur in tẽplo, quid quisq; beneficii accepisset. Offerre tamen sacrificium alicui, ita est seruitus diuinitati debita, & propria, ut qui homini eam tribueret, idololatriæ crimen euadere non posset. Si dicant hæretici, ꝙ animæ sanctorum ignorant preces nostras, obiicitur eis illud, quod Gregorius libro. 4. dialogorum .c.32. inquit. Quid enim est, quod ibi sanctorum Animæ nesciant, ubi scientem omnia sciunt? & Dionysius. cap.11. cælestis Hierarchiæ, Quis ibi aliquid ignorat, ubi omnes fontem scientiæ Deum uident? certè qui intus omnipotentis claritatem uident, nullo modo credendum est, quòd foris aliquid fit, quod ignorent. Hoc etiam scire possunt, ut dicto Dionysio placet, ubi supra. c.4. reuelantibus Angelis. Si iterum obiiciatur nobis dictum nonnullorum aliorum hæreticorum, qui eò temeritatis deuenerunt, ut affirmare non uereantur, sanctos nondum esse Dei conspectu suauissimo potitos, sed adhuc in abditis quibusdam receptaculis extremum expectare iudicii B
uniuersalis

C uniuersalis diem. Contra hos respondet Cyrillus ad Reginas libro secundo de recta fide. Olim,inquit,liberatæ à corporibus animæ hominum, in subterranea receptacula demittebantur,implentes mortis promptuaria. Vbi autem Christus spiritum suum Patri commendauit,etiam hanc nobis præparauit uiam:nō enim ingredimur in infernum &c. Et Basilius de Spiritu sancto ad Amphilochium, An non extremi stuporis est,inquit,sanctos fateri cum Christo non esse, quādoquidem Paulus peregrinans à corpore præsens est apud Deum,& resolutus, iam est cum Christo? Obiiciunt tertiò dicti hæretici nobis dicentes. Quis generalis D Iudicii erit usus futurus,si ante illud mercedem quisque suam recepturus est? Quibus respondet Gregorius quarto Dialogorum. c.24. Quòd hoc crescit animabus in Iudicio, quod nunc animarum sola,postmodum uerò corporum beatitudine, perfruuntur: ut ipsa quoque carne gaudeant,in qua dolores pro Domino pertulerūt: de qua scriptum est,quod in terra sua duplicia possidebunt. Stolas suas igitur, animarum modo recipiunt,tunc post Iudicium animarum simul & corporum gloria lætabuntur.

Primum præceptum de uno colendo Deo,tres habet Clausulas. Cap. XIIII.

A PRima clausula est,non habebis Deos alienos coram me. Vbi prohibemur adorare creaturas spirituales,scilicet Angelos. Secunda non facies tibi sculptile,hoc est imagines fictas, quæ nullius rei naturalis sunt repræsentatiuæ. Tertia neque omnem similitudinem,uidelicet,rei naturalis imaginem. Et sequitur,quæ est in cælo desuper, ut Solis, & Lunæ: & quæ in terra deorsum,ut hominis,bouis,& similium:neque quæ sunt in aquis,idest piscium. Non adorabis eas scilicet actu exteriori, neque coles affectu interiori. Prima huius præcepti clausula ostendit Iudæos,& Saracenos Idololatras, qui Deos habent alienos. Iudæi quidem Messiam,Saraceni autem Mahometen, expectāt. Contra secundam faciunt hæretici,qui non credunt de Deo,nisi quod imagina-B tione sua,& phantasia confingunt. Contra tertiam faciunt mali christiani, eò quod superbi colunt similitudinem eorum,quæ sunt super terram, uidelicet honores. Danielis.11. Nam super omnia desiderant aliis præesse. Auari colunt similitudinem eorum,quæ sunt in terra,ut puta pecuniam,& diuitias. Auaritia enim est Idolorum seruitus ad coloss.3. Voluptuosi colunt similitudinem eorū, quæ sunt in aquis,idest delitias,& uoluptates,quorū uidelicet Deus uenter est,ad Ephe.3.

De comminatione Dei,huic primo suo præcepto superaddita. Cap. XV.

A DIcit enim,Ego Dominus Deus tuus fortis zelotes &c.Repetit autem id,ego Dominus Deus tuus,ut repetitione demonstret hanc esse sufficientem causam,cur sibi præ omnibus,amor,cultus,seruitus,& obedientia debeatur. Quòd uerò addit,fortis, zelotes &c. Ad terrorem quidem facit eorum,quos parum mouet solum præceptum.Sequitur,uisitās iniquitatem patrum in filios in tertiam,& quartam generationem, idest uisitās siue puniens,non quocunque modo,sed ad instar eius,qui ardenti zelo accensus seuerè animaduertit in iniquitatem suorum,non quidem studio exterminandi, sed reducendi ad officium. Visitans autem non quorumcunque, sed patrum in filiis,

hoc

hoc est in parentibus inchoatam,& in succedentibus generationibus continuatam. Ego fortis Zelotes, amoris zelo accensus, uisito quidem auersos à me in uirga & flagellis usque in tertiam,& quartam generationem, non autem ultra. Nam eò usque patienter quidem expecto ad resipiscentiam. Verùm si æstuantis amoris mei flagellis sæpius uisitati non obediant,si obsurdescant, pertinaciterq; pergant ad quartam usque ganerationem ,non adiiciam ultra, ut amore zelans uisitem eos: sed deseram, abiiciamq; eos, auertens zelum meum ab eis,quemad modũ dicit Dominus ad Hierosolymã,Ezechielis.16.Propterea auferetur zelus meus à te,& quiescam,nec irascar amplius: quasi diceret,cessare faciam iram meã in te,& recedet Zelotypia mea à te, idest extremis suppliciis afficiam te, nec te amabo amplius: qualis profectò subtractio Dei zeli à nobis est, uelut extremum irreconciliabilis indignationis supplicium. Quandiu enim zelat nos Deus, & Zelando uisitat, tandiu ex ardenti amore adhibet increpationes, minas, uerbera,dolores:cùm dicat Deus Apoc.3. Quos amo,corrigo,& castigo, eum sanè ob finem,ut sic demonstret,cui obsequi oporteat: sicq; reuocet nos ad se,iuxta illud Hieremiæ.6. Erudire Hierusalẽ,ne discedat à te anima mea. Verba igitur supradicta textus simul insinuant,& miram abundantiam diuinæ bonitatis,ac patientiæ in eos,qui male agunt,& horrendam extremi mali comminationem in eos, qui pertinaciter nimia patientia Dei abutuntur. Contra quos Paulus ad Rom.2. An diuitias bonitatis eius,& patientiæ,& longanimitatis contemnis? Ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Secundum autem duritiã tuam,& impœnitens cor thesaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicii Dei,qui reddet unicuique secundum opera sua: iis quidem,qui secundum patientiam boni operis, gloriam,& honorem,& incorruptionem quærunt, uitã æternam: iis autem,qui non acquiescunt ueritati, iram, & indignationem. Et ideò addit textus ubi supra,& faciens misericordiam in millia his, qui diligunt & custodiunt præcepta mea, quæ uerba intelliges,qua possunt plenitudine intelligi, nempe in millia generationum, hoc est etiam in millesimam usque generationem, in millia retributionum,in millia temporum, ætatum, seculorum, & quicquid amplius his dici potest. Nam quemadmodum zelotis amor, seu zelus amantis erga filios subtractionis terminum habet: ita puræ charitatis dilectio omnino finem nescit,ac modum &c. At pergamus nunc ad secundum mãdatũ.

B C D E

Præceptum secundum. Caput. XVI.

NON assumes nomen Dei tui in uanum, idest secundum Sco.37. tertii.q. unica. Non facies Deo irreuerentiam. Hoc præceptum secundum eundem cum priore est strictè de lege naturæ, cùm sequatur necessariò, quòd si est Deus, est amandus, ut Deus,& nihil aliud est colendum,tanquam Deus: nec Deo est facienda irreuerentia: & per consequens in istis non poterit Deus dispensare, ut aliquis possit licitè facere oppositum illius,quod prohibetur. Memineris ergo præceptum hoc de non iurando potius esse Euangelicum, quàm legale, & nunc obseruatu magis necessarium, quàm tempore legis. Constat autem per scripturas expresse præceptum esse. Primò, non assumere seu usurpare nomen Domini in uanum, uel frustra. A

bis est confugium,ut controuersia omnis dirimatur:& cùm iuramētum sit actus latriæ,ut dicit Dominus Ioannes arboreus libro.9. suæ Theosophiæ. c.17. non uideo quare in Euangelio simpliciter prohibeatur.

Iurare non est malum,sed peierare. Caput. XVIII.

Diuus Augustinus sermone .30. de uerbis Apostoli abundè edisserens illas tres sacræ scripturæ sententias,quæ nobis uidentur aduersari, uidelicet beati Iacobi capite quinto , Sit sermo uester, est est, nō non, A & Matt.5. Ante omnia nolite iurare,& paulo post, Nolite iurare,neq; per cælum,neque per terram , Inquit,non esse peccatum iurare,sed peierare.Iurauit enim Dominus,iurauerunt & sancti,nec dicit Apostolus,nolite iurare , nisi ad euitādum periurium.Nam ita scribit Augustinus,quia graue peccatum est peierare,compendium tibi dedit scriptura, noli iurare. quid dicturus tibi sum homo? Verum iura,& nihil prohibet id,quod ex se bonum est , cedere in malum eius,qui non eo utitur bene : quemadmodum sumere Eucharistiam ex se bonū est,malum tamen abutenti,& indignè sumenti,ita iurare ex se bonum est : cedit tamen in malum eius,qui leuiter & sine necessitate iurat.Idem Augustinus in expositione ,pri.c.epistolæ ad Gal.innuit,quòd licet appetere iuramentum nō cupiditate,uel delectatione iurandi,sed propter aliorum infirmitatem,quia non aliter mouentur ad fidem. Clicthoueus libro .3. de uotis Monasticis cap.10.in Antiluthero dicit,Christum non inhibuisse in Euangelio iuramentum,sed dedisse consilium de uitando iuramento,ne quis ex consuetudine prolaberetur in periurium . Nec subticebo,quod dicit Gratianus.22.q.1.c. quòd iuramētum.Quòd B aliud est spontè accedere ad iuramentum,aliud ad asserendam innocētiam suā , uel ad fœdera pacis conseruanda,uel ad persuadendum auditoribus,quando pigri sunt credere,quod eis utile est . Primum prohibetur,secundum conceditur.

Non obstante iuramento,iustitia christianorum præcellit iustitiam pharisæorum . Caput. XIX.

Si obiiciet aliquis,si christiano non sit prohibitum iusiurandum , sed A permissum,in quo præcellet iustitia Christiani iustitiam Pharisæorū, maximè cùm dicat ueritas, Matt. 5. Nisi abundauerit iustitia uestra plusquàm scribarum,& Pharisæorum,non intrabitis in regnum cælorum?Vnde,ut nos Saluator ad tuendam perfectiorem legem inclinaret,dixit,Audistis,quia dictum est antiquis,non periurabis,reddes autem Domino iuramenta tua . Ego autem dico uobis non iurare omnino. Dicendum,φ licet sit permissum christiano iurare, & reddere possit sua iuramenta Deo : non tamen eo modo,quo consueuerāt iudæi , quibus permissum erat iurare per Deum, ne idolorum,& creaturarum iuramentis assuescerent etiam absq; urgenti necessitate:qua in re iustitia christiani præponitur iustitiæ iudæorum : cùm christianus non nisi propter maximum reipublicæ commodum,& nisi cogatur,non iurabit,imò semper paratus est non iurare,sicut paratus est non ulcisci iniuriam. Et ubi inter ueros Christianos sermo hominis fidelis plurimum habet auctoritatis , nō est opus

& iudicio, ubi glos. interl. Hos tres comites debet habere iuramentum. Veritatē ex parte iurantis. Iustitiam ex parte eius, quod iuratur. Iudicium ex parte circūstantiarum utriusq;. Veritas debet esse in iurantis conscientia, ut credat ita esse, B uel fuisse, sicut iurat in iuramento assertorio: uel proponat ita facere, sicut iurat in promissorio. Iustitia debet esse in eo, quod iuratur, quia oportet esse licitum. Si enim esset contra legem Dei, uel præceptum Ecclesiæ, iam non esset iustitia in eo, quod iuratur. Iurauit enim Dauid per Deum occidere Nabal, qui tamen cū ad preces Abigail prudentis fœminæ mox remisisset minas, & reuocasset ensem, non legitur eum contraxisse culpam aliquam de tali periurio, ac pœnituisse. Sciebat enim, ꝙ nulla est obligatio ad iniustum iuramentum. In circunstantiis attēditur iudicium uidelicet discretionis, ut diligenter attendatur & causa, pro qua C iuratur, & modus. Iurare ergo in uanum, est iurare, uel sine ueritate, uel sine iustitia, uel sine iudicio.

Causæ, propter quas iustè iuratur, quæ sint. Caput. XXII.

IVratur enim causa boni, uel mali. Causa boni multifariam, uel ueritatis causa, uel pacis, uel amicitiæ, uel obedientiæ. Primo modo du- A pliciter, uel causa ueritatis summæ credendæ, cuius causa iurat Paulus, cùm dicit, testis est mihi Deus. Et ipse Saluator, Amen Amen dico uobis, ut ueritas credendorum, quam prædicabat, astrueretur in cordibus auditorum. Vel causa ueritatis creatæ, sicut iurant testes in causis pro ueritate alicuius facti manifestanda, de qua Deut. 19. in ore duorum uel trium stat omne uerbum. Ratione uerò pacis reformandæ, ut Iacob, & Laban Gen. 31. Iurauit enim Iacob per timorem patris sui Isaac. Causa uerò amicitiæ restaurandæ iuratur. Vnde Geraritæ Gen. 26. dixerunt, fit iuramentum inter nos, & ineamus fœdus. Ratione obedientiæ fit iuramentum triplex. Primum fidelitatis, quod faciunt Principes Regi. 2. Reg. 5. Venerunt seniores israel ad Regem in Ebron, & percussit cum eis fœdus coram Domino. Secundum subiectionis, quod faciunt Abbates Episcopis, & Episcopi Metropolitanis. Iurauerunt quoq; hoc modo Principes Galaad ad Iepte Iudic. 11. Dominus, qui audit, ipse est mediator, & testis, ꝙ nostra promissa faciemus. Tertium est obseruationis, ut iurant Canonici, cùm datur canonicatus pro consuetudinibus seruandis. Vnde postquam Dominus legem per Moysen promulgauit, iurauerunt omnes se seruaturos eā. Iuratur quoq; ratione mali uitandi, sicut quando fit iuramentum de calūnia in principio causarum, ne aliqua personarum litigantium calūniosè aliam impetat, aut calūniosè se defendat. Similiter & ratione mali expurgandi, ut cùm iuratur in purgatione canonica pro tuenda innocētia, de qua Deut. 21. Si inueniatur in terra cadauer occisi hominis, & ignoretur reus, egredientur seniores, & maiores natu &c. Lauabunt manus suas, & dicent manus nostræ non effuderunt sanguinem hunc. Aliter si iuratur, assumitur nomen Dei in uanum, ut puta iurando contra conscientiam, uel illicitum, uel contraueniendo iuramento.

De tertio præcepto. Caput. XXIII.

MEmento, ut diem Sabbati Sanctifices, sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua. Septimo uerò die Sabbatum Domini Dei tui est: non facies omne opus in eo &c. Hoc mandatum secundum Dominū Alexandrum de Ales, in 3. parte summæ. q. 32. mem. primo, potest

intelligi aut literaliter, aut ſpiritualiter. Primo modo præcipiebat ceſſationem ab operibus ſeruilibus. Vnde de eo dicitur, omne opus ſeruile nō facietis in eo: obligabantur enim de rigore mandati iudæi tali die, & nos die Dominica (de qua infra) ceſſare, ac feriari à laicis operibus, & omnibus profanis exercitiis, qualia ſunt agricultura, artificia, negotiationes, operæ conductitiæ, laicalia officia, quæſturæ,, prætoria, officinæ rerum uendibilium, ſcripturæ rerum iudicialium, & id genus alia. Hæc enim operari in tali die prohibitum eſt. Scriptura enim prohibet expreſſè, q neq; tu quicquam operis facias in illa die, neque filius tuus, neque filia, neque ſeruus, neque ancilla, neque bos tuus, neque aſinus, aut omne iumentum tuum, neque peregrinus, qui tecum intra portas domus tuæ hoſpitatur. Si uerò neceſſitas occurreret, cùm non habeat legem, Saluator docet neceſſitatis cauſas inſperatò occurrentes non eſſe comprehenſas ſub præcepto de Sabbato ſanctificando, dicens Marci. 2. Sabbatum propter hominem factum eſt, & non homo propter Sabbatum. Et Luc. 14. Cuius ueſtrum aſinus, uel bos in puteum cadet, & non continuò extrahet illum die Sabbati? Simile exemplum po-
B nitur, Mat. 12. Si igitur licet operari die Sabbati, ut unam ouem, uel aſinum ſalues, multo magis, ut hoſtem profliges, ciuitatem liberes, domum aut uiciniā ſerues ab incendio, aut prouinciam ab inundatione. Apoſtoli etiam urgente fame uellicabant ſpicas, & confricabant in uſum cibi. Vnde Saluator Iudæis ſuper hoc
C facto ſcandalizatis dixit. Non legiſtis, quod fecerit Dauid primi Reg. 21. quando eſuriit? quomodo intrauit in domum Dei cum ſuis, & panes propoſitionis comedit, quos non licebat ſibi, nec ſuis edere, ſed ſolis ſacerdotibus, & ſine reprehenſione fuit? Non tamen licitum eſt talia ſeruilia in illo die facere, quæ commodè fieri poſſunt diem illum præueniendo, aliter tranſgreſſor erit huius præcepti. Vnde num. 15. habetur. Factum eſt autem, cùm eſſent filii Iſrael in ſolitudine, & inueniſſent hominem colligentem ligna in die Sabbati, obtulerūt eū Moyſi, & Aarō, & uniuerſæ multitudini, qui recluſerunt eum in carcerem expectātes reſponſum
D Domini, qui dixit ad Moyſen. Morte moriatur homo iſte, obruat eum lapidibus omnis turba extra caſtra. Non hoc modo nunc agitur. Erat tunc lex iræ, ſeueritatis, & rigoris: nunc autem tempus gratiæ, & miſerationis. Meritò igitur omnibus tam pauperibus, quàm diuitibus ſabbatizandum.

De Senſu Myſtico ſiue ſpirituali iſtius præcepti. Caput. XXIIII.

Piritualis ſenſus dicti mandati ſecundum præfatum Dominum Alexandrum, ubi ſupra, eſt triplex, uidelicet moralis, allegoricus, & anagogicus. Moralis ſignat ceſſationem à peccatis, & ab his omnibus, quæ ſunt impedimento, quo minus aliquis ex toto corde diligere Deum, & colere poſſit. Allegoricus quietem Chriſti corporis in ſepulchro. Tertius uerò, qui ad anagogen pertinet, æternam requiem in cælo. De primo quidē, illud præceptum nobis modis omnibus obſeruandum eſt, ut quieſcamus peruerſè agere. Secundum expletum eſt iam in Chriſto, de quo beatus Auguſtinus libro. 4. ſuper Gen. ad literam diffuſè. Tertium expectatur, & ſperatur à nobis,
B ut liberati de corpore mortis huius, ac ſoluti graui peccatorum onere, poſt multas tribulationes, & anguſtias, poſt uarios labores, quibus Saluator nos præceſſit, ingrediamur & nos in requiem illam, ad Hebr. 4. in qua ſabbatum eſt ex ſabbato, Eſa.

to, Esa.66. Sabbatum delicatum & sanctũ Domini gloriosum, ubi supra, cap.58. Ex parabola enim diuitis Epulonis Luc. 16. constat, ꝙ iusti ante Christi resurrectionem erant extra tormẽta, & in expectatione, magnoq; interuallo diuisi ab improbis uidelicet, in limbo, non minus anheli spiritu ad promissam requiem figuratam in Sabbato Domini, quàm fuerant antea in hoc mundo. Licet enim Dei C beneficio separati essent ab impiis, & inquietis hominibus per Chaos magnum interpositum, & inuenissent specialem consolationem, qua securi erant de sua salute futura: nondum tamen Sabbatismum Domini, hoc est requiem in Deo inuenerant: quia nondum erant facti unum cum ipso in gloria, licet facti essent unum cum eo per gratiam.

Quomodo dies septimus in octauum mutatus est. Caput. XXV.

POST resurrectionem Dominicam pro Sabbato diem feriatum agimus eum, qui proximè sabbatum sequitur: mutatum est autem Apo A stolorum auctoritate & traditione, ne quid habere commune cum Iudæis uideremur canone.8. Apostolorum, quemadmodum eorundẽ auctoritate cõstitutum est. Si quis ante æquinoctium uernale sanctæ Paschæ diẽ cum Iudæis celebraret Episcopus, aut presbyter abiiceretur. Quum & illud cautum esse uidetur, quandiu durabat sacerdotium Iudæorum, ut qui ministerio sacerdotii fungebantur, non sacerdotes, sed presbyteri tantum uocarentur: quod etiam deinceps diligenter sancti Patres cauerunt semper, ne quid catholici non modò cum iudæis, sed ne cum hæreticis quidem aliquid haberent commune. Qua de re Chrysost. Tomo.3. aduersus iudæos oratione prima grauissimè repre- B hendit eos, qui ieiunarent iisdem diebus, quibus iudæi solenniter ieiunabant. Vnde in Toletano concilio.4. propter uitandum schismatis scandalum, uel hæretici dogmatis usum, decretum est, ut simpla teneretur baptismi mersio, ne uiderentur, qui tertiò mergunt, hæreticorum approbare assertionem, dum sequuntur & morem. Ratio autem, quare non obliget nos præceptũ sabbati illius, quod C erat iudæis celebre, est. quoniam ut dicit Dominus Alexãder de Ales, ubi supra, & sanctus Thom.22.q.122. art.4. erat cæremoniale datum illis in signum, & typũ Christi futuri, ut expressè testatur beatus Paulus ad Colossen. 2. dicens. Nemo uos iudicet in cibo, & potu, aut in parte diei festi, aut neomeniæ, aut sabbatorũ, quæ sunt umbra futurorum, corpus autem Christi. Quo loco duo sunt obseruanda. Primum, sabbata, & festa iudæorum fuisse umbram Christi. Secundum interiisse ea cum lege, nec quenquam, inquantum talia, amplius obligare. Facta enim sunt mendacia, & noxia his, qui ea obseruant, sicut & tota lex uetus, præcipuè quo ad iudicialia, & cæremonialia, nunc est mortifera his, qui confidunt in D ea. Hinc feriuntur anathemate, habenturq; pro iudaizantibus, quicunque præsumunt celebrare diem illum sabbati, quem iudæi celebrem habent. Nobis enim est alius dies loco illius celebris. Vnde ne iudaizare uideamur, consilio Apostolorum, & Patrum, ac totius ecclesiæ unanimi consensu mutatũ est nomen, & dies sabbati in nomen ac diem Dominicum, ut neque eundem diem, neque eodem sub nomine sabbatizaremus nos: quia neque est eadem ratio sabbatismi nostri, & iudæorum, neque idem est dies consummationis operum creationis, & resurrectionis: ille prior, iste posterior concurrens cum primo die creationis rerum,

non sine

non ſine myſterio. Quandoquidem ut in illo opificium huius ſeculi inceptũ eſt, ita in iſto exordiũ incepit ſeculi futuri, cuius ſaluator noſter appellatur per prophetam pater, dicentem. Et uocabitur nomen eius fortis cõſiliarius &c. Pater futuri ſeculi. Non modò enim creauit Deus mundum, qui non erat, ſed reſtituit, quod perierat. Quia à tempore reſurrectionis Chriſti immutatum eſt ſabbatum
B iudæorum in diem Dominicam, quæ ſanè ab illo tempore manet celebris inter chriſtianos in memoriã reſurrectionis, & glorificationis humanæ naturæ, ut inquit Auguſtinus 119. epiſtola de ritibus ad Ianuarium.

Quare magis Sabbatum mutatum ſit in diem Dominicam, quàm in alium diem. Capt. XXVI.

A EX uniuerſali igitur totius Eccleſiæ traditione habetur (eodem prorſus modo, quo conſtat de quatuor Euangeliis, quòd ab Apoſtolis dicta ſunt, & tradita: quia uniuerſalis ubiq; eccleſia ab initio dati euangelii ſemper credidit) Dominicam reſurrectionis diem debere celebrem eſſe quolibet ſeptenario dierum, non autem Sabbatum iudæorum: et ſic tradidit poſteris ſuis cuſtodiendam. Traditiones apoſtolicas quomodo debeamus obſeruare docet beatus Ignatius, de quo ſcribit Euſebius libro 3. c. 35. Eccleſiaſticarum hiſtoriarum. Quod is docebat eccleſiæ Populos, ut diligentius, ac tenacius Apoſtolorum traditionibus inhærerent, quas etiam ſcriptas reliquerũt. Et Baſilius de Spiritu ſancto c. 27. dicit, Dogmata, quæ in Eccleſia prædicantur partim ex conſcripta doctrina habemus, partim ex Apoſtolorum traditione ad
B nos delata in myſterio recipimus, quæ utraq; ad pietatem uim habent: & nemo his contradicit, qui uel ſaltem modicam Eccleſiaſticarum legum experientiã habet. Origenes in explicatione cap. pri. ad Titum de eiſdẽ quoque dicit. Si quis Chriſto ſe credere profiteatur, & aliud de ueritate chriſtianæ fidei credat, quàm habeat definitio traditionis eccleſiaſticæ, hæreticum eum pronuntiare non dubitẽ. Et Paulus primæ ad Teſſal. 2. Itaq; ſtate, & tenete traditiones, quas didiciſtis ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam noſtram. Supradictam traditionem de
C commutatione Sabbati in Dominicam approbauit, & confirmauit conciliũ Laodicenſe Phrygiæ, contra eos, qui ubiq; exigunt, ubi ſcriptũ eſt? Interim ſcriptura beati Ioannis ſatis inſinuat diem ſeptimam, qua Dominus reſurrexit, fuiſſe celebrem tempore apoſtolorum, atq; appellatam tunc temporis Dominicam, cùm dicat Apoc. primo. Ego Ioannes fui in ſpiritu in Dominica die. Ante reſurrectionem Domini nulla dies fuit appellata Dominica. Non ſcriberet igitur Apoſtolus, ego fui in ſpiritu in Dominica die, niſi eo tempore fuiſſet celebris, & nota cunctis. Quòd autem beatus Ioannes per diem Dominicam intellexerit primũ diem, qui eſt proximus poſt Sabbatum, Ambroſius Anſbertus uetuſtus, & exi-
D mius doctor, qui claruit antè annos quingentos, & quinquaginta, tractans hunc locum inquit, Ioannes non in Sabbato, ſed in Dominica die, quæ prima eſt poſt ſabbatum in ſpiritu fuiſſe ſe dicit: quia nimirum iam uetus illa, quæ mortẽ operabatur, lex, tranſierat: & noua, quæ uiuificat, in Chriſti reſurrectione claruerat: atq; corporalis illa uacatio in ſpiritualem animarum requiem conuerſa uigebat, quando ille hæc Sacramenta cernebat. Et Auguſtinus ſcribens contra Adamantum Manichæum cap. 16. dicit, Nos quoq; & Dominicam diem, & Paſcha ſolenniter

niter

niter celebramus, & quaslibet alias christianas festiuitates. Addens alio loco, Dominicum diem Apostoli & Apostolici uiri ideò religiosa solennitate habendum sanxerunt, quòd in eodem redemptor noster à mortuis resurrexerit. Beatus quoque Ignatius discipulus Ioānis Apostoli secundus ecclesiæ Antiochenæ Episcopus in epistola sua ad Magnesianos, cuius beatus Hieronymus meminit, docet pro sabbato celebrandum esse diem Dominicum, ob Dominicā resurrectionem eo die factā. Sāctus uerò Tho. 22.q. 122. art. 4. inquit, Quòd obseruantia diei Dominicæ in noua lege succedit obseruantiæ sabbati non ex ui præcepti legis, sed ex constitutione Ecclesiæ, & consuetudine populi. Nec enim huiusmodi obseruatio est figuralis, sicut obseruantia sabbati in ueteri lege. Et ideò non est ita arcta prohibitio operandi in die Dominica, sicut in die sabbati: sed quædam opera conceduntur in illa, quæ in die sabbati prohibebātur, sicut decoctio ciborum, & huiusmodi. Et etiam in quibusdam operibus prohibitis facilius propter necessitatē dispensatur in noua, quàm in ueteri lege, quia figura pertinet ad protestationem ueritatis, quam nec in modico præteriri oportet: opera autem secūdum se considerata pro loco & tempore immutari possunt. E F

Quare Dominicus dies est tam in ecclesia celebris. Cap. 27.

DOminicus dies, ideo est tam celebris in ecclesia, quia præ cæteris fuit multis Dei beneficiis insignitus: cuius pconia Leo Papa epistola. 81. his uerbis recenset. Tanta est, inquit, hæc dies diuinarum dispensationum mysteriis consecrata, ut quicquid à Domino est insignius institutum, in huius diei dignitate sit gestum. In hac mundus sumpsit exordium. In hac per Christi resurrectionem, & mors interitionem, & uita sumpsit initium. In hac Apostoli à Domino prædicandi omnibus gentibus euangelii tubam sumunt, & inferendum uniuerso mundo sacramentum regenerationis accipiunt. Mar. 16. & Mat. 28. In hac, ut habetur Ioannis. 20. congregatis in unum discipulis clausis ianuis Dñus insufflauit in eos, & dixit. Accipite Spiritū sanctum. In hac denique promissus à Domino Spiritus sanctus aduenit, quem diem uocant Euangelistæ unam, siue primam sabbati. Magnum quippe fuit beneficium, quòd creati sumus, qui non eramus: sed multò maius illud, quòd restituti sumus, qui perieramus, per eundem, per quem creati sumus Dominum nostrū Iesum Christum. Quapropter congruè hunc diem celebramus, & Dominicum appellamus, in quo uerè se Dominum omnium Christus declarauit: ideò meritò cantat in eo Ecclesia. Hæc dies, quam fecit Dominus, exultemus, & lætemur in ea. De hoc pcepto ultra illa, quæ dicta sunt in capite. 24. inquit sanctus Tho. 22. q. 122. art. 4. in responsione ad primum argumentum. Quòd mandatum de sanctificatione sabbati literaliter intellectum, partim est morale, & partim cæremoniale. Morale quidem, quantum ad hoc, quòd homo deputet aliquod tempus uitæ suæ ad uacandum diuinis. Inest enim homini naturalis inclinatio ad hoc, quòd cuilibet rei necessariæ deputetur aliquod tēpus, sicut corporali refectioni, sōno &c. Vnde etiam spirituali refectioni, qua mens hominis in Deo reficitur secundum rectæ rationis dictamen, aliquod tempus deputari debet: & sic habere aliquod tempus deputatum diuinis, cadit sub præcepto morali. Sed inquantum in hoc præcepto determinatur speciale tempus in signum creationis Mūdi, sic est cæremoniale, A B C

moniale, sicut & cæremoniale etiam est secundum allegoricam significationem, prout fuit signum quietis Christi in sepulchro, quæ fuit septima die. Similiter & secundum moralem, prout significat cessationem ab omni actu peccati, & quietem mentis in Deum, secundum quod est quodammodo præceptum generale. Est & cæremoniale secundum significationem Anagogicã, prout præfigurat quietem fruitionis Dei, quæ erit in patria. Vnde præceptum de sanctificatione sabbati ponitur inter præcepta decalogi, inquantum est præceptum morale, & non cæremoniale.

Quid teneamur facere in die Dominica. Caput. XXVIII.

A RESpondeo, ꝙ ad feriandum singulis Hebdomadibus eo septimo die, quem placuit Spiritui sancto, & Apostolis appellare Dominicam, ad hunc finem, ut sanctificaremus eundem. Nam ut unus ex septem diebus sit celebris, ac sanctus Domino, nihil antiquius eo. Hoc enim ante legem fuit, hoc sub lege, & hoc post legem. Ante legem quidem in recordationem creationis. Sub lege, in pactum & signum sempiternum sanctificationis futuræ per Christum: in memoriam quoq; liberationis à seruitute ægyptiaca. Denique post legem, sub euãgelio, in memoriam resurrectionis Dominicæ, quæ consummatio est operis creationis. Quid enim profuisset creatum esse, aut natũ, deinde renasci, nisi contigisset & immortalem fieri per resurrectionem quomo-
B do Christus resurrexit per gloriam Dei Patris? nihil enim rationi magis consonum, quàm ut homo, qui totus ex Deo, totus in Deo, & totus subsistit per Deũ, ascendat & animo in Deum, & corpore quantum potest, quiescens modicum à terrenis istis occupationibus, seq; totum illi impendens, à quo omnia accepit, & hoc die septimo. Ab initio enim mundi conditi, sabbatizatũ est die septimo: quod licet scriptum non legatur, tamen hoc nemini dubium esse debet: cùm nõ sit uerisimile, quòd Deus tam solenniter consecrasset diem illum, ut sanctus, & sacer omnibus esset, nec tamen hoc patribus legis naturæ indicasset. Legis itaq; naturæ est, ꝙ aliquando feriemur ab operibus profanis, uacantes Deo, ac diuinis. Legis uerò diuinæ, quòd id faciamus septimo quoque die: porrò Apostolicæ ordinationis, Spiritu sancto sic suggerente, est, ꝙ idem fiat eo die, quo Chri-
C stus resurrexit à mortuis, hoc est Dominica, quæ est octaua post primum creationis rerum diem, propter mysterium superius expressum. Transiit ergo ab hoc tertio præcepto Decalogi, quod cæremoniale erat ueteris legis: mansit autem quod morale erat, diuinitusq; præscriptum, nempe tota substantia præcepti cum fine, ob quem datum est præceptum, uidelicet non facies in eo quicquam operis tu, filius tuus, & filia tua &c. Et id sanè ad eum finem, ut sanctifices illum. Quod quidem eo modo, ut fuit semper, ita & erit in præcepto quandiu stabit mundus, & sub eadem pœna: nimirum, quòd morte morietur, peribitq; anima eius de populo suo, qui uiolauerit Dominicam sacram Domino Deo suo. Verùm sempiterni iugisq; sabbati obseruatio non exigitur à nobis in hac peregrinatione nostra, cùm uentum erit ad cælestem patriam, ibi sabbatum erit ex sabbato, ibi re-
D quies sempiterna, ibi uacabimus, uidebimus, amabimus, & laudabimus absque ulla fatigatione eum, qui & legis & desideriorum nostrorum finis est, Saluatorẽ nostrum: ut sit Deus omnia in omnibus: & tunc inter eos numerabimur, de quibus in ps. 83. Beati, qui habitant in domo tua Domine in secula, seculorum laudabunt

dabunt te. Expediret igitur, ut huius diei præceptum iuge esset. Verùm infirmitati nostræ largitur misericors Deus, ut qui cunctos non posse uidemur, certos tamen dies obseruemus, & sanctificemus, hoc est in sanctis operibus transfigamus, E
nec ullis indignis actionibus profanemus sancta illa opera. Ex Agathensi concilio didicimus, ubi cūctis præcipitur, ut Populus Missas die Dominico integras audiat. Apostolorum quoque canonibus, canone .x. cautum est, ut communione priuentur, qui solennibus sacris non perseuerauerint in oratione usque dum missa peragitur: quo tempore conuenire etiam ad Ecclesiam, & scripturas Apostolorum, & Euangelium audire iubentur. Hoc est igitur sanctificare sabbatum, sacrificiis, concionibus, & aliis diuinis officiis corpore & animo interesse, similiter & beneficia illius recolere, ac pro illis gratias Deo agere. Maximè uerò abstinendum est illo die ab operibus seruilibus, & præcipuè peccatis, cùm nulla maior seruitus sit, quàm peccatum.

De cæteris ecclesiæ festiuitatibus. Caput. XXIX.

PRæter Dominicam, etiam aliæ festiuitates, Pentecostes. Natiuitatis A
Domini, beatæ uirginis Matris Dei, Apostolorum, aliquorum Martyrum, confessorum, uirginum & c. sunt nobis instar sabbatorū, idest dierum requiei Domini, consecratæ, & sanctificatæ à Domino per suos legitimos Vicarios: idq; per auctoritatem diuinam cælitus eis comunicatā à Christo Domino nostro, accedente interim approbatione uniuersalis ecclesiæ. Nec est dubitandum de potestate ecclesiæ super institutione solēnitatum, quia si Pontifex habet auctoritatem sanctificandi, uel consecrandi hominem laicum in sacerdotem Christi, si ædem profanam sua benedictione potest facere perpetuò sacram Deo, cur non habeat potestatem consecrandi diem operarium in diem festum, uel sacrum Christo, uel alicui sanctorum eius? Vnde beatus Ignatius in epistola sua ad Magnesianos sicut hortatur pro sabbato celebrādum diem Dominicum, ita & in epistola sua ad Philippenses docet, & alios dies festos honorādos esse. Vide ad hoc propositum diuum Augustinum ad Ianuarium, dicentem epistola.119. Quòd festa resurrectionis dominicæ, Ascensionis, & Pentecostes anniuersaria solennitate celebria erant toto terrarum orbe usque ad tempus suum. Quid dicam de aliis sanctorum, qui hinc migrarunt ad cælum, festiuitatibus? De festo beati Laurentii expressè meminit idem Augustinus tractatu.27. super Ioannem: similiter & de solēnitatibus Natalis Domini, & sancti Stephani sermone primo de sanctis. Festa quoq; Natiuitatis, & Assumptionis beatæ Virginis, quòd fuerint celeberrima in populo, Augustinus, & Hieronymus in suis Homiliis, & sermonibus ostendunt. Theodoretus etiam Cyrus reliquit nobis tetrastichon in dormitionem θεοτόκου pro eius solennitate scriptum. Ad hæc testimonio nobis sunt fidæ Historiæ singulorum Apostolorum festos dies celebratos fuisse longè ante tēpora Siricii Papæ, qui præsedit ecclesiæ circa annum Domini. 398. De septē Machabæis, deq; Cypriano Episcopo & Martyre testatur Grægorius Nazianzenus oratione .19. & .20. De festis sancti Gregorii militis Cæsariensis, ac sanctæ Iulianæ martyrum loquitur Basilius magnus in sermonibus conscriptis de eisdē. De martyrio beatæ Agnetis uirginis scribit beatus Ambrosius in sua legenda. Præterea autem est inuenire tam apud Basilium, Chrysostomum, Cyprianum,

Auguſtinum, quàm in conciliis eccleſiæ, quòd debeant in ſingulis quibuſque locis, ubi ſanĉti Martyres per martyrium generoſè triumpharunt, aut ubi eorum ſeruantur corpora, feſta eorundẽ celebrari. Vnde in capitulo finali de feriis per Gregorium nonum præcipitur, ne quis feſta, quæ iam ab olim toti populo celebria ſunt, ceſſet celebrare.

Quomodo à multis feſta profanantur. Caput. XXX.

A NAM qualia nunc à multis ſabbata celebrantur, non ſanĉtificari, ſed profanari uidẽtur. Neque enim ad potationes, ad choreas, ad luxus, inſtituta ſunt ſabbata, cùm ſit à Diuo Auguſtino ſcriptum ꝑs.91. Melius eſt arare, quàm ſaltare: nulla ſunt opera magis ſeruilia, quàm peccata: quamobrem ab iis, quæ uerè ſeruilia ſunt opera, ſemper abſtinere oportet. Cæterum labores manuum fieri quandoque poſſunt etiam in die feſto, ſi uel neceſſitas euidens expoſtulet, ſicut Dominũ excuſaſſe legimus diſcipulos euellentes ſpicas in ſabbato.
B Vel eccleſiæ commodum, ſicut in euangelio ſacerdotes feciſſe dicuntur omnia, quæ erant neceſſaria in templo in die ſabbati. Vel proximi utilitas, ſicut Dominus curauit in die Sabbati infirmos Ioan.17. Vel ſuperioris auĉtoritas, ſicut idem præcepit iudæis, ut circũciderent in Die ſabbati. Extra hos caſus, ſi quis manibus laborauerit tranſgreſſor mandati de ſanĉtificãdo ſabbato iudicandus erit. Vnde Proſper Aquitanicus parte prima de promiſſionibus, & prædiĉtionibus. c. 36. inquit. Quòd uotum uouentes ſeſe offerunt Deo: eiuſq; uerbo uacantes ſpirituale ſabbatum obſeruant cum Maria, quæ ut legitur Luc.10. Meliorem partem elegit, à quo declinantes in ſtrangulatione, dum mun
C danis curis innodantur, morſu peſtifero, tertiæ plagæ ægyptiorum læduntur in anima. Ex quibus uerbis etiam illos uenire contra præceptum hoc de ſabbato ſanĉtificando manifeſtum eſt, qui cùm ſemel Deo ſe deuouerint, primam fidem irritam facientes, matrimonium contrahunt, cuius generis ſunt ſacerdotes, & monachi: quibus non propterea nubere interdiĉtum eſt, quòd malæ ſint nuptiæ: ſed quòd, cùm perpetuum illis ſabbatum obſeruandum, & iuge ſacrificiũ ſit offerendum, ac in lege Domini die noĉtuq; meditandum, abſtinẽdum eſt eis ab his omnibus, per quæ poſſint à continua ſabbati obſeruatione auocari.

De quarto præcepto, uidelicet de honore parentum. Caput. XXXI.

A SANĉtus Thomas .22. q. 122. art. 5. inquit, quòd præcepta Decalogi ordinantur ad Dei dileĉtionem, & proximi. Inter proximos maximè obligamur parentibus. Quare, poſt præcepta immediatè ordinantia nos in Deum, ponitur præceptum ordinans nos ad parẽtes, qui ſunt particulare principium noſtri eſſe, ſicut Deus uniuerſale: & ſic eſt quædam affinitas huius præcepti ad præcepta primæ tabulæ. Hoc idem legitur apud Dominum Alexandrum de Ales, in.3. parte ſuæ ſummæ .q. 33. in principio. In prima tabula edoĉti ſumus, quomodo diligere, pieq; colere Deum oporteat. In poſteriore uerò, quomodo ſit proximus diligendus docemur. Proximum autem exiſtimare debemus omnem hominem, ſicut à Baſilio in ꝑ. 14. Legimus annotatũ. Omnes enim ſumus fratres ex eodem patre progeniti. Si ſpiritualem quæris, pa-

ter

ter noster in cælis est, Matthæi. 6. Si terrenam originem, pater noster Adam, mater nostra terra est: ex eodem luto fabricati sumus omnes. Itaq; natura fratres sumus omnes secundum carnem, secundum spiritum regenerati fratres, cùm eandem à Domino gratiam accipimus. Nam & nos omnes unum corpus sumus in Christo: singuli autem alter alterius membra. Sicut enim ipsa pro se inuicem solicita sunt membra, ut non modò non lædat unum alterum, sed pro uirili sua succurrere læso conatur: sic & nos alterum pro altero solicitos esse, ac quoties necessitas postulat, inuicem subuenire oportet: omnes itaque diligendi sunt. Delectus tamen habendus est eorum, quibus benignè faciamus: nam ut quisque nobis fuerit coniunctissimus, ita plurimum est in eum benignitatis conferendum. Quapropter hanc probandam esse putat liberalitatem Ambrosius libro primo officiorum. cap. 30. Vt proximos seminis tui non despicias, si egere cognoscas. Melius enim est, inquit, ut ipse subuenias tuis, quibus pudor est ab aliis sumptum deposcere, aut alicui postulare subsidium necessitati. Vnde beatus Paulus primæ ad Timotheum. 5. Si quis, inquit, suorum & maximè domesticorum curam non habet, fidem negauit, & est infideli deterior. Inter ergo suos domesticos iure suo primum locum sibi parentes uendicant, per quos facti sumus: qua ex causa filii sunt sub dominio & potestate parentum constituti, & sunt quædam parentum possessio. Potest enim pater operis filii uti, & illas locare, sicut & serui. Ideò Dominus præcepit dicens, honora patrem tuum, & matrē tuam, ut sis longæuus super terram, quam Dominus Deus dabit tibi. Parentum autem nomine non ii solùm accipiendi sunt, ex quibus secundum carnem geniti sumus, sed & omnes, qui præsunt, siue sint pastores & Episcopi, siue Reges & Principes, aut quiuis alius magistratus. Omnis enim potestas à Deo est, & qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit, ad Rom. 13. Vnde præfatus Dominus Alexander ubi supra membro primo, inquit, quòd supra dictum mandatum potest trifariam intelligi. Vno modo secundum quòd educitur à lege naturæ, & sic significat patrem carnalem. Natura enim non nouit nisi patrem, qui est principium sui esse naturalis. Alio modo secundum quòd est legis scriptæ à Deo inspiratæ, & sic loquitur de patre spirituali: & in hoc addit lex scripta à Deo inspirata ad legem naturæ. Non enim reputat patrem illum duntaxat, qui est principium in esse naturæ, sed etiam illum, qui est principium per ministerium in esse gratiæ, secundum illud, primæ Cor. 4. Per Euangelium ipse uos genui: generant enim tales in nobis spiritum Christi. Et ad Gal. 4. Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur in uobis Christus. Postremò secundum ꝗ accipitur per allegoriam impropriè, & sic pater est Deus. Vnde pro regula habebis, ꝙ quantò unusquisq; magis participat in nomine patris, & matris, quodq; meliori ratione nobis parens est, eò feruentius ei impendendus est honor, qui hoc mandato præcipitur.

In quibus debeamus honorare Parentes. Caput. XXXII.

Dominus Alexander ubi supra membro. 2. art. primo inquit. Honor, q̄ pcipitur in quarto mādato, ē exhibitio corporalis, & spiritualis subsidii: iste in reuerentia, corporalis in sustentatione. In reuerentia tripliciter, uidelicet in affectu, in effectu, & in signo. In affectu, amo

re timente paternam offensam, de quo beatus Hieron. de honorandis parentibus, Præbeatur parentibus honoris mista formido. In effectu, eis obediendo, de quo ad Eph. 6. Filii obedite parentibus uestris. Et super illud Ecclesiastici. 3. Natio illorum obedientia, dicit Glos. qui parentibus, uel magistris obediunt. In signo, ut dicit Glos. interl. super illud ad Ro. 13. Cui honorem, honorem, assurgendo, qualis fit non solùm denudatione capitis coram eis, sed etiam, ac magis, si per omnia primum illis tribuamus locum in colloquiis, in conuiuiis, in consessionibus, in humanitatis studio, in disponendo de rebus domesticis, in consultando, & similibus: quæ sunt signa honoris. Salomon ille sapientissimus, tertii Reg. 2. Matri uenienti assurrexit, eamq; adorans
B iuxta se in solio gloriæ collocauit. Sustentatio in tribus per eundem consistit, uidelicet in solatio uerborũ, sicut habetur Ecclesiastici. 3. Dedecus filii pater sine honore, & subdit, fili suscipe senectam patris tui, ubi glos. Filii carnales, & discipuli, honore & solatio debent fouere parentes. Et Hieronymus ubi supra, Nemo patrem asperis uerbis lædat: affectum sonent, quicquid linguæ dixerint liberorum: hæc filiorum ora loquantur, quòd parentes delectat audire. Secundò in seruitio operum, ut habetur Ecclesiastici. 3. Qui timet Deũ, honorat pa-
C rentes, & quasi Dominis seruiet his, qui se genuerunt. Vltimò, in exhibitione necessariorum. Vnde Hieron. ad Saluianam super illud primæ ad Tim. 5. Qui bene præsunt duplici honore digni sunt, inquit. Honor in præsentiarum uel pro eleemosyna, uel pro munere accipitur. Et super illud, honora patrem tuum &c. dicit. Hoc non in uerborum sono, qui inopiam parentum cassa potest adulatione frustrari, sed in uictus necessariis ministrãdis debere intelligi. Quòd autem honor parentum includat subsidium eis impendendum, Saluator testatur Mat. 15. dicens. Vos autem dicitis, quicunque dixerit patri, uel matri, munus quodcunq; est ex me, tibi proderit: & non honorificabit patrem suum, aut matrem suam, & irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem uestram: quasi diceret, uos docuistis satis esse obtulisse in templo, quod debebatur subuẽtioni parentum. Ego autem dico uobis, quòd per hoc irritum fecistis manda-
D tum Dei de honorandis parentibus. Et ut adhuc melius intelligatur, sic exponitur. Quicquid possum dare ex me, hoc est munus, quod est ex me, tibi proderit, idest ad utilitatem tuam erit, & profectum, ac beneplacitum. Hoc autem dicẽtes subinferebant, se nihil posse dare, cùm omnia deuouissent: & hanc responsionẽ dandam parentibus docuerunt Scribæ, & Pharisæi filios, quos monuerant, ut uouerent res suas Deo: & sic subtraherent à beneficio parentũ. Glos. quoq; super illud Ecclesiastici. 3. Honora patrẽ &c. ait. Reuerẽtiã exhibẽdo, & necessaria ministrando. Idem habetur in Glos. ad Ephes. 6. Si quæratur, quare non præcipi-
E tur honor filii, sicut patris, præfatus Alexander in. 3. parte suæ summæ. q. 33. mẽbro. 3. arti. primo, respondet, Quòd amor patris in filio totus est gratuitus, cùm filii sint à parentibus, & intendatur amor ille per naturam sensualitatis. Vnde Hierõn. de honorandis parentibus dicit, sit tibi grata uita parentum, quibus charior est uita tua, quàm propria. Ratio, quia inclinatio cuiuscunque magis est ad conseruationem speciei, quàm alterius indiuidui. Magis autem conseruatur species per uitam filiorum, qui sunt magis apti generationi, & plus possunt uiuere, quàm per uitam parentum, qui secundum communem cursum naturæ breuiorem sunt habituri uitam. Amor uerò filiorum in parentes est debitus, cùm

accipiant

accipiant, à parentibus esse,& educationem. Vnde beatus Hieronymus,ubi supra. Exolue fili, quod debes, & debita officia qualicunque exhibe famulatu: quia parentibus nemo potest reddere æquiualens. Huiusmodi autem amor intenditur per uiam rationis,non sensualitatis. Ad honorem enim filiorum natura inclinat : ad honorem parentum inclinat ratio excitata per considerationem debiti, & præcepti: quemadmodum non est præceptum de amore sui, cùm ad hoc sufficienter inclinet natura,sed proximi.

An soluatur obligatio filii ad patrem per ingressum religionis. Caput. XXXIII.

AD hoc dubium respōdet Dominus Alexander ubi supra membro .4. arti. primo. Quòd cùm honor patris consistat in multis, non soluitur obligatio exhibitionis honoris per ingressum religionis,licet soluatur quo ad debitum substentationis: ex quo enim moritur mundo,liberatur ab illa solutione. Sed exhibitio spiritualis in reuerendo, solando, uel orando,non soluitur: imò magis sub obedientia religionis augetur,& perficitur præceptum de honore parentum. Si iterum quæratur, an propter parentum necessitates dimittendus sit ingressus religionis. Respondet idem Alexander ubi supra articulo .2. adducendo duas opiniones, quarum primam approbat tanquam magis perfectam, secundam tanquam magis piam. Prima talis est, quia aut talis potest in sęculo securè manere sine detrimento salutis, & in tali casu non debet ingredi religionem,sed patri necessaria ministrare: aut si uidet sibi in mundo imminere periculum animæ,& lapsus in peccatum, tunc sequendo Christi consilium debet relinquere patrem,& religionem ingredi. Secunda opinio est, quòd quādocunque filii Spiritu Dei aguntur, non tenentur ministrare necessaria patri in seculo,sed ingredi religionem. Signa autem,quòd quis ex Spiritu Dei ducatur ad dictum ingressum,sunt tria, uidelicet iucunditas mētis ex perfectione religionis considerata: uoluntas cauendi circunstantias,& occasiones peccatorum: & propositum proficiendi in melius. Et subdit, quòd uel habet ingrediens temporalia bona, de quibus possit sustentari, aut non. Si habet, poterit patri ea relinquere ad sui sustentationem: si non habet, non tenetur tunc ministrare. Sed cùm transfert se totaliter ad seruitium liberalissimi patris cælestis, commendare illi debet curam patris sui,qui dat escam omni carni, & pascit uolucres cæli. Matthæus. 7. cui etiam est cura de omnibus: & sic meliori prouisori dimittuntur parentes alēdi. Iuxta quod quæritur, an in errore hæreseos filius accusans patrem ad damnationem,sit huius mandati transgressor: & an teneatur accusare. Respōdet præfatus Dominus Alexander ubi supra, Quòd aut pater hæreticus solùm sibi nocet, ut puta, quia hæresis est occulta, & tunc filius non tenetur accusare patrem: aut sua praua doctrina alios corrumpit, & hoc modo tenetur accusare: cuius ratio est, quia honorem patris cælestis præferre debet honori patris terreni. Carnalis enim pater dehonestans, & inhonorans cælestem, non est sustentandus. In tali enim casu de illo uerificaretur illud Euangelicum, qui honorat patrem, aut matrem, plusquam me, non est me dignus.

Hoc præceptum, cum sit affirmatiuum, ad quæ se extendat. Cap. XXXIIII.

A DIco, quòd hoc præceptum obligat semper, cùm nemo unquã eximatur ab eius obligatione, dum adest possibilitas: sed non pro semper, idest non ad id obligat, ut pro omni tempore, aut pro omni temporis momento fiat eius executio. Sufficit enim pro loco & tempore congruis, nempe ubi se offert congrua occasio, uel iusta exequendi causa. Si enim uoto ligatus es, non oportet soluere monasticam professionem, ut inseruias progenitoribus carnis. Vnde beatus Hierony. sanctimonia, & eruditione probatissimus, inuitat Heliodorum ad uitam solitariam in Eremo in hunc modum, Licet paruulus ex collo pendeat nepos, licet sparso crine, & scissis uestibus, ubera quibus te nutrierat mater ostendat, licet in limine pater iaceat, percalcato patre perge siccis oculis, ad uexillum crucis euola: solum pietatis genus est, in hac
B parte esse crudelem, hæc ille. Parentum autem nomine (ut dictum est supra) nõ ii solùm accipiendi sunt, ex quibus secundum carnem progenerati sumus, sed etiam omnes, qui præsunt, siue sint Pastores uel Episcopi, aut quicunq; alii Magistratus. Peccant igitur contra hoc præceptum, qui uel decimas negant Episcopis, & Pastoribus. Vel tributis, & uectigalibus principes suos fraudant. Nã tributum dicitur, quod soluit regio. Vectigal, quod soluit singularis persona, ut quod soluit mercator, uel quod soluunt transeuntes, qui soluunt pedagia propter res, quas uehunt, & portant. Vel dicitur tributum, quod domi soluitur, uectigal uerò, quod ad domum uehitur, & portatur: quæ omnia tangit glossa interlinearis
C 13. ad Rom. Cæterum prouer. 1. legimus. Audi fili mi disciplinam patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ. Pater noster Deus est, huius disciplinã, ut audiamus, præcepit. Sed nunquid hoc satis fuerit, si nos diligere Deum, si præceptis eius obtemperare, si disciplinam eius audire dicamus? minime. Mater nostra ecclesia est, huius legem si dimiserimus, si nos ab illius unitate segregauerimus, frustra nos audire disciplinam patris gloriabimur. Ecclesia enim, ut Cyprianus de simplicitate prælatorũ inquit, est, quæ nos Deo seruat, quæ filios regno, quos generauit, assignat. Quisquis ab ecclesia segregatus adulteræ iungitur, à promissis ecclesiæ separatur. Nec pertinet ad Christi præmia, qui relinquit ecclesiam Christi. Alienus est, hostis est, habere iam non potest Deum patrem, qui ecclesiã
D nõ habet matrem. Sic igitur patrem nostrum Deum honoremus, ut suo matrem ecclesiam honore non fraudemus, quam qui non audit, eum Deus habere uult, tanquam ethnicum, & publicanum. Viuum enim Euangelium est ipsa Ecclesia: Euangelium enim extra ecclesiam haberi non potest: quæ causa est, quòd Apostoli Spiritu sancto pleni, cùm symbolũ tradidissent, nusquam proposuerunt, credo sancta Biblia, aut sanctum Euangelium: sed credo dixerunt sanctam ec-
E clesiam, in qua sunt Biblia, Euangelium, & Euangelii sanus intellectus. Quamobrem honoremus patrem nostrum Deum, honoremus & matrem nostram ecclesiam, utrique morem geramus, utriq; dicto simul audientes, etenim cum Dei filio carnem nostram induto, corpus unum, ecclesia mater nostra facta est. Quare qui non audit hanc, Deum non audit, Deo detrahit: siquidem duo sunt in carne una, Christus & Ecclesia. Teneamus igitur illam, quæ firmamentum est, & columna ueritatis.

Præmium

Præmium honorantium parentes quale sit. Cap. XXXV.

Dicitur enim Exo.20. Honora patrem tuum, & matrem tuam, ut sis longæuus super terram, quã dominus Deus tuus dabit tibi. Et Deut. 5. legitur, Honora patrem tuum, & matrem, sicut præcepit tibi dominus Deus tuus, ut longo uiuas tempore, & bene sit tibi in terra, quam dominus Deus tuus daturus est tibi. Hoc idem mandatum renouatur Mat.19. Sanctus Thom. 2 2. q. 122. art. 5. dicit, quòd longæuitas promittitur honorantibus parentes non solùm quoad futuram uitam, sed etiam quoad præsentem, secundum illud Apostoli primæ ad Tim. 4. Pietas ad omnia utilis est, promissionẽ habens uitæ, quæ nũc est, & futuræ. Et hoc rationabiliter: qui enim est gratus beneficio, meretur secundum quandam congruentiam, ut sibi beneficium conseruetur. Propter enim ingratitudinem meretur quis priuari beneficio. Beneficium autem uitæ corporalis post Deum à parẽtibus habemus, & ideò ille, qui honorat parentes, quasi beneficio gratus meretur uitæ conseruationem: qui autem inhonorat, meretur tanquam ingratus uita priuari. Quia tamen præsentia bona uel mala non cadunt sub merito, uel demerito, nisi inquantum ordinãtur ad futuram remunerationem, ideò quandoq; secundum occultam rationem diuinorum iudiciorum, quæ maximè futuram remunerationem respiciunt, quidam pii in parentes citius uita priuantur, & quidam impii in eosdem diutius uiuunt. Sanctus etiam Bonauentura 37. dist.3. circa literam inquit, quòd hoc mãdato præcipitur opus pietatis, de qua beatus Apostolus ubi supra, q promissionẽ habet uitæ, quæ nunc est, & futuræ. Vnde populo carnali promittebatur uita p̄sens: spirituali non modò præsens, sed & futura. Et si quæras, quare magis pietati promittitur, quàm alteri uirtuti. Dicit, q hoc est propter commendationẽ ipsius misericordiæ, in cuius actu maximè meretur homo Dei misericordiam, & gratiam. Mat.5. Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur: & magis promittitur uita, quàm aliud donum, propter hoc, q illa est, quæ maximè amatur, & ut homo expectans longæuitatem uitæ non abhorreat uitam longam parentum. Aliam rationem reddit de ista promissione, quia Iudæi maximè proni erant ad Idololatriam, & auaritiam, quæ est quædam idololatria. Ideò illi præcepto quod est de idololatria, subiungitur cõminatio: & isti præcepto, quod est de beneficientia, quæ est contra auaritiam, subiungitur promissio, ut per comminationem retraherentur à malo, & per promissionem allicerentur ad bonum. Simile ferè habetur in compendio Theologicæ ueritatis libro.5. c. 63. ubi dicitur, quòd huic præcepto additur promissio scilicet, ut sis longæuus super terrã, quia iustum est, ut conseruatio uitæ alienæ mereatur cõseruationẽ uitæ propriæ.

A

B

C

Summarium eorum, qui contra hoc peccant mandatum. Cap. XXXVI.

IN primis contra hoc præceptum peccant, patricidæ, matricidæ, & qui uerberibus, contumeliis, iniuria, irrisionibus, scommatibus, aut alio quouis incommodo, uel dehonestamento parentes afficiunt: deinde qui parentibus non impendunt loco & tempore congruis reuerentiam & honorem, aut monitis ipsorum, uel mandatis in his, quæ paternam facultatem non excedunt, haud quaquam parent. Item qui non subueniunt ne- A

cessitatibus parentum, ubi, & quando possunt, & debent: Similiter quã grauissimè impingunt in hoc præceptum, qui sanguinem fundũt, aut uitæ, & famæ, uel prosperitati insidiantur eorum, quos Deus posuit in ecclesia Episcopos, uel Pastores, uel sacramentorum ministros: aut eisdem honorem uel obedientiam, eamúe subiectionẽ, quæ est necessaria officio implendo, quo patres sunt, aut alioqui ipsis ex fundatione debetur, non impendunt: & quicunq; hæc eadem non impendunt ecclesiæ Christi, quæ est mater nostra. Potissimum autem, qui constitutiones ecclesiasticas lacerant, conculcant, reuelantes ubilibet pro posse nuditatem, ac lapsus eorum, qui præsident in ecclesia non aliter, quàm impudentissimus Cham, qui ostendit fratribus suis uerenda patris sui, Gen. 9. Peccant deniq; contra hoc mandatum, qui principibus, aut magistratibus honorem denegant, aut obedientiam, uel eisdem subtrahunt ea subsidia, sine quibus patres patriæ esse non possunt: & quidem grauissimè si illos incommodo, dedecore, cõtumelia, infamiaúe afficiant: & hoc satis pro quarto præcepto.

De quinto Præcepto quod est, non occides. Cap. XXXVII.

A MAgister sententiarum dist. 37. tertii inquit, Quòd in dicto mandato secundum literam prohibetur actus homicidii: secundum uerò spiritum uoluntas occidendi. Vbi supra illud dicit sanctus Bonauẽtura, Quòd est loqui de intelligentia huius mandati, uel secundum intellectum legislatoris, uel secundum intellectum populi carnalis. Si primo modo, sic utiq; prohibetur homicidium exterius, & uoluntas deliberatiua ordinata ad lædendum proximum ex iracundia. Vnde prohibetur ira cum consensu deliberatiuo in animo, & cum expressione exterius in uerbo, & signo, & cum perpetratione in facto.
B Si uerò intelligatur secundum intellectum carnalis populi, qui solummodo reputabat illud prohiberi, pro quo inferebatur pœna ab ipsa lege, sic intelligebatur prohiberi progressus ad opus homicidii. Et hunc intellectum dicit magister literalem, non quòd intellectus alius non esset de principali ratione ferentis legem, sed quia claudebatur ibi implicitè: & quoniam illius explicatio facta est in lege euangelii, ideò dicit magister additionem illi mandato esse factam, non quia nouum aliquid præcipiatur, sed quia intellectus prædicti mãdati explicatur, dum non tantum datur intelligi in ꝑdicto mandato prohiberi perpetrationem homicidii in opere, sed etiam offensam in corde, ostensionẽ in signo, & expressionem in uerbo. Propter quod tria dicit Saluator Matt. 5. Qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Qui autem dixerit Racha, reus erit concilio. Qui au-
C tem dixerit fatue, ubi est expressio uerbi, reus erit gehenna ignis.

De triplici gradu præfato iracundiæ, præcedente homicidii consummationem. Caput. XXXVIII.

A PRO quo notandum, quòd est triplex uelle scilicet naturæ, gratiæ, & uitii, ut dicit Glos. ad Rom. 7. Motus autem iræ potest surgere ex uoluntate naturæ, uel ex uoluntate gratiæ, aut ex uoluntate uitii. Si ex uoluntate naturæ seruato modo, & causa, indifferens est: de qua beatus Hieronymus super Mat. 5. Naturale est irasci: ita tamen, quòd sine causa nõ

fiat. Si ex uoluntate gratiæ, sic irasci laudabile est, & procedit ex zelo: de quo beatus Ambrosius ad Eph. 4. Quòd irascendum est contra peccantes. Et Apostolus, irascimini, ostendens, hanc irã esse laudabilem. Si uerò ex uolũtate uitii, culpabile est: & procedit ex impatientia. Vnde beatus Gregorius super illud Iob. 5. Stultum uirum interficit iracundia, inquit. Alia est ira, quam impatientia facit: alia, quam facit zelus: illa ex uitio, hæc ex uirtute, quã Phinees habuit num. 25. Si enim, ut nos ipsos, proximos amare præcipimur, restat, ut eorum erroribus sicut nostris uitiis irascamur. Irasci autem absolutè, ut motus est ex natura, indifferens est. Ira, quæ ex zelo prouenit, non aufert usum, seu libertatem rationis nisi secundum quid, & ad tempus, ut postea proficiat ratio in cognitione, & libertate ampliori. Ira uerò, quæ procedit ex uitio, est affectio illicita secundum beatum Hieronymum super. 5. Mat. & secundum beatum Augustinum lib. 14. c. 15. de ciuitate Dei, est ulciscẽdi libido: & in tali est obnubilatio rationis. Sed quia naturale est irasci, ideò contingit irasci subitò, & sine consensu nocendi, sic dicitur compassio, & cum deliberatione, & consensu, ac uoluntate nocendi: & sic ẽ passio. Primo modo ueniale est, secundo mortale: quod prohibetur, cùm dicitur, Omnis, qui irascitur, reus erit iudicio. Si dicatur, ꝙ irasci nõ sit in potestate nostra, uerum est de ira, quæ est compassio, & non passio. Et ut melius intelligatur hoc caput, notandum est, ꝙ beatus Gregorius tertio moraliũ inquit. Quòd ubi creuit ordo culpæ in ira, uidelicet in Euangelio, creuit ordo sentẽtiæ, quia in iudicio adhuc causa deducitur. In concilio iam culpæ sententia definitur. In Gehenna uerò ignis, ea, quæ de concilio egreditur, sententia expletur. Vnde ira sine uoce, iudicio: Ira cum uoce, sed confusa, concilio: Ira in uoce cum sermone contumeliæ, gehennæ ignibus mancipatur. In primo, est ira tantum: in secundo, ira, & uox, sed confusa: in tertio, ira, uox, & certa expressio irrisionis. Iudicium est sententiæ discussio. Concilium sententiæ definitio. Gehenna ignis, sententiæ executio. Primum erit, cùm dicetur, esuriui &c. Secundum, cùm dicetur, ite maledicti &c. Mat. 25. Tertium, cùm infligetur pœna Gehennæ ignis. Et nota, ꝙ Gehenna non habet damnationem dubiam, sicut iudicium: nec dubiã dãnati pœnam, sicut concilium: sed certam habet dãnationem, & damnati pœnam. Vnde Rabanus super illud, Omnis, qui irascitur &c. inquit, Gradus sunt in istis peccatis Primò, est irasci, quando uult motũ in animo retinere: plus est, si uocem commotio ipsa extorsit, qua feriatur ille, cui irascitur: Plus adhuc est, si certa uituperatio increpuit. Similiter gradus sunt in pœna: nam minus est iudicium, quãdo adhuc cum reo agitur, & est defensioni locus. Plus est conciliũ, quando adhuc iudices inter se conferunt, quo supplicio dãnent, quem constat esse dãnandum: plus adhuc Gehenna, ubi nulla est sententiæ dilatio.

Quid prohibeatur per præceptum non occides. Cap. XXXIX.

Espondeo, quòd per illa uerba Dominus prohibet occisionem illã, quæ à persona exercetur priuata: non autem illam, quæ à iudice ob iustam causam decernitur infligenda. Vnde Hieronymus super Hieremiæ. 22. cap. Homicidas, sacrilegos, & uenenarios punire, non est effusio sanguinis, sed legum ministerium. Et beatus Augustinus primo de ciuit. Dei cap. 21. super illud non occides, aliquos dicit esse exceptos, quos iustè occidi,

cidi posse asseuerat. Vnde ipsis enumeratis ait, His igitur exceptis, quos uel lex iusta generaliter, uel ipse fons iustitiæ Deus specialiter occidi iubet, quisquis hominē uel seipsū, uel quēlibet occiderit, homicidii crimine innectitur. Et licet Vualdenses, & nōnulli alii hæretici audeāt affirmare, q nulla sit iusta causa, propter quā liceat occidere quēpiam, error tñ eorū non mō dānatus est, sed sacris literis repugnat, ut inferius clarissimè patebit: tollit enim omnem humanum conuictum, pacem totius reipublicæ perturbat, & omnem prorsus honestam peruertit politiam. Galenus autem in illo opusculo, cuius titulus est, quòd animi mores corporis temperaturam (licet falsò) sequuntur, aliquas reddit causas, propter quas
B multi meritò morte plectuntur, dicens. Deploratos & facinorosos tres ob causas rationi consentaneas è uita tollimus. Primò, ne uidelicet superstites contumeliā nobis inferant (quòd tamen non licet nobis nisi in fidei negotio, cùm cōtumelia Deum pertinaciter afficiāt). Secundò, ut eiusdem notæ homines in terrorem perducant, tanquam pari iudicio expiandos, si præter ius quid patrauerint. Tertiò, quòd ipsis mori præstet, eò malitiæ profectis, ut nullus animi medicinæ faciūdæ locus sit: aut qui ne à musis ipsis quidem corrigi, aut à Socrate, uel Pythagora meliores reddi queāt. Quod beatus Paulus .2. ad Tim.3. Confirmans ait. Mali homines & seductores proficient in peius errantes, & in errorē alios mittentes.

Multæ sunt in scriptura leges, quibus mandantur occidi multi. Cap. XL.

PRO quo sciendum, quòd quatuor genera occisionis erant in lege, uidelicet lapidatio, suspensio, crematio, gladiatio. De primo, Exod.
A 19. num. 15. & Deut. 20. De suspensione in ligno, Deut. 21. De tertio Leuit. 21. De gladiatione Deut. 20. Et ratio est, quia quatuor sūt conditiones pœnarum, quæ sunt inductiuæ timoris. Prima, diuturnitas pœnæ: quare lex, ut timore à culpa cessarent, instituit lapidationem, de qua, Leuit. 24. Qui blasphemauerit nomen Domini, morte moriatur: lapidibus obruet eum populi multitudo. Secunda, acerbitas pœnæ, ideò ipsa lex instituit cremationem, Leuit. 21. Sacerdotis filia, si deprehensa fuerit in stupro, flammis exuretur. Tertia, ignominia pœnæ, ideò excogitauit lex suspensionē in patibulo, seu cruci affixionem, quod est ignominiosissimum mortis genus. Vnde dixit lex Deut. 21. Maledictus, qui pendet in ligno. Quarta, irremediabilitas eiusdem: unde instituit lex digladiationem, ex qua sequitur passio irremediabilis, de qua Deut. 20. loquens de captione ciuitatis rebellantium. Percuties in ea omne, quod est generis masculini in ore gladii. Lex puniebat pœna mortis uerba, & facta. Primò uer
B ba uidelicet blasphemiæ in Deum, Leuit 4. Qui blasphemauerit nomen Domini, morte morietur. Secundò contumeliæ, in maledictione parentum Exo. 22. Qui maledixerit patri suo, uel matri, morte moriatur. Tertiò, uerba calumniæ, in mendaci accusatione reatus mortiferi in proximum, Deut. 19. Cùm inuenerint iudices falsum testem dixisse contra fratrem suum mendacium, reddent ei, sicut fratri suo facere cogitauit: non misereberis eius, sed animam pro anima, oculum pro oculo &c. exiges. Facta similiter punit Deus morte multifariam. Primò, quæ committuntur in Deum. Secundò, quæ committuntur in proximum. In Deum, per errorem, ut idololatra in cultu diuinæ maiestatis, Exo. 22. Qui immolat Diis præter Domino soli, occidetur. Pseudopropheta etiā, Deut. 18. Propheta,

pheta, qui arrogantia deprauatus uoluerit loqui in nomine meo, quæ ego non præcepi illi, aut ex nomine alienorum Deorum, interficietur, & Leuit. 20. Vir, seu mulier, in quibus phitonicus seu diuinationis spiritus fuerit, morte moriantur. Maleficia quoque quæ fiunt in operibus necromantiæ, cùm sint in contumeliã diuinæ bonitatis, morte plectuntur. Exo. 22. Maleficos non patiaris uiuere. Et per inobedientiam, ut præuaricatio sabbati, num. 15. Exemplum habemus de homine colligente ligna die sabbati, de quo dixit Dominus ad Moysen, morte moriatur homo iste: lapidibus eum obruet omnis turba. Scelera uerò multa, quæ cõmittuntur in proximum, puniuntur morte: siue hoc fiat per inordinationem irascibilis, siue concupiscibilis. Primo modo, ut contumacia in contemptum superioris, similiter percussio, & interfectio ex motu iræ & perturbationis. Contumacia punitur morte duobus modis, ut inobediẽtia respectu parentũ. Deut. 21. Si genuerit homo filium contumacem, & proteruum, qui non audiat parentum imperium, & coercitus obedire contempserit, apprehendent eum, & lapidibus obruet eum populus, & morietur. Similiter & inobedientia respectu prælatorum Deut. 17. Qui superbierit nolens obedire sacerdotis imperio, decreto iudicis moriatur. Percussio citra mortem puniebatur etiam morte bifariam. Altero modo propter magnitudinem reatus ex parte percussi, ut percussio parentũ, Exo. 21. Qui percusserit patrem aut matrem morte moriatur. Et altero ex parte percutientis, ut quando percutit cum uolũtate occidendi. Exo. ubi supra. Qui percusserit hominem uolens eum occidere morte moriatur. Secundo modo, scelera commissa per inordinationem concupiscibilis puniebantur morte, ut furtum hominis, Exo. ubi supra. Qui furatus fuerit hominem, & uendiderit, conuictus, morte moriatur. Fornicatio cum mẽstruata, Leuit. 20. Qui coierit cum muliere in fluxu menstruo, interficientur ambo. Adulterium, leuit. ubi supra, si mœchatus fuerit quis cum uxore alterius, moriantur ambo. Item stuprum uirginis, Deut. 22. Virginis stuprum, quæ fornicata est in domo patris, si nõ sit in puella inuenta uirginitas, lapidibus obruent eam, & morietur: quoniam nefas fecit in Israel, ut fornicaretur in domo patris sui. Idem habetur ibidem de puella desponsata, quæ deflorata est in ciuitate, & non declamauit. Incestus etiam multiplex plectebatur morte, uel cum nouerca sua, hoc est uxore patris: uel cum sorore, aut cum matre uxoris: uel cum uxore patrui, aut auunculi: uel cum matertera, aut amita, ut habetur Leuit. 20. Peccatum etiam contra naturam, uel cum persona eiusdem speciei ibidem, uel cũ alterius speciei, Exo. 22. puniebatur morte.

D E F

Contra prædicta obiicitur multipliciter, & soluuntur obiecta. Cap. XLI.

PRimò uidetur, quòd nimis durè puniatur colligens ligna in sabbato, cùm, ut habetur Mat 12. in necessitatis casu sine peccato possit solui sabbatum, ut ostensum est supra in tertio mandato. Ad quod respõdetur, quòd pro leui peccato, quo ad genus præuaricationis, iustè infligitur pœna multò grauior, quàm pro genere peccati grauioris, duplici causa: uel scilicet ratione contemptus peccantis, uel exempli delinquẽdi in aliis. Contemptus auget reatum ex parte peccantis: & exemplum delinquendi multiplicat peccatum in cæteris. Propter contemptum solum, legimus igne consumptos quinquagenarios duos ad uerbum Eliæ. 4. Reg. primo. Propter uerò exemplum A

delicti

delicti deducendi ad posteros, legimus igne consumptos duos filios Aaron, offe
B rentes ignem alienum, quod eis præceptum non erat. Inde est, quòd in numeris
cap. 15. colligens in sabbato ligna lapidatus est. Iudæi enim erant durissimi ad
cultum Dei, & ad uiolandum sabbatum præcipites, sicut patet Exo. 16. ubi arguuntur à Moyse, quòd in colligendo manna, quod duplicabatur eis sexta feria, & sabbato subtrahebatur: ex gulositate, & auaritia deliquerunt cõtra diuinum mandatum. Vnde ibidẽ dicitur, uenit dies septima, & egressi de populo, ut colligerent, non inuenerunt: dixitq; Dominus, usque quò non uultis custodire mandata mea? &c. Secundò ex supradictis elicitur, quòd pro peccato cordis, quis puniebatur morte: unde dicitur. Qui percusserit uolens occidere &c. Cùm tamen beatus Augustinus super illud ad Rom. 3. uidelicet lex factorum, dicat. Quòd lex prohibet manum, non animum, & ex consequenti opus, non uoluntatem. Cui respondetur, quòd Deus non puniebat uoluntatem nisi propalatam,
C & progredientem in actum, ut propinando uenenum, etiam si patiens, uel accipiens inde non lædatur. Tertiò uidetur, quòd fures durius in lege noua puniantur, quàm in ueteri. Vnde Exo. 22. Si effringens fur domum, siue suffodiẽs fuerit inuentus, & accepto uulnere mortuus fuerit, percussor non erit sanguinis reus: quòd si orto sole hoc fecerit, homicidium perpetrauit, & morte morietur. Nunc uerò puniuntur morte ipsi fures. Respondetur, quòd nec tunc, nec nunc punitur furtum morte, sed pro præsumptione homicidii, ut in furibus nocturnis, & in diurnis quoq; procedentibus cum armis, ut si deprehendantur, se defendant. Pro contumacia etiam occiduntur, ut fures à iudice signati, & cauteriati: & si semel, bis, uel ter in furto sunt deprehensi, iuxta illam legem, Deut. 17.
D Qui noluerit obedire decretis iudicis, morietur. Aliter fur non punitur morte, nisi præsumatur latro. Latro enim dicitur, qui ui & gladio, si facultas datur, spoliat. Quartò obiicitur, dicit lex, si quis percusserit seruum suum, & mortuus fuerit in manibus eius, criminis reus erit. Si uerò uno die superuixerit, non subiacebit pœnæ: quia pecunia illius est. Contra hoc sic, Dominus potest perdere pecuniam quando uult, ergo & seruum. Furans etiam pecuniam non est reus mortis, ergo nec furans seruum: tamen Exo. 21. dicitur, Qui furatus fuerit hominẽ, morte morietur. Ad quod respondetur, ꝙ seruus pecunia domini est ad usum seruitii, & non occisionis. Seruus enim habet naturam, & conditionem. In cõ-
E ditione subiectus est seruitiis domini: in natura uerò est par illi: & ex cõsequẽti non potest dominus adimere uitam seruo, cùm non sit eius. Solus enim Deus, qui dat uitam, dominus uitæ eius est: & non potest iustè eã auferre nisi Deus, uel eius minister, ut iudex. Vnde dicitur de Deo, Ego occidã, & uiuere faciam. Non est etiam par conditio hominis serui, & liberi. Nam furtum hominis liberi puniebatur morte, de quo loquitur lex, Exo. 21. Et causa est, quia secundũ æstimationẽ libertatis apud liberos, seruitus mors quædã est: unde secundũ humanas leges seruus interpretatur ad oẽs actus legitimos, uelut mortuus. Furtum uerò serui non puniebatur nisi pœna pecuniaria: & hoc quãtum æstimaretur apud
F dominum, serui officium: & ultra hoc satisfacere tenetur pro illata iniuria: quia in ablatis non solùm sufficit restituere ablata, sed ẽt satisfieri pro iniuria debet. Et ad principale dico, quòd aut dominus occidit seruum iusta de causa, & tunc non tenetur: cùm secundum leges iudex eius sit. Aut sine causa, & tunc, aut uoluntate, aut casu. Si uoluntate, tenetur, sicut occidisset liberum. Si casu (quia in
uinculis

uinculis posuit, quod sibi licet, uel fame afflixit immoderatè) potest seruus ad iudicē confugere, ut compellatur dominus seruum iusto pretio uendere, ita ut non reuertatur amplius in domini potestatem. Si autem seruus superuiuit uno die, tunc præsumitur, quòd non ex actu uerberationis mortuus sit, maximè si leuiter fuit percussus: ideò ex alia causa præsumetur mortuus. Quintò dubitatur de illo, quod dicitur Exo. 21. Qui percusserit mulierem prægnantem (secundum 70. ut Augustinus, & Origenes inquiunt) & exierit infans nondum formatus .i. animatus, detrimentum patietur, quantum induxerit uir eius. Si uerò formatus fuerit, dabit animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente &c. Cùm careat infans dentibus? Ad hoc respondetur, quòd determinatio legis talionis est, secundum quam iustum est, ut inferens alicui detrimentum, patiatur & ipse secundum quod intulit, ut oculum pro oculo &c. & hoc non refertur ad infantulum, sed est determinatio æquitatis talionis, siue contrapassi. Si uerò corpus illud fuit informe, lex non iudicat percussorem homicidam, quia puerperium nō fuit homo: & ideò pœna punitur pecuniaria. Sextò dubitatur de stupro uirginis, an sit secundū legē (ut dictū est supra) morte puniendū: cū Exo. 22. dicatur. H
Si seduxerit quis uirginem, necdum desponsatam, & dormierit cum ea, dotabit, & habebit eam uxorem. Si uerò pater uirginis dare noluerit, reddet pecuniam iuxta modum dotis, quam uirgines accipere consueuerunt. Respondetur secundum legem, ꝙ aut erat desponsata Virgo, aut non. Si sic, aut uiolabatur in ciuitate, aut in agro. Si in ciuitate, cùm per clamorem potuisset euitare stuprum, ꝑsumitur consensisse: & ideò lapidabatur, prout dicitur Deut. 22. Si uerò in agro, cùm clamor non suffragetur sibi, corruptor tantum interficietur, Deut. ubi supra. Si non erat desponsata, uel erat de stirpe sacerdotali, & tunc deprehensa in stupro comburebatur, aut de alia. Et hoc duobus modis: quia uel erat in domo I
patris: & sic lapidabatur, cùm dehonestasset domum patris, ut dicit lex. Vel erat seducta per sponsionem coniugii, & extracta de domo paterna, & sic non lapidabatur, sed excusabatur per seductionem, & ignorantiam. Vnde num. 15. Si anima ignorans peccauerit, offeret capram pro peccato, & dimittetur ei. Vna enim lex erit omnium, qui peccauerint ignoranter. Septimò obiicitur contra pœnā incestus. Nam Thamar Gen. 38. ex industria commisit incestum: quia concubuit cum patre mariti sui: & uidetur, quòd Iudas, qui eam dimisit impunem, peccauerit contra legem. 3. Reg. 21, ubi dicitur, Quia dimisisti uirum morte dignum, erit anima tua pro anima illius. Ad hoc respondetur, sicut dicitur Gen. 38. Quòd Iudas propter duo non puniuit, uidelicet propter reatum consimilem ex parte sua: cùm dicat beatus Augustinus de adulterinis coniugiis, libro. 2. c. 8. Adulterium uxoris à uiro accusari non debet, cùm pari uitio laborat. Et propter piam intentionem prolis suscipiendæ ad diuinum amorem, seu cultum ex parte L
Thamar. Quia ergo in Iuda erat consimilis culpa, non debuit ipsam occidere, sicut dicitur in Glos. super illud Ioannis. 8. Qui sine peccato est uestrum, primò in eam mittat lapidem. Si enim lex iubet reum occidi, non tamen ab his, qui sūt similiter puniendi. Cæterum quia in Thamar erat pius, quanuis inordinatus affectus scilicet suscipiendi prolem debuit misericordiam inuenire, sicut beatus Paulus, primæ ad Timot. primo, de se inquit, Misericordiā cōsecutus sum, quia ignorans feci, & in incredulitate. Zelo enim legis, sed nō secundum scientiam, persequebatur Ecclesiam, sicut ipsemet dicit ad Gal. primo. Vltimò uidetur, &

contra

contra rationem, quòd peccatum contra naturã mitius in noua lege, quàm antiqua puniatur. Ante legem similes puniti sunt incendio, Gen. 19. in lege uerò
M gladio: ideò multò magis deberent puniri modò. Post etiam incarnationẽ Apostolus ostendit peccatum fornicationis maius, quàm antè, dicens, primæ cor. 6. Nescitis, quoniam membra uestra templum sunt Spiritus sancti? Et sceleratus sodomita, cum magis nunc peccet, quàm ante incarnationem, ex cõsequenti magis puniendus. Item cùm lex ciuilis puniat eos pœna capitis, quare lex Ecclesia-
N stica maiori pœna non animaduertit in tales? Ad hoc respondetur, Quòd tempore legis gratiæ illud peccatum incõparabiliter est grauius, quàm antè: & ideò est omni genere tormentorum puniendum. Et quando dicitur, ꝙ lex ciuilis armatur gladio contra eos, sacri uerò canones pertranseunt illud cum silentio, Dico, ꝙ hoc faciunt in detestationem tanti flagitii. Nam huius uitii nominatio & ipsum aerem quodammodo polluit, & mentes quodam miserabili modo inficit, & per consequens diuulgatio aerem corrumpit. Vnde ad hoc respiciens Apostolus ad Eph. 5. dicit. Fornicatio, & omnis immũditia, nec nominetur in uobis, sicut decet sanctos. Excogitare ergo debet iudex ecclesiasticus, ꝙ maiori pœna præ cunctis criminosis sunt plectendi similes.

Supradicti mandati quis sit, uel non sit transgressor. Caput. XLII.

A RESpondetur, quòd Deus per illud non ita latè prohibuit homicidiũ, ut minimè nobis liceat, animalia terræ, uolucres cæli, pisces maris, ac quæcunq;, quæ in usum hominis creata sunt, occidere. Nam si quicquid uiuit occidendum non est, uiuunt herbæ, uiuunt & plantæ, & tamen Gen. 9. legitur, Omne, quod mouetur & uiuit, erit uobis in cibũ: & à Paulo scriptum est primæ cor. 10. Omne, quod in macello uenit, manducate. Non ergo putemus, ut bestias & pecora Deus occidi prohibuerit, sed hominẽ. Vnde subditur Exo. 21. Qui percusserit, inquit, hominem uolens eum occidere, morte moriatur. quòd ergo dicit in supradicto mandato, non occides, ad priuatos homines pertinere uoluit. Nam si qui magistratu funguntur, supplicium capitis
B de criminoso sumpserint, nõ ipsi hoc, sed ille facere uidetur, qui dixit, prouer. 8. Ego occidam, & uiuere faciam. Quid enim aliud est rex, aut iudex quicunque, quàm Dei minister bonis in bonum? Si uerò malum feceris, inquit beatus Paulus ad Rom. 13. time: nõ enim sine causa gladiũ portat. Ipsius ministerio Deus punit malos, quos propterea uult occidi, ut metu captus quisque, quod de non occidendo præceptum est, tantò diligentius obseruet. Violator igitur huius mã-
C dati est non modò, qui manu, uerùm & si sit ex eorum numero, de quo dicitur in ps. 56. Filii hominum, dentes eorum arma, & sagittæ, & lingua eorum gladius acutus. Quare si quis consilium det alicui, ut occidat, siue prouocet quempiam ad occidendum, uel accusando, uel detrahendo, aut assensum præbẽdo, reus erit huius præcepti uiolati: quandoquidem digni sunt morte non modò, qui faciũt, sed & qui consentiunt facientibus, ad Rom. primo. Qui uidet etiam fame morientem, & non pascit, occidisse iudicatur. Cæterum peccant grauiter, qui hominis corpus occidunt: sed grauius illi, qui animas in gehennam mittunt. De diabolo enim dicitur Ioannis. 8. Quòd homicida erat ab initio. Verbum enim malum seminauit (ut inquit Augustinus tractatu. 42. in Ioannem) & occidit. Noli

ergo

ergo putare te non esse homicidam, quando fratri tuo male persuades. Graue genus homicidii est, si quis oratione sua hominem ad peccatum inuitat: atque ita gehennæ reum facit, si doctrinis uariis, & peregrinis mentem alicuius abducere, & in aliud euangelium transferre conatur ab eo, qui uocauit nos in gratiã Christi. Non minus graue homicidii genus, si quis uita sua infami, & contaminata corrumpit alios: præsertim si sit de illis, quibus dicitur Matth. 5. Vos estis sal terræ, lux mundi, de quibus scribit beatus Gregorius in Pastorali parte. 3. admonitione. 5. Quòd tot mortibus digni sunt, quot ad subditos suos perditionis exempla transmittunt. D

Iustum enim bellum in dicto mandato non prohibetur. Cap. XLIII.

VT autem iustum sit bellum, quod turpi pace præstantius est (iustitia uidelicet, quæ excludit peccatum, hoc est ut sine peccato fiat) quatuor sunt necessaria. Primum, uidelicet auctoritas, & potestas ad bellum faciendum. Secundum, causa necessaria. Tertium, ut bono animo, & bona intentione fiat. Vltimum, ut persona, quæ in bello pugnare debet, sit ad bellum legitima, idest talis, cui non sit lege prohibitum in bello bellare. Primum est auctoritas, &c. quia solus ille, qui non habet superiorem, à quo iniuriæ, aut damni sibi illati recompensationem petere possit, bellare potest. Nam si superiorem habet, ad quem possit confugere pro recompensatione, non potest bellum mouere. Vnde Deut. 32. dicit Deus, Mihi uindictam, & ego retribuam. At qui à superiore, qui loco Dei præest, uindictam petit, à Deo petit, qui illum ad hoc (ut dictum est in præcedenti capite) constituit suum ministrum, ut illos, quorum curam habet, tueatur. Vnde Hier. 22. dicitur prælatis, Facite iudicium, & iustitiam, & liberate ui oppressum de manu calumniatoris. Inferior uerò, qui habet superiorem, iniustè agit, si pro aliquo horum propria auctoritate bellum mouerit. Princeps autem, qui nullum superiorem in ciuilibus rebus agnoscit, sicut pro republica, quam protegendam suscepit, iustum bellum mouere potest: ita etiam pro seipso, quatenus persona est publica. Vnde beatus August. contra Faustũ lib. 22. c. 75 ait, Ordo naturalis mortalium paci accõmodatus hoc poscit, ut suscipiendi bellum auctoritas, atque consilium, penes principem sit. Exequendi autem iussa bellica ministerium milites debeant paci salutiq; communi: & hoc intelligitur, ut Caietanus super. 22. sancti Thomæ. q. 40. rectè dicit, Si illi domini bona fide in pacifica possessione, talis auctoritatis belli indicendi, reipublicæ fuerunt, & sunt. Nam si illam ex magnitudine potentiæ usurpauerunt, ob quam tam audaciter suis superioribus rebellarunt, ut ab illis non potuerint coerceri, censet nullam illos auctoritatem iusti belli indicendi habere. Secundum necessarium ad iustum bellum est causa iusta, quæ est uaria, de qua Augustinus super Iosue. q. 10. Iustam belli causam esse iniuriam illatam, cuius uindictam, cùm aliter, quã per bellum, princeps, aut is, penes quem belli mouendi auctoritas est, habere nõ potest, iustè poterit bello petere. Vnde iusta bella sunt, quæ ulciscuntur iniurias. Inquit n. beatus Ambr. in. 1. de officiis, Iustitia plenus est, qui patriã bello à barbaris, uel latronibus tuetur. Tertia iusti belli causa ẽ, bona & recta intẽtio. Hoc docet beatus August. c. 74. cõtra Faustũ, ubi supra, dicẽs, Nocẽdi cupiditas, ulciscẽdi crudelitas, implacatus atq; implacabilis animus, feritas rebellãdi, libido A B C

D dominãdi,& si qua similia,hæc sunt,quæ in bellis iure culpãtur,quæ plerunq; ita culpantur,ut iure ẽt puniantur. Vltimũ requisitũ ad hoc, ut bellũ sit iustũ, est ut persona,quæ bellũ gerit,nõ sit bellare prohibita:ecclesiasticis publico decreto est bellũ interdictũ. Vnde conciliũ Meldense,ut habetur. 23 q.8. ait. Quicunque ex clero uidentur esse, arma militaria non sumant, nec armati incedant,sed professionis suæ uocabulum religiosis moribus, & religioso habitu præbeant: quod si contempserint, tanquam sacrorum canonum contemptores, & ecclesiasticæ auctoritatis profanatores, proprii gradus amissione mulctentur: cùm non possint simul Deo,& seculo ministrare.Non est tamen eis interdictum iusto bello,ut pugnantibus subueniant spiritualiter, interesse pro eis orando, ad uirtutem exortando, & suorum peccatorum confessiones audiendo. Nam in lege ueteri mandauit Deus Iosue.6. ut in bello contra Hiericho Sacerdotes sacris buccinis clangerent. Et nota, quòd hic non loquimur de bello defensiuo, quo quis se ab alio iniusto inuasore defendit,sed de bello illo,quod quis cõtra alium primò mouet. Nam in bello defensiuo, siue publicum sit, siue priuatum, non est expectanda auctoritas: quia hæc omnibus concessa est, ut se ab iniusto inuasore defendant. Vnde dicitur extr. de homicidio uoluntario.c. Significasti, Vim ui repellere omnia iura concedunt, & hoc contra Manichæos, Oecolampadium, & Lutherum. Manichæi quidem adeò damnabant in uniuersum bellum, ut reprehenderent ipsum Moysen, & Iosue, qui tantùm erant executores diuinæ iussionis. Oecolampadius paulò modestior illis, dicebat tempore mansuetudinis euangelicæ non licere christianis bellum gerere. Lutherus denique asseruit non planè illicitum esse bellum,sed christianos bellare contra Turcas uoluit penitus esse prohibitum: cùm hoc sit(ut ipse dicebat)rebellare uoluntati diuinæ, uisitantis, & corrigentis iniquitates nostras per illos, tanquam ultionis suæ ministros: quasi christianus in christianum bellum posset gerere, non autem contra canes, idest Turcam, & atheos homines.

An hæreticus possit iusto bello expugnari. Cap. XLIIII.

A DICO, saluo semper meliori iudicio, quòd nullus potest esse crudelior hostis hæretico, quàm qui potest iustè ab illo uitam auferre, & diu eum uiuere permittit: & ratio est, quia hæretici abutuntur tempore sibi dato ad pœnitentiam. Nam bellum contra hæreticos bona intẽtione mouere,quis uetat? bona siquidem est intentio,uelle hæreticos ad fidem conuertere,& eos cogere,ut fidem, quam semel in baptismo susceperunt,tueri cogãtur. Bona intentio est, uelle fidem catholicam exaltare,& dilatare,quam hæretici sua pertinaci rebellione facilè coangustabunt, nisi bello coerciti à suis pestilẽtissimis erroribus resipiscant. Bona intentio est,uelle rebelles cogere,ut debitam,cui tenentur,obedientiam reddant. De auctoritate contra eos mouendi bellum nul-
B lus nisi ignarus,dubitare potest,ut ex superius allegatis patere potest. Inter alias iusti belli causas duæ sunt,altera recessus à uero Dei cultu,ut faciunt hæretici. Nã Deus filiis Israel olim præcepit,ut ciuitatem, quæ in hoc incidisset crimen, bello delerent, Deut. 12. Et altera, cùm quis rebellat aduersus superiores Ecclesiæ, ut faciunt hæretici, cùm eius doctrinam fideles recipere teneantur. Hæretici autem superbia excæcati propriam sententiam præferunt doctrinæ san-

ctæ Ecclesiæ, ideò eius mandata contemnunt. Verùm principes non habent hanc mouendi bellum contra hæreticos potestatem, nisi postquam per ecclesiasticum iudicem fuerit declaratum illos esse hæreticos: non enim est æquum, ut pœna inferatur alicui, antequam constet illum culpam habere, quæ talem exigat pœnam. Vnde iura prohibent, ne laica potestas de hoc crimine quoquomodo se intromittat. uide in .c. Vt inquisitionis lib. 6. de hæreticis: quod intelligitur, antequam fuerit de errore, & pertinacia per iudicem ecclesiasticum, & sententiam definitiuam declaratum illum tradendum esse seculari potestati. Vnde in .c. Secundum leges, eisdem tit. & lib. Papa prohibet ne bona hæreticorum per principes seculares occupentur, antequam per ecclesiasticum iudicem, cui hoc à iure competit, sententia sit super crimen hæresis promulgata. Inde sequitur, ut principes non possint aduersus hæreticos ob solam hæresis causam bellum mouere, nisi postquam iudex ecclesiasticus, cui hoc de iure conuenit, publica sententia declarauerit illos esse hæreticos. Ideò iusti Imperatores legibus suis sanxerunt hæreticos obstinatos esse occidendos. Verùm nulla lege canonica sancitum est, qua morte debeant mori: consuetudo tamen est, & iusta, ut comburantur: quæ est conformis illi exemplo, quo Deus. C C L. uiros, qui adhæserunt seditioni excitatæ per Chore, Dathan, & Abiron, Num. 16. ex proceribus Israel, igne desuper misso combussit. Iudices etiam ecclesiastici postquam aliquem obstinatum de hæresi damnauerunt, statim declarant illum ad suum ius non pertinere, traduntq; illum seculari potestati, tanquam hominem, qui propter hæresis obstinationem ab Ecclesia exiuit, & sub sola laica potestate seipsum constituit: nec petunt ab illa, ut occidat hæreticum: imò secularem potestatem semper rogant, ut pœnam mortis, aut aliam sanguinis non irrogent illi, sed ut in aliam mitiorem conuertant.

C D A E F

Quæ à christianis ante ipsum bellũ, uel in ipso obseruari debẽt. Cap. XLV.

Bserua obsecro in Exod. c. 17. quòd Moyse orante in monte uincitur Amalech gladio Iosue. Christianus, dum necesse est præliari, debet in primis oratione muniri, quia non in multitudine exercitus uictoria belli, sed de cælo fortitudo est: debet & gladio, quia nisi fortiter egisset gladio Iosue, non uicisset oratione sua Moyses. Interim & hoc obserua, quòd addit textus, Cumq; leuaret Moyses manus, uincebat Israel: sin autem paululum remisisset, superabat Amalech. Hæc dico obserua, & intelliges, hominem pendẽtem ex Deo, uti pendet omnis christianus, debere pugnare orationibus, atq; armis: magis tamen orationibus, q̃ armis. Vnde quoties princeps bonus christianus urgetur ad bellum, mox clerum, ac populum inuitat, rogat, inducit ad orationem, & supplicationes sedulò prosequendas: sicut Bonifacius comes per epistolam diuum Augustinum orat imminente sibi bello, ut preces fundat ad dominum pro populo suo pugnaturo, quibus petat, ut Deus iacula in hostes dirigat nostros, ac seipsi trucident mutua cæde. Ad quam respondet diuus Augustinus epist. 194. in hunc modum. Graui de pugna conquereris, dubites nolo, utile tibi, tuisq; dabo cõsiliũ: arripe manibus arma, oratio aures pulset auctoris: quia quãdo pugnatur, Deus apertis oculis spectat, & partem quã inspicit iustã, ibi dat palmam. Quoniã Saluator docet, Matth. 11. Discite à me, quia mitis sum, & humilis

A B

C corde. & Matth. 5. Ego autem dico uobis non resistere malo. Profectò felix est illa cõmunitas, in qua non alia ratione pertractantur bella, quàm inter ægrotos fortia medicamina, inter insensatos uincula, inter leges mortis decreta, quibus equidẽ nec uerbũ addere uolo: sed quæ dicta sunt, sufficiant pro quinto p̃cepto.

De sexto præcepto, idest non mœchaberis. Cap. XLVI.

A Magister sententiarum 37. dist. 3. declarat dictum præceptum sic, idest ne cuilibet miscearis, excepto fœdere matrimonii. Vbi S. Bonauentura circa literam, inquit, Quòd in mandatis decalogi prohibentur peccata, & præcipuè in mandatis secundæ tabulæ, prout sunt ad nocendum proximo ordinata. Et quia quantum ad peccatum carnis magis læditur proximus per adulterium, hinc est, quòd illud præcipuè prohibetur, cùm enorme scelus & crimen sit publica animaduersione dignum. Vnde Tobias inquit filio suo Tob. 4. Fili præter uxorem tuam, nunquam patiaris crimen scire: per crimen intelligens adulterium, quod est origo omnium malorum. Per ipsum enim primò uiolatur ordo naturæ primitus institutæ. Ab initio enim faciens B Deus hominem masculum, & fœminam, fecit eos, ut esset una unius mariti uxor, nec alter ab altero diuideret carnem suam. Secundò per illud turbatur euangelium Christi, qui reuocans coniugium ad puritatem sui instituti dixit, Matth. 19. Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet. Qui enim adulteratur, quantum in se est contra institutum naturæ, & Christi ordinationem, diuidit carnem suam ab uxore, faciens se unum cum scorto, dicente Paulo. 1. Cor. 6. An nescitis, quoniam qui adhæret meretrici, unum corpus efficitur cum illa? & sic non est amplius una caro cum uxore. Tertiò per adulterium fit iniuria sacramento, quoniam adulter tollit à coniugio sanctitatem, & significationem sacramenti: cùm inseparabilis unio uiri unius cum una muliere significet inseparabilem unionem Christi cum Ecclesia: de qua Paulus ad Eph. 5. Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo, & Ecclesia. Quartò per ipsum fit iniuria alteri coniugi, quoniam furtiuè, & iniustissimè subtrahit sibi fidem matrimonii, dicente beato Paulo. 1. Cor. 7. Mulier sui corporis potestatem non habet, sed uir, & è contra. Vnde subdit, Nolite fraudare inuicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut uacetis ieiunio, & orationi. Nec alter coniugum potest dare talem C alteri potestatem, & hoc propter naturæ institutum, & Christi ordinationem. Et licet Sara dederit ancillam suam in sinum Abrahæ uiri sui, eò quòd ipsa esset sterilis, Gen. 16. dicit tamen beatus Ambrosius lib. de Patriarchis, Quòd non fecit nisi diuina dispensatione: non enim in legem commisit, quæ nondum erat: nec contra legem naturalem, quia non affectu implendæ libidinis hoc egit, sed quærendæ posteritatis, & multiplicationis humani generis: nec peccauit contra ius rationis, ut ibi dicit Amb. ex quo studium posteritatis erat tempore illo religionis, ne quis non reddidisse uideretur debitum naturæ. Si dicatur quod Deus ante legem non damnauerat adulterium, respondet dominus Alexander de Ales, D par. 3. suæ summæ. q. 35. memb. 2. quòd est damnatio quantum ad culpam, & ad reatum pœnæ æternæ: & est damnatio quantum ad crimen, & reatum præsentis pœnæ. Est enim differentia inter culpam, & crimen: quia culpa est peccatum quodcunque: crimen uerò non nisi illud, quod est accusatione, & præsenti

punitione

punitione dignum. Primo enim modo adulterium semper fuit damnabile. Altero autem modo solùm à tempore legis, qua præcipiebatur puniri adulterium. Vnde beatus Ambrosius. Nondum ante legem interdictum adulterium uidebatur pœna criminis, sed ex tempore legis, quæ crimen inhibuit: ante enim legem nulla est damnatio, sed ex lege. Quinto per adulterium uiolatur iusiurandum legitimè interpositum, quo sibi mutuò sanctè ac publicè adiurarunt fidem matrimonialem: quare periuri, & infames sunt omnes, qui se polluunt adulterio. Sexto per adulterium fit quasi iniuria prolibus, quæ concipiuntur ex adulterio: quandoquidem secundum iura pro nothis reputantur, nec successione bonorũ gaudere possunt in uindictam criminis paterni: de quibus Salomon Sapien. 4. Adulterinæ plantationes non dabunt radices altas, non stabile firmamentum collocabunt: & si in ramis in tempore germinauerint, à uento commouebuntur, E
& eradicabuntur. Vnde adulterium conturbat adeò pacem reipublicæ, ut uix posset aliud crimen magis. Ex eo enim zelotypia, inuidiæ, odia, decoctio bonorum, infamia, persecutio, traditio, homicidia, ueneficia, uxoricidia, cæcitas cordis, obstinatio. Adulterium caput amputauit Ioannis, Matth. 14. Misit Ioseph castitatis speculum in carcerem, Gen. 39. Strenuum militem Vriam manibus hostium morti tradendum obiecit. 2. Reg. 11. Sampsonem fortissimum in potestatem Philistiim tradidit uiribus destitutum, & cæcitate deformem. Salomonem F
omnium sapientissimum idololatrare fecit. Et Dauid iustitiæ, & mansuetudinis speculum multorum reum fecit homicidiorum. In lege propter sui grauitatem, præter æternam mortem, quæ est stipendium omnium mortalium criminum, à Deo adulteris, tam uiris, quàm mulieribus suppliciũ mortis corporalis taxatur, Leuit. 20. Nec isto satisfacta lex, sed maledictionem adiecit, Deut. 28. dicens. Maledictus eris in ciuitate, maledictus in agro, maledictum horreum tuum, & maledictæ reliquiæ tuæ, &c. si uidelicet non custodies mandatum hoc. In hoc tamen præcepto, ut inquit diuus Bonauentura ubi supra, non modò prohibetur adulterium, sed omnis illicitus coitus, & membrorum genitalium abusus extra legem matrimonii: omnis enim seminis effusio deliberatiua, præter dictas matrimonii leges, est illicita, & intelligitur hic per adulterium prohibita.

Adulterium uxoris non facit, ut illa uiri innocentis desierit esse uxor. Cap. XLVII.

Hilippus hæresiarcha libello quodam tractans de potestate ecclesiastica, hanc inter cæteras erroneam affert assertionem, licere uidelicet A
facto diuortio parti alterutræ nouũ coniugiũ, nisi forte pars rea impediretur. Erasmus etiã in sua Paraphrasi super. 5. Matth. dicit, quòd desinit esse uxor, quæ se miscuit alteri uiro. Nemini enim dubium est, si Christi spiritum, & mentem spiret, Christum noluisse his uerbis uidelicet, Ego autem dico uobis, quia omnis, qui dimiserit uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam mœchari: & qui dimissam duxerit, mœchatur: exprimere talem mulierem adulterio contaminatam, desinere esse uxorem: sed contrarium probatur ex uerbis eius sic. Illa ob perpetratum adulterium desinit esse uxor, ergo qui ducit dimissam, non adulterat: quod tamen est contra euangelium, dicens. Et qui dimissam duxerit, mœchatur. Si ergo nullus committit adulterium, nisi

commifceatur uxori alterius, & ut dicit, definit effe uxor, per confequens, qui dimiffam ducit, non mœchatur: quod propter rationem prædictam eft exprefsè
B falfum. Etfi calumniis præfati hæretici hanc prætendant eludere rationem, cõcedendo eum non mœchari, qui repudiatam duxit in uxorem: nec Chriftum his aduerfari dictis, cùm innuere uideatur duntaxat eum incidere in mœchiam, qui abfque ulla fornicationis, aut adulterii nota dimiffam duxerit: tamen oftendo id non poffe fieri: nam qui matrimonii iugo uinciuntur, fciunt leges fibi à Deo effe præfcriptas, ut illibatam, & integram matrimonii fidem obferuent. Senfus ergo huius loci euangelici eft, & qui dimiffam duxerit, mœchatur, hoc eft & qui dimiffam etiam ob teterrimum adulterii uitium duxerit in uxorem, mœchatur. Audi quid de hac re dicat Apoftolus ad Rom. 7. Nam quæ fub uiro eft mulier, uiuente uiro alligata eft legi: fi autem mortuus fuerit uir, foluta eft à lege uiri. Igitur uiuente uiro, uocabitur adultera, fi fuerit cum alio uiro. Nifi igitur toto cælo quis oberret, fatebitur uirum illius uxoris, quantum ad torum, fiue cohabitationem carnalem repudiatæ, uiuere, modò è uita non decefferit. Sed
C libenter inquiram, cur uocatur adultera? Certè nifi ob eam caufam, quòd cùm adhuc fit uinculo coniugali ligata, alteri facit copiam fui corporis: non enim uocaretur adultera, fi effet à lege uiri foluta. Vnde beatus Paulus 1. Cor. 7. inquit. Præcipio non ego, fed dominus, uxorem à uiro non difcedere. Quòd fi difcefferit, manere innuptam, aut uiro fuo reconciliari: & nifi fe reconciliauerit, debet manere innupta. Vnde Auguftinus lib. 2. de adulterinis coniugiis. c. 4. & 5. tractans abundè hanc difficultatem, Vide, inquit, quàm fit abfurdum, ut ideo non fit adulter, quia ducit adulteram: imò uerò quod eft monftruofius, nec ipfa mulier erit adultera, quoniam non erit pofteriori uiro uxor aliena, fed fua. Soluto enim per adulterium priori coniugali uinculo, cuique iam nupferit coniugem non habenti, non adultera cum adultero, fed uxor erit potius cum marito. Quomodo ergo erit uerum, inquit, Auguftinus, Mulier alligata eft, quandiu uir eius uiuit? Ecce uir eius uiuit, quia nec de corpore exceffit, nec fornicatus eft, quod pro morte uis deputari, & tamen mulier ei alligata iam non eft. At fi uir eius effe iam ille deftitit, non utique uiuente uiro uocabitur adultera, fi fuerit
D cum alio uiro: fed nullum habens uirum, nubendo erit cum fuo uiro. Deinde fubdit Auguftinus. Noli dicere mortuum uirum, uel mortuam uxorem hoc loco debere intelligi etiã fornicantem. & in. c. 4. Nullius uiri pofterioris mulier uxor effe incipit, nifi prioris effe defierit. & in. c. 5. ad fuadendum uinculum coniugale per adulterium nõ effe folutum, ponit talem uenuftiffimam fimilitudinem, Sicut, inquit, manente in fe facramento regenerationis excommunicatur quis reus criminis, nec illo facramento caret, etiam fi nunquam reconcilietur Deo: ita manente in fe uinculo fœderis coniugalis, fi uxor dimittitur ob caufam fornicationis, non carebit illo uinculo, etiam fi nunquam reconcilietur uiro fuo: carebit autem fi mortuus fuerit uir eius. Et falfiffimũ eft, quod dicunt aliqui, quod uiro licet ducere uxorem, fi dimiferit uxorem peccantem, fed non licet uxori, propter fornicationem fui mariti alteri nubere: quia uir non ita lege conftringitur, ficut mulier: quia licet in re œconomica debeat uir præfici uxori, uir tamen & mulier, quoad fanctiffimas matrimonii leges, fecundum beatum Paulum 1. Cor. 7. pares funt. Hieronymus enarrans fupradictum locum euangelii, planè indicat eam, quæ uiuente marito fe mifcet alteri uiro, non defiiffe effe uxorem,

ubi

ubi, inquit. Et quia poterat accidere, ut aliquis faceret calumniam innocenti, & ob secundam copulam nuptiarum ueteri crimen impingeret: sic priorem iubetur dimittere uxorem, ut secundam, prima uiuente, non habeat. Nec diuersus est à Hieronymo Chrysostomus, enarrans illum Matthæi locum. Ego autem dico uobis, quia omnis qui dimiserit uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam mœchari, dicit, expulsam, eius qui eam expulit, manere uxorem. Albertus quoque Pighius inquit in quæstione de diuortiatorum nouis coniugiis E
contractis cum aliis, & uxorum pluralitate sub lege euangelica, Quòd fuit ab initio Ecclesiæ christianæ toto orbe diffusæ consensus, & communis sententia, uxorum pluralitatem, & diuortiatorum, inter quos fuerat uerum & ratum consummatumq; matrimonium, noua coniugia uiuentibus prioribus non licere, ut ipsa rei probat euidentia, quæ nemini obscura esse potest, quando non est ullus inter christianos, & orthodoxos inuentus, qui contrafecerit. Quæ sententia clarissimè explicatur in cap. Gaudemus, de diuortiis, ubi dicitur, Si quis autem in fide plures uxores simul habuerit, post fidem susceptam, primæ adhærere debet. Quòd si secundum ritum suum legitimam repudiauit uxorem, cùm tale F
repudium ueritas in euangelio reprobauerit, nunquam ea uiuente licitè poterit aliam etiam ad fidem Christi conuersus habere, nisi post conuersionem ipsius illa renuat cohabitare cum ipso: aut etiam si consentiat, non tamen absque contumelia creatoris, uel ut eum pertrahat ad mortale peccatum: in quo casu restitutionem petenti, quanuis de iniusta spoliatione constaret, restitutio negaretur.

De simplici fornicatione. Cap. XLVIII.

BEatus Ambrosius in libro de Patriarchis docet. Non hoc, inquit, solum adulterium est, cum aliena peccare coniuge, sed omne quod non A
habet potestatem coniugii. Porrò non habet potestatem coniugii, quicquid non est secundum legitima generationis à natura, & Deo instituta. Nunc autem incipiamus à simplici fornicatione, quæ est commistio soluti cum soluta, utroque alteri consentiente. Et dico quòd fornicatio simplex mortale peccatum est, & non loquor solùm de spirituali, de qua psal. 72. Perdidisti omnes, qui fornicantur abs te: talis enim propriè est idololatria, de qua. B
Hieronymus super Ezech. lib. 5. cap. 16. Est, inquit, fornicatio spiritualis, quando deserentes Ecclesiam hæreticis iungimur, & ædificamus lupanar nostrum in capite omnis uiæ, quibus præcipit sermo diuinus. State in uiis, & quærite semitas domini sempiternas, & uidete, quæ sit bona uia, & ambulate in ea, ut in Esaia, Hieremia, & aliis prophetis, &c. In omnibus uiarum principiis fabricatur lupanar suum, qui ad peruersitatem doctrinæ testimoniis malè abutitur scripturarum, dicens. Hæc dicit Esaias, Osee, uel Moyses, &c. Sed loquimur de illo actu uenereo, qui est inter solutum & solutam, & quæ dicitur fornicatio simplex. Quod autem sit mortale, probatur sic. Nullum peccatum excludit à regno Dei, uel facit hominem dignum morte æterna, nisi mortale: fornicatio talis excludit C
à regno Dei. Nam ad Gal. 5. dicit Apostolus, nominatis quibusdam peccatis, & inter cætera fornicatione, Qui talia agunt, regnum Dei non consequentur. & ad Rom. 1. enumeratis multis criminibus, & inter alia fornicatione, subdit. Digni sunt morte, non solùm qui faciunt, sed qui consentiunt facientibus. Vnde

Auguſtinus in.c.Meretrices. 32. q. 4. dicit. Meretrices eſſe,& ad meretrices acce-
dere prohibet dominus, quarum uenalis eſt turpitudo. Cæterum pro peccatis
mortalibus inuenitur in iure taxata pœna: ſed pro fornicatione habetur taxata
pœnitentia ſcilicet ſeptem annorum, ſicut pro adulterio,homicidio,&c.ut habe-
tur.22.q.1.c.Prædicandum: & hoc ut per pœnitentiam ſeptiformis gratia Spiri-
tus ſancti per peccatum amiſſa recuperetur: ex quo ſequitur, quòd eſt morta-
le: propter quod ait Apoſtolus ad Theſſal.4. Hæc eſt enim uoluntas Dei ſancti-
D ficatio ueſtra, ut abſtineatis uos à fornicatione. Deus enim punit ſeuerè forni-
catores,ut patet per Apoſtolum.1. Cor.10. Neque fornicemur,ſicut quidam eo-
rum fornicati ſunt, & ceciderunt una die uiginti tria millia, quando ſcilicet po-
pulus Iſrael fornicatus eſt cum filiabus Moab, ut habetur Num.21. & 25. & hoc,
meritò, quia facit de templo Dei domum meretricum.1.Cor.6. Membra ueſtra
templum ſunt Spiritus ſancti. Ideò proprio ſubiecto nocet per beatum Paulum,
ubi ſupra. Qui fornicatur in corpus ſuum peccat: & beatus Ioannes in Apoc.21.
c. loquens de fornicatoribus dicit. Pars illorum erit in ſtagno ardenti, igne, &
ſulphure, quod eſt mors ſecunda. Cùm enim ſcriptura nominet fornicarios, &
adulteros, dicens, Neque fornicarii, neque adulteri regnum Dei poſſidebunt:
nemini dubium eſſe debet, quin utrunque in ſua ſpecie uoluerit Deus eſſe pro-
E hibitum. Et ideò Paulus ad Theſſ. ubi ſupra concludit, Hæc eſt uoluntas Dei
ſanctificatio ueſtra, ut abſtineatis uos à fornicatione, ut ſciat unuſquiſque uas
ſuum poſſidere in ſanctificatione, & honore, non in paſſione deſiderii. Grauius
profectò peccat chriſtianus ſi fornicetur,quàm ethnicus: quia iſte non expellit à
ſe Spiritum ſanctum, ſicut fidelis, nec conſpurcat Dei templum: non fugit à do-
F minio,cuius pretio chriſtianus emptus eſt: non tollit membrum Chriſti,ut faciat
membrum meretricis,ſicut chriſtianus, cuius in baptiſmo membra templum ef-
ficiuntur Spiritus ſancti,& Chriſti. Sed quid dicam de concubinariis,qui inde-
ſinenter fornicantur? Beatus Auguſtinus ſermone 243. Coram Deo, inquit, &
angelis conteſtor, atq; denuntio,iſta mala & ſemper Deum prohibuiſſe,& nunquam
ei placita fuiſſe,quia præcipuè temporibus noſtris chriſtianis concubinas habe-
re nunquam licuit, nunquã licebit. Similia etiam legere licet apud diuum Am-
broſium lib. de Patriarchis. Quantum uerò pertinet ad cõcubinatum clericorum,
uide decreta Pontificum, & conciliorum,& præcipuè Innocentii .II. 28. diſt.cap.
Decernimus. ubi inquit, Decernimus,ut hi, qui in ordine ſubdiaconatus,& ſu-
pra,uxores duxerint,aut concubinas habuerint,officio atque eccleſiaſtico bene-
ficio careant: cùm enim templum & uaſa domini, ac ſacrarium Spiritus ſancti
eſſe debeant & dici, indignum eſt eos cubilibus, & immunditiis ſeruire. Vt au-
tem prædictum malum incontinentiæ, potiſſimum concubinatus, expurgaretur
à clero, ſtatuit Eccleſia in concilio generali, cui præſedit Innocentius .III. aduer-
ſus negligentiam prælatorum in hunc modum. Prælati uerò, qui tales præſum-
pſerint in ſuis iniquitatibus ſuſtinere, maximè obtentu pecuniæ, uel alterius
commodi temporalis, pari ſubiaceant ultioni, nempe illi, quæ eadem decretali
decernitur aduerſus presbyteros incontinentes tit. de uita, & honeſtate cleric.
c. Vt clericorum.

De ſtupro, altera libidinis ſpecie. Cap. XLIX.

Fornicationes

Ornicationes non sunt omnes eiusdem rationis: quoniam qui lasciuiendo tentat florem uirginitatis, atque corrumpit, huius fornicatio fit stuprum,& est tantò grauius, quantò irrecuperabilius est ornamentum uirginitatis, quod abstulit. Est autem speciale peccatum, quia in eo est specialis deformitas, tum ex parte puellæ, quæ ex hoc, quòd uiolatur nulla pactione coniugali præcedente, legitimum matrimonium difficulter contrahere posset, & ponitur in uia meretricandi, à quo retrahebatur, ne signaculum uirginitatis amitteret: tum etiam ex parte patris, qui de eius custodia solicitudinem gerit, secundum illud Ecclesiastici.42. Super filiam luxuriosam confirma custodiam, ne quando faciat te uenire in opprobrium inimicis tuis: De hac luxuriæ specie, quæ importat deflorationem uirginum sub cura parentum existentium, loquitur diuus Thomas diffusè.22. q.154.art.6. siue de stupro,& quomodo aliter in ueteri, & aliter in noua punitur lege. Vide etiam beatum Antoninũ in.2.par. suæ summæ art.5.c.6. Stuprum enim fit duplo adhuc grauius, si quis uitiet uirginem alteri uiro iam desponsatam: quale stuprum olim supplicio mortis puniebatur, Deut.22. Secundò, quando quis fornicationi addit raptum, contrectans uiolenter mulierem inuitam, crescit scelus: fitq; crimen morte puniendum. Nam si filius mortis est, qui uim infert bonis temporalibus, multò magis ille, qui de meo corpore & de ornamento castitatis meæ rapinam facit. Fuit olim hoc delictum grauissimè punitũ in Sychem filio Emmor principis Sicimorum Gen 34. quem Deus cum patre suo,& tota ciuitate plaga maxima percussit, propter Dinam filiam Iacob ab ipso raptam. Item in Amnon, qui ui oppressit Thamar sororem suam .2.Reg.13. Vnde raptus est illicitus coitus, à rapiendo dictus:& ut dicitur.36.q.1 Raptus committitur cum puella, quæ uiolenter à domo patris abducitur, corrupta, ut in uxorem habeatur: de quo S. Thomas ubi supra art.7. inquit. Raptus quandoque concurrit cum stupro, ut quando aliquis uiolentiam infert ad uirginem illicitè deflorandam. Quæ quidem uiolentia quandoque infertur tam uirgini, quàm patri eius: quandoque patri, & non uirgini consentienti, ut de domo patris abducatur, & corrumpatur: ita quòd si fiat uel fornicario coitu, uel matrimoniali, dummodo uiolentia adsit, saluatur ratio raptus. Quandoque inuenitur raptus sine stupro, ut cùm quis rapit uiduam, uel puellam corruptam. Stuprum uerò sine raptu est, quando aliquis absque uiolentiæ illatione uirginem illicitè deflorat. Sanctus Thomas ibidem subdit, Quòd aliud censendũ est in raptu puellarum, quæ sunt aliis desponsatæ, quia restituendæ sunt suis ueris sponsis: & aliter de raptu earum, quæ non sunt desponsatæ: quia istæ restituendæ sunt paternæ potestati, & tunc de uoluntate parentum possunt eas licitè in uxores accipere. Si autem aliter fiat, illicitè matrimonium contrahitur. Si tamen sit matrimonium contractum de uoluntate puellæ, tenet: quia si raptus impediat matrimonium contrahendum, non tamen dirimit contractũ, hæc Thomas. De pœna raptorum uide dominum Antoninum ubi supra. Tertiò quando quis libidini suæ adeò nullum ponit modum, ut nec sanguinis, nec affinitatis, aut publicæ honestatis rationem habeat, huius libido uocatur incestus: & quandoque tam enormis, ut Apostolus propter eum tradiderit incestuosum Corinthũ Satanæ ad interitum carnis .1. Cor.5. grauiter coarguens Corinthios his uerbis. Omnino auditur inter uos fornicatio, & talis, qualis nec inter gentes: ita ut uxorem patris sui aliquis habeat. Incestus iste, qui est alia species luxuriæ,

consistit

consistit in commistione carnali cum coniuncta consanguinitate, affinitate, uel spirituali parentela: & est grauior adulterio, ut dicit dominus Antoninus ubi supra.c.5. Per hoc enim uitium suffocatur ratio, & fiunt homines deteriores animalibus. Vnde Aristoteles in.8. de animalibus refert, Quòd quidam equus pulcherrimus, cùm fuisset deceptus, quia scilicet fuit positus pannus ante oculos eius, ut non uideret equam matrem suam, sed cum ea cōmisceretur, quæ etiam pulchra erat, post commistionem, amoto panno, cùm perpendit factum, adeò exhorruit, quòd seipsum præcipitauit. Quantum uerò hoc uitium Deo displiceat, ex eius animaduersione patet: quia Ruben cognouit carnaliter uxorem patris sui, diminutus fuit in primogenitura, Gen.penult. Et in libro de benedictionibus duodecim Patriarcharum legitur, quòd Ruben infirmatus ad mortem propter huiusmodi crimen, infirmitatem iliacam incurrit. Amnon, quia uiolauit sororem suam, interfectus fuit ab Absolon. 2.Reg. 13. Gloriosus Ioannes Baptista, quia tam abhorruit hoc facinus, ut in faciem reprehenderet Herodem, dicens. Non licet tibi habere uxorem fratris tui, Mar.6. fuit carceratus, & decapitatus. Multa alia pertinentia ad hoc crimen habes in dicta summa beati Antonini, ubi supra, & præcipuè de gradibus consanguinitatis, affinitatis, & spiritualis parentelæ: qui gradus non modò impediunt contrahendum, sed dirimunt contractum. Porrò si monachus, sacerdos, uel episcopus se polluit libidine cum scorto, huius fornicatio sacrilegium uocari potest, eò quòd rem Deo sacram contra uotum, uel contra institutionem ecclesiasticam in scelere turpitudinis profanauit, faciens Christi templum uile membrum profani scorti. Duplo quidem sceleratius sacrilegium, si ipse operetur cum uirgine Deo sacrata. Virgines enim Vestales apud gentes uiolantes uotum castitatis, supplicio mortis puniebantur. Aduertendum tamen secundum.S.Thomam.22.q.154. art.10. quòd actus unius uirtutis, uel uitii, qui ordinatur ad finem alterius, assumit speciem illius, sicut furtum, quod committitur propter adulterium, transit in speciem adulterii. Manifestum est autem, quòd obseruantia castitatis, secundum quòd ordinatur ad cultum Dei, transit in actum religionis, ut patet per diuum Augustinum in lib. de uirginitate: & sic per consequens luxuria secundum quòd uiolat aliquid pertinens ad diuinum cultum, pertinet ad speciem sacrilegii. Præter hæc autem inuenitur in libidinibus & alia species, quam uocant peccatum mutum, eò quòd tam sit offensiuum piarum aurium, ut de illo, ne loqui quidem fas sit ad promiscuam plebem. Clamat enim in cælum magnitudo huius sceleris, horroreq; concutit naturam, & stupere facit circunstantes parietes, uincens turpitudine omnem immunditiam, scelere omnem iniquitatem: adeoq; obcæcans, ut uir contra omnem institutum naturæ in uirum, fœmina in fœminam, homo nonnunquam in bestiam scelus operetur. Vbi enim perfidia, ubi apostasia, ubi idololatria, ubi gentes longius aberrauerint à Deo, eò magis huic nefando malo inuoluuntur, ut satis luculenter tradat Apostolus, dicens. Et mutauerunt gloriā incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & uolucrū, & quadrupedum, & serpentium: propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam, quæ connumeratur inter peccata contra naturam: ut contumeliis afficiant corpora sua in semetipsis, qui commutauerunt ueritatem Dei in mendacium, & coluerunt, & seruierunt creaturæ, potius quàm creatori, qui est benedictus in secula, amen. Propterea tradidit illos Deus in

passiones

passiones ignominiæ: nam fœminæ eorum immutauerunt naturalem usum in eum, qui est contra naturam. Similiter autem & masculi relicto naturali usu fœminæ exarserunt in desideriis suis, in inuicem masculi in masculos turpitudinem operantes, & mercedem, quam oportuit, erroris sui in semetipsis recipientes. Scelus hoc contra naturam factum est spectaculum mundi, cùm Deus subuerteret Sodomam, & Gomorram ciuitates nobiles cum uniuersis oppidis, & uicis, M
omniq; anima uiuente, quæ in ipsis erat, pluens ignem, & sulphur de cælo, donec concremaret, & demergeret in profundum, Gen. 19. Qua autem pœna punierit lex uetus eandem abominationem, habetur supra in quinto mandato.

Quæ sint alia, quæ prohibeantur hoc mandato. Cap. L.

SICVT enim prohibentur hic supradictæ species libidinis, ita & immunditia, inebriari uino, in quo (ut inquit Apostolus) est luxuria, ad Eph. 5. turpiloquium, scurrilitas, oscula impudica, cantiones lubricæ, A
choreæ, lusus, tactus, & quæcunque præparant uiam ad illicitum usum carnis. Non sunt quidem hæc adulteria, attamen per hos actus construitur in immundis hominibus adulterii ludus. Tu igitur fili fugies propter mandatum Dei non solùm eius, quæ in carne est, concupiscentiæ corruptionem, sed & uniuersa illectamenta in eadem. Dulcis quidem amor, & ueneris usus, uerùm nouissima ipsius amara, quasi absynthium, ignis usque ad consumptionem deuorans, & omnia perdens, nempe Famam, Ecclesiastici. 9. Substantiam, Luc. 15. Cor, Oseæ. 4. Corpus, Iudic. ult. Animam, ac totum denique hominem. 1. Cor. 6. & ad Gal. ac Eph. 5. quodq; omnium pessimum est, conuersionem cordis ad Deum prorsus retardat, faciens Dei, ac cælestium memoriam homini grauem, propheta dicente Osea cap. 5. Non dabunt cogitationes suas, ut reuertantur ad Deum suum, quia spiritus fornicationum in medio eorum. Nec possunt incontinentes B
excusari dicendo, quòd continere non possint, cùm beatus Paulus ad Phil. 4. dicat, Omnia possum in eo, qui me confortat: & Iacobi. c. 1. suæ canonicæ, Deus dat omnibus affluenter, & non improperat. Et licet nihil possimus ex nobis, possumus tamen omnia, & mundum uincere, & iusti esse, & continenter uiuere in eo, qui nos confortat, suarum gratiarum auxilio, quiq; orationum instantia pulsatus dat citò: datq; omnibus petentibus affluenter, & non improperat. Si quis igitur indiget sapientia, postulet à Deo, inquit beatus Iacobus: postulet autem in fide nihil hæsitans, quasi diceret, nemo non habet, nisi qui uult non habere. Indubiè Dei donum est continentia: nec potest quisquam cõtinere, nisi Deus dederit: porrò Deus rogatus, siue postulatus in fide, dat omnibus affluenter. Non tamen credas propter hoc, quòd ex solo Deo, sed etiam quòd ex nobis pendet C
continentia nostra: quia donis Dei sæpe, uel non utitur, uel abutitur peruersitas humana. Quãobrem qui negat rectè dici hodie, nos Dei auxilio adiutos omnia posse, negat euangelii uocem dicentis, Omnia possibilia sunt credenti. Vnde sicut nemo prohibetur, ita nemo iubetur hoc præcepto matrimonium cõtrahere: neque se subducit uocatione sua contra Dei uoluntatem, si quis uitam cælibem agere firmiter deliberatum habuerit: quamuis enim qui matrimonio iungit uirginem suã, bene facit, tamen qui non iungit, melius facit. 1. Cor. 7. Ad id ergo quod melius est, uocati sumus, tum per ipsum Christum dicentem, Matth. 19.

D Qui poteſt,hoc eſt qui uult,capere,capiat. Tum per Apoſtolum eius ſcribentem ad Corinthios,ubi ſupra. Volo autem omnes eſſe ſicut meipſum, hoc præcipuè tempore: quod cùm breue ſit,etiam qui habent uxores, uult Apoſtolus eos eſſe, tanquam non habentes, ut in Deo colendo poſſint accuratius occupari: neque propterea Deum tentat (ut dicunt nonnulli hæretici) qui Dei fretus auxilio cælibatum uouet. Vnde Ambroſius lib.1.de Viduis, contra eos, qui propter infirmitatem putabant uouendam non eſſe continentiam,ne quis forte non præſtet, quod uouiſſet. Ergo nemo militet,inquit,ne aliquando uincatur:nec pedis utatur obſequio, qui gradiendi periculum reformidat: nec oculi intendat officio,
E qui concupiſcentiæ timet lapſum. Quid? ipſi coniuges nunquid omnes caſtitatem ſeruant coniugalem? etiam in ipſo coniugio adulterium committi poſſe,illa Sixti ſententia à Hieronymo lib.1.contra Iouinianum,& Auguſtino lib.2.contra Iulianum producta nos docet. Adulter eſt in ſuam uxorem amator ardentior. Non propterea tamen ſequitur,nõ eſſe honorabile coniugium, & torum immaculatum. Nec præterea peccat, ſi quis fidem ſuam coniugi obſtringit,ſi corporis ſui poteſtatem penes coniugem tantùm fore promittit: etiam ſi non paucos reperire liceat, qui,quod promiſerint, non præſtent. Et hæc de ſexto mandato ſufficiant.

De ſeptimo præcepto uidelicet,Non furtum facies. Cap. LI.

A PRO huius ſeptimi mandati plena intelligentia habenda,ſunt notanda uerba Scoti diſt.15.4.q.2. dicentis, Quòd rerum dominia nõ ſunt diſtincta de lege naturæ, uel diuina: imò lege ipſa omnia ſunt communia ſecundum beatum Auguſtinum homil. 6. in Ioannem, & habetur.8.diſt. cap.1. Quo iure defendis uillas Eccleſiæ, diuino, aut humano? &c. Iure ergo humano dicitur hæc domus mea, hæc uilla mea eſt. Tolle iura Imperatoris, quis audet dicere hæc uilla mea eſt? & paulò poſt,Per iura regia poſsiden tur poſſeſsiones, &c. & rationem adducens inquit, Quia uſus rerum ſecundum
B rectam rationem ita debet competere hominibus, ſicut congruit ad pacificam conuerſationem, & neceſſariam ſuſtentationem. In ſtatu uerò innocentiæ communis uſus ſine diſtinctione dominiorum utroque modo plus ualuit:cùm nullus tunc occupaſſet, quod fuiſſet alteri neceſſarium: nec etiam fuiſſet opportunum illud ab ipſo per uiolentiam extorquere, ſed quilibet, quod primò occurriſſet neceſſarium,occupaſſet ad uſum. Sic etiam maior fuiſſet ſufficientia ad ſuſtentationem, quàm ſi alicui præcluderetur uſus alicuius rei per appropriationem factam alteri. Illud autem præceptum iuris naturalis de habendo omnia communia, poſt lapſum reuocatum eſt: & rationabiliter,propter duo prædicta,uidelicet
C pacificam conuerſationem,& neceſſariam ſuſtentationem: quia poſt lapſum cõmunitas rerum eſſet contra quietam conuerſationem: cùm mali,& cupidi occuparent ea, quæ ſibiipſis,& aliis eſsent neceſsaria,& non ſine aliorum iniuria:ſicut patet de Nemrod,qui fuit robuſtus uenator coram Deo, ideſt oppreſsor hominum,Gen.18. Fortiores etiam bellatores priuarent alios rebus neceſsariis, & terra redigeretur in ſolitudine: cùm nemo ita diligenter communicaret in labore communi, ſicut in communi fructuum perceptione. Qua de cauſa politia Ariſt. 2. Polit. quòd non ſint omnia communia, melior eſt, quàm politia Socratis de habendo

habendo omnia communia, secundum illum statũ, quem Arist. reperit tempore suo. Prima igitur distinctio dominiorũ, quatenus iusta fuit, introducta est per legem positiuã iustam, siue lata fuerit à patre, siue à principe, siue à cõmunitate iustè regnãte: sicut probabile est factũ fuisse post diluuiũ, ꝙ Noe filiis suis distinxerit terras, quas singuli occuparẽt pro se, filiis suis, & sua posteritate. Et hæc auctoritas dicitur paterna, sicut illa, quæ est à principe siue cõmunitate, dicitur politica, in qua quis iustè potest se submittere uni personæ, uel cõmunitati in his, quæ nõ sunt cõtra legem Dei: in quibus ipse posset melius dirigi per ipsum, cui se cõmittit, ꝗ̃ per seipsum. Hi ergo, apud quos residebat auctoritas politica, poterant condere leges iustas, ordinãtes quid expediret pro pacifica conuersatione, & cõmuni sustentatione. Vnde quicquid secundum leges hmõi iustas determinatur, iustè possidetur: quod uerò contra eas, iniustè. Translatio etiam rerum secundũ eundem doctorem, potest esse quantum ad dominium, uel quantũ ad ius utendi retento dominio. Tunc enim transfertur dominiũ, quando alter habet eandem potestatem in re ipsa, cuius dominium transfertur: quam habuit dominus rei, à quo translata est utendi, donandi, uel alienandi potestas, &c. Ex quo patet, ꝙ in mutuo transfertur dominium: nam mutuatam pecuniã distrahere potest mutuum accipiens, & alienare. Sed usus tantum conceditur alicui, quando datur sibi facultas, ut re aliqua uti ualeat, non tamen ꝙ possit eam alienare, corrumpere, seu quo ad substãtiam mutare: ut in locatione domus, uel accõmodatione equi, aut instrumenti artis. Translatio dominii iusta potest fieri uel auctoritate publica legis, uel principis, aut auctoritate priuata domini immediatè possidentis: & hoc bifariam. Vel per actum merè liberalem, quando transferens non expectat aliquam redditionem: ut in donatione, ad quam requiritur liberalis, & uoluntaria donatio ex parte donantis, & uoluntas recipiendi ex parte illius, cui fit donatio. Similiter & ꝙ nulla lege superiori prohibeatur ille donare, & iste recipere. Aut per actum alterius, à quo dependeat ille, uel iste in translatione. Propter defectum primi monachus non potest dare sine abbatis licentia, nec filiusfamilias sine parentis uoluntate. Propter secundum non potest quis donare pecuniam fratri minori, ex quo non potest esse pecuniæ dominus. Propter defectum tertii uisitatus nõ potest aliquid dare uisitatoribus: imò si recipiãt munuscula, tenẽtur duplum restituere: uel non absoluuntur à maledictione, quam eo ipso incurrunt, ut in. c. Exigit de censibus lib 6. Aut per actum secundum quid liberalem: ut quando transferens expectat sibi aliquid reddi, uel æquiualens: & iste modus dicitur propriè contractus, quia ibi simul trahuntur uoluntates partium propter commodum utriusque. Quorum contractuum quidam est rei utilis pro re utili immediatè, sicut uini pro blado, & huiusmodi, qui dicitur permutatio. Alter rei utilis pro numismate, uel è conuerso: & dicitur emptio, uel uenditio. Postremus est commutatio numismatis pro numismate, & dicitur mutui datio. In quibus generibus contractuum ultra conditiones ad translationem dominii requisitas generaliter iustitia in hoc consistit, ut fiant sine fraude, & seruetur æqualitas substantiæ, qualitatis, & quantitatis. In commutatis uerò, in qualibet specie contractus requiritur aliquod speciale, ut sit iustus, de quo in Biele dist. 15. In translatione tantùm usus proportionabiliter iustitia attenditur, sicut in his, in quibus dominium transfertur.

De restitutione in genere nonnulla subnectuntur, antequam de singulis furtorum speciebus dicatur. Cap. LII.

A Restitutio secundum Astensem lib. 5. tit. 29. c. 1. est iterata immissio alicuius in possessionem, uel dominium rei suæ. Vel generalius, est iusta recompensatio damni iniustè illati: & hoc cui est illatum. Ex quibus infero, quòd restitutio damni iniustè dati est de necessitate salutis. Est enim præcepta per illud, Non furtum facies, quo prohibetur omnis usurpatio rei alienæ, qua damnificatur proximus. Nam damnum datū tandiu manet, donec recompensetur: cessat uerò, & extinguitur, quando recompensatur. Et hæc restitutio debet fieri quàm citius, nisi dominus rei uellet, aut uelle deberet eam rationabiliter detineri: & hoc Primò quando restitutio esset in præiudicium cōmunitatis, uel domini eius, cùm quis magis debeat uelle bonum commune, q̄ proprium. Secundò, quando restitutio esset in præiudicium famæ restituentis, cùm quilibet magis debeat diligere famam proximi, q̄ incommodum suum ad
B tempus in bonis temporalibus. Tertiò, quando ex restitutione sequeretur maius incōmodum restituenti, q̄ illi, cui facienda esset restitutio. In quibus casibus debet dominus rei uelle dilationem usq; ad tempus cōmodum: quibus addo etiā, ut quando dominus rei sponte consentiret in dilationem restitutionis, uel spōte remitteret debitum. Si quæratur, quid sit restituendum, ad id in genere respondetur, q restituendum est occupatum, uel detentū iniustè, & inuito superiore rei
C ablatæ: & hoc domino propinquo, aut remoto: ut sunt rapta, furto ablata, aut alio modo usurpata, in quibus non transfertur dominium rei ablatæ: de hoc genere restitutionis, & casibus particularibus limitantibus dictam generalem restitutionem habes diffusè à domino Gabriele Biel in. 15. dist. q. 2. Pro eo uerò, qui habet restituere, ponitur talis conclusio Scoti ubi supra, Quòd omnis obligatio ad insolidum (idest totū ablatū restituendum) reducitur ad auferre, uel detinere. Et hoc, uel ut causa principalis superior præcipiendo, uel ut causa proxima immediatè auferendo, uel detinendo: uel ut causa coadiuuans, utputa uel in re ablata participando, aut consentiendo, uel receptando: uel ut causa conducens, si cōsulit, fauet, aut adulatur: uel quia non impedit, nec facit restitui, dum id sibi ex officio competit, & manifesta est iniuria, & sine periculo personæ potest, sed dissimulat, aut tacet in iudicio requisitus, ubi posset sententialiter res suo domino
D restitui: & tamen dicendo ueritatem non immineret sibi periculum status, uel personæ. Et hoc intelligendum est, quando propter illa, seu aliquid illorum positiuè, seu priuatiuè aufertur, uel detinetur res aliena. Secus si illis non existentibus, nihilominus res auferretur à raptore, uel fure, aut ablata detineretur: quia tunc nō tenentur prædicti ad restitutionem, cùm tunc propriè non præstent causam: cùm causa sit, qua posita ponitur effectus, & ea non posita non ponitur. Veruntamen uno restituente omnes alii liberantur à debito restituendi: alii tamen tenentur pro rata portionis, quæ eis contingit, illi, qui pro omnibus satisfecit.
E Si quæratur, cui facienda sit restitutio: respōdet dn̄s Biensis ubi supra, q regulariter damnificato, si iusto titulo possedit, si noscitur, si eius præsentia haberi potest, aut res ablata potest ei mitti sine maioribus expensis, q̄ res ualet: si rerū suarum administrationē habet, si restitutio ei facienda non est interdicta ecclesiastico, uel imperiali edicto, ut patet. 3. q. 1. c. Redintegrāda, & de rest. spoliatoꝝ quasi ꝑ totū.

Dicitur

Dicitur ſi iuſto titulo poſſedit, quia ſi furtum, aut ſpolium auſertur furi, uel raptori, reſtituendum eſt domino rei, & non furi. Si quis etiam bona fide poſſideret, licet non eſſet uerus dominus, ei eſſet reſtituenda, & non uero domino, niſi F
de uoluntate poſſidentis. Additur, ſi noſcitur: quia ſi ignoratur cuius fuerit res ablata, poſt diligentem inquiſitionem debet reſtitui pauperibus, uel eccleſiæ, aut in pios uſus conuertenda. Et notanter dicitur, ſi eius præſentia haberi poſſit, quia forte mortuus eſt, aut ignoratur ubi ſit: & tunc reſtituenda eſt hæredibus, aut cui uult ſua reſtitui in teſtamento, ſi ſciuntur: aliàs pauperibus, ut ſupra. Subditur, ſi rerum ſuarum adminiſtrationem habet, propter pupillos, aut furioſos: tunc enim reſtituenda eſt procuratori eorum. Dicitur ultimò, dummodo non fuerit interdictum, &c. ut quando aliquid acceptum eſt ex turpi cauſa, in quo reſtituere tenetur, nõ debet reſtitui ei, qui dedit, ſed eccleſiæ, aut pauperibus, ſi tamen ille, qui dedit, potuit alienare: alioquin ei, qui habet adminiſtrationem, reddendum eſt: ut ſi ob cauſam turpem monachus aliquid daret, aut uxor, reddendum eſt abbati, uel marito, tacita tamen perſona, quæ dedit. Sic in acquiſito per ſimoniam, aut dum acceptum eo ipſo applicatum eſt fiſco, non eſt reſtituendum danti, ſed eccleſiæ, uel fiſco, & non pauperibus. Si petatur per G
quem fieri debet reſtitutio, reſpondet Biel ubi ſupra, quòd reſtitutio, certis faciẽda, cognitis & notis fieri debet per eos, qui rem abſtulerunt, aut qui detinent: & hoc per ſeipſos, uel per interpoſitas perſonas. Sed ſi delinquens in ablatione rei eſt occultus, fiat per alium cautè, ne publicetur actor, & ne mediator ſibi retineat rem reſtituendam, cùm non eſſet propter hoc liberatus. Sed de reſtitutione facienda in pios uſus, uel pauperibus, quando uidelicet ignoratur dominus rei ablatæ, aut eius hæredes, uariæ ſunt opiniones. Prima Hoſtienſis, & Ioan. Andreæ, quòd uidelicet per eccleſiaſticos prælatos, rectorem, & moderatorem diuini cultus incerta diſpenſanda ſunt. Vnde. 87. diſt. c. Diuinæ, dicitur. Diuinæ retributionis memor ad pontificalem conſcientiam non ambigas pertinere, egentium commodis piam ſolicitudinem non negare. Archidiaconus aſſerit ſententiam Hoſtieñ eſſe ueram, dum nullus deputatus eſt à teſtatore, qui hoc exequatur: ſed ubi certa perſona deputata eſt, ad illam ſpectabit executio. 12. q. 2. c. De laicis, uide ad hoc. c. Cum tu, de uſuris, & in glo. c. Sicut dignum, de homicidio: ubi huiuſmodi reſtitutio pauperibus facienda imponitur iniuſtè poſsidentibus. H
Et quando allegatur ſuprà capitulum, Diuinæ, reſpondetur, quòd quanuis Epiſcopi & prælati ſint diſpenſatores rerum datarum eccleſiis, non tamen omnium, quæ ſecundum Deum ſunt in diuinum cultum, & pauperes eroganda: ſed eorũ ſolùm, quæ iam ſunt in diuinum cultum ordinata, ut ſunt eccleſiarum redditus, & huiuſmodi. Huic ſecundæ opinioni concordat Scotus. 15. 4. q. 2. dicens, Si quæris per manus cuius reddi debent pauperibus bona incerta, non inueni, quis determinatus ſit neceſſariò mediator in diſtribuendo iſta pauperibus: adducit tamen quændam doctorem dicentem, quòd confeſſor, aut aliquis de cuius fidelitate non dubitet. Videtur tamen ſibi, ꝙ per ſeipſum: conſilio tamen alicuius boni uiri poteſt iſta diſtribuere pauperibus. Vbi enim lex diuina, uel eccleſiaſtica non ligat perſonam, ſequenda eſt ratio naturalis, quæ dictat, ꝙ perſona, quæ tenetur, magis reſtituat per ſeipſam, quàm per aliam, non excludendo tamen con- I
ſilium alterius boni uiri. Ponit tamen Angelus in ſua ſumma quatuor caſus, in quibus poteſt ſe Epiſcopus intromittere de reſtitutionibus incertorum.

Primus,quando mortuo debitore,nullus relictus est hæres,uel executor ad restituendum. Secundus, quando is, qui tenetur restituere, non uult, & in iudicio agit contra eum. Tertius,quando restituens male dispensaret: posset enim tunc Episcopus se intromittere, ut legitimè dispenset. Quartus casus, quando talia incerta possidentur à manifesto usurario: quia tunc ex dispositione iuris dispensatio deberet fieri per Episcopum,uel eius auctoritate,ut in.c. Quanquã de usuris lib.6.
L Sed nunquid Episcopus possit sibi reseruare incertorum restitutionem, & per statuta synodalia prohibere, ne alius se intromittat, eosq; excõmunicare, qui contra huiusmodi statutum dispensent pauperibus? Respondet Angelus tit. Restitutio. 2. § . 14, & Ioannes de Lignano in dicto.c. Cùm tu, & nonnulli alii, Quòd Episcopus non potest de iure Sacerdotes excõmunicare, qui se intromittunt de dispensatione incertorum: & addit,quòd multò minus religiosos exemptos, cùm non sit casus suus, nec potest sibi de iure reseruare, nisi in quatuor casibus prædictis. Satisfacit ergo detinens, si per se uel per alium, restituenda in pios usus, hoc est ecclesiæ uel pauperum,eius ordinatione fideliter distribuãtur: & cautius agit, si de consilio alicuius prudentis, & boni uiri hoc agat: excipitur tamen quartus casus prædictus, in quo debet accedere auctoritas dioecesani.
M Congruit tamen,ut inter pauperes eligantur pauperiores,& inter æqualiter pauperes meliores: cùm nõ tam paupertas, quàm religio attendenda sit in similibus: & conuenit,ut dentur pauperibus illius loci,in quo ablatio facta est,quum sic citius peruenire possent ad manus ueri domini: & magis præsumitur uerum dominum in casu uoluisse restitutionem fieri pauperibus loci sui, quàm alieni. Quando autem restitutio est facienda, & an confessor possit concedere dilationẽ obligato ad restitutionem, tractatur in dicta dist.15.q.2. præfati domini Gabrielis Bielis dubit. 5. similiter & de ordine restitutionis. Si enim habet aliquas res non suas,illæ ante omnia suis dominis sunt restituẽdæ,ut rapta, furta,&c.ex quo nunquam fuerunt sua: ideò in alium usum non potest conuertere. Inter autem res restituendas, quarum habet dominium, certa sunt præponenda incertis, & certis præponendus est, qui iure est potior: si autem simul ueniunt creditores, secundũ ratam singulis,quantum fieri potest,fiat satisfactio,In incertis præferendi sunt pauperes aliis piis usibus.Et prædicta sufficiant pro generali restitutione.

De furto prout est septimum præceptũ ab aliis distinctum. Cap. LIII.

A SAnctus Bonauentura. 37. dist.3. in dubiis circa literam inquit, quòd in præcepto de furto intelligitur prohiberi omnis illicita usurpatio rei alienæ. Sanctus Augustinus in lib.9. Exodi, inquit, Quòd potest fieri uel per uiolentiam, uel per fraudem: & hoc,uel simpliciter, uel in re consecrata. Prohibetur enim hic furtum simplex, & sacrilegium, quod est furtum perpetratum circa rem sacram, uel locum sacrum: & rapina, quæ fit per uiolentiam, ut usura: pro eo, quòd in usura est quædam uiolentia, & quædam fraudulentia in hoc,quòd uendit homini rem suam. Tenetur enim unusquisque subuenire proximo in mutuo ex diuino mandato: dum ergo uendit illud quod tenetur ei facere, ipsum fraudat, & decipit. Rursus dum pactione aliquid ab eo exigit, quodammodo ad id, quod non debet, ipsum compellit. Vnde omni tempore usura fuit prohibita, sicut & furtum, ut innuit Magister in litera.

Quantum

Quantum ad sacrilegiũ subdit, quòd circunstantia loci, & personæ bene potest transferre ad aliud genus peccati, sicut uiolatio sanctimonialis ratione consecrationis transfertur in nouum genus peccati. Ita in proposito intelligendum est: B quod enim est accidens actioni in genere naturæ, potest esse complementum in genere moris. Si ultra dicatur, quòd usurarius non contrectat rem alienam inuito domino, imò domino uolente, ut patet: respondet, quòd est uoluntas absoluta, & conditionata. Et quando dicitur, quòd contrectat res, quas recipit ultra sortem uolente domino: dicit, quòd est uerum de uoluntate conditionata, sed tamen inuito quo ad absolutam: magis enim uellet, quòd impenderetur sibi C mutui gratia sine mercimonia. Si obiiciatur, quòd tunc usurarius concurreret cum fure, si usura continetur sub furto: dicendum, quòd si quis soluit usuras præter necessitatem, non est immunis à culpa. Cùm uerò ex necessitate usuras soluit, non peccat, cùm licitum sit unicuique redimere iuris sui uexationem. Vnde sicut ille, qui dat uestes suas latroni, antequam permittat se interfici, non dicitur concurrere cum latrone: sic qui soluit usuram in necessitate, non dicitur concurrere cum fure. Quam necessitatem debeat quis expectare, hoc est rationis rectæ determinare, pro eo secundum diuersas conditiones personarum diuersimodè D necessitates debent compensari. Et si dicatur, quòd licet dare pecuniam pro accommodatione domus, uel uestis, & etiam gratis: dicendum, quòd non est simile, quia ubi pecunia datur liberaliter extra omnem pactionem, est ibi liberalis donatio, & non illicita contrectatio: non sic autem est ubi interuenit illicita pactio. Similiter nõ est simile de aliis possessionibus, & de pecunia, ex triplici causa. Prima, quia in mutuatione pecuniæ transfertur pecunia in dominiũ alienum, & huius signum est, quia non tenetur illam eandem numero reddere, sed illi consimilem: in accõmodatione uerò domus, uel equi dominiũ non transfertur. Alia ratio est, quia pecunia, dum in usum uertitur, non consumitur, nec deterioratur: non sic est de aliis rebus, quæ secundum quòd diutius eis utimur, magis tendunt ad defectum. Tertia ratio est, quia pecunia, quantum est de se, per seipsam non fructificat: non sic autem est de rebus, quæ ex seipsis afferunt fructum, & utilitatem, ideò non est simile, &c. Notandum ad hæc, quòd in genere est duplex furtum, ut dicit Biel, ubi supra. q. 3. scilicet manifestum, ut est, quando cum eo fur E deprehenditur, priusquam ueniat ad locum destinatum: & non manifestum, cũ quo uidelicet fur non deprehenditur. Sunt etiam quædam furta, quæ specialia sortiuntur nomina, ut sacrilegium, quod est furtum rei sacræ, uel rei non sacræ, de loco tamen sacro. Committitur sacrilegium uel in personam, ut cùm læditur persona ecclesiastica: uel in locum, ut cùm immunitas ecclesiæ, uel cœmeterii læditur: uel in re, ut cùm res aliqua sacra de loco sacro, aut res sacra de loco non sacro aufertur, ut habetur in c. Si quis contumax. 14. q. 4. Sic furtum commissum in re religiosa, uel in repub. dicitur peculatus: & si disperso grege inde furetur, dicitur abigeatus. Furtũ hominis liberi uẽditi, uel empti scienter, dicitur plagiatus. Eodẽ modo solicitatio serui alieni, uel asportatio ad aliam regionem dicitur furtiua ductio. Cætera furta retinẽt gñale nomen furti. Ex pdictis patet, ꝙ duplex F est differentia inter rapinam, & furtum. Prima, quia furtum fit occultè, rapina manifestè: & hanc innuit Philosophus. 5. Ethic. cap. 4 Secunda, quia furtum fit dolosè, rapina uerò uiolenter. Si etiam rapina sumatur propriissimè, ut distinguitur contra prædationem, respicit res immobiles, deprædatio uerò mobiles.

Iuxta hoc etiam uariis modis committitur rapina scilicet manifestè, ut à latronibus, & publicis raptoribus, ac uiarum insidiatoribus, qui uagantur, & undecunq; possunt, rapiunt: fit etiam in naufragiis, in pedagiis, in quæstibus, taliis, & similibus: fit in bellis, & uariis tam dominorum, quàm officialium extorsionibus, &c.
G Si igitur furtum, uel rapina fiat de rebus sacris, ut dictum est supra, uocatur sacrilegium: continet enim in se uiolationem rei sacræ cum iniuria Dei, cui pleno iure dicata est. Vnde sacrilegi sunt omnes, qui templa demoliuntur, qui supellectilem domus Dei furantur, qui prædia Ecclesiæ diripiunt, qui clericos, & religiosos suis domiciliis excludunt, stipendiis priuant, decimis fraudant: quos meritò terrere deberet Dei uindicta in Heliodorum. 2. Machab. 3. qui uoluit Hierosolymis templum despoliare, & multa caligine obrutus, semiuiuus de templo eiectus est. Vindicta quoque Dei in Antiochum tyrannum manifestat peccati huius grauitatem, quem uiscerum putrefactio, & fons uermium de corpore scaturiens adeò intolerabilem reddiderunt, ut fœtor eius, & dolor etiam exercitum
H grauarent, eò quòd templum spoliare tentauerat. 2. Machab. 6. & 9. Nec minus manifestum exemplum spectatur in Balthasare Assyriorum rege, Daniel. 5. Sacrũ enim dicitur quicquid mancipatum est cultui diuino, ut Ecclesiæ, & eius res. Quapropter etiam sacrilegi sunt, qui recipiunt beneficia, hoc est decimas, aliaq; emolumenta Ecclesiæ consecrata Deo in stipendium diuini officii: minimè tamen aut per se, aut per alium muneri adepto satisfaciunt. Tales enim grauissimè delinquunt facientes contra hoc mandatum, inferentes iniuriam Deo, fundatoribus, & idoneis ministris, quos excludũt: & Ecclesiæ, quæ suo fraudatur officio.

De altero furti genere, uidelicet simonia. Cap. LIIII.

A PRO huius criminis declaratione beatus Augustinus super Genesim ad literam inter alia scitu digna ad mores spectantia dicit. Cauete ab omni specie auaritiæ, detestabilior uerò cunctis est simonia, ad quã è medio tollendam dominus per Michæam prophetam cap. 3. dicit, Iudices eius in muneribus iudicabant, Sacerdotes eius in pretio respondebant, Prophetæ eius in pecunia diuinabant: iccirco Sion quasi ager arabitur, & Hierusalem quasi custodia pomorrii erit. Vbi beatus Hieronymus, Nemo ambigat Hierusalem propter huiusmodi scelera fuisse subuersam: ubi loquitur expressè de simonia. Dominus etiam noster per seipsum contra simoniacos Ioan 2. lo-
B quitur, dicens. Nolite facere domum patris mei domum negotiationis. Vocat domum patris sui Ecclesiam, quæ per simoniam fit domus negotiationis, dum spiritualia, quæ traduntur in ea, fiunt uenalia. Certè enim si prophetarum, si totius sacræ scripturæ repetuntur annalia, nullum reperiemus hominum genus, quod Deus uehementius arguat, magis perterrefaciat, & crudelius puniat, quàm simoniacos: in cuius rei signum fecit flagellum de funiculis, & eiecit uendentes, & ementes de templo: nullibi enim legitur sic fecisse. Beatus quoque Petrus grauitatem huius criminis arguit per illam seueram sententiam latam contra Simonem magum, Act. 8. dum ei dixit, Pecunia tua tecum sit in perditione: existi-
C masti enim donum Dei pecunia possideri: donum Dei est Spiritus sanctus, qui per modum doni, & dati procedit æternaliter à patre, & filio: similiter gratia informans, sacramenta, sacramẽtalia, & cætera spiritualia, de quibus diffusius infra:

quæ

quæ à Deo nobis gratis, & ex dono dantur. Sed ut euidentius pateat grauitas huius criminis, similiter & ubi perpetratur, uidendum est, quid sit simonia: dicit enim Tullius de officiis lib. 1. Omnis enim, quæ à ratione suscipitur de aliqua re institutio, debet à definitione proficisci, ut intelligatur quid sit id, de quo disputetur. Simonia, ut uolunt dominus Alexander de Ales, S. Thomas, Biel, & alii nonnulli doctores, est studiosa uoluntas uendendi, uel emendi aliquod spirituale, uel spirituali annexum. Vbi uoluntas non sumitur pro rationali potentia uolente, quæ est libera per essentiam, & ad opposita contrariè, & contradictoriè, sed pro actu uolendi eo modo, quo de illa loquitur beatus Augustinus lib. 1. retractationum. c. 22. dicens, Nihil est tam in potestate uoluntatis, quàm ipsa uoluntas, idest quàm ipse actus uolendi, ut exponit Scotus. 7. dist. 2. & 16. & 18. q. quolibetorum. Et ratio est, quia omne peccatum actuale actu uoluntatis committitur. Dicitur studiosa, idest deliberatiua: nam sola uoluntate, deliberatione præuia, committi potest simonia, licet ab Ecclesia non puniatur, nisi procedat in opus extra. Nomine emptionis, & uenditionis secundum beatum Thomam. 22. q. 10. intelligitur omnis contractus non merè gratuitus, cùm omnis talis, quo commutatur, uel datur spirituale pro temporali, posit esse sedes simoniæ: non enim gratis datur, sicut gratis fuit acceptum. Dicitur emendi, & uendendi. Simon enim magus emere uoluit gratiam conferendi per impositionem manuum Spiritum sanctum, ut operationes suas uendere posset aliis: & sic uoluntatem emēdi, & uendendi habuit. Giezi uerò famulus Elisei à Naaman Syro recepit munera pro sanitate ei collata ad preces domini sui, 4. Reg. 5. Vnde sicut dici possunt à Simone emente, & uendente simoniaci, ita & à Giezi uendente giezitæ. Dicitur spirituale, non physicum, quod est indiuisibile, sed theologicum: & hoc uel per essentiam, ut uirtutes infusæ, dona Spiritus sancti, character sacramētalis, &c. Vel per efficientiam, ut sacramenta causantia gratiam ex opere operato (id enim conferunt, ut dicit decretum Eugenii in doctrina pro Armenis, quod significāt) & sacramentalia causantia gratiam saltem dispositiuè ex opere operantis, inuestitura, iurisdictio ecclesiastica, potestas spiritualis, & ad hæc antecedentia, comitantia, & consequentia. Aut per actualitatem, ut effectus procedētes à potestate spirituali, ordine, uel iurisdictione ecclesiastica. Aut actus, qui fluunt non modò à spiritu increato, sed & à creato, ut scientia, uirtutes acquisitæ, & id genus. Dicit enim dominus Alexander de Ales in. 2. par. q. 187. art. 3. Quòd Spiritus sanctus non solùm habetur ut calor inflammans affectum per uirtutes infusas, & sacramenta Ecclesiæ, sed etiam ut lux illuminans intellectum per scientiam, &c. Ad hæc Albertus Magnus dist. 25. 4. pro clariori dictorum intelligentia distinguit, quòd quadruplex est spirituale. Quoddam, quod pro sua spiritualitate nullo modo uendi potest, cùm nihil communicet cum corporalibus, & ideò non potest transire in dominium alterius, ut sunt dona Spiritus sancti, uirtutes infusæ, beatitudines, & similia. Quoddam licet sit essentialiter, & totum spirituale, est tamen in corporalibus datum, ut gratiæ sacramentales: quod licet ex sui natura, & de iure uenale non sit, uenditur tñ sæpe ex parte illa, qua est corporale, quod in potestate ministrorum est: nunquam hoc tñ fit absque simonia. Tertium est ementi corporale, personis tamen spiritualibus attribuitur ad sustentandas eas in spiritualibus exercitiis, ut præbendæ, & alii prouentus ecclesiarum: ista tamen si uendantur, committitur in eis simonia ratione spiritualitatis, cui attributa sunt.

Vltimo

Vltimò dicuntur ſpiritualia, corporalia inanimata, quibus traduntur quædam ſpiritualia, ut uaſa decoris domus Dei, uidelicet calices, turibula, cruces, libri, & ſimilia: & de his ſolùm uerum eſt, quòd uendi poſſunt ſine ſimoniæ nota, ſed differenter: quia aut eccleſia uendit alteri eccleſiæ, & tunc integra uēdi poſſunt, non aucto pretio pro conſecratione uaſorum: aut uenduntur perſonis laicis, & tunc prius confringi debent à ſacris perſonis, præmiſſa oratione pro indulgentia fractionis. Poſtremò ſcilicet in definitione ſimoniæ dicitur aut ſpirituali annexū,
I ut ius recipiendi decimas, quod annectitur ordini clericali: ſimiliter & ius patronatus, quod eſt annexum ſpirituali, uidelicet beneficio eccleſiaſtico, & præſentationi ad idem, ſecundum Alexandrum ubi ſupra, de quibus à Biele. 28. lect. ſuper can. miſſæ diffuſè tractatur. aut dicitur ſpirituali annexum, quia in ſpirituali fundatur, & non poteſt de iure competere niſi ſpirituali, aut clericali ſtatui, ut patet ex Ricardo.

Concluſiones nonnullæ, quibus oſtenditur, ubi committatur, uel non committatur ſimonia. Cap. LV.

A CVM enim dicitur pro uſu ſpiritualis poteſtatis ordinis uidelicet, uel iuriſdictionis, ſpiritualia dari pro temporalibus, ſeu intuitu cōmodi temporalis ſecundum Bielem ubi ſupra, de mente Petri de Aliaco Cardinalis Cameracenſis, & Gerſonis in tractatu de ſimonia, quadruplex poteſt eſſe intuitus ad commodum temporale in datione, uel adminiſtratione ſpiritualium. Primo poteſt ferri intuitus ad commodum temporale, tanquam ad pretium rei ſpiritualis, quaſi ſit adæquatio in ualore unius ad alterū, ſicut eſt in emptione, & uenditione in ciuilibus, ubi datur pecunia pro mercede, tanquam rationabile eius pretium: & ſic talis intuitus eſt uerè ſimoniacus, humano, & diuino iure prohibitus. Et ſi concurrat error in intellectu, ita quòd credatur hoc licitè poſſe fieri, incurritur hæreſis propriè dicta, præcipuè ſi adſit pertinacia: de qua beatus Gregorius in regiſtro, Altare, decimas, Spiritum ſanctum
B emere, uel uendere, ſimoniacam hæreſim eſſe, nullus fidelium ignorat. Si uerò quis ex cupiditate commutare uellet ſpirituale pro temporali, non tamen credēs hoc licitè poſſe fieri, hic licet eſſet ſimoniacus, non tamen hæreticus. Secundo poteſt ferri intentio ad commodum temporale, tāquam ad motiuum principale dandi, uel miniſtrandi ſpiritualia: uel tanquam ad finem mouentem ad opus, ſine quo omnino non fieret opus, in quo etiam ſiſtat intuitus ſpiritualia conferentis, uel recipientis: ſic ſimonia eſt. Vnde S. Thomas quolib. 8. art. 11. quærit de ituro propter diſtributiones temporales ad eccleſiam: & concludit, quòd ſi principalis finis ingreſſus in eccleſiam ſint diſtributiones, ſimonia eſt. Si uerò ſint finis ſub fine, & principalis ratio ingreſsus ſit Deus ipſe, cui ut commodius, & ſyncerius ſeruire poſſit, ſuſtentationem recipit neceſſariam, ſimonia non eſt.
C Tertio modo poteſt ferri intuitus ad commodum temporale, tanquam ad motiuum minus principale, uel tanquam ad finem ſubordinatum ſub ultimo fine: ſiue tanquam ad cauſam allicientem, aut trahentem ad donandum aliquid liberè intuitu beneficii ſuſcepti, uel ſuſcipiendi, ſiue ante, ſiue poſt: hoc modo ſublato ſcandalo, à quo per beatum Paulum abſtinendum eſt, & ſpecie mali, unde
D ſumi poſſit ſuſpicio ſimoniaca, ſimonia non eſt. Quarto & ultimo, poteſt ferri animus

animus ad commodum temporale, tanquam ad rem iure diuino debitam pro ſuſtentatione miniſtri aſſiſtentis pro nobis Deo, & miniſtrãtis nobis ſpiritualia, ſiue à ſponte, ſiue ab inuitis: & hoc modo dantur prælatis Eccleſiæ beneficia, ut officium ſuum gratis exoluere poſſint. Dignus eſt enim operarius mercede ſua, Matth.10.&.1.ad Tim,5. Hoc titulo, qui dicitur iuſta miniſtri ſuſtentatio ſecundum Gerſonem lect.4. de uita ſpirituali animæ, omnis moderata receptio temporalium pro ſpiritualibus ſaluari poteſt, maximè ſi aliunde non habeat unde uiuat. Ex quibus omnibus concludo, quòd omnes conſtitutiones patrum ad hoc tendunt, ut in dicto uſu ſpiritualis poteſtatis, ſpirituale non commutetur cum temporali, ut pretium adæquatum, ſiue in ratione principalis motiui: ſed tantùm ferri debet animus ad temporale, tanquã ad aliquid organicè deſeruiens ad ſuſtentationem, & ſtipendii ſolatium, non autem ad appretiationem ſpiritualis cum temporali: cùm ſtricta obligatio per conuentionem legalem, ſiue per commutationem ſpiritualis pro temporali ſecundum Scotum.20.q. quolib. ſit ſimoniaca, & recipientes non debent ſe exhibere ſuſpectos, immoderatè iura ſua exigendo, & ultra quàm ſit eis debitum, & neceſſarium. Vbi autem non ſit pactio, & principalis intentio in collatione ſeu receptione ſpiritualium non ſit ad temporalia, ſed gratis & eleemoſynaliter detur ad ſuſtentationem naturæ, uel propter ſalarium officialium, aut ad ſeruandam laudabilem, & approbatam conſuetudinem locorum, licitè tunc & ſine ſimonia dari, & accipi poſſunt: & hæc præcipuè uera puto, ut dictum eſt ſupra, ſi aliunde non habeant, unde ſecundum gradum, & ſtatum ſuum honeſtè uiuant. E

Vt autem in hac ardua materia emergentium caſuum clara notitia habeatur, tria ſecundum Caietanum pertractanda ſunt. Primò quid ſit res ſpiritualis. Secundò quid emptio, uel uenditio extrinſeca. Tertiò quid emptio, uel uenditio interior. De primo hic, de cæteris in ſequentibus.

Cap. LVI.

RES ſpiritualis appellatur à Spiritu ſancto, ut eſt ſpiritualis ratio uitæ, qua in Chriſto uiuimus, ſentimus, intelligimus, & operamur: in cuius ſignum ſimonia eſt uitium eccleſiaſticum, non habens locum in profanis. Res igitur uel ſunt merè ſpirituales, ut dona Dei gratuita, quæ ad uitam Eccleſiæ ſpectant, uirtutes, gratiæ gratis datæ, poteſtas ſpiritualis tam ordinis, quàm iuriſdictionis, ſacramentales effectus, ius ſpirituale quodcunque etiam uiuendi ex altari, habendi decimas, beneficia eccleſiaſtica, & ſimilia. Vel compoſitæ ſunt ex ſpirituali, & corporali, licet formaliter, & principaliter ſint ſpirituales, ut omnia Eccleſiæ ſacramenta: ſacramentalia, ut conſecrationes uirginum, benedictiones nubentium, miſſæ, orationes uocales, eccleſiaſticus cultus, prædicare, oleum ſanctum, chriſma, eccleſiaſtica beneficia, & id genus. Vel compoſitæ ſunt ex ſpirituali, & corporali: ſed principale in illis eſt corporale, ut calices, cruces, officia eccleſiaſtica, officium iudicis, doctoris, ſacriſtæ, œconomi: ex quibus eliciuntur ſex regulæ. Prima regula, Nulla res ſpiritualis ut talis, licitè uenalis eſt, aut maioris pretii ratio: & ita nec poteſt uendi, nec emi: res uerò cõpoſita ex ſpirituali, & corporali ex ea parte, qua eſt ſpiritualis, nullo modo eſt uenalis, tamet ſi eius ſpiritualitas ſit minima. Item ſi res aliqua ſic compoſita, A B

uendi

uendi,aut emi licitè poſſit,ut calix conſecratus,officium docendi, &c. non tamē poteſt pluris æſtimari,nec pluris uēdi, aut locari ratione ſpiritualitatis, ſed ſolūmodo tanti, quantum ualet ratione rei corporalis: alioquin ſimonia committitur. Secunda regula, Nulla res compoſita ex ſpirituali, & corporali, cuius ſpiritualitas eſt principalis, poteſt emi,uel uendi abſolutè. Vnde ſi ſimpliciter,& abſolutè ſub pretio poneretur,intelligeretur uendi ſpirituale:cùm unumquodque, cùm abſolutè tractatur, & iudicatur, intelligitur tractari, & iudicari ſecundum ſuum principale: unde cùm tractatur de homine, tractatur de eo,ſecundum quòd eſt rationalis. Ex qua regula habes, quòd non licet prædicatori pro prædicatione, ſacerdoti pro celebratione, ordinatori pro collatione ordinum paciſci, aut hæc ſub pretio ponere abſolutè. Tertia regula,res quæcunque compoſita ſic, ut in eadem principale ſit corporale, poteſt abſque ſimoniæ uitio uendi, uel emi

C abſolutè,niſi ex poſitiuo iure inhibeatur.Et ratio eſt, quia ex eo,quòd principale eſt corporale, non intelligitur uendi niſi corporale, quum abſolutè uenditur: dummodo non pluris æſtimetur ratione ſpiritualitatis, ſed purè tanti uendatur, quantum corporalis res ualet. Si tamen iura diſponerent ibi interuenire ſimoniā, non quia ſecundum ſe ſit, ſed quia prohibita,oportet parere iuri: ſicut de multis officiis iura canonica ſic diſponunt, ut ſunt œconomi,caſtaldi,&c.Quarta regula, ſtipendium ſuſtentationis exercentium ſpiritualia,licitū eſt uelle, & accipere,

D & in neceſſitatis articulo etiam paciſci. Prima pars patet ex doctrina domini in euangelio, & Pauli apoſtoli: & ratio eſt,quia hoc nō eſt uendere ſpiritualia, nec locare operas pro mercede: ſed uelle habere neceſſaria ad uitam corporalem, ſine qua nō poſſumus ſpiritualia exercere. Secunda probatur, uidelicet quòd in articulo neceſsitatis licitum eſt deducere in pactum ſtipendium: quia articulus neceſsitatis tunc ſupplet, quod & iuſtitia deberet efficere apud populum recipientem ſpiritualia: cùm teneatur ſuſtentare miniſtros ſpiritualium, ad quod etiam ſuperiorum auctoritas deberet cogere populum. Et licet hoc licitum ſit, quia tamen habet ſpeciem mali, & prohibitum eſt ex iure poſitiuo regulariter

E paciſci in huiuſmodi, ideò non eſt faciēdum. Habes tamen ex hac regula,quòd licitum eſt cogere ad ſubuentiones ſtatutas auctoritate ſuperiorum, uel conſuetudine exhibendas in conſecratione eccleſiarum, & uirginum, in benedictione nubentium,in uiſitationibus,&c. quia hæc in ſubſidium miniſtrorum intelligun tur ſtatuta, ſicut decimæ, & prouentus alii eccleſiaſtici. Debent tamen prælati, & eorum officiales prius exhibere gratis ſpiritualia hæc:& poſt cogere ad ſeruandas laudabiles conſuetudines, ne nomen clericorum blaſphemetur, tanquam auarum, ac quaſi uenalia ſpiritualia reputantium. Quinta regula, locare operas ſuas ad exercitia, quæ principaliter ſunt ſpiritualia,non eſt licitum,niſi per accidens: ubi ſciendum,quòd tribus titulis res qualitercunque ſpirituales contingit

F afficere. Primus eſt emptionis,& uenditionis. Secundus ſuſtentationis miniſtrorum. Tertius eſt locationis,& conductionis operarum ſuarum. Primus,qui comprehendit ſub ſe omnem contractum debiti legalis, eſt totaliter prohibitus. Secundus eſt ſecundum ſe totaliter licitus. Tertius, qui ſecundum rem ſpecies eſt uenditionis,& emptionis(cùm locare ſit quoddam uēdere, & conducere quoddam emere)& qui non refertur ad ſpirituale, nec ut res locata,nec ut ratio locādi, ſed refertur ad operas humanas concurrentes ad exercitationē ſpiritualium, uenit in quæſtionem,ut potè medius, de quo duo in regula dicuntur. Primum,

quòd

quòd locatio operarũ non habet per se locum in exercitationibus spiritualibus, quæ principaliter sunt spirituales, ut sunt missæ, prædicationes, consecrationes uirginum, ecclesiarum, collationes sacramentorum, orationes, & huiusmodi: intelligeretur enim tunc tractari secundum suum principale, quod est spirituale: & ex consequenti locari, & conduci spirituale, uel ut res conducta, uel ut ratio conducendi: & ex consequenti appretiarentur opera ex spirituali, quod constat esse simoniacum. Secundum est, quòd per accidens, hoc est propter adiunctum uinculum, locum habet in istis locatio operarum consueta, & approbata ab Ecclesiæ consuetudine. Multi enim Sacerdotes locant operas suas ad officiandum aliquam ecclesiam per mensem, uel annum, toties celebraturi in hebdomada. Quanuis enim nõ liceat Sacerdoti locare operam suam ad celebrandũ missam, (quia hoc esset locare spirituale, nam missa secundum suum principale est spiritualis) licet tamen eidem locare libertatem suam, contra quam toties debet occupatum se tenere. Et breuiter tot cõcurrunt temporalia in istiusmodi annuis hebdomadariis, &c. obligationibus, ut intelligatur non spiritualem rem aliquam, sed temporalem locari, & conduci. Vltima regula, locatio operarum in illis exercitiis spiritualibus, quæ principaliter sunt corporalia, locum habet absque scrupulo conscientiæ: ut patet de officio uicarii, sacristæ, iudicis, doctoris, theologi, & similibus, de quibus debentur certa stipendia: & possunt in istis interuenire conuentiones, & pacta de quantitate stipendii: quia de corporali ac uenali opere pactio fit, nõ de spirituali, iustitia, ueritate, &c. & hoc intellige ex parte operarii: ita quòd ille, qui in uicarium aut iudicem, &c. petitur, potest locare operas suas ad huiusmodi officia. Et similiter is, cui est dandum officium, potest illud conducere sub certo stipendio: & non intelligas hoc ex parte prælati, quasi ipse posset locare huiusmodi officia sub certo pretio: quoniam hoc est uendere officia spiritualia: & expresè prohibitum, ne prælati committant uices suas sub annuo censu. Et hæc de primo.

G

H

Secundum uidendum est de extrinseca emptione, uel uenditione, in qua consistit simonia ab Ecclesia punita. Cap. LVII.

RO quo sciendum, tam emptionem, q̃ uenditionem ex tribus cõstare, uidelicet intentione, conuentione, & executione. Ex eo enim, quòd humanus actus est, intentionem sui requirit ad hoc, ut per se fiat, hoc est, ut intendat quis uendere, uel emere. Ex eo uerò, quòd uoluntaria est, oportet conuenire utrinque de pretio. Ex eo enim, quòd actus talis exterior ad alterum est, exigitur ad sui consummationem datio, & acceptio rei, quæ uenditur, & pretii: non enim consummata est uenditio, nisi res, quæ uẽditur, conferatur. Et similiter non est consummata emptio, nisi detur pretium: quia neutrum ab altero consummatè transfertur, nisi tradatur: & similiter neutrũ consummatè acquiritur, nisi habeatur. Constat autem per emptionem, & uenditionem consummatam debere transferri, hinc rem, inde pretium: & similiter acquiri hinc pretium, inde rem. Vnde iuxtà hæc habeto pro regula, ad simoniã, quæ ab Ecclesia punitur, exigi duo: unum ex parte uenditoris, uidelicet uenditionem consummatam rei spiritualis: alterum ex parte emptoris, uidelicet conuentionem implicitè, uel explicitè de pretio, aut traditionem eiusdem. Vbi notanda

A

B

tanda sunt quinque. Primò differentiam partium penes hoc, quòd ex parte rei
ſpiritualis exigitur actus conſummatus ad hoc, quòd Eccleſiæ cenſuris ſubſit: ex
parte uerò pretii non exigitur actus conſummatus: ita ꝙ ſi ſimoniaca conuentio
inter aliquos ſit de ordine, beneficio, ſepultura, miſſa, &c. pro tali pretio, ſi ordo,
beneficium, & breuiter res ſpiritualis non datur, etiam ſi pecunia pro pretio fue-
rit data, non incurritur ſimonia ſubiecta cenſuris Eccleſiæ, quanuis incurratur
crimen ſimoniæ. Et ratio eſt, quia non eſt conſummata uenditio rei ſpiritualis,
ſed inchoata, & in mente, & in conuentione: pœnæ ſiquidem reſtringendæ ſunt
C ad cõſummatos actus. Secundò diſiunctiuam ſiue alternatiuam æquiualentem
ex parte pretii penes traditionem, uel conuentionem pretii: ita quòd ex parte
emptoris æquipollet pactio, uel traditio pretii. Vnde licet ſimonia punita ab
Eccleſia exigat conuentionem, ſeu pactum, tamen ſi concurrit traditio pretii,
æquipollet conuentioni: imò ibi eſt pluſquam pactio, quia ipſa traditio pretii
claudit in ſe conuentionem, utpotè conſummationem illius: nam conſummata
emptio conuentionem explicitam, uel implicitam adimplet. Tertiò formalem
locutionem de pretio: cùm enim dicimus traditionem pretii includere pactio-
nem, loquimur de pretio, inquantum pretium, hoc eſt ſub ratione pretii. Poteſt
enim multis modis tradi aliquid temporale, ſcilicet uel per modum liberalis
doni, uel per modum ſuſtentationis, uel per modum reuerentiæ, aut oblationis,
uel debiti ex lege, aut conſuetudinis laudabilis, uel per modum pretii: & hoc ſo-
lo ultimo modo uocatur pretium, & traditio pretii. Quartò nota, qui timoratã
D habes conſcientiam, quòd licet Sacerdos minus benefaciat exigendo id, quod
ſecundum laudabilem conſuetudinem dari ſolet, ſi autem collationem ſpiritua-
lium exigat, aut ſi negat, aut differt ſpiritualium collationem, ut illud habeat: nõ
tamen propterea ſimoniacam iudices: quoniam, ſi, ut conſeruet ſe indemnem,
cognoſcens, quòd poſtea oportebit eum litigare, hoc facit, ſimoniacus non eſt
ſecundum rem, cùm non uendat ſpirituale. Nec huiuſmodi exactio inducit mo-
dum pretii: quoniam non mutat modum debiti, quanuis ſpeciem quaſi ſimoniæ
habeat huiuſmodi præuentio, & cautela: & propterea reprehenditur. Quintò
nota, quòd triplex eſt muneris genus, ſcilicet à manu, ut pecunia, & alia bona mo
bilia, uel immobilia: ab obſequio, ut ſeruitia: & à lingua, ut laus, adulatio, preces,
&c. Ad hoc, ut ſimoniam ab Eccleſia punitam conſtituat, exigitur, quòd pretii
E rationem habeat, alioquin ad uenditionem ſpiritualem nõ ſpectabit, ut emptio.
Et propterea ſi laus, adulatio, preces, &c. nõ niſi per modum laudis, adulationis,
precum concurrunt, quantuncunque ſint illicitæ, & crimina, ac pro indigno, ẽt
ſi adeò efficaces ſint, ut inducant prælatum ad dandum beneficium, & ad confe-
rendum ordinem, ſimonia uerè & propriè non incurritur: quia nulla hic eſt uẽ-
ditio, aut emptio, niſi mentalis: ſi intentio adulantis, & prælati eſt adulationem,
ut pretium, ponere: & ſic de aliis.

Tertium ~~caput~~ eſt de emptione, ſeu uenditione mentali. Cap. LVIII.

PRO quo notandum ſimoniam mentalem conſiſtere in intentione
A pretii: ita quòd ex hoc ipſo, quòd homo intendit ſub pretio ponere,
ſiue emendo, ſiue uendendo rem ſpiritualem, aut ut uenalem rem, aut
ut rationem appretiandi, ſimoniam mentalem incurrit: & hoc eſt
quandocunque

quandocunque intendit pro ſpiritualibus temporalia habere, aut è contrario: ita quòd hæc præpoſitio (pro) pretium denotet: & ſimiliter quandocunque principalis intentio ad temporale habendum ex collatione ſpiritualis tendit, aut è contrario. Qui enim temporalia ex ſpiritualibus intendit, non ut pretium, ſed ut ſuſtentationem neceſſariam miniſtrorum Eccleſiæ liberaliter, ſeu eleemoſynaliter, aut ſtatutam laudabilem conſuetudinem, ſimoniam mentalem non incurrit. Similiter è contrario qui ex temporalibus ſpiritualia intendit, non ut ex pretio debita, ſed ut ex his excitata, aut prouocata, ſimonia nulla in animo eſt, quia gratis dandum ſpirituale expectatur, & temporalia non ut pretium intenduntur. Poteſt autem mentalis ſimonia tripliciter inueniri. Primò, ex eo quòd in ſolo actu interiori conſiſtit, & ſic ſimonia mentalis eſt deliberata uoluntas emendi, uel uendendi rem ſpiritualem. Secundò, ex eo quòd exterius imperata, latet intus, ut cùm aliquis ſeruit, aut munus offert pro ſpirituali conſequendo, uel ſpirituale dat pro temporali conſequendo, non tamen declarat ſuam prauam intentionem, uidelicet quòd intentione emendi, ſeu uendendi hoc facit. Tertiò, ex eo quòd non eſt conſummata ex parte rei ſpiritualis, ut cùm conueniunt ſimoniacè aliqui, non tamen mandatur executioni promiſſum ſpirituale: hæc enim ſimonia, quo ad crimen, exterior eſt, quo uerò ad pœnas cenſurarum inter mentales collocatur, cùm non ſit ſimonia conſummata. Sed ſi pecunia in hoc caſu, ut pretium recepta fuiſſet, reſtituenda proculdubio eſſet, pro ut rationi magis conſonat, emptori, utpotè adhuc ipſius: cùm non plenè ſit abdicata ab eo, pendente conſummatione contractus ſimoniacæ emptionis, & uenditionis: & hoc intellige, quantum eſt ex parte illius, qui accepit. Nam ſi auctoritas iuris, uel iudicis interuenerit, non crederem ei reſtituendam, ſed in pœna ab illo tollendam, & pro Chriſti honore expendendam. Aduerte ſimoniacos non teneri ad reſignationem tam ſpiritualium, quàm temporalium, quæ nullo pacto, ſed affectu animi præcedente utrinque acquiruntur: quoniam pro huiuſmodi ſimonia ſufficit delinquentibus per ſolam pœnitentiam ſuo ſatisfacere creatori: textus eſt clarus, & uniuerſalis, ac uniuerſaliter intelligendus extra, de ſimonia, cap. ult. Et hinc habes unde infinitas quæſtiones de ſeruitoribus, de precibus carnalibus, &c. ſoluas: quia hinc clarè patet non teneri ad reſignationem beneficiorum ſic adeptorum abſque pacto aliquo, nulla facta differentia inter manum, obſequium, linguam, & quicquid aliud temporale interuenire poteſt: & ſimiliter nulla facta differentia ſpiritualium: hucuſque Caietanus. Quæ hic inſerere uoluimus, ut ex illis poſſis & inſtructionem, & conſolationem timoratæ conſcientiæ, ubi caſus circa hanc materiam ſe ingerunt, ad manum habere.

B C D

Conſequenter dicendum eſt de uſura, quæ eſt alia furti ſpecies. Cap. LIX.

SVRA eſt lucrum ex mutuo principaliter intentum: lucrum ponitur loco generis. Nam omnis uſura lucrum eſt: non è contra, ut patet de lucro iuſtæ negotiationis. Lucrum etiam eſt incrementum pecuniæ, uel pecunia menſurabile, ſiue ſit munus à manu, ſiue à lingua, uel ab obſequio, quod quis habet ex uoluntaria commutatione ultra ea, quæ prius ſua erant: quæ etiam dicuntur ſors. Eſt enim A

fors res iustè possessa, uel debita qualitas mutuatæ rei in materia occurrenti. Vnde si de meo mutuo proximo decem libras, decem libræ dicuntur sors. Ita accipit eam beatus Ambrosius de uinea Naboth, dicens. Quicquid accidit sorti,
B usura est, ubi sors sumitur pro capitali. Vsura non committitur solùm in pecunia, dicente beato Hieronymo super Ezechielem, cap. 18. Putant quidam usuram tantùm esse in pecunia: quod præuidens scriptura diuina, omni rei aufert superabundantiam, ut plus non recipias, quàm dedisti: solent in agris frumenti, milii, uini, & olei, cæterarumq; specierum usuræ exigi, &c. Et Ambrosius libro de
C Tobia cap. 14. Plerique restringentes præcepta legis, cùm dederint pecuniam negotiatoribus, non in pecunia usuras exigunt, sed de mercibus eorum tanquã usurarũ emolumenta percipiũt. Ideò audiat quid lex dicat, Neq;, inquit, usuras escarũ accipies, neq; omniũ rerũ. Esca usura est, uestis similiter: & quodcunq; accidit sorti, usura est: & quod uelis nomẽ imponas, usura est, siue illud uinũ sit, siue oleũ, siue triticũ, siue quodlibet aliud: si plus ꝙ dedisti expectas, fœnerator es, ut inquit beatus August. super psal. 36. conc. 3. Quibus addit beatus Hierony. dicens. Alii pro pecunia fœnerata solent munuscula accipere diuersi generis: & non intelligunt usuram appellari, & superabundantiam, quicquid aliud est, si eo, quod dederint, plus acceperint: hoc tamen intellige quasi ex mutuo, uel pro mutuo. Et ut melius intelligas prædicta, sint tibi pro indubitatis regulis ea, quæ
D tradit Caietanus in sua summula uitiorũ, sub hoc præambulo, uidelicet quòd ad lucrum usurarium sufficiunt duo. Primum ut id, quod ultra sortem accipitur, sit aliquid pecunia æstimabile. Aliud, quòd non sit suum, ex quibus colliguntur infrascriptæ regulæ. Prima, si quis mutuat ad hoc, ut ille sit sibi amicus, non est usura, quia amicitia non est pecunia æstimabilis: ibi enim nulla potest conuentio ciuilis interuenire: quia amicitia res est, cui repugnat obligatio ciuilis, cùm sit interior amor spontaneus: obligatum autem ciuiliter est necessitati subiectum, ita quòd uelit nolit teneatur exhibere illud. Secunda regula, si quis mutuat, ut rehabeat suum, quod est apud petentem mutuum quomodolibet occupatum, non est usura, quia nihil lucratur. Tertia regula, si quis mutuat, ut redimat uexationem suam, non est usura: ut si mutuat alicui comminanti sibi, aut suis, ut mutuando exuat se à multis sumptibus, quos oporteret ad sui tutelam facere. Quarta regula, si quis mutuando deducit in pactum, ut soluatur sibi ultra sortem suum interesse, quod incurrit ex mutuo, ut puta, quia accepit sub usuris, ut mutuet illi, uel quia minoris uendit rem suam pro habenda pecunia ad mutuandum illi, nulla ibi est usura, cùm ibi non sit lucrum ex mutuo: decet enim mutuantem seruare se indemnem. Quinta regula, si quis pecuniam, quam ueraciter parata iam negotiatione esset expositurus, mutuet petenti, deducens in pactum, ut ultra sortem sibi persoluatur damnum lucri cessantis, non est usura, si mutuans impediatur uerè à lucro. Si enim haberet aliam pecuniam præter mutuatam, qua posset idem in eadem negotiatione lucrifacere, iam ex mutuo non impediretur à lucro: & si totum lucrum speratum ex illa negotiatione non deducatur in pactum, cùm lucrum in potentia nondum sit, nec tantum ualet, quantum in actu, cùm multipliciter possit impediri: potest ad arbitrium boni uiri aliqua pars lucri cessantis taxari, ut sit contractus licitus. Sexta regula, si quis mutuat alicui ex pacto, ut remutuet sibi quando ipse indigebit, usura est: quia obligatio ista, pro quanto est ciuilis, est pecunia æstimabilis.

Quanuis

Quamuis enim accipiens mutuum teneatur ex debito morali ad remutuandum, quando opus erit, & poterit: non tenetur tamen ex debito ciuili, quale debitum oritur ex pacto. Vnde cùm obligatio ista sit pecunia æstimabilis, non potest ex mutuo in lucrum duci absque usura. Septima regula, si quis mutuat sub pacto, ut ueniat ad molendum in mola sua, aut ad emendum ex officina sua, usura est: quia tales obligationes uendibiles sunt. Ideò non licet ex mutuo, hoc lucrum alienæ obligationis reportare. Octaua regula, si quis mutuat alicui domino temporali sub pacto, ut concedat sibi officium prætoris, usura est: quia talis concessio uendibilis est. Discerne tamen in proximis præfatis regulis duo lucra, alterum usurarium, alterum licitum. Primum est obligatio ad remutuandum, obligatio ad molendum in hac mola, obligatio ad emendum ex hac officina, obligatio ad concedendũ tale officiũ. Alterum uerò licitũ, quod est merces debita pro mola, pretium rerum uenditarum, prouentus officii, &c. quia ista lucra non sunt ex mutuo, sed aliis contractibus, seruitiis, industriis, officiis, &c. & ideò ex huiusmodi usuris non tenetur, qui sic mutuauit, ad restituendum mercedem molæ, pretium uenditarum rerum, stipendia officii, &c. Sed tamen ultra pœnitentiam de peccato usuræ, tenetur primò ad relaxandum uinculum obligationis de continuanda mola, uel officina, de continuanda manutenentia in officio, quia huiusmodi obligatio est lucrum usurarium. Secundò ad recompensandum illi pro illa obligatione, quæ uendibilis erat, quanuis ipse noluisset uendere eam. Ad arbitrium igitur boni uiri spectat determinare, quantum pro huiusmodi obligatione restituendum sit. Nona regula, si quis mutuat domino, uel communi eo pacto, ut donec sibi restituatur mutuum non soluat gabellas, usura est, cùm ex mutuo reportet lucrum exemptionis à iusta solutione gabellarum. Constat autem, quòd hæc exemptio pecunia æstimabilis est, & tenetur ad restitutionem de toto retento, &c. cùm lucrum usurarium sit. Decima regula, si quis mutuat alicui centum ea ratione, ut emat à mutuante quædam sua iura inutilia, ut agrum sterilem, aut aliquid huiusmodi, usura est pessima, cùm quia mutuum infert damnum proximo annexæ malæ emptionis, tum etiam quia si res, quæ uenales proponuntur, essent utiles ualde, contra tamen naturam contractus mutui est, quòd is, cui mutuatur, obligetur ciuiliter ad emendum, &c. Vndecima regula, si quis mutuat super pignore ea ratione, ut habeat tres pro centenario, non quasi lucrum ex mutuo, sed quasi stipendium necessarium ad custodiã pignorum, & purgationem eorundem, &c. usura est: quoniam iste in ueritate non mutuaret, nisi hoc lucrum expectaret. Ex hoc tamen non sequitur errare illos, qui pignora onerosa bona fide accipientes, uolunt indemnes se seruare: sicut enim fructus pignoris sunt computandi in sortem, ita expensæ qualitatis pignoris annexæ imputandæ sunt domino pignoris. Duodecima regula, si quis mutuat nauiganti mille ea ratione, ut cum ipso eodem mutuante fiat contractus assecurationis dictorum mille, soluendo eidem mutuanti tot pro centenario, usura est, uera quidem, quia mutuans ultra sortem uult obligationem ad subeundum contractum assecurationis: & præsumpta, quia mutuum ad hoc lucrum tendere uidetur, & ideò damnatur in. c. Nauiganti, de usuris. Aliud præambulum est, quòd usura est lucrum ex mutuo non aliunde: & E ideò, si quis non mutuat, sed accommodat, seu locat, aut uendit pecuniam cum pacto recipiendi aliquid plus, non est usura: sed liciti sunt huiusmodi

debitu civile ex pacto

cõtractus,dummodo pacta ſint moderata iuxta qualitatem temporum : ſimiliter ſi aliunde,quàm ex mutuo,ſuperueniat:ex quibus eliciuntur infraſcriptæ regulæ. Prima, ſi quis accommodat pecuniam alicui ad oſtentationem faciendam, & exinde uult lucrum aliquod,non eſt uſura:quia non ex mutuo,ſed quaſi ex locatione lucrum habet. Secunda regula, ſi quis locat numos aureos ad ponendũ in balneo, uel potione aliqua medica, accipiens inde moderatum lucrum, non eſt uſura. Tertia, ſi quis numos aureos uendit pro argenteis, & inde moderatum lucrum exigit,non eſt uſura: & ratio eſt, quia pecunia ex iſtis contractibus non mutuatur, ſed res quædam accommodatur,locatur,uenditur: ſicut licitè in ſimilibus caſibus aurum non monetatum,gemmæ,iocalia, & huiuſmodi poſſent accommodari,locari,aut uendi cum honeſto lucro. Quarta regula, cùm lucrum uenit ex mora debitorum:ita quòd,poſtquam debitor non ſoluit tempore debito,poteſt creditor duo lucrari, ſcilicet pœnam conuentionalem, & aliquid pro intereſſe tam damni emergentis,quàm lucri ceſſantis: nullum huiuſmodi excretum eſt uſurarium,cùm non ex mutuo proueniat, ſed ex mora debitoris: & hoc intellige,ſi,& quandiu cõtra uoluntatem creditoris contracta eſt, & durat mora. Nam ſi creditor prorogaſſet terminum, aut eſſet contentus de mora continuanda,uſura eſſet: quia ex mutui continuatione, ſeu conſeruatione lucrum proueniret, & non ex mora: non enim eſt in mora, qui conſentiente creditore moratur, ſed ſolus,qui inuito creditore differt ſolutionem. Et hæc ſufficiant de uſura ex mutuo explicitè contracta.

De uſuris, quæ implicitè,& clanculum committuntur. Cap. LX.

DE uſura conſurgente ex interpretato mutuo,quale ſæpe reperitur in contractibus emptionis, & uenditionis, aſſignantur infraſcriptæ re-
A gulæ. Prima eſt, ſi quis uendendo pluris, non pio, ſed rigoroſo pretio uendit,quia expectat tempus,quo ſibi ſoluendum eſt,uſuram cõmittit: quia quaſi mutuum eſt expectatio temporis. Quando autem uenditor ſeruaturus erat res,in aliud tempus uendendas,poteſt uẽdere pluris, quàm nunc ualeant iuxta ambiguum ueriſimile pretium futuri temporis. Et ſimiliter ſi quis expectans tempus futuræ ſolutionis uendit pluris iuxta ueriſimile medium, ſeu dubium pretium tempore ſolutionis futurum, excuſatur: ut ſi piper nunc ualet ſex, & in Iulio creditur ualiturum octo: ſi uendo nunc pro octo ſoluendis in Iulio,excuſor à decretali. c. In ciuitate: tanquam emptio non intelligatur conſum-
B mata uſque ad Iulium, quo emptio erit in opere, quæ nunc in ſolo contractu, quaſi uenditio cum correſpondente ſibi emptione nunc inchoetur, & in Iulio conſummetur. Hæc prima regula licet uideatur à contractu uſurario aliena, ſecurius tamen eſſet ſeruare conſilium Alexandri Tertii in dicto capitulo, dicentis, Licet autem contractus huiuſmodi ex tali forma non poſſint cenſeri nomine uſurarum, nihilominus tamen uenditores peccatum incurrunt: niſi dubium ſit, merces illas plus minuſúe ſolutionis tempore ualituras. Et ideò illi, ad quos ſcribit, bene conſulerent, ſi à tali contractu ceſſarent:cùm cogitationes hominum omnipotenti Deo nequeunt occultari. Secunda regula, ſi quis emit minoris, quàm res ualeat, ex eo quòd nunc promptum pretium numerat, uſura eſt: quia ex tempore pecuniæ ſolutæ, plus habet, quàm

quàm pecunia ualeat. Tertia regula, si quis debitor alicuius ad annum, minus soluit nunc, quia anticipat solutionem, sine dubio usura est: quia ex tempore solutionis anticipato lucrum reportat. Quarta regula, si quis emendo frumentum assignandum sibi tempore collectionis frugum, quia prius dat pecuniam, minoris emit, quàm æstimetur honestum pretium tempore assignationis frugum, usura est, ex supradicta radice. Quinta regula, si quis emit minoris iusto pretio, cum pacto de retrouendendo, interim quasi locans uenditori, & recipiens ad rationem quinque pro centum pretii dati, usura est: cùm non sit ibi uera emptio, sed mutuum palliatum sub dictis contractibus: patet ex eo, quia emitur longè minoris, quàm sit iustum pretium. Secus esset, si super domo, uel agro constitueretur perpetuus census ad rationem tot pro cẽtenario iuxta patriæ morem, cum pacto, quòd possit debitor censu se liberare. Sexta regula, si quis pecunias suas dat artifici, seu nummulario, uolens capitale sibi saluum, & tãtum lucri absolutè, etiam si certum sit, quòd nummularius seu artifex multò plus inde lucrabitur, usura est, non societas, nec innominatus contractus: quia capitali saluo, statur lucro, & non damno, & quasi ex mutuo lucrum expectat. Septima regula, si quis emit rem non extantem, tanquam si esset, puta agrum, domum, uel argentum, & locat uenditori, ut det quasi pretium locationis, seu censum, singulis annis tot aureos, usura est: cùm sint contractus ficti ad palliationem usuræ. Octaua regula similis supradictæ, si quis Romæ pecuniis egens accipit à nummulario mille aureos ad rationem cambii pro Lugduno, & tamen Romæ reddẽdi sunt, usura est: quia cambium est fictum ad palliandum mutuum sub usura. Nona regula similis est, si quis cum egente pecuniis palliat multos contractus simul latos, puta dicit se uendere tot pannos mille aureis reddendis octauo mense, & se emere ab eodẽ pro octingentis aureis nunc soluendis, & sic dat nunc .800. & fit contractus pro mille hinc ad octo menses, usura est. Nec excusatur ex eo, quòd ipse non est deterioris conditionis, quàm alter, quia emeret illos pannos pro 800. tum quia interuenit pactum de retrouendendo sibi perdendo .200. quod non interuenit cũ alio, tum quia iste in ueritate non uenderet illi, nisi propter hoc lucrum. Hæc de usuris dicta sufficiant, ad cognoscendum quis ex hac parte peccet contra hoc mandatum: nam omnis, qui usuram facit ex mutuo, furtum committit. Contingit denique furta, & rapinas committere contra iustitiam distributiuam per eos, qui præsunt reipublicæ, dum ex bono publico peculium faciunt, conuertentes res regni, ciuitatis, uel exercitus ad propriam utilitatem, ut ædiles, xenodochiorũ gubernatores, prælati ecclesiastici, & similes. Item per collationes beneficiorum, si conferendo non prouideant Ecclesiæ: si enim aliud spectauerint, non sunt boni, & fideles dispensatores. Quapropter qui conferunt consanguineis, quia consanguinei: aut ministris suis, quia inseruiunt: aut nobilibus ratione nobilitatis: aut aliis, quia muneribus repleuerunt manus: similiter & quacunque alia ratione, quàm ut Ecclesiæ prouideant, fures sunt, & latrones, &c. Peccant igitur contra hoc mãdatum, ut summatim dicam, fures, raptores, peculatores, abigei, plagiarii, incendiarii, impostores, adulterantes monetam publicam, & merces, fraudantes mercedem operariorum, & serui infideliter operantes, simoniaci, usurarii, possessores iniustè acquisitorum, nõ restituentes alienum, negociantes in diuerso pondere ad deceptionem, & quicunque contra iustitiam commutatiuam, uel distributiuam fraudem faciunt, aut damnum inferunt.

De octauo præcepto, quod est Non falsum testimonium dices contra proximum tuum. Cap. LXI.

A MEndacium secundum Augustinum in libro contra mendacium c. 12. est falsa significatio uocis cum intentione fallendi: quod determinatur per tres differentias: quia quoddam est mēdacium perniciosum, quod obest: quoddam officiosum, quod prodest: & quoddam iocosum, quod delectat. Pro quo notandum, quòd contingit mentiri ex libidine ueniali, quæ est appetitus inordinatus sensualitatis uel rationis, quo nimis diligitur aliquod temporale, tamen sub Deo. Similiter & ex libidine mortali, quæ ab B Augustino rectè definitur ut supra, quòd est appetitus animi, quo æternis bonis quælibet temporalia præponuntur. Perniciosum mendacium regulariter est ex libidine mortali: officiosum & iocosum possunt esse tã ex libidine ueniali, quàm mortali: tunc est ex libidine mortali, cùm aliquis propter seruãdam uitam alicuius mentitur ex amore præsentis uitæ illius supra Deum. Iocosum uerò ex libidine mortali est: cùm ex amore delectationis ioci, quam diligit aliquis supra Deũ, mentitur. Ex libidine uerò ueniali est mendacium officiosum, quod fit ex amore uitæ sub Deo: similiter iocosum quod fit ex amore ioci etiam infra Deum. Secundum hoc igitur propriè in hoc præcepto, Non falsum testimonium dices, est prohibitũ omne mendaciũ perniciosum, similiter officiosum, & iocosum, ut ex mortali libidine procedunt: non autem officiosum uel iocosum, quando prouenit ex libidine ueniali; cùm propriè etiam in aliis præceptis non prohibeatur culpa uenialis, sed mortalis. Beatus Augustinus in libro de mendacio. c. 14. dicit, C omne mendacium esse illicitum, & adducit eorũ septem genera. Primum, quod fit in doctrina religionis, & fidei, ut hæresis, & infidelitas. Secundum, quod obest alicui, & nulli prodest, ut mendacium falsi testis in causa criminali. Tertiũ, quod alicui obest, & prodest alii, ut mendacium in causa pecuniaria. Quartum, quod fit sola mentiendi fallendiq; libidine, quod merum mendacium est. Quintum, quod fit placendi cupiditate, ut mendacium adulationis. Sextum, quod nulli obest, & prodest pecuniæ alicuius conseruandæ: uelut si quispiam pecuniam alicuius tollendã, sciens ubi sit, nescire se mentiatur. Septimum, quod nulli obest, & prodest uitæ alicuius conseruandæ: ut si quis nolens hominem ad mortem quæsitum prodere, mentiatur. Octauum est, quod nulli obest, & prodest castitati alicuius conseruandæ: ut si quis quæsitam ad stuprandum sciens, se nescire dicat: castitas in bonis animi pudicitiæ corporis præfertur: & concludit, quòd in D nullo istorum est mentiendum. Sanctus quoque Bonauentura in. 38. dist. 3. q. 2. dicit de mente beati Augustini, quòd absque dubio omne mendacium est peccatum, & adeò est ipsi mendacio essentiale esse peccatum, ut nullo pacto, nullo fine, nulla dispensatione, nec humana, nec diuina possit bene fieri. Quod probat sic, præsupponendo quòd aliquid dicitur dupliciter malum, aut ex genere actus, cùm transit super materiam indebitam, aut ex malitia intentionis. Primo modo adhuc dupliciter, uel respectu Dei, uel proximi. Si respectu Dei, sic est malum in se, & secundum se, nec ullo modo potest bene fieri, sicut est odium Dei (si odiri possit) uel blasphemia eiusdem. Si respectu proximi, sicut est inferre nocumentũ proximo in persona, aut in rebus, sic est malũ in se, & potest aliquo fine bene fieri, quia potest recta intentio supraunenire ex dispensatione. Cùm uerò aliquid est

malum

malum ex malitia intentionis, siue sit respectu Dei, siue proximi, simpliciter malum est, & nullo fine potest bene fieri, cùm dicat priuationem debiti finis. Vnde facere hoc malum esse bonum, nihil aliud est facere, quàm aliquid simul esse bonum, & malum. Tale autem est mendacium, quod non solùm dicit malum actũ transeuntem super materiam indebitam, sed etiam ex intentione indirecta: unde ad esse mendacium duo concurrunt, uidelicet dicere falsum, & intentio fallendi. Primum est malum in se, & potest bene fieri ab eo, qui ignoranter dicit falsum. Secundum est malum secũdum se, & nullo fine potest bene fieri, nec circa ipsum potest dispẽsari, sicut nullo modo potest bene fieri, quòd aliquis cognoscat alienam intentione adulterandi, siue ex improbitate uoluntatis: &. q. 3. concludit, quòd non omne mendacium est mortale: sed fit tale, uel ratione materiæ circa quam, uel ratione contemptus, uel ratione nocumenti, aut libidinis mentiendi, quæ faciunt mendacium perniciosum. Vnde Scot. dist. 38. 3. q. unica, concludit, quòd quicunque cum intentione decipiendi illum, cui profert oppositum eius, quod scit, uel credit esse uerum, & sic dicendo intendit nocere illi, cui loquitur, uel de quo loquitur, dicit falsum testimonium contra proximum. De officioso, & iocoso conceditur communiter (ut tamen sunt ex libidine infra Deum) quòd non sunt mortale in uiris imperfectis; quia neutrum est contra charitatem, nec contra aliquid de se requisitum ad statum talium personarum. Sed in uiris perfectis dicit sanctus Bonauentura ubi supra. q. 4. utrunque esse peccatum mortale: quia auferunt eis auctoritatem, ne credatur eis, in quo etiam faciunt statum suũ uilescere audientibus, & præstant offendiculum. Hanc opinionem Scotus limitat distinguendo, quòd quædam est persona perfecta in statu perfectionis exercendæ, sicut prælatus, quædam in statu perfectionis acquirendæ, ut religiosus. De prima potest concedi, quòd exercendo actus, qui competunt sibi ratione talis status perfectionis, puta docere, iudicare, prædicare, utrunq; mendacium, uidelicet officiosum, & iocosum esset in eo peccatum mortale; quia aufert auctoritatem doctrinæ, quam prædicat, iuxta illud Augustini in epistola ad Hierony, Si ad scripturas sacras admissa fuerint quantuncunque iocosa mendacia, nihil remaneret in eis soliditatis. Vnde si prælatus prædicans misceat mendacium iocosum, nihil auctoritatis remanet in doctrina illa. Potest enim quilibet dubitare de quocunque dicto ab eo, sicut de mendacio: uel qua ratione non assentiret illi mendacio iocoso, pari ratione nec alii dicto ab eo: & ita periret auctoritas doctorum in docendo, & utilitas populi in audiendo: consimiliter periret auctoritas in iudicio solenni, dummodo illud mendacium nõ percipiatur esse dictum seorsum ab actu docendi, uel iudicandi. Dum enim aliquis sedet ad iudicandũ, potest aliquam trufam miscere, quæ ex modo loquendi scitur nõ esse de iudicio: uidetur etiam sibi, quòd uti talibus mendaciis in aliis à prædicando, & iudicãdo non esset peccatum mortale, exclusa ratione scandali. Sed de religioso, qui habet statum perfectionis acquirendæ, uidetur aliud dicendum, quia talis non uidetur obligatus ad aliqua, quæ sunt perfectionis plus cæteris, nisi ad illa, quæ uouit: non enim assumpsit statum curæ pastoralis, & ex consequenti nec actum pertinentem ad talem personam. Talis igitur, si non exerceat actus perfectionis, cuiusmodi sunt docere, prædicare, & huiusmodi, non uidebitur plus peccare in mendacio iocoso, uel officioso, quàm alius christianus, nisi forte propter scandalũ: quia imperfecti possent magis scandalizari de mendacio talis personæ, quàm personæ

personæ communis. Facta tamen non debent iudicari talia, qualia sunt ex scandalo consequente, uel non consequente. Vniuersaliter enim secundum legem
L euangelicam uitanda sunt quæcunque scandala pusillorũ secundum illud Matth. 18. Veh homini illi, per quem scandalum uenit. Scandala autem pharisæorum non data, sed accepta, non sunt uitanda. Veruntamen si recta ratio dictat, quòd actus religiosi unicus, uel frequentatus sit scandalum audientibus, quanuis con-
M similis actus in alio non esset scandalizatiuus, tamen ille tenetur ex charitate proximi uitare scandalum: sicut tempore persecutionis tenetur pastor non fugere quandoque, iuxta illud Ioan. 10. Mercenarius autem, & qui non est pastor, uidet lupum uenientem, & fugit. Alius autem, qui est in statu perfectionis acquirendæ, non tenetur ex necessitate non fugere: bene tamen tenetur non scandalizare proximum fugiendo. Fuga enim eius quandoque proximo potest esse offendiculũ, quando fuga infirmi, & non religiosi non præberet scandalum. Iudicarent enim proximi ex fuga eius, quòd ex quo talis, qui tam arctam uitam elegit, non exponit uitam suam pro fide defendenda, non esset uita exponenda pro tali fidei negotio, uel quia bene non sentiret de fide:

Quomodo mendaciũ, præcipuè perniciosũ, sit graue peccatũ. Cap. LXII.

A QVale crimen sit mendacium ex eo colligi potest, quod ab Augustino tract. 42. in Ioannem scriptum est, uidelicet quòd sicut Deus pater genuit filium ueritatem, sic diabolus lapsus genuit quasi filium mendacium. Vnde qui ueritatem loquitur, Dei, qui ueritas est, filius est. Qui uerò mentitur, diaboli, de quo dicit ueritas, Ioan. 8. quòd mendax est, &
B pater eius, scilicet mendacii. Scriptura etiam, quàm graue sit hoc peccatum, demonstrat Sapien. 1. dicens. Os, quod mentitur, occidit animam. & psal. 9. Perdes omnes, qui loquuntur mendacium: & licet omnis mentiens peccet, grauissimè tamen peccat, qui perniciem affert proximo Obseruandum tamen est, posse esse tripliciter mendacium perniciosum citra culpam mortalem: uel quia fit ex surreptione quadam, ut in primis motibus: uel quia non infert notabile nocumentum proximo, nam quod minimum est, pro nihilo reputatur: uel quia accidit præter omnem intentionem nocendi: quod intellige, nisi propter enormitatem nocumenti peccatum redeat in naturam suæ formæ, eò quòd non sufficienter
C præcauit iacturam proximi, ubi, & quando, & quantum præcauere debuit. Sanctus Ambrosius in sermone habito in dominica de Abraham, addit, quòd mentitur non solùm in falsis uerbis, sed etiam in simulatis operibus. Mendacium enim est se christianum dicere, & opera christiani non facere: mendacium est Episcopum, Sacerdotem, uel clericum se profiteri, & contraria huic ordini operari. Et beatus Augustinus ad Casulanum presbyterũ in epistola, inquit, Vterq; reus est, & qui ueritatem occultat, & qui mendacium dicit: quia & ille prodesse non uult, & iste nocere desiderat. Concludo igitur, quòd omne mendacium peccatum est: uerùm non omne, ut dictum est supra, est mortale. Vnde si in hi-
D storiis scripturarum inueneris aliqua mendacia, ut in historia Iudith cap. 13. libri eius, in historia Iosue de Raab meretrice, Iosue. 2. in Exod. de obstetricibus, in Gen. de Abraham, Isaac, & Iacob, Gen 12. 20. 26. certè multa prorsus, & facilè excusabis, declarata ueritate historiæ, uti Abraham reprehensus mendacii à Pharaone

raone iuftè fe excufauit, Gen. 27. dicens de uxore fua. Nam uerè foror mea eft, filia patris mei, & non matris meæ. Erant enim iuxta ritum gentis omnes filii Ifrael inter fe fratres, & forores. Quædam uerò excufabis hac ratione, quòd animus fic agens quafi ex fe totus feruiebat ductibus Spiritus fancti in myfterio. Vbi uerò non poteris omnino excufare, ut in Raab, & obftetricibus, ac Iudith, admitte mendacia fuiffe, fed officiofa: quia ut iuuabant afflictos, ita ab omni nocendi propofito alieniffimæ erant: nec mirum, quòd in fanctis patribus talia minima fuerint mendacia, in quibus etiam fuiffe crimina, tefte fcriptura, conftat. De quibus Auguftinus in libro contra mendacium, cap. 11. Si tñ fupradicta tibi non fatisfaciant, uide Scotum. 38. dift. 3. in refponfione ad argumenta principalia, aliter de nonnullis fentientem. Et ut paucis me expediam, fummatim fubnectam E tranfgreffores huius mandati. qui funt, fcilicet falfi teftes, tã in iudicio, q̃ȝ extra, falfi iudices, detractores, & qui accommodant aures fuas detractoribus, infamatores, fufurrones, iactatores fuiipfius, criminatores, contumeliofi, hypocritæ, nequiter fe humiliantes, aut fictis actionibus fanctitatem mentientes, adulatores, fufpiciofi, temerariè iudicãtes apud fe de proximis, de fanctis, de diuinis fcripturis, mendaces, & qui falfa fpargunt dictis, uel fcriptis, in perniciem proximi, & præpofitorum Ecclefiæ: maximè fi in præiudicium fidei, aut religionis fingant, quæ non oportet, ut pfeudapoftoli, feductores, hærefiarchæ, magiftri fubdoli, falfi interpretes fcripturarum, blafphemi in fanctos, in facramenta Ecclefiæ, derifores uirtutum, ac pietatis. Omnes enim præfati prohibẽtur hoc octauo mandato, de quo latius uide diuum Bonauenturam, 38. dift. 3. per totum.

De nono præcepto, & decimo, uidelicet Non cõcupifces uxorem proximi tui, nec omnia, quæ illius funt. Cap. LXIII.

POffet forte dubitari circa primum dictorum duorum mandatorum, an folo facto quis mœchari poffit, de quo fupra in feptimo præcepto: A an etiam is, qui oculis parum pudicis intuetur uxorem alterius, & eã interna libidine deprædatus eft, paratus uenereo amplexu frui, nec tamen aut per occupationes, aut per occurrentia præpedimenta potuerit, mœchari dicatur. Facile huic dubitationi Chriftus refpondet, Matth. 5. Audiftis, quia dictum eft antiquis, non mœchaberis. Ego autem dico uobis, quia omnis, qui uiderit mulierem ad concupifcendum eam, iam mœchatus eft in corde fuo. Quem locum enarrans beatus Hieronymus dicit, Dominum non dixiffe, omnis, B qui uiderit mulierem, eam mœchatus eft, fed qui uiderit mulierem, ut concupifcat, ubi anima titillata libidini confentit, & ubi homo colligit concupifcentiam uidendi curiosè. Nec malum eft intueri mulierem, ficut nec malum eft fimpliciter concupifcere: fed malum eft uidere mulierem ad concupifcendum, & habere afpectum concupifcentiæ iunctum, nec propterea definit peccare, fi non peruenerit ad opus lafciuum. Nam non peruenit, qui non potuit, quòd fi potuiffet, ut dicit ibi Theophilactus, perpetraffet. His confentit Hilarius dicens ad hunc locum explicandum, Motũ libidinis in mulierem alterius æquari adulterio. Adde, quòd Auguftinus lib. 1. de fermone domini in monte cap. 23. C inquit, Iuftitia minor eft, non mœchari corporum coniunctione: iuftitia uerò maior eft regni Dei, non mœchari in corde. Videt autem quis mulierem ad concupifcendum,

cupiſcendum, cum hoc fine attendit,ut concupiſcat. Et lib.1. de libero arbitrio .c.3. dicit,Si cui etiam non contingat facultas concumbendi cum coniuge aliena, planum tamen aliquo modo ſit,id eum cupere:& ſi poteſtas detur, facturum eſſe: non minus reus eſt, quàm ſi in ipſo facto deprehenderetur. Hinc colligi poteſt facta exteriora non adaugere internam culpam ratione eſſentiali, bene D tamen accidentaria: nam ſolet uoluntatis conatus, & feruor, factis intendi, & augeri. Hoc diui Auguſtini dictum magnum præſtat munimentum ſolidæ ueritatis defendendæ iis, qui teſtantur actum exteriorem non addere bonitatem, nec malitiam actui interiori. Quo non obſtante opus externum, præcipuè in uenereis, primò conſummat, atque intendit concupiſcentiam cordis: deinde & corpus tum proprium, tum etiam cooperantis dehoneſtat, non citra iniuriam Chriſti,& Spiritus ſancti, cuius eſt templum. Tertiò opus externum inducit ſeductionem comparis, iniuriam quoque proximi: quando uel ipſe maritus, uel ipſa uxor eſt alterius. Quartò tranquillitatem publicam legibus Dei,& hominũ ſancitam conturbat. Vltimò famam utriuſque operantis in diſcrimen adducit.

Præceptum de non concupiſcendo ſimpliciter,quomodo non poſſimus implere dum ſumus uiatores. Cap. LXIIII.

A BEatiſſimus Paulus ad Rom.7. inquit, Non enim quod uolo hoc ago, ſed quod odi, illud facio. Pro quo ſciendum, quòd uita iuſti in hoc corpore bellum eſt(de quo beatus Iob cap 7.Militia eſt uita hominis ſuper terram)& non triumphus. Vnde Apoſtolus ponit,& uocem belli, & uocem triumphi. Belli, ibi ad Rom.7. Non quod uolo,hoc facio. & iterum ibidem,Velle adiacet mihi,perficere bonum nõ inuenio. Video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati, quæ eſt in membris meis. Quando audis captiuantem, bellum agnoſcis. Vox triumphi futura eſt, de qua idem beatus Paulus pri.Cor.15.Oportet enim corruptibile hoc,induere incorruptionem: & mortale hoc, induere immortalitatem. Cùm autem mortale hoc induerit immortalitatem, & corruptibile hoc induerit incorruptionem,&c. Ibi eſt uox triumphi,Vbi B eſt mors contentio tua? Prius igitur illud recolite,quod ſcripſit ad Gal.5.loquẽs fidelibus, loquens baptizatis, loquensq; illis, quibus in baptiſmo ſunt remiſſa peccata, ſed tamen pugnantibus. Spiritu ambulate, & concupiſcentias carnis ne perfeceritis. Non dixit, ne feceritis, ſed ne perfeceritis. Quare hoc? quia caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, & è contra: hæc enim adinuicem aduerſantur, ut non ea, quæ uultis, faciatis. Quod ſi ſpiritu ducemini, non eſtis ſub lege,ſed ſub gratia. Quid eſt duci ſpiritu, niſi ſpiritui Dei iubenti conſentire, non carni concupiſcenti? tamen concupiſcit, & reſiſtit, & uult aliquid, quod non uis tu: C perſeuera,ut nolis tu. Deſiderium tamen tuum ad Deum tale eſſe debet,ut in te non ſit ipſa concupiſcentia,cui reſiſtas:reſiſtis enim,& non conſentiendo uincis. Sed melius eſt hoſtem non habere, quàm uincere: quando enim corruptibile hoc induerit incorruptionem, hoſtis iſte non erit. Vnde eleua animum ad uocẽ triumphi,& uide ſi erit hoſtis. Vbi eſt mors contentio tua? certè non erit. Vbi eſt D mors aculeus tuus? quæres locum eius,& non erit. Ergo ne concupiſcentias carnis perfeceritis: ſed melius eſſet implere,quod lex dicit,Rom.7.Nõ concupiſcas: ſed iſta

sed ista est plenitudo uirtutis, perfectio iustitiæ, palma uictoriæ, scilicet ne concupiscas: in hac certè uita hoc impleri non potest. Impleatur igitur illud Ecclesiastici. 18. Post concupiscentias tuas non eas: melius tamen esset eas non habere. Sed quia modò sunt, noli post eas ire. Rebellant, rebella: pugnant, pugna: expugnāt expugna, sed uide ne uincāt. Sed quoniā cū aliquibus cōcupiscentiis nati sumus, aliquas consuetudine fecimus, consuetudini repugnandum est. Quia ipsa concupiscentia, cum qua nati sumus, finiri non potest, quandiu uiuimus, quotidie minui potest, sed non finiri: per illam dictum est, hoc nostrum corpus mortis corpus. De illa dicit Apostolus. Condelector enim legi Dei secundum interiorē hominem. Tunc nata est lex carnis, quando transgressa est prima lex, illa scilicet, quam in paradiso accepit homo. Nudi erant, & non confundebantur: quia nōdum erat lex in membris repugnans legi mentis. Fecit homo factum puniēdum, & inuenit motū pudendum: manducauerunt contra interdictum, & aperti sunt oculi ambo℞. Prius tamen non erant cæci, cùm Adam cunctis animalibus imposuerit nomina: & de muliere dicitur, uidit lignū. Oculos igitur apertos habebant, & nudi erant, & nō cōfundebantur. Aperti igitur sunt oculi eo℞ ad aliquid, quod prius nunq̄ senserant: & quia senserunt pudendū motū, curauerunt tegendum. Ecce unde trahitur originale peccatū: ecce unde nemo nascitur sine peccato. Sed dominus non sic uoluit concipi, quem uirgo concepit, & peperit: soluit illud, qui uenit, sine illo. Non ergo quod uult agit Apostolus, quia uult non concupiscere, & tamen concupiscit. Nunquid illa concupiscentia mala trahebat Apostolum subiugatum ad concupiscendum? ad fornicationem? Absit, luctabatur, non subiugabatur. Sed quia nolebat concupiscentiam habere, contra quam luctaretur, dicebat. Nō quod uolo ago: concupiscere nolo, & concupisco: sed tamen concupiscentiæ non consentio. Aliter non diceret ad Gal. 5. Cōcupiscentias carnis ne perfeceritis, si eas ipse perficeret. Sed constituit tibi ante oculos pugnā suam, ne timeres tuam. Si enim hoc non dixisset Apostolus: quādo uideres moueri concupiscentias in membris tuis, cui tu non consentires, desperares forsan de te, dicendo, Si ad Deum pertinerem, sic non mouerer. Vide Apostolum pugnantem, & noli te facere desperantem. Video, inquit, aliam legem in membris meis, contrariam legi mentis meæ: & quia nolo ut repugnet, caro enim mea est, ego ipse sum, pars mea est, non quod uolo ago, sed quod odi malū, hoc ago, quia concupisco. Quòd ergo bonū ago, hoc est quia concupiscentiæ malæ nō consentio, ago bonum, sed non perficio bonū, ut omnino non concupiscam. Sed hostis meus quomodo agit malū, & non perficit malum? Agit malum, quia mouet desiderium malum. Non perficit illud, quia me non trahit ad malū. In quo bello est tota uita sancto℞. Quid dicam de immundis? nisi q̄ non pugnant, sed subiugati pertrahuntur, quia libenter sequuntur. Hæc enim est pugna sanctorum, & in triumpho illius uictoriæ, quid dicitur? Vbi est mors contentio tua? Quæ est uox triumphantium. Vbi est mors aculeus tuus? Aculeus autem mortis est peccatum, cuius pūctione facta est mors. Peccatum quasi scorpius est, pupugit nos, & mortui sumus. Et quando dicitur, ubi est mors aculeus tuus? quo aculeo facta es: nō quem fecisti: utique non erit aculeus, quia peccatum non erit. Contra peccatum data est lex: quomodo uirtus peccati lex subintrauit, ut abundaret delictum? quomodo hoc? Quia fuit ante legem homo peccatòr, data lege, atque trāsgressa, factus est præuaricator: peccato tenebantur omnes rei, lege data præuaricatione

sunt

ſunt facti rei. Vbi ſpes? niſi in eo, quod ſequitur, Vbi abundauit peccatum, ſuperabundauit & gratia: & ideo Paulus dicit, Video aliam legem, legem fœdam, le-
I gem miſeram, uulnus, tabem, languorem. Subiungit, Miſer ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? & gementi ſubuentũ eſt, & quo? Gratia Dei per Ieſum Chriſtum dominũ noſtrũ, cùm corpus mortale induerit immortalitatem. Modò quid? Audi, Ego ipſe mẽte, ſeruio legi Dei: carne autem legi peccati. Mente ſeruio legi Dei, non cõſentiendo: carne autem, legi peccati cõcupiſcendo (contra nonum, in quo agitur de cõcupiſcentia carnis, & contra decimum mandatum, ubi tractatur de concupiſcentia oculorum) & mente legi Dei ſeruio, qua delector in uictoria, quia non uincor: titillat, inſidiatur, pulſat, trahere conatur. Miſer quis me liberabit de corpore mortis huius? Nollem ſemper uincere, ſed
L aliquando ad pacem uenire. Teneamus igitur hunc modũ, ut mente ſeruiamus legi Dei, non concupiſcendo nec uxorem, nec res proximi deliberatè: licet carne ſeruiamus legi peccati ex neceſſitate, quia concupiſcimus, nõ quia conſentimus. Aliquando iſta concupiſcentia ſic inſidiatur bonis, ut faciat dormientibus, quod nequit uigilantibus. Vñde oẽs acclamaſtis, quia omnes agnouiſtis, pudet hic immorari, ſed non pigeat inde Deum precari, ut non dominentur, nec in nobis regnent concupiſcentiæ præfatæ, carnis uidelicet, & oculorum. Cùm ergo tam in nono, q̃; in decimo præcepto dicatur, non concupiſces, prohibetur liberum arbitrium ab appetitu illicito ſecundum ueritatem præcepti, quanuis ſecundum car-
M nalem intelligentiam iudæorum, prout inquit dominus Alexander de Ales, in. 3. parte ſuæ ſummæ, coartaretur, & diceretur concupiſcentia, quæ aliquibus ſignis, & actibus poterat iudicari. Sed hoc intelligitur de concupiſcentia, quæ poterat puniri per iudicium legis, & non prout eſt crimen puniendum à Deo, qui non modò peccata punit oris, & operis, ſed & cordis. Quare autem prohibitio concupiſcentiæ arctetur hic ad illa duo præcepta, eſt, quia ad illa duo maximè inclinatur natura corrupta: tamen ſecundũ regulam beati Auguſtini per ſinecdochen ſunt præcepta, & prohibitiones decalogi. Vt cùm dicitur, non concupiſces, intelligatur uniuerſaliter prohiberi concupiſcentia uoluntatis, quanuis ad aliqua determinetur: ſicut quando dicitur, nõ mœchaberis, prohibetur omnis illicitus coitus: & in non furtum facies, omnis contrectatio rei alienæ, &c.

De primis motibus, & in quibus cõſiſtat peccati cõſummatio. Cap. LXV.

A VT habeamus clariorem notitiã duoꝝ præfatoꝝ mandatoꝝ, de primis motibus uolui aliqua de mente dñi Alexandri de Ales par. 2. q. 125. ſupradictis addere: cùm ex eoꝝ origine, & occaſione peccemus cõtra ſupradicta mãdata. Primus motus eſt motus ſenſualitatis ſm̃ impulsũ fomitis, tẽdens impetuoſè ad fruitionẽ delectabilis creaturæ. Per hoc, quòd dicitur ſenſualitatis, tãgitur cauſa materialis: ſenſualitas enim eſt ſubiectũ, in quo eſt primus motus. Dicta tñ ſenſualitas, quandoq; mouetur ſecundũ regimen rõnis ad ſuſtẽtationem naturæ, qui motus nõ eſt inordinatus. Aliquando ſecundũ impulſum fomitis, qui eſt primus motus, & inordinatus: pro differẽtia illius motus, qui fit ſecundũ regimen rõnis ad ſuſtentationẽ naturæ, additur ſecundum impulſum fomitis, in quo tangitur cauſa efficiens: per hoc uerò, quòd dicitur tendens impetuoſè, tangitur cauſa formalis, quæ eſt improbus impetus libidinis. Per
B illud uerò, quod ſequitur, ad fruitionem creaturæ, &c. notatur cauſa finalis.

Vlterius

Vlterius notandum, ꝙ ſicut ſe habet ſenſus ad rationem ſecũdum vim cognitiuam, ita ſe habet ſenſualitas ad vim rationabilem, ſiue voluntatem, aut liberum arbitriũ (quod idem eſt) ad vim motiuam. Vnde cognitio, quæ eſt ſecundum ſenſum, præcedit eam, quæ eſt ſecundum rationem: ita motus ſenſualitatis prior eſt, q̃ motus voluntatis:& ideò rectè dicitur, quòd primus motus eſt ſenſualitatis. Senſualitas ẽt, cùm ſit nomen vis ſenſibilis ordinatæ ſub ratione, ſolùm eſt in homine: ſenſibilitas verò in brutis. Et licet dicatur, quòd lex carnis, vel membrorum eſt primus motus, dicitur per cauſam: cũ lex carnis vel membrorum ſit cauſa primorum motuũ. Nota etiam, quòd ſenſualitas corrupta in homine per originale, & inordinata delectatio vel libidinoſa, quæ ex ea prouenit, inquantum corrupta, dicitur primus motus, & peccatum: deberet enim eſſe ſubdita rationi, & tamen mouetur modo indebito p̄ter rationem: & attingitur aliquo modo à ratione non faciente, ſed permittente, & radicem eius non opprimente. Dico vltrà, quòd licet poſſit vitari primus motus, vt D puta iſte, & ille, & ſic de ſingulis: non tamen omnis, quantum eſt de ſe. Voluntarium etiam eſt duplex, vel quod eſt à voluntate faciente, vel quod eſt ab eadem permittẽte, ſiue radicem non comprimente. Primo modo non eſt voluntarius primus motus, ſed ſecundo modo. Eſt etiam duplex conſenſus, videlicet factiuus, ſine quo eſt primus motus, & permiſſiuus, cum quo conſiſtit: & licet non ſit conſenſus actu, eſt tamen habitu: quia eſt in poteſtate noſtra, vt iſte vel ille non ſurgat, ſed non quin aliquis ſurgat. Si interrogetur quis, à quo habet, vt ſit peccatum primus motus, reſpõdet idem Alexander vbi ſuprà, quòd ratione originis, & ratione inordinationis ad finem. Vnde fomes poſt baptiſmum, licet ſit pœna tantùm, nihilominus poteſt ex huiuſmodi corrupta radice ꝓgredi motus, qui eſt peccatum. Cum hoc enim, quòd fomes eſt pœna, remanet quædã procliuitas, ſeu inclinatio ad culpã, ratione cuius motus ille, qui eſt in potentia coniunctus radici, & exit à tali radice, peccatum eſt.

Primi motus an prohibeantur duobus prædictis mandatis. Cap. LXVI.

Loſſa ſuper illud ad Rom. 7. Concupiſcentiam neſciebam, niſi lex diceret: non concupiſces, inquit, legem omnium illicitam concupiſcentiam A nolle, ſed aliter nolle concupiſcentiam, quæ eſt in primo motu, aliter cõcupiſcentiam delectationis, & conſenſus. Illam quippè non vult, ideſt reprobat, & deteſtatur, & peccatum eſſe oſtendit: hanc verò non tantùm oſtendit eſſe peccatum, verùm etiam per duo vltima præcepta prohibet. Ex his ergo habetur, quòd non propriè diceretur lex prohibere primum motum, ſed nolle, ideſt deteſtari, & reprobare. Prohibetur enim ne concupiſcentia ducatur ad effectum. Sed nota, B prout dictum eſt ſuprà, quòd illud præceptum negatiuũ, Non concupiſces, non poteſt omnino impleri in via, quantum eſt de poteſtate liberi arbitrij in ſe: hoc autem dicitur propter venialia peccata, quæ licet non prohibeantur directè, tamẽ mala eſſe oſtenduntur: & cauenda ſunt ſecundum poſſibilitatem humanam. Sed dubitatur, an ratio peccet non reprimendo primos motus? Reſpondet idem Alexander vbi ſuprà, quòd ratio non tenetur reprimere primos motus mortalium peccatorum, ne C ſurgant: ſed ne producantur ad conſenſum ſuperioris partis, hoc eſt tenetur nõ conſentire ſecundum ſuperiorem partem rationis, vel etiam ſecundum inferiorem, cùm iam peruenitur ad iudicium ipſius definitiuum. Nota etiam, quòd inferior pars rationis ita ordinata eſt ad ſuperiorem, quòd ſubijcitur ei. Senſualitas verò ex pœna

ordinata eſt,ut repugnet: & ideò licet teneatur ratio ſuperior ad cohibendũ delectationes illicitas inferioris partis, nõ tamen tenetur ad cohibendum delectationes illicitas inferioris partis ſenſualitatis. Inferior enim pars rationis vno modo ſubiecta eſt ſuperiori,alio modo non. In hoc autem eſt ſubiecta, quòd non poteſt conſentire inferiori ad perficiendum peccata abſq; ſuperiori. In hoc autem non eſt ſubiecta, quòd condelectari poteſt ipſi ſenſualitati ſine conſenſu rationis: propterea inſeparabilis eſt vis matrimonij inter inferiorem partem rationis, quæ eſt ad modum mulieris: & ſuperioris, quæ eſt ad modum viri. Non autem eſt matrimonium inter rationem, & ſenſualitatem ſecundum quòd ſenſualitas tenet locum ſerpentis:& licet te-
D neatur ſuperior pars rationis cohibere inferiorem, inferior tamen nõ tenetur cohibere ſenſualitatem. Si quæratur, quid opponitur primis motibus: reſpondet idem Doctor vbi ſupra,quòd gratia,non quæcũq;: ſed gratia intantum virtuoſa, vt poſſit liberare à lege peccati, ne ſcilicet motus inſurgant, aut ſi ſurgant,ſtatim decidant. Vnde dicit Apoſtolus ad Rom. 7. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? ſubditur: gratia Dei per Ieſum Chriſtum. Et licet gratia nõ ſit in eodem ſubiecto primo, effectus tamen eius extenditur vſq; ad ſenſualitatem, quæ eſt ſubiectum primi motus. Reformata enim ratio per gratiam,quandoq; reformat ipſam ſenſualitatem. Primus etiam motus eſt peccatum, & punitur tantùm temporaliter, quantum eſt de ſe: & eſt pœna ſecundum Auguſtinum dicentem, quòd omnis
E motus inordinatus pœna eſt,&c. Scimus enim ex præſcriptione legis eam concupiſcentiam, qua homo ſcienter & voluntariè concupiſcit,eſſe peccatum illi ad culpam imputabile. Eam verò, quæ ſurgit à carne, vel contra legem Dei, vel contra ſpiritũ aut charitatem proximi, eſſe quidem de genere malorum, nõ tamen homini Chriſtiano imputari debet ad culpam, aut damnationem, quandiu eſt citra conſenſum rationis. Quandiu enim luctatur voluntas aduerſus concupiſcentiam, tandiu cõdelectatur homo legi Dei: & licet carne ſeruiat legi peccati, mente tamen ſeruit dictæ legi Dei, quod laude, & remuneratione tantò eſt dignius, quantò incentiuum concupiſcentiæ erat ardentius. Homini igitur prohibitum eſt, vt non concupiſcat vxorẽ proximi, ac ſua fortunæ bona: non autem carni, non ſenſualitati, non fomiti.

Non omnis concupiſcentia in dictis duobus mandatis prohibetur. Caput. LXXVII.

A RAtio autem,quòd non prohibeatur,eſt,quia ſpiritus noſter ſuas habet, ſed moderatas concupiſcentias, honeſtas, & ſanctas, inſitas deſuper à Spiritu ſancto, iuxta illud ad Gal. 5. Spiritus concupiſcit aduerſus carnem. Habet & homo ratione, & iudicio præditus ex naturæ qualitate ſuas concupiſcentias non illicitas. Concupiſcimus omnes vſum rerum noſtrarum: & tales concupiſcentiæ, ſi ratione moderatæ fuerint, nihil habent mali. Quæ tamen in ſacris literis non intelliguntur proprio nomine concupiſcentiarum, ſed nomine concupiſcentiæ intelligitur propriè praua illa inclinatio naturæ corruptæ,quam nos fomitem, Apoſtolus vocat peccatum in carne habitans, aut legem membrorum. Ex ſupradictis elicio tria. Primum nos renatos manere in ea miſeriarum neceſſitate,
B vt perpetuò in nobis ipſis circunferamus fomitem peccati, & concupiſcentias. Secundum,dictas concupiſcentias nos pati potius, q̃ facere & operari,quandiu diſſentimus, & nolentes ſumus. Homo enim non dicitur facere niſi ea,quæ ex ea parte facit,

cit, qua homo est, hoc est iudicio, & spontanea voluntate. Tertium, nihil dãnationis, hoc est culpę, aut offensionis contra ista mandata nobis inesse propter insurgentes à carne concupiscentias, etiam vehementes, & diuturnas, quandiu non ambulamus secundum carnem, idest nostro iudicio & voluntate non sequimur tractum carnis, consentiendo in id, quod concupiscit caro, siue malum habitans in carne. Sicut enim ambulare secundum Christum, est sequi vestigia eius: ambulare secundum spiritum, est sequi, aut facere id, ad quod inuitat spiritus: sic ambulare secundum carnem, est sequi carnem, siue id facere, ad quod inclinat caro, aut prosequẽdo opus, aut saltem delectando se in operis meditatione. Cogitatio enim quantũcunq; turpis non polluit, si ratio humana non consentit. Tria enim sunt, in quibus impletur vel completur peccatum. Primum, suggestio, quæ fit per memoriam, & corporis sensus: his enim suggeritur homini, quod illicitum est, aliquando volenti, & aliquando nolenti, & ibi est initium tentationis. Secundum, est delectatio, siue affectio eius, quod suggestum est: cùm scilicet concupiscentia abstrahit, & illicit hominem ad cogitandum de fruitione eius, quod in se concepit per sensum: & ibi est perfecta tentatio, de qua Apostolus, Vnusquisq; tentatur à concupiscentia sua abstractus, & illectus. Tertium, est consensus, cùm homo aduertens, & bene deliberatus consentit in id, quod suggestio proposuit, & concupiscentia iam appetit: & tunc est consummatio peccati. Peccatũ enim cõsummatum per liberum arbitriũ consentiens generat mortem, diuidens inter Deum & hominem propter trãsgressionem, inter gratiam quoq;, quæ vita est animæ, & ipsam animam, inducens in eam mortem, &c. Nota etiam, quòd delectatio morosa non est sine consensu saltem interpretatiuo: quia cùm potest, se non auertit: quæ hoc modo generatur. Si enim manseris in otio, si luserit tecum circa hæc cogitatio tua, dum es in lecto: & si in principio fueris nolens, toties tamen recurret suggestio, & nouus pruritus, donec de nolente faciat volentem. Et si forte abhorreas opus externum propter periculũ infamiæ, quæ est in illo: tamen quod intra te secretò fieri potest, incipies velle, deinde pertractare: & discurrente cogitatione cordis de hoc in illud, de modo ad modum, fiet interior delectatio morosa, quæ vt dictum est, non est sine consensu, saltem interpretatiuo, nec sine peccato. Vt igitur finiam. Concupiscentia vxoris alienæ, aut rerum non suarum, quæ inest citra consensum, non est transgressio huius mandati: sed tentatio alliciens hominem in malum, & ad peccatum, quam si reprimat ratio consentiens legi Dei, iam meritum nascitur ad cumulum gloriæ, nõ peccatum. Beatus enim vir, qui suffert tentationem: quoniam, cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromisit Deus diligentibus se, &c.

Finis Præceptorum.

DE CONSILIIS EVANGELICIS.

In tertio tractatu abſoluimus librum de diuinis præceptis:in hoc differemus de Euangelicis conſiliis : & primò in generali, & quomodo diſtinguantur à præceptis : poſtremò vero in ſpeciali

Caput Primum.

A CONSILIVM, prout diuiditur contra præceptum,eſt perſuaſio melioris boni, ad quod de neceſſitate non tenemur. Vnde Ambroſius libro .x. Epiſt. 82. inquit, Conſilium inuitat voluntarios, præceptum verò aſtringit etiam inuitos. Vbi præceptum eſt, ibi lex : vbi conſilium, ibi gratia. Quibus aſtipulatur Hieronymus libro primo contra Iouinianum, & ad Euſtochium de cuſtodia virginitatis,dicens. Vbi conſilium datur,offerentis arbitrium eſt, vbi præceptum,neceſſitas eſt ſeruientis: maioris (inquit) eſt mercedis, quod nō cogitur,ſed offertur. Lex vetus dat præcepta. Euangelium verò ſuperaddit conſilia.
B Conſilium etiam ad perfectos pertinet : præcepta ad perficiendos: permiſſio ad imperfectos: prohibitio ad peruerſos. Præcepta quoq; ſeparant nos ab illicitis, conſilia verò à conceſſis. Per præcepta declinamus peccata,per conſilia verò occaſiones peccatorum. Per præcepta,præcipuè negatiua, pœnam vitamus, per conſilia præmium nobis cumulamus. Conſilia obſeruata mercedem afferunt, ſed non obſer-
C uata nullum adducunt ſupplicium. Ad præcepta obligamur ex debito, ad conſilia non niſi ex voto. Conſilium per votum fit præceptum, ſicut ait beatus Auguſtinus Vnde licet vouere ſit voluntatis, reddere tamen eſt neceſſitatis. Melius eſt enim nuda præcepta ſeruare cū deuotione, Eccleſiaſtici . 5 . quàm ſe ad conſilia obligare, & in his obſeruandis negligentem ſe exhibere. Pro quo notandum, quòd in lege Moſaica Exo. 18. Leuit. 10. & Deut. 4. fuerunt iudicialia,cæremonialia, & moralia. Lex autem euangelica iudicialia temperat, partem auferendo:figuras euacuat, rerum veritatem exhibendo : præcepta conſummat,adiiciēdo. Adiicit autem tria, inſtructionem videlicet documentorum, promiſſionem præmiorum,& perfectionē conſiliorum, Matt. 5. Lex enim euangelica in multis legi Moſaicæ anteponitur ſecundum dominum Alexandrum Alenſem. Addita enim lege Moyſi ad naturalem, nō erat ſufficiens hominis ordinatio:& ratio eſt, qa in lege erat elementum ſermonis Dei ad ordinandum hominem : in euangelio eſt ſermo perfectus,ad hebrę.5 .In-
D digetis,vt doceamini,quæ ſint elementa exordij ſermonis Dei. Et Hugo de ſancto Victore,in libro de ſacramentis,hæc tria diſtinguit, videlicet elementum,exordiū, & ſermonem. In elementis eſt ſonus,ſed non ſenſus. Dictiones,exordia ſenſuū ſunt, vnde & dictiones dicuntur, quaſi iam aliquid dicentes:& ſunt primæ orationis partes,in quibus eſt ſenſus incompletus. In ſermone verò ſenſus eſt perfectus. Carnem porcinam non comedendum,hoc eſt elementum. Cùm ſcriptura poſt addit, non Mœchaberis,exordium. Nouiſſimè cùm ſubdit,qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam,iam mœchatus eſt in corde ſuo,Matt.5.eſt completio. Præcepta igitur ad tempus ſuperaddita,elementa fuerunt : præcepta decalogi, exordia : mandata verò euangelij, ſermo. De hac euangelij lege habetur expreſſè, Deut. 18. Suſcitabo Prophetam in eis de medio fratrum ſuorum ſimilem tui, & ponam verba mea in ore eius,loqueturq; ad eos omnia,quæ præcepero illi. Idem habetur Hierem. 31. Et licet in lege ſit prǫceptum de dilectione, non tamen eſt ibi ſecundum perfectam amoris rationem : cùm in ea ſit amor debitus, in euangelio verò gratuitus.

An lex

An lex euangelij sit eadem cum lege naturæ,& cum lege Moysi. Caput Secundum.

DIcendum,quo ad primum, secundum sententiam domini Alexandri in .3. parte suæ summæ, quòd sicut natura ordinatur ad gratiam,ita lex naturæ ad legem euangelij : & adueniente euangelio,non aufertur lex naturalis,sed perficitur. Verbi gratia, lex naturalis dicit, ꝙ diligendus est Deus,quia beneficus,& quia creator.Euangelium docet eum diligendum,quia bonus est,& redemptor. Lex naturalis dictat, ꝙ est diligēdus proximus,quia homo,& in specie conformis. Lex verò gratiæ dictat eum diligendum,quia filius,& Dei imagine insignitus, similiter quia nobiscum ab eodem redemptus. Ex quibus patet, ꝙ non est omnino eadem lex naturalis, & euangelium. Prima tamen ordinatur ad euangelium, sicut ad suam perfectionem. Si dicatur, quòd videntur eadem,saltem in hoc, ꝙ eodē modò lex euangelica scripta est intus in corde,sicut naturalis,ad Roma.2. Respondetur, quòd verum est,sed differenter. Est enim inscriptio debiti faciendi secundum dictamen inditum conscientiæ, & rationi ab ipsa conditione,eadem apud omnes:& est inscriptio impressa cōsciētiæ,ex fide,seu iustificatione apud credentes. Prima est lex naturalis,secunda euangelica. Prima est à natura indita, secūda ex gratia superaddita,ad Rom. primo.Euangelium est virtus Dei in salutem omni credenti. Sicut igitur lex naturalis est eadē apud omnes homines,ita & euangelium apud omnes credentes. Quantum ad secundum, videlicet an euangelium sit idem cum lege Moysi. Respondetur, quòd est idē in ratione generali, & vniuersali: diuersum in ratione propria. Vnde Augustinus contra aduersarium legis,& ꝓphetarum lib.1.cap.17.inquit. Qui rectè colit Deum,& profectò vtriusq; testamēti inuenit vnum Deum, & eiusdem vnius dei in vtroq; diligit bonitatē, & in vtroq; metuit seueritatem.Ratio communis est in comparationem ad efficientem,ad finē, & ad sensum. Vnus est ergo legislator legis,& euangelij Deus,Iacobi.4. Vnus finis scilicet Christus: vnde Augustinus vbi supra libro.2. cap.7. Finis legis quis est? Ad hoc non ego,sed ipse Apostolus respondeat. Finis(inquit) legis Christus ad iustitiam omni credenti,ad Rom.x. Finis perficiens,non interficiens. Finis quippè dicitur,propter quem fiunt omnia, quæcunque aliquo fiunt officio. Nam inter officiū & finem hoc interest, quòd officium est in his,quæ facere debemus. Finis, propter quem facimus. Vnus est etiam sensus,quia vna vniuersalis veritas: vnde Gregorius super illud Ezechielis, quòd rota erat in rota,ait, Quod enim prædicat lex,euangelium exhibet.Sunt tamen in propriis rationibus leges diuersæ,& hoc multipliciter, videlicet vel per comparationem ad efficientem,vel per comparationem ad finem, vel ad sententiam. Per comparationem ad efficientem, quia lex data est per hominem purum: euangelium per Christum, Ioannis primo: lex per Moysen data est. Gratia, & veritas per Iesum Christum facta est. Per comparationem ad finem etiam differunt,quia finis illius est declinare à malo per timorem. Finis euangelij principalis, per amorem. Vnde Augustinus vbi supra. Testamentum nouum differt à veteri, quia ibi vetus homo formidinis coarctatur angustijs. In euangelio verò spatiatur homo latitudine charitatis. Differunt tertiò per sententiam, quia ibi veritas in figura est & vmbra,hic in exhibitione. Vnde Augustinus de concordia euangelistarum,ait.Quod lex,& prophetæ prænuntiarunt, hoc completum in euangelio demonstratur. Cæterum ibi est veritas per inchoationem, hic secun-

dum perfectionem, Matt. 5. Nisi abundauerit iustitia vestra plusquam scribarum, & pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum. Ex supradictis concludo, quòd vtraq; lex vnum sunt in ratione communi, differunt in propria: & hoc, quia illa data est populo carnali, ista spirituali. Illa paruulis, ista perfectis: de quibus beatus Augustinus in libro de vera religione, cap. 7. Sapiens medicus alia præcepta dat infirmo per ministros, alia per se: ita Deus alia mandata dedit per Moysen, alia per seipsum in euangelio.

Lex, & euangelium multis aliis etiam differunt modis. Cap. III.

A PRO quo notandum, quòd secundum Apostolum, sex assignantur differentiæ inter legem, & euangelium. Prima, secundum rationem virtutis, quæ est secundum forte, & infirmum. Lex enim infirma est, euangelium virtuosum, ad Rom. 8. Quod impossibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem, Deus filium suum misit. De euangelio vero dicitur, ad Rom. pri. Quòd virtus Dei est in salutem animarum. Iuxta hanc differentiam sumuntur non nullæ aliæ. Prima, quia ratione virtutis, euangelium dicitur iustificans: Lex verò ratione infirmitatis minimè, ad Rom. 3. Ex operibus legis nō iustificatur omnis caro.
B Vnde Glos. super illud ad Rom. 8. In quo lex infirmabatur, inquit, Infirmabatur lex per carnem, idest carnales obseruantias, quæ non poterant iustificare. Et licet dominus Hugo de sancto Victore videatur dicere, ꝙ in sacramentis antiquæ legis esset sanctificatio: hoc tamen secundum dominum Alexandrum de Ales. sic exponitur: quòd aliud est ex illis esse sanctificationem, aliud in illis. Ex illis enim dicit causam. In illis concomitantiam. Et concludit, quòd nō ex illis, sed in illis erat sanctificatio. Et quando idem Hugo subdit, ꝙ in illis erat virtus sanctificationis, distinguit idem dominus Alexander, ꝙ est duplex sanctificatio, quædam carnalis, & quædam spiritualis. Prima est liberatio à pœna peccati, quam quis incurrebat, si præceptum cōtēnebat: spiritualis verò sanctificatio, & emūdatio à macula peccati, erat in anima. Carnalis igitur erat in sacramentis legalibus. Vnde glos. ad Hebræ. 9. Super illud, Sanguis vitulæ aspersus sanctificat ad emundationem carnis, inquit. Inquinatos contactu mortuorum sanctificat, quia à peccato mundat, idest à pœna, valens ad emundationem, non animæ, sed carnis. Secunda, quia lex Moysi dicitur lex literæ,
C & hoc propter infirmitatem, qua demonstratur peccatum, sed non confert adiuuantem spiritum, vt inquit beatus Augustinus. Lex verò euangelij dicitur lex spiritus, ratione virtutis, quia præstat adiuuantem spiritum, hoc est gratiam ad euitandum peccatum, & ad faciendum bonum, ad Rom. 7. Lex spiritus vitę, vbi Glos. lex Christi liberauit me. Duæ igitur leges bonæ sunt, lex fidei, quæ peccatum tollit: & lex Moysi, quæ peccatum ostendit. Tertia, quia lex Moysi propter infirmitatem dicitur lex oneris, & difficultatis, in cuius figura Exo. 17. dicitur, quòd manus Moysi erant graues. Lex euangelij, ratione virtutis, dicitur lex suauitatis, & leuitatis. Mat. xi. Iugum enim meum suaue est, & onus meum leue. Epilogando igitur dico, ꝙ ex infirmitate legis est, ꝙ per ipsam non est iustificatio à culpa, non præstatur adiuuans gratia, & cum difficultate fit operatio bona. E contrario ex virtute euangelij est iustificatio à peccato, præstatur adiuuans gratia, & cum facilitate operatur bonum.
D Secunda differentia principalis inter legem, & euangelium, est secundum veritatē: quia in lege est veritas velata: in euangelio reuelata, secundæ cor. 3. Velamen in le-

ctione

ctione Moysi manet non reuelatum, quod in Christo euacuatur: vbi subditur, Nos autem reuelata facie gloriam Domini speculantes, in eãdem imaginem transformamur à claritate in claritatem tanquam á domini spiritu. In lege etiam fuit veritas, vt vmbra: in euangelio, vt imago, ad Heb.x. Vmbram habens lex futurorum, non ipsam imaginem. In lege quoque erat veritas promissionis: in euangelio verò exhibitionis. Vnde Gregorius, super primũ Ezechielis, super illud rota in rota, dicit, quod prædicat lex, hoc exhibet euangelium. Et Augustinus in quæstionibus noui, & veteris testamenti, ante promissio erat videlicet in lege, post verò fit gratia in euangelio. Verùm lex dicitur esse velata quo ad malos, habet vmbram quoad bonos perficiendos, & veritatem in promissione quo ad perfectos. Tertia differentia legis, & Euangelij est in ratione seueritatis, quia illa dicitur lex iræ: euangelium lex misericordiæ, ad Rom. 4. Lex iram operatur. Glos. vt reos faceret temporali pœna. Samaritanus verò infudit vinum, & oleum: vinum, austeritatem scilicet legis: oleum verò misericordiam, & lenitatem euangelij: & iuxta hãc differentiam, lex Moysi dicitur lex timoris: euangelium verò amoris. Vnde Augustinus contra Adimantum, cap. 17. Breuissima differentia legis, & euangelij, timor, & amor. In hac etiam consideratione lex Moysi dicitur lex seruitutis, lex verò euãgelij lex libertatis, ad Rom. 8. Non accepistis spiritum seruitutis iterum in timore, sed spiritum adoptionis filiorum. Est ergo lex Moysi, lex iræ in comminatione, seu pœnarum determinatione. Lex timoris in affectione, & lex seruitutis in executione. Quartò, differunt lex, & euangelium, in ratione bonitatis. Quia lex Moysi est lex imperfectioris boni, lex euangelij perfectioris, ad Hebræ. 7. Nihil ad perfectum adduxit lex, & Matt. 5. Non veni soluere legem, sed adimplere: vbi glos. Implet Christus legem, dum præmissis ad inchoationem vitæ agendæ superaddit plura ad perfectionem moralium præceptorum. Item lex Moysi est lex factorum: Euãgelium verò lex fidei, ad Rom. 3. & secundum hunc respectum lex dicitur litera occidens, euangelium spiritus viuificans, vt habetur secundæ Cor. 3. vbi beatus Augustinus in de spiritu & litera, cap. 14. inquit, ꝙ Paulus per literam, quæ occidit, intelligit ipsum decalogum in illis duabus tabulis scriptum, cùm lex subintrauerit, vt abundaret delictum ad Rom. 5. Dicitur quoque legem continere præcepta non bona, Ezech. 20. Euangelium verò includit mãdata sancta, vnde Isidorus in libro differentiarum. Præcepta legis bona non sunt euangelio comparata, quia in eis quædam inutilia infirmioribus sensibus agenda permissa sunt, vt libellus repudij. In tribus igitur maximè ostenditur imperfectio legis, tum quia non prohibet mali causã, scilicet voluntatem: tum etiam ex hoc, quia inde imperfecti occasionem sumebant mali. Propter quod dicitur litera occidens: tum tertio propter malorum quorundam permissionem. Contraria verò supradictis ostendunt euangelij perfectionem. Quintò differunt lex, & euangelium, in ratione remunerationis: quia in lege est ꝓmissio temporalium, in euangelio verò æternorum, ad hebr. 7. Melioris testamenti sponsor factus est Christus, vbi glo. Melius est testamentum nouum, quàm vetus: quia meliora bona promittit, scilicet æterna: vetus verò temporalia, de quo Esa. primo. Si audieritis me, bona terræ comedetis: in euãgelio verò vita æterna. Matt. 3. & 4. Pœnitentiam agite, appropinquabit regnum cælorũ, & Matt. 5. Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cęlorum. Vltimò, ratione lationis differunt lex, & euangelium, quia hoc est lex vniuersalis, lex verò Moysi particularis. Lex. n. Moysi semini Abrahæ data est, ad Gal. 3. Abrahæ dictæ sunt repromissiones, & semini

& femini eius. Euangelium verò datum est omnibus gentibus. Marci vltimo, Prædicate euangelium omni creaturæ. Et Matt. 6. Ite,& docete omnes gentes.

Euangelium continetur in lege. Caput. IIII.

A PRO quo sciendum, quòd est comparatio euangelij,& legis, secundum figuralia,& secundum moralia. Primo modo,sicut figuræ,& figurati,seu signi,& signati: vnde sicut figuratum est in figura, sic euangelium est in lege: vnde sicut dictum est suprà,secundum beatum Augustinum cõtra aduersarium legis,& prophetarum, Nouum testamentum in veteri est figuratum, & vetus in nouo reuelatum. Beatus quoq; Gregorius super illud Ezechielis, Rota in medio rotæ. Quid est enim inquit, quòd Adam dormiente, Eua formatur, nisi quòd Christo moriente, ecclesia formatur? Secundo modo,ratione moralium, est comparatio legis ad euangelium,sicut herbæ ad fructum, & perfectibilis ad perfectum: vnde sicut dicitur fructus esse in herba potestate,& non actu, sic euangelium est in lege quantum ad moralia. Ista similitudo trahitur ex illo Marci,vbi dicitur. Sic est regnum Dei,quemadmodum si iaciat homo semen super terram,& illud germinet,& crescat: vltimò verò terra fructificet, primò herbam,deinde spicã,postea
B plenum fructum in spica. Sic lex naturalis est sicut semen, lex Moysi sicut herba supercrescens, euangelium fructus. Et hoc est,ꝙ dicit Glos. super illud ad Rom.5.lex subintrauit,&c.Data est lex in adiutorium humanæ naturæ, vt quia naturæ inserta sunt quodãmodo iustitiæ semina,adderetur lex,cuius auctoritate, & ministerio ingenium naturale proficeret ad fructum iustitiæ faciendum. Semen ergo est, Non facies alteri,quod tibi non vis fieri: ex quo supercrescit,velut herba illud, Non occides: fructus verò perfectus, non irasceris: non videbis mulierem ad concupiscendũ eam. Credenda etiam continetur in lege implicitè: perfectio verò,vt lex scripta,nõ est in inchoatione,idest in lege naturali actu,sed potestate. Euangelium verò dicitur addere legi,quantum ad literam legis, non quantum ad sensum. Vnde Augustinus super illud Matt.5. Dictum est antiquis,&c. Ego autem dico vobis,non resistere malo. Non aliud voluit saluator,quàm quod lex in sensum habet. Mutatis ergo
C saluator verbis docuit, quod saluti prodesset, vt sensum legis impleret:& vt q timore legis salui esse non poterant, per patientiam victi emundarentur, sese corrigentes. Differunt etiam tenebra,& vmbra. Tenebra enim est priuatio lucis: vmbra autem diminutio eiusdem ex obiecto alicuius corporis. In lege enim est congeries figurarum,velut corpus quoddam,ad quã sequebatur diminutio lucis legis, idest notitiæ veritatis: ideò dicitur vmbra. Sicut enim habenti oculos debiles prius conuenit, vt videat in vmbra,& postea cõfortatus,quòd videat in luce: sic intellectui humano,adhuc debili,& non valenti intueri in luce euangelij,fuit principium videndi legis vmbra,vt postmodum confortato visu fidei per testimonia prophetarum, reuelatam gratiã videret in lege euangelij. His tamen non obstantibus minimè asper nor legẽ, cùm Dei fuerit lex: sed quod frugalius est, quod perfectius, quod verius, antepono. Lex enim, inquit Iudæus,dãnat homicidium, sed euangelium irã, odiumq; funditus euertit. Illa præcipit inimicum diligere: hoc etiam de ipso optimè mereri. Illa vetat periurium: hoc præscribit omnino nõ iurandum. Illa nocti: hoc diei comparatur. Illa perterruit hominem: hoc exhilarat. In illa vel serui,vel liberti fuimus: in hoc adoptionem filiorum Dei adepti sumus. Illa pręceptis vndequaq; vinciebat:

vinciebat: hoc amoris vinculo connectit. Illa Deum hominem repromisit: hoc ipsum dedit. Illa populum manna educauit: hoc vero corpore Christi Iesu,& sanguine nos pascit. Illa temporalia, hoc æterna pollicetur. Illa tabulis lapideis inscribitur, hoc mentibus hominum. Illa datur per angelum, hoc per ipsum Dei filium. Addit etiam lex noua ad præcepta consilia ipsa euangelica, quæ in perfectiori statu obseruatores constituit, vt luculentissimè in sequentibus videre licebit.

De quibusdam præambulis pro primi consilij Euangelici pleniori notitia habenda. Caput. V.

Ræsuppono secundum Philosophi sententiam, quòd consilium non est de fine. Quis enim vnquam prudens inquirit,num Deo sit adhærẽdum, cùm is sit finis,quò tendimus omnes? sed est de medijs, quibus ad finem peruenitur,& non quibuscunq; quia non de his,quæ certò determinata sunt,aut natura, vel præcepto,aut necessitate. Quis enim sapiens consilio inquirit. Num cibo vti, vel parentes colere,aut mortem euadere debeat? cùm primum natura, secũdum præcepto, tertium necessitate,certò determinatum existat? Nec dicta consilia dantur de illis,quę minuta sunt,sed de rebus seriis,de quibus ẽt Apostolus in diuersis suis epistolis legẽ pscribit,vt ad Ro.14. Is qui mãducat,nõ manducantẽ nõ spernat,& q nõ mãducat,mãducantẽ nõ iudicet:& pri.cor.8. Nã si esca scandalizat fratrem meum,non manducabo carnem in æternum:& alibi, scilicet primæ cor.10. Siue ergo manducatis, siue bibitis,siue aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite. De illis itaq;, quæ neque lege, nec præcepto,nec propriæ voluntatis voto,nec vlla à patribus recepta consuetudine vetita,aut in alteram partem determinata existunt, sunt tamen media ad salutem inueniendam: quæ licet in neutram partẽ sint definita,mirè tamen conducunt,atq; expeditum faciunt,vt totus Deo,diuinisq; obsequiis inhæreat homo, traduntur à saluatore nostro consilia in euangelio,& præcipuè tria. Primum videlicet,de virginitate,aut cęlibatu. Secundum, de rerũ abdicatione,vt nudi nudum sequamur Christum. Tertium,de obedičtia,qua propter Deum subiicimur,in quibus non tenemur,homini. Primum,est contra concupiscẽtiam carnis. Secundum contra concupiscentiam oculorum. Tertium, contra superbiam vitæ, quæ tria omnibus piè viuere volentibus aduersantur, iuxta illud primæ Io.2. Omne quod est in mundo, aut est concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorũ,aut superbia vitæ,quibus tribus principalibus absolutis,subiiciemus de abstinentiis,ciborumq; delectu consultis ad corporis mortificationem, & de illa profusissima rerum nostrarum largitione in pauperes,vt thesaurum nobis reconditum habeamus in cęlis: postremò de cæteris Euangelicis consiliis.

De primo Consilio, videlicet Virginitate,cœlibatu,& viduitate. Caput VI.

Postolus, Corinthiis se consulentibus super præfatis, primæ cor.7. respondet. Bonum est homini mulierem non tangere. Et iterum dico:nõ nuptis, & viduis, bonũ est illis, si sic permanserint,sicut & ego. Rursum ad eosdem Corinthios. Consuluistis me scriptis uestris super connubio, virginitate,ac cęlibe vita. Ecce loco consilij euangelici vobis rescribo. Bonum est homini mulierem non tangere, hoc est prorsus abstinere à congressibus carnis, &

hoc

hoc citra exceptionem ætatis, vel personæ. Cuius ergo mortalium bonum est, nō soli sacerdoti, sicut quidam (teste Theophilacto) nugātur: & certè bonum absolutè, hoc est tale bonum, quòd per se est appetibile ratione virtutis, honestatis, & eminē-
B tiæ, quas in se continet. Et addit causam Apostolus dicens: quia qui sine vxore est, solicitus est quæ domini sunt, quomodo placeat Deo. Qui autem cum vxore, solicitus est quę sunt mundi, quomodo placeat vxori, & diuisus est: tribulationes tamē carnis habebunt huiusmodi, idest labores, pressuras, angustias, curas, solicitudines, quas secum affert coniugium, tum coniugis, tum prolis causa: adeò vt sōnum aufe-
C rant, & vires prosternant. Vnde beatus Augustinus in libro de hæresibus, refert de Iouiniano, quòd quanuis nuptiarum esset prædicator, & virginitatis exterminator, noluit tamen coniugij vinculo se implicare, ne illius pateretur molestias, & lāgores. Pergit Apostolus in explicandis rationibus dati consilij, dicens. Volo autem vos sine solicitudine esse. Mulier enim innupta & virgo, cogitat quæ Domini sunt, vt sit sancta corpore, & spiritu: & alibi concludit. Qui matrimonio iungit virginem suā, bene facit: qui non iungit, melius facit. Et beatior erit vidua, si sic permanserit secundum meum consilium, qui Apostolus Christi sum. Et licet verbis præfatis Pauli, videlicet bonum est homini mulierem non tangere, repugnare videantur verba ge-
D nesis, cap. 2. dicentia, Non est bonum hominem esse solum, faciamus ei adiutorium simile sibi: in veritate tamen non contrariantur. Quia cùm sic diceret Deus, replēda erat terra hominibus: cùm verò sic assereret Paulus, replendū restabat cęlū animabus sanctis. Ad quod propositum beatus Hieronymus primo libro contra Iouinianum. Siquidem nuptię terram replent, virginitas paradisum. Vnde, vt ruina angelorum citius restauraretur, docuit Apostolus continere à congressibus carnis, quò hic inciperemus similes esse angelicis spiritibus. Ex quibus omnibus elicio, ꝙ Apostolus per supradictas suas sententias cōsulit, vt omnis vtriusq; sexus, qui adhuc mente, & corpore virgo est, permaneat talis in æternū. Similiter, ꝙ omnis vtriusq; sexus, qui soluto matrimonio cæpit mente, & conuersatione esse viduitati addictus, sic perpetuò perseueret. Et quòd, qui mente, & opere hactenus detractarunt iugum matrimonij, propter libertatem seruiendi Domino, etiam si animus aliquando fuerit victus, caroq; per infirmitatem corrupta, nihilominus exinde permaneant sic, cælibatum potius, quàm connubium amplectentes: quia vincere vincentem se, gloriosum habet triumphum. Ad hæc Dominus noster, Matt. 19. Eunuchos commemorat, qui seipsos castrauerunt propter regnum Dei, de quibus dicit, Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est. qui potest capere, capiat. Vbi manife-
E stè cælibatus innuitur. Demum beatus Ioannes in sua Apocalypsi, cap. 14. Præconia virginum, & cælestia præmia eisdem præparata describit, dicens. Hi sunt, qui cū mulieribus non sunt coinquinati, virgines enim sunt, hi sequuntur agnū, quocunq; ierit, & sine macula sunt ante thronum Dei. Et quanuis nomen illud cælibatus, aut cælebs, nusquam in scriptura diuina, quantum ad dictionis substantiam, inueniatur, secundum rem tamen signatam sępe numero in eadem insertū occurrit. Exprimūtur enim in sacris literis alia nomina eisdem æquipollentia, vt virgo, cōtinens, & similia. Hic enim non de nominibus, sed de rebus quæstio agitur.

Cælebs quid apud sanctos Doctores significet. Caput. VII.

Quanuis

Vanuis enim apud profanos auctores, & literaturæ secularis, vt Quinti- A
lianum & consimiles, in ea ratione sumatur cælebs, vt oppositione quadam relatiua se habeat ad maritũ, & dicatur, qui maritus non sit: apud sacros tamen auctores, Augustinũ, Hieronymum, Ambrosium, & cæteros omnes Cælebs duntaxat pro continente sumitur, & abstinente prorsus ab omni veneris vsu: & cælibatus quoq; apud eosdem tantummodo pro cõtinentia, & omnimoda veneris abdicatione accipitur. Idemq; penitus apud eosdem sunt cælebs & continens, sicut iustus & æquus idem prorsus significant. Neq; hanc acceptionẽ à ratione nominum illorum alienam quis existimare debet, quandoquidem cælebs à cælo deductitium nomẽ est: & ita dicitur talis, (vt inquit diuus Hieronymus) quòd B
cælo dignam vitã agat, qui coitu careat. Et auctore Prisciano cælebs dicitur quasi cælestium vitam ducens, in sanctimonia scilicet, & puritate. Nec propter cælibatũ multorum est formidandum aliquod generi humano detrimentum: quoniam diuisiones gratiarum sunt, & multiformes diuinorum munerum distributiones in homines. Hi enim gratiam accipiunt seruandæ continentiæ: illi nequaquam, sed casti coniugij subeundi. Hi propterea à Deo vocantur ad illibatum virginitatis candorem. Alij verò minimè, sed ad humani generis in matrimonio propagationem, quæ C
ad consummationem sæculi vsque est duratura. Ad hæc etiam multa admodum præclara in sacris literis vltra illa, quæ suprà de testamento nouo dicta sunt, de cælibatu prædicãtur, vt apud Salomonem sapientię. 3. felix est sterilis, & incoinquinata, quæ nesciuit torum in delicto, habebit fructum in respectione animarum sanctarũ. Et Spado vel Eunuchus, qui non operatus est per manus suas iniquitatem, nec cogitauit aduersus Deum nequissima, dabitur enim illi fidei donum electum, & sors in templo Dei acceptissima. Et apud Esaiam, 56. capite. virtutis illius ita describitur præmium, & non dicat Eunuchus, ecce ego lignum aridũ: quia hæc dicit dominus Eunuchis, qui custodierint sabbata mea, & elegerint, quæ ego volui, & tenuerint fœdus meum, dabo eis in domo mea, & in muris meis locum, & nomẽ melius à filiis, & filiabus. Nomen sempiternum dabo eis, quod non peribit. Et patet de se, & per expositores, quòd non loquitur de Eunuchis, qui de matris vtero sic nati sunt, nec de illis, qui facti sunt ab hominibus, cùm tales non sint digni tali præmio: sed de illis, qui seipsos castrauerunt propter regnum cælorum, idest sponte propria priuarunt se contrahendi libertate. Augustinus enim in libro de Sancta Virginitate, cap. 23. D
asserit prophetam de huiusmodi expressè loqui, & non de præcedentibus. Damascenus libro. 4. de fide orthodoxa cap. 25, vbi de virginitate disserit, & perpetuo cælibatu, præclaros nominat, Eliam, & Eliseum illius asseclam, tres itidem pueros hebræos in fornace babilonica illæsos, & Danielem prophetam, Dan. 3. Sanctus quoq; Ignatius in. 5. suarum epistolarum, quæ est ad Philadelphienses ex Troia inter veteris testamenti virgines enumerat etiam ipsum Melchisedech, Iosue, & Hieremiã prophetam. Ex quibus luculentissimè apparet, ꝙ in lege antiqua, & apud patres cælibatus non damnabatur. August. etiã in quæstionibus vtriusq; testamenti inquit, ꝙ ea vitæ conditio ritè obseruata, secundum matrimonij leges, & si nobis hominibus munda sit, Dei tamen ministerio comparata, munda non est: sicut lucerna, secundũ se accepta, lucida est, sed in comparatione ad solem, tenebrosa: & hanc immunditiã ex comparatione sumpta declarat scriptura, Primi reg. 21. Per Achimelech dicentem ad Dauid. Si mundi sunt pueri à mulieribus, manducent panes, scilicet propositionis ab eo postulatos. Quem locum beatus Hieronymus super ecclesiasten, &

in hebraicis

E in hebraicis quæstionibus, exponit de vxoribus. Idem etiam in primo libro contra Iouinianum ait. Panes propositionis, quasi corpus Christi, de vxorum cubilibus cõsurgentes edere non poterant. Cõtemplandum est ergo quod dixerit Achimelech. Si mũdi sunt pueri ab vxoribus: quòd ad munditiam corporis Christi omnis coitus immundus est: Hæc Hieronymus. Theophrastus Aristotelis discipulus in libro de nuptiis prudenter affirmat per coniugium impediri studia philosophiæ, nec posse quenquam libris, & vxori pariter inseruire. Quod & Cicero Romanæ parens eloquentiæ suo denique patefecit exemplo, qui rogatus ab Hircio viro apud Romanos insigni, vt post repudium Terentiæ, sororem eius duceret vxorem, omnino facere su
F persedit, dicens, se non posse vxori, & philosophiæ pariter operam dare. Ex quibus elicio, quòd si in laicis præponenda est castitas connubio, multò magis in ministerio Dei ordinatis. Vnde Ambrosius in expositione tertij, cap. pri. ad corinthios, inquit, Si plebis hominibus orationis causa, ad tempus abstinere se, præcipit Apostolus, vt vacent orationi, quantò magis leuitis, & sacerdotibus, quos die noctuq; pro plebe sibi commissa oportet orare? Mundiores ergo esse debent cæteris, quia actores Dei sunt. Cui arridet Hieronymus in primo libro contra Iouinianũ, dicens, Sed & hoc inferendum, si laicus, & quicunq; fidelis orare non potest, nisi careat officio cõiugali, Sacerdoti, cui semper pro officio offerenda sunt sacrificia, semper orandum est; ergo semper carendum matrimonio. Nam & in veteri lege, qui pro populo hostias offerebant, non solùm in domibus suis non erant, sed purificabantur ad tempus, & ab vxoribus separati vinum, & siceram non bibebant, quæ solent libidinem prouocare. Et in epistola ad Pãmachium. Ecce perspicuè nuptias dicimus concedi in euãgelio, sed tamen easdem in suo officio permanentes pmia castitatis capere nõ posse.
H Demum in calce eiusdẽ epistolæ subinfert. Igitur Christus, & virgo Maria vtriusq; sexus virginitatis dedicauere principia. Apostoli vel Virgines, vel post nuptias cõtinentes, Episcopi, Presbyteri, Diaconi, aut virgines eliguntur, aut vidui, aut post consecrationem in æternum pudici. Hæc illæ.

De sensu verborum Christi, dicentis, Matt. 19. de consilio virginitatis, qui potest capere, capiat. Caput. VIII.

A VOX autem, capiunt, hoc loco idem est, ac si diceretur, capaces sunt. Non omnes itaq; capiũt verbũ istud, idem est, ac si diceretur, nõ omnes eius sententiæ capaces sunt, quia cũ affectibus præpediti sint, consilio diuino nullus in cordibus eorũ relinquitur locus. Dicens autem saluator, Non omnes capiunt, sermone particulari innuit aliquos capere, sicut bene apprehẽderunt olim verbum istud Elias, Eliseus, Iosue, Ioannes baptista, virgo Maria, ipsemet Christus: ideò subdit, sunt Eunuchi, qui seipsos castrauerunt propter regnum cælorum, idest sponte, aut voto, aut sui additione ad eum statum, qui non compatitur secum generãdi vsum, quos illustrissimos reddit virginitatis splendor. Ne autem exactum, vel imperatum videretur huiusmodi cõtinentiæ genus, addit saluator, qui
B potest capere, capiat. Quæ vox teste Hieronymo in. 19. cap. Matthęi est adhortantis, milites suos ad pudicitiæ præmium concitantis, qui potest capere, capiat. qui potest pugnare pugnet, superet, & triumphet. Non equidem cogo quenquam, sed tantummodo hortor, liberum reliquens cunctis, vt si possint ingredi arduam illam perpetuæ continentiæ viam, ingrediantur: nuptias itaq; probo, continentiam verò velut

lut magis expedientem præfero. Illud enim dictum Christi, Sunt Eunuchi, qui se castrauerunt, &c. vtiq; dictum est de virginibus, de viduis, & aliis cælebibus, quibus innuit mercedem, Matt. 19. Nam cùm dicerent Apostoli. Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te, quid ergo erit nobis? Respondit Dominus inter alia. Omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros, propter nomen meum, cẽtuplum accipiet, & vitam æternã possidebit. Relinquere enim vxorem arduum est, dicẽte scriptura Gen. 2. Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ, quæ tecum vna caro efficitur: similiter & filios, qui aliquid tui sunt: & agros, sine quibus non ducis cõmodè vitam humanam, magnum quippè est. Verũ incomparabiliter maior promissio est, quia centuplum accipies, & vitam æternam possidebis. Quod intelligẽtes olim Martialis Christi discipulus, & Clemens apostolorum comes, multa scripserunt in sanctę virginitatis laudem, ille epistolam suam ad Tolosanos, iste librum, ad hoc editum. Post hos Ignatius martyr & Ioannis apostoli discipulus, post hunc Tertullianus, deinde Eusebius, exinde sanctus Cyprianus, edidere libros, seu tractatus ad Encomium virginitatis, sicut & diuus Athanasius, Basilius, Ambrosius, Augustinus, & Hieronymus plurima scripserunt in laudem & defensionem eiusdem, & viduitatis: accuratissimè autem diuus Hieronymus cõtra latratus Heluidij, & Iouiniani, nihil præter impuritatem eructantium. In scripturis enim multi claruerunt virginitate, vt dictum est supra, sed non minus in eisdem inueniuntur exempla seruandæ viduitatis. Iudith vxor Manasses, Iudith. 8. de tribu Ruben, mortuo viro suo, mãsit vidua vsq; ad mortem. His adminiculis ad tutelam suæ viduitatis vtens, clausa (dicit textus) morabatur in superiori cubiculo domus suæ cum puellis suis, habens super lumbos suos cilicium, & ieiunans omnibus diebus vitæ suæ, præter festa domus Israel. Huic licet addere insignis pudicitiæ fœminam Noemi, quæ etiam mortuo viro suo, Ruth. 4. quoniam post alterum non abiit, digna inuenta est, vt ex nuru sua Moabitide suscitaretur virga iesse, de qua natus est Christus. Sanctus quoq; Lucas, cap. 2. edisserens de Anna prophetissa filia Phanuel de tribu Aser, dicit, quòd vidua fuerit vsq; ad annos. 84. quæ non discedebat de templo, ieiunijs, & obsecrationibus seruiens Deo die ac nocte. Quamobrem, & ipsa meruit præ aliis videre, & agnoscere saluatorem nostrum in infantia carnis suæ: multa alia similia exempla breuitatis causa prætermitto.

C D E

Quomodo intelligatur, ꝙ nemo cõtinens esse potest, nisi Deus dederit. Cap. IX.

Irginalem, vidualem, & coniugalem continentias, dona Dei esse, citra omnem dubitationem credimus: cùm Deus dicat per os Salomonis, sapientiæ. 8. Neminẽ posse esse cõtinentẽ, nisi ipse dederit. Cui veritati arridẽt verba Apostoli dicẽtis. Sed vnusquisq; propriũ donũ habet ex Deo. Alius quidem sic, nempè vt integram incorrupti corporis castitatem seruet, vel post solutum matrimonium, cõtineat. Alius verò sic, vt sanctiones matrimonij inoffensas custodiens, nullam incontinentiæ maculam admittat. Sed cum hoc stat, quòd licet sint dona Dei, postq̃ tamen sunt donata, sunt in nostra potestate. Vbi enim donata sunt, iam vti illis, vel non vti in nostra est facultate, & nostra efficiuntur. Vnde Apostolus inquit, Vnusquisq; proprium donum habet ex Deo, hoc est suum sibi à Deo ad vsum salutis in Christianismo deputatum, ne putemus vnum atq; idem ha-

A B

C bere omnes. Varia enim sunt dona Spiritus sancti, qui distribuit singulis, vt vult. Tanta autem est Dei erga nos munificētia, vt nulli homini Christiano desit vlla gratia necessaria ad peragendam debitè functionem Euangelio Christi comprobatam, dummodo ipse non defuerit sibi. Vnde in principio pri. Epistolæ ad Corinthios. Gratias ago (inquit Apostolus) Deo meo semper in gratia Dei, quæ data est vobis in Christo Iesu: quia in omnibus diuites facti estis in illo, in omni verbo, & in omni scientia, sicut testimonium Christi confirmatum est in vobis: ita vt nihil vobis desit in vlla gratia. Desit inquam ex parte Dei. Nam qui sua culpa æger est, aut egenus, ipse sibimet imputet. Si igitur Christi fidelibus desint dona Dei, sine quibus impleri

D nequit, quod status illorum requirit: non iam homo, sed Christus culpandus esset, docens seruandum, quod viribus maius est: non addens simul gratiarum dona, quibus seruari possit. Inueniretur quoq; Apostolū falsum testem fuisse, cùm dixerit, Testimonium Christi confirmatum esse in vobis, ita vt nihil vobis desit in vlla gratia. Testimonium Christi est illud Ioannis 14. Non relinquam vos orphanos. Et illud Matt. 28. Ecce ego vobiscū sum vsq; ad consummationem seculi. Et illud Esaiæ. 49. Nunquid obliuisci potest mulier infantem suum, vt non misereatur filio vteri sui? & si illa oblita fuerit, ego tamen nō obliuiscar tui. An nō à Christo destitutus, & quasi in obliuionem datus est, qui in conditione vitæ probata, aut consulta, per Christum,

E caret auxilio Christi? In quibus verbis tria tanguntur. Primum est, vt iuuādus muneribus in Christo maneat. Extra enim ecclesiam non est salus. Secundum, ꝙ genus vitæ, vel susceptum, vel suscipiendum sit Euangelio Christi comprobatum, vt virginitas, cælibatus, abdicatio proprij, & suiipsius sub alterius obedientia submissio. Tertium, ꝙ homo non desit ipse sibi, neq; in suscipiendo, neq; in prosequendo susceptum, hoc est vt faciat homo quantum in se est, quo dignè probatum aliquod vitæ

F genus suscipiat, atq; susceptum simili modo prosequatur. Vnde Cyrillus lib. 9. super Leuiticum, post multa concludit, Nutrimenta spiritus sunt diuina lectio, orationes assiduæ, sermo doctrinæ: his alitur cibis, his conualescit, his victor efficitur: quod quia non facitis, nolite conqueri de infirmitate carnis: nolite dicere, quia volumus, sed non possumus: volumus continenter viuere, sed carnis fragilitate decipimur: tu das stimulos carni tuæ, tu eam aduersus spiritum armas, & potentem facis. An nescitis, quia non potest ædificiū istud ecclesiæ ex leprosis lapidibus construi? ille. Et ideò hoc pro certo habet omnis fidelis, quia vita eius, si in probatione fuerit, coronabitur: & si in tribulatione, liberabit: & si in corruptione, ad misericordiā venire licebit.

Votum Castitatis licitum, & sanctum est: non obstante, quòd castitas donum Dei sit. Caput. X.

A ET si suis viribus quispiam continens esse non possit, omnes tamen, qui voluerint tales esse diuino auxilio poterunt. Id enim dicimus posse, et in salutis negotio, quod Dei gratia, Deoq; adiuuante, possumus. Vnde Paulus ad Philip. 4. inquit, Omnia possum in eo, qui me cōfortat. Quid enim magis extra vires nostras, aut magis est in donis Dei, quàm Deo fidem seruare religionis? & tamen profitemur in baptismo nos perpetuò adhæsuros Deo per fidem: cùm tamen fides, & perseuerantia in fide, & omnis religionis obseruatio do-

B num Dei sit, quod nemo habet, nisi illo misericorditer donante. Itaq; à simili, temerarium non erit vouere castitatem, licet eadem donum Dei sit. Nos igitur fatemur

cum

cum Apoſtolo Paulo pri.cor.7. Quòd vnuſquiſq; proprium donum habet ex Deo, alius quidem ſic, alius autem ſic: ſed cum hoc ſimul fatemur, neminem vnq̃ corde bono, & ob honeſtum finem ſuſcepiſſe ſtatum aliquem in Euangelio probatum, cui deſit neceſſarium auxilium Dei: modò non deſit ipſe ſibi, hoc eſt modò faciat, quod in ſe eſt, & Chriſto verè ſupplex fiat. Fatemur etiam cum Propheta, reddendum eſſe Deo, quod illi voto promiſſum eſt. Et vt ergo liberis hominibus melius eſt nubere, quàm vri: ita ijs, qui voto aſtricti ſunt, melius eſt reddere, quod ſacroſanctè promiſerunt, quàm nubere. Si enim poſt votum vrget impetus petulantis naturæ, confugere oportet ad orationem, ſicut beatus Paulus ſuo exemplo docuit. 2. cor. 12. dicens, Ter dominũ rogaui, vt diſcederet à me, videlicet carnis ſtimulus. Vnde Apoſtolus informans Timotheum pri. Tim. 5. inquit, Adoleſcentiores autem viduas deuita: cùm enim luxuriatæ fuerint, in Chriſto nubere volunt, habentes dãnationẽ, quia primam fidem irritam fecerunt: vbi fides accipitur pro conſtantia animi in præſtando, quod antea promiſerunt, vt ſit ſenſus. Primam fidem irritam fecerunt, ideſt conſtantiam, & fidelitatem, quam debebant voto ſuo in eccleſia ſuper viduitate ſeruanda. Nam viduæ, quæ tunc temporis recipiebantur in tutelam eccleſiæ, alendæ ſumptibus eiuſdem, voto suam viduitatem domino conſecrabant. Huic ſententiæ eſt conformis determinatio concilij Carthaginenſis quarti, capite vltimo ſuorũ decretorum, dicens, Quòd ſi quæ viduæ quantũlibet adhuc in minoribus annis poſitę, & matura ætatæ à viro relictæ, ſe donauerint domino, & veſte laicali abiecta ſub teſtimonio Epiſcopi & Eccleſiæ religioſo habitu apparuerint, poſtea verò ad ſeculares nuptias tranſierint, ſecundum beatum Paulum dãnationem habebunt: quoniã fidem caſtitatis, quam Domino vouerunt, irritam fecerunt. Concilium etiam quartum Toletanum capite. 55. ſimilem habet ſententiã, dicens, Quòd duo ſunt genera viduarũ, ſeculariũ videlicet, & ſanctimonialiũ. Primæ viduæ ſunt, quæ adhuc diſponentes nubere laicalem non depoſuerunt habitum. Sanctimoniales ſunt, quæ iam mutato habitu ſeculari, ſub religioſo cultu in conſpectu eccleſiæ apparuerunt: hæ ſi ad nuptias tranſierint, iuxta Apoſtolũ non ſine dãnatione erunt: quia cùm ſe primò Deo vouiſſent, poſtea caſtitatis propoſitum abiecerunt. Diuus quoq; Auguſt. lib. de bono viduitatis, cap. 9. inquit. Voto à virginibus vel viduis emiſſo, iam non ſolùm non capeſſere nuptias, ſed et, ſi non nubant, nubere velle, dãnabile eſt. Quantũ verò ad virginitatem ſpectat, verba, quæ beata virgo reſpõdit angelo, hoc ſatis innuunt, quòd ipſa ſuam virginitatem antea Deo dedicauerat, quando ait. Quomodo fiet iſtud? &c. Quod profectò, vt inquit Auguſtinus de ſancta virginitate, cap. 4. nõ diceret, niſi Deo virginem ſe antè vouiſſet. Nõ.n. dubitat de facto, ſed modũ requirit, & ordinem: nec enim quærit, an fiet iſtud, ſed quomodo fiet: quaſi diceret, vt dicit deuotus Bernardus homil. 4. ſuper miſſus eſt, Cùm ſciat Dñs meus, teſtis conſciẽtię meæ, votum eſſe Ancillæ ſuæ non cognoſcere virum, quo ordine placebit ei, vt fiat iſtud? Si oportuerit me infringere votum, vt pariam talem filium, gaudeo de filio, ſed doleo de propoſito, fiat tamen voluntas eius. Ex orthodoxis etiam Patribus idem euidentiſſimè cõſtat. Nam Epiphanius contra hæreſim vocantium ſe Apoſtolicos dicit. Tradiderunt ſancti Dei Apoſtoli peccatum eſſe, poſt decretam virginitatem ad nuptias conuerti. Et Baſilius lib. de virginitate, Adulteros vocat eos, qui p̃textu nuptiarum Deo dicatas virgines ſibi copulant, inquiens, Nullus ſeruus ad id impietatis erumpat, vt ſponſam Dñi cõtingere audeat. Nemo in tantum temeritatis proſiliat, vt huiuſmodi vltionem ſacrilegis impendere conſiderans, vaſa animata,

 & viua

& viua donaria, latronis more profanis manibus temerare, atq; incestare præsumat. Et paulo pòst, Si autẽ, qui dimissam à mortali viro ducit, adulter, & impius est, qui immortalis viri sponsam nunq̃ dimissam violare præsumit, multò profectò funestius adulter, atq; impius erit. Et Hieronymus aduersus Iouinianum, lib. pri. Si nupserit (inquit) virgo, non peccauit, non illa virgo, quæ se semel Dei cultui dedicauit: harũ
G enim si qua nupserit, habebit dãnationem, quia primam fidem irritã fecit. Et Ambrosius libro .2. de virginibus mirum in modum extollit beatam Theclam virginẽ, & martyrem, quòd duplex fuerit certamen professa, & castitatis, & religionis. Eusebius quoq; lib. 8. Ecclesiasticæ historiæ, cap. 17. dicit. Quòd erat apud alexandriã Dorothea quędam satis nobili orta familia, cui formæ, & decoris gloria tanta fuit, vt speciale in ea Dei figmentum crederetur. Sed illa, quę religione animi, & honestate pulchrior, q̃ vultu corporis, esse studeret, æquissimo mentis iudicio, quod pulchrum, & decorum inter homines uidebatur, id potius Deo consecrare, quàm usui humano indulgere statuit, ut uirgo Deo sacrata persisteret. Ad hæc refert Sozomenus in.7. lib. cap.4. Ecclesiasticæ tripar. Hoc modo igitur Imperator Iouinianus, siue (vt alij legunt) Iouianus Iuliani successor, tunc etiam eius nomine præfecturam gubernanti, pętoriam legem dedit, vt capitali sẽtẽtia plecterentur, qui,
H vel sacram virginẽ nuptiali toro violare auderent, vel impudico aspectu aspicerent, ne dicam obrepere fortè tentarent: quam legem ideò posuit, q Iuliani temporibus, quidam huiusmodi virgines vxores ducere ausi fuerunt. Et hæc sufficiant p primo Euangelico Consilio.

De paupertate Euangelica, quæ est secundum Consilium. Cap. XI.

A Saluator noster paupertatis consilium proponens, non coactitio sermone vsus est, neq; pœnam non seruantibus interminatus est aliquam, neq; necessitatem imposuit, sed in hominis arbitrio situm esse voluit. Nõ .n. dixit absolutè, Nisi quæ habes vẽdideris, erogaueris q; egenis, nõ intrabis in regnum cælorũ: sed hypothesi vsus. Si, inquit, perfectus esse velis, vade, & vende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & veni sequere me: & Luc. 14. Qui nõ renũtiauerit omnibus, quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Et Matt. 19. Omnis q reliquerit domũ, vel fratres, aut sorores, aut patrẽ, aut matrẽ, aut vxorẽ, aut filios,
B aut agros propter nomen meum centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit. Varia est tamen paupertas. Est enim illa, quam pateris, & est quam eligis. Primam parit vel necessitas, vel rerum inopia, contra voluntatis affectum. In secundam te inducit volentem spiritus fidei religioso quodam amore commutandi terrena in cælestia. Illa peccati pœna est. Ista via ad felicitatem æternam. Illa, qui stringitur, miser est. Istam fugientem homo pius sequitur spontanea deuotione. Illa inter media, vel indifferentia. Ista verò inter eximia bona euangelica est collocanda: quam Ioannes baptista viriliter inchoauit. Christus insigniter verbo, factoq; commendauit. Spiritus autem Dei, mox post primum illapsum visibilem in corda hominum, consummauit, ac velut in politiam quandam digessit, ad ipsam millibus Christi fidelium conuersis, quam rectè spontaneam, fidelem, euangelicam appellamus, hoc est propter fidem Christi, & euangelij prædicationem, aut
C saltem ob spem euangelicæ salutis prælecta parum habet vnde commẽdari possit. Quid enim paupertas Diogenis, aut Cratis Thebani, aut aliorum similis instituti,

boni

boni,ipsis peperit,præter admirationem quandam inter homines, & philosophādi cōmoditatem? Illa verò, quam sequimur,accipit non modò fructum centuplicatū, sed & vitam æternam: de qua beatus Paulus, Existimo, inquit, omnia detrimentū esse propter eminentem scientiam Iesu Christi domini nostri, propter quem omnia detrimentum feci,& arbitror vt stercora,vt Christum lucrifaciam. Igitur cùm verissima sit doctrina Pauli,& Saluatoris nostri,vtiq; per paupertatem spiritu fidei, & amore Christi apprehensam acquiritur verū ius,solidaq; actio ad omne illud,quod nomine regni cælorum,aut regni Dei intelligitur. Marcus verò assignare videtur fructum centuplicatum non modò in ecclesia triumphanti, verùm & in militanti, dum dicit,centies tantum in hoc tempore accipiet. Paulus etiam,dum.2.cor.6.inquit, Quasi tristes,semper autem gaudentes: sicut egentes, multos autem locupletantes: tanquam nihil habentes, & omnia possidentes: exprimit diuitem remunerationem paupertatis euangelicæ:quasi diceret, Nos,qui nudi nudū sectamur Christum,videmur quidem mundi hominibus,instar mendicantium,egere rebus: at locupletes reddimus quàm plurimos,non solùm bonis spiritualibus, sed & temporalibus. Quis enim pauperum in Hierusalem subleuauit inopiam? Non ne ego? Quis autem peperit ecclesiæ diuitias,quibus opulenter sustentat ministros suos, non ne sancta illa primorum credentium paupertas? Nam & tunc temporis, cùm nihil videbātur habere apostoli,possidebant omnia: possidere enim est in potestate sua habere. Aliud tamen est possidere, aliud rem,tanquam suam,sibiq; propriam habere. Quam differentiam Cicero insinuauit,dicens: sua esse omnia,atq; à se possideri, sicut propria, volunt philosophi. In monastica vita,omnis professus omnia,quæ monasterij sunt,possidet,nihil tamen suum habet, quia omnibus per votum renuntiauit. Omnia ergo possidebant Apostoli, quia de omnibus,quantum libuit,in sua potestate habebant, idq; per spontaneam,piamq; aliorum communicationem. Omnia nihilominus dimiserant, quia omnium rerum dominium, & proprietatem à se abdicauerunt,habentes quæ aliorum sunt adeò ad nutum,vt nihil eis defuerit.

D

E

De adhuc duplici paupertate. Caput. XII

Ario modo sumitur paupertas,vel pro exteriori,quæ consistit in sola carentia diuitiarum, vel pro interiori, quę importat diuitiarum, propter Christum,contemptum. Prima ex se nec bona est, nec mala, sicut nec diuitias externas possidere,nec bonum est, nec malum: est tamen aliquibus ipsa rerum inopia bona,aut mala,prout ad bonum finem,vel malum ordinatur. Si enim inopiam inuitus sustinet quis, illi erit occasio multa mala perpetrandi, de quibus ecclesiastici. 27. Propter inopiam multi peccauerunt. Propter quod Sapiēs prouer.30. Petiuit à Deo, Mendicitatem,& diuitias ne dederis mihi, sed tribue tātum victui meo necessaria, ne forte satiatus illiciar ad negandum,& dicam, quis est Dominus? aut egestate compulsus,furer,& periurē nomen Dei mei. In quibus verbis innuit mala, ad quæ conducunt,tam diuitiæ,quàm paupertas. Diuitiæ enim sūt causa obliuionis Dei. Hinc est quòd Effraim, & Manasses fratres erant. Gen. 41. Effraim fertilitas, Manasses obliuio:hoc ergo malū est in diuitiis,ꝙ malis sunt causa obliuionis Dei. Et per oppositum paupertas facit nos recordari Dei. Paupertas ergo exterior ex se (vt dictum est) nec bona, nec mala est: sed occasionaliter illis est bona, qui voluntariè eam sustinent. Paupertas verò interior, quæ est contemptus

A

B

diuitiarum, est perfecta virtus, & inter cæteras magis inseruit charitati. Vnde licet omnes virtutes eidē famulentur, & ab illa omnes regantur, cùm imperet actus omnium virtutum, hoc tamen est peculiare paupertati, quòd ad eam inclinat charitas
C secundum propriam rationem eius. Vnde Scotus in. 14. dist. 4. q. 2. inquit. Quòd virtus inclinans ad aliquem actum, inclinat ad fugam actus oppositi. Ex quo elicitur, ꝙ sicut charitas inclinat ad amorem Dei, ita & ad fugam eius, quod aduersatur diuino amori. Et quia omne peccatum est contrarium diuino amori, ideò charitas inclinat ad fugam omnis peccati: sed quia amor terrenorum est impedimentū amoris Dei, cùm nemo Deo, & māmonę seruire possit, ideò charitas inclinat ad contēptum omnium terrenorum, tanquam eorum, quæ minuūnt Dei amorē. Vnde Augustinus in libro confessionum, Minus te amat, qui tecum aliquid amat, quod non propter te amat. & in libro. 83. quæstionum ait. Quòd nutrimentum charitatis est
D diminutio cupiditatis, perfectio verò eius nulla cupiditas. Magna est virtus paupertas hæc interior, quæ nutrit charitatem: tunc enim crescit charitas, quando sublatis terrenis anima adhæret Deo. Ideò in ps. 44. dicitur. Obliuiscere populum tuū, & domum patris tui, & concupiscet rex decorem tuum. Nullus est decor animæ nostræ, quem Deus magis concupiscat, quàm charitatem. Pater omnium nostrum, antequam per baptismum renascamur, est diabolus: vos ex patre diabolo estis. Ioānis. 8. Domus huius patris est mundus, demon vocatur princeps huius mundi: hāc domum oportet obliuisci: quod facimus per contemptum eius, & omnium, quæ in eo sunt. Illa enim, quæ parum æstimamus, citò obliuiscimur. Contēne ergo & obliuiscere totum hunc mundum, qui domus est patris tui, & tunc concupiscet rex decorem tuum. Paupertas exterior iuuat, & auget interiorem. Vnde Augustinus in
E epistola. 34. ad Paulinum, & Therasiam inquit. Quòd terrena diliguntur arctius adepta, quàm concupita. Interior autem nutrit charitatem. Vnde sequitur, ꝙ ad perfectionem charitatis habendam, potissimum fundamentum est voluntaria paupertas. Vnde Iob. 26. Quis extendit Aquilonem super vacuum, & appendit terram super nihilum? Aquilonem vocat ecclesiam ex gentibus, quoniam ad aquilonē erāt gentes eo tempore conuertendæ. Aquilonem super vacuum, & terram super nihilum fundauit, quando fundamentum christianę religionis paupertatem voluntariā ponebat, dicens. Matt. 5. Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorū, & Matt. 7. Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, quia sicut radix omnium malorum est cupiditas, ita radix omniū bonorum est paupertas, & contēptus diuitiarum. Vnde beatus pater meus Franciscus commendans hanc virtutem, dicit fratribus suis in regula, Hæc est illa celsitudo altissimæ paupertatis, quæ vos charissimos fratres meos hæredes, & reges regni cælorum instituit. Pauperes rebus fecit, virtutibus sublimauit. (Patrem voco, quia sub eius instituto ab anno. 1517. incarnationis Dominicæ vsq; ad annum. 1556. militaui: quo quidem anno, cùm eiusdē ordinis, nempe obseruantiæ regularis, generalem Ministrū agerem, à Paulo felicis recordationis huius nominis Quarto (meritis licet imparibus) ad Cardinalatus ordinē ascitus fui, futurus semper Seraphici instituti amator, & iustis in rebus, prout diuersis debeo nominibus, defensor ꝑpetuus.) Vnde in religiosis domibus in quibus per voti emissionem hoc celebratur consilium, potest quilibet dicere illud Gen. 41. Cre
F scere me fecit Deus in terra paupertatis meæ. Duo enim sunt, quæ impediūt arboris augmentum, externum videlicet spinę simul exortæ, & internum, cùm arbor multis extenditur ramis ad diuersa: ideò vt in altum crescat, solet purgari ramis

inferioribus. Terra igitur paupertatis, fertilis est, cùm in ea plantatũ citò crescat, ex quo purgata est ab omni eo, quod augmentum impedire solet. Spinæ enim in agro nascentes (quę sunt diuitiæ, Matt. 13.) cum bono semine suffocant illud: & bene sunt spinæ diuitiæ, quia solicitudine sua pungunt: suffocant etiam omne bonũ semen, quod est verbum Dei: eę pacem turbant, & omne bonum confundunt. Sũt tamen quidam, qui diuitias paupertati æquant, vt Iulianus hæreticus: alij præferunt, vt vigilantius: alij contendunt, euangelium nec præcipere, nec consulere à facultatibus discedendum, si non eripiantur: sicut nec præcipit, nec consulit res suas in cõmune conferre: vti illi, qui nostro tempore vocantur protestantes, non multum distantes ab errore illorum, qui tempore beati Thomæ Aquinatis dogmatizabant in scripturis, ne laudari quidem paupertatem actualem, sed tantum habitualem: qua, diuitijs etiam si affluant, cor non apponitur: qua, qui possident, tanquam non possidentes sunt, pri. cor. 7. Quibus obiiciendum est, quod vigilantio diuus Hieronymus obiicit, nimirum illud Saluatoris. Si vis perfectus esse, vade, vende omnia, quę habes, & da pauperibus, & veni sequere me, & habebis thesaurum in cęlo. Et hoc quo ad secundum. G

De tertio consilio Euangelico, videlicet obedientia, Cap. XIII.

PRO huius tertij consilij declaratione, est notandum, ꝙ obedientia, quæ cõnumeratur inter quatuor virtutes in sacris literis cõmendatas, importantes subiectionem, est nobilissima omnium virtutum moralium. Quarum prima est legalis iustitia, per quam fit homo legi subiectus: de qua dicitur pro parentibus beati Ioannis baptistæ Luc. pri. Erant autem iusti ambo ante Deum, incedentes in omnibus iustificationibus dñi sine querela, quia scilicet legi diuinæ voluntariè erant subiecti. Secũda est fides catholica, quę includit subiectionẽ ad diuinam auctoritatem, de qua subiectione dicit Apostolus. 2. cor. 10. Quòd arma militiæ nostræ, idest virtutes & miracula, secundum glo. interl. per quę in ꝑdicatione militamus, non sunt carnalia, scilicet debilitate secundum eandem glo. sed potentia Deo, idest ꝑ deũ in captiuitatem redigentes omnem intellectum in obsequiũ Christi, idest captiuos ducimus secundum ꝑfatã glo. vsq; in obsequium Christi, omnes superbè intelligentes, vt fidei Christi, cui ante repugnauerant, humiliter obediant. Tertia virtus est humilitas, quæ importat, & includit subiectionem ad eum, cui se humiliat, de qua subiectione dicit beatus Petrus in sua pri. canonica, cap. 5. Humiliamini sub potenti manu Dei: de qua dictum est Agar ancillę, Gen. 16. Reuertere ad dominam tuam, & humiliare sub manu eius. Quarta virtus est obedientia, quæ directè in sua formali ratione includit subiectionem obtemperantis ad præcipientẽ. de qua beatus Paulus ad Eph. 6. Filij obedite parentibus vestris & serui obedite dominis vestris. Et diuus Petrus in sua pri. canonica cap. 2. dicit, Subiecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum: & hæc secundum Dñm Franciscum de Mayronis in quolibetis consistit in subiectione propriæ voluntatis alterius volũtati. Qui enim subiecit illud, quod subijcit, non deserit, sed tenet subiectum. Dicitur tamen obedientia abnegatio propriè voluntatis pro tanto: quia ille, qui promittit obedientiã, licet non dimittat oppositum velle, omittit tamẽ oppositum licere velle ad præcipiẽtem. Obedientia in scripturis inuenitur quintuplex. Prima est Monastica à monos, quod est vnum: quia iuxta vnam personam, secundum quam vires inferiores obediunt

diunt voluntati, & voluntas dicitur obedire rationi, de qua Sapiens ecclesiastici. 4. Quòd melior est obedientia, quàm stultorum victimæ: & ista non facit ad propositum, cùm inueniatur in omnibus virtutibus, quæ bene ordinant homines ad seipsos. Secunda est œconomica, inquantum respicit vnam domum, quanuis non sit ad finẽ dispensatiuæ facultatis ordinata: & talis est obedientia filij ad patrem, serui ad dominũ, & vxoris ad virũ, sicut beatus Petrus in sua pri. canonica. cap. 3. inquit, Quòd Sara obediebat Abrahę, dominum eum vocans. Tertia est Politica, quæ respicit rempublicam, inquantum dictat ratio obediendum esse legibus, & principibus, de qua loquitur Apostolus ad Titum. 3. Admone illos, principibus, & potestatibus subditos esse ad omne opus bonum. Quarta est Hierarchica, secundum quam in ecclesiastica Hierarchia inferiores sunt prælatis obedientes: de qua beatus Petrus in sua pri. canonica, cap. primo, inquit, in obedientiam & aspersionem sanguinis Iesu Christi,
D & paulo pòst. Animas vestras castificantes in obedientia charitatis. Quinta & vltima obedientia est Theatica, secundum quam quilibet debet esse obediens Deo, cuius voluntas omnibus est præferenda: de qua beatus Paulus ad Rom. 5. Sicut per vnius hominis inobedientiam peccatores constituti sunt multi: ita per vnius hominis obedientiam multi iusti cõstituuntur. Et nota, quòd bonum consummatum per obedientiam cæteris paribus est melius, q̃ non consummatum: quia cum bonum pręceptum sit, iccircò bonum adueniens bono absoluto, facit illud maius bonum: quare melior est oratio imperata, quàm voluntariè assumpta.

De obedientia, quæ est tertium consilium. Cap. XIIII.

A POstpositis tribus obedientijs, videlicet Monastica, œconomica, & Politica. De Theatica tantũ, & Hierarchica differã: & hoc, vt tertij consilij Euangelici rationem, quod est obedire vsq; ad plenam suiipsius abnegationem, aperiam. Fons enim talis obedientiæ est amor Estaticus, quo liquescit anima in Deum, & quo cunctis, quibus eximiè colitur Deus, conglutinatur. Diximus de voluptatibus carnis abdicandis per continentiam, quoniã qui cũ vxore est, solicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat vxori: & diuisus est. Diximus pręterea de bonis externis posthabendis per spontaneam paupertatem. Nunc aũt dicẽ-
B dum de abrenuntiatione propriæ voluntatis, quæ fit tum per obedientiam fidei, & charitatis, tum per eam, quæ libera est, vel omnino, vel saltem in radice voluntatis spontaneæ vouentis, perfectam obedientiam: quali votiua promissione accedente, tunc demum fit plena sui ipsius abnegatio. Saluator noster inuitans discipulos suos suo salutari consilio ad summam perfectionis dicit, Matt. 16. Si quis vult post me venire abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Abneget, inquit,
C semetipsum, non sua, aut suos, sed semetipsum, hoc est propriam arbitrij sui voluntatem, qua nihil homini æquè proprium. Quapropter rectè seipsum abnegasse dicitur, quicunq; arbitrij sui libertatem sibi adimit, statuens nihil deinceps pro sua voluntate gerere, sed in omnibus dicere cum Christo, Veruntamen non mea voluntas, sed tua fiat, Luc. 22. Et tollat crucem suam, non quidem meam, sed suam, hoc est aduersitatem sibi superuenientem propter studium virtutis æquanimiter ferat, non tamen sistendo ibi, sed & sequatur me per arduam & angustam illam puræ obediẽtiæ viam, pede inoffenso, animoq; infracto, etiam si minæ occurrant, & persecutiones, ac flagella. Nam ego hac via, atq; his exercitamẽtis, præcedo vos versus portũ

salutis

falutis, factus Patri obediens vsq; ad mortem, mortem autem crucis. Vis autem scire qualiter abnegauerit seipsum filius Dei, vt æternum patris beneplacitum adimpleret? Qui cùm in forma Dei esset, inquit Apostolus ad Phil. 2. non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo. Abnegatio enim, qua Christus semetipsum abnegauit, facta est cum ipsius exinanitione, summaq; obediẽtia vsq; ad supplicium mortis: adeò ꝙ nunq̃ deflecteret à beneplacito patris, sed semper constans persisteret. Non enim descendit de cælo, vt faceret voluntatem suam, sed eius qui misit eum, Ioannis. 6. Ad quam filialem obedientiam, & perfectionem Euangelici consilij, inuitat nos Saluator dicens. Si quis vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Forma dicendi sub conditione declarat, non debere esse per modum mandati, sed doctrinæ, aut adhortationis: quæ doctrina in sua plenitudine, non proponitur, nisi per modum cõsilij & imitationis ijs, qui spontanei sunt ad ardua illa perfectionis Euangelicæ cacumina seruanda. Porrò prosequi antedictam Christi sententiam secundum eminentem charitatis gradum, quem ipsemet Saluator præeundo attigit, est, vt etiam in licitis tuam abneges voluntatem, nec vlla vnquam carnis repugnantia patiaris animi tui obsequium diuelli à placitis Dei, etiam si tantùm consulta fuerint. Claruerunt autẽ hac prętacta obedientia, filij Prophetarum in scripturis illustres effecti, eò ꝙ abnegata propria voluntate subdiderunt se per omnia obedientiæ vnius, qui spiritu prophetico cæteris clarior erat. Idq; in admiranda rerum indigentia, & vitæ abstinentia, vt habetur. 4. reg. 4. In nouo testamento ante omnes claruerunt hac perfecta obedientia, fidei nostræ duces Apostoli, qui dimissis omnibus firmiter adhæserunt doctrinæ Christi in omnibus tam consultis, quàm præceptis. Post hos surrexerunt sanctorum martyrum innumeri, qui velut antesignani spõtè prosiliebant ad agones fidei, abnegantes vitam propriam, & prorsus omnia, ne dum suæ voluntatis libertatẽ, quò sanguine testimonij sui, & veram religionem illustrarent, & falsam obscurarẽt: Fuit autem hoc genere abnegationis suiipsius, siue perfectæ obedientiæ, mirè illustrata ecclesia, sub diuo Basilio magno in Gręcia, sub diuo Hieronymo in Palestina, sub diuo Augustino in Africa, sub diuo Benedicto in Italia, sub sancto Martino in Gallia, sub beato Dominico in Hispania, sub diuo Francisco in Vmbria, viris sanctitate & miraculis claris, vt claris constat historiis. Et hi quidem per votiuam professionem in conuentibus monasticis pulcherrimè exprimunt euangelicum perfectæ obedientiæ consilium.

C D E

De huius obedientiæ proprietatibus. Cap. XV.

RO qua est notandum, quòd ad excellentiã huius obędientiæ, quinque requiruntur conditiones. Debet primò esse spontanea, & non coacta per viam tristitię, aut timoris, sicut coguntur pueri, & homines infirmi ad obediendum timore pœnarum, vel tristitia, quæ diminuunt de voluntario. Vnde beatus Paulus. 2. cor. 9. Non ex tristitia (scilicet est obediendũ) aut ex necessitate: hilarem enim datorem diligit Deus. Serenitas enim in vultu, & dulcedo in sermone, multum decorant obedientiam obsequentis. Secundò festina, qui enim serò operatur, signum est, quòd ad operandum cogitur, & ex consequenti non sponte. Quando autem negotium est voluntarium, tunc homo festinat ad exequendum.

A

quendum. Zacheus enim ad mandatum domini festinans descendit, Luc. 19. Quã ob causam audire meruit. Hodie huic domui salus à Deo facta est. Tertiò debet esse intensa, vt obediens circa illud, quod est sibi præceptum, operetur: quia cùm voluntas sit principium operationum talium per actum præuium volitionis, quantò actus elicitus est intensior, tantò imperatus est perfectior. Quartò, quòd obedientia debet esse regulata: quia nisi sit à recta ratione dictata, non est iusta: cùm prudentia sit regula omnium virtutũ moraliũ. Dicebat enim adolescens secundi Machab. 7. Non obedio præcepto regis, sed legis. Quintò debet esse ardua, ad hoc vt sit excellenter commendata. Si enim sit facilis, non est admirabilis: talis erat obedientia Apostoli dicentis. Obedire oportet Deo magis, quàm hominibus. Vltimò debet esse perseuerans: qui enim perseuerauerit vsq; in finem, hic saluus erit. Matt. 10. Supradictas proprietates habuit obedientia Abrahæ. Fuit enim commendata, quãdo immolare voluit filium. Vnde beatus Paulus ad Hebr. xi. Fide quidem Abraham obediuit in locum exire, & fide obtulit filium suum Isaac, cùm tentaretur. Fuit .n. in eo spontanea, tum quia Deus nullam pœnam illi præcepto imposuit, tum quia Abraham in nullo reclamauit. Fuit & festina: cùm dicatur Gen. 22. Quòd de nocte consurgens strauit asinum suum, & arripuit gladiũ: quod factũ designat actum intensum. Quartò fuit regulata: cùm dicat beatus Augustinus, Quòd intonante diuino præcepto, non est disputandum, sed parendum. 16. de ciuitate Dei. cap. 32.

B Vltimò obediuit perseueranter paratus peregrinari in terra aliena peregrinationẽ difficilem, & laboriosam vsq; in finem vitæ suæ. Quid autem præstet hæc fidei ac charitatis obedientia, quæ inter consilia euangelica est annumeranda, licet ex supradictis satis pateat, conclusiuè tamen dico: quòd ipsa facit hæredem, ciuem, & alũnum regni cælorum, & per eam solam impletur Dei patris voluntas, vt pater est. Nihil ferè commendatur in scripturis, velut diuina munificentia dignum, adeò, atq; victimæ, & holocaustum: attamen melior est obedientia, quàm victimæ, primi reg. 15. Quia secundum beatum Gregorium lib. 35. moral. cap. 12. Per victimas aliena caro, per obedientiam verò voluntas propria mactatur. Tantò igitur quisq; Deum

C citius placat, quantò eius oculus, repressa arbitrij sui superbia, gladio præcepti se immolat. Consilia enim (vt dictum est) de se neminem ligant: & vouere in nostra est potestate. Reddere emissum votum, per quod Deo offerimus & arborem & fructũ, est de iure diuino, vt multis scripturæ testimonijs probari potest: quę breuitatis causa omitto: præcipuè cùm in tractatu de præceptis multa ad huiusmodi probationẽ

D tacta sint. Votum sic definitur, ꝙ sit melioris boni Deo facta promissio: res votiuæ sunt, quæ rectè vouebantur. Quicquid etiam quisq; Deo placere, & ad honorẽ eius facere existimauit, seu ad oblationes, sacrificia, diuinum cultum, ac Dei seruitio ꝑtinens, seu etiam ad vouentis sanctificationem, aut proximorum vtilitati subseruiens, id licitè voueri poterat: & votum erat & bonum, & obligatorium. Saluator etiam noster nihil detraxit voto pendente ex lege naturæ: imò vsum magis perfecit, perfectiora proponens hominibus. Vnde nemo rectè vouet, quod per se illicitũ est, similiter & Deo non placet: nec etiam licita omnia rectè vouemus, cùm multa liceant, quæ non expediunt, nec ædificant. Vnde non expedit soluto, vouere ducere vxorem, cùm possit illud facere: & forte Deus inspirabit sibi maius bonum, perpetuã scilicet continentiam. Et hæc pro tertio consilio sufficiant.

Quartum Consilium de dilectione inimicorum. Cap. XVI.

Quàm breuiss.

Vàm breuissimè potero absoluã nouẽ sequentia cõsilia. Et primò quartum in ordine, quod habetur, Matt. 5. Diligite inimicos vestros, &c. hoc enim quo ad dilectionis affectũ, est præceptum: quo verò ad dilectionis effectus, est consilium. Scotus tamen in. 30. dist. tertij, dicit, Quòd inimicus potest considerari per se, vt inimicus: & per accidens, inquantum homo. Si consideretur, vt inimicus, non est tantùm malus priuatione boni, sed habitu positiuo vitij: sicut iniustus dicitur non solùm carens habitu iustitiæ, sed habens habitum iustitiæ contrarium causatũ ex actibus iniustis, vt inquit Boetius super prædicamentis, capite de qualitate. Hoc modo, cùm amicitia respiciat bonum virtutis in amato, & hoc conueniens actui virtutis in amante: inimicitia respicit malum disconueniens bono, quod est in eo, qui est inimicus: inimicus ergo vt talis, est malus, & vitiosus: & per consequens nullo modo est sic diligendus. Hoc enim modo odiuit inimicum, qui dixit, Deficiant peccatores à terra, & iniqui, ita vt nõ sint: non sint quidem inimici, & iniqui, quia verte impios, & non erunt. Prouer. 12. Loquendo autem de inimico per accidens videlicet de hoc homine, qui nunc est inimicus, habet quæstio difficultatem. Et hoc modo possumus loqui de dilectione vel positiuè quasi per modũ actus eliciendi, vel quasi prohibitiuè per modum actus contrarij arcendi. Hoc secundum est magis necessarium, cùm præcepta affirmatiua magis obligent, ne contraria eorum fiant: & hoc modo accipiendo diligere, videlicet pro non odire, distinguit: quòd duplex bonum possumus non odire inimico, scilicet spirituale, quo attingit, vel natus est attingere Deum. Vel aliud bonum indifferẽs, quod potest ordinari ad illud, & ad oppositum. Exemplum primi, vt ipsum diligere Deum amore amicitiæ, vel vt est bonum honestum: vel concupiscere sibi Deum, vt est bonum cõmodi: ipsum audire missam, prædicationem, correctionem, instructionem, per quæ conuertitur ad diligendum Deum. Exemplum secundi, vt ipsum viuere vita corporali, sanum, diuitem, fortem, &c. Quantum ad prima bona concludit, quòd non possumus illa sibi odire vel nolle, cùm hoc non stet cum perfectè diligere Deum, scilicet nolle illum condiligi ab alio, cuius amicitia non noscitur ei displicere: & hoc condiligi, tã ratione boni honesti, videlicet propter se, quàm ratione boni cõmodi eius. Nec pari ratione stat cum perfectè diligere Deum, nolle alij illa bona, per quæ inducatur ad condiligendum Deum. De bonis verò indifferẽtibus, videtur sibi, quòd possimus odire illa proximo, tum quia possum ordinatè illa mihi odire, tum etiam quia ille potest ordinatè nolle ea sibi. Et ratio est, quia possum ordinatè nolle mihi diuitias, sanitatem, & alia necessaria ad vitam corporalem: & hoc vel contemnendo ea, vt si fiam pauper voluntariè: vel volente Deo infligere illa mihi propter peccata mea purganda potius hic, quàm in purgatorio: vel voluntate consequente, si sint inflicta, acceptare ea gratanter, & gaudenter. Et ex consequenti, ꝙ possumus eodem modo velle inimico paupertatem voluntariam, & ita ꝙ careat diuitiis, amicis, ac sanitate, & quòd infligantur sibi aliqua mala à Deo ad eius correctionem: pręcipuè, si crederem eundem per talia commoda sumere occasionem magis delinquendi: & quo ad hoc conformiter est dicendum de bonis fortunę, sicut de bonis corporis. Quid dicendum de vita corporali? an possimus eam nolle inimico? Videtur prima facie, ꝙ sic, tum quia iudex in causa criminali potest iustè sententiare contra eum, tum etiam, quia actor in eadem causa potest licitè agere contra eum: vterque igitur potest velle effectum illius sententię, vt puta rei occisionem. Similiter si qs impugnet ecclesiam, cùm talis, quantum est de se, impediat bonum commune, videlicet

delicet pacem ecclesiæ,vt bonum commune saluetur,videtur quòd aliquis possit ordinatè velle tali persecutori corporalem mortem propter supradictam causam. Respõdet tamen idem Scotus vbi supra, quòd non potest quis absolutè velle proximo mortem corporalem,quia post mortem non est pœnitentia, nec conuersio ad diligendum Deum,sicut est post priuationem diuitiarum, sanitatis,& huiusmodi. Imò priuatio talium potest esse occasio pœnitentiæ,& vt reuertatur ad cor: non sic priuatio vitæ corporalis.Potest tamen quis ordinatè velle proximo mortem sub conditione: verbi gratia,vt si credat eum finaliter futurum malum, tunc quis ei potest optare mortem, vt det locũ sanctis,quos impedit: uel ne accumulet peccata peccatis,propter quæ post mortẽ acrius puniatur.Et illæ duæ causę colliguntur ex verbis legendę beatæ Anastasiæ, quę scripsit Grisogono de viro suo Publio, vt si Deus præuideret eum in infidelitate mansurum,iuberet eum dare locum sanctis: melius est enim ei animam exhalare,quàm Dei filiũ blasphemare. Et ita nec in isto casu, nec in duobus præcedentibus de iudice,& tyranno,potest quis absolutè velle proximo mortem corporalem,sed potius oppositum. Loquendo autem de actu positiuo diligendi inimicum,dicit idem vbi supra,ꝙ si appareat alicui euidens necessitas inimici,puta quòd sine ipso non potest habere sibi necessaria ad diligendum Deum:vt si sit infidelis,& sine eius doctrina non possit conuerti ad veritatem: vel si est malus, & sine eius correctione non potest conuerti ad bonum: sic tenetur non modò ad velle bonum finale spirituale inimico, sed et bona necessaria sibi ad consequendum finale bonum,& ea sibi procurare in effectu,si adest facultas. Quantum autem ad bona spiritualia quilibet tenetur orare Deum pro se,& pro tota Ecclesia dei, & tenetur velle istam orationem valere bono & malo ad bonum spirituale. Sicut .n. esset malus stomachus,qui nollet sustentationem suam valere cõseruationi manus: ita non est bonus in ecclesia, qui nollet orationem suam valere omni membro ecclesię, pro quibus Deus illam acceptat. Pium est etiam laborare pro vita proximi seruanda: cùm supponendum sit, ꝙ si est bonus, erit melior,& valebit sibi, & aliis sua bonitas. Si verò est malus supponẽdum est,ꝙ corrigetur: hoc enim est piè iudicare, scilicet interpretari semper melius,quando non est oppositum manifestum. Cęterũ licet velle inimico gratiam & gloriam,sit necessitatis: ostendere tamen ei signa beneuolentiæ,est perfectionis & consilij, ad quod non omnes tenemur. Sanè negare homini signa familiaritatis, quando veniam petit,vel necessitas exposcit, vindicta est:similiter,quãdo ille,qui hostis erat,ad familiaritatem se ingerit, si habeatur prę-sumptio,ꝙ non simulatè, vel irrisoriè faciat, tunc diligendus est,& inter amicos cõputandus. Sed ꝙ aliquis vltro se ad familiaritatem inimici ingerat,hoc perfectionis est. Vnde ꝙ aliquis iniuriam passus reconciliationem quærat & amicitiam, non est debitum necessitatis, sine quo non est salus:sed est perfectionis & cõsilij,quo magnũ expectatur præmium. Eadem est ratio diligibilitatis in amico,& inimico, loquẽdo de inimico per accidens,inquantum est homo,& ad imaginem Dei. Et si obiiciatur illud quod dicitur Matt.5. uidelicet:diliges amicum tuum,& odio habebis inimicũ tuum. Respondeo, ꝙ signanter dicit Saluator, dictum est antiquis, non scriptum, Diliges proximum tuum,& odio habebis inimicum tuum:quia si scriptum erat, diliges amicum tuum, non tñ odies inimicũ tuum: sed iudei peruertentes scripturã, arguebãt hoc ꝑ locũ à cõtrario,& ita seruabãt. Quòd aũt malè intellexerint, ꝓbat Saluator dicens.Si.n.tm̃ diligitis illos,qui vos diligũt,quã mercedẽ habebitis?nõne & Ethnici hoc faciũt?Ego aũt dico vobis,diligite inimicos vr̃os.Et hoc de.4.cõsilio.

Quintum

QVINTVM consiliũ est mansuetudinis, Matt. 5. Si quis te percusserit in vnã maxillam, præbe ei & alteram: quod sic intelligitur, paratus sis aliam sustinere patiẽter iniuriam: & hoc consilium est patientiæ respectu læsionis corporis: & ad idem ꝑtinet aliud, quod est patientiæ respectu ablationis rerũ, sicut illud Matt. 5. Qui vult tecum iudicio contendere, & tunicam tollere, relinque ei & pallium. Pro quo nota, ꝙ contingit sua repetere coram iudice fideli dupliciter, aut cum cõtentione & fraude, aut cum charitate. Primum nulli licet. Secundum licet infirmis & imperfectis, Vnde non repetere, consiliũ est infirmis, perfectis verò ꝑceptũ. Illis autem, qui renuntiauerunt proprietati, nõ licet repetere sua, vt sua, sed vt cõgregationis, non propter se, sed propter cõmune bonum. L

SEXTVM consilium est misericordiæ, & supererogationis. Vt illud, omni petẽti tribue: & si vis perfectus esse, vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, Luc. 6. Pro quo nota, quòd dare superfluũ, est necessitatis, in necessitate extrema, sed dare, quibus egemus, consilij est. Vnde Augustinus. Melius est minimis egere, quàm plus habere. Quod autem dicit Dñs Matt. 6. Quæcunq; vultis, vt faciant vobis homines, vos eadem facite illis: sic intelligendum est, quæcunq; vultis rationabiliter, & dictante charitate, vt faciant vobis homines, &c. Vnde si peteremus rem aliquam, & non videremus illud esse rationabile, nõ vellemus rationabiliter dari nobis. De hac elargitione multa sunt dicta in secundo consilio. M

SEPTIMVM consilium est de simplicitate verborum. De quo ad complemẽtum dictum est suprà in secundo præcepto: ideò hic paucis me expediam: de hoc scribitur Matt. 5. Sit sermo vester est est, non non. Cuius sensus est, si affirmatio, & negatio est in ore, sit & in corde. Ad hoc consilium reducitur illud etiam Matt. vbi suprà. Audistis, quia dictum est antiquis, non periurabis. Ego autem dico vobis, nõ iurare omnino. Vnde nota, ꝙ iurare, quantum ad infirmitatem pertinet, permissionis est: non iurare autem, vt ad perfectionem attinet, consilij est. Prohibet ẽt Dñs iurare per creaturas, scilicet per cęlum, per terram, per capillum, propter idololatriã, ne videlicet crederemus aliquid numinis esse in illis. Fiunt tamen interdum iuramẽta per Euangelium & cruces, idest per eum, cui hæc sunt dedicata. N

OCTAVVM consilium est de vitanda occasione peccatorum. Quod habetur Matt. 18. vbi dicitur. Si oculus tuus scandalizat te, erue eum, & proijce abs te. Super quo loco, inquit August. Nullum membrorum erui præcipitur ad literam, sed occasio peccandi. Potest.n. occasio esse ex aspectu, & tunc oculus sinister scandalizat: vel potest esse occasio ex contactu, & tunc manus scandalizat. Potest esse insuper occasio peccandi ex alio: & hoc vel à consiliario, qui dicitur oculus: vel ab adiutore, qui dicitur manus. Vnde consiliarius, qui dicitur dextera, est adiutor in spiritualibus: sinistra in temporalibus: huiusmodi si scandalizant, abijciendæ sunt, cùm occasiones peccandi sint tollendæ. Vnde diuus Bonauentura in memorialibus, memoriali. 24. inquit. Eruendus est oculus scandalizans, idest occasiones peccandi vitandæ sunt. O P

NONVM consilium concernit rectitudinem intentionis. Hoc consilium est de rectitudine finis & intentionis, quod habetur. Matt. 6. Attendite, ne iustitiam vestrã faciatis corã hominibus. Et paulo pòst. Nesciat sinistra tua, quid faciat dextera tua. Rursum, sic luceant opera vestra coram hominibus, vt glorificent patrem vestrum. Pro cuius declaratione, notandũ, quòd contingit constituere duos fines, temporalẽ scilicet, & æternum: si æternum, vt finem vltimum, bene licet. Actio autem spiritualis, vt prædicatio, non potest referri ad finem temporalem, ita quòd illud temporale

referatur ad Deum, cùm non sint facienda mala, vt veniant bona. De istis tanguntur multa in tractatu de præceptis.capite. 54. & 55. & hoc est quod dicunt Doctores. Non debemus euangelizare, vt manducemus, ita ꝙ manducare sit finis principalis, sed manducare, vt euangelizemus. Nota etiam, ꝙ nos tenemur illos actus referre ad Deũ, quorũ sumus domini ex rationis imperio, vt est mãducare, cogitare, eligere, & similia: & non inobedientes rationi, vt sunt actus, nutritiuæ, respiratiuæ, & hmõi.

DECIMVM consiliũ est de conformitate operis ad doctrinam. Istud consiliũ tangitur Matt. 23. vbi dicit, Alligant. n. onera grauia, & importabilia, digito aũt suo nolũt ea mouere, & Matt. 7. Hypocrita eijce prius trabem de oculo tuo &c. Pro quo notandum, ꝙ aliquando in prædicatione asserit veritas generaliter, videlicet de his,
F quæ spectant ad statum salutis, & sic tenetur facere prædicator, quod dicit, cùm asserit ad hoc teneri omnes. Aliquando verò asserit secundum statum perfectionis, vt potè religionis, & hoc modo non tenetur, nisi perfectionem ipsam ipse vouerit. Si q̃ratur an malus peccet prędicando, Respondetur, ꝙ existens in peccato mortali notorio peccat prædicando, siue hoc faciat ex officij necessitate, siue ex voluntate, quia scandalizat. Existens autem in peccato occulto, si prædicat, & non studet ex concione sua compũgi, adhuc videtur peccare, cũ videatur contẽnere.

VNDECIMVM Consilium est de vitanda solicitudine. De hoc consilio dicitur, Matt. 6. Nolite soliciti esse animæ vestræ, quid manducetis, &c. Et rursum,
G Nolite cogitare de crastino. Pro quo sciendum, quòd triplex est solicitudo. Prima laudabilis, vt prouidentiæ spiritualis, de qua pri. cor. 7. Qui sine vxore est, solicitus est quæ Dei sunt, quomodo placeat Deo: & ad Rom. 12. de Prælatis dicitur. Qui præest in solicitudine. Secunda est tolerabilis, & est solicitudo quo ad corporis necessaria: de qua Luc. 10. Martha, Martha solicita es, & turbaris erga plurima. Tertia est dãnabilis, quæ est superfluæ thesaurizationis quo ad auaritiã, Ecclesiastici. 2. Peccatori autem dedit Deus afflictionem pessimam, vt addat, & congreget: & hæc est vanitas, & cassa mentis solicitudo. Solicitudo prima præcipitur, Secunda toleratur, Tertia prohibetur.

Vltimum consilium est fraternæ correptionis. De quo Saluator Matt. 18. dicit beato Petro. Si peccauerit in te frater tuus &c. Pro quo notandum ꝙ fratrem corripere: quandoq; est consilium, vt quando corripitur super venialibus: quandoq; est præceptum, vt corripere eum de mortalibus. Hoc secundo modo ad omnes pertinet, & nõ obligat semper, sed pro loco, & tempore, quando scilicet videt, quòd vtilis sit correctio. Pro quo sciendum, quòd triplex est dicta correctio, videlicet amoris, timoris, & pudoris, hunc ordinẽ fraternæ correctionis docet Dominus vbi supra. Primo enim innuit fratrem reuocãdum esse amore, cùm iubet eum singulariter corripere, dicẽs: corripe eum inter te, & ipsum solum. Sed si hoc non valet, docet eum esse reuocandum timore, vbi ait. Si te non audierit, adhibe vnum, vel duos tecum. Et si adhuc se non correxerit, docet eum esse reuocandum pudore, vbi ait. Si nec illos audierit, dic ecclesiæ. Si autem ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus, & publicanus, idest excõmunicari debet, & euitari. Sanè prædictus ordo fraternæ correptionis intelligitur tantum de criminibus, quia de culpis communibus, solent claustrales se in suis capitulis accusare, non præmissa admonitione. Verũtamen accusans alium caueat diligenter, ne hoc faciat ad diffamandum, sed ad corrigendum: quoniam si quis ex deliberatione contrarium faceret, mortaliter peccaret: & hæc sufficiant pro notitia consiliorum habenda.

Supradictis

Supradictis addere volui duo capita de permissionibus ad habendam plenã notitiã nonnullarum sententiarum in supradictis tractatibus contentarum. Caput Primum.

Apientissimus Deus prudentissimè hominum genus gubernandũ duxit, A
non solùm præceptis, & consilijs, verùm & permissionibus, quibus sanè multa aut tolerat, aut indulget, aut de seueritate remittendo dispensat aliter,q̃ ius cõmune exigit. Permittere igitur est tolerare, siue nõ impedire. Deus enim, & si prohibuerit mala, præceperit bona, consuluerit meliora: multa tamen misericorditer, plura longanimiter, nonnulla ægrè & non sine magna indignatione permittit. Pro quo notandum, quòd Augustinus de spiritu & litera.c.33. Infideles contra voluntatẽ Dei faciunt, cùm eius euangelio non credunt: multa itaq; fiunt contra præceptum, vel prohibitionem Dei, quæ tamen non fiunt contra sempiternam eius voluntatem: multa etiam fiunt præter dei voluntatem, quæ ipse est: q̃ tamen non fiunt præter illius permissionem, quæ ipse nõ est, vt hominum peccata. Quæ teste Augustino super ps.16. fiunt præter eius voluntatem scilicet sempiternã, quæ semper efficax est, & omnipotens, vt fiat omne quod velit, & nihil fiat quod nolit. B
De qua verum est, ꝙ semper impletur, aut à nobis, aut de nobis: à nobis quidem, quando bonum facimus: ideò enim facimus, quia deo placere scimus. De nobis quãdo peccamus: siquidem etiam de hoc operatur deus, quod vult. Nam vult peccantẽ corrigi, vult pœnitenti parcere, vult perseueranti in bono gloriã dare, vult & in peccatis persistẽtem puniri, iudicari, & dãnari. Totum itaq; hoc ad misericordiæ, & iustitiæ simul suæ ostensionem vult. Quia igitur mali fecerunt contra præceptum dei, quod voluntas eius appellatur, licet impropriè: non autem fecerunt contra beneplacitum dei, quod propiè eius voluntas est. Hoc enim facere non potuerunt propter eius omnipotentiam: illud verò valuerunt propter permissionẽ ipsius. Et ita per hoc, quòd fecerunt contra voluntatem dei, hoc est præceptum, de ipsis facta est uoluntas eius, hoc est impleta est sempiterna ipsius dispositio, qua tales damnare uoluit.

Quotuplex sit permissio. Caput ultimum.

Ico, ꝙ aliquando permitti dicitur id, quod non punitur, ẽt si malũ sit. Sæpè enim mala dissimulantur, & sine punitione relinquuntur, vt maius malum euitetur. A
Vnde in cap. Duo mala, dist. 13. Licet omne malum sit vitandum, tamẽ si periculi necessitas vnum ex duobus perpetrari compulerit, id debet sumi, quod minori nexu noscitur obligare. De hac permissione loquitur Saluator Matt. 19. Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere vxores vestras: ab initio autem non sic. Dimidium mali permisit, ne totum perderet bonum. Hac ratione permisit Iudæos dare libellum repudij: quia melius iudicauit permittente lege matrimonia solui, quàm odio compellẽte homicidium fieri. Permisit eis facere mala, ne facerent peiora: hæc Chrysostomus: idem beatus Hieronymus in commentarijs super Matt. eadẽ verba Saluatoris interpretando. Alio mõ B
dicitur permitti, quia cùm possit impediri ne fiat, non impeditur. Nã & si ad Rom.4. non sint facienda mala, vt eueniant bona, tamen bene possunt mala non impediri, vt maius bonum inde eliciatur, quàm esset illius mali prohibitio. Vnde Gregorius in quadam epistola ad Paschasium Episcopum Neapolitanum. Deus enim permittit

multa mala à sceleratis hominibus fieri:quia illa non impedit,ne fiant:quanuis id facillimè efficere posset. In his igitur non ideò mala permittere dicitur, quia inulta relinquit,sed quia ex illis bonum multò maius elicere statuit,quàm esset illius mali ꝓhibitio.
C Et Augustinus in Enchi. cap.xi.Deus omnipotens,cui rerum est summa potestas,cùm sit summè bonus,nullo modo fineret aliquid mali esse in opibus suis : nisi vsq; adeò esset omnipotens, & bonus,vt bene faceret ẽt de malo. Quod intelligitur, quia Deus pro sua immensa bonitate, ex illis malis capta occasione ,facit bona, quæ nisi mala præcessissent,nõ fuisset facturus.Hoc modo Iudith dicit.c.13.de se.Non ꝑmisit me Deus Ancillam suam coinquinari: quia impediuit Holofernem,ne cum illa misceretur.Et ad Rom.pri.Tradidit illos Deus in desideria cordis eorum,eò ꝙ impe
D dire noluit eorum desideria. Tertio modo aliquid dicitur permitti, quia cõcessum: siue id cõmuni lege omnibus concedatur: siue priuilegio particulari contra cõmunẽ omnium legem sit alicui particulari cõcessum: de quo modo loquiẽ Tullius. 4.Rhetoricorum ad Herennium,dicens.Permissio est,cùm ostendimus in dicendo nos aliquam rem totam tradere, & concedere alicuius voluntati,sic. Quoniam omnibus rebus ereptis,solùm mihi supest animus & corpus, hæc ipsa,quæ mihi de multa substantia relicta sunt, vobis & vestræ condono potestati.Luc.etiã.8.Rogabant Dominum dęmones, vt permitteret eos in porcos ingredi, & ꝑmisit illis. Hoc modo Apostolus concessit nuptias. 1.cor.7. non quia malas, sed quia nullo iure diuino prohibitas: imò potius per indulgentiam concessas. Hoc modo Gregorius Papa Anglis ꝑ-
E misit (qui tunc nouiter ad Christi fidem fuerant conuersi)vt intra quartum consanguinitatis gradum matrimonia contraherẽt:vt patet ꝑ eius epistolam,quam Augustino Anglorum episcopo de hac re scripsit. De primis duobus modis loquiẽ Innocen.in.c.cùm iam dudum,de præbendis & dignitatibus.Multa(inquit ille)per patiẽtiam tolerantur, quæ si deducta essent in iudicium exigente iustitia, non deberẽt tolerari.&c. De tertio & specialiter de libero arbitrio, quod Deus nobis hoc modo dedit,& posuit in nostra potestate,habetur Gen.4.de quo dicitur.Sub te erit appetitus tuꝰ,& tu dominaberis illius.Et Ecclesiastici.15.Deus ab initio cõstituit hominẽ, & reliquit illum in manu consilij sui.Adiecit mandata, & ꝑcepta sua : si volueris mãdata conseruare, conseruabunt te. Apposuit tibi aquam & ignem: ad quod volueris porrige manũ tuam.Ante hominem vita & mors: bonum & malum, quod placuerit ei,dabitur illi. Et hoc liberum arbitrium deus contulit nobis, vt eo bene vteremur. Quod licet per Adæ peccatum fuerit attenuatũ, non tamen extinctum : cùm ꝑ illud verè possimus nostræ cooperari saluti. Et post ꝑuenientem habitã gratiam, quæ est primum requisitum ad nostram iustificationem,vt dictum est in tractatu de Symbolo,articulo.12. cuius licet deus sit causa effectiua, & pijssimus Iesus meritoria,& grã gratum faciens causa formalis:liberum tamen arbitrium cõcurrit, vt causa ꝑparatiua,siue dispositiua ad eandem. Post verò adeptã iustificationem,liberum ipsum arbitrium vnà cum charitate, siue gratia præfata gratum faciente,facit opera digna de condigno vita æterna : ad quã nos ꝑducat ille, qui sine fine viuit & regnat in secula seculorum. Amen.

Finis Consiliorum Euangelicorum, & permissionum.

DE concilio œcumenico, hoc præcipuè tempore, quo pro componendis rebus ad religionem spectantibus, & pro imponendo fine tot litibus ab impiis in eã excitatis illud congregasse necesse fuit, nõnulla sub compendio tum Romano Pontifici, tum patribus ad illud profectis, tum demum ipsimet concilio necessaria postremò scribere proposui: vt luce clarius pateat, quantùm à veritatis tramite aberrent, qui aliter, quàm veritas ipsa expostulet, somniantes, confundentesq; vniuersa, in Christi corporis mystici præiudicium continuè oblatrant: corpori quidẽ, quod capiti conuenit, ascribendo: patribusq; & concilio multò plus, quàm eisdem ex Apostolorum traditionibus, aut à iure vel sacris litteris permissum sit, tribuendo.

Caput Primum.

ST autem Cõciliorum antiquum omnino inuentum, neq; tam diuinę, A quàm humanæ institutionis: recta ratione euidẽter dictante, res dubias à pluribus, hisq; prudentibus, vsuq; peritis, in commune cõsultantibus, quàm ab vno aliquo, discuti, tractariq; rectius: plus enim vident oculi, q̃ oculus. Itaq; vt agendarum rerum auctoritatem summam, eadem duce magistraq; natura, vni committendam esse: ita de rebus dubiis consultandum cum pluribus, & recta ratio docuit, & vsus comprobauit.

Onciliorum quæ sit propria praxis, ipsa nominis indicat ratio, nẽpè cõsultare, consiliaq; conferre. Proinde si omnes ab initio conuentus ho- Cap.2. minum, ciuilesq; societates percurreris, diligenterq; cõsideraueris Mo- B narchias, Regna, Imperia, Respublicas, liberasq; cõmunitates vniuersas, inuenies semper negotiorum publicorum consultationem fuisse penes multos, numero tamen mediocri ac definito, ingenio vsuq; rerum præstantes: at rei gerendæ auctoritatem summam penes vnum, & ab vno felicius geri, quàm à multis. Idq; eò efficacius, quò est vnitas absolutior. Qua re ipsa edocti Romani illi quondam rerum domini, quoties vis aliqua externa vrgeret rẽpublicam, & insigne aliquod immineret periculum, publicę vtilitati prouidè consulentes, ad vnius semper confugerunt Imperium, vni dictatori summam potestatem liberam deferentes, etiam in Romanorum ciuium capita, à qua nulla esset prouocatio.

Onciliis itaq; ex propria sua ratione, non aliud quàm consultare, deliberare, & quid melius, vtiliusue sit inuenire, cõuenit. Agendi verò & exe- Cap.3. quendi ea, quæ deliberando, consultandoq; à concilio inuenta sunt, potestas ad summam in republica auctoritatem pertinet: cui adesse quidẽ, non autem preesse concilia, in omni bene instituta Monarchia, certum est. Cuius & in nobis eiusdem est naturæ exemplum cernere, in quibus est etiam regni cuiusdam absolutam quandam videre imaginem. In quo voluntas rerũ omniũ A summam, regiamq;, & liberam quandam potestatem obtinet, cui cæteræ potentiæ seruiunt. Ac ratio senatus cuiusdam, liberiq; consilij locum tenens, illi consultando, monstrandoq;, quæ recta sunt & vtilia, adest sedulò: sed exequendi ea, quæ salubria, & vtilia visa sunt, nullam potestatem habet: sed ad Regiam illã voluntatis auctoritatem pertinet, cui si placent rationis consilia, ea exequitur, si displicent contẽnit: & quanuis ipsam rationis consiliis obtemperare conueniat, eius tamen est libera absolutaq; auctoritas.

Cap.4.

A

B hoc rationis naturalis inuento, Conciliorum vſum translatum conſtat ad regnum inter nos, Chriſti, hoc eſt chriſtianam eccleſiam, confirmante quidem eundem, atq; eius vtilitatẽ, Sacroſancto Spiritu: & illud, quod Petro vt eccleſiaſticæ Hierarchiæ Pręſidi, ſua oratione impetrauit Chriſtus, non quidem impeccabilitatis, ſed indeficibilis fidei priuilegium, eidem dicens: Rogaui pro te Petre, vt non deficiat fides tua. Dicta tamen concilia licet nullam in ſacris literis à Chriſto ſpecialem inſtitutionem habeant: non eſt tamen dubitandum quin ſint ex Apoſtolorum traditionibus, Spiritus ſancti aflatu inſtituta. Vnde ſi formam, occaſionem, & rationẽ primi illius concilij ab Apoſtolis celebrati inſpicias, in illo planè videbis eam originem, eamq; eorũ conciliorũ

B

rationem, quam ſupra explicauimus. Nam cùm non leuis Antiochiæ ſuborta eſſet dubitatio, quæ vniuerſam illam ad ſeditionem vſq; conturbabat eccleſiam, docentibus quibuſdam, etiam gentes conuerſas ad Chriſtum, legem Moyſi vnà cum Euangelio ſeruare oportere: contradicentibus autem Paulo, & Barnaba, cùm inuicem concordari non poſſent, miſerunt Hieroſolymam ad Apoſtolos, & ſeniores, ideſt Sacerdotes, conſultatum ſuper hac controuerſia. Quibus conuenientibus in conciliũ, cùm diligens fieret conquiſitio, quibuſdam hanc, quibuſdam illam partem tuentibus, ſurgens Petrus eccleſiaſticæ Hierarchiæ, atq; illi etiam Concilio præſidens, protulit veritatis ſententiam, qua gentes ab omni illa Moſaycæ legis ſeruitute liberas pronuntiat: cui à Iacobo in fauorem ſibi commiſſæ circunciſionis eccleſiæ paucula quædam addenda viſa ſunt: quæ & ipſa placuere concilio, cuius nomine Antiochenis reſponderunt ſuper quæſtione propoſita, ſcribentes, & ſibi ea viſa eſſe & Spiritui

C

ſancto. Hoc primum fuit eccleſiaſticorum conciliorum omnium.

Cap.5.

A

Rætermiſſis, quæ tetigi in vniuerſum de generalibus conciliis: eccleſiaſticorum cõciliorum, vt omnem rationem enucleatius explicemus: ea primùm partiri in ſua genera, deinde definire, & ex ipſa rei euidentia eccleſiaſticæq; traditionis obſeruatione, cuiq; generi quid propriè cõueniat: quid quodq; egerit: quam auctoritatem exercuerit: quis eiſdem iure præſidere habeat: cuiuſq; auctoritate congregentur: quidq; poſtremò in ipſis probauerit, aut agnouerit vniuerſa Chriſti eccleſia, demonſtrare conabor. Conciliorum quatuor ſunt genera ſecundum Innocentiũ in Cap. Graue de præbendis. Primum œcumenicum ſiue generale, in quo præeſt Papa, aut eius legatus. Alterum prouinciale, cui pręeſt Archiepiſcopus, Patriarcha, vel Primas. Tertium ſynodale, quod facit Epiſcopus cum Prælatis, & clericis ſuæ diœceſis. Quartum eſt religioſorum, quod capitulum vocatur, de quo in cap. In ſingulis, de ſtatu Monachorum. Glo. in cap. 1. diſt. 17. dicit, quòd generale concilium in quo Papa præſidet, originem traxit à primo concilio per beatum Petrum cum Apoſtolis celebrato, Act. 15.

B

Prouinciale, quod celebrat legatus in prouincia, Primas, aut Metropolitanus, traxit originem à concilio, quod celebrauit beatus Paulus in Mileto, congregatis maioribus natu prouinciæ Epheſinæ. Act. 20. Epiſcopale ab illo, quod celebrauit beatus

C

Iacobus Hieroſolymis. Act. 21. Sed nota, quòd ſicut prouincialia non poſſunt celebrari ſine auctoritate Metropolitani. 18. diſt. cap. pri. Et Epiſcopalia ſine auctoritate Epiſcopi, ibidem cap. finali quando videlicet, habent in eiſdem condi canones. Sic nec generalia ſine auctoritate Papæ, diſt. 17. c. pri.

Concilia

Oncilia Prouincialia cedunt generalibus, vt inquit beatus Augustinus de Baptismo paruulorum contra donatistas, lib. 2. cap. 3. Concilia, quæ ꝑ singulas regiones, vel prouincias fiunt plenariorũ, idest œcumenicorũ conciliorum auctoritati, quę fiunt, ex vniuerso orbe christiano, sine vllis ambagibus cedere debent. Legitur enim dist. 18. cap. 1. ꝙ concilia Episcoporũ, quæ videlicet p̄sentiam Papæ non habent, aut eius auctoritate congregata non sunt, ad definiendũ, & constituendũ aliquid nihil roboris habẽt: vbi glosa inq̇t, quòd de Prouincialibus loquit̃ Gratianus, in quibus generaliter nihil constitui pōt vniuersam ecclesiam, & fidei negotiũ tangens. Quæ verba diametraliter pugnant cõtra eos, qui nationale concilium expetunt, in quo de fidei controuersijs constituatur aliquid. Huius generis concilia planè sunt inualida, & conuenticula, conciliabulaq; potius, q̃ concilia dici merentur. Siquidem fides, quam profitemur, catholica est: nec ad vnã gentem, sed ad oẽs pertinet, qui christiani sunt. Quãobrem seorsum aliquid in gente quapiam à reliquo christiano populo constituere velle, quid aliud est, q̃ ab ecclesia, fideq; catholica se velle segregare? Huc itaq; respexit Gratianus, cùm dixit, Episcoporũ concilia ad definiendũ esse inualida: non ꝙ non aliquid in illis definiri, & constitui possit, sed quòd iuxta morem in ecclesia Dei à temporibus Apostolorũ semper obseruatũ de maioribus causis fidei præsertim, ad sedem Apostolicã, aut ad concilium œcumenicũ illius auctoritate congregatum, referre sit necesse. Cap. 6. A B

Ostpositis alijs conciliorum generibus: de œcumenico duntaxat in præsentiarum disserã, & p̄suppono, ꝙ concilium œcumenicum est congregatio maiorũ prælatorum ecclesiæ, auctoritate Romani Pontificis coacta ad aliquid cõmuni intentione solenniter tractãdũ, Papa in eadem præsidente, vel alio, loco illius. Quo p̄supposito, dico, ꝙ causæ congregandorum cõciliorum debent esse grauissimæ. Primò, causa congregandorum dictorũ conciliorũ est, vt super tractandis & disponendis in vniuersali ecclesia, maturius & sanius consilium habeatur (vbi enim multa sunt consilia, Prouer. 11. ibi salus.) Et hoc præcipuè obseruatum est à Patribus in materia fidei, cùm in hac perniciosissimè (vt inquit beatus Augu. pri. de tri.) erretur. Vide pro hac assertione Magistrum sen. dist. 2. primi. Hanc causam tãgit beatus Cyprianus in quadã epistola, quam vnà cum synodo scribit ad Stephanum Episcopũ dicens. Ad quædam disponenda, & cõcilij cõmunis examinatione limanda, necesse habemus conuenientibus in vnũ plurimis sacerdotibus, cogere, & congregare concilium. Secundò, ad solenniorem, & abundãtiorẽ auctoritatem reprobationis heresum, & cõdemnationis hereticorũ: qua de cã potissimè septem principalia concilia coacta leguntur. In quorũ primo Nicæno videlicet. 318. Patrum, Arrius cõdẽnatus est, qui ponebat patrem maiorem, filium minorem, & Spiritum sanctũ creaturam. In Secũdo quod fuit Cõstantinopolitanũ primũ. 150. Patrũ, error Macedonij Episcopi dãnatur asserentis, Spiritũ sanctum non esse Deum. In tertio Ephesino primo. 300. Patrum, Nestorij impietas reprobatur dicẽtis, beatã Virginẽ non Dei, sed tãtùm hominis genitricem: vel aliam personam carnis, aliã diuinitatis. In quarto scilicet Calcedonẽsi. 530. Patrũ, error Eutichis explo ditur asserentis, Christũ post assumptã carnẽ, nõ ex duabus naturis existere, sed solã diuinã in eo manere naturam. In quinto videlicet Cõstantinopolitano. 2. perfidia multorũ hereticorũ cõdemnat̃, maximè Theodori Mosothoni, qui affirmabat aliũ esse verbum, & alium Christum: negabat quoq; Sanctam Mariã Dei genitricẽ fuisse. In Sexto, quod fuit Cõstantinopolitanũ tertiũ. 150. Patrum, stultitia Macharij Cap. 7. B C

Episcopi,& sociorum, qui vnam tantùm voluntatē,& operationē in Christo astruebant,confutatur.In Septimo,quod fuit Nicęnum.2.367.Patrum,hæresis execrantiū
D imagines sanctorum in ecclesia abrasa est. Tertiò concilia leguntur cōgregata, gratia schismatis extirpandi:sicut fuit octauum concilium.300.Patrum Constātinopoli celebratum, in quo schisma de depositione Ignatij, & ordinatione Focij ortum extirpatur,Focio anathematizato, & Ignatio restituto. Quartò ad confutationē hæ-
E reticorum per viam disputationis: qua de causa tempore, & cōsensu beati Siluestri Papæ,iussu Constantini Imperatoris dicitur Romæ conuenisse magnum Episcoporum conuentum, vt cum Iudęis disputaretur, an christianorum fides legi iudęorū esset præferenda. Vnde concluso pro christianorum fide, Augusta Helena cum tri-
F bus millibus iudęorum ad fidem Christi conuersa, baptismum suscepit. Quintò, quando ecclesia habet potentes hostes, & perturbatores: qua de causa Gregorius tertius, cùm Imperatorem Leonem tertium hæreticum incorrigibilem reperisset super depositione imaginum Christi, beatæ Virginis,& sanctorum, quas omnes incendi fecerat in vrbe Constantinopolitana,congregato cōcilio Romæ quasi .1000. Episcoporum, Romam & Italiam totam ab eius obedientia, & potestate discedere fecit,& vectigalia interdixit,illum anathematizans,venerationemq; imaginum cōfirmauit. Hac eadem causa Innocentius quartus,Imperatorem Fridericum secundum ecclesiæ hostem,rebellem,contumacem, & incorrigibilem comperiens, con-
G cilium congregauit Lugduni, vbi illum Imperio priuauit. Sextò congreganda sunt concilia, cùm magna imminet christianæ reipublicæ necessitas,aut persecutio, cui non nisi à totius ecclesiæ auxilio subueniri potest:qua de causa Vrbanus secundus, audiens Hierusalem ab infidelibus captam,conciliū generale conuocat in Claramonte Aluerniæ, vbi in subsidium illius passagium transmarinum ordinatur. Se-
H ptimò ad maiorem firmitatem fidei,& acceptationem plenariam constitutionum, & definitionum in præcedentibus conciliis. Vnde post Nicęnam synodum cōgregatum est Romæ per beatum Siluestrum generale concilium .277. Patrum, in quo roborata est fides concilij Nicæni,& Arrius condemnatus est. Octauò congregantur gratia inquirendæ veritatis super suspicione hæresis orta de Romano Ponti-
I fice, quo modo congregatum legitur concilium,tam tempore Symmachi Papæ, q̃ tempore Marcellini,qui sacrificauit Idolis. Nonò legitur congregatum canonicæ purgationis gratia,quam Papa voluit facere,vt quia infamia fuerat publica, purgatio quoq; omnibus innotesceret. Hoc modo Damasus Papa,& Leo.4.& Sixtus Romani Pontifices,bonæ famæ suæ consulere volentes,ad sedandum scandalum cōcilia congregasse leguntur:in quibus omnibus patefacta fuit eorum innocentia. De-
L cimò celebrantur concilia generalia, quando vehemens dubitatio curreret de iure electionis alicuius in summum Pontificem, qua de causa tribus contendentibus de Papatu, videlicet Benedicto.13. Gregorio.12.& Ioanne.23. Synodus congregata est Constantiæ,in qua vno videlicet Gregorio renūtiante,si quid iuris habebat, aliis duobus depositis,data est pax ecclesiæ,per electionem Martini.5. Vltimò cō-
M cilia celebrantur quandoq; rationabiliter,ad efficaciorem, & solenniorem ecclesiæ reformationem. Hoc modo synodum illam singularem Gregorius.7. Romæ celebrauit pro dicta ecclesiæ reformatione,in qua anathematizauit simoniacos: clericis vxorem habentibus,interdixit diuina: laicis eorum missas audire prohibuit: et inuestituras ne à laicis susciperent,sententiam excommunicationis adhibuit.

Cauendum

Cauendum est à multis in Concilio. Cap. VIII.

PRimum, à quo cauendum, est malitia siue prauitas affectionis, vt ad id hortatur Imperator Basilius in principio octauæ synodi. Est enim excludenda omnis sinistra, & vitiosa assertio à patribus: & dirigẽda omnis eorum intentio ad honorem & gloriam Dei, & ad status Apostolici dignitatem, & autoritatem conseruandam: similiter & ad quietem & pacem fidelium, & non ad turbationem bonorum: quale fuit concilium contra beatum Stephanum: de quo act. 6. Concurrentes rapuerunt Stephanum, & adduxerunt in concilium, & statuerunt falsos testes, &c. Cõgregatis verò in nomine Christi, diuinitatis suę promittitur assistentia. Matt. 18. Vbi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, in medio eorum sum. Secundum, quod cauendum, est negligentia circa bonum cõmune, vt omni studio publicis commodis intendant patres, prætermissis priuatis, ex quibus error .2. Ephesinæ synodi originem traxit. Vnde Leo Papa ad Theodosium Imperatorem scribens, inquit, dum priuatæ causæ, religionis obtentu, exercẽtur, commissum est impietate paucorum, quod vniuersam ecclesiam vulnerat. Tertium cauendum, est timiditas: ne videlicet aliquis propter timorem cuiuscunq; ꝑtimescat dicere veritatem de his, quæ pertinent ad decorem domus Dei. Vnde Augustinus ad Casulanum, vt habetur .xi. q. 3. Quisquis metu alicuius potestatis veritatem occultat, iram Dei super se prouocat: quia magis timet hominem, q̃ Deum. Quartum cauendum, est amor vanæ gloriæ, seu vanitatis: ne scilicet patres ad ostentationem sui tempus salubribus rebus deputatum in vanitate consumant: contra quos propheta. Non sedi cum concilio vanitatis, & cum iniqua gerentibus non introibo. Quintum, est dissolutio: ne scilicet in concilio, vbi cuncta cũ timore Dei, & grauitate peragẽda sunt, dissolutionibus & carnalibus solatiis vacetur. Tale itaq; concilium abominatur Hieremias, dicens. Non sedi in concilio ludentium, Hier. 15. Sextum, sunt tumultus, disceptationes, & dissensiones: ne eorum cõgregationes sint, de quibus Apostolus. 1. cor. xi. Conuenientibus vobis, audio inter vos scissuras esse. Septimum, est tepida correctio circa præteritas culpas, & maximè in domo domini commissas. Heli enim sacerdos, quia filios suos tepidè correxit, diuino iudicio de sede cadens, fractis ceruicibus, expirauit. i. Reg. 4. Octauum cauendum, est persecutio aliorum: ne videlicet aliqui odio alios in concilio persequãtur. Odio enim (vt inquit beatus Gregorius in. c. Quatuor .xi. q. 3.) peruertitur omne humanum iudicium. Nonum, est ne innitentes quibusdam phantasiis & somniis, incertisq; reuelationibus, aliquid disponant in ecclesia. Sensus enim sanctorum Patrum, & sanctarum scripturarum regulis formari debent. Decimum, est error in proponẽdo materias: ne scilicet parua magnis, temporalia spiritualibus anteponant. Vnde in gestis Ephesinæ synodi habetur, quòd Telasius Episcopus sic dixit. Piissimus & Christianissimus Imperator desiderans fidem, quæ hactenus est, inconcussam manere, ꝑcipit, nil aliud nec dicere, nec agere in sancta synodo, nisi prius de fide statuat. Vnde omnia nunc negotia vacent: quæ sunt interim de fide, in medium proferãtur. Vndecimum in conciliis cauendum, est leuitas, & præcipitatio in consulendo, siue concludendo. Celeritas enim (vt dicit Diogenes) maximè inimicatur consilio, cùm scriptum sit. 6. Eth. c. x. Consulta exequi velociter oportet, consiliari tardè. Vltimũ est violentia: libertas enim maximè requiritur in consulendo: ita vt vbi libertas non est, synodus esse non possit. Vnde de violentia facta in .2. synodo Ephesina, quidam Episcopi

Epiſcopi orientales dixerunt. Nullus conſenſit, violentia facta eſt: minabatur nobis dãnatio, mille exilia tendebantur: milites cum gladiis & fuſtibus inſtabant: timebantur, fuſtes, & gladij. Vbi gladij & fuſtes, qualis ſynodus? quaſi dicerent, nulla.

Conciliorum celebratio maximè valet ad quinque. Cap. IX.

A PRimò celebratio conciliorum valet ad conſeruandam veram religionẽ in vnitate fidei, quæ primum vinculum eſt ſocietatis chriſtianæ. Hanc vtilitatem conciliorum aſſignat beatus Iſidorus in .c. canones. 15. diſt. dicens, Canones generalium conciliorum à temporibus Cõſtantini Imperatoris cæperunt. Vnde ante eum perſecutione ſæuiente, congregandi concilia minimè dabatur facultas. Quare chriſtianitas in diuerſas hæreſes ſciſſa eſt: quia nõ erat eis licentia conueniendi in vnum. Secundò valet ad faciliorem & firmiorem illucidationem veritatis in dubiis: faciliorem quidem, quia quod à pluribus ſapientibus quæritur, facilius inuenitur, vt ait Innoc. in .c. de quibus, diſt. 20. firmiorem, quia tantò grauius, & firmius eſt iudicium, quantò plurium ſententiis confirmatur, & approbatur aſſenſu, vt idem dicit in .c. Extra conſcientiam, diſt. 64. Integrum iudicium eſt, quod plurimorum ſententiis confirmatur. Vnde beatus Auguſtinus lib. .1. cap. 7. de Baptiſmo contra donatiſtas, inquit, Patres fluctuaſſe in fide, quouſq; totius orbis concilio firmarentur. Tertiò vtilis eſt ad culturam agri Dominici, vt dicit Canon concilij Conſtantieñ. Sunt quidem patres in concilio congregati, miniſtri, operarij, agricolæ, de quo dominus Ioan. 15. Pater meus Agricola eſt, quorũ miniſtrorum officium eſt, errorum vepres de agro Dominico euellere, plãtare fidẽ,
B & euulſis vitiorum radicibus, virtutes inſerere. Quartò ad refrenandum exorbitãtias quorundam Pontificum, qui munus ſuum, aut ſpretis ſanctorum patrum regulis, pro voluntate exercẽt, aut ſimoniaca prauitate dehoneſtant, aut ſeculi vanitate, & vita ſcandaloſa confundunt. Huius cauſa congregatum legitur concilium Epiſcoporum Italię, Romæ, per Imperatorem contra Ioannem Papam .xij. qui venator lubricus publicus erat, & incorrigibilis. Vltimò valet ad omnium ſcandalorum, quæ ſuſcitantur in eccleſia, extinctionem. Iſtud enim eſt vltimum refugium eccleſiæ in omnibus anguſtiis ſuis. Vnde Romano Pontifici dicitur myſticè, illud Eſa. 16. Ini conſilium, ſcilicet cum ſapientibus: coge concilium, ideſt congrega, vt exponit Lyranus: quaſi diceret Spiritus ſanctus Romano Pontifici. Imminentibus grauiſſimis periculis in eccleſia, Ini conſilium, & coge, ideſt congrega vniuerſale conciliũ. Quia ſi in medio duorum vel trium in nomine Chriſti cõgregatorum, ipſe eſt, vt ſpirator, doctor, & auditor. Matt. 18. multò magis, vbi ſanctorum Patrum multorum ſocietas in nomine conuenerit Ieſu Chriſti, maximè pro rebus tangentibus totam Chriſtianitatem, intererit.

Conuocandis ad œcumenica concilia quatuor ſunt neceſſaria. Cap. X.

A SApientia primò eſt neceſſaria ei, qui ad œcumenicum concilium vocandus eſt. Vnde Tullius libro de ſenectute, Magnę res non viribus geruntur, ſed conſilio & auctoritate. Vnde cùm in eiſdem de rebus maximis tractandum veniat, viros oportet eſſe multa ſapientia præſtantes. Quãto ſapientiæ lumine fulgere debeant patres ad concilia generalia conuocandi, qui & doctrinæ

doctrinæ lumen, & normam vitæ cæteris daturi sunt, beatus Dionysius docet, dicēs. Eos, qui alios superuehere munus habent, oportet doctrinæ claritatis esse repletos, & aliorum esse doctores. 1.q.7.c.Conuenientibus. Secundò pollere debent vitæ sā-ctitate, vt veraciter eorum conuentus sanctorum Patrum concilium vocari possit, & vocandus Deo cum propheta dicere possit. Confitebor tibi Domine in toto corde meo, in concilio iustorum, & congregatione. Vnde beatus Ambrosius in libro de officiis, inquit. Talis esse debet consiliarius, qui nihil nebulosum habeat, nihil fallax, nihil simulatum, quod vitam eius, atq; mores refellat. Tertiò vocandi debent esse experti, maximè in illis, in quibus quærendum est consilium, quia vnusquisq; in ea re, quam profitetur, aptius consulere potest. Vnde Valerius Max. Suæ artis, inquit, vnū quenq; & auctorem & disputatorem optimum esse non dubitamus. Ex quibus ostē-ditur apertè, quàm dignè reprehendendi veniant, qui ad œcumenica concilia homines inhabiles, sine scientia, sine moribus, sine experientia, sine auctoritate admittunt, & maximè ad voces definitiuas cum Episcopis. Qui error in Basiliensi concilio magna scandala peperit in populo christiano. Quartò vocandi sunt habentes zelū domus Dei, vt sint de numero eorū, de quibus in psalmo .68. dicitur. Zelus domus tuæ comedit me. Siquidem debent habere zelum ad reformationem morū, ad correctionem vitiorum, & ad augmentum diuini cultus: de quo exemplum habemus in filiis Israel, qui (vt dicitur Iudic. 20.) congregati quatuor millia dixerunt, ꝙ nō redirent domum, donec vlciscerentur scelus cōmissum in vxorem leuitæ in Gabaa.

Caput. XI.

COncilium œcumenicum legitimè congregatum, hoc est in quo cum ecclesiæ patribus Romanus Pontifex eorū caput, & princeps vnanimi cō-sensu, & auctoritate concurrit, Ecclesiam catholicam repręsentat: quā-obrem quod ab illo statuitur, ab ecclesia sancta catholica statuitur: cui sententiæ Augustinus lib.1. cap. 18. de baptismo paruulorum contra donatistas, se subscribit, cùm plenarij concilij sententiam totius ecclesiæ consensionem vocat. Et ante eum Athanasius in epistola de synodis Arimini, & Seleuciæ cōgregatis. Ea, inquit, causa fuit, cur vniuersus orbis in concilium coiret. Vniuersum orbem vocat. 318. Patres in Nicęno concilio congregatos. Et in octaua synodo, quæ quarta fuit Constantinopolitana, actione.5. Bahanis Photium sic allocutus legitur: loquere domine Photi, totus mundus hic est: totum mundum vocans synodum œcumenicam. A

Licet omnes de vulgo non conueniant ad concilium, non propter hoc sequitur, quin repręsentet ecclesiam Catholicam. Cap. XII.

SAtis itaq; semper fuit extimatum, si quos oportet de salute esse solicitos, hi ex vniuerso orbe christiano ad concilium essent conuocandi. Sic Leo magnus epistola.24.&.26. Canonum Nicęæ habitorum decreta (quò .318. tantū conuenerant Episcopi) totius mundi sacerdotibus dicit esse constituta. Et ꝙ ita se habeat, manifestum est ex scripturis. Vnde.3.reg.2. Legitur, ꝙ congregati sunt omnes maiores natu Israel ad Salomonem in Hierusalem, vt deferrent Arcam fœderis domini de ciuitate Dauid, conuertitq; Rex faciem suam, & benedixit omni ecclesiæ: omnis autem ecclesia israel stabat: vbi patet, ꝙ ꝑ ecclesiam maiores natu, Principes tribuum, & Duces familiarum tantùm commemorauit. Vnde Augustinus lib. 1. de Baptismo paruulorum contra Donatistas, cap. 18. (vt di- A

ctum

ctum est suprà. Concilium vniuersale, totius ecclesiæ consensionē vocat. Acta quoque concilij Calcedonensis dicunt, quòd Synodus Episcoporum est, non clericorū: & rectè quidem, quia sicut legimus, Act. 10. Solos episcopos posuit Deus regere ecclesiam suam: quibus dictum est, primæ Petri. 5. Pascite, qui in vobis est, gregē Dei. Pastorum est gregis curam habere, pascendo, iubendoq; ducere: Ouium est, discēdo & obtemperando sequi. Quamobrem hoc à sancta Catholica ecclesia fuit obseruatum, vt ad iudicandum de his, quæ ad fidem catholicam pertinerent, non admitterentur nisi catholici episcopi. Quòd autem Reges, & Imperatores interfuisse quā-
B doq; legimus: nō ob eam rem adfuisse credendi sunt, vt aliquid ibi statuerent de rebus ad fidem pertinentibus, vel de eis sibi iudicium vsurparent: uerùm vt auctoritatem, vnitatem, & concordiam concilij tuerentur: et quæ salubriter essent in eo constituta, ea vt seruarentur ab omnibus, prouiderent: vt paulo pòst diffusius ostēdetur. Causam autem, cur Cæsares & principes mittant legatos ad œcumenica cōcilia, planam facit Theodosii Imperatoris epistola, quam scripsit ad Elpidium comitem, & Eulogium tribunum, quos misit ad synodum Ephesinam. 2. congregatam: cuius acta sunt in Calcedonensi concilio rescissa. Quos mittere se scribit, non vt de causa fidei iudicent, sed valentes, inquit, nostris iussionibus ministrare de his, quę in Epheso à sancta synodo fuerint constituta, & nullum fieri tumultum permittere, sed & si quem viderent conturbationibus, & tumultui studentem ad læsionem sanctæ fidei, hunc custodiæ mācipare. Extat eiusdem Imperatoris etiam ad Cyrillum epistola, quæ habetur in operum Cyrilli tomo. 4. in qua fatetur controuersiam religionis, non ad se, sed ad eorum, qui præsident sacerdotio, iudicium pertinere. Et vt euidētius hæc assertio pateat, volui octo conciliorum œcumenicorum testimonia supradictis adiicere: vt luce clarius pateat causa, quare Imperatores, vel eius locum gerētes interfuerunt eisdem: quę fuit, non vt de negotiis ecclesiasticis se intromitterent, cùm eorum iudicium spectet ad patres concilij, nec vt se subscriberent, sed (vt dictū est) vnitatem, & concordiam conciliorum tuerentur. Legati verò Romanorū Pontificum interfuerunt, non modò vt eisdem præsiderent, sed vt definientes subscriberent: vt patebit in sequenti capite.

Imperatores vel eorum Nuntij, vnà cum legatis sedis Apostolicæ in octo ferè cōciliis interfuerunt, sed legati tantū sedis Apostolicæ se subscripserunt, vt patet ex infrascriptis. Cap. XIII.

ET primò in Concilio Nicęæ ante mille trecentos annos congregato,
A quò conuenerunt ex vniuerso orbe trecenti decem & octo patres: venerat eò etiam Constantinus Imperator: de quo Eusebius lib. 3. de vita Constantini, Quòd cum paucis postremò omnium ingressus, posita humili quadam sede, non prius consedit, quàm annuissent episcopi. Cumq; de concordia, & pace pleraq; disseruisset, diligentiorem dogmatum inquisitionem eorum sententiæ permisit. Cui testimonium Augustinus quoq; tribuit epistola. 166. ꝙ cùm Donatistæ causam Ceciliani ad Imperatorem Constantinum detulissent, non fuit ausus de causa episcopi iudicare, sed eam definiendam episcopis delegauit. Scribit de eo Ruffinus quoq; lib. pri. c. 2. quòd cùm episcopi, qui Nicęę congregati fuerant, libellos ei quosdam protulissent, quibus inuicem se accusabant, suscepit à singulis libellos, eos omnes in suo sinu constituens, ignorans quid in eis contineretur, &

ait

ait ad episcopos. Deus vos constituit sacerdotes,& potestatem dedit vobis de nobis iudicandi, & ideò vos non potestis ab hominibus iudicari: propter quod Dei solius inter vos expectate iudicium ,& vestra iurgia ad illud diuinũ reseruentur examen. B
Et ideò his omissis, illa, quæ ad fidem Dei pertinent, absq; vlla animorum contentione distinguite: & omnes simul querimoniarum libellos exuri iussit. In actis supradictæ synodi reperiuntur subscriptiones omnes episcoporum, nulla verò dicti Imperatoris. In eadem synodo præfuerunt legati Syluestri Papæ, Hosius Cordubensis, Victor,& Innocentius. Dederunt tamen patres literas ad Syluestrum, quibus ab C
eo,& non ab Imperatore confirmari petierunt, quod in synodo fuerat ab eis constitutum. In secunda synodo œcumenica, quæ fuit prima Constantinopolitana, nihil aliud actum est à patribus, quàm quòd sententiam Damasi, contra Macedonium, Sabellium, & Eunomium latam, probarunt, & eam sunt sequuti. Quicquid etiam à Theodosio factum esse scribit Socrates, iuxta Nectarij conciliũ ex auctoritate Damasi Papæ factum est. Vnde vnà cum suis collegis præcepit, vt in tali religione cuncti Populi sibi subiecti versarentur, quam Pontifex Damasus sequeretur. Subscripsere autẽ. 150. Episcopi: quòd Imperator subscripserit, non inuenitur. In tertia synodo, quæ fuit Ephesi habita nomine Cælestini Romani Pontificis, præfuit Cyrillus D
Alexandrinus, ac lecta fuit epistola Cælestini, quam secuti Patres, Nestorium condemnauerunt,& ab episcopali dignitate alienum esse decreuerunt, sicut scribit Euagrius lib. pri. c. 4. suæ historiæ. Ad hanc synodum Imperator Theodosius filius alterius Theodosij, qui interfuit synodo Constantinopolitanæ, misit loco sui Candidianum: scribens quare miserit, inquit. Candidianum magnificum comitẽ strenuorum domesticorum transire vsq; ad sanctissimam synodum vestrã iussimus: & quòd in nullo eorum, quæ facienda sunt de piis dogmatibus, se intromittat. Illicitum nãq; est eum, qui non sit ex ordine sanctissimorum Episcoporum, ecclesiasticis immisceri tractatibus. In quarta Calcedonẽsi interfuit Martianus Imperator, à legatis Leo- E
nis Papæ petitus, vt sui pñtiam præstaret concilio, eò ꝙ ipso absente, se ad cõcilium non occursuros dicerent, sicut scribit Liberatus. c. 3. sui Breuiarij: et causa, quare interfuit,(vt ipse narrat) fuit ad confirmandam fidem, non ad ostendendam virtutem: Ad hoc se scribit venisse, ut quæ decreta essent à synodo, ea rata haberent, & ab omnibus obseruarentur. Extat etiam epistola Pulcheriæ Augustæ inter præambulares epistolas in synodũ Calcedonensem, qua monet Bithynię stragetũ, vt clericos, monachos, laicos, quos nulla ratio ad concilium vocat, omnino de locis, vbi concilium F
haberetur, expelleret. Nam in actis concilij Calcedonensis, semel & iterum voces hæ fuerunt emissæ: synodus Episcoporum est, non clericorum: superfluos foras mitte. Vnde apparet discrimen inter seculares,& ecclesiasticos Iudices: hi decernebãt quid credendum, faciendumúe esset: illi, vt quod esset ab eis decretum executioni debitę mandaretur, procurabant. Ipsi autem nullas sibi iudicandi partes sumebant. In hac quarta synodo quidam resipiscentes, ecclesię sunt restituti: quemadmodum Theodoretus, Ibas, & alii nonnulli: Et Dioscorus ac Eutiches condemnati. Facta autem sunt omnia iuxta sententiam per Leonem primum, ante concilium illud latam. In illo concilio tenebant locum Pontificis Romani, & præsidebant, Paschasinus, Lucentius, & Bonifacius. Nihilominus patres miserunt ad Pontificem,& petierunt, vt quæ fuerant à patribus constituta confirmaret: quod ille fecit. Ratum tamen habere noluit, quod sine cõsensu legatorum suorum actum fuerat, videlicet vt Archiepiscopus Constantinopolitanus proximum locũ haberet à Romano Ponti

fice. Subscripserunt in concilio .530. Episcopi: Imperator verò, vel iudices sui non
G subscripserunt. In quinta synodo, quæ est Constantinopolitana .2. nec Imperator,
nec ab eo missus quispiam, interfuit. Imperator tamen Iustinianus, epistola sua, se
pro executore gerit, non pro iudice. Nam eosdem illos, quos damnauerat synodus,
Agapeti Romani Pontificis auctoritatem sequuta, Zoaram, Antimum, Seuerum,
Petrum, proscribit, & exilio mulctat. Photius scribit epistolam ad Michaelem Bul-
garię principem de septem œcumenicis conciliis, q; fuit in Vrbe constantinopolita-
na Vigilius Romanus Pontifex, non tamen concilio interfuit: communē tamen pa-
trum fidem libello comprobauit. Subscripserunt .165. Episcopi: Imperatorem sub-
scripsisse non constat. Subscripserunt quoq; presbyteri, sed non eo modo, quo epi-
scopi: quia episcopi hac forma. Definiui, & subscripsi. Presbyteri verò hac, sequen-
H do definita, subscripsi. In sexta, quæ fuit Constantinopolitana .3. Imperator Con-
stantinus cum multis illustribus interfuit, qui gloriosissimi iudices vocati fuerant, vt
in Calcedonensi synodo: nullus tamen eorum hoc sibi arrogauit, vt de causa fidei
iudicaret: sed interfuerunt, vt omnia agi debito ordine procurarent. Vnde quando
ventum est ad sententiam contra Macharium ferendam, iam nec imperator loqui-
tur, nec iudices, sed sola sancta synodus: vnde in fine edictum fecit imperator, vt
quod fuit à concilio definitum, id firmiter omnes obseruarent. Primus enim impe-
rator ipse fuit, qui subscripsit, non iudicans, sed consentiens tantùm, & post omnes
episcopos. Et si in pręcedentibus se subscripserunt Imperatores, non aliter fecerūt,
I nec alio modo: in omnibus autem hæc synodus Agathonis pontificis præscriptū est
sequuta. Septima synodus habita est iterum Nicęę: de qua Photius: hoc sacrū con-
cilium hęresim, quæ ab execrandis hominibus parta erat, communi sentētia simul
cum ipsius auctoribus condemnauit. Infelices homines, qui cùm Christum sine me-
dio, & sine aliquo velo contumelia afficere non auderent, per venerandam Christi
imaginem, omnem Christo inimicę mentis cupiditatem expleuerunt. Adorandam
enim Christi imaginem, per quam idolorum error excluditur, idolum appellauerūt:
Et omnibus ipsam ignominiis afficientes, & pedibus conculcantes, vnà cum imagi-
nibus sanctorum in ignem coniecerunt. Quamobrem sanctum, & œcumenicū con-
cilium, eos, qui adulterę istius opinionis ignobilitatem fugere noluerunt, tāquam à
fidelium nobilitate alienos, insolubilibus anathematis vinculis constringendos iu-
dicauit. Imaginem Christi Dei nostri, ex Apostolorum, & sanctorum patrum tradi-
tionibus adorandam, atq; colendam suffragiis omnibus confirmauit. Eodem modo
L venerabilem crucem adoramus, in qua Domini corpus extēsum est, &c. Hæc igitur
singula, nempè Xp̄i imaginē, & ipsam crucē, crucisq; notam cultu, adorationeq; pro-
sequentes, adorationem, & honorem non in ipsis cōcludimus, sed ad eū dirigimus,
qui propter incredibiles diuitias amoris erga nos factùs est homo, & mortem ꝓpter
nos pertulit contumeliosam: sic & sanctorum templa, sepulchra, & reliquias, ex qui-
bus morborum curationes emanant, fideliter adoramus, Christum verum Deū no-
strum, quia gloria ipsos affecit, collaudantes, & celebrantes. In hac synodo præsi-
debant Adriani primi Romani pontificis nomine Petrus protopresbyter ecclesiæ
Romanæ, & alter Petrus præfectus sancti Sabæ. Fuerat iā antea dānata hæresis hæc
Iconomachorum à Gregorio .3. qui Leonem etiam imperatorem, per quem euersę
fuerant imagines & eiectę, percussit anathemate. Idemq; statuit contra filium eius
Constantium, qui sui patris impietatem fuerat imitatus, Stephanus Papa .3.
M Subscripserunt episcopi .367. alium subscripsisse non apparet. In octaua synodo,
quæ

quæ fuit Constantinopolitana quarta, interfuit Basilius imperator,& subscripsit: qui allocutus ẽ eos, q aderant in concilio hoc modo. De vobis autem laicis, tam qui in dignitatibus, quàm qui absolutè versamini, quid amplius dicam, non habeo, quàm quòd nullo modo vobis licet de ecclesiasticis causis sermonem mouere: hæc enim inuestigare,& quærere Patriarcharum, Pontificum,& Sacerdotum est, qui regiminis officium, & sanctificãdi sortiti sunt: qui ecclesiasticas,& cælestes adepti sunt claues: non nostrum, qui pasci debemus, qui sanctificari, qui ligari, vel solui egemus. Oculos enim Basilius vocat episcopos. Similiter & beatus Augustinus Psalmo. 126. Subscripserunt ergo legati Dñi Adriani hac forma. Ego Donatus Episcopus Hostiensis Præsidens,&c. omnia quæ superius leguntur definiui,& manu ꝓpria subscripsi: qua forma & alij duo collegæ vsi sunt. Tandem post Patriarchas, subscripserunt Imperatores hac forma. Basilius, Constantinus,& Leo perpetuò Augusti in Christo Deo fideles Principes Romanorum, & magni Imperatores, sanctam hãc vniuersalem synodum suscipiẽtes,& omnibus, quæ ab ipsa definita,& scripta sunt concordantes, subscribimus manu propria. Hæ sunt octo synodi generales, quas Gratianus N
enumerat dist. 16. c. sancta. In quibus nullus laicus cuiuscũq; gradus fuerit,& cõditionis in ecclesiastica causa iudex esse voluerit, eò ꝙ hãc esse apostolicam traditionẽ nullus ignoraret. Nã & in illo Hierosolymitano cõcilio nemo sentẽtiam dixit, ꝑter Apostolos: quorũ loca tenẽt episcopi. Sic enim Lucas loquitur Act. 15. Cõuenerũt Apostoli & seniores (qui græcè presbyteri vocãtur) videre de verbo hoc: mox inducit Petrum loquentem, quem rectè scribit B. Hieronymus in epistola ad Augustinũ, principem in illo cõcilio lati decreti fuisse: post eius orationem tacuit, inquit, omnis multitudo,& audiebat Barnabã & Paulũ narrãtes, quãta fecit Deus signa,& ꝓdigia in gentibus ꝑ eos: & postq̃ tacuerunt, Respõdit Iacobus,&c. Hi sunt omnes, quos dixisse sentẽtiã scribit B. Lucas: Petrũ primo loco, deinde Barnabã, Paulũ,& Iacobũ: omnis, inquit, reliqua multitudo tacuit. Hũc itaq; morẽ Apostolorũ secuta ẽ sẽper in cõciliis ecclesia Dei, vt illi soli sentẽtiã dicerẽt in causis ecclesiasticis, q loca tenẽt apostolorũ: reliqua verò multitudo taceret. Valẽtinianus Imperator interesse noluit, cũ Sixto Pontifici q̃dã crimina fuissent obiecta: sed surgẽs à cõcilio dedit in arbitrio Sixti Epi, vt iudicaret iudiciũ suũ. Simile à Carolo magno factũ fuisse dicitur in causa Leonis Pont. 3. Similia exẽpla adducit Reuereñ. Vuarmieñ. lib. 2. cõtra Brẽtiũ de Imperatoribꝰ hæreticis, tyrãnis,& Ethnicis, q nullo mõ ecclesiasticis se causis ĩmiscere voluerũt. Leo. x. pont. Rom. cùm post multas admonitiones, Martinũ Lutherũ hæreticũ ꝓnuntiasset, ad Carolũ. v. Impera. dedit literas, q̃bus postulabat ab eo tanq̃ à primario filio,& aduocato, vt sedis apostolicę sẽtẽtiã secutus, pœnas cõtra O
eũ decerneret: verbis expſſis se id facturũ ꝓmisit: attestans quoq;, ꝙ cognoscere negotiũ ecclesiasticũ ad eũ nõ spectabat, sed ad Rom. pont. & sedẽ apostolicã. Hæc sufficeñ debẽt ad ostẽdẽdũ, quañ Imp. ꝑ se cõciliis, vel ꝑ suos oratores interfuerũt, q a ꝓ custodia cõciliorũ,& ꝓ exequẽdis in eis decretis,& determinatis. Legati verò, vt eisdẽ ꝓsiderẽt, definirẽt, ac definita approbarẽt: quibus ẽt nõ obstãtibus, patres cõciliorum petierunt semper supra definita, summorum pontificum confirmationem.

Qui debeant interesse Concilijs. Cap. XIIII.

NON expedit, vt multitudo intersit œcumenicis concilijs, quia facit nos contẽptibiles,& parit discordiam, in. c. Adrianus el primo. 63. dist. Vnde beatus Chrysostomus supra Ioannem in principio, Multitudo mater est seditionis, & cõtumaciæ: paucitas magistra est disciplinæ. Et beatus Gre- A

 gorius

gorius in registro,inquit,Quòd nihil cum scandalo, nihil cum forẽsi strepitu definiẽdum est. Dicerem eos tantùm admittendos,qui necessariò ad concilium sunt vocãdi: alios autem inferiores admittendos secundum necessitatẽ,& occurrentiam rerũ: quia interdum reuelatur paruulo,quod ignorat magnus.c.Esto.95.dist.plus enim,& minus erit in arbitrio Papæ, & concilij, vt legimus factum in pluribus concilijs, sicut patet in gestis.6. synodi Constãtinopolitanæ in principio. Vbi enumeratis pluribus episcopis,diuersi abbates,& presbyteri fuerũt admissi.Legimus quoq; aliquãdo Principes admissos pro tuitione ecclesiæ. Aliquando ad fidem conseruandã,vt in. c. Nos ad fidem.96. dist. Aliquando euitandi strepitus causa, vt in.c.Bene quidem, vbi suprà.Quãdoq; ad maiorẽ iustificationẽ,vt in.c.Ad apostolicę,de re iudicata in.6.Vbi
B Papa offert vocare ad concilium ẽt Principes seculares. Aliquando ad maiorem solennitatem,vt in capitulo,In synodo.63.dist. In his & similibus secundum, quòd visum fuerit Papæ & concilio, laici & clerici reperiuntur admissi ad consulendum, & disputandum. Possunt tamen interesse laici cum armis, pro tuitione cõcilij,vt refert Martinus Laudeñ.q.19. in tractatu suo de concilio. Et pro petenda iustitia.c.pri.de spõsalibus.Alioqui non debent interuenire nisi inuitati,vt in dicto.c.Adrianus,in fine. Repellendi tamẽ sunt à concilio,& nõ admittẽdi hæretici, vt in. c. Cum quibus.
C 24.q.3. nisi forte ad conuincendum eos de hæresi:vt fuit factum in concilio Constãtiensi,vbi duo hæresiarchæ Ioannes Huss,& Hiero. de Praga combusti fuerunt: & in concilio Florentino,vbi interfuit Imperator Græcorum,pro vnione inter Græcos & Latinos. Cardinalis ẽt de Tur.crem.lib.3.suæ sum.de Ecclesia.c.9.dicit se fuisse pręsentẽ concilio Floreñ.vbi data fuit Boemis licentia disputandi, & dicendi quid vellent in defensionem suorum errorũ,assignatis per synodum quatuor doctoribus catholicis,qui in publica congregatione illis responderent:& quanuis manifestè cõuicti fuissent, & condescensum illis in multis gratia lucrandi eos:nihilominus recesserunt, peccatis eorum permittentibus, sordibus irretiti sicut venerant. Idem dicẽdũ est de schismaticis, videlicet ꝙ sint repellendi. 24. q. 3. c. Cum quibus. Et hoc nisi correcti quærerent vnitatem,vt in.c. Maiores. 24. q. pri. Idem sentiendũ de omnibus alijs infidelibus,videlicet ꝙ sint excludendi à concilio: atq; de notoriè excõmunicatis, si constat de declaratione:cùm sint priuati participatione sacramentorũ, & cõmunione fidelium,vt in.c.A nobis,de excepti.maximè quãdo sunt incorrigibiles: iuxta notata.in.c.Cùm non ab homine de Iudi.Idem de mulieribus p.c.Mulier.23.
D dist.Et siquando laici & alij inferiores religiosi & prælati, curati, vel simplices sacerdotes reperiuntur admissi,non ex hoc debet inferri,ꝙ habuerint vocem decisiuã;sed vel nullam, vel consultiuam tantum: & si decisiuam fuit,de priuilegio Papæ, qui potuit hoc illis concedere,& eos ad illud habilitare.

Ad solius Romani Pontificis auctoritatem spectat regulariter vniuersale Concilium congregare. Cap. XV.

A Acræ literę docent,quòd concilium nõ debet sine Papæ auctoritate cõgregari.vnde 1.Mach.4.inter alia, quæ Simoni sacerdoti magno totius populi, & omnium sacerdotum consensu attributa sunt, hoc singulare priuilegium fuit, vt conuentus sine ipso non fieret in Regione. Cùm autem secundum Apostolum, sacerdotium veteris legis, figura sit sacerdotij noui instrumenti: & summus sacerdos noui testamenti, prout Paulus ad Hebræos testatur, excellentioris sit dignitatis, quàm veteris: nõ est dubium,quin simile priuilegium

uilegium diuina institutione habeat summus sacerdos, & Pontifex in lege noua, ne videlicet sine eius auctoritate, conuentus vniuersalis fiat in ecclesia. Secundò ostenditur ex canonibus conciliorum. Vnde synodus Alexandrina scribens Papæ Felici super huiusmodi priuilegio, inquit, Scimus in Nicęna magna synodo. 318. Episcoporũ, ab omnibus esse concorditer roboratum, nõ debere absq; Romani Pontificis sententia concilia celebrari. Sanctus quoq; Marcellus Papa & martyr in decretis suis, Ipsi, inquit, Apostoli, & eorum successores Dño inspirante cõstituerunt, vt nulla fieret synodus præter Romanæ sedis auctoritatem: nam illius sedis Episcopus iudex est totius ecclesiæ. Pelagius Papa, scribens omnibus episcopis, inquit: œcumenica concilia conuocandi auctoritas, Apostolicæ beati Petri Apostoli sedi singulari priuilegio est tradita: & nullà vnq̃ synodus rata legitur fuisse, quæ Apostolica auctoritate nõ fuerit fulta. Sanctus quoq; Thom. 22. q. 1. art. vltimo, ait. Cùm solus post Christũ Romanus Pontifex præsideat vniuersali ecclesiæ tanq̃ Princeps, Pastor, & Rector illius: eius solius erit regulariter vniuersalia concilia cõgregare: cùm illorum cõgregatio maxime concernat bonum vniuersitatis christianorum. B

Concilium vbi celebrari habeat. Cap. XVI.

Espondet Dñs Cardinalis Iacobatius de Concilio lib. 2. art. pri. ꝙ in loco tuto, vt est text. & glo. in. c. Ad apostolicæ, de re iudicata in. 6. Debet enim esse in concilio libertas votandi: alioqui si metu tyranni quis non auderet liberè votare, non teneretur ad concilium vocatus comparere, vt dicit Innocentius in. c. Super his, de accusatio. Intantum vt dicat textus. 24. q. pri. c. Alienus, Quòd nõ magis multitudini, q̃ vnitati est attẽdendum. Vnde Agatho in cõcilio Cõstantinopo. act. prima, scribens ad Constantinũ inquit, Concedite liberã loquendi facultatem, vt ab omnibus cognoscatur, ꝙ nullo terrore, nulla potestate, nulla comminatione, vel auersione, quisq̃ pro veritate loqui volens prohibitus, aut repulsus est. Concilium debet teneri in ecclesia, vt habet. 2. q. 2. c. Pręceptũ. Contra inferẽtes violentiã, sunt gesta conciliorũ Constantiensis, & Basilieñ: similiter & contra impedientes ire ad concilium. Facit ad hoc, quod dicit Antonius, & alij in. c. pri. de Iudicijs, quòd propter potentiam maiorum in cõcilio, põt totũ recusari suspectũ. A B

Puniuntur, qui vocati ad concilium, venire contemnunt. Cap. XVII.

Anè Episcopi ad concilium venire admoniti, vt vult glo. in. c. Si Episcopus, dist. 18. nullo legitimo interueniente impedimento, si venire contẽpserint, multipliciter veniunt rationabiliter puniendi: & grauius, q̃ qui prouincialibus concilijs, de quibus iura loquuntur expressius, interesse recusant: & primò pœna excõmunicationis, iuxta. c. præfatũ, Si Episcopus, eadẽ dist. Et sumitur hic excõmunicatio, vt colligitur ex glo. ibi, pro suspensione tantùm à cõmunibus negotijs cum aliis episcopis, in cõmuni pertractandis. Secundò præfati Episcopi vocati, cõtemnentes ad concilium venire, si reperti fuerint transgressores iuramenti, secundum formam. c. Ego. N. de iure iurando, puniri possunt pœna depositionis à dignitate, quam periurantibus sancti Patres descripserunt, iuxta. c. Querelam, &. c. Tua nos, extra de iure iurando. Secus esset si non ex contemptu, sed impedimẽto legitimo eos venire non contingeret, quod ex duobus perpendi potest. Primò si A B

anteq̃ terminetur veniat, tunc præſumitur, quòd non ex contemptu: iſta eſt ſententia, tam Hugonis, q̃ Archidiaconi in p̄ſato.c.Si Epiſcopus. Secundò ſi Epiſcopus literas excuſatorias ſcribit ad ſynodum, vel procuratorem mittit cũ legitimis rationibus, ꝙ venire non potuerit. De primo in.c.Placuit diſt.18. loquitur Carthaginenſe concilium dicens, Placuit, vt quotieſcunq; cõgregandum ſit concilium, Epiſcopi, q̃ nec ætate, nec ægritudine, nec grauiori neceſſitate impediuntur, competẽter occurrant: quòd ſi non potuerint, excuſatorias ſuas literas ſcribant. De Procuratore habetur.5.q.3.in.c.Si ægrotans fuerit, aut aliqua eum grauis neceſſitas detinuerit, ꝓ ſe legatum ad conciliũ mittat, qui legitimas ſuas aſſignet rationes, vt dicit gloſ. ſuꝑ verbo, rationem, in dicto.c.Placuit: quam legitimam cauſam poterit per vnum teſtẽ cum iuramento ſuo probare. Verùm p̄ſati epiſcopi, qui ad concilium vocati, venire neglexerint, anteq̃ iudicentur contumaces, & vt tales puniendi veniant, admonitio præcedere debet, & requiſitio, vt eſt caſus in.c.propter eccleſiaſticas, diſt.18. Et ratio eſt: quia vbicunq; tractať, quòd propter negligentiam quis puniatur de iure, requiritur admonitio: arg.12.q.2.c.Indignè.

Maxima pœna digni ſunt, qui concilia, ne celebrentur aut proſequantur, impedire nituntur. Cap. XVIII.

A SAnè non poteſt ſcriptura noſtra explicare, quanta pœna plecti debent, qui celebrationi conciliorum generalium impedimenta conantur inferre. Iſti in primis velut tyranni, & reipublicæ hoſtes habendi ſunt: & tot mortibus digni, quot egregia bona per talia vniuerſalia concilia fienda ſperabantur. Item ſi tollẽdi ſchiſmatis cauſa, ſynodus aduocata eſſet, dubio procul tales conciliorum turbatores tanq̃ fautores eiuſdem ſchiſmatis habendi forent. Et ſi ob confutandas, & confundendas hæreſes, & hæreticos expugnandos, congreganda eſſent, tales, hæreticorum defenſores cenſendi eſſent. Cæterùm ſi reformandi cã patres conueniſſent, certè qui celebrationi talium conciliorum ſe opponerent, tanq̃ hoſtes chriſtianæ religionis habendi eſſent: ad quorũ propulſandas temeritates obligati ſunt Reges, & Principes chriſtiani, qui eccleſiam tuendam ſuſceperunt: vt in.c. Principes.23.q.5. In quo ſi negligentes reperirentur, ſuſpecti haberentur de fautoria hæreſis, aut ſchiſmatis: iuxta.c.Qui.23.q.3. Vbi dicitur. Qui poteſt obuiare, & perturbare peruerſos, & non facit, nil aliud eſt, quàm fauere impietati eorũ. Hæc omnia Ioannes de turre cremata in.3.lib.ſuæ ſummæ de eccleſia.c.21.

Non eſt neceſſarium, nec cõueniens, vt œcumenicis concilijs Papa p̄ſentialiter ſemper interſit: ſed ſufficit, quòd legati, aut vicarij, ſiue Apocriſarij eius, eiſdem eius nomine præſideant. Cap. XVIIII.

A LEO primus ab Imperatore chriſtianiſſ. Martiano ad Calcedonẽſe cõcilium deuotiſſimè inuitatus, hac ratione inter alias ſe excuſauit, quòd nullum inde exemplum à p̄deceſſoribus accepiſſet: nam nec in Epheſina ſynodo, nec alio tali ſancto concilio Papa ſanctæ ſedis affuit: benè eius auctoritas eſt ſynodis neceſſaria. Vnde diſt. 17.in.c.6. Legitur, quòd forma auctoritatum ſanctorum Patrum non habet, quòd abſq; p̄ſtia Romani pontificis non debeant vniuerſalia concilia celebrari: ſed benè, quòd abſq; eius auctoritate, aut ſententia celebrari nequeunt.

Summi Pontifices triplici ratione non interfuerunt œcumenicis concilijs. Caput XX.

PRima,ne eisdem inferretur aliqua violentia per Imperatores, aut alios tyrannos: sicut de Papa Felice legimus; qui,quoniã celebrato concilio, excõmunicauit Vrsicinum, & Valentem, Imperatore in perfidia Arriana cõsentiente, depulsus de sede, & ab ipso Imperatore decollatus,martyrio coronatus est. Similisq; violentia legitur facta in. 2. Concilio Ephesino Legatis Apostolicæ sedis: vbi Fabianus,qui vices beati Leonis Papæ agebat, interfectus fuit. Secunda,vt Romanus Pontifex,qui solitus est vniuersalium cõciliorum confirmare sententias,cum plena libertate in propria sede existens, quæ sibi confirmanda viderentur, confirmaret:& quæ infirmãda eadem potestate,& libertate infirmaret. Tertia,propter necessitates incumbentes tam ecclesiæ,quàm ciuitati Romanæ, quibus Pontificis Romani præsentia maximè est præsidio, & auxilio. Excusatio beati Leonis nõ conueniendi personaliter ad concilium per legatos suos, in concilio Calcedonensi assignata fuit, quæ est eadem cum supradicta eiusdem Leonis: de quibus idem beatus Patribus in cõcilio pdicto congregatis postq̃ dixerat, quòd nec necessitas temporis,nec vlla poterat consuetudo permittere,vt adesset:me tamen, inquit, in his fratribus, hoc est Paschasio, & Licètio Episcopis: Bonifacio,& Basileo Presbyteris, qui ab Apostolica sede directi sunt, synodo vræ, vestra fraternitas confidat psidere. Et licet,soli Episcopi in.8.primis generalibus cõcilijs vltra legatos sedis Apostolicæ interfuerint,Ioannes tamen de turre Crem.in sua summa de ecclesia lib. 3.c. 14. inquit, Non negamus,quin Papa vocans aliquas notabiles psonas inferioris status ad vniuersale concilium,vt puta Prælatos minores, aut personas doctas, possit illas gratiosè honorare,dando eis auctoritatem,vt etiam habeant vocem definitiuã cum Episcopis: sicut fortè factum est cum Abbatibus,vt in.c.Adrianus, & in.c.In synodo.63.dist. Nota etiã,ꝙ aliqui diaconi loca tenere possunt patriarcharum in cõcilijs, vt colligitur ex.c. Præcipimus, dist. 93. quod est factum in sexta synodo. Hoc tamen est de priuilegio(sicut & de generalibus patet)& non de iure:cùm sic soli Episcopi interesse habeant. Cardinales,licet omnes non sint episcopi, sunt tamen quasi vnum corpus cum Romano Pontifice summo Episcoporum. Vnde cum persona Papæ, qui caput conciliorum est,intelligendi veniunt iidem Cardinales: cùm sint spiritualia membra eius,vt notat Hostieñ.in.c. Antiqua,de Priuilegiis:& non minus, q̃ Episcopi,vocem definitiuam habent in conciliis:& licet non oẽs sint episcopi, habẽt tamen Episcopalem iurisdictionem. Vnde in.c.In nomine Dñi.23. dist. Cardinales episcopi vocantur,vt ait glos. super verbo,Cardinales.

Ad vniuersalia concilia quomodo non est necesse,quòd episcopi de toto orbe congregentur. Cap. XXI.

VNiuersale concilium bifariam sumitur. Vno modo, quòd Papa, vel eius legatus cum Patribus de toto vniuerso celebrat: quod Beatus Augustinus lib.2.de baptismo contra donatistas.c.3.vocat plenarium. Alio modo dicitur vniuersale, ab vniuersitate auctoritatis, quæ est supra totam ecclesiam. Primo modo loquendo de concilio vniuersali,dico,ꝙ ad eius perfectionẽ omnes orbis episcopi sunt conuocandi in cõi saltem, inuitando Patriarchas omnes, A

& Primates,

& Primates,vt ipsi cum episcopis,quos duxerint eligendos (cùm nõ sit possibile,nec fortè vtile,omnes simul couuenire) veniant ad concilium : hoc satis apertè probatur ex gestis octaui concilij: ad quod Basilius Imperator dicitur, Architectos ecclesiastici tabernaculi à finibus orbis conuocasse. Vnde Beatus Gregorius, vt habetur in.c. Sicut. 19.dist.inquit, Cunctas verò personas,quas veneranda quinq; prima concilia respuunt, respuo : quas venerantur,amplector : quia dum vniuersali sunt consensu constituta se, & non illa destruit,quisquis præsumit,&c. Licet enim omnes prælati orbis in illis conciliis congregati non fuerint:quia tamen præsentes repræsentabãt omnes,qui vocati erant,omnium illorum auctoritatem,siue consensum habuisse iudicantur. Secundò loquendo de vniuersali synodo dicta ab vniuersitate potestatis eo modo,quo dicitur vniuersale conciliũ,quod papa per se,vel legatum suum celebrat, aliquibus prælatis vocatis,de rebus,quæ vniuersalem ecclesiam respiciunt,Dicimus,quòd non est necesse vocare ad illud omnes de toto orbe episcopos, sed aliquot de aliquibus prouinciis:& eos,de quibus pro qualitate negotiorum,& temporum opportunitate Romano pontifici videbitur expedire:& dabitur facultas,nunc de multis,nũc de paucioribus prouinciis, siue etiam de vna sola : vt in.c. Guilisarius .23.q.4. dicit papa. Cum episcopis,quos congregare potui. Hoc autem exemplo ostenditur primitiuæ ecclesiæ tempus: in quo licet beatus Petrus à Christo summus ecclesiæ vniuersalis pontifex constitutus,plura legatur cum Apostolis concilia vniuersalia celebrasse : attamen nec absẽtes Apostoli conuocati, nec aduenisse legũtur: sed solùm cũ his, qui Hierosolymis erant Apostolis,& senioribus legitur celebrasse. Imò in concilio,quod in materia fidei super quæstione de cessatione legalium celebratum est, solus beatus Petrus, & Iacobus,qui Hierosolymorum episcopus erat, & Paulus,& Barnabas, qui ad habendum determinationem præfatæ quæstionis venerant Hierosolymam, conuenisse leguntur. Tertiò hoc colligitur ex practica aliorum conciliorum,quæ per sanctos patres celebrata fuerunt. Tempore enim Cornelij Papæ, cùm noua hæresis insurgeret ,negantium indulgentiam quenquam asseq posse post lapsum,cuius Nouatus presbyter auctor erat,congregata est synodus celeberrima Romæ ab ipso beato Cornelio, in qua Nouatus ipse cum suis cõplicibus ab ecclesia proiectus est,& definitum oppositum : & tamen neq; ad illud concilium, neq; ad vlla alia similia legitur,ꝙ episcopi sint de toto orbe congregati.

Romanus Pontifex sua auctoritate, causa legitima occurrente, potest concilium vniuersale congregatum de vno loco ad alium transferre. Caput. XXII.

HAEC conclusio est adeò ratione manifesta,vt insensatus omnino iudicandus veniat,qui eundem,ad quem & vniuersalia concilia spectat cõgregare,auctorizare,confirmare,interpretari,dispensare, & malè celebrata cassare, vt ex supradictis patet,neget, causa legitima occurrente, concilium non posse propria auctoritate transmutare. Cæterum,si pastor potestatẽ habet transferendi Gregem de loco ad locum,prout vtilitati, & commodo Gregis cognouerit expedire: quis nisi insanus negabit Romanum Pontificem, qui pastor ẽ vniuersalis ecclesiæ,& per consequens concilij illam repræsentantis,posse illud codẽ modo transferre? Et si allegatur decretum concilij Constãtien. confirmatum etiam per

ꝑ dominũ Papam Martinum,per quod datur lex Romano Pontifici de translatione concilij: dicit Ioannes de Turre crem. in sua summa de ecclesia lib.3.c.66. ꝙ illa cõstitutio non arctat papam,aut restringit, quin possit dictam constitutionem moderari,siue in ea pro temporum,personarumq; necessitate dispensare,aut in totum tollere. Habetur enim in .§. ex his. 25.q.1. ꝙ papa non subiicitur legibus conciliorũ. Et in .c. Significasti, extra de elect. & in l. princeps. ff. de legibus: quia non Rex legi,sed lex est subiecta Regi, qui lex animata dicitur. Et si dicatur, ꝙ concilia tanq̃ quatuor euangeliorum libros obseruari oportet.Dico,ꝙ hoc nõ est vniuersaliter verum,sed tantum habet locum in articulis fidei, sacramentis,& in ad fidem spectantibus, quæ per concilia iam definita sunt. Martinus etiam confirmando decretum ipsum non potuit præiudicare suis successoribus,eadem post eum potestate functuris: cum par in parem non habeat imperium .c. Metuit de elect. Ipse etiam dominus Martinus,non obstante dicta constitutione concilij Constantiensis,& confirmatione sua,dedit potestatem præsidentibus suis in concilio Seneñ.transferendi concilium,nulla facta mentione præfati consensus concilij. B C

Romanus Pontifex potest vniuersale concilium cõgregatum,rationabili causa exposcente, absq; cuiuscunq; alterius consensu dissoluere.Cap.XXIII.

Egulare est, vt habetur. ff. de legibus.l.pri.ꝙ eiusdem est soluere, cuius est cõdere: cui arridet regula iuris,extra de regulis iuris: quòd per easdẽ causas res dissoluitur,per quas nascitur.Cùm autẽ œcumenica concilia auctoritate papæ, & cõgregẽtur,& robur accipiant, vt est videre in dist. .17.per totum, patet,ꝙ ipsemet papa poterit legitima subsistente causa, dissoluere. Vnde remota potestate Papæ, concilium remanet conciliabulum, & conuenticulũ, vt dicitur ibidem. Cæterùm concilia non ritè celebrata Romanus Pontifex totius ecclesiæ iudex potest sua auctoritate sine cuiuscunq; alterius consensu cassare, & reprobare, vt in.c.cuncta per mundum.9.q.3.Quis igitur nisi insipiens negabit Romanum pontificem concilia nõ ritè celebrata posse sine alterius auctoritate dissoluere? A

Romanus Pontifex legitimè electus,extra casum hæresis,pro sublimitate sui principatus,iudicẽ in terra non habet. Cap. XXIIII.

AEC conclusio licet posset diuersis rationibus probari,breuitatis tamẽ causa, prætermissis omnibus rationibus: Sanctorum Patrum auctoritatibus,sacrorum conciliorum definitionibus,Apostolicę sedis determinatione, & clarissimorum doctorum sententia,eam verissimam ostendam. A In primis beatus Anacletus Papa & martyr, vt habetur in.c.Eiectionem, dist,79.dicit, Eiectionem summorum pontificum sibi Dñs reseruauit, licet electionem eorũ bonis sacerdotibus, & spiritualibus populis concessisset.Beatus quoq; Bonifacius Papa & martyr,in.c. si Papa.40.dist. inquit, Huius scilicet Romani pontificis culpas redarguere præsumit nullus,quia cunctos ipse iudicaturus,à nemine est iudicandus, nisi deprehendatur à fide deuius. Ad id autem est auctoritas Innocentij in.c. Nemo .9.q.3. dicentis. Nemo iudicabit primam sedem,iustitiam temperare desiderãtem. neq; enim ab Augusto,neq; ab omni clero,neq; à Regibus,neq; à populo iudex iudicabitur. Vnde glos. Inde elicitur,ꝙ concilium non potest papam iudicare. Gelasius papa

papa vbi suprà in.c. cũcta, omnibus episcopis scribens ait. Cuncta ꝑ mundũ nouit ecclesia, ꝙ Sacrosancta Romana Ecclesia de omnibus fas habet iudicandi: nec cuiq̃ de eius liceat iudicare iudicio. Innocentius tertius in consecratione Romani Pontificis, inquit. Intantum mihi fides est necessaria, vt cùm de cæteris peccatis Deum iudicem habeam, propter solum peccatum, quod in fide committitur, possem ab ecclesia iudicari: nam qui non credit, iam iudicatus est. Ex definitionibus conciliorũ etiam hoc patet: & primò ex illa concilij vniuersalis Romani, præsidente in eo beato Siluestro canone vltimo, vbi legitur. Nemo iudicabit primam sedem, quoniam omnes sedes à prima sede iustitiã desiderãt tẽperari: quoniã nec ab omni clero, nec ab omni populo iudex iudicabitur. Confirmatur etiam ex concilio Calcedonensi, in sententia contra Dioscorum, in qua sancti Patres grauissimè notarunt Dioscori præsumptionem, qua ausus fuit in .2. synodo fulminare excommunicationẽ in Leonem Papam: de qua in.c. Intantum, dist.21. Hæc eadem sententia definita habetur ex synodo Romana .219. Episcoporum, ꝓsidente Sãctissimo Symmacho Papa, vbi legitur. Non est necesse super his noua condere, sed vetera firmare decreta: est .n. à multis ex nostris antecessoribus synodaliter decretum, atq; firmatum: vt oues, quę pastori suo commissę fuerint, eum reprehendere, nisi à recta fide exorbitauerit, ne ꝓsumant. Hæc eadem sententia firmatur ex definitione habita in concilio Constantiensi per omnes patres, & confirmata fuit per Papam Martinum: quæ etiam pro articulo fidei est habenda, videlicet: quòd Papa canonicè electus habeat supremam auctoritatem in ecclesia Dei. Papa nanq; Bonifacius Octauus in sua extrauaganti, q̃ incipit, Vnam sanctam, inter alias definitiones ait. Si deuiat terrena potestas iudicabitur à spirituali: si spiritualis, iudicabitur minor à superiori: si verò suprema, à solo Deo non ab homine, potest iudicari. Hugo quoq; de sancto Victore parte secũda de Sacramentis, inquit. Potestas Summi Pontificis à Deo primùm instituta est, & cum deuiat, à solo Deo iudicari potest. Hanc sententiam sequuntur clarissimi, & præcipui in Theologica facultate Magistri Dominꝰ Albertus, sanctus Thomas. 19. quarti, Dominus Alexander in.3. parte, sanctus Bonauentura in.4. Dominus Vlricus in summa sua, Ricardus in .4. Petrus de Palude, Magister Herueus in tractatu de ecclesiastica potestate, & multi alij: qui omnes apertissimè attestantur verum Romanum Põtificem extra casum hæresis strictè sumptæ, nullum in terris iudicẽ habere, sed tantùm Deum in cęlis, cuius vices gerit in terris. In iure canonico huius sententiæ sunt Hostiensis, Ioannes Andreas, Guido, Archidiaconus, Innocẽtius, dominus Aluarus de statu & planctu ecclesiæ.

Concilia plenissima siue œcumenica, vel synodi electę in his, quæ fidei sunt, errare non possunt. Caput. XXV.

A Licet enim homines ex se fallere, & falli possint, per Spiritum sanctum tamen loquentes neq; fallunt, neq; falluntur vnquam: & licet Augustinus contra Donatistas dicat concilia aliquando errasse, loquitur de cõciliis particularibus, quæ reformata fuerunt plenariorum conciliorum auctoritate. Et si alibi dicat lib.2. contra donatistas de baptismo paruulorum .c. 3. Plenaria concilia posterioribus nonnunquam emendari: loquitur in his, quæ in facto sunt. Vt autem erret in his, quæ sunt fidei, modò sit legitimè congregatum, fieri nõ potest. Nam si quæ vel Arimini, vel Seleuciæ, vel Silmij, aut Antiochiæ, vel iterum Ephesi

Ephesi congregata producuntur,quandoquidem auctoritate Romani Pōtificis, vel congregata,vel comprobata iuxta canones Niceni concilij non sunt, concilia dici non possunt,sed conuenticula potius,& conciliabula. In his verò, quæ iuris positiui sunt,& quæ vel ad externum aliquem ritum, vel ad ecclesiasticam pertinent disciplinam,quoniam pro personarum,locorum, & temporum circunstantia mutationē aliquam requirunt,fit nonnunquam, vt priora concilia posterioribus emendentur: cùm quædam superioribus seculis quadrare potuerint, quæ posterioribus minimè conuenire,ipsa magistra rerū experientia compertum sit. Itaq; canones,qui vocantur Apostolorum,quoniam in eorum plerisq; nimiò plus inerat seueritatis, quàm posteriora secula ferre posse viderentur, factum est,vt posterioribus conciliis emēdarentur, mitigarenturq;. Est enim canon Apostolicus, deponi debere presbyterū fornicantem,quem in concilio Gangrensi canone.75. legimus emendatum. Sic in concilio Niceno constitutum fuit,vt Alexandrinus patriarcha proximum à Romano pontifice locum teneret:cui post in Cōstantinopolitana synodo prælatus est Cōstantinopolitanus. In his tamen,quæ pertinent ad fidē,fixa,& immobilia esse oportet,ac sempiterno tempore duratura. Concilia igitur illa generalia, quæ tam patrū ecclesiæ,quàm Romani pontificis vnanimi consensu definita sunt,errare nō possunt: & ratio est, quia iudicium Apostolicæ sedis in his, quæ fidei sunt,errare non potest, iuxta illud Luce.22. Rogaui pro te Petre,ne deficiat fides tua. Si verò loquimur de concilio,vt tantū prælatorū importat congregationē pcisam à Romano pōtifice, & eius cōsensu,vel apostolicæ sedis approbatione,errare potest, non mō in his,quæ ad mores, sed in his,quæ ad fidem spectant, vt patet in supra allegatis conciliabulis. Omnibus nanq; hæreticis semper fuit, & hucusq; est proprium, Conciliorū generalium auctoritati detrahere,eamq; pro viribus imminuere. Quoniam vident nihil esse adeò efficax ad eorum effrenatam audaciam reprimendam,sicut est concilij generalis auctoritas. Quapropter, cùm hæretici omnes obstinatè suos tueantur errores p concilium damnatos, ad hoc eis cōmune asylum confugiunt, dicentes. Concilium in tali definitione errasse. Hoc egit Arrius, qui cùm in Nicæno concilio damnatus fuisset cum suis complicibus, acquiescere nolens definitioni cōcilij dixit illud errasse. Ad eundem modum fecit Nestorius in concilio Ephesino dānatus. Nec aliud fecere Eutiches, & Dioscorus in concilio Calcedonensi dānati. Notissima est historia de Ioanne Huss Boemo, qui cùm amplexus fuisset doctrinam Ioannis VVitcleff, vidissetq; eam damnari in concilio Constantiensi, dixit,huiusmodi concilium in tali definitione errasse. Postremò omnium Lutherus, cùm à principio suorum errorū concilium appellasset,postmodum intantum profundū malorū venit,vt tale disseminauerit venenum, quòd concilium generale quantūlibet probè congregatum possit in fide,& moribus errare. Et quod hoc sit falsum ostenditur infrascriptis auctoritatibus. Sanctus Thomas quol.9.arti. vlt. Inquit. Certum est, quòd iudicium vniuersalis ecclesiæ errare non potest in his, quæ ad fidei negotium pertinent:imò impossibile est in talibus illud errare. Iudicium vniuersalis ecclesiæ est iudicium, vt patet, cōcilij œcumenici. Vnde idem doctor,contra impugnantes Religionem, sup illud Zosimi Papæ,quod habetur, in.c.Contra.25.q.pri.videlicet,Cōtra statuta Patrum cōdere aliquid, vel mutare auctoritas quidem huius sedis nō potest, inquit,Quòd hoc verum est in illis,quæ sancti Patres decreuerunt esse de iure diuino, sicut spectantia ad fidem, quæ sunt per concilia determinata. Secus est de illis,quæ sancti Patres determinarunt esse de iure humano,& positiuo: cùm illa relicta sint sub Papæ dispositione

tione, vt possit ea mutare, vel dispensare, secundum opportunitatem temporum, vel
F negotiorum. Idem Sanctus quol.4.art.13.dicit,ꝙ est duplex genus canonum, & decretorum, siue sint conciliorum, siue patrum. Primum de iure diuino, sicut quæ pertinent ad articulos fidei, substantiã sacramentorũ, aut quæ necessariam habent cõnexioné ad legẽ diuinã, ꝑtinẽtia ad bonos mores: & super hoc genere Papa nihil põt immutare, dispensando, vel abrogando. Alterum de iure positiuo, de quo dictum est suprà, quòd talia ex rationabili causa per papam sunt dispensabilia. Dionysius Car-
G thusianus lib.3. de auctoritate Papæ, & concilij, art. 16. Ex sententia diui Bernardi, inquit. Insuper generale concilium vniuersalem ecclesiam repræsentans, quanuis ad prærogatiuam, quæ est, esse confirmatum in charitate & gratia, non pertingat, ad hanc tamen prærogatiuam, quæ est, non errare in fide, & moribus, idest in determinando, quid ad fidei & morum rectitudinem spectat, non deuiare, pertingit, per Spiritum sanctum ipsummet concilium dirigẽtem, propter cõmune totius ecclesiæ bonum. Beatus Augustinus lib.2.cap.3.contra Donatistas, inquit, Ipsa concilia, quæ ꝑ singulas regiones, vel prouincias fiunt, plenariorum conciliorum, hoc est generali-
H um, auctoritati, quæ fiunt ex vniuerso orbe christiano, sine vllis ambagibus cedunt. Et hoc non potest esse alia ex causa, nisi quia prouincialia errare possunt in fide, non aũt vniuersalia. In cæteris, videlicet quo ad corrigẽdos transgressores, & reformãdos mores, paria sunt. Item vbi suprà lib.4.recitat idem August. quemadmodũ sanctus Cyprianus non acquieuit Romano pontifici sibi scribenti, & præcipienti, ne ab hæreticis baptizatos rebaptizaret. Nihilominus, vt ꝑfatus August.inquit cap.4. eiusdẽ libri, libenter acquieuisset determinationi plenarij concilii, si illud suo tempore, vel antè determinasset taliter baptizatos non rebaptizandos. Ex quibus verbis elicitur,
I quòd secundum eosdem Doctores maior sit generalis concilii, quàm Romani Pontificis auctoritas, in determinatione eorũ, quæ fidei sunt, & salutis. Item idẽ August. lib.6.cap.39.contra quendam erroneum Episcopum dicit. Non hoc censet ecclesia, cui Deus iam plenario concilio reuelauit: volens inferre conclusa in conciliis, spectãtia ad fidem, esse determinata ex spiritus sancti reuelatione, assistentis generali concilio, qui nec fallere, nec falli potest: & 7. lib.cap.53.Id inquit figuratione securæ vocis asserimus, quod in vniuersalis ecclesiæ consentione roboratum est. Dñs Ioannes Cardinalis Rophensis in confutatione assertionis Lutheranæ, art.29. dicit hæc formalia verba. Neq; ego penitus cuiuscunq; concilii decreta probanda cẽseo, sed eius, quodcunq; fuerit in Spiritu sancto põtificis auctoritate, cunctisq; præmonitis, quorũ
L interest adesse, cõuocatũ: tale concilium in his, quæ ad fidem pertinent, errare nõ posse firmiter opinor. Et in eodem tract.art.27.Ego certè persuasissimum habeo ecclesiam errare non posse in his, quæ ad substantiam fidei pertinent: simul & credo scripturas id omnino velle, maximè, cùm probatissimo pontifici concilium generale cõsentit. Cardinalis de Turre crem.3.parte suæ sum.de ecclesia.c.64. inquit. Si Papa, & concilium dissentiant: aut dissentiunt in materia fidei, aut circa ius positiuũ: Si in negotio fidei: aut in eo, quod est iam per Apostolicam sedem definitum, cui patres concilii refragantur: & tunc standum est sententiæ papæ, per beatum Hieronymum ad Damasum, vt habetur in.c.Hęc est fides.24.q.pri. Vel cõtrarietas est in materia fidei nõdum definita, sed nouiter per concilium definiẽda: & in tali casu regulariter standum magis foret patrum totius concilii iudicio, sicut videtur colligi ex Glo.in.c.Anastasius.19.dist.vbi sic habetur. Quòd papa tenetur, cùm de fide agit, requirere consilium Episcoporũ, quod verum est vbi de fide agitur: et tunc synodus

est maior

est maior papa, vt habetur. 15. dist. c. Sicut in fine, maioritate scilicet discretiui iudicii: secundum quod haud dubium, quin regulariter concilium sit maius papa: & adducit Cyprianum in quadam epistola dicentē, Nam nec Petrus, quem primū Deus elegit, &c. cùm secum Paulus de circūcisione disceptasset, vendicauit sibi aliquid insolenter, aut arroganter assumpsit, nec dixit se primatum tenere. Ideò non despexit Paulum, sed consilium veritatis admisit, & rationi Pauli facilè consensit. Reuer. Dñs Cardinalis Iacobatius in suo tract. de concilio lib. 5. art. 15. inquit, Quòd in statutis conciliorum concernentibus ius diuinum, articulos fidei, sacramenta, & cætera, quę spectant ad dogmata, Papa nihil potest statuere, aut tollere. Et sic intelligit id, quòd videlicet debent statuta quatuor conciliorum seruari, sicut quatuor Euangelia: Et quòd sicut Papa non dispensat contra quatuor concilia generalia, vt in. c. Sicut. 15. dist. dicit glo. ita debet requirere, & statuere ea cum consilio Episcoporum, vt dictū est suprà. Lib. etiam. 2. art. 2. dicit, quòd concilium per Papam congregatum, vbi nō omnes de vniuerso orbe congregati sunt, repræsentat vniuersalem ecclesiam. Lib. ēt. 6. post Hostieñ. de mente Ioannis Andreæ in. c. à nobis de sentētia excōmunicationis, dicit, quòd concilium errare non potest, præcipuè in causa fidei. Et quòd Papa non reuocat statuta conciliorum circa fidem, sine consensu concilii. Et quòd in his, quæ concernunt fidem, Papa debet stare iudicio concilij, vt in dicto. c. Sicut, dist. 15. & hoc modo inquit, intelligi debere illud, videlicet ꝙ sentētia cōcilij præfertur sententiæ Papæ. Reuer. Dñs Franciscus de Victoria ordinis prædicatorū in tract. relectionum theologicarum de potestate Papæ, & concilij: inquit, quòd si concilium generale determinet aliquid esse de fide, aut de iure diuino, Papa in hoc nihil potest declarare, aut immutare: quod probat per hoc, quia in illis concilium errare nō pōt. Et quòd non minus est Spiritus sanctus in quocūq; concilio generali, quàm in concilio Apostolorum, vbi Spiritus sanctus assistebat. Si enim errare posset, non esset ecclesia fundata supra firmam petram, cùm semper maneret dubia, & vacillaret. Reuereñ. Cardinalis VVarmiensis in suo tract. cōfessionis catholicæ fidei, de fide, & symbolo. c. 24. inquit. Neq; dubitare debet quisq̃ Christianus, quòd concilium œcumenicum legitimè congregatū, Ecclesiam Catholicā repræsentet. Quamobrē quod ab illo statuitur, ab ecclesia sancta catholica statuitur. Quod etiam August. lib. pri. de baptismo contra donatistas. c. 18. indicat: cùm plenarij concilii sentētiam, totius ecclesiæ cōsensionem vocat. Quoniam igitur ecclesia Spiritu sancto regitur in his quæ pertinent ad fidem, errare nullo modo potest: qui vtiq; non credit œcumenico concilio, qui non acquiescit in eo, quod ab illo definitum est, sed in dubium reuocare conatur, denuoq; vult disceptari de his, quæ semel illius iudicio terminata, recteq; constituta sunt, non credit sanctam ecclesiam catholicam, Spiritui sancto per os illius loquenti, repugnat. Atq; ideò catholicus aut christianus dici non meretur, sed habēdus est iuxta Christi præceptum, tāq̃ ethnicus, & publicanus. hæc ille. Alphōsus de Castro aduersus omnes hæreses lib. 4. titulo, concilium, ait, Quòd œcumenicū concilium, rectè congregatum, in fide errare non potest. Tunc autem concilium dicitur generale, & rectè congregatum, quando Pontificis summi auctoritate conuocantur omnes, quorum interest, de re illa definire. Et in lib. suo de iusta hæreticorū punitione lib. pri. c. 6. inquit. Nam quòd generalia concilia, auctoritate summi Pōtificis congregata, errare possint in fidei negotio, error est multorum hæreticorum, ab omnibus catholicis damnatus. Et concludit sic, Ego igitur firmissimè teneo, nec aliud sentiendum censeo, talia concilia, quæ ex toto terrarum orbe auctoritate Pa-

pæ congregata sunt, in quibus & si papa absens sit, ipsius tamē legati præsentes sunt esse dicenda generalia concilia, & per consequens non posse in fide errare. Non tamen frustra,& sine causa,illa petierunt semper ab ipso summo Pontifice approbationem, & confirmationem eorum, quæ à toto concilio definita fuerunt. Et potissima causa est, quia licet concilium legitimè congregatum, in definitionibus, & decretis suis circa fidem errare non possit. In alijs tamen,quæ ad fidem non pertinent, quòd errare possit, nullus verè doctus dubitat. Nam concilium Calcedonense, quod est vnum ex illis quatuor, quæ beatus Gregorius dicit se velut quatuor Euangelia venerari, errauit præferendo Patriarcham Constantinopolitanum Alexandrino: qui ex antiqua ecclesiæ consuetudine, per Nicænum concilium confirmata, secundum locum semper post Romanum pontificem habuerat. Propter quod Leo Papa licet confirmasset ea, quæ in dicto concilio definita fuerāt circa fidem: eam tamen definitionem, per quam Constantinopolitanum Patriarcham prætulit Alexandrino, reprobauit,& damnauit, pro vt constat ex epistola. 57. eiusdem Leonis, quæ est ad Martianum Augustum. Et ex epistola.59.quę est ad totum concilium Calcedoneñ. Miserunt ergo semper concilia rationem gestorum suorum ad summum Pontificē: & petierunt ab eo confirmationem,non quidem pro his solùm, quæ ad fidem spectabant,quoniam illa certa erant,& infallibilia, & firmo robore firmata,cùm in illis errare non potuissent concilia,sed ratione aliorum negotiorum:in quibus illa,cùm errare potuissent, confirmationem definitionis à summo Pontifice petebant.

Acquiescendum est determinatis in conciliis. Cap. XXVI.

A QVI non credit œcumenico concilio,quiq; nō acquiescit in eo, quod ab illo definitum est, sed in dubium reuocare conatur, denuoq; disceptari vult de his,quæ semel illius iudicio terminata recteq; constituta sunt,nō credit sanctam catholicam ecclesiā, Spiritui sancto per os illius loquēti repugnat,atq; ideò catholicus dici non meretur,sed habēdus est iuxta Christi præceptum,tanq̄ ethnicus,& publicanus,Matt.18. vnde Leo pōtifex epistola.78.dicit. Quæ patefacta sunt,quærere: quæ perfecta sunt,retractare: & quæ definita sunt,cōuellere, quid aliud est, q̄ de adeptis gratiam non referre? Quamobrem non sunt audiendi,qui denuo de his referri volunt,de quibus decreta conciliorū intercesserunt. Quid ecclesiæ statu futurum esset perturbatius? quid fide nostra incertius? quid institutis mutabilius,si superiorum conciliorum acta rescindantur? Exoptatur concilium ab omnibus: quis autem erit eius vsus, si postquàm decretum in eo est,quod semel est decretum disputare,atque illud rescindere,vel saltem indubium reuocare licebit? Quid aliud hoc erit,quàm efficere,vt semper fluctuent hominum conscientiæ? Postulabatur hoc priscis temporibus ab Arrianis,vt quibus de rebus Nicęnę synodi decretum intercesserat,de his denuo disceptare liceret, vt testatur Socrates libro.2. c.20. ecclesiasticę historiæ. Verùm decretum est à piis sufficere debere Nicęnæ synodi decreta. In Calcedonensi quoq; concilio non fuit permissum decreta Nicęnę synodi inquiri.Quin clamauit sancta synodus:si quis ea retractat,anathema sit: si quis super ista inquirit,anathema sit:maledictus,qui addit: maledictus,qui aufert: maledictus,qui innouat. Hoc est,quod ab Athanasio Apolog.2. scriptum legimus. Quæ nūc à tot,& talibus episcopis probata sunt,ac decreta, clareq; demonstrata,superuacaneum est denuo reuocare in iudicium. Leo quoq; pontifex epistola.78. Prę

noscat

noſcat, inquit, pietas veſtra venerabilis Imperator hos, quos ſpondeo, dirigendos nõ ad confligendum cum hoſtibus fidei, nec ad certandum contra illos à ſede Apoſtolica profecturos: quia de rebus & apud Niçeam, & apud Calcedonem, ſicut Deo placuit definitis, nullum audemus inire tractatum: tanquam dubia & infirma ſint, quæ tanta per Spiritum ſanctum fixit auctoritas.

Stante in eccleſia Dei vero & indubitato pontifice, œcumenicum concilium non ſe debet intromittere de ſingulis cauſis, ſed de his duntaxat, ad quorũ definitionem fuit congregatum.
Caput. XXVII.

HOC oſtendo primò teſtimonio beati Leonis Papæ, qui Anatholio epiſcopo Conſtantinopolitano ſcribens reprehendit eum, ꝙ induxiſſet Calcedonenſem ſynodum ad conſtituendum, poſt Romanam, primam ſedẽ Conſtantinopolitanam, cùm prius eſſet Alexandrina: poſt multa ſubdit, nimis ergo improba, nimis praua, quæ ſacratiſſimis canonibus inueniuntur eſſe contraria, in totius eccleſiæ perturbationem ſuperba hæc tẽdit elatio, quæ ita abuti voluit concilio ſynodali, vt fratres in fidei tantummodo negotio cõuocatos, definitione eius cauſę, quæ erat curanda, perfunctos, ad conſentiendum ſibi, aut deprauando traduceret, aut terrendo compelleret. Secundò Papa Nicolaus in .2. epiſtola, quam ſcribit Michaeli Imperatori, quæ lecta fuit in quarta actione, manifeſtè deſignat, ꝙ concilia vniuerſalia congregata ad ea tantùm extendere ſe debent ſententiãdo, vel definiendo, ad quæ congregata vel conuocata ſunt, & non ad alia. Leo etiam Papa ad epiſcopos, qui in ſancta ſynodo Calcedonenſi congregati fuerant, inter cætera ſcribit. Fraterna vniuerſitas, & omnium fidelium corda cognoſcant, me non ſolùm ꝑ fratres, qui vicem meam executi ſunt, ſed etiam per approbationem geſtorum ſynodalium, propriam iniiſſe ſententiam in ſola fidei cauſa, propter quam generale concilium & ex præcepto chriſtianorum principum, & ex cõſenſu apoſtolicæ ſedis placuit congregari. Agatho etiam Papa de poteſtate, quam Apocriſariis ſuis dedit, ſcribens Imperatori, dicit. Licentiam dedimus, ſiue auctoritatem apud tuum tranquilliſſimum Imperium, dum vixerit tua clementia, ſimpliciter ſatisfaciendi, inquantum duntaxat iniunctum eſt, vt nihil præſumant augere, mutare, vel minuere: ſed traditionem Apoſtolicæ ſedis, vt à prædeceſſorib⁹ inſtituta eſt, ſynceriter enarrare. Alias rationes facientes ad hoc propopoſitum, quære in Ioanne de Turre cremata lib. 3. ſuæ ſummæ de eccleſia .c. 38. quas breuitatis cauſa omitto. A

Papa ſuperior eſt concilio generali, ſumendo uniuerſale concilium, vt importat congregationem prælatorum vniuerſalis eccleſiæ condiſtinctam contra Romanum Pontificem.
Caput. XXVIII.

PRobatur hoc rationibus, Primò omne quod tribuit alteri poteſtatem, eſt ſuperius illo: cauſa. n. eſt potior ſuo effectu. Papa verò tribuit auctoritatem generali concilio, vt habetur diſt. 17. per totum: imò ad eundem ſpectat illud & congregare, & approbare, cùm ſine eius auctoritate celebrata, non concilia, ſed conciliabula, & conuenticula nominentur, vt in .c. Multis A

dist. 17. inde sequitur, quòd Papa auctoritate iurisdictionis sit dicto concilio superior. Secundò sedes Apostolica absoluit quandoque, quod cõcilium ligat, & damnat: ergo est eo superior. Vnde papa Gelasius vniuersis episcopis scribens, vt habetur. 9. q. 3. c. Cũcta, ait. Sed nec illa preterimus, ꝙ Apostolica sedes frequenter, more maiorum, etiam sine vlla synodo præcedente absoluendi, quos iniquè synodus dãnauerat, & damnandi nulla existente synodo, quos oportuit, habuit potestatem. Sanctæ quippè memoriæ Athanasium synodus orientalis abdixerat, quem tamen exceptum sedes Apostolica, quæ damnationi græcorum non consensit, absoluit. Sanctum quoque Flauianum Põtificem græcorum damnatum pari tenore, quoniã sedes Apostolica non consensit, similiter absoluit: & patet, quòd loquantur de synodis œcumenicis, cùm idem Flauianus fuisset damnatus in secunda synodo Ephesina. Tertiò sic, solus Romanus pontifex est vocatus in plenitudinem potestatis, cùm solus habeat potestatem illimitatam: in cuius rei signum, vt inquit sanctus Thom. 24. dist. 4. non vtitur baculo, sicut alij episcopi, eò quòd non habeat coarctatam potestatem per curuationem baculi designatam. Alij verò prælati ex quibus congregatur concilium, vocati sunt in partem solicitudinis. c. Decreto. 2. q. 6. & ex consequẽti sequitur, quòd papa sit concilio superior. Quartò omnis pastor est superior auctoritate grege suo: Papa est pastor omnium ouium Christi, iuxta illud Ioan. vltimo, Pasce oues meas. Cõciliũ verò generale pertinet ad gregẽ, & oues Xpi: ergo necessariò erit superior eo. Est .n. pastor omnium fidelium, cùm vnius ouilis vnus sit pastor Ioan. 10. Caput etiã non solùm situ, sed & auctoritate est superius toto reliquo corpore: Romanus pontifex est caput concilij. Vnde beatus Chrysostomus beatum Petrum verticem Apostolici chori nominabat. Et synodus Calcedonensis Leonẽ Papam caput suum profitetur apertè. Vltimò Christus est superior vniuersali concilio potestate auctoritatis, ergo & papa, eòquòd papa est Vicarius generalis eius, vices ipsius gerens in ecclesia Dei, & per consequens in cõcilio generali. Vnde beatus Cyrillus in libro Thesaurorum, inquit, quòd Apostoli in Euãgeliis & Epistolis affirmarunt Petrum esse loco Domini, & eius ecclesiæ, ei dantes locum in omni capitulo, & electione. Ex prædictis sequitur formali consequentia, Primò, quòd Romanus pontifex dictis œcumenicis conciliis debet præesse: imò, ꝙ legitimè coactis semper præfuit, sicut habetur in historia tripartita lib. 4. c. 9. vt Iulius, Damasus, & Athanasius meminerunt. Ante etiam concilium Nicęnum à Marcello fuit institutum, vt ꝑter auctoritatem Romanæ sedis nulla synodus haberetur. Secundò infertur, ꝙ nullo modo liceat appellare à Romano pontifice ad concilium tanquam ad superiorem iudicem. (Appellatio enim fit ab inferiori ad superiorem iudicem, cap. Omnes, secunda quæst. sexta) sed è conuerso, vt habetur in. c. Ipsi sunt. 9. q. 3. Vbi Gelasius Papa ita inquit: ipsi sunt canones, qui appellationes totius ecclesiæ ad huius sanctę sedis examen voluerunt deferri: ab ipsa nusquam prorsus appellare debere sanxerunt. Habetur etiam in gestis primi Ephesini concilij statutũ, quòd à sententia sedis Apostolicę nulli liceat appellare. Sanctus Thom. in quęstionibus de pœnitentia. q. x. art. 4. de hoc memoriam faciens, inquit: etiam Romanus pontifex hac sua auctoritate potest, cuius sola auctoritate synodus cõgregari potest, & à quo sentẽtia synodi cõfirmatur, & ad ipsum à synodo appellatur, quæ omnia patent in gestis Calcedonensis concilij: hęc ille. Tertiò sequitur, quòd œcumenicorum conciliorum auctoritas à Romano pontifice pendeat & emanet. Vnde sanctus Thom. in tractatu contra impugnantes religionem, hanc sententiam confirmat dicens. Sancti Patres in cõ-

cilio congregari, nihil statuere potuissent nisi auctoritate summi Pontificis interueniente, sine qua etiam concilium congregari non potest. Item Hierarchia nostra ecclesiastica secundum Dionysium in libro de Ecclesiastica Hierarchia.c.5. exemplata est à Hierarchia cęlesti. Secundum enim beatum Ambrosium ecclesia imago est cælestium: sed sic est, quòd in cęlesti Hierarchia nulla potestas ad actus hierarchicos perficiendos tribuitur à Deo personę, ordini, aut toti hierarchiæ, quæ non tribuatur, siue descendat mediante hierarcha: ergo pari modo nulla potestas confertur à Christo ipsi ecclesiasticæ Hierarchiæ, aut vniuersali concilio ipsam repręsentanti, quę non conferatur mediante supremo hierarcha, hoc est, Romano Pontifice: & ex consequenti quicquid auctoritatis habet concilium generale, habet immediatè à Romano Pontifice. Vnde oppositum dicere, est negare ecclesiam militantem ad formam triumphantis esse dispositam, quod est expressè contra p̄fatum beatum Dionysium. Concilia etiam vniuersalia videntur habere originem ex institutione humana, & non à Christo immediatè. Hoc patet ex .c.Canones.15.dist. Tum quia nullibi in sacris literis legitur de institutione facta à Christo vniuersalium conciliorum: licet bene legatur, quòd fuerint aliqua per Apostolos celebrata. Imò eorum auctoritas dependet immediatè ab auctoritate Apostolicę sedis, vt patet ex dist.17. per totam: quod non solùm est verum, quo ad conuocationem, sed quantum ad robur & firmitatem omnium gestorum in eis, vt patet ex præfata.17.dist. Synodus tempore Symmachi Papæ Romæ celebrata, vt habetur in.c. Bene quidem dist. *96.* concludit videlicet, quòd Apostolica sedes statutis synodalibus consueuit tribuere firmitatem. Idem Paschalis papa, extra de elect. c. Significasti, omnia concilia per ecclesiæ Romanæ auctoritatem & facta sunt, & robur acceperunt.

Quomodo non obstant supradictis decreta concilij Constantiensis. Caput. XXVIIII.

E Constantiensi patet, quia congregatio illa tria habuit tempora. Primum in quo sola obedientia Ioannis.23. Baltassar primò nominati, cōuenerat. Secundum, in quo Angelus Corarius vocatus Gregorius duodecimus, iuri suo cedens, præfatæ congregationi sub certis modo & formis se coniunxit. Tertium, in quo Reges, Principes, & Prælati obediētes Petro de Luna Benedicto.13 vocato, per suos oratores noua facta conuocatione concilij, se vnierunt præfatæ congregationi ad pacem dandam vniuersali ecclesiæ. Pro quo solo tempore conuenientibus omnibus simul tribus obedientijs, fuit certum dicere, ꝙ vniuersalis ecclesia esset Constantiæ. Et sic patet, ꝙ sola obedientia Ioannis.23. non constituebat concilium œcumenicum, vniuersalem ecclesiam repręsentans. Decreta igitur concilii Constantiensis, quæ adducuntur contra præsidentiam Papæ super œcumenicum concilium, de quibus infra, non militant contra eandem: quoniam auctoritate dicti concilii Constantiñ. aliæ duæ obedientiæ Gregorii videlicet.12. & Benedicti. 13. apertissima contradictione in plena congregatione se opposuerunt, quorum contradictio fuit acceptata. Quare tribus obedientiis tandem in nomine Christi Constantiæ conuenientibus sub intentione congregandi œcumenicum cōcilium, habita est fides & certitudo apud omnes catholicos, vniuersale cōciliū Constantiæ celebrari, & non antè, stante ambigua inter Christi fideles concertatione, apud quem trium pro Romano Pontifice se gerentium apostolicæ sedis auctoritas A

resideret: & per consequens decreta, quæ de concilio Constantieñ. adducuntur, nullius sunt momenti: quoniam in eorum determinatione, non modò non interuenerunt duæ supradictæ vltimæ obedientiæ, sed tantùm illa Ioannis. 23. & ex consequenti nec vniuersalis ecclesia: imò nec principales doctissimi patres dictæ obedientiæ Ioannis. 23. præfatis decretis præbuerunt assensum, sicut nec ipsemet Ioannes. 23. Decreta fuerunt talia, vt patet sessione. 4. & 5. Primum, hæc sancta synodus in Spiritu sancto congregata legitimè, generale concilium faciens, ecclesiam catholicam militantem repræsentans, potestatem à Christo immediatè habet, cui quilibet cuiuscunq; status vel dignitatis, & si Papalis existat, obedire tenetur in his, quæ pertinent ad fidem, & extirpationem dicti schismatis, & reformationem generalẽ ecclesiæ Dei in capite, & in mẽbris. Secundũ, ꝙ quicunq; cuiuscũq; conditionis, status, dignitatis etiã Papalis, qui mandatis, statutis, siue ordinationibus, aut præceptis huius sacræ synodi, & cuiuscunq; alterius concilii generalis legitimè congregati super præmissis, siue ad ea pertinentibus factis, vel faciendis, obedire contumaciter contempserit, nisi resipuerit, condignæ pœnitentiæ subiiciatur, &c. Vnde manifestè constat, ꝙ non militant contra Papæ auctoritatem, eò ꝙ nunq̃ fuerunt per omnes obedientias, vt dictum est suprà, simul approbata, nec repetita. Imò tota synodus ex tribus obedientiis congregata, statutis suis innuere videtur, decreta illa nunq̃ in mẽte sua venisse, vt patet ex sessione. 40. vbi sic habetur. Sacrosancta Cõstantieñ. synodus statuit, & decreuit, ꝙ Romanus Pontifex per dei gratiam de proximo assumendus debeat reformare ecclesiam in capite, & in membris, & curiam Romanam secũdum æquitatem & bonum regimen ecclesiæ. Ex successu etiam concilii patet, ꝙ prefata synodus postq̃ Papa Martinus fuit creatus, morem sequendo aliorum conciliorum, humiliter ab eo petiuit confirmationem, & roborationem omnium, quæ fecerat. Cõfirmare autem cùm sit superioris, planum est, ꝙ synodus ex omnibus prædictis obedientiis non erat huiusmodi fidei, quòd concilium à Christo immediatè potestatem haberet, &c. Dicta etiam decreta de superioritate concilii, non militãt, quoniam per Apostolicam sedem non fuerunt approbata, imò per Dñm Martinum in condemnatione errorũ Ioannis VVitcleff, & Ioannis Huss annullata: vt patet in bulla, quam approbante concilio prædicto Constantieñ. dictus dominus Martinus misit vniuersis Germaniæ prælatis: inter quos vnus cõdemnatus est, quòd diceret Petrũ nec esse, nec fuisse caput ecclesiæ sanctę catholicæ, &c. Decreta etiam illa non militant, quia sanctorum patrum sententiis contradicunt, & Theologi tenent oppositum, vt Hugo de sancto Victore, Albertus magnus, Thomas, Bonauentura, & multi alij, sicut patet ex 2. libro summæ de ecclesia per Ioannem de Turre Cremata. c. LXXXIX.

Concilium Basiliense quõo non obstet potestati Papæ. Cap. XXX.

A Ictũ cõciliũ præsupponit vnũ, quòd dicta decreta cõcilij Constañ. fuerint facta à sancta vniuersali ecclesia, quod vt patet ex p̃fatis, falsum est. Imò temerarium videtur velle definire, quòd sola obedientia Baltassar, Ioannis videlicet. 23. quæ sola interfuit Constantiæ, dum fuerunt dicta decreta instituta, esset vniuersalis ecclesia. Dico vltrà, quòd decreta concilij Basilieñ. sunt inualida, eò quòd concilium illud noluit recipere legatos sedis Apostolicæ in auctoritate sua debita, iuxta morem antiquorum conciliorum, sine cuius auctoritate concilia omnia sunt nulla: vt patet ex multis capitibus præsentis tractatus; &

& specialiter ex tertia actione concilij Calcedoneñ. Decreta etiam illa sunt inualida, cum in eis non interuenerit assensus Apostolicæ sedis, quæ vnam quanq; synodum sua auctoritate confirmat, vt habetur in cap. Confidimus. 25. q. pri. Et si dicatur, quòd in sessione. 17. quando legati domini Eugenij fuerunt admissi, iurauerũt defendere decreta prædicta: hoc nullius est ponderis: quia iurauerunt, vt patet in gestis, nomine proprio, & vt particulares personæ propter scandalum euitandum, eò quòd aliter non fuissent admissi, & non vt Nuntii Apostolici. Imò vt tales, protestati sunt contrarium, nec interesse voluerunt sessionibus, in quibus talia concludebantur. Et licet ab Eugenio multæ bullæ minis extortæ sint super illo concilio, nihil tamen eorum, quæ in eis continentur, suffragatur aduersariis: cùm nunquam præbuerit assensum decretis dicti concilii. Quando etiam asseritur dictum concilium congregatum fuisse legitimè pro extirpatione hæresum, ex eo non sequitur eum approbasse quicquid per illud definitum est. Licet enim concilium Ephesinum. 2. hæresis extirpandæ gratia fuerit legitima auctoritate inchoatum, nihilominus Leo Papa præfati concilii non est complexus definitiones: imò in sequenti calcedonensi illas tanquam hæreticas damnauit. Et licet dictus Eugenius declarauerit prædictum Basilieñ. concilium continuatum, & continuari debere, non tamen propter hoc approbauit. Vnde Nicolaus Papa in epistola, quam Michaeli Imperatori scribit, A sanctis Patribus in conciliis obseruatum extitit, vt absq; Romani Pontificis consensu, nullius insurgentis deliberationis terminus daretur. Vnde ipse Eugenius Florentiæ dixit, Nos quidem progressum concilii approbauimus, volentes vt procederet sicut incœperat, non tamen approbamus eius decreta. Vnde mos fuit Pontificum, cùm confirmaturi essent conciliorum decreta, quibus præsentialiter non interfuerant, congregare synodum Prælatorum, & ibi maturo examine facto, illa confirmare: sicut de beato Siluestro legitur, cùm decreta concilii Nicæni approbasset: & de Clemente Quinto, vt Ioannes Andreas in principio Clementinæ dicit de constitutionibus factis in Concilio Viennensi: quas, quia aliquæ earum, vt inquit, erant ineptæ, aliquæ prolixæ, aliquæ defectiuè compositæ, aliquæ non expediebant, fecit dictus Pontifex maturo consilio moderari. Et licet dixerit Eugenius se velle concilium illud cum omni fauore prosequi: hoc intelligendum est in his, quæ iustè & rationabiliter, salua fide, salua sanctorum patrum doctrina, & Apostolicæ sedis auctoritate, per concilium constituerentur.

Papa an teneatur obedire statutis conciliorum. Caput XXXI.

ESPONDEO, quòd hoc bifariam potest intelligi: vno modo inquantum sunt statuta generalis concilii: & falsum est, quòd Papa teneatur eisdem parere, cùm significaret inferioritatem in seipso respectu eiusdem. Papa autem, vt sæpè dictum est, est super omnia concilia: & hoc modo tenetur tantùm Deo obedire. Secundò modo potest intelligi, teneri obedire statutis conciliorum, non quia statuta sunt conciliorum, sed quia sunt de tali materia, videlicet fidei, aut spectantia ad ius diuinum: sicut sunt potissimè statuta pro maiori parte quatuor conciliorum vniuersalium, de quibus beatus Gregorius loquitur in cap. Sicut, distinct. 15. Hoc modo obedire teneri statutis

conciliorum à ſede Apoſtolica approbatorum, non arguit ſuperioritatem dictorum conciliorum ſuper papam: ſicut nec in prędeceſſore, ſi ſimilia ſtatuat, quæ concernant fidem, aut ius diuinum. Sicut idem Gregorius in .c. Si ea.25. q.2. dicit. Si ea deſtruerem, quæ anteceſſores noſtri ſtatuerunt, non conſtructor, ſed euerſor eſſe comprobarer. Et hoc, quia talia ſic definita in conciliis non habent robur à conciliis, ſed à iure diuino, cui ſubiicitur Papa, vt dicit gloſ. ſuper .c. Sicut, diſt.15. Concludo igitur, quòd papa non poteſt deſtruere ſtatuta concilij, quæ videlicet ſunt circa ius diuinum, & articulos fidei. Quod patet ex eo, quòd à Romano pontifice

A B canonum conciliorum dependet auctoritas, vt dictum eſt ſuprà. Alienum profectò à ratione eſt, vt legibus quis coactus alligetur, qui eiſdem & vim, & auctoritatem impartitur. Vnde iuriſperitus inquit. Princeps ſolutus eſt legibus, quo videlicet ad vim coactiuam, vt ait diuus Thomas ſecunda ſecundæ .q. 96. ar. Et ratio eſt ſecundum eundem, quia nullus cogitur propriè à ſeipſo. Lex verò non habet vim coactiuam niſi à principis poteſtate: licet quoad vim directiuam princeps ſubiectus ſit propria voluntate, legi. Cùm ergo Romanus Pontifex Princeps ſit Eccleſiæ, nullis Eccleſiæ legibus eſt obnoxius. Cæterùm .c. Significaſti, extra de elect. dicitur, quòd concilia per Romanæ Eccleſiæ auctoritatem facta ſunt, & robur acceperunt, & in eorũ ſtatutis Romani pontificis excipitur auctoritas tanquam ſuperior, vt dicit gloſ. Hoſtienſis .9. quæſt. 3. cap. Cuncta per mundum. Item cap. Innotuit, de electione. Innocentius Tertius apertiſſimè demonſtrat, quòd Canon generalis concilij etiam confirmatus per papam non ligat eum, dicens. Quauis Canon Lateranenſis concilij ab Alexandro Papa prædeceſſore noſtro editus illegitimè natos adeò perſequeretur, quòd electionem talium innueret eſſe nullam, nobis tamen per eum adempta non fuit diſpenſandi facultas: cùm ea non fuerit prohibentis intentio, qui ſucceſſoribus ſuis nullum potuit in hac parte præiudicium generare, pari pòſt eum, imò eadem poteſtate functuris. Finaliter patet, quòd licet papa de neceſſitate non ſubiiciatur ſtatutis conciliorum, de honeſtate tamen tenetur illa obſeruare, tum vt aliis det exemplum illa obſeruandi, ſecundum illud Act. primo, Cœpit IESVS facere & docere, tum etiam (vt habetur de conſtitutionibus cap. Cùm omnes) Quod quiſque iuris in alterum ſtatuit, ipſe debet eo vti. Habetur etiam in cap. Confidimus .25. quęſt. prima. Confidimus, quòd nullus iam veraciter chriſtianus ignoret, vniuſcuiuſque ſynodi conſtitutum, quod vniuerſalis eccleſiæ probauit aſſenſus, nullam magis exequi ſedem præ cæteris oportere, quàm primam. Dicit gloſ. ibi, oportet eſt verbum honeſtatis: addit Archidiaconus, & æquitatis. Et ita patet, quòd papa non neceſſitate, licet bene honeſtate, canones obſeruare teneatur: canones dicimus, quos ipſa ſedes Apoſtolica confirmauit.

Patres Conciliorum confirmationem ſoliti ſunt petere ſuorum decretorum à Papa. Caput. XXXII.

A IRREFRAGABILE argumentum auctoritatis, quam Romanus Pontifex habet in œcumenicis conciliis, eſt, quòd Sancti Patres in conciliis definitiones ſuas, & geſta ad eorum vigorem & firmitatem ab Apoſtolica ſede confirmari, & roborari poſtularunt: apertè cognoſcentes oportere leges Eccleſię robur accipere, & auctoritatem ab eo, in quo Deus totius

tius ecclesiæ principatum posuit, vt est Romanus pontifex, prout habetur in cap. Nolite errare, distin. xi. vbi Iulius Papa ait. Huiusmodi beatæ obseruationis exemplum in primis habemus à patribus excellentissimi concilij Niceni, qui omnia gesta sua, & definita humiliter à beato Siluestro petierunt confirmari. Vbi patres in epistola ad eundem Siluestrum post multa subdunt. Quicquid statuimus in Niceno concilio, precamur vt vestri oris consortio roboretur. Secundum testimonium habemus de primo Ephesino concilio, de quo dicit Dominus Aimarus libro de synodis, quòd in eo legati Apostolicæ sedis vice Cælestini Papæ præfuerunt, & ipsum Apostolica auctoritate roborarunt. Tertiò habemus testimonium à patribus in Concilio Calcedonensi, qui ad Leonem Papam scribunt deprecantes, vt eorum decreta confirmare dignaretur. Vide multa alia similia ad hoc in summa de ecclesia Cardinalis de Turre cremata libro. 3. capite. 34. Planè ista non possunt stare simul, quòd concilium habeat immediatè potestatem à Christo, cui Papa obedire teneatur: & concilij sententiæ, & gesta nullius sint roboris, nisi Romani Pontificis auctoritate firmentur. Vnde Archiepiscopus Remensis Dominus Aimarus libro de synodis, capite. 18. inquit. Non mireris, quòd ipsorum Conciliorum auctoritatem Romano Pontifici ascribamus, cùm nulla concilia rata legantur, quæ Apostolica auctoritate fulta non fuerint.

Si dissentiant Papa & Concilium in his quæ sunt fidei, cuius deliberationi sit standum, Caput. XXXIII.

RESPONDET Cardinalis de turre cremata, in summa de ecclesia cap. 64. quòd discordia inter Papam & Patres concilij, aut concernit materiam fidei, aut ius positiuum. Si materiam fidei, hoc contingit bifariam: quia vel est in materia iam per Apostolicam sedem definita, cui Patres concilii refragantur: & tunc standum esset sententiæ Papæ, vt patet per beatum Hierony. in ca. Hæc est fides. 24. q. pri. Vel contrarietas est in materia nondum definita, sed nouiter per concilium definienda: in tali casu regulariter standum magis foret iudicio Patrum totius concilii, quàm iudicio Romani Pontificis, sicut videtur colligi ex glos. in cap. Anastasius. 19. dist. Vbi sic habetur, quòd Papa tenetur, cùm de fide agitur, requirere consilium Episcoporum: & tunc synodus maior est Papa, maioritate discretiui iudicij: secundum quod, haud dubium, quin regulariter concilium sit maius Romano Pontifice. Vnde Cyprianus in quadam Epistola inquit. Nam nec Petrus, vt dictũ est suprà, quem primum Deus eligit, & super quem ædificauit ecclesiam suam, cùm secum Paulus de circuncisione postmodum disceptasset, vendicauit sibi aliquid insolenter, aut arroganter assumpsit: nec dixit se primatum tenere, & obtemperari à nouellis sibi potius debere: nec despexit Paulum prius ecclesiæ persecutorem: sed consilium veritatis admisit: & rationi legitimę, quam Paulus adduxit, facilè consensit. Si tamen talis controuersia orta esset, licet vniuersitati Patrum adhærendum esset, ratione prædicta, nihilominus nihil videretur concilialiter concludendum, quousq; concorditer Papa & Patres in vnam simul conuenirent sententiam. Si verò contrarietas pertineat ad ius positiuum, hoc posset esse: aut super iure condendo: aut super tollendo iam condito: aut super dispensando in veteri iure. A

Primo

rum materia eſt variabilis, ſæpe priora emendantur, & corriguntur: quia, vt dicit beatus Auguſtinus libro ſecundo de baptiſ. contra donat. cap. 3. cum aliquo rerum experimento, aperitur quod clauſum erat, & cognoſcitur quod latebat. In talibus enim non habet locum antiquitas, quoniam aliqua ſuperioribus temporibus erant conuenientia, quæ noſtris non expedirent. Concilio enim Nicæno præiudicatum eſt circa diſpoſitionem ſedium patriarchalium, per aliud concilium vniuerſale: quoniam iuxta diſpoſitionem concilij Nicæni, Alexandrina eccleſia tenebat primum locum poſt Romanam: iuxta verò decretum concilij Conſtantinopolitani ſexti, Conſtantinopolitana præcedebat Alexandrinam: vt in cap. Renouantes .22. diſt. Diuerſitas etiam ſtatutorum in conſtitutionibus generalibus nequaquam eſſe cenſetur, ſi diuerſitas locorum, temporum, & perſonarum, quibus diſtributa ſunt, intelligatur.

Si inter ſe diſſentiant patres concilij, cui parti deferendum. Caput. XXXV.

DISTINGVENDVM, quoniam materia, ſuper qua diſcordant patres, aut habet pro aliqua ſui parte ita euidentem rationem, vel tam apertam pro ſe auctoritatem, quòd eius oppoſitum manifeſtè eſt falſum: & ſic in œcumenicis conciliis non eſt argumentum ſemper à maiori parte: vt patet ex actis in concilio Ariminenſi, & Epheſino ſecundo, in quibus non obſtantibus partibus maioribus, non fuerunt admiſſa decreta. A Cùm planum ſit, quòd in tali caſu, vbi apparens & euidens ratio veritatis deeſt, ſacrilegum eſſet arguere à multitudine: ſicut leguntur feciſſe Iudęi contra Chriſtum, qui, vt inquit Chryſoſtomus, conuenerunt, vt multitudine vincerent, quem ipſi ratione ſuperare non poterant. Aut materia, de qua eſt controuerſia, non eſt clara, & euidens, & oppoſitum per rationem vel auctoritatem ſcripturæ ſanctæ ac ſanctorum patrum definitum, non oſtenditur manifeſtè falſum, ſed videtur vtraque pars probabilis: & in tali caſu regulariter à maiori parte eſt argumentum: quia vbi maior pars, ibi præſumitur eſſe eccleſia, vt .56. diſtin. c. Apoſtolicæ cum gloſ. Vnde in cap. cùm in cunctis, extra de his quæ fiunt à maiori parte capituli, dicit Concilium Lateranenſe: in cunctis eccleſiis, quod pluribus & ſanioribus fratribus viſum fuerit, incunctanter debet obſeruari.

Ad Romanum Pontificem tanquam ad Principem Reipublicæ Chriſtianæ ſpectat cuiuſcunq; ambiguitatis, quæ in œcumenicis conciliis naſcitur, declaratio, vel interpretatio. Cap. XXXVI.

SVpradicta in tit. patet auctoritate B. Gregorii, qui in c. Nec licuit, diſt. 17. ait. Quoties aliqua de vniuerſali ſynodo aliqb⁹ dubitatio naſcit̃, ad recipiendã de eo, quod nõ intelligunt, rationẽ, ad Apoſtolicã ſedẽ ꝓ ea recipienda conueniant. Patet etiam ſic, quia Romani Pontificis auctoritate canones ſunt conſtituti: & ex conſequenti ad ipſum ſpectat eos interpretari: cùm eius ſit interpretari, cuius eſt condere: Et vnde ius prodit, ab eo interpretatio ſcilicet auctoritatiua, & non magiſtralis, cùm ea non liget, niſi

manus pontifex poteſt in eis diſpenſare à quocunq; ſint edita, etiam ab Apoſtolis ſecundum Tho. in tractatu præfato contra impugnantes religionẽ. De hoc duplici genere canonũ Leo Papa in.c.Sicut quædã.14.diſt.inquit. Sicut quædã ſunt,q̃ nulla poſſunt ratione conuelli,ita multa ſunt,quæ pro neceſſitate temporum,aut pro conditione ætatum oportet temperari.

Concilium ſi ſit congregatum, aut contingat congregari ſede vacante, ad quæ ſe poſſit extendere. Caput. XXXVIII.

CARDINALIS de Turre Cremata in tertia parte ſuæ ſummę de eccleſia cap.41. ſaluo meliori iudicio, inquit. Quòd vniuerſale concilium congregatum vacante ſede Apoſtolica, poteſt exequi, quæ neceſſariò occurrerent pro regimine, & tuitione eccleſiæ, vbi per diſpoſitionem iuris non poſſet prouideri: & quæ ſine diſpendio magno prorogari non poſſent vſq; ad creationem Romani Pontificis.Et ratio eſt, quia niſi detur,quòd vacante ſede Apoſtolica, in qua Deus poſuit Eccleſiæ principatum, & gubernaculum populi Chriſtiani, apud Prelatos eccleſię ſit poteſtas prouidendi in caſu præfato neceſſitatibus imminentibus eccleſiæ: non videretur ſufficienter prouiſum Populo Chriſtiano, & eidem eccleſiæ: quod non eſt dicendum de Chriſto fundatore, & capite ipſius eccleſiæ: cuius ſapientia attingit à fine vſq; ad finem, ſuauiter cuncta diſponens, Sap. 8. Dico igitur, quòd Prelati maiores congregati hoc facere poſſunt auctoritate ipſa, quam prius habebant ab Apoſtolica ſede, quæ in neceſſitatis articulo videtur ampliata. Pro quo notandum,quòd quemadmodum ſimplex ſacerdos non poteſt vniuerſaliter omnes abſoluere: quippè cùm limitatam iuriſdictionis habeat poteſtatem,tam quoad perſonas (nam præter ſuos proprios parochianos, quenquam abſoluere iure prohibetur: vt in cap. Adijcimus. 16. q. 1. & in cap. Placuit, de pœnit. diſt. 6.) quàm quoad caſus: quoniam multi ſunt reſeruati, à quibus ipſe regulariter abſoluere non poteſt. In articulo tamen neceſſitatis omnes homines abſoluere poteſt de omnibus peccatis, & ſententijs: cùm quia neceſſitas non habet legem, pri. q. pri. cap. Remiſſionem: tum ſecundò quia, vt inquit diuus Bernardus, quod conſtitutum eſt pro charitate, contra eandem militare non debet. Ita dicendum eſt in propoſito, quòd Prælati ipſius eccleſię maiores, qui Apoſtolis in eccleſia ſuccedunt, licet regulariter habeant limitatam poteſtatem, & quo ad territoria, (diſtinctas enim habent diœceſes, & terminos certos, vltra quos non ſe debent extendere) & quo ad caſus multos: vt potè quia non ſunt vocati in plenitudinem poteſtatis, ſed in partem ſolicitudinis, vt inquit Gregorius in cap. Decreto, ſecunda quæſt. 6. In articulo tamen neceſſitatis eccleſiæ deficiente per naturalem mortem, aut alio modo Romano Pontifice omnino impedito, cui cura & regimen totius eccleſiæ vniuerſaliter eſt commiſſa, videntur habere auctoritatem Apoſtolicam ad prouidendum tantùm in neceſſarijs, quæ præſentaneam exigunt expeditionem: ſi nec illis per antiquam iuris diſpoſitionem prouideri poteſt, nec prorogari poſſunt vſq; ad creationem Romani Pontificis. Et diximus tantum in neceſſariis, quoniam vacante ſede pręfata, nec Patres congregati, nec Domini Cardinales debent ſe intromittere extra caſum magnę neceſſitatis de aliis particularibus cauſis, aut de reſeruatis Apoſtolicę ſedi: q̃a ſicut vacãte ſede nullus dicit̃ ſuccedere Ro. Põt in plenitudine

Errores ex Typographorum incuria, ab Auctore inuenti, & purgati.

POstquam operi vltima impressorū manus imposita est; continuò auctor ipse oculos admouit, accuratiusq; introspexit: ac singulas libri partes diligentissimè inspiciens, diutius immoratus est: viditq;, nec sine animi mœrore, errata multa, partim ab impssoribus (vt eorum moris est cōsuetissimi) partim ab eis, quorum intererat corrigere, parū aduigilantibus, admissa. Quare sumpto subinde calamo, errata (perinde ac diligens mater, quæ partui suo sedula cura assistens, nunc voce blanditur suaui, nunc leni ac parcente plaudit manu, nunc arte quadam nutricia, tenera membra concinnat, componitq; atq; in decorem elegantem effingit) quoad potuit, emendauit, ea præcipuè, quæ ancipitem dubiumq; sensum possent efficere. Porrò id lectorem præmonitum esse admodum voluit: addidisse, videlicet, sese post impressionem in marginibus nonnulla, p incuriam pretermissa: quæ aliquarum sententiarum in hoc volumine contentarum notitiam plenius explicabunt. Primùm autem in titulo indicis, post dictionem hāc (principalium) in margine subiunxit hæc verba (& aliarum rerum memorabilium) Pagina. 35. dicti libri indicis, facie secunda, linea. 22. in serie lineari ante dictionem (directiuam) apposuit (non) Pagina sexta libri symboli facie prima, linea octaua, post dictionem (puram) addidit in margine sequentia verba (comprehendi verò nō potest, nisi à seipsa) Pagina. 60. eiusdē libri symboli, facie secunda, linea. 43. in margine, syllabam (re) apposuit: quæ impressoris vitio, dictioni (diisse) fuerat subtracta. Pag. 61. facie prima, in principio primæ lineæ, apposuit syllabā (li) quæ dictioni (gēdum) itidem ab impressore fuerat subducta. Item in eodē libro Symboli passim inueniuntur fœlix, & fœlicitas cum diphthongo, legantur sine diphthōgo, cùm in aliis locis ita scribantur. Pagina. 69. libri sacramentorum, facie prima, linea. 16. in margine posuit (credit) pro (credidit) Pagina. 78. dicti libri sacramentorū, facie prima, in fine lineę. 30. post syllabam (la) addidit syllabam (va) vbi impressor fecerat (lacrū) pro (lauacrū) Pagina. 115. eiusdem libri sacramentorū, facie secunda, linea. 30. apposuit in margine (speciale) p spirituale. Et infra, linea. 41. dictionē hāc (recōciat) fecit (reconciliat) ab impressore deprauatam. Pagina. 144. dicti libri sacramentorum, facie secunda, linea. 28. in margine apposuit dictionem (causa) inter syllabam (ex) & dictionem (intrinsecam) ordinandam. In tractatu verò de præceptis, pagina. 32. facie prima, linea. 12. in margine apposuit dictionem (verò) quæ inter (alterū, & licitum) dictiones locanda est. Pagina. 33. eiusdem libri, facie secunda, linea. 23. in margine apposuit dictionem (octo) loco (septem). In capite. 7. libri conciliorū bis legitur focius per, f, in prima syllaba, &, c, in secunda, cùm debeat scribi per, p, cū aspiratione in principio, & .t. in media syllaba. Hæc sunt quæ in supradictis tractatibus, De symbolo, De Sacramentis, & de pręceptis, Auctori emendatu digna præcipuè visa sunt. Cætera verò errata, vel in tribus supradictis, vel in sequentibus duobus tractatibus, siue literarum, siue syllabarum, siue orthographię, quæ passim inuenta sunt, per rasuram subducendo, siue per graphium addendo, partim, prout potuit correxit: partim (quoniam non admodum sententias variabant) cōniuendo dimisit, sanis piisq; lectoribus, per semetipsos inter legendum, animaduertenda relinquens.

Impressum Fulginei in æde Episcopali, sumptibus auctoris, per Antonium Bladum impressorem Cameralem. Anno Domini
M D L X I I. Mense Augusti.

REGISTRVM OPERIS.

a a b c d e f g. A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z & ꝯ AA BB CC DD EE FF GG HH II KK LL.

Omnes sunt terniones, præter a & L qui sunt duerniones.
g & LL verò quaterniones.

INDEX TITVLORVM PRINCIPALIVM, ET ALIARUM RERUM MEMORABILIUM, AC capitulorum Compendij theologicarum institutionum, quæ sub illis ad christianæ pietatis augumentum comprehenduntur.

Affinitas

non

Bellare

Carni

Charitas

Circun-

Concilium

Concilio

ad Con-

Confessionis

Confir-

Ecclesiam,

Ecclesia,

Episcopus

Eucharistiæ

Habitus

Hostia,

Indulgen-

Ius

de Manu

Minister

Natura

Officium

Ordinibus

Originale

Papalis

in Peccatis

Permittitur

Politia

Præ-

Pueri

Sacramenta

Sepulturæ

Theosebia

FINIS INDICIS.

